No 2136.
P. 49.7.17

PHYSICA SACRA

JOHANNIS JACOBI SCHEVCHZERI,

Medicinæ Doctoris, & Math. in Lyceo Tigurino Prof.
Academiæ Imperialis Naturæ Curioſor. LEOPOLDINO-
CAROLINÆ Adjuncti, Socc. Regg. Anglicæ
ac Pruſſicæ Membri.

ICONIBVS ÆNEIS

illuſtrata

procurante & ſumtus ſuppeditante

JOHANNE ANDREA PFEFFEL,

Auguſtano, SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS
Chalcographo aulico.

TOMVS III.

A TAB. CCCCXVI. ad DXCIV.

AVGVSTÆ VINDELICORVM & VLMÆ,
MDCCXXXIII.

LIBER PRIOR REGUM.

TAB. CCCCXVI.

1. Reg. Cap. I. verſ. 1. 2.

Quum Dauid Rex jam ſenex eſſet, prouectæque ætatis, texerunt eum veſtimentis, at non potuit calefieri.

Dixerunt igitur ei ſerui ſui: Quærant Domino meo Regi puellam virginem, quæ aſtet Regi, & eum foueat, dormiatque in gremio tuo, ut calefiat Dominus meus Rex.

Et rex Dauid ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur veſtibus, non calefiebat.

Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus Domino noſtro Regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram Rege, & foueat eum, dormiatque in ſinu ſuo, & calefaciat Dominum noſtrum Regem.

EX Fluido orti quò propiores ſumus origini, eò & ſumus molliores; cedunt ſolida fluidis, fibræ humoribus: in conſiſtenti ætate ſunt, quæ nos conſtituunt, partes veluti in æquilibrio: in Senecta tandem rigeſcunt ſolida; cedunt, denſantur, imò veluti ſolideſcunt Fluida. Ex his pronum eſt inferre, cur homo ad certam duntaxat creſcat altitudinem, poſteà decreſcat? actiuam magis eſſe & feruidam juuentutem, ultimam & decrepitam ætatem frigidam: feliciter peragi ibi circulatorium ſanguinis & ſecretorium diuerſorum Fluidorum motum, decreſcere hîc imo tandem ſiſti. Exemplo eſt ſeptuagenarius *Dauid*, cui frigeſcebant extrema, non equidem ex principio naturali & neceſſario, quia dantur hujus ſenectæ viri adhuc calidi, agiles, imo & proli procreandæ apti. Aſt perpendentibus magni hujus Herois, Regis atque Prophetæ vitam, laborioſam illam ſimul & ærumnoſam; fractam tot piis meditationibus, ſollicitis curis, itineribus, expeditionibus bellicis, perſecutionibus, ſexu ſequiori, hujusque frequentiſſimo uſu, fortè & abuſu; haud videbitur mirum, ſi ſenex factus fuerit ante ſenectam, ſi fibræ rigefactæ, circulus ſanguinis retardatus, eò quidem usque, ut cogitandum fuerit *ſeruis* ac Perſonæ Regiæ Medicis de remediis, quibus frigidus ſenex foueri poſſet. *Texerunt* autem *eum veſtimentis, at non potuit calefieri.* Ratio plana. Non dant nobis Lecti ac Veſtimenta calorem per ſe, ſed retinent exhalans corpore noſtro fluidum, quò minus auolet. Sed Dauidi erat tranſpiratio adeò parca, quæ retenta licet veſtibus ac ſtragulis eum calefacere non poterat. *Quærebant itaque puellam pulchram in omnibus terminis Iſrael, inuenerunt Abiſag Sunamitidem.* v. 3. 4. Calidum florentis ætatis & exquiſitæ pulchritudinis natiuum. Conſilium en Medicum, cui, in Rebuspublicis ſaltem benè conſtitutis, vel obſtaculo forent Fora matrimonialia, vel illud his naſſæ. Debebat formoſula hæc Regem fouere & viſu & tactu, pulchro aſpectu excitare languentes ſpiritus, actuali calore promouere ſanguinis circulum. Non equidem ii ſumus, qui ſiniſtras de pientiſſimo Rege, & notoria ad vitam beatam præparatione foueamus opiniones. De Friderico Barbaroſſa legimus, fuiſſe ei Medicorum recutitorum ſuaſu in extrema ſenecta admotos caloris ergò infantes vel pueros. Et apud R. *Moyſen Aph.* 30. & *Joh. Damaſcenum* idem offendas, quo Dauid uſus fuit, remedium præſcriptum Paralyticis. Inungi Abiſagam inſuper juſſiſſet *Verulamius*, ſi Dauidi fuiſſet à conſiliis medicis, Myrrha aliisue tum odoramentis tum balſamis pretioſis, ut & recrearet odor fragrans, & ipſæ particulæ aromaticæ profundius penetrarent in interiora corporis.

Gratior eſt pulchro veniens è corpore calor.

TAB. CCCCXVII.

1. Reg. Cap. IV. verſ. 22. 23.

Fuit autem cibus Solomonis pro die uno, triginta Cori Similaginis, & ſexaginta Cori farinæ.

Decem Boues ſaginati, & viginti Boues paſcales, centumque Oues, præter Ceruos, Capreas, Ibices, ſaginata & altilia.

Erat autem cibus Salomonis per dies ſingulos triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ.

Decem boues pingues, & viginti boues paſcuales, & centum arietes: excepta venatione ceruorum, caprearum, atque bubalorum, & auium altilium.

VIdemus heic, ut in omni Solomonis vita, adimpletas magnificas DEI promiſſiones. 1. Reg. III. 13. *Quin & quæ non poſtulaſti, dedi tibi, nempe diuitias & gloriam, adeò ut tui ſimilis nullus fuerit inter Reges cunctis diebus tuis. (Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi, diuitias ſcilicet, & gloriam, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retrò diebus.)* Sanè in ipſum complementi hujus Teſtimonium recenſetur ſpecificè, quod in dies conſumſerit Aula, unde quid annuatim impendi debuerit, colligere facile licet.

Sumſimus alibi כֹּר *Cor* ſiue *Chomer* pro 20220. digitis cubicis Pariſinis: qui dant, juxta reductionem meam, 11$\frac{7}{10}$. quartalia, & 6$\frac{10}{10}$. modiolos, menſuræ Tigurinæ: dabunt proin 30. *Cori ſimilaginis* pro Regis menſa 342. quartalia, 5$\frac{1}{10}$. modiolos, & 60. *Cori farinæ*, nempe pro Legionariis aliisque inferioris ordinis miniſtris, 686. quartalia, 11$\frac{4}{10}$. modiolos, aſcenditque omnis farinæ quantitas pro Aula quotidie inſumta ad 1029. quartalia $\frac{15}{10}$. modioli, ſiue rotundo numero, ad modios 257. 1. quartale 1. modiolum: ſiue 16465. modiolos, quot numero homines ali poterant, ſi ſingulis modiolum aſſignes. Ponit *Ed. Bernardus* pro Coro 648. Libras Romanas: da in victum militi 2. Libras, obtinebis victum pro 29160. hominibus ex nonageſies 648. ſiue 58320. Libris. *Clericus* habet duntaxat 24000. Quodſi dederis militi 3. Libras, habebis alimoniam pro 19440. hominibus.

Eſt autem סֹלֶת *ſoleth*, σεμίδαλις, *Similago*, & *Simila*, farina delicatior, flos ac deliciæ farinæ triticeæ, ad uſus menſarum lautiſſimos, panificia, placentas & bellaria adhibita, cribro tenuiſſimo ſecreta, magni ſemper æſtimata. *Martialis* L. XIII.

Nec dotes poteris ſimilæ numerare, nec uſus,
Piſtori toties cum ſit & apta coquo.

Et eſt hæc vox adhuc nobis uſitata, *Semmel*, *Simlen*, *Semmel-Mehl.* De qua alibi plura. Quemadmodum ex σεμίδαλι paratus panis exquiſiti alboris, σεμιδαλίτης, *Similaceus* dictus, ita ex ἄλευρον panis σιλιγνίτης *ſiligineus*: eſt autem ἄλευρον, quo LXX. utuntur, Farina triticea, eaque confuſanea, ad panificium præſtantiſſima. Habet originalis Textus pro Farina קֶמַח *Kæmach*, LXX. ἄλευρον κεκοπανισμένον, *Farinam ſubactam*, κοπάνω, piſtillo, tuſam, piſtam, in maſſam redactam.

בְּקַר בְּרִאִים *bakar beriim*, propriè ſunt *Tauri domo ſaginati* v. 23. ſic & vaccæ illæ pingues à Pharaone in ſomno viſæ Gen. XLI. 2. 4. 18. 20. vocantur בְּרִיאוֹת *berijoth.*

בְּקַר רְעִי *bakar rei*, *boues paſcales*, *Weid-Rinder*, in paſcuis pinguibus enutriti. Obſeruamus, ὡς ἐν παρόδῳ, magni ab antiquiſſimis temporibus fuiſſe habitam carnem bouinam, & menſis Regiis illatam, ut heic. Prov. XV. 17. *Præſtat cœnula ex oluſculo cum amicitia boui ſaginato cum odio. (Melius eſt vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum ſaginatum cum odio.)* Matth. XXII. 4. ſequentem in modum inuitare juſſit Rex conuiuas ad filii nuptias: ἰδοὺ, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα. Et in conuiuiis, quæ *Agamemnon* parauit Principibus Græcis, *Ajaci* item & *Neſtori*, *Menelaus Telemacho*, *Alcinous Ulyſſi*, nec non *Phæaciis* illis delicatulis, caro bouina ſemper primum tenet locum, ut videre eſt apud *Dioſcoridem* ἐν τοῖς παρ' Ὁμήρῳ νόμοις. Et eſt ſanè caro hæc una ex ſaniſſimis, & mundis. Diſcant heic ad Solomonis menſam guloſi illi & voluptuoſi etiam ex plebejis, non contemnere conuiuia, in quibus apponitur hæc caro.

בַּרְבָּרִים אֲבוּסִים *barbyrim abuſim*, nobis *ſaginata & altilia*, *gemäſtetes Geflügel*, propriè loquendo ſunt *Galli* ſaginati. Ita reddunt *Selomo*, *Pomarius*, *Santes Pagninus*, Græci habent ὄρνιθας ἐκλεκτὰς νομάδας, *aues electas paſcuales:*

alii

I. REG. Cap. IV. v. 22. 23.
Salomonis Panis quotidianus.

I. Buch der Kön. Cap. IV. v. 22. 23.
Salomons täglich Proviant.

I. A. Fridrich sculps.

alii ὄρνιθας σιτευτὰς, vel σιτευτὰς. Ita *Athenæus* L. XIV. c. 21. Σιτιζῶν δὲ ὀρνίθων μὲν μνημονεύει Μάτρων ἐν ταῖς παρωδίαις ἔτως.

Ὡς ἔφαθ' οἱ δ' ἐγέλασσαν, ἐπηνεγκάν τ' ἐπὶ τᾶτο
Σιτευτὰς ὄρνιθας ἐπ' ἀργυρέοισι πίναξι.

Altilium Gallinarum ita meminit Matron in Parodiis: Quo dicto illi riſerunt, moxque attulerunt altiles Gallinas in patinis argenteis. Et Romanorum altilia fuere ex genere Gallinaceo. *Catoni* dicuntur *paſcales*, *paſcuales*. Et *altilium* nomine, *Geflügel*, nos Germani communiter intelligimus Gallinas & Gallos.

De reliquis Animantibus in Textu memoratis egimus alibi.

1. Reg. Cap. V. verſ. II.

Solomon verò daret Hiram viginti mille Coros Tritici in cibum pro domo ejus, & viginti Coros olei contuſi: hæc dabat Solomon ipſi Hiram ſingulis annis.

Salomon autem præbebat Hiram viginti millia coros tritici in cibum domui ejus, & viginti coros puriſſimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per ſingulos annos.

IN noſtris oris viuunt, qui opera ſeruilia aliis præſtant, vino vel cereuiſia & pane: in Oriente Tritico opus eſt & Oleo. His binis Terræ, vel DEI potius, donariis abundabat Palæſtina ita, ut & ſuffecerint ea incolis, & in commercium venerint cum Nationibus vicinis, Tyriis atque Sidoniis. Conſtat id ex Ezech. XXVII. 17. *Et Juda & Terra Iſraelis fuerunt mercatores tui, Tritico Minith, balſamo, melle, oleo, & reſina, quæ dederunt ad negotiationem tuam. (Juda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in frumento primo; balſamum, & mel, & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis.)* Ubi ad Tyrum fit adlocutio. Illuſtrant hæc Locum Noui Teſtamenti Act. XII. 20. Ἦν δὲ ὁ Ἡρώδης θυμομαχῶν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν δὲ παρῆσαν πρὸς αὐτὸν, καὶ πείσαντες Βλάστον τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως ἠτοῦντο εἰρήνην· διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς. Eſt *Corus* ſeu *Chomer*, quod clarum ex Textu, menſura aridorum & fluidorum. In aridis juxta meam reductionem continet II. quartalia, $6\frac{10}{17}$. modiolos menſuræ Tigurinæ, in fluidis totidem, æquiualens 10. Bathis, ex mea ad menſuras noſtrates reductione 126. menſuras, 1. dimidiam $\frac{1}{3}$. dimidiæ menſuræ ruralis; ſiue 153. menſuras, 3. quartalia menſuræ urbicæ. Dant proin 20. Cori in aridis 228. quartalia, $3\frac{13}{17}$. modiolos, ſiue ſiue 57. modios, $3\frac{13}{17}$. modiolos: 20000. Cori 228235. quartalia ſiue 5708. modios, 3. quartalia, $4\frac{13}{17}$. modiolos. Itidemque faciunt 20000. Cori $2533333\frac{3}{5}$. menſuras rurales, & 3075000. urbicas. Ex *Eduardi Bernardi* computo æquiualet Corus 648. Libris Romanis, proin 20. Cori 12960. & 20000. Cori 12960000. Libris. Notandum autem, in originali Textu, ut & verſione noſtra extare duntaxat 20. Coros olei, pro quibus LXX. habent εἴκοσι χιλιάδας βαὶθ viginti millia Bath. Et *Joſephus* pro εἴκοσι χιλιάδας Κόρες πυρᾶ duntaxat habet διχιλίας Κόρες, 2000. Coros.

Cum loco noſtro pugnare videtur 2. Paral. II. 10. ubi legitur Solomo Lignicidis dediſſe *Tritici contuſi cororum viginti millia, Hordei cororum viginti millia, vini bathorum viginti millia, & olei bathorum viginti millia.* Ad quam ἐναντιοφανείαν tollendam obſeruandum, in Textu præſenti exprimi Tributum annuum, quod Regi Hiramo ſoluit Solomon, in Paralipomenis verò quod numeratur Triticum, Hordeum, vinum & oleum data fuiſſe ſeruis operariis.

TAB. CCCCXVIII.

1. Reg. Cap. IV. verſ. 33.

Diſſeruit etiam (Solomon) ſapienter de Lignis, à Cedro, quæ eſt in Libano, usque ad Hyſſopum, quæ progerminat ex pariete. Simulque diſſeruit de Animantibus, de Volucribus, de Reptilibus, atque Piſcibus.

Et diſputauit ſuper lignis à Cedro, quæ eſt in Libano, usque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de jumentis & volucribus, & reptilibus & piſcibus.

ADnumerandus haud dubiè eſt Solomon ſapientiſſimus Regum Botanicis atque Zoographis, imò verò Dux omnium conſtituendus. Scripſiſſe Librum de Plantis & Animalibus pro rato habent Judæi. vid. *Peſachim* in *Miſchna* C. 4. T. II. Edit. Surenhuſ. p. 148. ubi mentio fit *Libri Medicinæ*, βίβλε ἰαμάτον, quo titulo citatur à *Suida* in voce ἐζεκίας, qui Rex aboleuiſſe dicitur hunc Librum, quod ex eo ægri curationes hauſerint, neglecta Diuini Nominis invocatione. vide plura in *Fabricii Codic. Pſeudepigraph. Vet. Teſtam.* p. 1045. & *Lochner Nerio* p. 75. ubi conjectat, eſſe hunc Librum *Herbarium* Arabica Lingua conſcriptum, cujus meminit *Morhof. Polyh.* L. I. c. 6. vel & *ſanctiſſimam artem* Salomoni ab Angelo traditam in *Codicib. MSt. Ashmolean.* & *Catal. MSt. Angl. & Hibern.* P. I. n. 8277. Id quidem mihi extra dubium ponitur, Librum hunc, ſi uspiam extaret, fore Commentarii ampliſſimi loco in Plantas & Animalia S. Scripturæ, & Philoſophiæ Orientalis Cornucopiæ. Poſito quoque, quod *Joſephus* vult, fuiſſe Ethicam potius quam Hiſtoriam Naturalem, κάθ' ἕκαστον εἶδος δένδρε παραβολὴν, haurire inde nihilominus poſſemus plura ad Hiſtoriam Naturæ pertinentia, quia præſumi debet de expertiſſimo Naturæ ſcrutatore, fundâſſe Parabolas ſuas ipſâ rerum naturâ: poſito etiam, quod idem vult Judæorum Hiſtoricus, ineſſe Solomonis Libro Magica, præſumere iterum licet, nota ei fuiſſe multa Magica, ſed tamen non comprobata, ut nobis Medicis multa paſſim obueniunt Magica, quæ rejicimus tanquam ſuperſtitioſa & noxia.

Eſt *Cedrus* Solomonæa, *Cedrus magna ſiue Libani conifera* I B. L. IX. p. 277. *Cedrus conifera foliis Laricis.* C B. Pin. 490. multoties in Sacro Codice memorata, ex *Rauwolfii* deſcriptione, Arbor *perpetuò virens, robuſtis ramis brachiata, orgyjas aliquot craſſa, ad ſummam abietum noſtrarum proceritatem aſſurgens — Rami (ut & Coni magni, rotundi) ſurſum ſpectant longi, tam pulchro ordine diſpoſiti, ac ſi artificis manus reſectos, æquatosque appoſuiſſet, ſic ut eminus etiam circinatus æqualiter diſpoſitorum orbis egregiè appareat. — Cæteroqui magna huic cum Larice ſimilitudo, potiſſimum in foliolis, quæ parua, anguſta, conferta, in exerto ſurcello fuſco, clauis Muſci terreſtris longitudine & craſſitie ſimili: quæ, ut ait Bellonius, ab uno ſurculo exorſa 40. vel 50. ſimul ſerie quadam in ordinem diſpoſita, ſurculorum radiantia pictoris penicillum referre videntur, odorata, ſubacida, & cum leui amaritudine adſtringentia. Sola Cedrelate inter Arbores, dempta abiete, conos in cœlum tendentes mittit, qui quidem abiegnis ſimiles, craſſiores tamen, duriores, ac multo majores, quinum vel ſenum digitorum turbinati, compactili ſquamarum compreſſarum congerie coagmentati, atque obtuſi, ex cinereo fului, conis Pini alioqui graciliores, tam firmiter ramo adhærentes, ut à parente diuelli non poſſint, niſi auulſa arboris parte: Coni porrò hiantes ſe pandunt, ac paulatim diffiſſi roribus & pluuiis decidunt, relicto in ramo pediculo firmo & tereti: Semen habet abieti ſimile, non vinaceo majus, dulcis ſaporis, ut piceæ, ad cujus latus oleoſum quidpiam includitur odoratiſſimum.* Character Arboris eſt *Laricis*, unde *Tournefortio* Cedrus noſtra Libani vocatur *Larix Orientalis fructu rotundiore obtuſo.* Figuram totius Arboris A. mutuo petii ex *de la Roque Voyage de Syrie & du Mont Liban.* p. 82. qui inter alia refert, paucas hodie ſupereſſe in Libano Cedros, & à Maronitis, ne intereant, vel diminuantur, religioſè obſeruari. Hebraicum Cedri nomen in Textu eſt אֶרֶז *erez*, unde & Arabum *araza*, trajectis literis *azara*, *arzon*, quo quidem nomine generatim Arborem coniferam indigitant, adeoque & Pinum, Abietem, Laricem comprehendunt. Fructum Cedri in natiua magnitudine ſiſtit. Fig. B.

Hyſſopi, אֵזוֹב *ezob* mentio fit paſſim in Scriptura. Plura de hac herba ſacra egi occaſione Agni Paſchalis, quæ heic repetere nolo. Ubi oſtendi, eſſe *ezob*, *Hyſſopum*, Plantam omnibus

I. Reg. Cap. IV. v. 33.
Cedrus, Hyssopus.

I. Buch der Kön. Cap. IV. v. 33.
Ceder-Baum, Ysop.

I. G. Pintz sculps.

I. REG. Cap. V. v. 13-17.
Operarii Salomonis in Libano.

I. Buch der Kön. Cap. V. v. 13-17.
Salomons Werckleüte auf Libanon.

G. D. Heüman. sculps.

ſacerdotibus ad nouam usque Oeconomiam cognitam. Obicem videtur ponere, quem nunc enucleamus, Textus, quia Hyſſopus non *progerminat ex pariete*. Intelligendas eſſe potius vel rutam murariam vel minutas plantas alias ex muris procreſcentes. Conſtat ex Arabe *Iſaac Ben Omran*, naſci Hyſſopum copiosè circa Hieroſolymam in montoſis. Urbs hæc ſancta quia ipſa eſt montibus inædificata, *fundamenta ejus in montibus ſanctis*. Pſal. LXXXVII. 1. mens Scriptoris noſtri forte hæc eſt, naſci ubique in Hieroſolyma, circa eam, ad muros, in muris, ex muris Hyſſopum, ut ex Libani rupibus Cedros. Vel, ſi preſſius inhæreamus Textui, cognitas fuiſſe Solomoni Plantas à Cedro, maxima Libani Arbore, ad minimum usque Hyſſopi fruticulum, Hieroſolymis nemini non notum, quæ explicatio mihi videtur omnium & ſimpliciſſima & optima.

Ejusmodi hyſſopum poni curaui Fig. C.

TAB. CCCCXIX.

1. Reg. Cap. V. verſ. 13 - 17.

13. Extraxit quoque Solomon ſummam ex omni Iſraele, fuitque ſumma illa triginta millia virorum.

14. Quos miſit in Libanum, decem millia videlicet per menſem alternatim, quum per menſem fuiſſent in Libano, manebant duobus menſibus domi ſuæ: Adoniram autem huic ſummæ præerat.

15. Habuit inſuper Solomon ſeptuaginta millia eorum, qui bajulabant onera, & octoginta millia fabrorum in monte.

16. Præter eos, quos Solomon habuit Præfectos operi, nempe tria millia & trecenti, qui præerant multitudini, quæ faciebat opus.

17. Præcepitque Rex, ut veherent lapides magnos, lapides pretioſos, lapides denique politos pro fundamento ædis.

13. Elegitque rex Salomon operarios de omni Iſrael, & erat indictio triginta millia virorum.

14. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos viciſſim, ita ut duobus menſibus eſſent in domibus ſuis: & Adoniram erat ſuper hujuscemodi indictionem.

15. Fuerunt itaque Salomoni ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant: & octoginta millia latomorum in monte.

16. Absque præpoſitis, qui præerant ſingulis operibus, numero trium millium, & trecentorum præcipientium populo, & his qui faciebant opus.

17. Præcepitque Rex, ut tollerent lapides grandes, lapides precioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos.

IN confeſſo eſt apud omnes Scripturæ Interpretes, & Architectos, eſſe *Templi Solomonei* fabricam perfectiſſimum Architecturæ ciuilis, quæ nobiliſſimam conſtituit Matheſeos, imò & Prudentiæ Politicæ, partem, Exemplar. Et nemini non conſtat, ædificii extruendi patronum quemuis opus habere operariis, materialibus, pecunia. Inprimis etiam opus eſt ad magnificam, qualis hæc fuit, ſtructuram Directore ſupremo, quem *officinatorem* Latini, Hiſpani *Apparejador*, vocant, qui ad poſſeſſoris ſiue Patroni nutum, & juxta minoris moduli Exemplar omnia ordinet, officialibus & operariis faciunda mandet, & fabricam det effectui. Et attentione id eſt dignum, quòd tanti momenti officio præfecerit Salomo non ex Iſraelitis quempiam, ſed Tyrium. Nil derogari vult inde honori Nationis ſuæ: homines ſeligit, qui, quod agere debent, probè intelligant; non, quod ſæpe fit, hominem ineptum alligat officio, ſed officio dat rerum agendarum peritum. *Mitto*, (ita ſcribit Tyriorum Rex Hiramus Solomoni, Architectum, quem mittit, ſyſtaticis hisce

commendans 2. Paral. II. 13. 14.) *virum ſapientem & intelligentia præditum (quo uſus eſt) pater meus Hiram, filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui operari ſcit in auro & argento, in ære & ferro, in lapidibus & lignis, in purpura & hyacintho, in byſſo & coccino (ſciens quoque) ſculpere ſculpturas varias, & ingenioſe excogitare omnis generis opus ingenioſum, quod proponetur ei à ſapientibus tuis, atque à ſapientibus Domini mei Dauidis patris tui.* (*Miſi ergo tibi virum prudentem & ſcientiſſimum, Hiram patris mei. Filium mulieris de filiabus Dan: cujus Pater fuit Tyrius, qui nouerit operari in auro & argento, ære & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque & hyacintho, & byſſo & coccino: & qui ſciat cælare omnem ſculpturam, & adinuenire prudenter quodcunque in opere neceſſarium eſt, cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei Dauid, patris tui.*) Et jam ante *miſerat* Dauidi Hiramus I. ſecundi hujus Genitor *legatos, ſimulque ligna cedrina, fabros lignarios, & latomos, ac murarios fabros, qui extruxerunt domum Dauidi.* 2. Sam. V. 11. (*Miſit quoque Hiram, Rex Tyri, nuncios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes: & ædificauerunt domum Dauid.*) Hi ipſi operarii, quia rem ſuam benè agebant, ad votum Dauidis, utitur iis quoque Salomo: Nam binorum horum Regum, Patris & Filii, regimine militiæ majorem dabant operam & agriculturæ Iſraelitæ, quàm Architecturæ; ut è contra apud Tyrios atque Sidonios florebant mercatura, & artes mechanicæ. Conceptu equidem facile, non ſuffeciſſe tempus Architecto huic Tyrio, ut ipſe operaretur in auro, argento, ære, ferro, aliis ſupra recenſitis: ſufficit, fuiſſe illarum rerum & operum peritum, ut aliis potuerit faciunda injungere; & ſufficiat hæc obſeruatio pro regula Principibus atque Rebuspublicis, ut Architectos ſibi ſeligant Architecturæ & Artium eò pertinentium peritos.

Eſt operariorum numerus ingens. Primò recenſetur מַס *hammas*, φόρος, *Tributum, ſumma triginta millia virorum*, Iſraelitarum nempe, qui tributariam hanc operam præſtare tenebantur, 10000. nempe per menſem, qui binis ſequentibus menſibus domi poterant manere, & res ſuas curare, redituri ad ſeruile officium tertio menſe. His præfectus fuit *Adoniram.* Præterea numerantur 70000. *eorum, qui bajulabant onera*, & 80000. *fabrorum lignariorum.* Fuerunt hi 150000. ut in ſummam colliguntur 2. Paralip. II. 17. Tyrii ac Ægyptii, *viri aduenæ.* Porro 3300. *Præfecti operi, qui præerant multitudini, quæ faciebat opus*, Hieroſolymæ nempe: quibus ſubjecti operarii non numerantur. Quodſi ſingulis his ſubmittamus 50. viros, obtinebimus 165000. Sunt hi 3300. diſtinguendi probè ab illis 3600. directoribus, quorum mentio fit 2. Par. II. 18. & qui res ſuas gerebant in monte Libano. Aſcendit proin omnium, & Præfectorum, & operariorum ſumma ad 346900. Et ſub Titulo *fabrorum in monte* v. 15. veniunt quoque lapicidæ, qui *cædebant in monte* 2. Paral. II. 18. non ligna duntaxat, ſed & ſaxa, *lapides magnos, lapides pretioſos*, ratione magnitudinis, duritiei, impenſarum, & temporis.

TAB. CCCCXX.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 1. 2.

Factum itaque eſt in anno octogeſimo ſuper quadringenteſimum ab egreſſu filiorum Iſrael de Terra Ægypti, anno quarto, menſe Sif, is eſt menſis ſecundus, quo Solomon regnauit ſuper Iſraelem, ædificare cœpit ædem DOMINI.

Et ea quidem ædes, quam ædificauit Rex Solomon DOMINO, habuit ſexaginta Cubitos ſua longitudine, viginti latitudine ſua, atque triginta Cubitos altitudine ſua.

Factum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de Terra Ægypti, in anno quarto (menſe Ziph, ipſe eſt menſis ſecundus,) regni Salomonis ſuper Iſrael, ædificare cœpit domum DOMINO.

Domus autem, quam ædificabat Rex Salomon DOMINO, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine.

I. REG. Cap. VI. v. 2.
Prima Templi Salomonei Idea.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 2.
Erstes Model des Salomonischen Tempels.

G. D. Heuman. sculps.

HAbitauit hactenus altiſſimus DEUS, qui Eſſentia ſua perfectiſſima omnipræſens nullibi incluſus, nullibi excluſus, in tabernaculo ſub aulæis, ſupra arcam fœderis, quæ inſtabilis ambulabat huc illuc. Propoſuerat ſibi equidem Dauid, ab hoſtibus, quos benè multos habuit, liberatus, & tranquillitati ſuæ redditus, poſtquam ſibi ipſi cedrinam ædem extruxerat, DEO ſuo extruere Templum magnificum; an ex vana mentis libidine, vel ſubmiſſa erga DEUM deuotione, meum non eſt inquirere. *En*, ita ait ad Prophetam Nathan, *ego nunc habito in domo cedrina, Arca autem DOMINI manet intra aulæum.* (*Ego habito in domo cedrina, & arca Dei poſita eſt in medio pellium.*) 2. Sam. VII. 2. Sed debebat honor iſte reſeruari Solomoni filio. En reſponſum DEI ipſius per Nathanem! v. 12. *Quum exacti fuerint dies tui, dormierisque cum Patribus tuis, excitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de utero tuo, regnumque ejus firmabo. Is extruet domum Nomini meo.* Ea tamen Dauidi obtigit felicitas, ut in Exemplari ſiue modulo potuerit videre magnifici Templi ſtructuram, & neruum ædis ædificandi, argentum, colligere. *Dedit Dauid filio ſuo Solomoni deformationem porticus & domuncularum ejus, repoſitorium* (repoſitoriorum) *ejus, cœnaculorum ejus, penetralium ejus, atque domus propitiationis, deformationem quoque omnium, quæ ſecum habebat in animo pro atriis domus DOMINI, & pro omnibus gazophylaciis, quæ erant circumquaque pro theſauris domus DEI — omnia in deformatione ex manu DOMINI, qui me intelligentem reddidit in omni opere deformato.* (*Dedit autem Dauid Salomoni, filio ſuo, deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis: Nec non & omnium, quæ cogitauerat atriorum & exedrarum per circuitum in theſauros domus DOMINI, & in theſauros ſanctorum: — Omnia venerunt ſcripta manu DOMINI ad me, ut intelligerem uniuerſa opera exemplaris.*) 1. Chron. XXVIII. 11. 12. 19. Unde luce meridiana clarius patet, fuiſſe DEUM ipſum fundatorem, inuentorem, & ſummum ſtructuræ hujus incomparabilis Architectum; & abundè vel ex tenui noſtra adumbratione conſtabit, fuiſſe Templum hocce abſolutiſſimum omnibus & numeris & menſuris Architecturæ ciuilis Exemplar, imo, *omnem Romanorum & Græcorum architectandi rationem, aut ſi quæ eſt alia vel nobilior vel vetuſtior, ab hujus fabricæ ratione ejusque Ideis deſumtam fuiſſe, ideoque hanc atque illam non alia ratione conferendam eſſe, quàm ſi fluminis aquæ cum aquis comparentur fontis, ex quo dimanant.* Verba ſunt *Villalpandi Lib. II. Iſagog.* c. 13. Structura omnibus ſeptem mundi miraculis, tantopere decantatis, & ſimul ſumtis ſuperior, noſtra proin attentione, eaque ſumma, dignior tantò, quia illuſtris fuit Eccleſiæ noui fœderis typus.

In anteceſſum notari meretur, non unius Templi Hieroſolymitani mentionem fieri in Sacris. *Primum*, quod nunc deſcribendum ſumſimus, eſt Salomoneum, deſtructum à Chaldæis. 2. Reg. XXV. *Secundum* Zorobabelis, extructum ſub Nehemia. Eſr. III. dirutum à Romanis. Ab hoc non eſt reuerà diſtinctum Herodianum, ſed illud duntaxat ab Herode ampliatum, & exornatum. *Major erit gloria domus iſtius poſterioris, quàm prioris, dicit DOMINUS Exercituum.* Hag. II. 9. Quam Prophetiam explicant Interpretes non de ſumptuoſa magis magnificentia ædificii, ſed de Meſſia ipſo, cujus ſacratiſſima ſimul atque humillima perſona ædem hancce ſua præſentia honorauit. Nam ſecundo huic Templo defuere 1. Arca cum Cherubinis. 2. Ignis ἐξαυτοπτὸς ſacer. 3. Majeſtatis Diuinæ præſentia. 4. Spiritus Prophetiæ. 5. Urim & Thummim. *Tertium* eſt Ezechielis, deſcriptum à Propheta exquiſitè Cap. XL. & ſeqq. quod in rerum natura nunquam extitit, ſed communiter agnoſcitur pro præcellenti Typo Regni CHRISTI in Nouo Teſtamento.

Inſtituti mei, ſimul & officii ratio erit, materiam hancce ſatis difficilem pertractare ita, ut obſeruato locorum 1. Reg. VI. 2. Paral. III. & Ezech. XL. parallelismo ſenſum daturus ſim ſimpliciſſimum, eum illuſtrare Iconibus, & applicare Architecturæ ciuilis regulis; omnia pro ingenii mei modulo.

Exhibet v. 1. circumſtantias temporis, quo ſtructura Templi magnifica à Salomone fuit cœpta, nempe *Anno* 480. *ab egreſſu filiorum Iſrael de Terra Ægypti, anno quarto, menſe Sif, is eſt menſis ſecundus.* 2. Paralip. III. 2. legitur, *menſe ſecundo, in ſecundo* (die) *anno quarto regni ſui.* En calculum ex *Spanhem. Chronol. ſacr.* p. 234. Epochæ celebratiſſimæ.

	Anni
Ab Exodo ex Ægypto ad ingreſſum in Canaan - - - - -	40.
Ad mortem Joſuæ - - - -	17.
Ad obitum Othnielis. Jud. III. 11. -	40.
Ad finem 80. annorum, quibus Iſrael quietè vixit ſub Ehud & Samgar -	80.
Ad Siſſeram ſub Debora deuictum -	40.
Anni tranquillitatis ſub Gedeone - -	40.
Sub Abimelecho, Thola & Jair - -	48.
Ad Simſonem, ſub Jephta, Ibzan, Elon, Abdon - - - - -	31.
Sub Simſone & Eli - - - -	60.
Per conſequens ab exitu ex Ægypto ad regimen Samueli-Saulicum -	396.
A principio regiminis Samuelis, incluſo regno Saulis usque ad Dauidem - - - - - -	40.
Ab initio regni Dauidis ad ejus obitum -	40.
A principio regni Solomonis ad inchoatam ſtructuram Templi, quarti Anni initium - - -	3.
	479.
Incluſo inchoato Anno quarto - -	480.

Incidit hæc Epocha juxta *Bucholcerum* in annum à condito mundo 2934. ante CHRISTUM natum 1037. Numerat *Clericus* Annos 2927. pro inchoato Templo, 2934. pro finito.

Notari meretur, quòd Sacri Codicis Scriptores Hieroſolymitani Templi Fabricam non eo deſcripſerint ordine, quem obſeruare ſolent Architecti ſyſtematici, ſed ita, ut menſuris oſtenſis partes præcipuæ totius hinc inde jaceant veluti ſparſæ, ut ex Architecti Interpretis officio ſit, flores diſperſos colligere, ſeparata coordinare, obſcura explicare, defectus ſupplere, quo obtineamus tandem diſtinctam ex deſcriptione obſcura ſatis, quam ſicco pede prætereunt lectores plerique, ideam.

TAB. CCCCXXI.

Ere fore duco, Ichnographiam dare ante & Scenographiam totius ædificii, ut Lector beneuolus generatim ſaltem id intueri, & præcipuas partes menti ſuæ ſiſtere poſſit.

Extructum fuit Templum in monte Moria in extremo Urbis Hieroſolymæ verſus Orientem, ex lateribus Orientali, Meridiano & Septentrionali prærupto. Super hunc montem ſpatium accuratè quadratum A B C D, definitur, muro undique cinctum, qui diſtinctus ordine pilis erat quadratis, quos inter murus minus craſſus jacebat. Erant hæ pilæ formæ perfectè cubicæ, qualem habent teſſeræ luſoriæ. Hunc murum 6. Cubitos altum, totidem latum menſus eſt ſupremus Architectus Ezech. XL. 5. *Ecce murus extra domum quoquouerſus — Et menſus eſt craſſitudinem ædificii uno calamo, & altitudinem uno calamo. (Et ecce murus forinſecus in circuitu domus undique — Et menſus eſt latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.)* Totus verò hujus ſpatii circuitus 12000. Cubitos ſeu 2000. Calamos comprehendebat, quoduis adeò Latus 500. Calamos, vel 3000. Cubitos. Ezech. XLII. 15. usque ad finem. Ex ſpatio hoc in Judæorum gratiam reſecari poteſt aliud ſpatium quadratum 12. ſcalis ſeu cubitis elatius priori, ſingulis lateribus 1000. cubitos continens. Exterius ſpatium, quod 8. ſpatia continet 1000. cubitorum quadrata, vocamus *Atrium Gentium* A B C D. E medio horum quadratorum E F G H. medium aliud reſecamus H I K L. 500. cubitorum latera habens undique. Ut adeò reſtet circa illud ſpatium 250. cubitos latum. Hoc exterius cingi poteſt peribolo extrinſecus 6. intrinſecus 3. cubitos alto, cujus pilis juxta portas Lex Caſtimoniæ, & alia Gentibus acceſſum prohibens inſcribebatur. Spatium autem ipſum *Atrium Mulierum* vocatur, in medio relictis utrinque 100. cubitis, porticu cinctum 50. cubitos lata. Quadratum intimum H I K L. ſiſtit Templum ipſum 2. cubitis altius, & in eo Sanctiſſimum eleuatius adhuc 2½. cubitis. Porticum illam repræſentat W X Y Z. *Sturm. Sciagr. Templ. Hieroſol.* p. 56.

TAB. CCCCXXII.

Diſtinctam magis ſiſtit Templi Protographiam, ubi

A B C D. Ambitus Atrii Gentium.

E. Pilæ muri in peribolo calamum latæ altæ & craſſæ.

H I K L. Ambitus Templi, cujus latus 500. cubitorum.

M N O P. Rectangulum reſecandum pro Templo interiori.

Q Q. Atria ſeptem interiora ſeu areæ ſubdiales.

a b c d. Atrium Sacerdotum.

a b e f. Atrium Sacerdotum interius, ubi Altare † & Mare æneum. *

R R. Turres 50. cubitos latæ & longæ.

S S. Porticus 100. cubitos longæ, 50. latæ.

T T. Portæ, nempe tres exteriores, & tres interiores.

v. v. Veſtibula Portarum tum exteriora tum interiora.

V. V. Thalami Portarum.

N c Z M. Ædificia circa Templum intimum.

g. Veſtibulum Sancti & Sancti Sanctorum, ubi binæ columnæ Jachin & Boas.

h. Sanctum.

s. Sanctum Sanctorum, ſiue Sanctiſſimum.

TAB.

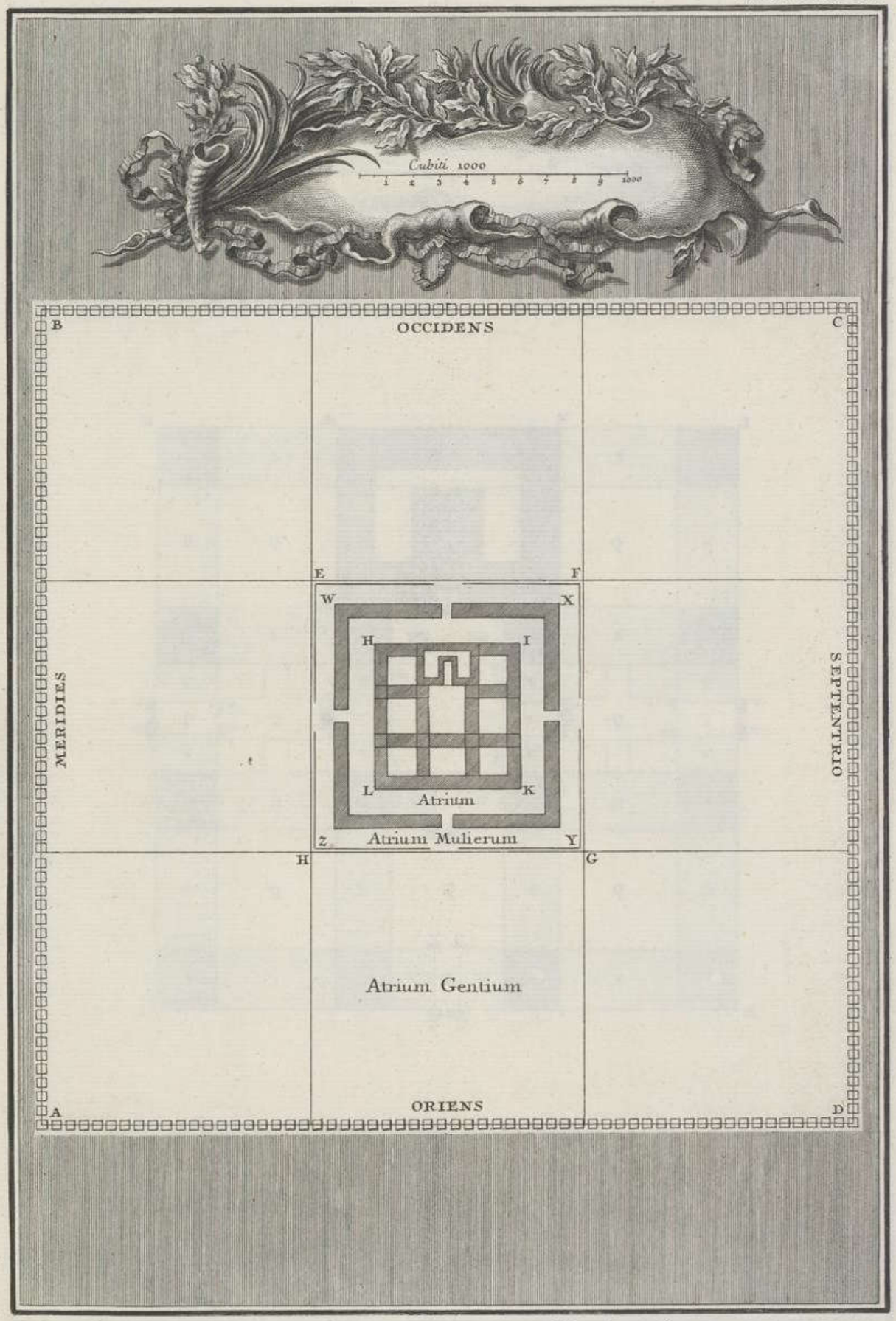

I. REG. Cap. VI. v. 1.
Ichnographia Montis Sancti.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 1.
Grundriß des Heil. Berges.

I. A. Fridrich sculps.

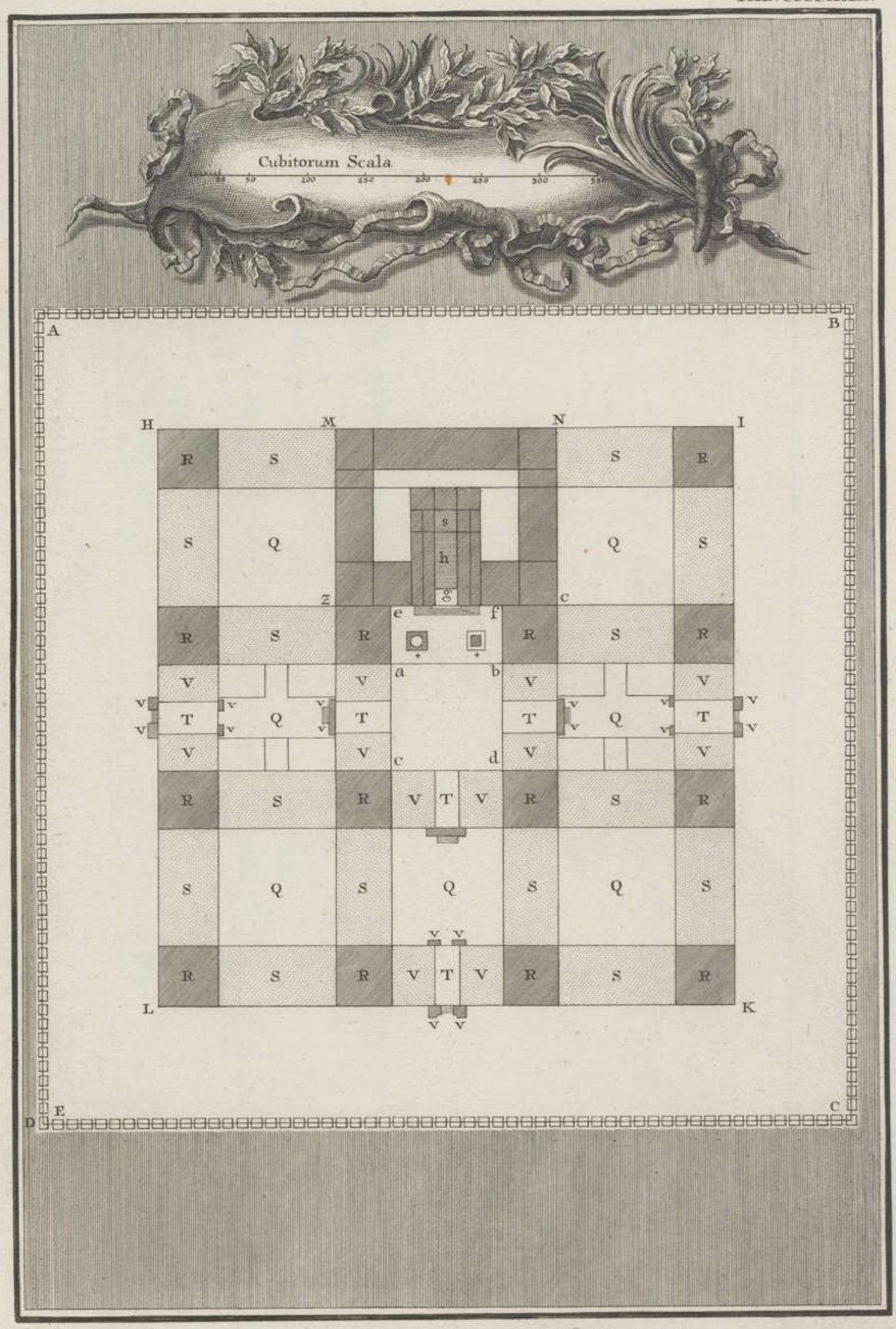

I. REG. Cap. VI. v. 1.
Templi Hierosolymitani Protographia.

I. Büch der Kön. Cap. VI. v. 1.
Gründriß des Tempels zu Jerüsalem.

I. A. Fridrich sculps.

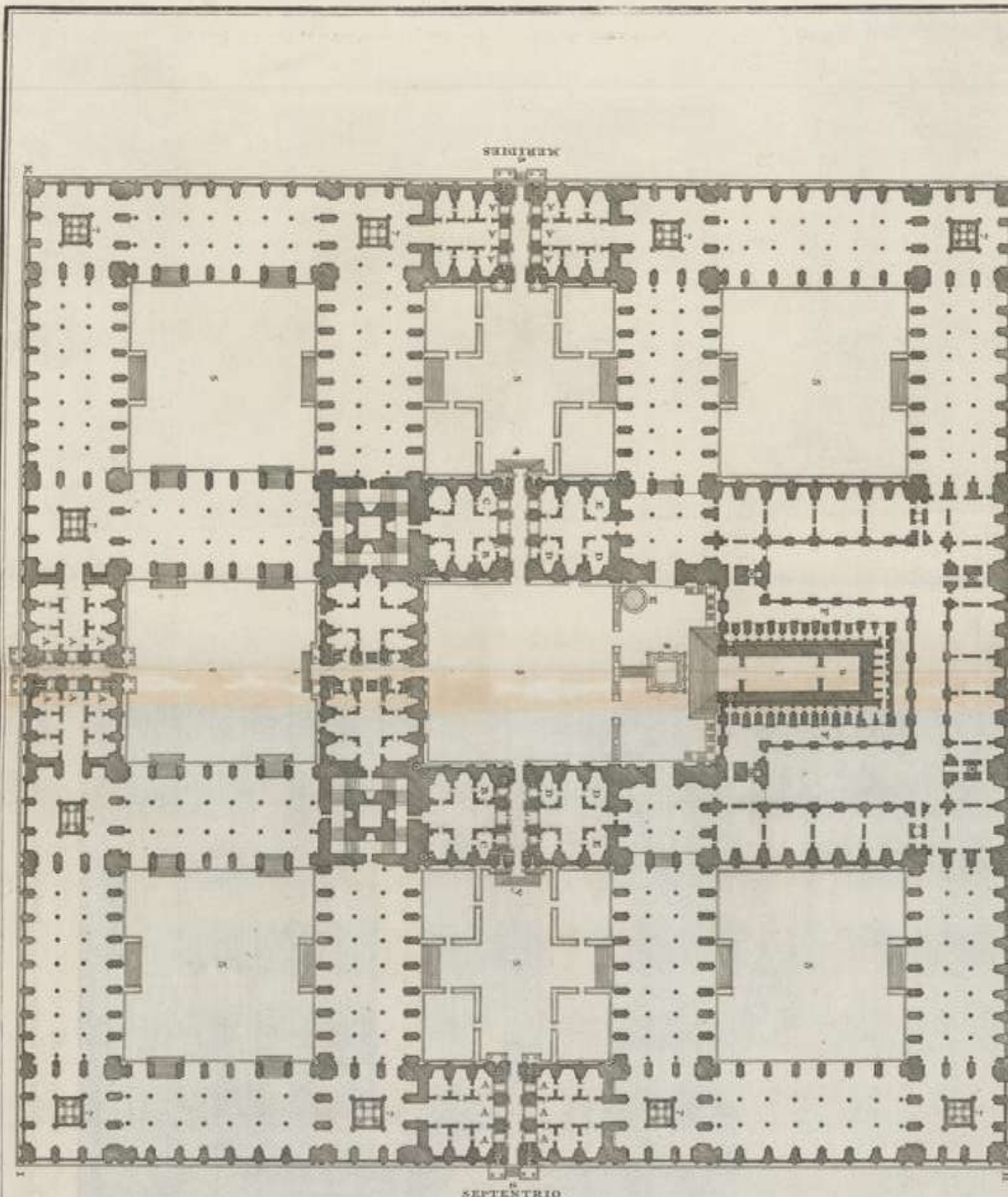
MERIDIES
SEPTENTRIO

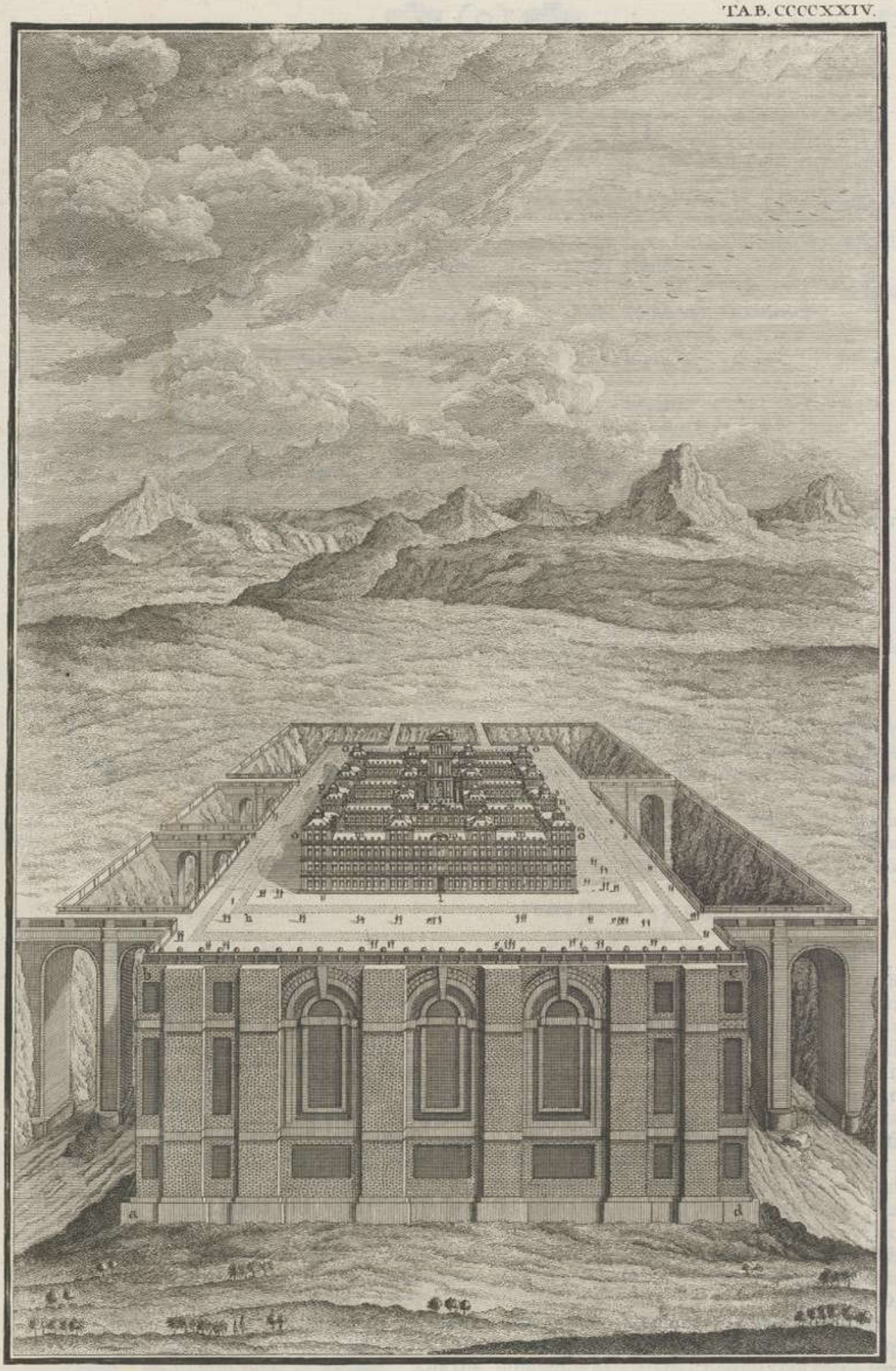

I. REG. Cap. VI.
Templi Hierosolymitani Scenographia.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Perspectivische Vorstellung des Tempels.

G. D. Heüman sculps.

TAB. CCCCXXIII.

IN extenſo magis ſiſtit & ſpecialiorem Templi Hieroſolymitani Ichnographiam, qualem inprimis ex viſione Ezechielis concepit & rectificauit poſt *Goldmannum Leonh. Chriſtoph. Sturmius.*

HIKL. eſt ambitus templi, cujus latus 500. cubitorum.
I. Porta Orientalis exterior.
1. Porta Orientalis interior.
2. Porta Septentrionalis exterior.
y. Porta Septentrionalis interior.
3. Porta Meridionalis exterior.
4. Porta Meridionalis interior.
AA. Thalami juxta Portas, Orientalem nempe, & ſic concipiendi in reliquis Portis.
BB. Thalami vel Exedræ Sacerdotum obeuntium Domus Miniſterium.
C. Exedra Sacerdotum obeuntium Miniſterium Altaris.
DD. Thalami, ſiue Cellæ, in quibus ſacerdotes comedunt ſacroſancta.
E. Culina Sacerdotum.
5. Atria Templi.
7. Turres.
8. Altare æneum.
9.9. Columnæ binæ Jachin & Boas.
E. Mare æneum.
t. Sanctum.
u. Sanctum Sanctorum.

Alii Characteres, & ſigna alia, explicantur alibi.

TAB. CCCCXXIV.

SEquitur Scenographica Templi Hieroſolymitani repræſentatio, ubi
abcd. ſubſtructio templi alta 300. cubitos, longa 780. Cubitos.
bc. Peribolus Muri.
h. Atrium Gentium.
l. Porta Orientalis exterior.
mm. Atria Templi.
n. Porta Septentrionalis.
oo. Turres Templi.
p. Porta Meridionalis.
r. Altare æneum.
ſ. ſ. Columnæ binæ in veſtibulo templi interioris.
t. Porta Templi intima ad Sanctum.

Nunc demum redimus ad Locum 1. Reg. VI. 2. & explicationem Tab. CCCCXX. Ædem nempe ſacram, ſed eam non integram, verùm interiorem, templum κατ' ἐξοχὴν ita dictum, quæ *Sanctum* comprehendit & *Sanctiſſimum* ſiue *Sanctum Sanctorum.* Locus extat parallelus 2. Paralip. III. 3. *Hæc autem ſunt, in quibus Solomon edoctus fuit, ut ædificaret domum DEI, longitudo cubitorum fuit prima menſura, cubitorum inquam ſexaginta, latitudo verò cubitorum viginti. (Et hæc ſunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum DEI, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudinis cubitos viginti.)* Altitudinis nulla fit mentio. Sanctiſſimi nempe Tab. CCCCXXIII. u. longitudo (uti & latitudo) erat 20. & Sancti t. 40. Cubitorum. Ita & legimus Ezech. XLI. 2. de Sancto: *menſus eſt longitudinem ejus cubitorum quadraginta, & latitudinem cubitorum viginti.* Et de Sanctiſſimo, v. 4. *Ejus longitudinem menſus eſt viginti cubitorum — Et dixit ad me: Hoc Sanctum Sanctorum eſt.*

Longitudo itaque Sacerrimi hujus ædificii fuit 60. cubitorum: dant hi Pedes Pariſinos 100. poll. 1. Tigurinos pedes decimales 106. poll. 8. Latitudo 20. cubitorum dat
Pedes Pariſin. 33. poll. 4. lin. 4.
- - Tigurin. 35. - - 6. - - 0.

Erat Sanctiſſimum ejusdem & longitudinis & latitudinis, proin quadratum. De altitudine dabitur occaſio loquendi ad v. 20. Erant parietes, ut totius templi, ita hujus ædis ex marmore candido, ſaxis arctiſſimè compaginatis, cedrino ligno intus obducti, & auro puro. Aream tegebant tabulæ marmoreæ abiegnis lignis obductæ, tabulatum ſuperius fornicatum cedrino. In medio hujus Sanctiſſimi repoſita fuit tripollicari baſi marmoreæ arca, & in ea binæ tabulæ fœderis, cui adjunctæ fuere binæ aliæ arculæ, in quarum una ſeruabatur Manna, cum Aharonis virga, in altera Philiſtæorum dona. Ornabant parietes circumcirca Cherubini, & arcæ adſtabant duæ hujus generis figuræ coloſſeæ. Fuit hoc Sanctiſſimum DEI habitaculum conclaue exiguum quadratæ figuræ, quod pro ſede ſibi ſelegit cœli terræque ſupremus Monarcha, aditum concedens ſemel in anno, nec niſi Pontifici ſummo. Hanc in arca fœderis ſedem ſacratiſſimam ſeruauit DEUS ad captiuitatem usque Babylonicam, & primi templi deſtructionem: nam ſecundo

templo deerant Arca, Cherubini, Gloria Altissimi.

Sanctum siue *Domus major* 2. Paralip. III. 5. longum erat 40. cubitos siue

Pedes Parisienses 66. poll. 8. lin. 8.

Pedes Tigurinos 71. — 2. — 0.

20. cubitos latum, 30. altum, 10. insuper cubitis altius eleuatum ab Herode, fuit enim, quod ex Rabbinis constat, altitudo Sancti in Templo Herodiano 40. cubitorum. In hoc Sancto erant candelabra aurea, mensæ pro panibus propitiationis, & altare incensi. Ad conclaue hoc, sanctitate post Sanctissimum secundum, nemini patebat aditus, nisi sacerdotibus, & ne his quidem extra officii ordinem. Ast tribus palmariis anni festis concedebatur Sacerdotibus absque discrimine omnibus ad preces ibi fundendas. Excluſi proin sacro hoc loco erant Leuitæ & Laici Israelitæ.

Planum ex hactenus dictis, cur Scriptores sacri templi descriptionem inchoarint ab interiore & intimo, sacro & sacerrimo totius ædificii loco. Constituebant hæc templum κατ' ἐξοχήν, quod tabernaculi fuit succedaneum. Conueniret & hodie Historico, Regis Palatium aliquod magnificum descripturo, initium facere ab intimis penetralibus & Principis ipsius thalamis, atque inde progredi sensim ad partes exteriores.

Conferri cum hac tabula meretur Scenographia templi Tab. CCCCXXXII.

TAB. CCCCXXV.

PRo majori materiæ illustratione sisto templi totius interioris Scenographiam ex *Lundii Leuit. Priesterth.* L. II. c. 4. ubi

a. est Vestibulum.
b. Porta ad Vestibulum.
cc. Columnæ æneæ, Jachin & Boas.
d. Basis, cui hoc templum insistit.
e. Scalæ gradus ad templum, ex atrio sacerdotum.
ff. Lorica tecti.
gg. Cœnaculum supra Sanctum & Sanctissimum.
hh. Sanctum.
ii. Sanctissimum.
kk. Thalami.

TAB. CCCCXXVI.

COrrectius damus hocce templum jungendo *Orientalem faciem vestibuli Sanctuarii & turris superstructæ aspectui lateris Sanctuarii & cœnaculi ac turris superstructæ vestibulo* ex *Villalpando*, iisdem cum Tab. præcedenti usi literis, eademque harum significatione. Ichnographiam dat Tab. CCCCXXIX.

TAB. CCCCXXVII.

ORthographicam exhibet templi totius interioris & vestibuli sectionem, & à Septentrione concedit, abscissis ædibus lateralibus, prospectum in interiora. Ubi

A. est vestibuli turris.
a. bina suprema conclauia, ubi coronæ duæ aureæ fuere asseruatæ.
b. Porta ad vestibulum.
cd. Mensæ binæ, aurea una, d. marmorea altera, c. in vestibulo locatæ. In hac reponebantur panes propositionis, antequam Sancto fuerunt illati: in illa panes præteritæ septimanæ, è Sancto exportati, de qua hoc ipso in loco sacro suam portionem comedebat Sacerdos summus.
B. Sanctum, in quo
ee. Mensæ panum propositionis.
ff. Candelabra aurea.
g. Ara incensi aurea.
hh. Columnæ duæ pumilæ aureæ, quibus imponebat Pontifex summus patinas aureas redux ex Sanctissimo, in Propitiationis Festo, postquam sanguinem septies sparsit versus arcam fœderis & gratiæ.
i. Porta pentagona ad Sanctissimum.
k. Rete aureum, vel opus clathratum supra hanc portam, 10. cubitorum in altitudi-

I. REG. Cap. VI.
Orient. et Septentr. Sanctuarii Facies.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Ost- und Nordlich Aussehen des innern Tempels.

G. D. Heiman sculps.

I. REG. cap. VI.
Orient. et Septentr. Sanctuarii Facies.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Ost- und Nordlich Aussehen des innern Tempels.

I. G. Pintz sculps.

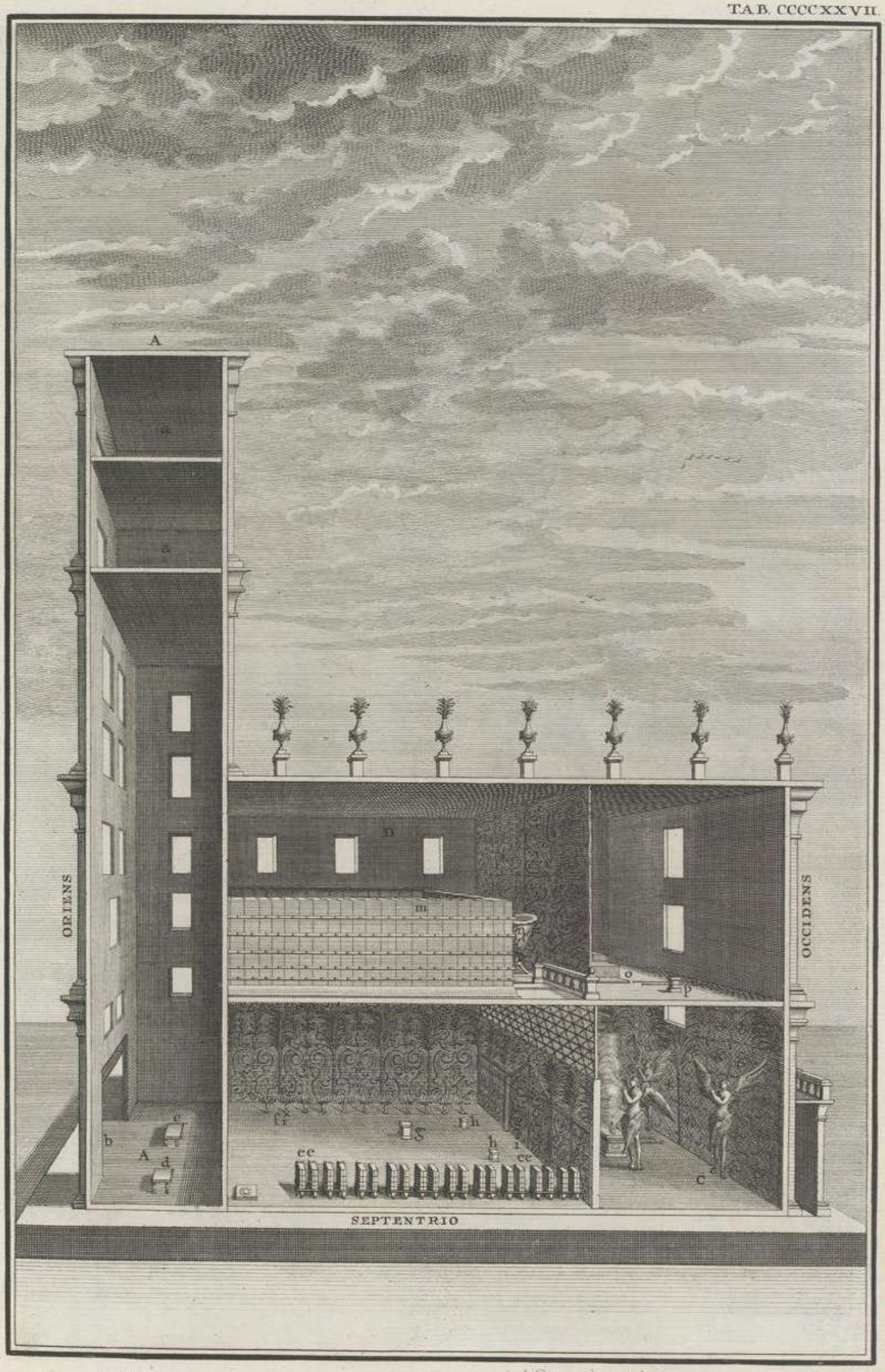

I. REG. cap. VI.
Sectio Orthogr. Templi inter. et Vestibuli.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Durchschnitt des innern Tempels und Vorhofs.

I. G. Pintz sculps.

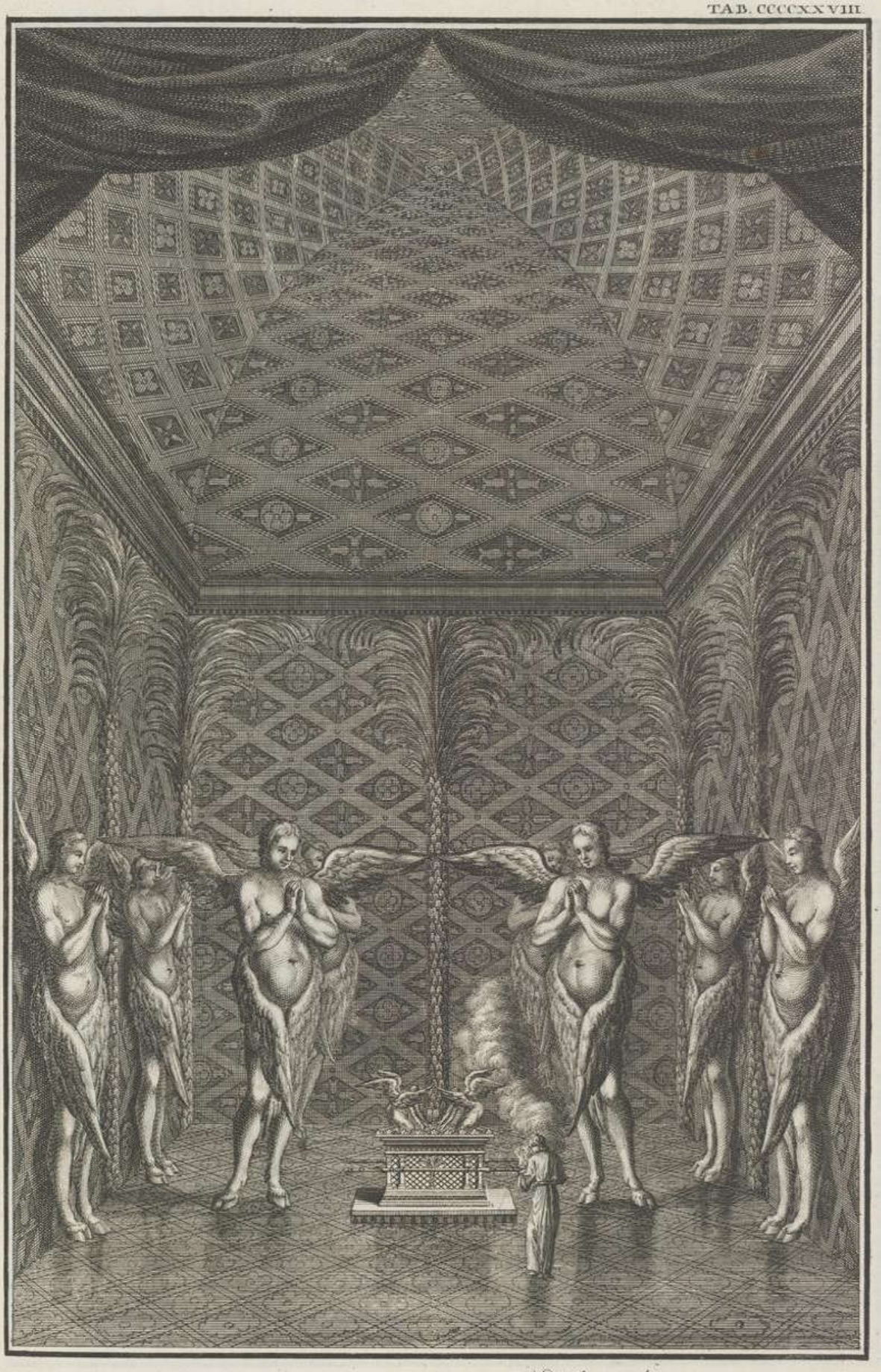

I. REG. Cap. VI.
Interna Sanctiſsimi Structura.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Inwendiges Aussehen des Allerheiligſten.

I. G. Pintz sculps.

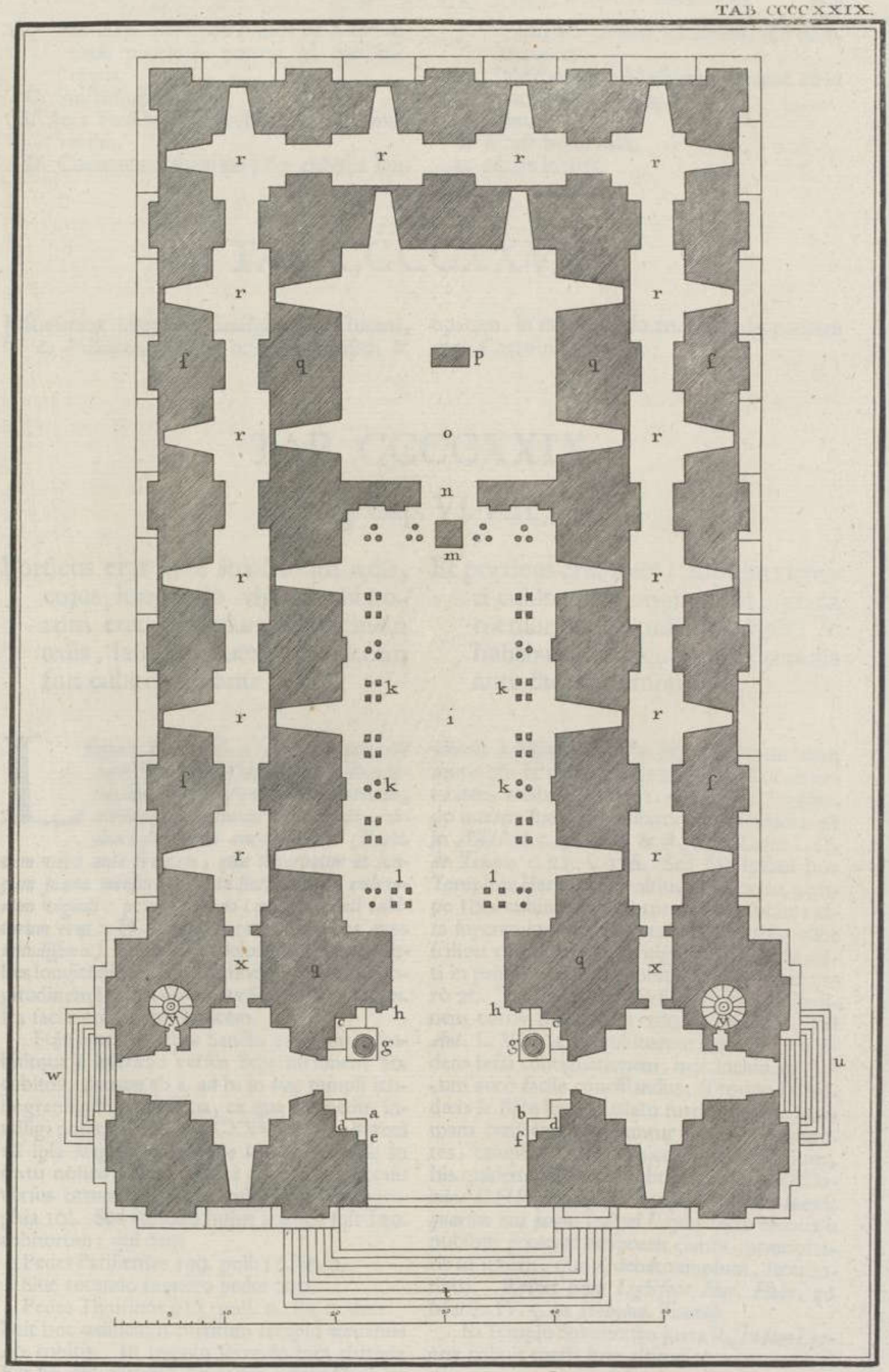

I. REG. Cap. VI. v. 1.
Primum Sanctuarii Vestigium.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 1.
Grundriss des innern Tempels.

I. A. Fridrich sculps.

titudine, per quod fumus ex Altari incenſi penetrare poterat ad Sanctiſſimum.
C. Sanctiſſimum, ubi
I. Arca Fœderis, Cherubini, & Columna nubis.
D. Cœnaculum ſuperius, 60. cubitos longum, 20. latum, 30. altum, ubi aſſeruabantur
m. Tabernaculum Moſaicum, & quæ ad id pertinebant, nempe
n. Labrum.
o. Altare holocauſti.
p. Altare incenſi.

TAB. CCCCXXVIII.

PRæſentat internam *Sanctiſſimi* ſtructuram, ex *Villalpandi* mente undique clauſam & opacam, in cujus medio arca fœderis, parietes verò Cherubinis ornati.

TAB. CCCCXXIX.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 3.

Porticus erat ante ſtructuram ædis, cujus longitudo viginti cubitorum erat ſecundum altitudinem ædis, latitudo autem ejus decem fuit cubitorum ante ædem.

Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta menſuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.

LEgas 2. Paral. III. 4. *Porticus, quæ erat ante faciem longitudinis, ſecundum latitudinem ædis viginti erat cubitorum, altitudo ejus centum & viginti, obduxitque intus auro mundo. (Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta menſuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porrò altitudo centum viginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinſecus auro mundiſſimo.)* In uno parallelorum locorum habes longitudinem & latitudinem, in altero longitudinem & altitudinem *veſtibuli*, אוּלָם *ulam*. Ita facilè conciliabis inuicem.

Fuit hæc ſtructura Sancto ad ortum, habuitque à Meridie verſus Septentrionem 20. cubitos, nempe ab a. ad b. in hac templi ichnographia Villalpandina, ex qua diſtinctius intelligi poterit Tab. CCCCXXVI. Hæc autem eſt ipſa *longitudo ſecundum latitudinem ædis* in textu noſtro obuia. Sed à c. ad d. ab occaſu verſus ortum 10. fuere cubiti, in ichnographia 10½. Sed altitudo hujus ædificii fuit 120. cubitorum: qui dant

Pedes Pariſienſes 199. poll. 11. lin. 0.
Siue rotundo numero pedes 200.
Pedes Tigurinos 213. poll. 6. lin. 0. dec.

Fuit hoc ædificium turritum templo eleuatius 40. cubitis. In templo ſecundo tota altitudo fuit 60. cubitorum: ſuppleuit autem Herodes non ſolùm 60. qui deerant cubitos, ſed & ampliauit à Meridie verſus Septentrionem cum muro 70. & utrisque alis 100. cubitis: ab ortu item verſus occaſum 1. cubito, ut longitudo interna fuerit 11. cubitorum, ut videre eſt in *Middoth* c. 4. *ſect.* 7. & R. *Juda Leone* L. II. *de Templo* c. 21. §. 176. Sed fuit ipſum hoc Templum Herodianum altius Salomoneo, nempe 100. cubitorum, ut turris 120. cubitos alta ſupereminuerit duntaxat 20. cubitis, quot ſcilicet conſtituebant contignationem tecti, alti in primo templo 4. cubitis, in Herodiano verò 20. *Joſephus* L. VI. *Bell. Jud.* c. 6. altitudinem turris hujus facit 100. cubitorum, ſed *Ant.* L. VIII. c. 2. cubitorum 120. ibi excludens tecti contignationem, heic includens, ſecum adeò facile conciliandus. Templo à Chaldæis & Babyloniis vaſtato turrim hancce ſummam conſcendiſſe dicuntur quidam Sacerdotes, templiue claues projeciſſe verſùs cœlum, his quidem prolatis lugubribus verbis: *O Domine DEUSque æterne, recipe tu claues hasce, quarum nos ſumus indigni!* quo facto manus è nubibus protenſa arripuerit claues, præcipitatis in ignem, quo ardebat templum, ſacerdotibus. Refert hæc *Lightfoot Hor. Hebr.* ad Matth. IV. 5. ex *Babylon. Taanith.*

In Templo Solomoneo juxta R. *Judam Leonem* habuit turris hæc altitudinem 90. cubitorum cauam usque ad laquear, ut dare potuerint reſidui ad tecti contignationem usque 24.

cubiti ad minimum bina conclauia, vel quatuor, ſi bina juxta poſueris in eodem horizonte. In Templo verò Herodiano, ſi turris hæc caua fuit in altitudine 90. cubitorum, reſtabant 10. cubiti ad tecti contignationem usque pro binis conclauibus juxta ſe poſitis.

Fuere hæc conclauia, quod ex 2. Paral. III. 4. conſtat, *obducta intus auro mundo*, uti & parietes templi. In templo ſecundo fuere in his repoſitæ *coronæ aureæ*, Joſuæ Pontifici impoſitæ Zach. VI. 11. Qualinam modo aſcenderint Sacerdotes ad hæc conclauia, non facile eſt dictu. Tradunt Rabbini, affixas fuiſſe laqueari ſummo catenas aureas, quarum ductu aſcenderint. Conjectat *Lundius*, in pariete occidentali veſtibuli ſecretam fuiſſe ſcalam, quæ conceſſerit aſcenſum, quod vero eſt admodùm ſimile.

Sub laqueari dicto transuerſim jacebant ab ortu verſus occaſum pro majori parietum & totius turris robore trabes ex ligno querno, juxta *l'Empereur* ex *Middoth*, vel cedrino, quinque cubitos craſſæ juxtæ R. *Judam Leonem*. Et per trabium harum interſtitia patebat proſpectus ad ſummum usque laquear, gratior tantò, ſi & hæ, & parietes ipſi auro fuere obducti, inſuperque ſculpturis variis ex floribus, & cucurbitis ſylueſtribus exornati. Reconditæ autem ibi fuere arcæ, & in iis theſauri DOMINI & Regis, de quibus alibi plura.

In angulis hujus veſtibuli, meridionali nempe & ſeptentrionali, (Templi ſcilicet Herodiani, cujus veſtibulum 15. cubitis latius fuit verſus Septentrionem, & totidem verſus Meridiem) thalami fuere bini pro aſſeruandis cultris ſacrificatoriis, quibus mactabantur animalia, & cute detracta diſſecabantur. In uno autem horum jacebant cultri uſui apti, in altero obtuſi inepti. In quouis horum thalamorum 24. aderant arcæ, reſpondentes Sacerdotum ordinibus totidem, qui hebdomadatim alternabant. Ut proin ſingulis ordinibus fuerint ſuæ arcæ, cultri ſui. Bina hæc conclauia proſpectum dabant ab antica facie, Orientali, latiorem templi, 100. nempe cubitorum in latitudine, quod retro veſtibulum latum fuit duntaxat 70. cubitos; intellige hæc omnia de Templo Herodiano. Propter alas hasce comparatur templum in *Middoth* Leoni, qui antica ſui corporis parte latior eſt, à poſtica anguſtior.

Ad ortum patuit ex veſtibulo hocce ad templum ipſum porta magnifica alta & alata, quam Ahas Rex impius claudi juſſit, cultum ſacrum inhibiturus, ſed aperiri filius Hiskias. 2. Paral. XXVIII. 24. XXIX. 7. Sed non habuit hæc porta aulæum, ut quidem habuit porta templi & Sanctiſſimi. De altitudine & latitudine portæ hujus nil extat in ſacris. Portam veſtibuli Herodiani *Joſephus* L. VI. *Bell. Jud.* c. 6. facit altam 70. cubitos, latam 25. quæ diſproportio fidem omnem ſuperat. Vero eſt ſimilior, quæ in *Middoth* exprimitur, altitudo 40. latitudo 20. cubitorum, quam & Sanctum habebat in Templo Herodiano. Et vel exin conjectat R. *Juda Leo*, portam hancce veſtibuli in Solomoneo fuiſſe altam 30. latam 20. cubitos, uti Sanctum: quod ipſum verò à vero abludit, quia porta ejusdem fuiſſet latitudinis cum veſtibulo. En Ezechielis Templo fuit *paraſtas veſtibuli (craſſitudine) quinque cubitorum utrinque*, amplitudo proin integra 10. cubitorum, & *latitudo humeri portæ trium cubitorum ab utroque latere*, tota proin apertura 6. cubitorum. Ezech. XL. 48. ut nos ſæpe in magnificis templorum ſtructuris portas latiores videmus, quàm ſunt valuarum ipſarum aperturæ.

In templo Solomoneo non habuit, quod modò dictum, porta veſtibuli aulæum, ſed alas, in Herodiano verò nullas alas, ſed aulæum pretioſiſſimum, ejusdem cum porta magnitudinis in linteo candidiſſimo ex aureis, cœruleis, purpureis & coccineis filis intertextum. Meminit & *Joſephus* L. III. *Ant.* c. 5. anterioris cujusdam aulæi linei, quod pluuioſo tempore fuerit prætenſum, pro defenſione pretioſioris illius & interioris, ad imitationem ipſius tabernaculi.

In gratiam Lectoris addo diſtinctam partium in hac Ichnographia expreſſarum ſignificationem, explicationi noſtræ accommodam.

A. Veſtibulum.
ab. Longitudo veſtibuli 20. cubitorum.
cd. Latitudo veſtibuli 10. cubitorum.
ef. Porta veſtibuli 14. cubitorum.
gg. Columnæ æneæ Jachin & Boas.
hh. Porta ſeu aditus ad Sanctum.
i. Sanctum.
kk. Candelabra.
ll. Menſæ panum propoſitionis.
m. Altare incenſi.
n. Porta Sanctiſſimi.
o. Sanctiſſimum, Sancta Sanctorum.
p. Arca Fœderis.
q. Paries ſeu murus templi 6. cubitorum.
rr. Thalami templo circumcirca adjecti.
ss. Paries ædificii hujus lateralis 5. cubitorum latitudinis per circuitum.
t. Scala ab Atrio Sacerdotum ad veſtibulum & templum, ab Oriente.
u. Scala à Meridie.
w. Scala à Septentrione.
x. Anticamera fornicata inter oſtium ad thalamos & thalamum primum.
y. Cochlea, per quam aſcendebatur ad mediam & ſupremam thalamorum contignationes.
* Oſtium è veſtibulo ad thalamos.

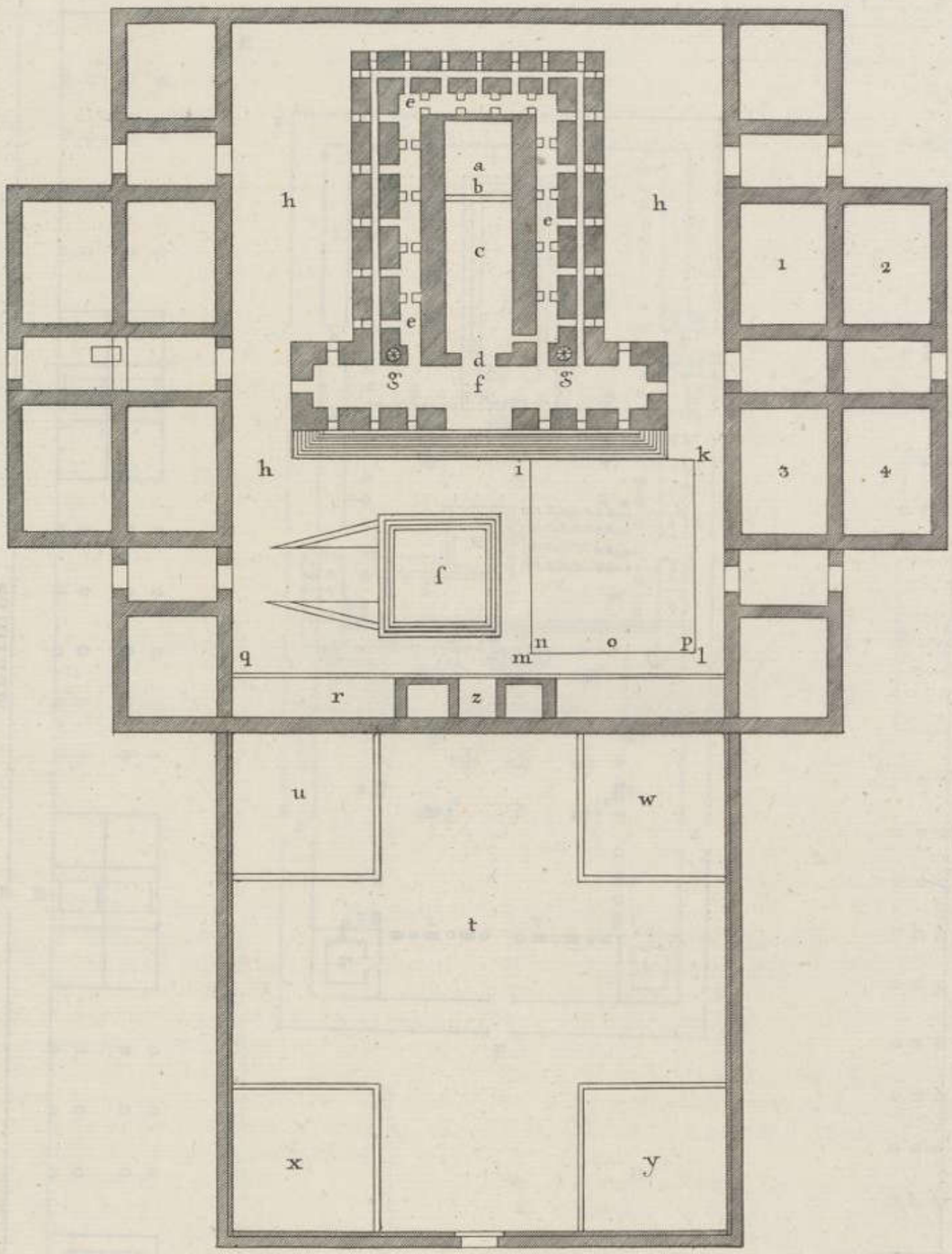

I. REG. cap. VI. v. 1.
Ichnographia Templi Talmudistarum.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 1.
Grundriss des Tempels nach dem Talmud.

I. A. Fridrich sculps.

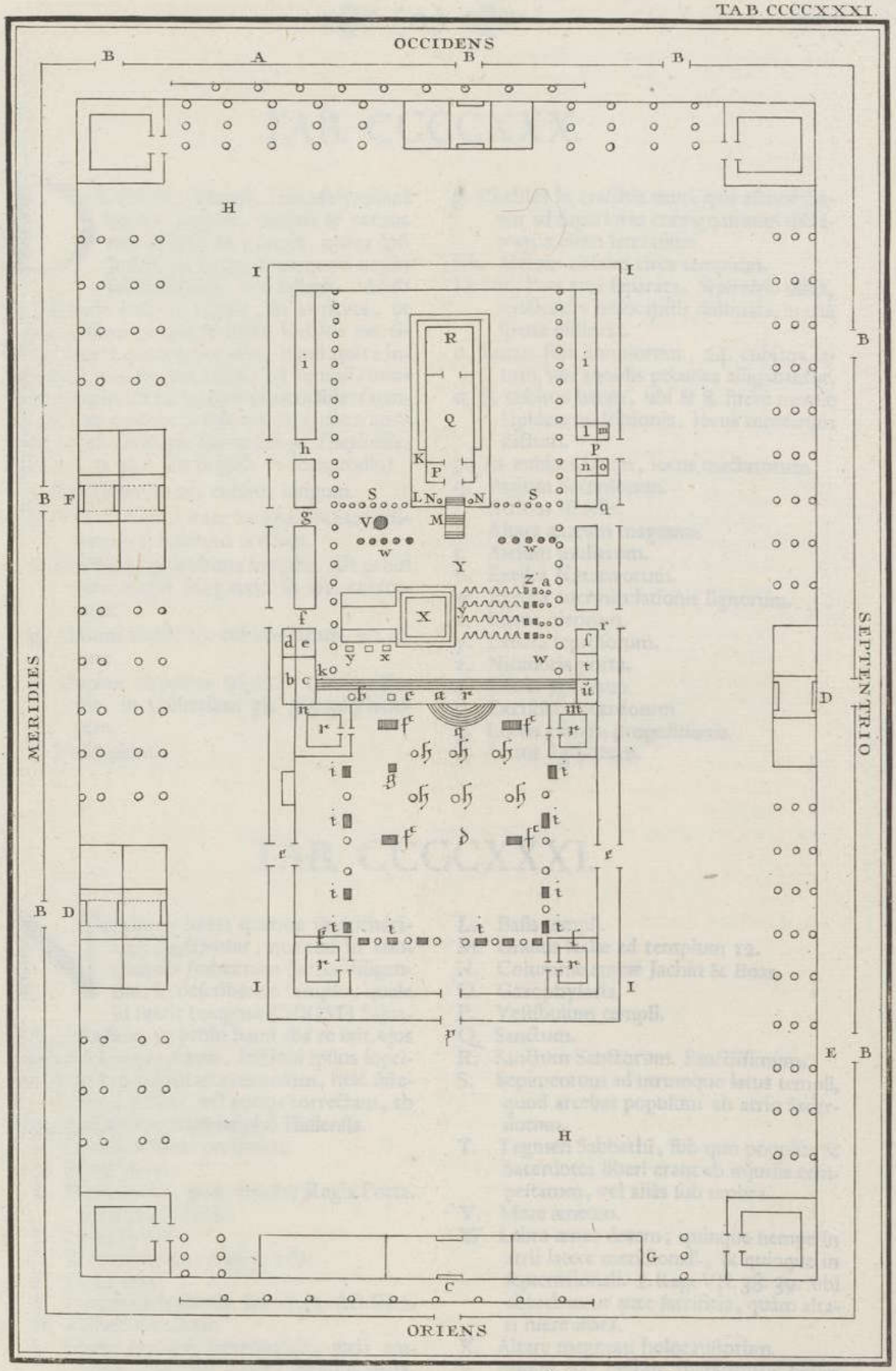

I. Reg. cap. VI.
Ichnographia Templi sec. Iudæos.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Grundriß des Tempels nach den Juden.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. CCCCXXX.

DE Fabrica Templi Hierosolymitani nemo, inquies, melius & certius nos informare poterit, quàm ipsi Judæi, de eo inprimis, quod oculis suis viderunt. Sed falleris. Adeò in Talmude confusa omnia, & intricata, ut exercitatissimi quique in rebus Judaicis nec sibi satisfacere queant, nec aliis. Haud abs re interim erit, quia frequentissima est Templi Herodiani mentio, ideam qualem qualem sistere templi, & eam quidem in hac tabula, qualem concepit *Leonh. Christoph. Sturm. Sciagr. Templi Hierosol.* c. 5. p. 33. En singula in compendio!

a. Sanctissimum 20. cubitos longum.
b. Velum duplex inter Sanctum & Sanctissimum, 1. cubitum crassum.
c. Sanctum, 40. cubitos longum. Ut proin tota templi longitudo sit 61. cubitorum.
d. Ostium Sancti 10. cubitos latum, 20. altum.
e. Duplex circuitus triplicis contignationis, in uniuersum 38. gazophylaciorum.
f. Vestibulum.
g. Cochlea in crassitie muri, qua ascendebatur ad superiores contignationes dictarum ædium lateralium.
h h. Atrium circum circa templum.
i k l m. Pars atrii separata, *Septentrio* dicta, mactandis holocaustis destinata, in tria spatia distincta.
n. Locus fuit annulorum, 24. cubitos latum, ubi annulis pecudes alligabantur.
o. 8. cubitos latum, ubi & 8. fuere mensæ lapideæ mactationis, locus mensarum dictum.
p. 12. cubitos latum, locus mactatorum.
q. Atrium Sacerdotum.
r. Atrium Israelis.
s. Altare æneum magnum.
t. Atrium mulierum.
u. Exedra Nazaræorum.
w. Exedra euermiculationis lignorum.
x. Locus oleorum.
y. Exedra leprosorum.
z. Nicanoris porta.
1. Locus agnorum.
2. Excubiæ Sacerdotum.
3. Locus panum propositionis.
4. Locus sigillorum.

TAB. CCCCXXXI.

NEminem latet, quantæ sit authoritatis *Lightfootus*, quantæ in enucleandis Judæorum Sacris diligentiæ, in describendo templo, quale id fuerit tempore CHRISTI Saluatoris, industriæ, ut proin haud abs re erit, ejus quoque Ichnographiam, lectioni ipsius inprimis Noui Testamenti accommodam, heic sistere, mutatam passim, vel potius correctam, ab Inspectoribus Orphanotrophii Hallensis.

A. Extremus muri peribolus.
B. Portæ in eo.
C. Porta Susan, quæ vocatur Regis Porta. 1. Paralip. IX. 18.
D. Porta Huldah.
E. Porta ejusdem nominis alia.
F. Porta Teri.
G. Porticus Salomonis. Joh. X. 23. Act. III. 2.
H. Atrium Gentium.
I. Chel, spatium intermurale, atria ambiens, in quod nemini accessus dabatur, nisi Judæis.
K. Templum ipsum.
L. Basis templi.
M. Gradus scalæ ad templum 12.
N. Columnæ æneæ Jachin & Boas.
O. Gazophylacia.
P. Vestibulum templi.
Q. Sanctum.
R. Sanctum Sanctorum. Sanctissimum.
S. Sepimentum ad utrumque latus templi, quod arcebat populum ab atrio Sacerdotum.
T. Tegmen Sabbathi, sub quo populus & Sacerdotes liberi erant ab injuriis tempestatum, vel aliàs sub umbra.
V. Mare æneum.
W. Labra ænea decem, quinque nempe in atrii latere meridionali, & quinque in septentrionali. 1. Reg. VII. 38. 39. ubi abluebantur ante sacrificia, quàm altari fuere illata.
X. Altare magnum holocaustorum.
Y. Annuli 24. quibus alligabantur boues mactandi.

Z. Menſæ 8. marmoreæ, quibus impoſita animalia mactata ulterius fuere diuiſa.

a. Columnæ octo mactatoriæ pygmææ marmoreæ, è quibus ſuſpendebantur animalia mactata.

b. Conclaue Gazith, ubi ſeſe congregabat 71. viris conſtans Synedrium magnum.

c. Altera ejusdem conclauis pars, ubi ſorte diſtribuebantur ſacerdotum officia.

d. Conclaue lignorum, item Camera Aſſeſſorum, juxta quod omne lignum templo inferebatur, & ubi Sacerdos ſummus ſæpe cum aliis deliberando conſidebat.

e. Conclaue rotæ, ubi aqua in potum miniſtrantibus ſeruiens rotæ beneficio fuit hauſta.

f. Porta holocauſti, per quam omne lignum atrio fuit illatum.

g. Porta primogenitorum, per quam omnia animalia primogenita ad atrium interius fuere deducta.

h. Porta aquarum, ſub qua fons Ethan, ex Salomonis horto huc deriuatus, qui toti templo dabat aquas.

i. Locus in atrii interioris meridionali parte, ubi ædificia fuere contignationibus ſuperioribus ab intra deſtituta, ad arcendum proſpectum in Sanctiſſimum.

k. Culina Sacerdotum, deſtinata coquendis iis ſacrificiorum portionibus, quæ Sacerdotum erant.

l. Conclaue agnorum, ubi ſemper aſſeruati fuere 8. agni, ſacrificiis quotidianis deſtinati.

m. Conclaue ignis, ubi conſtans aſſeruabatur ignis.

n. Conclaue panum propoſitionis, ubi hi fuere cocti in vigilia Sabbathi.

o. Conclaue ſignorum, ubi diſtribuebantur ſigna iis, qui vel vinum vel oleum deſiderabant pro ſacrificiis.

p. Porta ignis, ubi erant Sacerdotum excubiæ, & ignis pro recalefaciendis Sacerdotibus.

q. Porta ſacrificiorum, per quam ſacratiſſima ſacrificia atrio interiori fuere illata.

r. Porta cantus, cantoribus Leuitis proxima. Porta prominentiæ, quia prominebat verſus atrium gentium.

s. Porta ablutionis, ubi abluebantur ſacrificia altari inferenda.

t. Conclaue Parphah, ubi pelles animalibus detractæ, & ſale conſperſæ, reponebantur.

u. Conclaue ſalis, ſali aſſeruando deſtinatum.

w. Atrium Sacerdotum, 11. cubitos latum, 135. longum.

x. Menſæ binæ, argentea una, altera marmorea, juxta altare holocauſtorum, quarum uni imponebantur 93. vaſa aurea, alteri ſacrificia cum adipe altari inferenda.

y. Cinerarium, cineribus conſumtorum ab igne ſacrificiorum excipiendis deſtinatum.

z. Cauitas, ad quam aqua ex Ethamenſi fonte deriuata defluebat.

a. Atrium Iſraelis 11. cubitos latum, 135. longum.

b. Thronus Salomonis in hoc ipſo Atrio Iſraelis 3. cubitos altus, 5. latus, cui inſiſtens Rex preces fundebat in dedicatione templi 2. Chron. VI. 13. VII. 1.

c. Arca Jojadæ, arca argenti ruinæ templi, ubi collegerat dimidium Siclum ab Iſraelitis. 2. Reg. XII. 9.

d. Atrium exterius ſiue mulierum, ad quod acceſſus patebat ſexui ſequiori.

e. Porta Nicanoris, item Porta noua & ænea, per quam aditus patebat ex atrio exteriori ad interius.

f. Tabernacula Feſto Tabernaculorum, quod ſeptiduo durabat, extructa. Lev. XXIII. 34.

g. Cathedra Summi Pontificis, de qua is Feſto Propitiationis partem legis prælegere ſolebat.

h. Candelabra magna aurea, accenſa imminente nocte Feſto Tabernaculorum, in atrio exteriori.

i.i. Tredecim arcæ eleemoſynariæ columnis interjectæ, excipiendis donariis, Corban, deſtinatæ.

f.f. Atrium Nazaræorum, in angulo Auſtro-Orientali, quò deferebant ſacrificia voto finito.

l. Atrium lignorum in angulo Euro-Boreali, ubi ligna pro altari holocauſtorum fuere ſelecta.

m. Atrium leproſorum, in angulo Zephyro-Boreali, ubi leproſi ſeſe monſtrare debebant Sacerdotibus, ſacrificia poſt oblaturi.

n. Atrium olei & vini, ubi aſſeruabatur oleum & vinum pro quotidianis ſacrificiis & candelabris, Lev. II. 1. Exod. XXVII. 20. In angulo atrii Zephyro-Auſtrali.

o. Synagoga explicandæ legi in diebus Sabbathi & Feſtis dicata, ad intermurale verſus atrium gentium extenſa.

p. Porta ſpecioſa templi, è regione portæ Suſan, quæ aditum dabat ad atrium mulierum.

q. Gradus quindecim hemicyclici, in quibus decantari ſolebant 15. Pſalmi graduum à Pſ. CXX. usque ad CXXXIV. Feſto Tabernaculorum, à Leuitis.

r.r. Cellæ fumorum, loca in medio atrii aperta, pro exitu fumi.

TAB.

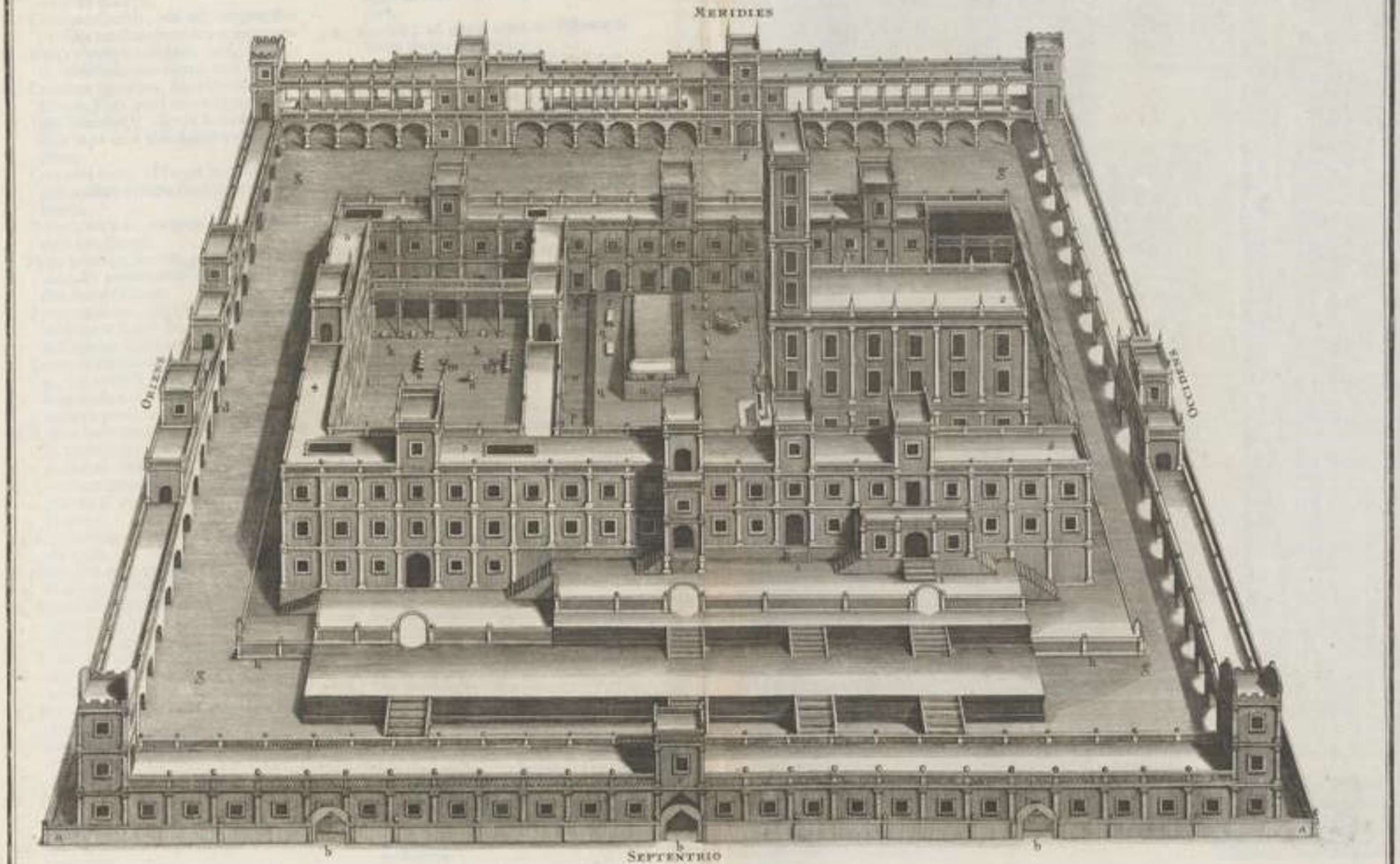

1. Reg. Cap. VI.
Scenographiæ Templi Exemplar Hallense.

1. Buch der Kön. Cap. VI.
Hallisches Model einer perspectivischen Vorstellung.

J. A. Fridrich sculps.

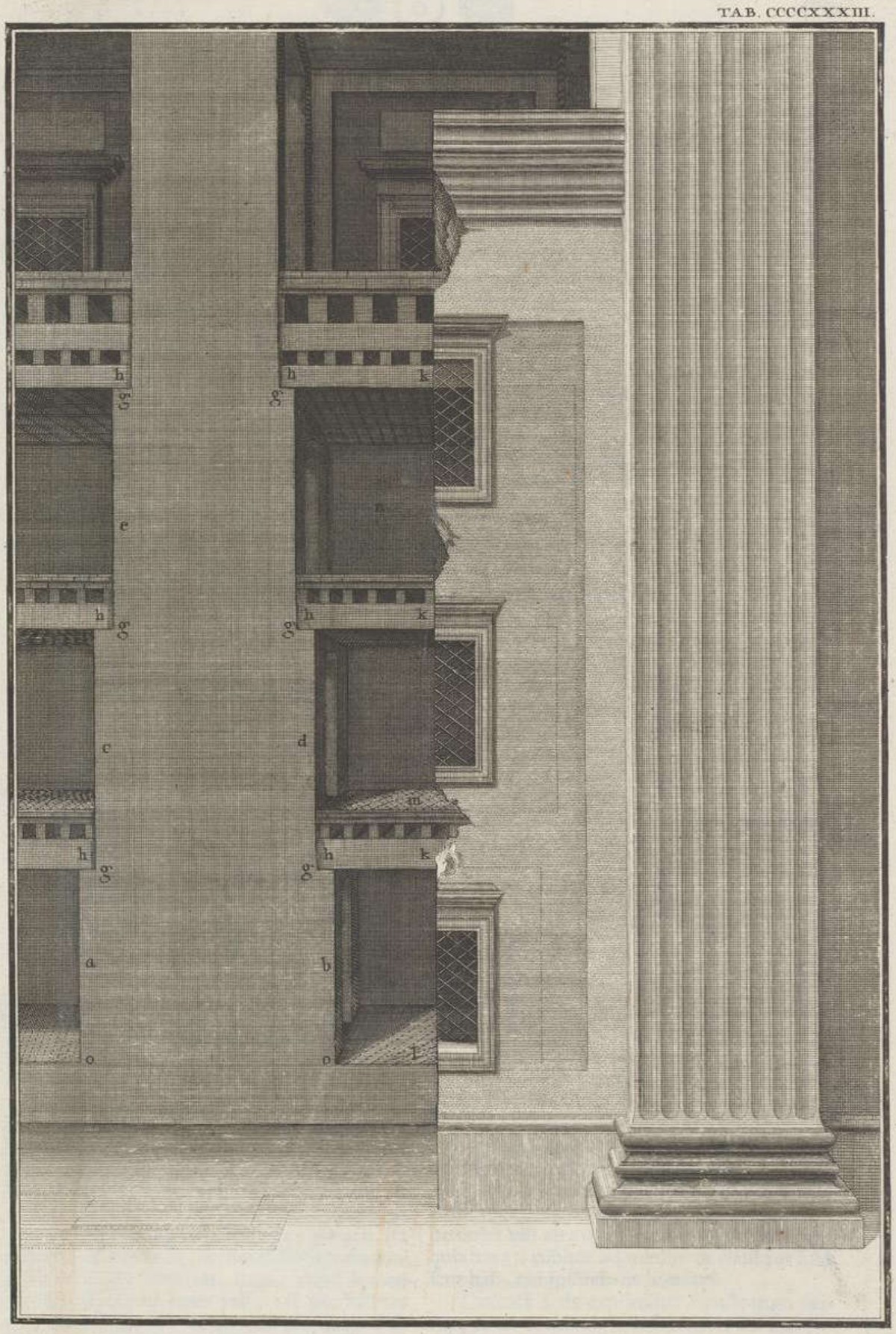

1. REG. Cap. VI. v. 4. 5. 6.
Prospect. cubicul. parietibus et antis conclusor:

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 4. 5. 6.
Kammern u. Fenster zwischen dem Mauerwerck.

D. Scheüchzer sculps.

TAB. CCCCXXXII.

PAteſcet clarius ædificii, cujus Ichnographiam nunc dedimus, ſtructura, ſi ipſam ſubjungamus Scenographiam, Exemplaris nempe, quod in Orphanotrophio Hallenſi monſtratur, & conferri poteſt cum Tab. CCCCXXIV.

a. Extremus eſt muri peribolus.
bbb. Portæ in ea.
c. Porta Teri.
d. Porta Suſan.
e. Porta Huldæ.
f. Porta alia Huldæ.
gg. Atrium Gentium.
hh. Intermurale.
i. Porta ſpecioſa.
k. Atrium exterius, ſiue mulierum.
l. Chorus mulierum.
mm. Candelabra aurea.
n. Cathedra Summi Pontificis.
o. Porta Nicanoris.
pp. Atrium Iſraelis.
qq. Atrium Sacerdotum.
r. Porta Holocauſti.
s. Porta Primogenitorum.
t. Porta Aquarum.
u. Altare magnum Holocauſtorum.
w. Cliuus ad illud.
x. Mare æneum.
y. Porta Cantorum.
z. Porta ſacrificiorum.
1. Porta ignis.
2. Templum ipſum.
3. Atrium Naziræorum.
4. Atrium lignorum.
5. Atrium leproſorum.
6. Atrium olei & vini.
7. Tabernacula.
8. Menſæ ſacrificiorum.

TAB. CCCCXXXIII.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 4.

Fecit inſuper ædi feneſtras (a) lumina videlicet valuata.

Fecitque in templo feneſtras obliquas.

(a) Vel proſpectiones clathratas, vel feneſtras diductas & contractas. Nam quæ lucis plurimum dare debent, foris contractæ, intus debent eſſe diductæ: rurſus quæ plurimum aeris, foris diductæ, intus contractæ eſſe debent. Quidam legunt feneſtras obliquas.

SUnt *feneſtræ* pars una ex ædificii neceſſariis, intromittendo lumini & transmittendo aeri deſtinatæ, quo quidem opus habemus ad obeunda noſtra munia & ſanitatem. Hinc eſt, quod in plateis anguſtioribus lumini acceſſum quærere ſæpe cogamur ex alto per feneſtras Gallis *abajours* dictas, ſiquidem is non datur ad latera. *Fecit* & *Solomon ædi feneſtras.* Fuere proin & in Sancto, & in Sanctiſſimo feneſtræ, ſi per *ædem* intelligas templum interius, propriè ita dictum. Certum id, in Sanctiſſimo tabernaculi non fuiſſe feneſtras, neque aliud lumen patuiſſe quàm ad latus veli, vel per fiſſuras ejus, ex Sancto. Et ita quoque prætendit *Villalpandus*, caruiſſe Sanctiſſimum templi feneſtris, atque fuiſſe omnia intus obſcura. Subſcribit ei *Capellus*, vid. Tab. CCCCXXVIII. Sed è contra dat R. *Juda Leo* & Rabbini etiam Sanctiſſimo feneſtras, ſubſcribente *Lundio* & aliis. Vult eas & Textus noſter. Fuere quod ſupra vidimus, & Sanctum & Sanctiſſimum 30. cubitos alta: Illud ſolum ſi habuiſſet feneſtras, & hoc ſi caruiſſet iis, prodiiſſet in ædem ex tribus plagis, Occaſu, Meridie & Septentrione, oculis expoſita incongruitas, quam præuidens *Villalpandus* feneſtras collocauit ſupra Sanctiſſimum. Negari id nequit, nemini licuiſſe introſpicere Sanctiſſimum hunc locum: ſed neque licuiſſet, vel patuiſſet ulli ab extra, licet adfuiſſent feneſtræ, quia hæ 21. cubitos ad minimum elatiores fuiſſent baſi, cui inſiſtebant homines.

Obſcurè ſatis exprimitur feneſtrarum forma, & ut conclauia ipſa feneſtris, ita hæc lumine opus habent: חלוני שקפים אטמים *feneſtræ proſpicientes occluſæ.* Habent LXX. ὑαλίδας παρακυπτομένας κρυπτὰς, Vulgata, *feneſtras obliquas*, noſtra Latina, *feneſtras, lumina videlicet valuata*,

uata, ita & vernacula, *Fenſter*, *die man mit Läden auf- und zuthun konnte.* Lutheri verſio eſt clarior, *inwendig weit*, *auswendig eng*, veſtigiis inhærens *Targum*, ut communiter hujusmodi feneſtras videmus in Templis, commodas valde diſpergendo undique lumini. Nuncupat feneſtras hasce τοξικὰς *Symmachus*, & ita Hiſpani *Saeteras*, quia ante pulueris pyrii inuentionem commodæ fuere ſagittariis. Huic ſententiæ ſubſcribunt *Flac. in Clav. Tit. Feneſtra. Dieteric. Ant. Bibl. ad 1. Reg. VIII. 13. Serar. ad 1. Reg. VI.* R. *Juda Leo* è contra prætendit, fuiſſe ab intra anguſtas, ab extra latas. Conciliat utrosque *Junius* cum *Tremellio* adnotans ad h. l. fuiſſe intus & extus amplas, in medio anguſtatas, quales hodienum conſpicere licet in ædibus magnificis, templis. Id volunt & *Villalpandus* & *Lundius*, ille Tom. II. p. 199. hic *Leuit. Prieſterth.* L. II. c. 6. & 10. p. 261. 285. & quidem poſt R. *Judam Leonem*, fuiſſe vitreas, vitris veluti *occluſas*. Aliis occluſionem explicantibus per opus clathratum.

Altitudinis feneſtrarum nulla fit in Sacris mentio. *Lundius* in primo Templo facit cubitos 6. R. *Juda Leo* in ſecundo 20. Et ſanè poterant eſſe altiores in ſecundo, quia inferior contignatio 10. cubitis altior fuerat quàm in primo.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 5. 6.

5. Extruxit deinde ad parietem Ædis ambitus circunquaque cum parietibus Ædis circunquaque tam ipſi Templo, quàm ipſi adyto, & fecit latera circunquaque.

Quidam Jazia exponunt thalamos, quidam tabulata.

6. Ambitus infimus quinque fuit Cubitorum latitudine ſua, medii latitudo ſex habuit Cubitos, tertius verò latitudine ſua ſeptem habuit Cubitos, nam foris dejectiones Ædi fecerat per ambitum, ne apprehenderent parietes Ædis.

5. Et ædificauit ſuper parietem Templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum Templi & oraculi, & fecit latera in circuitu.

6. Tabulatum quod ſubter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis. Trabes autem poſuit in domo per circuitum forinſecus, ut non hærerent muris Templi.

MAnet his Verſionibus obſcuritas, nî accedat clarior lux ex Architectura ciuili, combinanda cum genuino terminorum, qui in Textu originali occurrunt, ſenſu. Quam Hermeneuticæ Regulam ſi obſeruemus, haud aberrabimus facile à ſcopo. יָצִיעַ *jatſia* vocatur heic *ambitus*, *Umgang*, *Gang*. Et facile naſci poteſt legenti idea, fuiſſe extra *ad parietem ædis*, Sancti nempe & Sanctiſſimi, nempe verſus Meridiem, Septentrionem & Occaſum (nam Ortum verſus fuit veſtibuli turris) tres *ambitus*, *Galleries* Gallis, unum ſupra alium, aeri libero expoſitos, & imum quidem ex his 5. medium 6. ſupremum 7. cubitorum in latitudine. Sed non eſt hic conceptus Architecturæ magnificæ ſtructuræ Solomoneæ σύμμετρος. יָצִיעַ LXX. vertunt μέλαθρα, Vulgata *tabulata*, quæ thalami ſunt, ſiue conclauia: & rectè. Fuerunt namque in tribus templi lateribus tres thalamorum, unius ſupra alium, ſeries. Imorum Ichnographiam videre licet Tab. CCCCXXIII. F. Scenographiam Tab. CCCCXXVI. K. Illuſtrandæ huic materiæ, & textibus ſimul explicandis inſeruit doctrina de *murorum contracturis*. Et ratio dictat & experientia, muros imâ ſui parte, qua totam ædificii ſuperædificati molem ſuſtinent, latiores eſſe, tenuiores magis & magis mediâ atque ſupremâ, & proin debere contrahi, id quod in omnibus ædificiis videre licet. Qui in imo 3. pedes habent in craſſitie, in medio habent 2½. in ſummo 2. In Tabula præſenti fuit ima murorum templi craſſities a b. 7. cubitorum, media c d. 6. ſumma e f. 5. cubitorum. Sed quemadmodum pro trabibus firmandis ſolemus communiter perforare muros ipſos, ita heic habuere muri ſuas prominentias, tres proin, quamlibet dimidii cubiti g h. g h. Ima harum antarum ſiue prominentiarum fuit in altitudine 5. cubitorum. His autem prominentiis incumbebant trabes g k. g k. Et hinc patet, cur thalami imi 5. duntaxat habuerint cubitos in latitudine l. quia ibi muri craſſities fuit omnium maxima 7. cubitorum, medii thalami m. 6. cubitos, ſummi n. 7. cubitos, quia hîc muri craſſities fuit duntaxat 5. cubitorum.

Sit

Sit igitur hæc paraphraſtica Textus interpretatio: *Extruxit deinde ad parietem ædis*, Sancti & Sanctiſſimi, *ambitus*, thalamos, ædem ambientes, *circumquaque*, verſus Meridiem, Occaſum, & Septentrionem, *tam ipſi Templo*, Sancto, *quàm ipſi adyto*, Sanctiſſimo, *& fecit latera circumquaque*, muri ſcilicet interioris antas ſiue prominentias, quibus thalami horumque trabes incumberent. *Ambitus infimus*, thalamus infimus, *quinque fuit cubitorum in latitudine ſua*, *medii* thalami *latitudo ſex habuit cubitos*, *tertius verò* thalamus *latitudine ſua ſeptem habuit cubitos*, *nam foris dejectiones ædi fecerat*, trabes prominentiis muri impoſuit, *per ambitum*, *ne apprehenderent parietes ædis*, ut non opus fuerit perforare parietes ad immittendum trabes. Hæc quidem hactenus de latitudine thalamorum templi lateralium. Altitudo extat v. 10. (in Tab. h o. h o.) *Ædificauit quoque ad totam illam ædem ambitus*, thalamos, *quinque cubitorum altitudine*. Erant proin ſinguli thalami 5. cubitos alti, infimi 5. lati, medii 6. ſupremi 7.

Dat *Joſephus Ant.* L. VIII. c. 2. Templo Solomoneo 30. thalamos, ſingulisque 25. cubitos in longitudine & latitudine, 20. in altitudine, ſtatuitque ſupra hos alios inſuper thalamos, & ſuper his alios. Sed pugnat hæc opinio cum Ratione, Scriptura & Architectura. Vix vel parum excedit circuitus Templi verſus plagas Meridionalem, Occidentalem & Septentrionalem, cubitos 160. & verò poſcunt 30. thalami, 25. cubitos ſinguli, cubitos 750. Sed neque thalami hi Templo adjecti quoad altitudinem ædi ipſi ſacræ potuerunt eſſe æquales, quia ſic caruiſſet lumine Sanctum atque Sanctiſſimum. Errat *Joſephus* thalamis adſcribens altitudinem 20. cubitorum, contradicens Scripturæ, quæ 5. duntaxat habet: latitudinem is 25. cubitorum, hæc infimis thalamis 5. mediis 6. ſupremis 7. Vult autem *l'Empereur* numeros in Joſepho fuiſſe à copiſtis falſificatos *not. 1. ad Middoth* c. 4. *ſect.* 3.

In Templo ſecundo Herodiano juxta *Middoth* l. c. fuere in totum thalami 38. nempe 15. in latere Septentrionali, 15. in Meridionali, 8. verſus Occaſum. Verſus Meridiem proin in ſingulis contignationibus fuere 5. & totidem verſus Septentrionem, verſus Occaſum verò in ima 3. in media 3. in ſuprema 2. Et forſan ita quoque ſe res habuit in Templo Solomoneo. Amplitudo thalamorum non exprimitur in *Middoth*. Sed R. *Juda Leo de Templo* c. 24. §. 222. ſcribit, muri craſſitiem inter binos quosuis thalamos fuiſſe 5. cubitorum. Hæc ſi ita fuerint, fuit quiuis thalamus ex Meridionalibus & Septentrionalibus longus 7. cubitos, longiores paulò occidentales imi & medii, & longiſſimi omnium ſupremi. In veſtigio Sanctuarii Tab. CCCCXXIX. videas in ima contignatione thalamos 5. ad Meridiem, 5. ad Septentrionem, & 4. ad Occaſum.

Thalamorum imorum area fuit in primo Templo ejusdem Horizontis cum Sancti & Sanctiſſimi area. Colligere id licet ex 1. Reg. VI. 8. ubi, *oſtium lateris intermedii erat in dextro ædis latere*, *aſcendebaturque per cochleas ad intermedium*, *& ab intermedio in tabulata ſuperiora*, ſiue tertia. *(Oſtium lateris medii in pariete erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum*, *& à medio in tertium.)* Patuit adeò aditus per hoc oſtium & anticameram fornicatam Tab. CCCCXXIX. x. ad imos thalamos, absque quod aſcendendum fuerit, vel deſcendendum, ſed ad mediam & ſupremam contignationes aſcendendum fuit per ſcalam cochlearum y. Tab. cit. oſtium ipſum notatur ſigno * per quod nempe aditus patuit ad imos thalamos.

In Templo autem ſecundo fuit ima area in thalamis imis cubitis 5. depreſſior areâ Templi, ut per præmemoratum oſtium * & anticameram x. deſcendendum fuerit ad imæ contignationis thalamos, & aſcendendum ad thalamos ſupremæ.

Ex prædictis inferre licet altitudinem totius thalamorum ædificii, parieti externo Templi adjecti. Poſita laquearis ſuperioris in ſingulis thalamis craſſitie 1. cubiti, (Villalpandus habet 1. 90.) prodibunt 18. cubiti pro integra altitudine, (vel $18\frac{1}{4}$.) nempe

Thalamus imus - - - - -	5.	5.
Laquear ſiue Tabulatum ſuperius	1.	$1\frac{1}{4}$.
Thalamus medius - - - - -	5.	5.
Tabulatum - - - - - - -	1.	$1\frac{1}{4}$.
Thalamus ſupremus - - -	5.	5.
Tabulatum - - - - - - -	1.	$1\frac{1}{4}$.
	18.	$18\frac{1}{4}$.

Quandoquidem nunc conſtat, murum Templi integrum ad contignationem usque tecti altum fuiſſe 30. cubitos, ſequitur, prominuiſſe Templum ipſum cubitis 12. vel $11\frac{1}{4}$. Et non poterant feneſtræ locari depreſſiori loco, quàm 3. cubitis ſupra tectum ædificii lateralis, ut qui in eo deambularunt, introſpicere haud potuerint in Sanctuarium, Sanctum nempe & Sanctiſſimum. Reſtant proin pro feneſtris ipſis h. i. Tab. CCCCXXVI. 9. cubiti usque ad tectum, vel $8\frac{1}{4}$. ut feneſtris dare poſſimus ad minimum cubitos 6.

In Templo verò ſecundo, ubi Templi ædificium 10. cubitis fuit eleuatius, potuere & feneſtræ eſſe altiores.

Et vero eſt ſimile, tectum horum thalamorum munitum fuiſſe lorica, ad euitandum lapſum.

Habebant ſinguli thalami tres portas, unam ad dextrum thalamum, alteram ad ſiniſtrum, tertiâ adſcendebatur ad thalamum ſuperiorem, haud dubiè per ſcalam in ipſo muro exaratam, qui inter thalamos ipſos fuit interjectus, 5. cubitorum craſſitie.

Fuere omnes 38. thalami intus cedrinis tabulis obducti, teſte *Joſepho Ant.* L. VIII. c. 1. & juxta R. *Judam Leonem de Templo* L. I. c. 24. inſuper auro puro tecti. Forſan & auro tectum fuit ipſum ſupremorum thalamorum tectum, uti Templi ipſius tectum.

In hisce thalamis aſſeruabatur portio theſauri DOMINO ſacri, qui conſtabat auro, argento, & vaſis pretioſis: &, conjectante *Carpzouio not. 11. ad Schickard. de Jur. Reg. Hebr.* c. 3. theſaurus ipſe Regius, cui ſcopo inſeruire poterant arcæ ipſi muro exteriori 5. cubitos craſſo fortè inciſæ, intus argento obductæ. Cuſtodit & R. *Juda Leo* l. c. in uno horum thalamorum trabem illam auream, cujus *Joſephus* meminit *Ant.* L. XIV. c. 12. minas 300. grauem, quam unà cum aliis rebus pretioſis acceperat à Sacerdote Eleazaro Gaſſus, & abſtulerat.

Ea fuit muri templi craſſities, ut paſſim potuerint in eo eſſe loculamenta ſecreta, quibus urgente belli aliaue neceſſitate poterant recondi rariora quæuis & pretioſiora. Et dicitur in uno horum, occaſione reſtaurati Templi, inueniſſe Hilkias legem Moſis propria manu ſcriptam tempore Joſiæ, translatam fortè eò, ut ſecura eſſet à raptu, ex cœnaculo Templi à Sacerdote quodam pio. Ita memorante *Joſepho de Bell.* L. VII. c. 15. in ultimo Templi excidio Sacerdos quidam, nomine *Jeſus*, *Themuti* filius, in gratiam poſitus à Tito, ex hujusmodi loculamentis produxerat candelabra bina aurea, iis, quæ in Templo fuerant, prorſus æqualia.

De ambitu thalamos hos ambiente, in quo deambulare poterant circum circa ædificium, ciſterna item aquarum, ſiue hydrophylacio, in quo colligebatur deflua ex Templi tecto pluuialis aqua, legatur *Lundius.*

Quæ *Clericus* habet in Textus noſtros, indicant clarè ſatis, Criticum potius fuiſſe quàm Architectum. v. 5. reddit צְלָעוֹת *tſelaoth*, LXX. πλευρὰς, noſtrum *Gänge*, potius *Kammeren*, *thalamos*, per *alas*, *coſtas*, ac ſi fuerint appendices certi, quibus deſcribendis parem ſe non ſentit. *Erant*, inquit, *additamenta quædam ad latera tabulatorum, quæ nemo deſcripſerit, niſi qui viderit.* v. 6. מִגְרָעוֹת *migraoth*, διάςημα, *diminutiones*, ſiue *contracturas*, quærit is non nobiscum in muris Templi, ſed in Templo ipſo, pertendens, fuiſſe aream imam Sancti & Sanctiſſimi omnium longiſſimam & latiſſimam, cœnaculi aream ſupra Templum minorem, & minorem adhuc tertiam contignationis tertiæ; Thalamos è contra Templo adjectos in ſuperioribus contignationibus ampliores, in ima anguſtiores.

Plura fortè de hac re dicenda occurrent in explicatione Templi Ezechielis.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 7.

Cæterum ipſa ædes quum extrueretur, extruebatur lapide integro, ut erat aduectus, ut in extruenda ea neque mallei neque ſecures in æde audirentur, nihil denique ferreorum inſtrumentorum.

Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: & malleus & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita in domo cum ædificaretur.

OCcaſionem dedit hic Textus Judæis exornandi Scripta Romantico-Talmudica. Multus apud eos ſermo de verme *Schamir*, qui grani hordeacei fuerit magnitudine, creatus à DEO ſexto creationis die inter veſperas, ea indutus potentia, ut qua ſaxum is tetigerit, ibidem fuerit in medium fiſſus. Hoc vermiculo mediante, inquiunt vel fabulantur illi, inſculpſerat Moſes nomina filiorum Iſrael gemmis pectoralis ſummi Sacerdotis, & Solomo Rex ſaxa Templo dicata diffidit, incantans prius ad obtinendum eum genios, prouocans horum Principem Asmodeum, Sardimam Angelum, vermiculum tandem obtinens ab aquila, cui fuerat in cuſtodiam traditus. Vermem hunc, poſtquam eo priuata fuerat aquila, præ mœrore ἀυτόχειρ laqueo ſibi injecto vitam finiens, excepiſſe Judæos pulte hordeaceo in lana ſpongioſa, & aſſeruaſſe in canale ſiue cylindro plumbeo. De hoc vermiculo ne γρῦ quidem Sacer Textus. Incompatibilia ſunt ridicula hujus commatis commenta Scripturæ authoritati; Sunt & aliæ hujus farinæ recutitorum gloſſæ, fuiſſe Templum extructum ex lapide integro, id eſt, non ſecto; vel non ab hominibus, ſed angelis; vel ſaxa ſponte ſua quoduis ſuum ſibi occupaſſe locum: vel, Diabolum ipſum, quæ & Turcarum eſt traditio, fuiſſe coadjutorem: vel, Diuina ordinante Prouidentia, in eam creuiſſe formam ſingula, uti quidem ædi conueniebant ſtruendæ. Liberabit ſe facile omnibus ſcrupulis, qui Textum attentè conſiderat & cum ratione. Res omnis eò redit, ſaxa in Libano monte adeò exquiſitè & ad normam fuiſſe cæſa, ut quadrarint ſibi inuicem, & nulla mutatione in monte Moriah faciunda fuerit opus. Commendat ſe hæc ſententia ſimplicitate ſua,

&

I. REG. Cap. VI. v. 8.
Scala Cochlearis in latere Sanctuarii.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 8.
Wendel-Treppe zu denen Schatz-Kammern.

I. A. Fridrich sculps.

& congruit ἀκριβείᾳ totius ædificii, tanto quidem magis, quod ſaxa illa fuerint niuei candoris marmor, teſte *Joſepho Ant.* L. VIII. c. 2. XV. c. 14. *de Bell.* L. VI. c. 6. *R. Juda Leone de Templo* L. I. c. 5. Et vel ex cauſis phyſicis nobis conſtat, marmora polita arctiſſimè cohærere absque glutine vel cæmento intermedio, notaque eſt Romanorum experientia, qui ex marmoribus conſtruxere ædificia in æuum duratura, absque cæmento, viſibili ſaltem, intermedio. Mordicus tamen defendere non auderem, quòd nullum prorſus, vel nullibi, gluten cæmentumue fuerit intermedium, & nullus mallei in extructione uſus. Lignicidæ noſtri licet ante ligna conſtruendæ ædi deſtinata ſecent ad amuſſim, quàm ea coordinent vel compaginent, opus nihilominus habent hîc ibi ſecuris ictu. Fuere ſanè mallei neceſſarii conjungendis aſſeribus, compaginandis trabibus, infigendis clauis. Et conſtat ex 1. Reg. V. 17. 18. fuiſſe ſaxa fiſſa non vermiculo Schamir, ſed magno labore & induſtria parata & cæſa ab ipſis hominibus. *Præcepit Rex, ut adueherent lapides magnos, lapides pretioſos, lapides denique politos pro fundamento ædis, quos ſcalpſerunt ædificatores Salomonis, & ædificatores Hiram & Giblim, parabantque ligna & lapides ad ædificandam ædem. (Præcepitque Rex, ut tollerent lapides grandes, lapides precioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos: quos dolauerunt cæmentarii Salomonis & cæmentarii Hiram: porrò Giblii præparauerunt ligna & lapides ad ædificandam domum.)* Interim doleo, deeſſe Entomologiæ deſcriptionem mirifici illius vermis λιθοφθόρου, & Operi Biblico Iconem.

TAB. CCCCXXXIV.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 8.

Oſtium lateris intermedii erat in dextro ædis latere, aſcendebaturque per cochleas ad intermedium, & ab intermedio in tabulata ſuperiora. *(a)*

(*a*) Tertia.

Oſtium lateris medii in pariete erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium.

SUnt omnia Templi Solomonei perfectiſſimum Architecturæ Exemplar. Ita heic ſcala y. Tab. CCCCXXIX. ad quam ex veſtibulo patebat aditus, & per quam adſcendebatur ad contignationes ſuperiores. Eſt namque is ſcalarum uſus, ut ex una contignatione ducant ad aliam, ut heic ex ima in mediam, ex media ad ſummam. Ita erant ex quouis Templi latere ſcalæ duæ principales y. y. pro omnibus tribus contignationibus thalamorum; ſed & aliæ veluti ſecundariæ, quibus ex ſingulis thalamis inferioribus aſcenſus patuit ad ſuperiores, non quidem per thalamos ipſos, quia hæ difformitatem peperiſſent, ſed per murum ipſum intermedium: Fuit autem axis ſcalarum cochlearium ſiue cochlearium erectus perpendiculariter, circa quem vertebantur gradus, ut tota cochlea fuerit in muro 7. cubitos craſſo: & fortè, quod in ædificiis magnificis obſeruamus paſſim, non immediatè ſequebatur unus gradus alium, ſed fuere certis interuallis ſpatia, quibus quieſcere & ſpiritum recolligere fuit datum; cujusmodi ſcalas vocamus fractas, *gebrochene Stiegen.* In Solomoneo Templo inde à veſtibulo, ſiue etiam thalamis imis, aſcendebatur continuò per cochleas; in Templo verò ſecundo per primam portam, & anticameram fornicatam planus dabatur acceſſus ad contignationem mediam, deſcendebatur autem ad thalamos imæ contignationis, & aſcendebatur ad thalamos ſupremæ. Cochleas hasce, de quibus heic ſermo, Textus originalis vocat בְּלוּלִים *belulim*, LXX. ἑλικτὴν ἀνάβασιν.

TAB. CCCCXXXV.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 9.

Extruxit itaque ædem, abſoluitque eam, concamerauitque ædem fornicis in modum (a) ordinibus (aſſerum) cedrinorum.

(a) Contignationem ac laquear fecit inciſis valleculis in ſtrictiores tabulas ordinibus cedrinis inſulſis.

Et ædificauit domum, & conſummauit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis.

SEnſus horum verborum planus & ſimplex is eſt, Solomonem extructis muris usque ad tecti contignationem contexiſſe Templum laqueari & incumbente ei tecto plano vel aliquantum inclinato. Quod nos vocare ſolemus contignationem tecti, *Dachſtul*, id erant in Templo laquearia artificioſè fabricata, utplurimùm fornicata, ex trabibus & aſſeribus compaginata. LXX. ita: καὶ ἐκοιλοςάθμησε τὸν δόμον κέδρους, Vulgata, *laquearibus cedrinis.* Alii Codices Græci, φατνώμασι, φατνώσεσι, καὶ διατάξεσι, & videntur Græci Interpretes intellexiſſe tegulas quasdam concauas, quales habemus hemicylindricas.

Lundius Leuit. Prieſterth. L. II. c. 6. explicat verſiculum hunc de laqueari ſiue tabulato ſuperiori Sanctiſſimi, Textumque ita reddit: *Er deckte das Haus mit gewölbten Balcken und Täfelungen von Cedern.* Judæi rem ita illuſtrant: jacuiſſe transuerſim trabes cedrinas ſupra Templum bicubitales in craſſitie & latitudine auro obductas, certo ab inuicem interuallo. Sub quauis harum trabium fuiſſe aliam trabem cubitalem in craſſitie excauatam, & veluti fornicatam, ſculpturis variis florum & cucurbitarum ſylueſtrium exornatam, laminis aureis obductam, & gemmis inſuper decoratam. Craſſioribus autem illis trabibus incubuiſſe laquear ipſum compactum ex aſſeribus cedrinis cubitum craſſis, iisque pulchrè exſculptis, & auro obductis: & his demum aſſeribus ſiue trabibus inſtratam fuiſſe ruderationem ex calce & lapidibus, cubitum craſſam, ita ut tabulatum ſuperius craſſitudinem habuerit 5. cubitorum: Nempe

Trabs infima fornicata - -	a.	1.
Trabes huic incumbentes - -	b.	2.
Aſſeres his impoſiti - - -	c.	1.
Aſſeribus inſtrata ruderatio -	d.	1.
		5.

TAB. CCCCXXXVI.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 10.

Ædificauit quoque ad totam illam ædem ambitus altitudine quinque cubitorum hærentes ædis lignis cedrinis.

Et ædificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.

ALium inueniet & ſimpliciorem hujus Textus ſenſum, qui hactenus dicta perpendit; *Ariæ Montani* literalis hæc eſt expoſitio: *Et ædificauit thalamum ſuper omni domo quinque cubitorum ſtatura ejus, & apprehendebat domum cum lignis cedrinis.* Eſt *ambitus* nomen vel æquivocum, vel ἀσύρατον. Quadrat magis *thalami* vel *cœnaculi.* Intelligitur nempe heic *cœnaculum* toti Templo, Sancto nempe & Sanctiſſimo, ſuperexpanſum, ex cedrinis lignis conſtructum, muroque inædificatum: quod cœnaculum ſupernè operiebat tectum. Externam hujus cœnaculi (de qua fortè alibi plura) faciem videſis Tab. CCCCXXVI. g. internam & contenta in eo in ſectione orthographica Tab. CCCCXXVII.

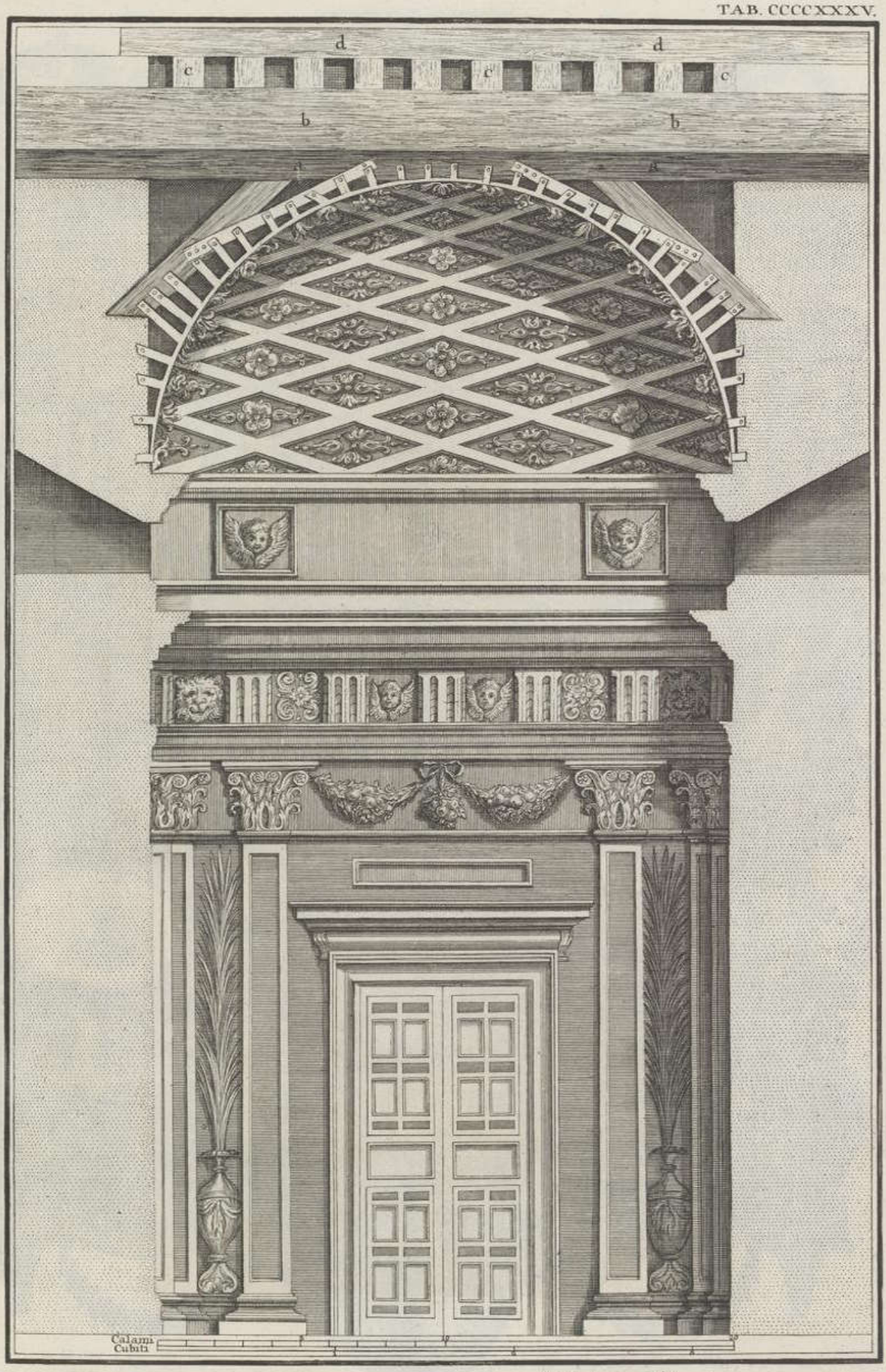

I. Reg. cap. VI. v. 9.
Laqueares cedrini: Sectio ad Ostium Sanctissimi.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 9.
Dachstuhls-Dielen: Thür zum Aller-heiligsten.

I. A. Fridrich sculps.

I. REG. Cap. VI. v. 18.
Sculpturæ Colocynthidum et florum.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 18.
Ausgestochenes Blumwerck u. Coloquinten.

I. G. Pintz scups.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 14. 15.

Extruxit itaque Solomon ædem, & abſoluit eam.

Et extruxit parietes ædis intus tabulis cedrinis, à pauimento ædis ad contignationem usque laquearium, obduxit ligna intus, ipſum pauimentum obduxit intus lignis (a) piceis.

(a) Alii abiegnis aut larignis.

Igitur ædificauit Salomon domum, & conſummauit eam.

Et ædificauit parietes domus intrinſecus, tabulatis cedrinis: à pauimento domus usque ad ſummitatem parietum, & usque ad laquearia, & operuit lignis cedrinis intrinſecus: & texit pauimentum domus tabulis abiegnis.

EXhibetur heic diſcrimen inter tabulationem erectam ſiue perpendicularem, & fornicatam in Sanctiſſimo. *Parietes ædis intus*, id eſt, erecti, erant cedrini, *tabulis* ſiue aſſeribus *cedrinis*, *à pauimento ædis ad contignationem usque laquearium*, à pauimento nempe ædis imo ad usque laquearia fornicata, *obducta lignis intus*. LXX. καὶ ᾠκοδόμησε συνεχόμενα ἐν ξύλοις ἔσωθεν, ubi obſeruanda ἔμφασις vocabuli κοιλοςαθμεῖν, *concamerare*, ut vel exin conſtet, laquear ſuperius non conſtitiſſe ex aſſeribus planis, læuigatis, ſed curuis, ut pectus hominis concameratur coſtis, & naues partibus curuis, unde & LXX. eas vocant πλεύρας, *coſtas*. Ita rem explicat *Villalpandus* T. II. p. 272. 440.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 16.

Ædificauit viginti cubitis à lateribus ædis aſſeribus cedrinis à pauimento ad parietes, interius ad (a) adytum Sancti Sanctorum.

(a) Adytum Sanctum Sanctorum eſt, aut oraculum, ante quod ara fuit incenſi.

Ædificauitque viginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina à pauimento usque ad ſuperiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum Sanctorum.

SUpra v. 2. legitur ædis altitudo 30. cubitorum, heic 20. Ibi nempe intelligi debet altitudo integra ad usque contignationem tecti, heic *à pauimento ad parietes* fornicatos Sanctiſſimi, quod v. 15. proximè præcedenti deſcribitur, & in omnem dimenſionem, altitudinem, latitudinem, & longitudinem, interprete *Villalpando* T. II. p. 440. habuit 20. cubitos, adeoque perfectè fuit cubicum. Sed *Lundius Leuit. Prieſt.* L. II. c. 6. hosce 20. cubitos, de quibus nunc ſermo, intelligit duntaxat de altitudine parietis Sanctum inter & Sanctiſſimum intergerini, prætendens, fuiſſe parietem hunc 10. cubitis inferiorem tribus reliquis, occidentali, meridionali & ſeptentrionali; craſſum ex Judæorum mente cubitum. conf. Tab. CCCCXXVI. CCCCXXVIII.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 17.

(a) Ædes ipſa habuit quadraginta cubitos, nempe ipſum Sanctum per ſe.

(a) Hechal palatium eſt, ædes magnifica, baſilica; hic pro media parte Templi puto accipi, quod Sanctum dicitur.

Porro quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi.

ESt hæc absque omni dubio longitudo *Sancti* i. Tab. CCCCXXIX. ab occaſu ad ortum protenſa, quod Sanctum *domus major* vocatur 2. Chron. III. 5. proindeque longitudinem habebat latitudinis duplam.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 18.

Porro (aſſeres) ipſi cedrini, qui erant intus in æde, extrudebant nodos prominulos, floresque apertos, omnia ex cedro erant, ut lapis nullus videretur.

Et cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas, & juncturas ſuas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis veſtiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

NOn commoditati duntaxat ſeruit Architectura ciuilis, ſed & obſeruat decorum. Utriusque hujus ſcopi perfectiſſimum dat exemplar templum Solomoneum. Picturæ equidem, quod ſciamus, adfuit nihil, ſed artificioſæ ſimul ac pretioſæ ſculpturæ in ligno & ære benè multæ. In Sancto & Sanctiſſimo fuere parietes non ex aſſeribus planis cedrinis tabulati, ſed pulcherrimis ſculpturis exornati, & inſuper auro puriſſimo obducti.

In textu memorantur duplicis generis ſculpturæ פִּקְלְעֵי מִקְלַעַת *miklaath pekaim, ſculpturæ inſtar fundæ colocyntharum*, vel, *depictæ picturis inſtar fundæ cucurbitarum agreſtium, & cælaturis* &c. juxta *Ariæ Montani* verſionem: ita & *Clericus*, *inciſa erat ſculptura colocynthidum.* Ita & redduntur פִּקְעוֹת *pekaoth* per *coloquintidas agreſtes*, *wilde Kürbſen*, 2. Reg. IV. 39. Deſcriptionem dat *Dioſcorides* L. IV. c. 178. Κολοκυνθὶς, οἱ δὲ κολόκυνθα αἰγὸς, οἱ δὲ σικύαν πικρὰν, οἱ δὲ κολόκυνθα Ἀλεξανδρίνη, κλήματια καὶ φύλλα ἑρπόμενα ἐπὶ τῆς γῆς ἀνίησιν, ὅμοια τοῖς τῶ ἡμέρω σικύω, ἐπεσχισμένα. Καρπὸν δὲ περιφερῆ, ὅμοιον σφαίρᾳ μέσῃ, πικρὸν ἰσχυρῶς. *Colocynthis ſarmenta foliaque ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa, fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum vehementer amarum.* Et fuit ſanè ædi inſigni ornamento ſculptura, ſi per parietes proreptauit planta hæc cum ſuis floribus, foliis & fructibus: nam & florum formas adfuiſſe indicant פְּטוּרֵי צִצִּים *peture tſitſim, florum apertiones, ausgeſtochen Blumwerck.* Siſtimus heic Fig. A. *Colocynthidem majorem fructu rotundo* C. B. quæ folia habet nigricantia, aſpera, laciniata, caules rotundos, aſperos, humi repentes, humili ſtatu ſemper contenti, quem qui myſticas amat interpretationes, commodè quis applicauerit ſtatui humiliationis CHRISTI; ut amaritiem fructus dulciſſimi Saluatoris Paſſioni, & clauiculas, quibus hæc planta vicinis ſeſe alligat fruticibus, baculis, ſepibus, ejus merito. Placent ſanè colocynthides præ *fungis*, quos pro פִּקְעִים ſeligit *Hiller Hierophyt.* P. II. p. 220. qui quidem abjecta ſuâ generatione & formâ etiam quadrare poſſent typicæ explicationi, ſed non ita, ut colocynthis, ſculpturis. Et ſi quid deſideraretur fungiforme in his, ſeligerem ego *peponem ſeu melopeponem* clypeiformem C B. qui *cucurbita eſt clypeiformis ſeu Siciliana, melopepo latus quibusdam vocata* I B. cujus figuram exhibet Fig. B. *Fungi* ne deſint, ſiſtimus tum lamellares & pileatos Fig. C. tum fiſtuloſos ſiue poroſos Fig. D.

TAB.

I. REG. Cap. VI. v. 23-28.
Cherubim.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 23-28.
Cherubim.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. CCCCXXXVII.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 19.

Jam adytum ipſum intra ædem interius præparauit, ut illic poneret arcam fœderis DOMINI.

Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis DOMINI.

QUod nobis dicitur *Adytum*, *Chor*, id Textus Hebraicus nuncupat דְּבִיר *debbir*, LXX. Δαβὶρ, & eſt ad literam *Oraculum*, ubi DEUS voluntatem ſuam populo ſuo manifeſtauit. Vocatur communiter intima hæc Templi pars *Sanctiſſimum*, *Sanctum Sanctorum*, & conferri commodè poteſt cum Choro in Templis Chriſtianorum. In ſacratiſſimo hoc loco depoſita erat, Textu teſte, *arca fœderis* DOMINI, cum tabulis legis in ea reconditis. Et locata quidem erat hæc arca in Sanctiſſimi medio, eodem, quo in tabernaculo, ſitu, ut vectium directio fuerit ab occaſu verſus ortum, & longitudo arcæ reſponderit latitudini Templi. Sed non inſidebat immediatè pauimento, verùm baſi marmoreæ tripollicaris altitudinis, de qua multa fabulari ſciunt Judæi, memorantes inter alia, inſculptum ei fuiſſe nomen τετραγράμματον יהוה, quod qui ſciuiſſet, mundum ipſum deſtruxiſſet, ſi voluiſſet. Huic incommodo ut præueniretur, inſediſſe binis columnis ferreis ante Sanctuarium poſitis Moloſſos duos, qui ingenti latratu tantum incuſſerint terrorem egredientibus, ut memoriâ exciderit, quod legerant, nomen. Ipſa, quæ JESUS Nazarenus patrauit, miracula adſcribenda eſſe huic ipſi nomini, quod legerit in Templo, lectum inſcripſerit chartæ pergamenæ, imo inciſo in cruribus vulneri ſchedulam hanc inditam reportauerit. Saxum hoc ipſum à DEO pro baſi locatum in medio mundi, & ex eo tanquam materia prima creata reliqua omnia, ut piſces producti fuere ex aqua, homines ex humo. Hoc ipſum ſaxum unxiſſe Jacobum in Itinere Meſopotamico, & quæ hujus farinæ ſunt plura apud Talmudiſtas, horumque commentatores reperiunda. Sub hoc ſaxo excauatum fuiſſe volunt ductum ſubterraneum, ubi arca cuſtodiri potuerit ſub regimine impiorum Regum, & ante deſtructionem Templi. Id quod colligunt ex 2. Chron. XXXV. 3. ubi in mandatis dat Joſias Leuitis, ut *ponerent arcam ſanctitatis in domo, quam ædificauit Salomon, filius Dauidis*. Sed incertum eſt, an hæc arca fuerit ipſa arca fœderis. Certum hoc, defuiſſe hanc Templo ſecundo. Sanctuarii hujus intimi veſtigium vide Tabula CCCCXXIX. o. & internam faciem Tab. CCCCXXVIII.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 20.

Quod adytum per ſe habuit viginti cubitos longitudinis, viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, quod obduxit (a) auro optimo, & aram obduxit cedro.

(a) Ebr. auro concluſo.

Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud atque veſtiuit auro puriſſimo: ſed & altare veſtiuit cedro.

DE Sanctiſſimi dimenſione actum jam ſpeciatim ad v. 6. *Aurum optimum*, quo integrum hoc conclaue Sacratiſſimum intus fuit obductum, vocatur זָהָב סָגוּר *zahab ſagur*, *aurum concluſum*, & non conſtabat ex ſpuma, vel tenuiſſimis bracteis, ſed laminis juxta *Abarbanelem* & R. *Judam Leonem* tres ducatos ſiue aureos craſſis, cedrinis aſſeribus affixis mediantibus clauis aureis.

Ara, de qua hîc, non erat in Sanctiſſimo, ſed ante id, in Sancto. Erat autem *ara incenſi*, compacta ex ligno cedrino, ſed intus extusque obducta auro puro. De hujus ſtructura alibi plura, nempe ad Tabb. CCVII. CCVIII. CCIX. Locus exhibetur Tab. CCCCXXIX. m.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 21. 22.

21. Obduxit etiam Solomon ædem ipſam ab intus auro optimo, traducens repagula auro obducta ante adytum, & obduxit (parietem) illum auro.

22. Quin totam ædem auro obduxit, donec totam ædem abſolueret, ſed & totam aram, quæ erat ponè adytum, obduxit auro.

21. Domum quoque ante Oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis.

22. Nihilque erat in templo, quod non auro tegeretur: ſed & totum altare oraculi texit auro.

PAtebit ſuo tempore ex calculo, quanta auri copia ædificio Templi fuerit impenſa. Legimus & heic *totam ædem auro* fuiſſe *obductam*, nempe intus, extus enim tota hæc ædes magnifica ſplendore albo ſeſe commendabat, utpote ex marmore albo conſtructa. Intus auro & gemmis fulgens, de quibus ad 2. Chron. III. 6. Alibi quoque de *repagulis auro obductis*. Prætendunt enim nonnulli, pependiſſe catenas aureas ornamenti loco ex parietibus: alii ſuſpenſum fuiſſe aulæum Sanctum inter & Sanctiſſimum ex catenis aureis.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 23-28.

23. Fecit inſuper in ipſo adyto duos Cherubim (a) ex lignis pineis, altitudo utriusque decem fuit cubitorum.

(a) Alii ex lignis oleæ, alii ex larignis.

24. Una ala ipſius Cherub habuit quinque cubitos, altera quoque ala ipſius Cherub quinque cubitos, ut eſſent decem cubiti ab extremitate alarum ejus, ad extremitatem alarum ejus.

25. Sic & alter Cherub decem habuit cubitos, erat enim utrique Cherubim eadem ſtatura, eademque forma.

26. Nam altitudo unius decem erat cubitorum, ſicque alterius Cherub.

27. Collocauit autem ipſos Cherubim intra domum interiorem, expanderuntque Cherubim alas, unius ala attigit parietem, alterius deinde Cherub ala attigit alterum parietem, alæque eorum altera alteram attigit in medio ædis.

28. Obduxit inſuper Cherubim auro.

23. Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis.

24. Quinque cubitorum ala Cherub una, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id eſt, decem cubitos habentes, à ſummitate alæ unius, usque ad alæ alterius ſummitatem.

25. Decem quoque cubitorum erat Cherub ſecundus: in menſura pari, & opus unum erat in duobus Cherubim.

26. Id eſt, altitudinem habebat unus Cherub decem cubitorum, & ſimiliter Cherub ſecundus.

27. Poſuitque Cherubim in medio templi interioris; extendebant autem alas ſuas Cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala Cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebant.

28. Texit quoque Cherubim auro.

ESt & *Sculptura* & *Plaſtice* inſigni Architecturæ ciuili ornamento. Et ex *Pomponio Gaurico* videre licet, Romanis & Græcis in uſu fuiſſe quatuor inprimis *Statuarum* genera. 1. *Pariles*, quæ naturali magnitudine repræſentabant ſapientes, vel de patria viros optimè meritos, vel & Reges deuictos: quò & referuntur *Caryatides* & *Atlantes*, de quibus *Vitruv.* L. I. c. 1. VI. c. 10. 2. *Magnæ & Auguſtæ* in honorem Regum & Principum ſesqui ſupra magnitudinem erectæ. 3. *Majores* & *Heroicæ*, in gratiam Heroum, in magnitudine dupla, quas ſequebantur *maximæ* ſiue *Coloſſi*, quæ ad ſextuplam usque aſcendebant magnitudinem. 4. *Sigilla*, Icunculæ paruæ Deorum vel & hominum, de quibus *Vitruv.* L. IX. c. 9.

Occurrunt & heic, in Sanctiſſimo, decem cubitorum ſtatuæ, ſiue 16. Pedum Pariſienſium, 6. pollicum, 8. linearum: ſiue 17. Pedum Tigurinorum, 8. pollicum decimalium, כרובים *Cherubim* dictæ, ad *magnas* ſaltem, ſiue *Auguſtas Statuas*, ſi non *maximas*, ſiue *Coloſſos* referendæ. En deſcriptionem ex 2 Chron. III. 10. ſeqq. *Fecit præterea intra Sanctum Sanctorum duos Cherubim opere artificioſo, & obduxit eos auro. Longitudo alarum Cherubim erat viginti cubitorum, una enim ala erat quinque cubitorum, pertingens ad parietem ædis, & altera ala ſimiliter erat quinque cubitorum, pertingens ad alam alterius Cherub: ſic ala Cherub alterius quinque erat cubitorum, pertingens ad parietem domus, & ala altera quinque cubitorum, adhærens alæ alterius Cherub. Alæ itaque Cherubim iſtorum erant extenſæ cubitis viginti, ipſi autem ſtabant pedibus ſuis, erantque facies eorum intro (verſæ.) (Fecit etiam in domo Sancti Sanctorum Cherubim duos, opere ſtatuario: & texit eos auro. Alæ Cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius Cherub. Similiter Cherub alterius ala quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala ejus altera quinque cubitorum, alam Cherub alterius contingebat. Igitur alæ utriusque Cherubim expanſæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipſi autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum.)* Deſcribitur, quod vides, magnitudo harum ſtatuarum diſtincte tum 1. Reg. tum 2. Chron. ſed præter alas nihil extat de earum forma. Offendimus & Exod. XXVI. 1. & XXXVI. 8. Cherubinos artificioſè textos in Aulæo ex pretioſioribus tabernaculi, ſed nec ibi quidquam de forma. Hinc eſt, quòd non una ſit Eruditorum de ea mens. Fatetur *Joſephus Ant.* L. III. c. 16. neminem hominum neque cogitatione aſſequi, neque dicere potuiſſe, quænam eſſet horum Cherubinorum ἀγγελοειδῶν facies. *Buxtorffius* veſtigiis inſiſtens Judæorum homines facit alatos, TAB. CLXXX. alii brachiorum loco affigunt alas, dum illi brachia habent & alas v. TAB. CLXXIX. *Lutherus* ad Ezech. X. 9. alatam facit figuram ex aue, boue, leone, homine, compoſitam. R. *Juda Leo* ſingulis dat Cherubinis quatuor facies, alas 16. duas nempe ad latus cujusque faciei eleuatas, ad volandum pronas, binas rurſum ad facierum latera deorſum protenſas ad tegendum corpus. Deſumſit is hanc ſtructuram ex Ezech. I. 6. Fig. A. Sed quæſtio eſt ſolutu haud ita facilis, num eadem ſit figura Cherubinorum Moſaicorum, Solomoneorum & Ezechielis, & quid per *facies* intelligi debeat? *Joſephus Medus Comm. in Apoc.* & *Momma de Statu Eccleſ. ſub triplici Oeconom.* eidem capiti affingit quatuor diuerſas facies, hominis ab ante, aquilæ ponè, leonis ad dextram, Bouis ad ſiniſtram. Fig. B. *Maimonides* quatuor exhibet humanas facies, ſed quæ humanum, bouinum, leoninum, aquilinum repræſentant vultum. Fig. C. *Villalpandi* Cherubinos ſiſtit TAB. CCCCXXVIII. Facies quatuor ei ſunt quadruplicis generis formæ, facies hominis, collum & pectus leonis, alæ aquilinæ, eæque quatuor, binæ eleuatæ, ad volandum pronæ, binæ ad contegenda inguina, pedes biſulci, quales ſunt vitulorum. Eandem prope formam exhibet *Fortunat. Scacchi Myrothec.* II. p. 473. Priuat is Cherubinos manibus, & dat ſingulis alas 6. binas in humeris ad volatum expanſas, binas quæ crura contegunt & inguina; ex binis reſiduis vibrant ſinguli, qui arcæ adſtant, unam ſupra arcam, eamque dextram unus, ſiniſtram alter, alteram extendunt quoque ſuper arcam à poſtica hujus parte. Vide TAB. CLXXXI.

Cherubinorum Solomoneorum *facies* erant juxta 2. Chron. III. 13. *introverſæ*, nempe verſus Sanctuarium, haud dubiè ita, ut lateralis fuerit illorum proſpectus ad arcam & propitiatorium.

Fuerunt magni hi Cherubini, quorum mentio fit in Textu, compacti ex variis fragmentis, *opere exemtili*, ut ſculptores ſtatuas hujusmodi majores conficere ſolent vel effigiare, quò fragmenta ab inuicem ſeparari queant, ſed toti tandem laminis aureis craſſis fuere obducti.

Lignum, ex quo Cherubini fuere ſculpti, erat שֶׁמֶן *ſchemen*, quod noſtræ aliæque Verſiones reddunt per oleagineum, *Oel-Baum Holtz*, quoniam hæc vox frequentiſſimè in Sacris denotat *oleum*. Eſt autem id durabile valde. *Cariem vetuſtatemque non ſentit. Plin.* L. XVI. c. 40. Alii volunt *lignum cedrinum*, alii *cupreſſinum*, *pineum* alii. R. *Judam Leonem* ſi audias, fuit *balſami* ſpecies. Sed Nehem. VIII. 15. diſtinguitur עֵץ שֶׁמֶן *ets ſchemen* à זַיִת *zaith*, *lignum olei* ab *olea*. LXX. variant, nunc enim habent ἀγριέλαιον, Juniperina, nunc κυπαρίσσινα. Exiſtimat *Ed. Caſtellus*, fuiſſe hoc lignum שֶׁמֶן lignum illud הָדָר *badar*, *decoris*, Leuit. XXIII. 40. quod communiter per *lignum citri* explicant, nam &

hoc lignum dat oleum. *Plin.* L. XV. c. 7. *Fit & è citro, cupreſſo, nucibus juglandibus, quod caryinon vocant.* Imo fortè non ex unius generis ligno oleoſo fuere ſculpti Cherubini, ex alio truncus, ex alio brachia, crura, alæue ex alio.

TAB. CCCCXXXVIII.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 29.

Et omnes parietes circumducens exſculpſit ſculpturis extantibus, nempe Cherubim, & palmis, floribusque apertis, intus ſcilicet & foris.

Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes.

EXornati erant ſcilicet Sancti pariter atque Sanctiſſimi parietes ſculpturis exquiſiti artificii, quæ *Cherubinos, palmas, flores*, fructusque & totam colocynthidum vel cucurbitarum faciem repræſentabant, ita ſcilicet, ut binos inter Cherubinos ſteterit Palma circum circa parietes. vid. Tab. CCCCXXVIII. Clarum id ex Ezech. XLI. 18. *Cæterùm fabrefacti fuerunt Cherubim & Palmæ, Palmæque ſingulæ inter duos Cherubim. (Et fabrefacta Cherubim & palmæ: & palma inter Cherub & Cherub.)* Obducebatur autem tota hæc ſculptura laminis aureis, & ornabatur paſſim fulgentibus gemmis, ut præter aurum & gemmas viditſes nihil.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 30.

Quin & pauimentum ædis auro obduxit intus ſcilicet & foris.

Sed & pauimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus.

PRolucet & heic Templi Solomonei magnificentia. Hanc quærebant Romani in operibus Muſiuis, quibus ſternebantur Templorum pauimenta, paſſim adhuc, præſertim in Italia, reliqua, teſſellata aliàs dicta. Hodie ſterni ſolent pauimenta lapidibus coctis, vel, ſi pretioſius quid deſideratur & ſplendidius, Tabulis marmoreis politis. Sed heic, in Sancto & Sanctiſſimo, pedibus calcant nil niſi aurum Sacerdotes, quo obducebantur aſſeres *intus*, in Sanctiſſimo, & *foris*, in Sancto.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 31. 32.

31. Porro ad oſtium (a) adyti fecit fores de (b) lignis pineis, limine & poſtibus quinquangulis.

(a) Hoc intelligunt de Adyto & de Baſilica.
(b) Alii oleagineis, alii larignis.

32. Duæ januæ erant de lignis pineis, exculpſitque in eis extantes Cherubim & palmas, apertos flores, obduxitque auro, & obduxit Cherubim & Palmas bracteis aureis tenuibus.

31. Et in ingreſſu oraculi fecit duo oſtiola de lignis oliuarum, poſtesque angulorum quinque.

32. Et duo oſtia de lignis oliuarum: & ſculpſit in eis picturam Cherubim, & palmarum ſpecies, & anaglypha valde prominentia, & texit ea auro: & operuit tam Cherubim, quàm palmas, & cætera auro.

Sanctum

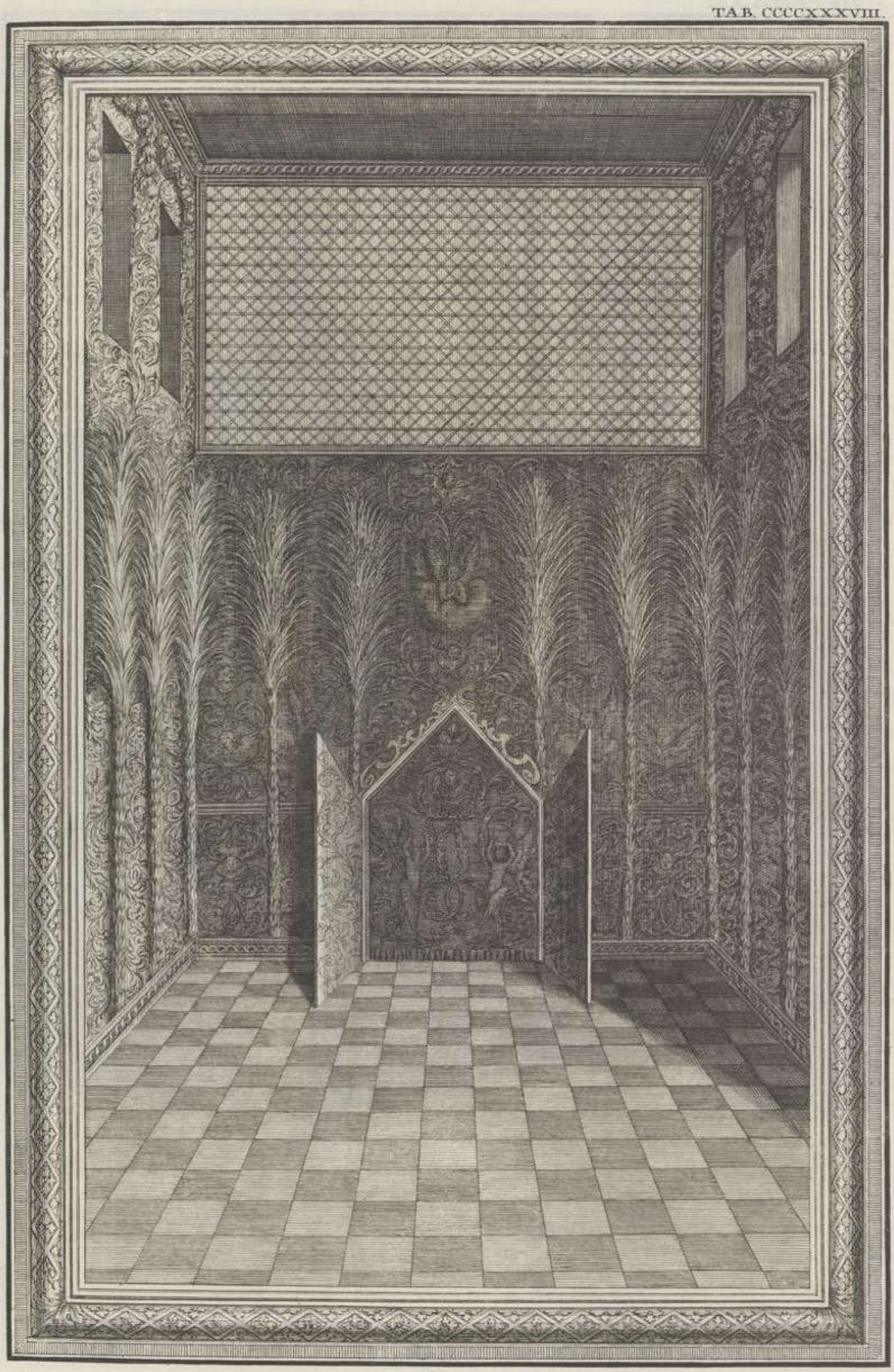

I. Reg. Cap. VI. v. 31. 32.
Ostium Sanctissimi.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 31. 32.
Thür zum Allerheiligsten.

I. A. Fridrich sculps.

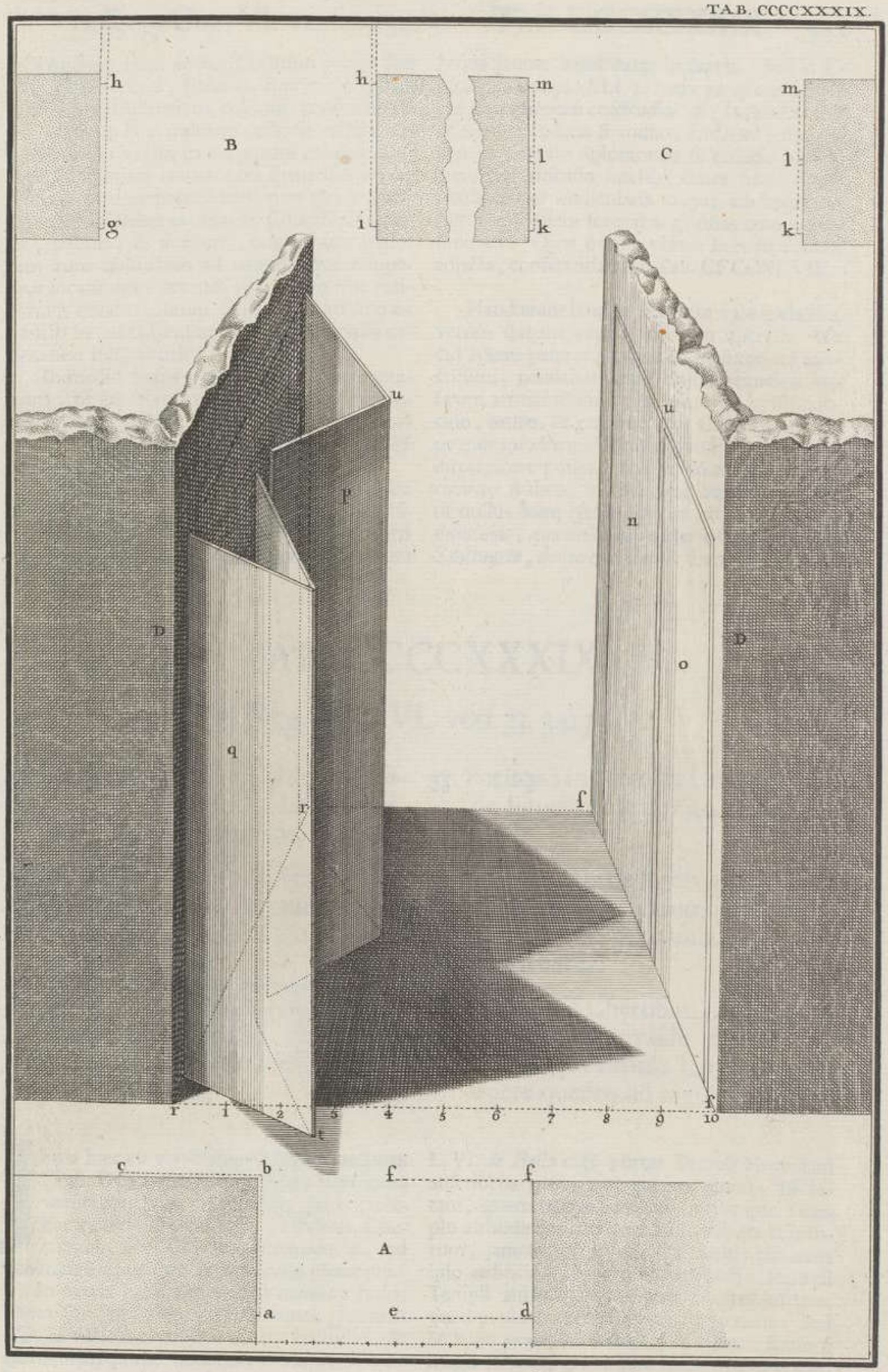

I. REG. Cap. VI. v. 33-35.
Ianua Vestibulum inter et Sanctum.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 33-35
Thür zwischen dem Vorhof und Heiligen.

C. Rembshart sculp.

SAnctum inter & Sanctiſſimum paries fuit intergerinus, Judæis, inprimis R. *Juda Leone* tradentibus, cubitum craſſus ex aſſeribus ſiue trabibus cedrinis arctè compactis & per vectes ex auro puro mediam illorum ſubſtantiam transeuntes firmatis: opere ſculptili tum ex parte Sancti tum quà Sanctiſſimum reſpiciebat exornatus, Cherubinis nempe, palmis, & floribus. Supra hunc parietem auro obductum ad usque laquear ſuperius locant opus aureum clathratum ſiue retiforme, quod tranſitum dabat fumo accenſo ex Sancto in Sanctiſſimum, & gemmis variis exornatum fuiſſe dicitur.

In medio hujus parietis janua erat pentagona, ut ſuperliminare non jacuerit horizontaliter ſuper poſtes, ſed ſupernè angulum formarit acutum. Ita intelligi debent *limen & poſtes quinquanguli* in noſtro Textu.

Conſtabat hæc janua ex duabus alis ſiue valuis ex ligno שֶׁמֶן, quas ornabant Cherubinorum, palmarum, & florum ſculpturæ auro obductæ. Cardines ex puro auro. Menſura hujus januæ haud extat in Sacris. Sed in Ezechielis Templo XLI. 1. fuere *paraſtades utrinque ſex cubitorum craſſitudine.* R. *Judam Leonem* & alios ex Judæis ſi audias, fuit hæc janua etiam in Templo Solomoneo 6. cubitos alta 7. lata, ubi altitudo intelligi debet haud dubiè poſtium perpendicularis usque ad angulum obtuſum, quem formabant poſtes cum ſuperliminari: Quæ omnia videre licet in Tabula adjecta, conferenda cum Tab. CCCCXXVII.

Haud erant binæ hæ forium valuæ clauſæ, verùm ſtabant verſus Sanctum apertæ. Ne cui autem pateret proſpectus in interiora Sanctiſſimi, pendebat januæ hujus latitudine Aulæum artificioſiſſimè contextum ex byſſo, coccino, azuro, & purpura cum Cherubinis. Et ne quis ipſo Propitiationis Feſto in adytum hoc introſpicere poſſet, intrante ſummo Sacerdote, remoto Aulæo, in mandatis dederat DEUS, ut nullus *homo eſſet* in Sancto, *in tentorio conſtitutionis, quum ille ingreditur ad expiandum in Sanctuario, donec egrediatur.* Leuit. XVI. 17.

TAB. CCCCXXXIX.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 33. 34. 35.

33. Sic quoque fecit ad oſtium baſilicæ, nempe poſtes de lignis (a) pineis, ſed quadrangulos.

(a) Quidam legunt, abiegnis.

34. Duæ januæ erant de lignis piceis, duo latera volubilia unius januæ, & duo latera volubilia alterius (b) januæ.

(b) Bifores videntur fuiſſe, unaquæque duabus valuis.

35. In his exculpſit Cherubim, palmas, flores apertos, obduxitque antepagmenta auro juſtificato.

33. Fecitque in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos.

34. Et duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & utrumque oſtium duplex erat, & ſe inuicem tenens aperiebatur.

35. Et ſculpſit Cherubim, & palmas, & cælaturas valde eminentes; operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

JAnua hæc eſt veſtibulum inter & Sanctum, (Tab. CCCCXXVI. b.) ornata tum intus verſus Sanctum, tum extus, quà reſpiciebat veſtibulum, ſculpturis ex Palmis, Cherubinis, floribus, auroque obducta, ſed quadrangula, ut ſunt hodie januæ pleræque.

In Sacris haud exprimitur menſura hujus Portæ ſiue Januæ Templi Solomonei. *Joſephus Ant.* L. VIII. c. 2. cubitos 20. dat latitudini, & altitudinem proportionatam. Verum ἀσύμβολον hunc conceptum ſubruit ipſa totius Sancti latitudo, quæ cubitos 20. non exceſſit. Et magis adhuc aberrat ab omni veriſimilitudine L. VI. *de Bello* c. 6. portæ Templi Herodiani adſcribens januam 55. cubitos altam, 16. latam, quum tamen Sanctum in hoc ipſo Templo altitudinem duntaxat habuerit 40. cubitorum, januam proin dat 15. cubitis altiorem ipſo ædificio. Ipſe quidem Sancto ſecundi Templi altitudinem aſſignat 60. cubitorum, quod proin 5. cubitis ſuperaſſet januam. Sed & hanc ἀσυμμετρίαν nemo non videt. Rationi magis ſunt congrua, quæ habet *Middoth* c. 4. *ſect.* 1. ubi Portæ Templi Herodiani adſcribitur altitudo 20. & latitudo 10. cubitorum.

Forma hujus januæ deſcribitur adeò obſcurè, ut ſint benè multi ex Interpretibus, qui nec introitum per eam, nec exitum inueniant. Verſio noſtra ita ſonat v. 34. *Duæ januæ erant de lignis piceis, duo latera volubilia unius januæ, & duo latera volubilia alterius januæ.* Vernacula: *Zwo Thüren von Tannen-Holtz, zwey Blätter der einen Thüren giengen um, und zwey ausgeſchnittene Wercke giengen auch um.* Lutherus: *Es waren zwo Thüren von Tannen-Holtz, und eine jegliche Thür hatte zwey Blatt an einander hangend in ihren Anglen.* LXX. δύο πτυχαὶ ἡ θύρα ἡ μία, καὶ σφοφεῖς αὐτῶν, καὶ δύο πτυχαὶ ἡ θύρα ἡ δευτέρα σφεφόμενα. Senſus hic eſto: Habebat hæc janua duas valuas, & quælibet harum valuarum duas alas, ut paſſim hujusmodi valuas feneſtrarum videmus binis partibus veluti alis conſtantes, quæ propter anguſtiam ſpatii replicari debent. Conſentientes habemus hac ex parte Judæos, qui quidem variant in circumſtantiis. Sunt qui altitudinem januæ faciunt 20. latitudinem 10. cubitorum, craſſitiem muri Sanctum inter & veſtibulum, ab Oriente verſus Occidentem 6. cubitorum. Hi binas ſtatuunt januas, unam poſt aliam, ſingulas conſtantes ex duabus valuis, unam verſus Sanctum, alteram verſus veſtibulum, ut ſpatium fuerit binas inter januas medium, ut hujusmodi januis conſecutiuis cuſtodiri ſolent paſſim theſauri, & muniri urbes vel fortalitia. Et locant quidem januam, quæ reſpiciebat veſtibulum, non in extremo muri angulo, ſed ad cubiti diſtantiam intra murum verſus Sanctum. Quodſi nunc ponamus craſſitiem muri 6. cubitorum, & alam januæ 5. cubitorum, operuit hæc replicata totam muri craſſitiem reliquam. Interiorem autem januam, quæ erat in introitu Sancti collocant in extremo muri angulo, ubi alæ apertæ & replicatæ partem Orientalis parietis in Sancto tegebant. Alii, quos inter R. *Juda Leo* & *Middoth* januam, quæ veſtibulum reſpiciebat, collocant in dimidii cubiti diſtantia ab extremo muro, & ita quoque januam interiorem in dimidii cubiti diſtantia ab angulo muri, ut ita rurſum operuerit janua veſtibuli replicata 5. cubitos parietis, inter binas januas medii; valuæ autem januæ Sancti apertæ ſeſe extenderint ad $2\frac{1}{2}$. cubitos intra Sanctum. Volunt namque hi, quod ſupra vidimus, conſtitiſſe valuas ex binis aliis alis, quæ replicari poterant. Rurſus alii eandem quidem dant januis dimidii cubiti diſtantiam intra murum, ſed interiorem non aperiunt verſus Sanctum, verum extrorſus verſus veſtibulum, & valuas ſingulas diuidunt in binas alas, ſingulas harum cubitorum $2\frac{1}{2}$. Ut proin binæ januæ, exterior & interior, replicatæ ſeſe contigerint in medio parietis, operientes craſſitiem muri 5. cubitorum. Atque ſic aperiebatur janua ſancti interior extrorſum, janua verò exterior veſtibuli introrſum. Quæ ſententia videtur reliquis præferenda, digna autem, quæ in Tabula præſenti diſtinctè exhibeatur.

Intra januam hanc ſuſpenſum fuit velum pretioſum, cujus Scriptura non meminit, tradente Joſepho illi ſimile, quod Sanctiſſimum ſeparauit à Sancto. Herodiani Templi velum juxta *Joſephum* L. VI. *de Bell.* c. 6. contextum fuit ex byſſo, coccino, purpura, cum Cherubinis & floribus, totoque ſtellarum in cœlo fulgentium apparatu, ſignis exceptis.

Supra hanc portam *Helena*, Regis *Monobazi* mater, in Templi ſecundi veſtibulo ſuſpendiſſe dicitur candelabrum magnum aureum, quod à Solis Orientis radiis per veſtibuli portam prælatam illapſis colluſtratum fulgore ſuo ſignum dabat parandis Sacrificiis matutinis. Ibidem pependiſſe dicitur *Vitis* ampla aurea, donarium Herodis; petioli uuarum dicuntur fuiſſe viri longitudine, uuarum baccæ Carbunculi, Sapphiri, Adamantes, aliæque gemmæ pretioſæ; quibus ex pia liberalitate acceſſiſſe dicunt nunc folia, nunc aliæ vitis partes. Tanti fuit hæc vitis ponderis, ſi R. *Eliezeri* credimus in *Middoth*, ut 300. Sacerdotum operâ opus fuerit ad eam loco mouendam. Ex *Gorionide* æſtimant vitim hanc R. *Juda Leo* & *Gaffarellus* ad 1000. Talenta, id eſt, 12300000. Ducatos aureos. Unanimes ſunt de ingenti vitis hujus pretio Judæi Doctores poſt *Joſephum*. Sed vult *Villalpandus*, conſtitiſſe duntaxat ex filis aureis velo ipſi intertextis. *Lipſius* & alii, fuiſſe ipſam hanc vitem, cujus *Joſephus* meminit *Ant.* L. XIV. c. 5. dono datam *Pompejo* ab *Ariſtobulo*, cujus valor fuerit 500. Talentorum, quam ipſe viderit Romæ in Jouis Capitolini Templo, cum inſculpto nomine *Alexandri* Judæorum Regis. Sed refutat *Lipſium Seldenus* rationibus haud contemnendis, quoniam vitis Ariſtobuli Pompejo donata fuit 30. annis ante, quàm Herodes Templum ædificare cœperit.

Memorat R. *Juda Leo* alia in hac porta ſuſpenſa: *Laciniam rubram*, quæ Feſto Propitiationis niueo apparens candore ſymbolum fuerit & ſignum gratiæ diuinæ: *Gladium aureum* Talenti pondere, ab Herode huc poſitum inſcriptione: *Quicunque extraneus huc approximat*, ſcilicet aut non-ſacerdos, aut Sacerdos extra officium, *morte moriatur.*

Aperiebatur hæc porta quotidie: modum vide apud *Lund. Leu. Prieſt.* L. II. c. 7.

Lucem fœnerabitur tractationi huic compendioſa Iconum in Tab. CCCCXXXIX. explicatio.

A. ſiſtit januas, unam a b. exteriorem veſtibuli, quæ cubito diſtat ab angulo muri, muro applicatàm. de. eandem expanſam.

b c. Januam Sancti interiorem ad Orientalem Sancti murum replicatam. ff. eandem expanſam.

B. Ja-

I. REG. Cap. VI. v. 36.
Sacra in Atrio intimo peragenda.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 36.
Verrichtungen im Priester-Vorhof.

I. G. Pintz sculps.

B. Januas dimidio cubito diſtantes ab angulis muri. g h. exteriorem, quæ reſpicit veſtibulum, muro parietis applicatam. h i. interiorem quæ ſpectat Sanctum, & 2½. cubitis replicata ingreditur Sanctum.

C. Januas, quæ replicatæ obtegunt murorum parietes. k l. exteriorem, quæ replicatur introrſum. l m. interiorem, quæ replicatur extrorſum.

D. exhibet eundem januarum ſitum in proſpectu ſcenographico, ſimulque velum.

n. Janua eſt interior Sancti, quæ replicatur extrorſum.

o. Janua exterior, quæ replicatur introrſum.

p. & q. eædem ſunt januæ in ſtatu dimidiæ expanſionis.

r r. s s. craſſities muri 6. cubitorum.

r s. diſtantia murorum ſiue apertura januarum 10. cubitorum.

t u. Januarum altitudo 20. cubitorum, heic, ut contractior exhibeatur 10.

TAB. CCCCXL.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 36.

Extruxit inſuper atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine cedrorum dedolatorum.

Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.

ATrium, חָצֵר *chatſer*, αὐλὴ, *der Hof*, *Vorhof*, primus intra ædes aditus, area eſt ampla ſub dio, cincta undique extructis ædificiis, cujusmodi atria videre licet in Regum Principumque palatiis, ædibus quoque priuatis.

In Templo Hieroſolymitano erant hujusmodi *atria* præcipuè tria, *interius*, *exterius*, & *atrium gentium*. Templo interiori, κατ' ἐξοχὴν ita dicto, quod luſtrauimus hactenus, adjacebant proximè *atrium interius*, & verſus ortum hujus *exterius*, utrumque autem ambiebat *atrium gentium*. Erat unum alio altius, & pro altitudinis ratione ſanctius.

Atrium interius, de quo nunc, ambiebat proximè Templum. Nuncupatur *atrium Sacerdotum*, 2. Chron. IV. 9. *atrium ædis* DOMINI, 2. Chron. XXIV. 21. *atrium domus* DOMINI, Jer. XXVI. 2. XIX. 14.

Longitudo tota atrii hujus interioris ab Oriente ad Occidentem extendit ſeſe ad 187. Latitudo à Meridie ad Septentrionem 135. cubitos; in media autem hac area fuit Templum, ſummo totius ædificii loco poſitum, ad quod ex atrio aſcendebatur per ſcalam 12. graduum ſemicubitalium in altitudine, ut proin Templum 6. cubitis altius fuerit ipſo Templi atrio. De qua ſcala alibi plura. Vide interim Tabul. CCCCXXV.

Diuiditur atrium hoc interius in varias partes. 1. Aream, quæ ambiebat Templum verſus Meridiem, Occaſum & Septentrionem. 2. Atrium Sacerdotum, quod Templo fuit ad ortum. 3. Atrium Iſraelis, quod Atrio Sacerdotum fuit ad ortum. Omnes hæ areæ ſtratæ erant marmore candido. *Pauimenti* hujus *lapidei* mentio fit 2. Reg. XVI. 17. De ſingulis videamus, quæ ſcitu ſunt neceſſaria. Inſpiciatur ad interim Ichnographia Templi, ea ſpeciatim, quam ſiſtit Tab. CCCCXXIII.

I. Area retrò veſtibulum cedebat ſanctitate areæ ſiue atrio orientali. Ibi enim diebus feſtis ſolennibus aditus patebat omnibus Iſraelitis ad fundendum preces: Sed haud dubiè pars hæc ab atrio Sacerdotum diſtincta ſiue ſeparata fuit per cancellos. Tab. CCCCXXIII. F.

II. *Atrium Sacerdotum*, ad Orientem veſtibuli ſitum ſubdiuiditur rurſum in tres partes. 1. Veſtibulo proxima vocabatur *locus inter veſtibulum & altare*, vid. Tab. cit. & CCCCXXXI. Diſtabat namque altare holocauſti à veſtibulo 22. cubitis, in ſecundo nempe Templo, pro quibus in Solomoneo poni poſſunt 24. quia altare holocauſti in eo minus fuit illo. Fuit hæc area omnium poſt Templum ſacerrima, nec patuit ad eam acceſſus niſi Sacerdotibus, nec iis omnibus, ſed duntaxat τελείοις, mundis & ſanis, fungentibus officio. Imò & Sacerdotibus exeundum fuit ſacro hoc loco, quoties ſuffitus accendebatur in Templo, dato nempe prius campanæ ſigno. Et rebus patriæ afflictis proſtrati heic jacebant Sacerdotes, imploraturi DEI auxiliatrices manus. Audi DEUM ipſum monitorem Joel. II. 17. *Inter Veſtibulum & Altare plorabunt Sacerdotes miniſtri DOMINI, dicentque; Parce DOMINE populo tuo, & ne permittas, ut hæreditas tua probrum fiat,*

aut ut eis imperitent gentes. Sed non ſemel duntaxat fuit profanatus ſacer hic locus. Occiſus heic pientiſſimus Zacharias Matth. XXIII. 35. ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον, ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Vidit Ezechiel VIII. 16. *in atrio DOMINI interiori, juxta oſtium Templi DOMINI inter veſtibulum & inter altare ferme viginti quinque viros, quorum dorſa verſa erant ad Templum DOMINI, facies verò horum ad Orientem, qui adorabant ad ortum Solis. (in oſtio templi DOMINI inter veſtibulum & altare, quaſi viginti quinque viri dorſa habentes contra templum DOMINI, & facies ad Orientem: & adorabant ad ortum Solis.)* Ad ortum veſtibuli in angulo meridionali ſtabat in Templo Solomonis *mare æneum*, de quo ſuo loco, Tab. CCCCXXXI. V. & juxta illud 10. labra ſiue *machinæ æneæ*, 1. Reg. VII. 27. nam quinque aliæ ſtabant è regione, verſus Septentrionem Tab. cit. W. In angulo atrii interioris meridionali collocat quoque R. *Juda Leo Tegmen Sabbathi* ſiue *Pulpitum Sabbathi*, (alii in atrio præcedenti Tab. CCCCXXXI. T.) quod auferri juſſit impius Ahas 2. Reg. XVI. 18. Hoc tegmen volunt alii fuiſſe ſedem vel thronum quempiam Regis, alii locum, ubi ſub umbra ſtare poterant Sacerdotes Sabbathi die ſeptimanâ finita. Verſus ortum in meridionali latere ſtabant binæ *menſæ* (Tab. cit. X.) *argentea* una, cui imponebantur quotidie vaſa 93. argentea & aurea pro uſibus ſacris, *marmorea* altera, cui imponebantur ſacrificia, & pinguedo, altari inferenda. Prope menſam hanc marmoream, tradente R. *Juda Leone*, columnis inſiſtebant duo Sacerdotes, tubis in quotidianis ſacrificiis canentes, & Leuitarum cantui dulci harmonia reſpondentes. 2. In atrii hujusdem orientaliori parte ſtabat *altare holocauſti*, (Tab. cit. X.) cujus deſcriptio peculiarem meretur locum. Cubitorum 8. diſtantia ab hac ara verſus Septentrionem fuit mactationis locus, ubi ſcilicet mactari ſolebant ſacrificia omnis generis. In area hac 24. cubitos lata pauimento affixi fuere 24. *annuli ferrei* (Tab. cit. Y.) in ſerie quadruplici, firmandis animantibus ſacro uſui dicatis. In ulteriori 4. cubitorum diſtantia, ſiue 36. cubitorum ab ara verſus Septentrionem ſtabant 8. *marmoreæ menſæ*, (Tab. cit. Z.) ſingulæ 1½. cubitum longæ latæque, cubitum altæ. Quibus proximè adſtabant 8. *columnæ* mactatoriæ pumulæ, *pygmæi* dictæ, cum capitellis cedrinis (Tab. cit. a.) quibus infixi erant triplici ſerie unci ferrei, pro ſacrificiis ſuſpendendis. *Locus* hic ita dictus fuit *mactationis*. 3. Tertia atrii hujus ſecundi *atrium* vocabatur Sacerdotum κατ' ἐξοχήν, (Tab. cit. W.) fuitque altari ad ortum, habebatque ab Occaſu verſus Ortum cubitos 11. ſed à Meridie verſus Septentrionem 135. quos ita computabis.

	Cubit.
A pariete meridionali usque ad cliuum	12½.
A cliuo ad baſin altaris	30.
Tota baſis	32.
Ab altari usque ad annulos mactationis	8.
Spatium ipſorum annulorum	24.
Ab annulis ad menſas, his incluſis	4.
A menſis ad columnas	4.
Columnarum locus	12½.
Inde usque ad parietem ſeptentrionalem	8.
	135.

In hac atrii ſacerdotalis parte, haud longè ab ara verſus Septentrionem, poſita erat capſa cylindrica lignea, in qua aſſeruabatur ſors legenda Feſto Propitiationis de duobus hircis. Quæ ſors conſtabat ex tabulis ſeu laminis duabus, in primo Templo buxeis, in ſecundo aureis, in quarum una ſcriptum erat יהוה DOMINO, in altera עזאזל, *Azazeli*. Ex hac atrii parte, in qua erat & *cumulus cinerum*, deſcendebatur ad *Iſraelis atrium* per tres gradus ½. cubitum altos & latos, infra quos fuit alius cubitalis, ut atrium Sacerdotum 2½. cubitis fuerit altius Iſraelitico. Ad hos usque ſcalæ gradus licebat accedere Iſraelitis, non plus ultra. Volunt aliqui, ſeparata inſuper fuiſſe hæc atria bina opere cancellato. Stabant autem in dictis tribus gradibus Leuitæ ad altaris ortum, cantantes durante ſacrificio, unde nuncupati fuere *Pulpitum* ſiue Cathedra *Leuitarum*. Intra hoc Sacerdotum atrium nemini patebat aditus, ne Regi quidem ipſi, ſed qui ſacrificium habebat offerendum, is ingrediens manum imponebat animalis mactandi capiti, confitens peccata, mactans ſacrificium, adſtans quoque aræ, eo tempore, quo illud inferebatur altari. Miſcebat quoque ipſe ſacrificium ſuum cibarium. Sed non videtur ingreſſus Iſraelita Atrium per Portam Orientalem (Tab. cit. r.) verùm per laterales meridionalem & ſeptentrionalem. Tradit equidem R. *Juda Leo*, patuiſſe Iſraelitis diebus tribus feſtis ſolemnibus acceſſum ad ipſum usque altare: ſed eſt dubitationi locus.

III. Reſtat ex atrio interiori *Atrium Iſraelis*, Orientalius Atrio Sacerdotum, & 2½. cubitis depreſſius. Habebat hoc 11. cubitos ab Occaſu ad Ortum, & 135. ab Auſtro in Boream. Ad hoc atrium patebat Iſraelitis omnibus mundis aditus in Sabbathis, Nouiluniis, Diebus ſolemnibus Feſtis, imo quotidie. Nomen dedit non tam omnis populus Iſrael, quam 24. *viri ſtationarii*, ex quauis Tribu bini, qui in dies nomine totius populi cultui ſacro vacare debebant. In medio hujus atrii (Tab. cit. a.) fuit pro Rege erectus *Thronus* (Tab. cit. b.) cui ſoli, eique ex Familia Dauidica, ſedere licebat. Ibidem fuit & *Arca*, (Tab. cit. c.) Jojadæ dicta, in quam Iſraelitæ projiciebant dimidium ſiclum, quem tributi loco pendere debebant.

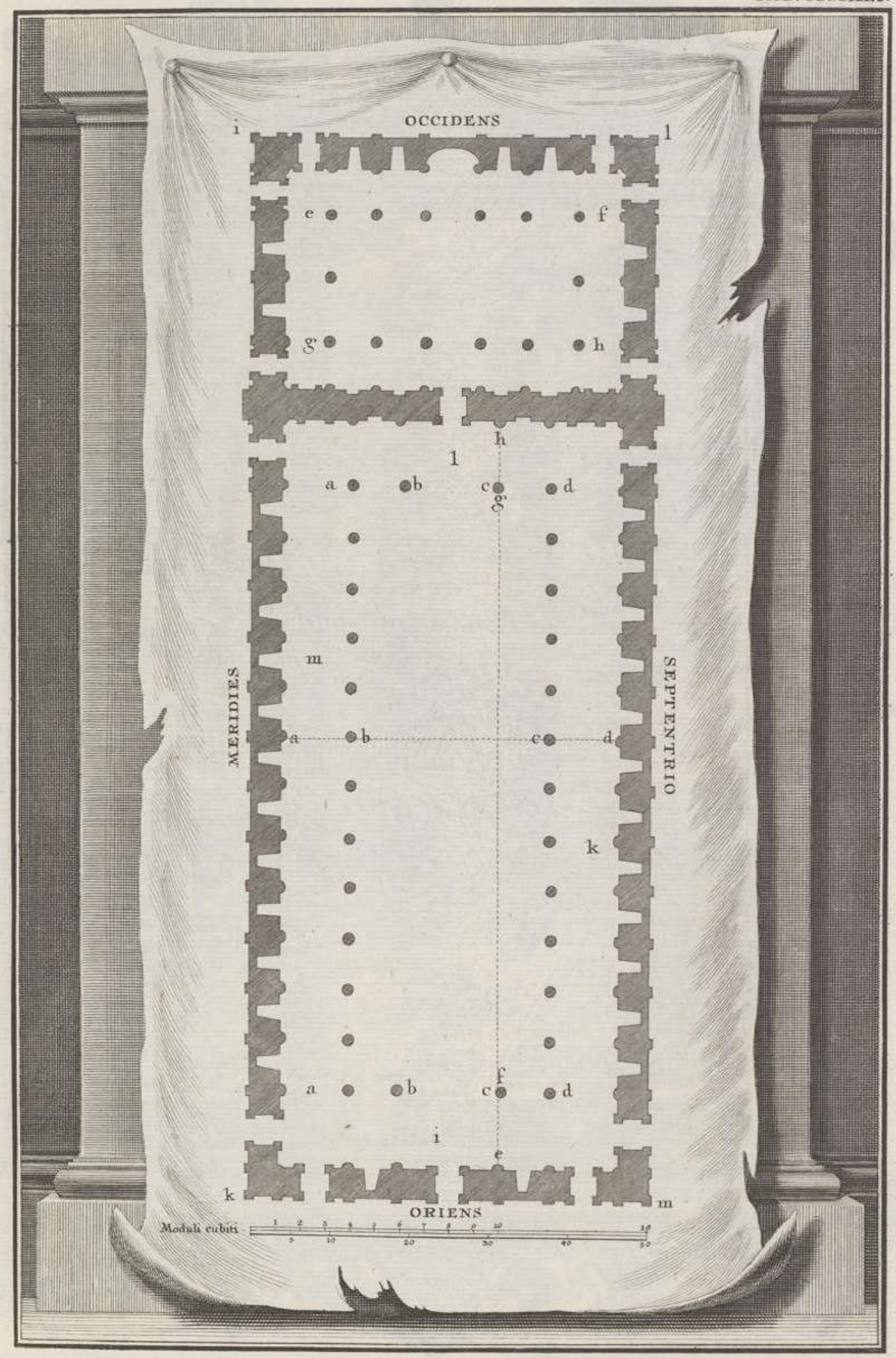

I. REG. Cap. VII. v. 2.
Ichnographia domus Saltus Libani.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 2.
Haus des Waldes Libanon.

I. G. Pintz sculps.

I. REG. Cap. VII. v. 2.
Scenographia domus Saltus Libani.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 2.
Salomons Lust-Hauß.

I. G. Pinz sculps.

bebant. Fuit hoc atrium infernè fornicatum pro thalamis ſubterraneis.

Longitudo integra atrii, cujus partes nunc unam poſt alteram diſtinctè conſiderauimus, interioris fuit cubitorum 187. ab Occaſu verſus Ortum, latitudo, ut ſupra vidimus, à Meridie ad Septentrionem 135. longitudinem ex *Middoth* ita computamus.

	Cubit.
Atrium Iſraelis - - -	11.
Atrium Sacerdotum κατ' ἐξοχὴν ita dictum, cum Leuitarum pulpito -	11.
Altare - - - - - -	32.
Locus inter templum & altare - -	22.
Templum ipſum - - -	100.
Area ponè templum ad occaſum -	11.
	187.

Scilicet ſpectant hæc omnia Templum Herodianum, & diſtinctè videri poſſunt Tab. cit. CCCCXXXI. In Templo Solomoneo veſtibulum & altare minorem habuere latitudinem, ut locus templum inter & altare fuit amplior. Cæterùm haud differebant longitudine atria Herodis & Solomonis.

Poſſent hæc omnia tabulis benè multis illuſtrari, & totidem diſtinctis ſiſti atria ſingula, imò & atriorum partes: ſed parcam multiplicationi haud neceſſariæ tabularum, tantò quidem magis, quia vel mediocriter verſatus omnia videre poterit in Tab. CCCCXXXI. Ichnographica & CCCCXXXII. Scenographica. Ne tamen ἀσύμβολος prorſus diſcedere videar, è re judicaui ſiſtere nonnulla in Atrio Sacerdotum peragi ſolita, ut Lector diſtinctum de hactenus dictis formare queat conceptum.

A. ſunt ſtantes in Iſraelis Atrio Iſraelitæ, & in interius Atrium Sacerdotum proſpicientes, & ſtantes vel ad Pulpiti Leuitarum radices, vel majoris commoditatis ergò cubitis inclinati muro Atria Iſraelis & Sacerdotum ſeparanti, ne oblitus prorſus videar ſententiæ *Clerici*, qui totum interius atrium cingit muro ex triplici cæſorum lapidum ſerie extructo, & inſuper tabulis cedrinis obtecto.

B. Pulpitum Leuitarum, ſiue ſcala ex Atrio Iſraelis ad Atrium Sacerdotum.

C. Altare Holocauſti.

D. Columnæ binæ, quibus inſiſtentes Sacerdotes canebant tubis.

E. Locus annulorum, quo animalia mactanda ferreis annulis firmabantur.

F. Locus columnarum, ubi animalia ſacrificiis deſtinata pendebant uncis.

G. Locus menſarum, quibus imponebantur ſacrificia, & diſſecabantur.

H. Pontifex ſummus ſortem legens pro adſtantibus binis hircis ex capſa cylindrica.

I. Menſæ binæ ad altare, argentea una, marmorea altera.

TAB. CCCCXLI. CCCCXLII.

1. Reg. Cap. VI. verſ. 37. 38.

37. Quarto anno, in menſe Sif, fundata eſt ædes DOMINI.
38. Et in anno undecimo, in menſe Bul, (is eſt menſis octauus,) abſoluta eſt ædes ſecundùm omnes rationes ſuas, & ſecundùm omnia, quæ ad eam pertinebant, ædificauitque eam ſeptem annis.

37. Anno quarto fundata eſt domus DOMINI, in menſe Ziph.
38. Et in anno undecimo, menſe Bul, (ipſe eſt menſis octauus,) perfecta eſt domus in omni opere ſuo, & in uniuerſis utenſilibus ſuis: ædificauitque eam annis ſeptem.

DE Templi fabricandi initio, quæ una ex præcipuis Chronologiæ ſacræ Epochis, actum ad 1. Reg. VI. 1. quòd nempe incidat in annum quartum Regiminis Solomonei, menſem *Siv*, vel *Siuan*, qui nonus eſt inter ciuiles, tertius in anno ſacro, reſpondetque partim Majo, partim Junio. Memoratu autem eſt id dignum, inde ab Exodo Iſraelitarum ex Ægypto usque ad Templi ædificationem effluxiſſe Annos 480. & totidem fere ad ædificationem Templi ſecundi, rurſusque totidem incirca ad ultimam Septimanam, Dan. IX. Finis verò Templi incidit in *annum undecimum, menſem Bul;* hoc nomine veniebat Chaldæis anni ſacri ſiue Eccleſiaſtici menſis octauus, ciuilis ſecundus, *Marcheſuan* dictus, qui reſpondet Octobri partim, partim Nouembri. Unde conſtat, magnificum hoc ædificium, cui ſimile terra nunquam tulit, nec feret, abſolutum fuiſſe annis ſeptem, menſibus inſuper ſex. Opus, cui vix ſuffena videri poterat hominis

unius ætas, quo reuera oſtendit Solomon immenſas, quibus abundauit, diuitias, & zelum laude æternâ dignum pro DEI Gloria, ἐπίδειξιν τε πλέτε, καὶ τῆς προθυμίας, *Joſeph. Ant.* L. VIII. p. 263. Et vult *Clericus* citius finem potuiſſe imponi tanto operi, niſi longam temporis moram popoſciſſent ſculpturæ & opera fuſilia.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 1.

Solomon extruxit etiam ſuam domum, idque (a) tredecim annis, abſoluens totam domum ſuam.

(a) Alii volunt, ordinis eſſe numerum, leguntque, tredecimo anno.

Domum autem ſuam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit.

EXpediebatur ſacra ædes annis ſeptem, propria Regis annis tredecim, Architectum proin egit Solomon per vicennium. Ita diſtinctè legimus 1. Reg. IX. 10. *Et poſt viginti annos quum Solomon abſoluiſſet extructionem utriusque ædis, nempe ædis DOMINI & ædis Regiæ. (Expletis autem annis viginti, poſtquam ædificauerat Salomon duas domos, id eſt, domum DOMINI, & domum regis.)* De diſcrimine hoc non ita judicandum, ac ſi pretio & magnificentia præcelluiſſet Palatium Regium Templo: Non tanto ardore proſecutus eſt Rex ſuam quàm DEI Gloriam. Eſt hæc interpretatio *Joſephi Ant.* L. VIII. c. 2. Minuere videtur *Clericus* utriusque ædis gloriam, longæ moræ culpam rejiciens in ipſos Iſraelitas, agriculturæ potius & pecorum curæ aptiores, quàm Architecturæ, & ad eam pertinentibus artibus.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 2.

Extruxit quoque domum ſaltus Libani, cujus longitudo centum fuit cubitorum, latitudo verò ejus quinquaginta cubitorum, altitudo ejus triginta cubitorum, ſuper quatuor ordines columnarum cedrinarum, erantque cedrinæ trabes dedolatæ ſuper columnas.

Ædificauit quoque domum ſaltus Libani, centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis; & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas.

ELyſia fuit hæc & ſplendida *Domus Saltus Libani* dicta, non quòd in Libano monte fuerit extructa, qui non Solomonis fuit, ſed Tyriorum. Neque eſt veroſimile, Solomonem in domo dicti montis ſuſpendiſſe clypeos ex puro auro, qui facilè auferri potuiſſent ab hominibus rapacibus. Ut omnino conjectare liceat ædem hanc delitioſam abfuiſſe haud longè ab Hieroſolyma, ſede Regia. Hujus ædis

Longit. 100. cubit.	ped. 166.	digit. 6.	lin. 8. Par.
	178.	— 0.	— 0. Tig.
Latitudo 50. —	83.	— 3.	— 4. Par.
	89.	— 0.	— 0. Tig.
Altitudo 30. —	49.	— 11.	— 0. Par.
	53.	— 4.	— 0. Tig.

Ex deſcriptione conſtat, fuiſſe hanc ædem extructam quidem juxta exquiſitiſſimas ſymmetriæ architectonicæ regulas, ſed ex ligno (unde & fortè nomen *Domus Saltus Libani* obtinuit.) Nam *quatuor* aderant *ordines columnarum cedrinarum*, & *cedrinæ trabes dedolatæ ſuper columnas.* LXX. τριῶν ςίχων ςυλῶν, tres columnarum ordines. Quod ſi ponamus 4. ordines ſupra inuicem ſtantes, contignationi uni, incluſo pauimento, vix plures aſſignare poſſumus quàm 12. pedes: ſed 17. ſi duntaxat fuere tres ordines. *Villalpandum* ſi audiamus *Tom.* II. *Part.* II. c. 64. p. 561. non fuit ex toto lignea hæc domus, ſed marmorea, *opere Corinthiaco, additis poſtibus cum valuis cælatis ad ornamentum loci ſimul ac monumentum: omnia incruſtata pretioſo marmore — Sculptorum ibi mirabile artificium, in quo effictæ erant variæ arborum ac plantarum ſpecies, frondibus ac foliis tanta ſubtilitate expreſſis, ut agitari viderentur, cætera omnia variis picturis ornata. In cubiculis, aulis, porticibus multa erant triclinia auro referta, ut quæ aurea ſuppellectile ad omne Regis miniſterium erant inſtructa, uno verbo, totum ædificium*

dificium è marmore conſtabat candido & pretioſo, lignis cedrinis & abiegnis, auro & argento, gemmisque pretioſiſſimis, diſpoſitis etiam per parietes variis lapillis auro incluſis, ſtructura Capitolio, quod tantopere extollunt Scriptores Romani, longè ſuperior.

Laudatus ſæpe *Villalpandus* p. 433. quatuor columnarum ordines, de quibus Textus, non quærit in linea perpendiculari, ſed in imi Horizontis plano, ut primus ordo ſit parieti adpactus Meridiano (Tab. CCCCXLI. a.) alter diſtans à priori modulis tribus, ſiue cubitis 9½. (Tab. cit. b.) tertius parieti adjaceat aquilonari (Tab. cit. d.) quartus rurſus diſtans modulos tres (Tab. cit. c.) quos eosdem ordines etiam inuenit ab Oriente ad Occidentem (Tab. cit. e. f. g. h.) Vel & per quatuor ordines intelligi poſſe quatuor porticus (Tab. cit. i k l m.)

1. Reg. Cap. VII. verſ. 3.

Contabulatumque fecit cedrinum ſupernè ad illas trabes, quæ fuerunt poſitæ ſuper columnas quadraginta quinque, nam unusquisque ordo habuit quindecim.

Et tabulatis cedrinis veſtiuit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur.

VIdetur is eſſe Verſiculi contractâ breuitate obſcuri ſenſus, fuiſſe in una Palatii, 100. nempe cubitos longa, facie columnas 15. ejusdem omnes altitudinis, certo ab inuicem interuallo poſitas, & tres hujusmodi columnarum ordines ſiue ſeries ſupra inuicem ſtantes, & intercolumnia, ſiue diſtantias columnarum ratione axium, 11. circiter pedum Pariſienſium. Fauet huic explicationi LXX. viralis, quæ duntaxat tres habet ordines columnarum: ſic enim infimus haberet columnas 15. medius & ſupremus ſinguli totidem, & omnes tres præcisè 45. qui numerus exprimitur in noſtro textu. Num horizontalis fuerit planitiei tectum cedrinum, dubitare licet, vero videtur ſimilius, fuiſſe planum inclinatum, ita tamen, ut in eo deambulare licuerit.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 4.

Lumina deinde erant triplici ordine, ut feneſtra feneſtræ eſſet juncta, idque tribus (a) parietibus.

(a) Ebr. vicibus.

Unus autem ordo habebat columnas quindecim, contra ſe inuicem poſitas, & è regione ſe reſpicientes, æquali ſpatio inter columnas.

IN omni ædificio adſit oportet firmitas & decorum: Lumina omnia ſiue feneſtræ, quia ſunt murorum aperturæ, debilitant ædem, hinc eſt, quod nullæ ponantur feneſtræ in ædium angulis, ubi muri omnium debent eſſe craſſiſſimi. Pone ſparſas hinc inde nullo ordine juxta & ſupra inuicem feneſtras, perdet multum ædes & de firmitate ſua, & de decoro. Quapropter præcipiunt Architecturæ regulæ, ut aperturæ murorum ſiue lumina ſibi reſpondeant in linea perpendiculari, & hoc ipſo diminuatur incumbens graue onus. Hanc ipſam regulam obſeruauit Salomo, & in ſtructura templi & in domo ſaltus Libani. *Lumina erant triplici ordine*, id eſt, in tribus diuerſis contignationibus, una ſeries in una contignatione, ut *feneſtra feneſtræ eſſet juncta*, *idque tribus parietibus*, vel *vicibus*, id eſt, facies ædis oppoſitæ inuicem ſibi erant ſimillimæ, vel potius æquales, & in longitudine ſua, & firmitate, & decoro, & aperturis. Forſan & tres *parietes* vel *vices* volunt, fuiſſe ternas quasuis feneſtras juxta inuicem poſitas, & certo interuallo iterum ternas, quales exhibebit Scenographia Palatii.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 5.

Omnia foramina feneſtrarum poſtesque quadrata erant, feneſtraque feneſtræ vicinæ juncta tribus parietibus.

Et ſuper columnas quadrangulata ligna, in cunctis æqualia.

IN ædificiis amplis, & mole grauibus, qualia ſunt templa, pro ſtructuræ robore vel rotundantur feneſtræ ſupernè, vel in acutos angulos, more Gothico, coeunt. Ita namque ex Architecti intentione plus illabitur luminis, & diminuitur preſſio ponderis incumbentis. Aliàs, & extra illos caſus, eſt januarum atque feneſtrarum forma omnium maximè decora *quadrata*, nempe non tam præciſè & in ſtricto ſenſu quadrata, quàm rectangula, ut altitudo ſit latitudinis dupla. Sed & heic poteſt Architectus præcauere preſſioni poſtibus & ſuperliminaribus feneſtrarum & januarum imponendo fornicem intra muri ipſius ſtructuram.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 6.

Et fecit porticum columnarum, cujus longitudo fuit quinquaginta cubitorum, latitudo verò ejus triginta cubitorum, & porticus erat ante ipſas, columnæque & trabes craſſæ ante eas.

Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie majoris porticus: & columnas, & epiſtylia ſuper columnas.

COnjectare licet ex hoc & ſequentibus proximè verſiculis, fuiſſe ante delitioſum, de quo hactenus, Solomonis palatium atrium amplum, & in eo porticum columnis ſuffultam, in qua tempore vel pluuioſo vel cœlo nimiùm ſudo deambulare licuit, 30. cubitos latam, 50. longam: poſt hanc porticum rurſus atrium apertum: & poſt hoc aliam porticum ſupernè tectam. De priori atrio videtur intelligendus v. 8. *Domus verò ejus, in qua habitabat, aliud atrium habuit à domo ad porticum ſimili opere. (Et domuncula, in qua ſedebatur ad judicandum, erat in media porticu ſimili opere.)* Siquidem, de quo nonnulli dubitant, hic verſiculus Domum Saltus Libani attinet. Retrò Palatium poni commodè poteſt hortus ſpatioſus & amœnus.

In Tab. CCCCXLII. repræſentare volui Baſilicam Solomoneam Scenographice, ut triplex ordo columnarum inuicem ſuperſtantium, & porticus ſubſtructæ diſtinctius videri queant.

CAPITULUM.

SCAPUS.

BASIS.

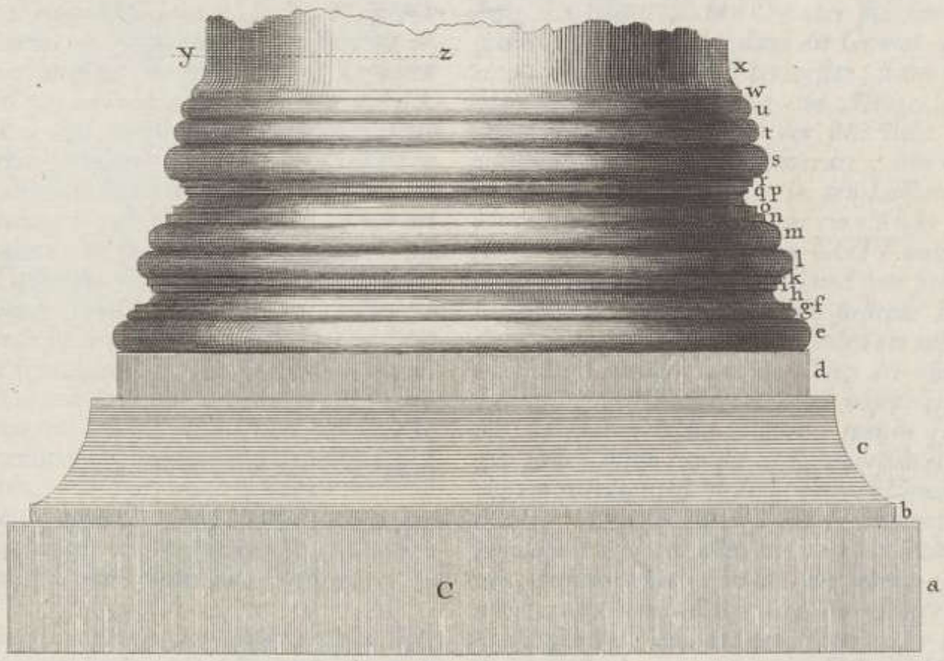

I. REG. Cap. VII. v. 15.
Columnæ Sacræ ordo.

I Buch der Kön. Cap. VII. v. 15.
Ordnung der Heiligen Säule.

G. D. Heuman sculps.

TAB. CCCCXLIII.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 15.

Finxit is duas columnas æneas, altitudo columnæ unius erat decem & octo cubitorum, & utramque columnam ambiebat (a) circulus duodecim cubitorum.

(a) Hæc linea eſt circulus circummetiens columnam.

Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque.

QUalitates ſtructuræ omni neceſſariæ ſunt robur, pulchritudo, decorum, commoditas, inprimis etiam elegans Symmetria, qua omnes partes ita commenſurantur inuicem, ut ſenſibus offerant concinnam quandam harmoniam, quæ rationum ſiue proportionum ἀκρίβεια in ſupremo gradu occurrit in totius mundi ſtructura, utpote creati certo pondere, numero, menſura; & omni menti humanæ veluti naturæ quodam jure eſt ab ipſo Creatore impreſſa.

Exemplum Symmetriæ illuſtre offerunt *columnæ*, ſpeciatim binæ, de quibus nunc, *æneæ*, ſub veſtibulo ante Templum erectæ: opus, quod quater in Sacro Codice & recenſetur, & laudatur: opus Perſarum diuitiis, Romanorum potentia ac ſapientia, atque Herodis æmulatione ſuperius, & inimitabile: à quo atque veluti per ἀποσπασμάτια mutuati ſunt Græci atque Romàni, ut quicquid concinni occurrit & pulchri in gentium harum *quinque* ita dictis *ordinibus*, ab his noſtris columnis deriuari debeat. *Nos contendimus, ab hoc uno omnes ordines originem trahere, & hujus triglyphos imitatos eſſe Dores, Capitellum verò Corinthios.* Ita, & fuſiùs, *Villalp. Tom.* II. p. 456. Ut proin hic noſter *Ordo ſacer* omnium quidem totius Templi, ſed ſpeciatim Coloſſearum harum columnarum, nominibus *Jachin* & *Boas* inſignium, complexus dici poſſit omnis, quæ in Architectura Græcorum & Romanorum occurrit, pulchritudinis.

Meretur antè dilucidari hæc materia amplius, quàm ad explicationem Textus & ſpecialem noſtrarum columnarum ſacrarum deuenero.

Diſtingui ſolent *columnarum ordines*, ipſis quoque lignicidis & ſcriniariis cogniti, 1. in *robuſtiores*, maſculos veluti, qui ſimplicioribus & robuſtis quadrant ſtructuris, & *teneros*, veluti fœmineos, qui delicatioribus, ornatioribus & ſumptuoſioribus quadrant ædificiis. 2. in *humiles* & *elatos*, illi ſunt *Tuſcanus*, *Doricus*, *Jonicus*, hi *Romanus* & *Corinthius*. Ordinem noſtrum *ſacrum* à profanis illis diſtinguunt ſpeciatim ornamenta mutata à gentilibus in icunculas idololatricas, punica e. g. mala in grandines, vel veſicas vacuas: Palmæ folia in Acanthi vel Cardui folia, Cherubinos in cadaueroſa capita: corda alata in oua ſerpentum, lilia in ſpinas. Hac de re ita *Sturmius* in *Goldmanns Anweiſung zur Ciuil-Bau-Kunſt* p. 78. *Als GOTT Seinen Tempel mit Granat-Aepffeln unter andern Zierden hatte ſchmücken laſſen, hat dem Verführer das Widerſpiel gefallen, und hat der Schloſſen oder leere Waſſer-Blaſen an die Stelle geſetzet, welche Vitruuius über den Kinne des Krantzleiſtens anweiſet. GOTT hat durch die Granat-Aepffel bedeuten wollen, daß die tugendhafte Fruchtbarkeit, welche durch Ausberſtung des ſchmertzlichen Creutzes ſichtbar wird, gecrönet werden ſolte: dann die Granat-Aepffel tragen ein Crönlein, und zerberſten, wann ſie reif ſind, und tragen inwendig eine Menge Beeren. Aber dem Verführer hat der ſchädliche Hagel müſſen an die Stelle geſetzet werden, wie er ſich dann vor einen Gott, der in den Lüfften herrſchet, ausgiebet, da er doch nur ein ehrloſer Nachrichter iſt, welcher das von GOTT ausgeſprochene Urtheil ausführen muß, und vor ſich keine Gewalt hat — Die aufrecht ſtehende Blätter der Palmen in den Knäuffen bedeuten ein aufwärts hoffendes Gemüth, und den Sieg des künftigen Lebens bey den Glaubigen: Aber unſer Verführer hat die Bären-Klau-Blätter, welche gebogen zur Erde hangen, an die Stelle eingeführet, welche ein verzweifelt niedergeſchlagen Gemüth abbilden. Aber die Bildniſſe der Cherubim hat der abfällige Engel vor allen andern nicht leiden können, derhalben hat er an ſtatt der lebenden Bilder am Borten Schind-Köpfe oder Aas-Köpfe an die Stelle geſetzet, und aus dem Thier- oder Leben-Träger (Zophorus, wie er im Griechiſchen heiſſet.) einen Aas-Träger gemachet. An ſtatt der geflügelten Hertzlein, welche auf die Wulſt in groſſer Menge gehauen waren, hat er Schlangen-Eyer, und an ſtatt der Lilien, unter welchen die fliegende Hertzen weideten, hat er Schlangen-Stacheln eingeführet.* Hæc *Goldmannus* & *Sturmius*.

Nunc pergimus, vel redimus ad Templi columnas æneas, quas digito veluti monſtrare videtur Diuus Paulus 1. Tim. III. 15. Eccleſiam vocando στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Pergemus autem lento pede, à verſiculo ad verſiculum, allegaturus loca parallela, collatione digniora tantò, quia ſunt paſſim ἐναντιοφανέα.

De *loco* harum columnarum præmonenda nonnulla. Haud dubium eſt, quin hæ, de quibus Textus, erectæ fuerint in veſtibulo ante Sanctum, *ante Porticum Baſilicæ.* v. 21. Et has ſolas nominibus *Jachin* & *Boas* claruiſſe creditum hactenus. Sed ejusdem & pretii, & formæ, & eorundem nominum binas alias fuiſſe ante Sanctiſſimum, ſed parietinas, probat Vir Clar. *Joh. Specht*, Miniſterii Isnenſis Senior, ex 2. Chron. III. quia inde à v. 8. heic deſcribitur Sanctiſſimum quoad amplitudinem, deaurationem, Cherubinos, Aulæum, tandemque columnas Jachin & Boas. v. 17. Repræſentabitur hoc Sanctiſſimi frontiſpicium ex mente Clar. Viri infra.

Altitudinem ſimul & craſſitiem deſcribit Textus noſter: altitudinem ſolam 2. Reg. XXV. 17. *Erat columnæ unius altitudo decem & octo cubitorum.* Dimenſionem utramque Jer. LII. 21. *Erat columnæ unius altitudo decem & octo cubitorum, funis autem, qui ambiebat eam, duodecim cubitorum, denſitas ejus quatuor erat digitorum, eratque concaua. (De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porro groſſitudo ejus quatuor digitorum: & intrinſecus caua erat.)* Adde 2. Chron. III. 15. *Ante ædem fecit duas columnas longitudine cubitorum triginta quinque, quod verò obductum fuit capiti ejus, cubitorum quinque. (Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porrò capita earum quinque cubitorum.)*

De altitudine, in uno loco 18. in altero 35. cubitorum, non eadem omnibus eſt mens, diſſipanda autem ἐναντιοφανεία ad Architecturæ normam. Vult *Lyranus*, altitudinem columnæ unius fuiſſe 35. cubitorum, & 18. cubitos intelligendos eſſe de ſcapo, qui Architectis columnæ κατ' ἐξοχὴν nomine veniat; 35. verò de Baſi, Scapo, & Capitello. Ita quoque *Junius* & *Tremellius* 35. cubitos intelligunt de tota columna, eosque ſacros, qui duplo majores fuerint communibus: quia autem bis 18. non faciant 35. ſed 36. Baſi columnæ dandum eſſe 1. cubitum, quæ 2. Chron. non veniat in cenſum. Subſcribit *l'Empereur præf. ad Middoth*, alii, minus firmo ſtantes talo, quia enormis nimium prodit altitudo, & de differentia inter cubitos communem & Sanctuarii nobis nil conſtat certi. *Joſephus*, R. *Juda Leo*, & alii Judæorum Doctores, quia altitudinem ponunt 18. cubitorum, ſtatuit *Lundius Leut. Prieſt.* L. II. c. 12. Baſin ½. cubiti, & columnam reliquam 17½. ut binæ columnæ absque baſi altæ fuerint 35. cubitos: Qui 18. cubiti dant

Pedes Pariſ. 29. pollices 9. lineas $7\frac{1}{5}$.
Tigur. 32. - - 0. - - $3\frac{49}{77}$.

Villalpandus T. II. p. 423. tribuit quoque uni columnæ 17½. absque ſubſtrato Plintho, & Capitulo: 18. columnæ unà cum Plintho, ſed absque Capitello; Ut proin rurſum utriusque columnæ altitudo, excluſis Plinthis & Capitulis, ſurgat ad 35. cubitos. *Goldmannus* & *Sturmius*, ut heic, ita alibi præferendi aliis interpretibus, 18. cubitos intelligunt de Scapo unà cum Baſi & Scamillo, excluſo Capitulo, utpote quod 2. Reg. XXV. 17. trium ſtatuitur cubitorum. Ut proin tota altitudo columnæ, nempe Scamillus, Baſis, Scapus & Capitulum, junctim ſumta fuerint 21. cubitorum, ſiue

Pedum Pariſ. 35. pollices 0. lineas $2\frac{3}{5}$.
Tigur. 37. - - 3. - - $7\frac{61}{67}$.

Quia verò 2. Chron. binarum columnarum altitudo juncta ſtatuitur 35. cubitorum, ſequitur unam, habuiſſe 17½. Nempe Scamillo tribui debet ½. cubitus, huicque ſociari alius Scamillus cum Apophygi, ut in Columna Trajani, quæ extat Romæ, qui duo Scamilli unà cum Baſi & Scapo dant 18. cubitos. Baſis ipſa fuit cubitalis, ut adhuc in omnibus ordinibus altitudine eſt moduli. Subtracta hac Baſi cubitali à cubitis 17. reſtat Scapi altitudo 16. cubitorum, quæ egregia eſt ratio altitudinis ad craſſitiem, ſcilicet 8. ad 1. quâ laborat Corinthiacus Ordo. Et vel ex hoc ſpecimine, & columnæ ipſius intuitu, conſtat, Architecti eſſe, ſupplere juxta artis regulas, quod vel obſcurè deſcribitur, vel mancè. Scopus namque Scripturæ Sacræ non eſt, ſyſtemata integra tradere Phyſica, Geometrica, Aſtronomica, ita neque heic Architectonica.

Pergo ad περιφερίαν columnarum. De hac ita Textus: *Utramque columnam ambiebat circulus duodecim cubitorum.* Ex collatione Jer. LII. 21. colligi poſſe videtur, intelligendam eſſe hanc menſuram non de utraque columna junctim ſumtis, ſed de ambitu uniuscujusque columnæ. *Funis*, inquit Propheta, *qui ambiebat eam* columnam, *duodecim* fuit *cubitorum.* Quæ quidem interpretatio *Villalpando* incongrua videtur: vult is, inhærendo ſenſui literali Textus noſtri, peripheriam binarum columnarum fuiſſe 12. cubitorum, unius proin 6. Juxta priorem interpretationem ex ratione diametri ad circumferentiam diameter columnæ fuit 4. circiter cubitorum, ex *Villalpandi* verò mente 2. Heic rurſum recurrendum nobis eſt ad proportionum regulas Architecturæ applicandas. Negari id nequit, disproportionatam eſſe 4. cubitorum craſſitiem in Scapo ad altitudinem totius columnæ 18. cubitorum, præprimis ſi altitudini includatur ſtylobata. Sed oſtenſum jam ſupra, non tam impoſitam fuiſſe columnam ſtylobatæ, quàm duplici Scamillo. Et prætendit *Lundius*, nullam nos urgere neceſſitatem,

tem, ut credamus, fuiſſe omnes totius Templi columnas binis his, de quibus nunc, conformes, quod vult *Villalpandus*; & potuiſſe utique Solomonem binis his robur dare prorſus diſtinctum, ut dedit diſtincta nomina fortitudine ipſa fundata: ut quæ in veſtibulo ſteterint non ad ſuſtinendum quid, quod aliarum columnarum eſt officium, ſed ad ornamentum & pompam. Obuias heic difficultates omnium optimè ſoluunt iterum laudandi *Goldmannus* & *Sturmius* ita, & dilucidè, quòd 12. cubiti intelligendi veniant de ambitu Plinthi, qui, quia figuræ eſt quadratæ, latus habebit 3. cubitorum. Exinde innoteſcit Architecto Ecphora duplex Plinthi, & ſimul ipſius ſtylobatæ 3. cubitorum, à qua ſi ſubtrahatur Scapi diameter 2. cubitorum, reſtat crepido 1. cubiti, ex utroque nempe latere ½. cubiti, uti eam *Vitruuius* aſſumſit in ſtylobata Attico. Memorat quoque *Villalpandus* antiquam traditionem, juxta quam tantæ fuerint columnæ noſtræ craſſitudinis, ut eas tres viri vix brachiis ſuis amplecti potuerint, torum nempe inferiorem, cujus diameter æqualis eſt lateri Plinthi, id eſt, 3. cubitorum, peripheria 9. cubitor. & quod excurrit.

Adnotari id porrò meretur ex *Goldmanno*, quia craſſities ſcapi fuit 2. cubitorum, ſemidiametrum 1. cubiti dare præciſè modulum. Eſt autem *modulus* menſura communis, ſiue ſcala, qua utuntur Architecti ad delineandas columnas, harumque ſingulas partes, & dividitur hodie percommodè, ad euitandas fractiones, in partes 360. Hanc diuiſionem inueniſſe ſe exiſtimat *Goldmannus* in cubito ſuo ſacro, quem ex Ezech. XL. 5. longiorem vult palmo, quàm fuit cubitus communis, id eſt, 2. pedes. Pes unus, quia 4. habet palmos, palmus 4. digiti latitudines, erit cubitus, æqualis duobus pedibus, ſiue bis 16. ſiue 32. digitis latis, additi 4. inſuper digiti lati dabunt 36. pro cubito ſacro, qui 36. ſinguli in 10. particulas ſubdiuiſi dant 360. pro modulo. Et cubitum ſacrum fuiſſe hunc ipſum modulum, ita porrò probat *Goldmannus:* Dicitur funis 12. cubitorum fuiſſe peripheria non unius columnæ, ſed utriusque. Exinde ſequitur, peripheriam unius columnæ fuiſſe 6. cubitorum, & ſemidiametrum, quam pro modulo ſumimus 1. cubiti: aliquanto equidem plus poſcit Archimedea diametri ad circumferentiam proportio, ſed demit tantundem columnæ in ſtrias excauatio fune menſurata. Accedit, quòd Architecti veteres columnas commenſurare ſoliti fuerint ex ⅓. altitudinis Templi. Hæc quia fuit 120. cubitorum, dabit ⅓. cubitos; 40 æneæ columnæ commenſuratæ ex dimidia altitudine columnarum Templi 20. dabunt modulum, qui $\frac{1}{20}$. eſt altitudinis columnæ.

Clarum ex hactenus dictis, funem ſiue peripheriam 12. cubitorum in Textu noſtro intelligi poſſe de utraque columna junctim ſumptis, ut unius peripheria fuerit 6. cubitorum: ſed & in Jer. LII. de unaquaque columna, nempe hujus Plintho quadrato, ſicque tolli ἐναντιοφάνειαν.

Id tandem ex citato loco Jer. LII. annotari meretur, non fuiſſe conflatas columnas ex ſolido ære totas, ſed *denſitatem* fuiſſe *quatuor digitorum*, illasque *concauas:* & quidem, in quo præſertim conſtat artificii ſingularitas, non malleo tuſas, ſed fuſas igne, nempe *in argilla denſa inter Succoth & Zarthan.* 1. Reg. VII. 46. Poſitâ hac quatuor digitorum craſſitie, & reliquæ molis concauitate, cadet multùm de *Villalpandi* computo, qui æs hisce columnis impenſum æſtimat ad 19027. centenarios, licet diametro non plures tribuat quàm 2. cubitos. *Eupolemo* ſi credimus apud *Euſebium* obductæ fuerunt inſuper auro craſſitie digiti, quod *Villalpandus* extollit ſupra 86000000. Sed nihil de hac re habet Scriptura, nihil *Joſephus*, nihil Judæi alii. Ut facile poſſimus traditionem hanc *Eupolemo* linquere ſuam.

Fata harum columnarum, pretio & arte monadicarum, hæc fuere, quòd in prima Templi deſtructione fuerint fractæ, & cum aliis vaſis ſacris Babylonem abductæ. *Columnas æreas, quæ erant in æde DOMINI, machinas, & mare æneum, quod erat in æde DOMINI, comminuerunt Chaldæi, & omne æs ex illis tulerunt Babylonem.* 2. Reg. XX. 13. Jer. LII. 17. Et vult ex recutitis *Benjamin Itin.* p. 22. Romam tandem fuiſſe deuectas hasce columnas, erectas in Diui Stephani Templo juxta Sancti hujus imaginem, inſcriptumque ſingulis columnis SOLOMONIS, DAVIDIS FILII, nomen. Et narrarunt eidem Judæi ibi commorantes, quotannis die 9. Jul. ſudare hasce columnas. Quam traditionem rurſum genti illi linquimus, cum Sacra Scriptura ἀσύγκριτον. Certum hoc, defuiſſe has columnas Templo ſecundo.

Eſt materia, quam tracto, & porrò, DEO vires largiente, explanaturus ſum, ejus generis, ut explicari nequeat absque terminis technicis ex Architectura deſumtis, ſed neque hi intelligi à Lectore artis imperito absque figuris. Et hactenus fortè cum aliqua indignatione lecta fuit ipſa hæc in præſentem Textum παράφρασις. Quapropter ut in gratiam redeam cum amico Lectore, conſultum duco, imo neceſſarium, ante ſiſtere totam columnam, quàm ulterius in ejus explicatione pergo, ut conceptum de ejus ſtructura, & ſingulis partibus ſibi formare queat diſtinctum, imo ipſe, ſi lubuerit, eandem ſub qualicunque modulo deſignare. Noſtrum *modulum* ſiſtit, eumque in partes 360. diuiſum Fig. A. Tab. CCCCXLIV. qui ſemidiametrum dat Scapo tereti yz. Fig. B. Tab. cit. diſcrimen inter *cubitum communem* & *ſacrum* juxta *Goldmannum* & *Sturmium*, ubi communis ab. conſtat 2. pedibus, ſiue 8 palmis, ſiue 32. digitis: ſacer ac. 2. pedibus plus uno palmo, ſiue 36. digitis, qui 36. digiti in 360. partes diuiſi dant ipſum modulum.

Fig. C. in eadem Tab. CCCCXLIII. ſiſtit inferiorem columnæ partem, quæ ſeſe erigit ſupra Scapum teretem. En altitudines partium ſingularum unà cum Ecphoris.

ALTITUDINES BASEOS ſeu STYLOBATÆ.

Altitudo tota ſeu ſupra Apophygin imi Scapi. x.	Partic. 820.
Supra regulam ſupremam ſeu limbum Scapi. w.	772.
Supra ſupremum Torulum. u.	760.
Torulum ſequentem. t.	735.
Torum. s.	700.
Aſtragalum. r.	650.
Regulam. q.	640.
Trochilum ſuperiorem. p.	630.
Regulam Trochili. o.	615.
Aſtragalum Tori tertii. n.	603.
Torulum medium ſuperiorem. m.	593.
inferiorem. l.	560.
Aſtragalum. k.	528.
Regulam. i.	516.
Trochilum inferiorem. h.	504.
Regulam. g.	485.
Aſtragalum Tori primi. f.	473.
Torum primum. e.	461.
Plinthum. d.	420.

Supra Cymatium Doricum inuerſum. c.	Partic. 360.
Faſciam. b.	205.
Quadram. a.	180.

ECPHORÆ STYLOBATÆ.

Ecphora Quadræ. a.	630.
Faſciæ b. & Cymatii Dorici. c. in imo	590.
Cymatii in ſummo	520.
Plinthi. d.	480.
Centrorum Tori infimi e. Aſtragali. f. Regulæ. g.	460.
Trochili h. in ſummo	430.
Regulæ. i. Centri Toruli medii inferioris. l.	442.
Ecphora Centri Toruli medii ſuperioris. m.	420.
Aſtragali. n. & Regulæ. o.	410.
Trochili p. in ſummo	390.
Regulæ. q. & Centrorum Tori. s. & Aſtragali. r.	400.
Centrorum Torulorum ſuperiorum. t. u. & Limbi. w.	380.
Scapi teretis. yz.	360.
SCAPI teretis altitudo	1380.
contracti altitudo	4140.

TAB. CCCCXLIV.

CAPITULUM.

PRofunditas à Capitulo ſummo infra Apophygin. a.	Partic. 1224.
infra Cinctam. b.	1164.
Annulum. c.	1140.
ipſius Capituli	1080.
ſupra ventrem foliorum minorum. e.	1030.
inciſuram inferiorem. f.	980.
ſuperiorem. g.	880.
infra labia eorundem. h.	855.
ſupra folia minora. i.	780.
ſupra inciſuras inferiores foliorum majorum. k.	660.
ſupra inciſuras ſuperiores eorundem. l.	540.
Profunditas infra labia eorundem. m.	516.
ſupra folia majora. n.	420.
infra volutas. o.	348.
ſupra volutas minores. p.	180.
ſupra volutas majores & limbum Aheni. q.	168.
infra Apophygin Abaci. r.	132.
limbum Abaci. s.	84.
Echini. t.	60.

ECPHORÆ.

Ecphora Scapi contracti. a.	Partic. 330.
Aheni in imo. u.	300.
Aheni in ſummo. w.	414.
Limbi ſupra Abacum. s.	510.
totius Capituli. x.	540.

EPISTYLIUM.

Altitudo Epiſtyliii	432.
Infra Supercilium. a.	408.
Cymatium Lesbium. b.	360.
Aſtragalum guttarum. c.	338.
Regulam guttarum. d.	328.
Guttas ipſas. e.	240.
Faſciam ſuperiorem. f.	208.
Cymatium Lesbium. g.	184.
Faſciam mediam. h.	88.
Aſtragalum faſciæ inferioris. i.	70.

ECPHORÆ.

Totius Epiſtylii. a.	420.
Cymatii Lesbii extimi. b. in ſummo	410.
imo	395.
Regulæ ſupra guttas laterales ſuperciſii. d.	390.
Cymatii Lesbii interioris. k. in ſummo	375.
imo	360.
Faſciæ ſuperioris. f.	352.
Cymatii Lesbii inferioris. g. in ſummo	346.
imo	340.
Faſciæ mediæ. h.	334.

Faſciæ

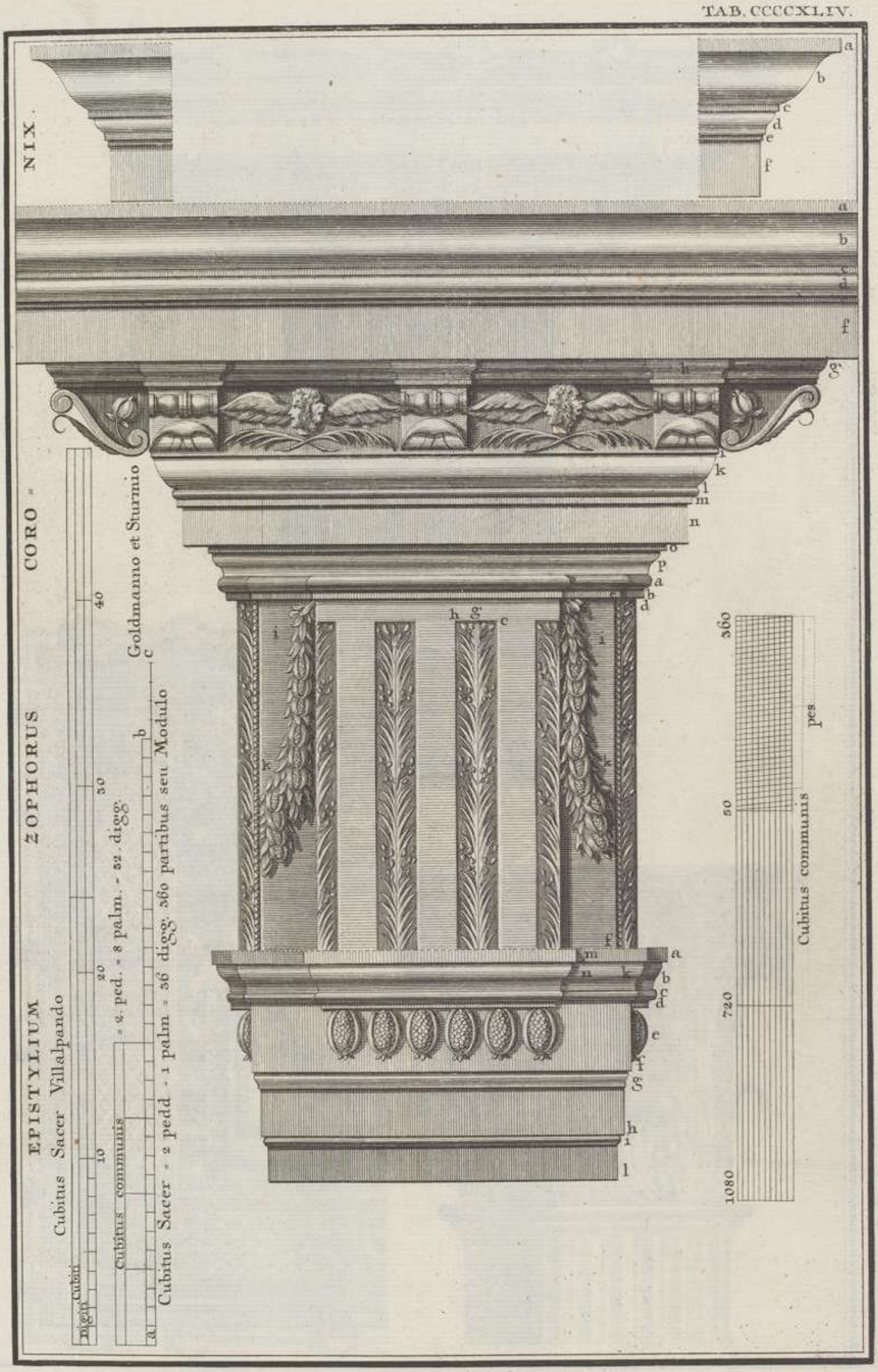

I. Reg. Cap. VII. v. 15.
Columnæ Sacræ ordo.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 15.
Ordnung der Heiligen Säule.

I. G. Pintz sculps.

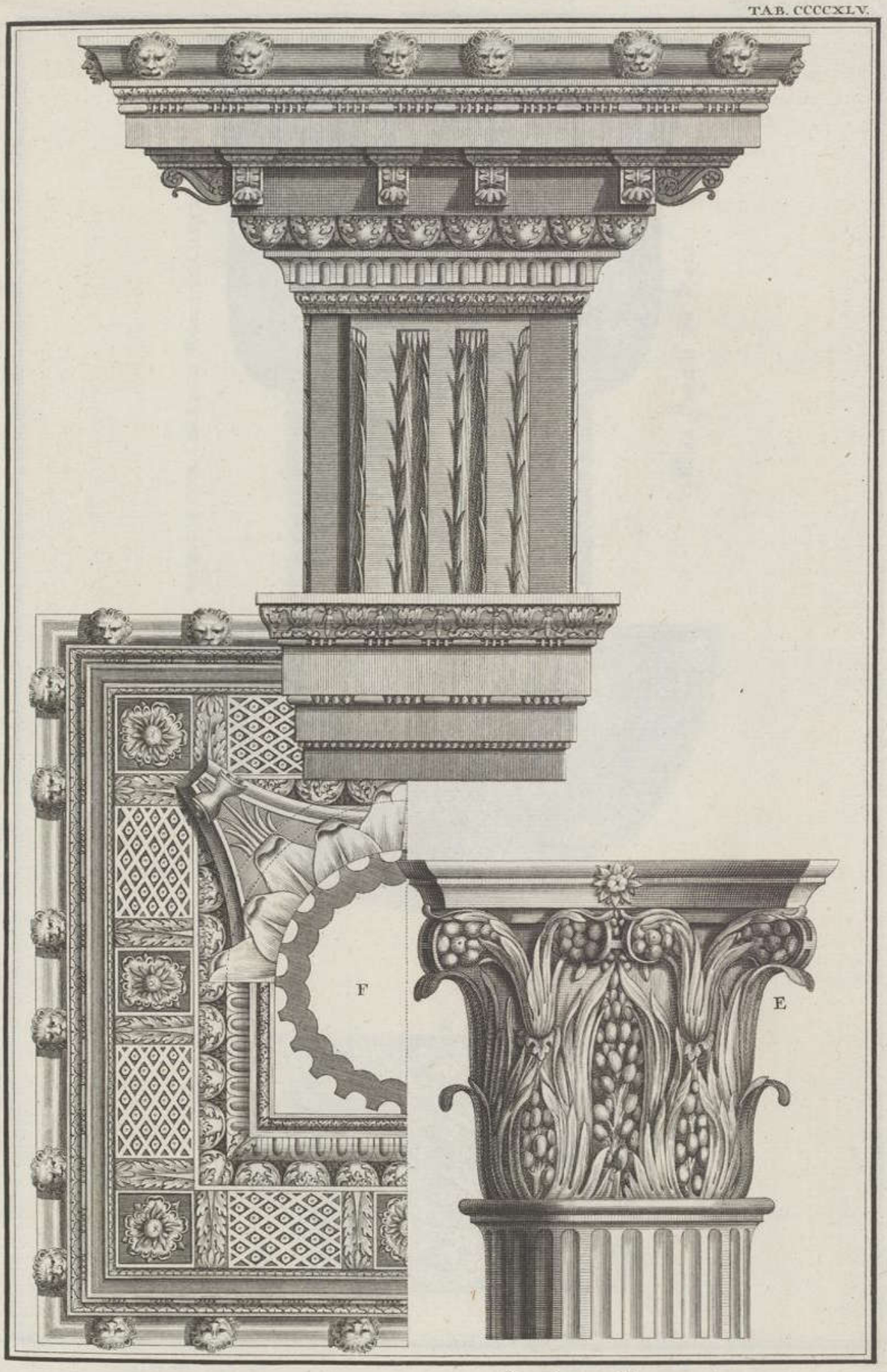

I. REG. Cap. VII. v. 18-22.
Capitulum ex Villalpando.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 18-22.
Capital nach Villalpand.

I. G. Pintz sculps.

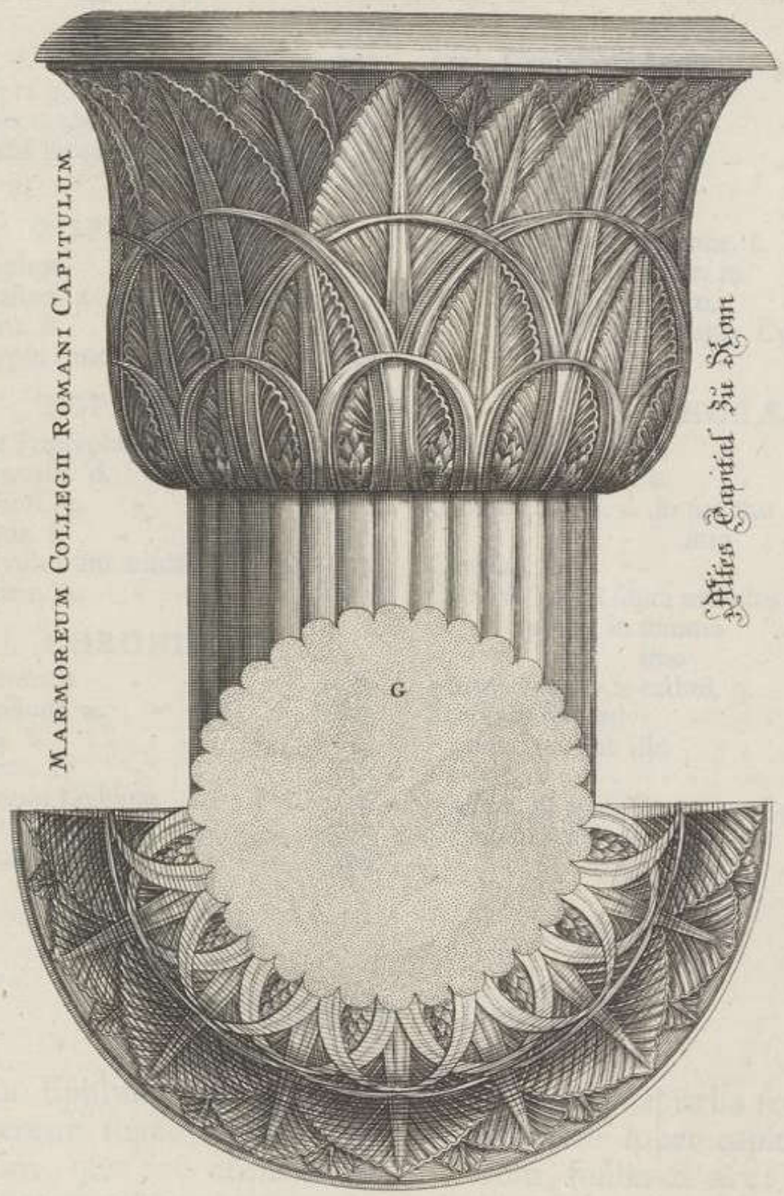

MARMOREUM COLLEGII ROMANI CAPITULUM

Altes Capitäl zu Rom

E

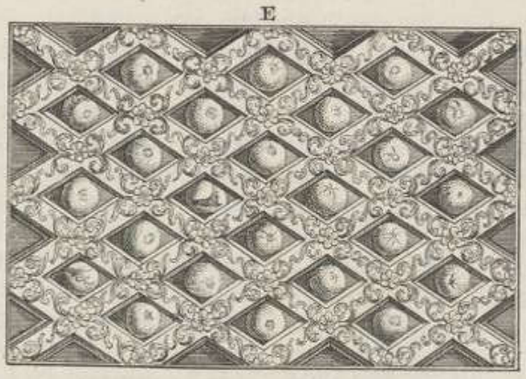

I. REG. cap. VI.
Reticulum cum malis punicis.

I. Buch der Kön. Cap. VI.
Kettenwerck mit Granat-Aepffeln.

C. Rembshart sculps.

	Partic.
Faſciæ imæ. l.	325.
Supercilii ſupra guttas anteriores. m.	252.
Regulæ ſupra easdem. p.	220.
Cymatii Lesbii intimi. n. in ſummo	240.
- - - - - imo	226.

ZOPHORUS.

Altitudo Zophori	740.
Infra Aſtragalum. a.	672.
Infra Tæniam. b.	648.
Supra Triglyphi canaliculos. c.	612.

ECPHORÆ.

Tæniæ ſupra Triglyphum lateralem b.	390.
Triglyphi lateralis. d.	360.
Tæniæ Zophori. e.	342.
Zophori ipſius. f.	330.
Centri Triglyphorum anteriorum. g.	75.
Initii eorundem. h.	40.

CORONIX.

Altitudo Coronicis	684.
Infra Supercilium. a.	660.
- - Simam. b.	564.
- - Regulam. c.	552.
- - Cymatium Lesbium. d.	516.
- - Aſtragalum. e.	504.
- - Coronam. f.	396.

	Portic.
Infra Cymatium Lesbium. g. ſupra mutulos.	368.
Supra mutulos. h.	348.
Infra eosdem	228.
- - Interſtitium. i.	222.
- - Echinum. k.	162.
- - Aſtragalum Tæniæ. l.	144.
- - Regulam Tæniæ. m.	132.
- - Tæniam ipſam. n.	60.
- - Regulam ſeu ſupra Cymatium Lesbium. o.	48.

ECPHORÆ.

Totius Coronicis. a.	1037.
Regulæ ſub Sima. c.	941.
Cymatii Lesbii. d. in ſummo	927.
- - - - imo	911.
Coronæ. f.	905.
Cymatii Lesbii ſupra mutulos exteriores. g. in ſummo	737.
- - - imo	719.
Mutuli anterioris extimi. q.	533.
Echini in ſummo	521.
Regulæ. m. ſub illo	481.
Tæniæ. n.	469.
Regulæ. o. ſupra Cymatium Lesbium	426.
Cymatii Lesbii. p. in ſummo	414.
- - - - imo	390.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 16.

Fecit & duo Epiſtylia ſphærica, quæ ponerentur ſuper capita columnarum, quæ fuſa erant ex aere: quinque cubitorum erat altitudo unius Epiſtylii, quinque cubitorum altitudo alterius Epiſtylii.

Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarum, fuſilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum.

LOca parallela ſunt 2. Reg. XXV. 17. *Erat columnæ unius altitudo decem & octo cubitorum, eratque Epiſtylium æneum ſuper ipſam, & altitudo Epiſtylii trium erat cubitorum.* 2. Chron. III. 15. *Ante ædem fecit duas columnas longitudine cubitorum triginta quinque, quod verò obductum fuit capiti ejus cubitorum quinque. (Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porro capita earum quinque cubitorum.)* כותרת *cothereth*, Plural. כתרות *cotharoth* in Textu, LXX. ἐπίθεμα, in Architectorum lingua nuncupatur *Capitellum*, Italis *il Capitello*, Gallis *le Chapiteau*, Germanis *Capitäl. Knauff.* Pars columnæ ſuprema & ornatiſſima latè excurrens ab axi, ut columnæ ſit tegumento. Latina noſtra habet *Epiſtylia ſphærica*, Vernacula *Knöpf.* Sed eſt *Epiſtylium* in vero & Architectis proprio ſignificatu duntaxat una ex Capituli partibus, & ingenerat adjectiuum *ſphærica*, uti quoque vernaculum *Knopf*, uti quoque icones paſſim in Bibliis reperiundæ, conceptum minimè Architectonicum, & falſum, quem nullibi inter ordines reperias. Altitudo hujus Capituli in binis locis 1. Reg. & 2. Chron. eſt 5. cubitorum, ſed 2. Reg. duntaxat 3. cubitorum. Noua ἐναντιοφάνεια, ita, ex *Villalpandi* mente T. II. p. 444. ſoluenda, ut 5. cubiti intelligendi veniant de Capitulo integro, & 3. duntaxat de Epiſtylio κατ' ἐξοχὴν ita dicto, quod infima eſt Trabeationis pars, & Zophoro, qui media. Quo ipſo indicari videtur, quòd binæ hæ partes columnæ, quæ ejusdem prope ſunt craſſitiei, ſimul in una maſſa fuerint fuſæ.

Reſtant proin pro Coronice, quæ ſuprema Capituli eſt pars, duo cubiti. Et *Goldmann Anweiſ. zur Ciuil-Bau-Kunſt.* p. 34. Trabeationem Ordinis integram ſtatuit 5. cubitorum, qui proin faciunt 5. modulos, & ¼. totius columnæ, quæ alta fuit 20. cubitos, nempe

Stylobata	-	-	-	1.
Scapus	-	-	-	16.
Capitulum	-	-	-	3.
				20.

Aliter rem concipit *Lundius Leuit. Prieſt.* L. II. c. 12. p. 296. de quo mox.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 17.

Fecit (inſuper) cancellos opere reticulato, & funes opere concatenato ad Epiſtylia, quæ erant in cono columnarum, ſeptenos videlicet utrique Epiſtylio.

Et quaſi in modum retis, & catenarum ſibi inuicem miro opere contextarum: utrumque capitellum columnarum fuſile erat: ſeptena verſuum retiacula in capitello uno, & ſeptena retiacula in capitello altero.

LOca parallela 2. Reg. XXV. 17. *ſuper Epiſtylio erat reticulatum opus:* eadem leguntur verba Jer. LII. 23. & 2. Chron. III. 16. *Fecit inſuper catenas juxta rationem, & poſuit in conum columnarum, fecitque mala punica centum, & poſuit in catenis. (Nec non & quaſi catenulas in oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interpoſuit.)* Sunt hic & ſequentes proximè verſiculi δυσνόητοι, ut mirum non ſit, in ſententiarum abiiſſe diuortia Interpretes. Vult *Lundius Leuit. Prieſt.* L. II. c. 12. p. 296. pependiſſe de Capitulo opus cancellatum ſiue concatenatum, illi ſimile, quod in Templo fuit ſupra parietem Sancti & Sanctiſſimi intergerinum, & opere hoc tectum capitulum, ut quis vel quæ caput tegit caputio reticulato, & fuiſſe in hoc opere catenulas vel funes ſeptem. Quam opinionem mutuò petit inprimis ex 2. Chron. Sed altitudinem ſiue profunditatem operis hujus fuiſſe duntaxat 2. cubitorum, infra Capituli ſummum, ut conſpectui patuerint 3. inſuper cubiti ſculpturarum ex foliis & floribus. Ita is ſimul conciliat 1. Reg. VII. 16. ubi altitudo Capitulo adſignatur 5. cubitorum, cum 2. Reg. XXV. 17. ubi duntaxat mentio fit 3. cubitorum. Ut ibi intelligatur Capitulum integrum, uti id fuit ex parte opere reticulato tectum; heic verò ſculpturæ Capituli, inferiori hujus parte retectæ. Et hanc eſſe rationem, cur adeò diſtincta facta fuerit partium Capituli mentio.

Aliter ſentit *Villalpandus* T. II. p. 451. fuiſſe hoc retiaculum unà cum interjectis malis punicis ornamentum ſub corona f. Tab. CCCCXLIV. quæ infima eſt Coronicis pars, quod non videri poterat niſi ab imo ſurſum, ab eo qui ſtetit ad baſin columnæ. Poteſt conſpici forma hujus retiaculi in ambitu coronæ, in Ichnographia Capituli Fig. D. ſeparatum verò cum ſuis ſeptem faſciis transuerſis ſiue catenis Fig. E. Tab. CCCCXLVI.

Aliam iterum, &, meo judicio, optimam de hoc opere ſententiam fouet *Goldmann Anweiſ. zur Ciuil-Bau-Kunſt* p. 35. quòd *cancelli opere reticulato ſepteni* commodius verti poſſint per ſeptem partes vel membra, quæ Coronicem conſtituunt & ambiunt, *ſieben umher reichende Glieder des Crantzes;* & fuerint 1. *Sima* b. Tab. CCCCXLIV. 2. *Cymatium Lesbium* d. 3. *Corona* f. 4. *Mutuli* h. 5. *Echinus* k. 6. *Tænia* n. 7. *Cymatium Lesbium* inferius p.

TAB. CCCCXLV. CCCCXLVI.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 18. 19. 20. 22.

18. Quumque feciſſet columnas, addidit operi reticulato alterius (columnæ) duos ordines malorum punicorum, quæ ambirent & tegerent Epiſtylia, quæ erant in ſummo (columnarum) ſimili ratione fecit Epiſtylio alterius (columnæ).

19. Epiſtylia, quæ erant in cono columnarum, opus habebant (a) florulamentum, quale fuit in porticu, quatuor cubitis.

(a) Opus Lilii legunt alii.

20. Habuerunt & Epiſtylia, quæ erant ſupra duas columnas deſuper è regione ventris citra opus reticulatum ordines ducentorum malorum punicorum, idque per ambitum utriusque Epiſtylii.

22. In faſtigio columnarum erat opus florulentum. —

18. Et perfecit columnas, & duos ordines (per circuitum retiaculorum ſingulorum, ut tegerent capitella, quæ erant ſuper ſummitatem) malogranatorum: eodem modo fecit & capitello ſecundo.

19. Capitella autem, quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi opere lilii fabricata erant, in porticu, quatuor cubitorum.

20. Et rurſum alia Capitella in ſummitate columnarum deſuper juxta menſuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu Capitelli ſecundi.

22. Et ſuper capita columnarum opus in modum lilii poſuit. —

LOca parallela ſunt: 2. Paralip. III. 16. *Fecit inſuper catenas juxta rationem, & poſuit in conum columnarum: fecitque mala punica centum, & poſuit in catenis. (Nec non & quaſi catenulas in oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interpoſuit.)* 2. Paral. IV. 13. *Mala punica quadringenta in duobus retibus, duos nempe ordines malorum punicorum unicuique reti, ut tegerent duo Epiſtylia, & coronamenta, quæ erant in ſummitate columnarum. (Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum ſingulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epiſtylia, & capita columnarum.)* Jer. LII. 22. 23. *Et Epiſtylium æreum fuit ſuper ipſam, & altitudo Epiſtylii unius erat quinque cubitorum: ſuper Epiſtylium erat opus reticulatum, & mala punica per circuitum omnia ex ære, & hujusmodi erant in altera columna unà cum malis punicis. Fuerunt autem malorum punicorum nonaginta ſex ad (omnem) ventum, omnium autem malorum punicorum in reticulato opere per circuitum erant centum. (Et capitella ſuper utramque ærea: altitudo capitelli unius quinque cubitorum: & retiacula & malogranata ſupra coronam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ ſecundæ, & malogranata. Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.)* 1. Reg. VII. 42. *Mala quoque punica quadringenta ſuper duo retia, duos ſcilicet ordines malorum punicorum in quolibet reti, ut tegerent globos duos coronatos in ſummo columnarum. (Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis: duos verſus malogranatorum in retiaculis ſingulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant ſuper capita columnarum.)*

Ex ipſo hoc parallelismo judicare facile licet, minus parallelas fore Interpretum opiniones, & diuerſum malorum punicorum numerum diſtinctos pariturum eſſe conceptus. Nunc quippe ponuntur 96. mox 100. heic 200. alibi 400. Non heic ſufficit qualiscunque & ſuperficiaria conciliatio, qua glaucoma dubitantium oculis objiciatur. Solidum deſideratur, Architecturæ Regulis & Symmetriæ conforme, ratiocinium. Audi querulum *Goldmannum*, vel ejus Commentatorem *Sturmium*, occaſione malorum punicorum & Capituli totius, quod alii, & hos inter Tigurini, conuerterunt in figuras ſphæricas, *runde Knöpfe. An-*

weis. zur Guil-Bau-Kunst p. 35. *Ich trage billig Mitleiden mit denjenigen, welche der Bau-Kunst so gar unkündig seyn, daß sie aus den Gebälcken runde Knöpfe gedichtet, deren Fläche mit Stricken gleichsam umbunden, und viereckigte Felder eingetheilet haben, da sie in jedem Viereck einen Granat-Apfel dichteten. Diese haben die Figur des Fliegen-Auges, welches der subtile Italiänische Anatomist in Druck gegeben, nachgedichtet, aber der Sach damit wenig geholffen, viel weniger dieselbe getroffen. Also hat Lyra an statt eines herrlichen Tempels Bauren-Häuser abgebildet. Niemand, der der Bau-Kunst unerfahren ist, erkühne sich, dieses wilde Meer zu schiffen. Auch die Rabbinischen Wort-Grübler haben hier die Wahrheit im geringsten nicht getroffen. Es wird hier etwas mehr als eine gemeine Wissenschaft der Bau-Kunst erforderet; ja ich bekenne frey, daß niemand ohne vorleuchtendes Göttliches Licht hierinnen etwas vollkommenes zu verrichten vermöge.* Quis proin est, qui non condonaturus sit, & facile, Interpretibus Matheseos ignaris, si hujusmodi Textus sicco prætereant pede, siquidem & hi, qui in hisce scientiis profundè sunt versati, haud diffiteantur difficultatum, quibus se inuolutos vident, nodos? Audiamus inprimis *Villalpandum* ex Tom. II. p. 452. & 454. & *Goldmannum* l. c.

Villalpandus sub corona in quauis retiaculi area (Fig. E.) inuenit mala punica 24. per consequens in quatuor hujusmodi retiaculis 96. quem numerum habet Jeremias. Qui numerus inuenitur duntaxat in dimidio coronæ ambitu. Præterea locat is flores inter & retiacula 4. mala, singula areæ quadratæ inclusa, quæ prioribus addita dant 100. quem numerum inuenias in citato Jeremia & 2. Paral. Habebit proin ambitus integer coronæ 200. qui numerus extat I. Reg. in ambabus proin columnis 400. quem numerum legas I. Reg. VII. 42. & 2. Paral. IV. 13. Vide Tab. CCCCXLVI. Fig. E. F. In Tabula verò præcedenti CCCCXLV. sistere volui integrum *Villalpandi* Capitulum.

Utut haud contemnenda sint, quæ de malorum punicorum positu & locorum ἐναντιοφανείων conciliatione habet *Villalpandus*, prærogatiuam tamen meretur *Goldmanni* sententia. Exhibet is duplicis generis siue ordinis mala, Scripturæ explicationi aptiora præ illis, superiora & inferiora. Superiora sub mento coronæ, ut *Villalpandus*. Vide Ichnographiam Zophori & Coronicis Tabulæ CCCCXLIV. subjectam: inferiora in Zophoro. Superioris ordinis mala propendebant sub corona, inferioris verò exprimebantur ad Zophori latera in Encarpis. Illorum fuere 96. (nempe non in dimidio, ut *Villalpandus*, sed in toto coronæ ambitu) in retiaculo dispositа, & 4. insuper mediis in rosis tanquam mali punici floribus in angulis. Addita hæc dant 100. de quibus I. Reg. VII. 20. quod fuerint *desuper*, visunda in Ichnographia. Retiaculorum nempe in a. a. angulorum verò in b. b. Alia 100. de quibus iterum textus, fuere *infra*, *unten*, in quatuor Encarpis ad Zophori angulos, ita ut cuilibet Encarpo tribuantur 25. nempe 12. in uno Zophori latere distributa in tres series (i. k. in Zophoro Tab. CCCCXLIV.) quarum suprema habet 3. media 4. ima 5. Adde 12. quæ respondebant ex altero latere, habebis 24. His accedit malum punicum angulare in media rosa, quod illis additum dabit pro integro Encarpo 25. mala. Sed quater 25. iterum dant 100. Ut proin obtineamus 200. *desuper* & *infra*. Constat hinc, uni trabeationi tribuenda esse 200. & utrique, siue ambabus, 400. mala punica. Omnia proin in allegatis textibus esse liquida & consentanea.

Restant nonnulla dicenda de *opere florulamento*, siue *opere lilii*, מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן *maaseh schuschan*, ἔργον κρίνε LXX. cujus v. 19. & 22. mentio fit. Heic tantò citius & facilius subscribemus *Villalpando* & *Goldmanno*, quia consentientes habemus prorsus celebres hosce Architectos. Fuit namque hoc Ornamentum Capitulo, eique κατ' ἐξοχὴν ita dicto, proprium, Liliorum folia siue petala erecta & supernè reflexa. Habet, quod vidimus, originalis textus שׁוּשָׁן *schuschan*, siue *susan*, quod Lexicographi deriuant à שֵׁשׁ *schesch*, *sex*, quia ἑξαπέταλος est hic lilii flos: Transiit hæc vox à Judæis ad Arabes, qui lilium vocant *Susen*, *Asusen*: imò ad Hispanos, qui lilii florem nuncupant *Azuzena*, *Açucena*. Fuere autem hæc ipsa lilii petala adeò artificiosè inuicem super imposita, & reuoluta, ut cum Palmæ foliis comparari commodè possint. Exhibemus in hac ipsa Tab. CCCCXLVI. vetus, quod Romæ in Collegio Romano extat, Capitulum, lilii quoque vel palmarum foliis superbiens Tab. cit. G. de quo quidem non est vero simile, fuisse Hierosolymis Romam delatum, quia sculptura est rudis, & *Josepho* teste *Ant.* L. XV. c. 14. Herodes Capitula fieri jussit ordine Corinthiaco. Id equidem negare non ausim, sed facilis subscriberem ita sentientibus, mutuatos fuisse Corinthios Capituli sui ornatum ab ordine hoc nostro sacro, sed, ne destituerentur inuentionis gloriâ, *Lilii* petala commutasse in *Acanthi* folia. De quo ipso Ordine Corinthiaco notari meretur, antiquissima ejus, forsan *Callimachi* inuentoris monumenta repræsentare potius *Oleæ* vel etiam *Palmarum*, quàm *Acanthi* folia. Haud rejicit *Goldmannus* comparationem labiorum in Capitulis ænearum templi columnarum reflexorum cum petalis Rosarum, Liliorum & foliis Palmarum, vultque is, bina quæuis folia cum Dactylorum ramo interjecto unicum repræsentasse Corinthiaci Capituli folium. Quatuor cubitos altitudinis in nostro textu expressos ita inuenit *Goldmannus*, ut Capitulo tribuat 3. Epistylio 1. cubitos, vel & Capitulo 1080. Epistylio 432.

TAB.

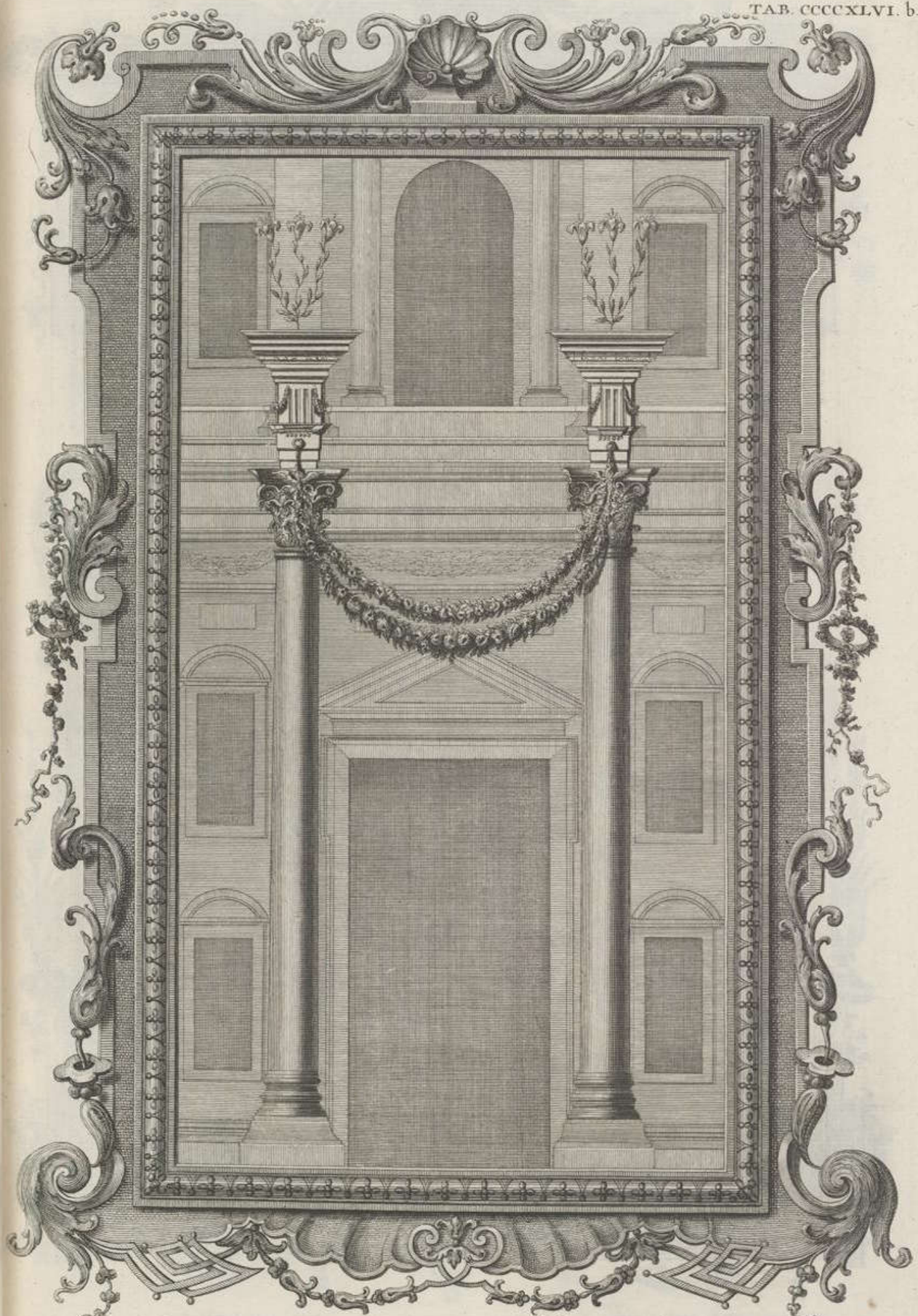

I. REG. cap. VII.
Columnæ Iachin et Boas in Vestib. Sancti.

I. Buch der Kön. Cap. VII.
Säulen Iachin und Boas im Vorhof.

I. A. Pfeffel Iunior sculps.

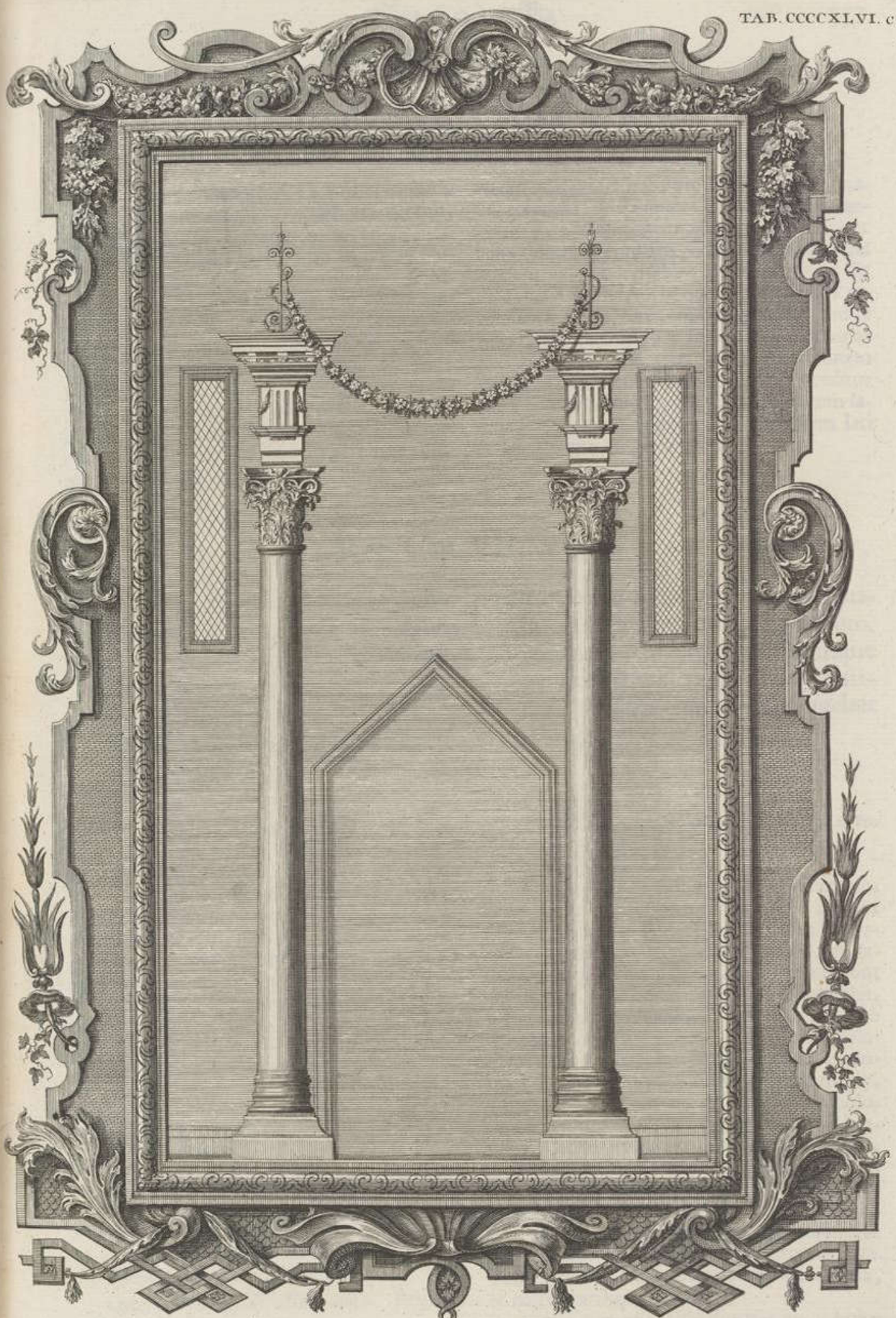

I. REG. Cap. VII.
Columnæ Iachin et Boas ante Sanctiſsimum.

I. Buch der Kön. Cap. VII.
Säulen vor dem Allerheiligſten.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. CCCCXLVI. a. & b.

NOn possum non Lectori communicare ἀποσπασμάτιον laboris egregii, quem elaborando & explicando Templo Salomoneo insumsit laudatus supra *Johannes Specht*, V.D.M. Isnensis, quodue mecum pro suo erga *Physicam* meam *Sacram* affectu beneuolè communicauit, optans, ut luci daret publicæ plenam Templi, cujus Exemplar parat, descriptionem. Ex Tab. CCCCXLVI. a. videre licet, concipere illum opus catenatum, siue *catenas*, tanquam Encarpos, eosque binos ex utriusque columnæ coronice pendulos, sicque inter binas columnas pendentes: & loco *operis* liliati, seu *florulenti* adesse lilia ipsa flore albo in summa quauis columna, quapropter Coronici summo imponit parallelepipedum oblongum, suis, ut basis columnæ constans partibus. *Punica mala* tandem videtur innectere ipsis Encarpis. Et ex Tab. CCCCXLVI. b. quæ frontispicium repræsentat Sanctissimi, constat, pendere tursus Encarpum catenæ loco inter binas columnas parietinas ad Zophorum usque, opus autem reticulare, per quod lumini aditus conceditur intra Sanctissimum, poni ad columnarum latera forma Parallelogrammi $1\frac{1}{2}$. cubitum lati & 10. cubitos longi, seu alti.

1. Reg. Cap. VII. vers. 23.

Porrò (a) mare fecit fusum decem cubitorum à labio ejus ad labium ejus, rotundum per ambitum, altitudo ejus erat quinque cubitorum, & linea triginta cubitorum cingebat ipsum per ambitum.

(a) Mare significat hic lacum, nempe vas quoddam magnum & capacissimum.

Fecit quoque mare fusile decem cubitorum à labio usque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo ejus, & resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum.

ESt *Mare* ita dictum *Æneum*, quod præsenti huic nostræ & aliorum considerationi subjicimus, unum ex præcipuis Templi Solomonei ornamentis, Artis & Mysterii plenum, μεγαλοτέχνημα, siue magnitudinem respicias Colossæam, siue formæ elegantiam, siue materiæ quantitatem & pretium, summa nostra attentione dignissimum, passim in Sacro Codice & memoratum & descriptum, 2. Reg. XVI. 17. XXV. 13. 1. Paral. XVIII. 8. 2. Paralip. IV. 2. Jer. XXVII. 19. LII. 20. Ut omnino maximas & publicas mereantur laudes, qui in totam structuræ hujus Historiam fuere commentati, illi inprimis, qui integris Tractatibus eam illustrarunt. Noti autem mihi sunt sequentes:

Epistola N. F. D. de Mari æneo Salomonis adnexa Ed. Bernardi de Mensuris & Ponderibus antiquis libris. Oxon. 1688. 8.

Albertus Frid. Freyeri Diss. duæ de Mari æneo Templi Salomonæi. Jen. 1715. 4.

Conr. Mel Diss. de Mari æneo. Regiom. 1702.

Paul. Henr. Nicolai de Symmetria Maris ænei Salomonis &c. Wittemberg. 1717.

Leonhard. Christoph. Sturm de Mari æneo. Norimb. 1710. 8.

Thymi Diss. de Labro æneo.

Quorum Titulos aliàs dabimus in extenso, contenta verò exscribere omnia, ne in molem nimiam excrescat labor, haud vacat; ea tamen non omittere est animus, quæ ad rem faciunt nostram, & explicandis Textibus sunt necessaria. Ubi iterum, quod alibi, constabit, recurrendum esse ἑρμηνεύτῃ ad Mathesin, imò diuersas Matheseos partes, siquidem is distinctum velit & sibi formare conceptum, & dubia non una soluere. Tantò quidem magis, quia Scriptores Sacri uti in tota Templi Solomonæi fabricâ, ita & heic concisâ utuntur breuitate, sed venerandâ eâ, & extendendâ juxta artis regulas, uti in columnarum structurâ ad singulas ab imo stylobata ad summam Coronicem partes, ita & heic ad boum altitudinem, maris ipsius interiorem diametrum, & alia sollicitè eruenda tum ex textuum collatione, tum ex aliorum vasorum symmetria, & naturæ artisque regulis.

E re autem erit, ante diuersas maris hujus ænei icones sistere, quàm ad specialem textuum Analysin pergo.

TAB. CCCCXLVII.

MAre æneum ex mente Angli anonymi apud Ed. Bernardum, unà cum ejus Ichnographia; & Basi, cui circumfluam addidi aquam lauandis Sacerdotibus commodam.

TAB. CCCCXLVIII.

Juxta Leonh. Christoph. Sturmium.

TAB. CCCCXLIX.

Ejusdem Ichnographia.

TAB. CCCCL.

Ejusdem orthographica sectio.

TAB. CCCCLI.

Mare æneum Villalpandi.

TAB. CCCCLII.

Ex mente Lamy, & Freyeri, quibus & accedit Lundius.

TAB. CCCCLIII.

Juxta Reyherum A. & Mel B.

Locus Textui nostro parallelus & conformis prorsus occurrit 2. Paral. IV. 2. *Fecit quoque mare fusum habens decem cubitos à labio suo ad labium suum, rotundum circunquaque, altitudo ejus quinque cubitorum, & linea triginta cubitorum cingebat ipsum per ambitum. (Mare etiam fusile decem cubitis à labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus.)*

Rem agerem actam, si iteratò ad examen reuocarem mensuram, *cubitum*, scilicet Hebraicum, pro quo assumsimus hactenus 2384. Pedis Parisini in 1440. particulas diuisi, siue I. ped. 7. poll. & $10\frac{1}{2}$. lin. Paris. Hanc mensuram denuò sub incudem reuocans *Sturmius* rectificare contendit ex *Herodoti Euterpe* L. II. ubi Pyramidis Memphiticæ maximæ latus statuitur 750. pedum, id est, veterum Babylonicorum, quos eosdem vult fuisse cum Hebraicis; quod idem latus inuenit *Theuenot* 682. Pedum Regiorum Gallicorum, qui quia ad Rhenolandicum se habent ut 1050. ad 1000. memorati ante 750. Pedes antiqui Babylonici reduci queunt ad $716\frac{1}{16}$. Rhenolandicos. Qui Gallici Pedis proportionem ad Rhenolandicum faciunt ut 1440. ad $1391\frac{3}{16}$. iis prodibit Pyramidis latus $712\frac{104}{1393}$. ped. Sed idem *Sturmius* ex Ezech. XLI. 8. XL. 5. XLIII. 13. cubitum sacrum palmo longiorem statuit communi, ut 750. pedes sacri responderent $796\frac{8}{9}$. communibus siue $760\frac{17}{26}$. Rhenolandicis. Sic juxta ipsum prodit diameter maris ænei 10. cubitorum 20. pedd.

Rhenol.

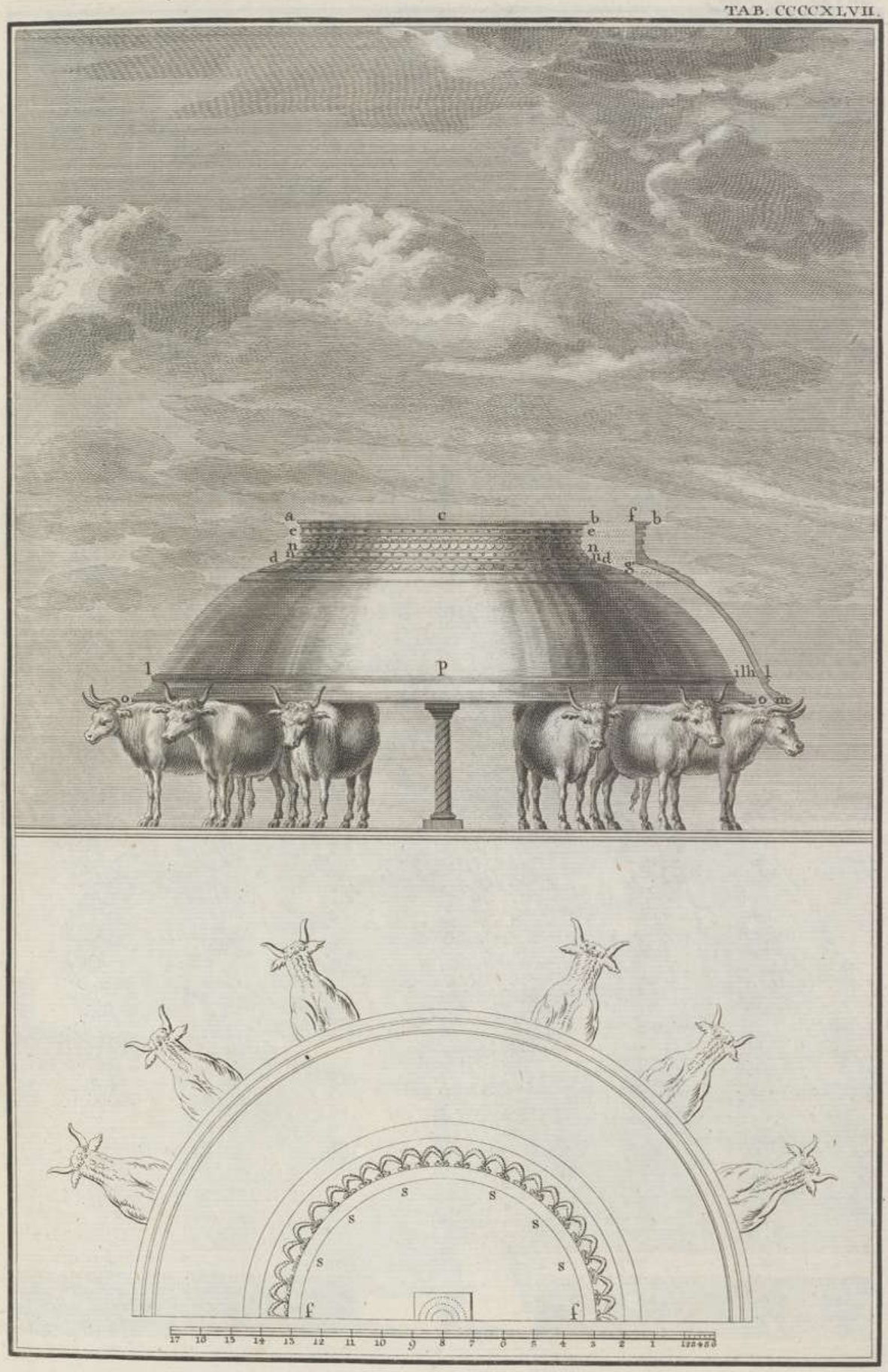

I. REG. Cap. VII. v. 23.
Mare æneum Eduardi Bernardi.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 23.
Das eherne Meer nach Ed. Bernard.

I. G. Pintz sculps.

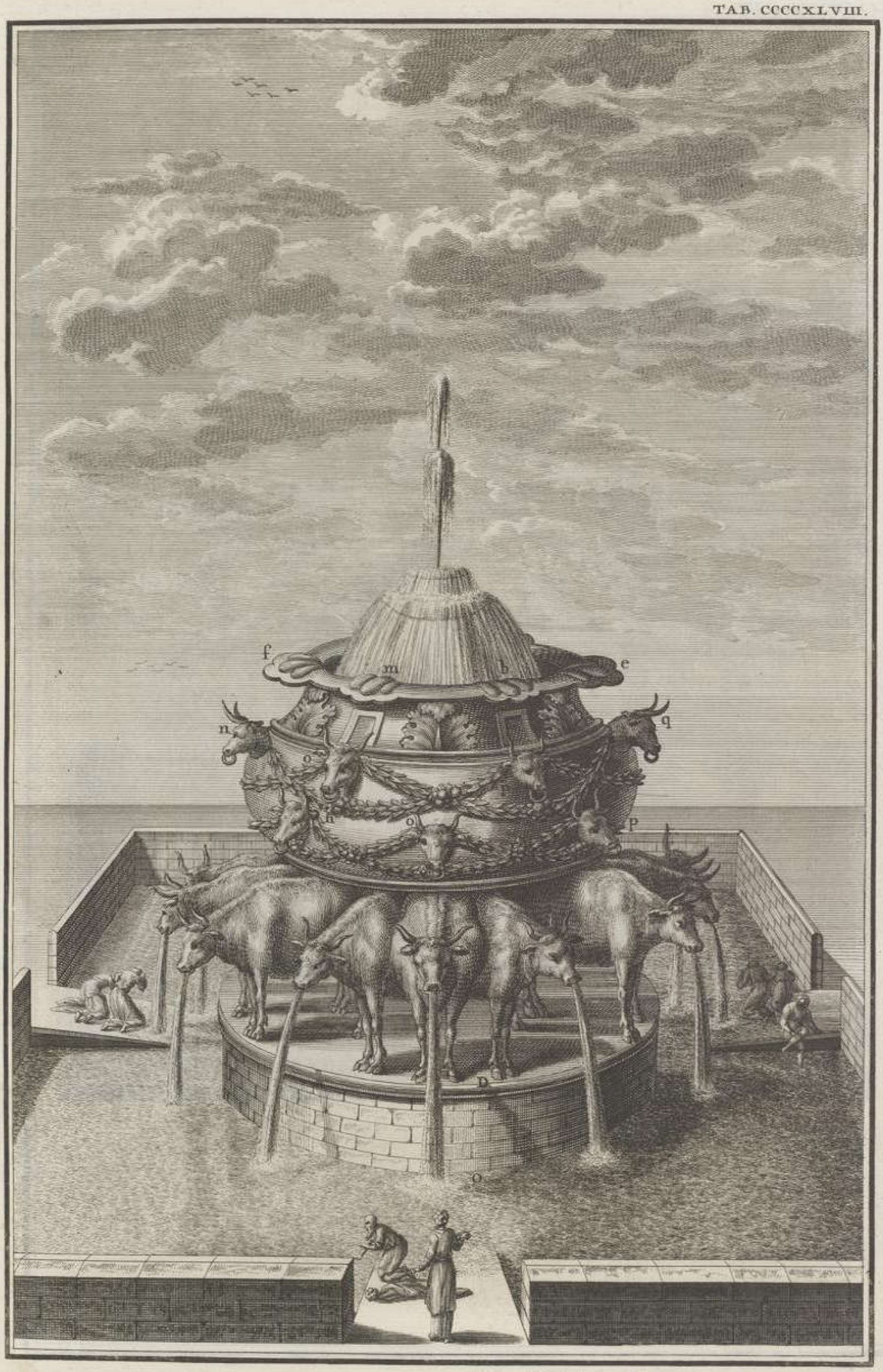

I. REG. Cap. VII. v. 23.
Mare æneum juxta Sturmium.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 23.
Das eherne Meer nach Sturm.

I. G. Pintz sculps.

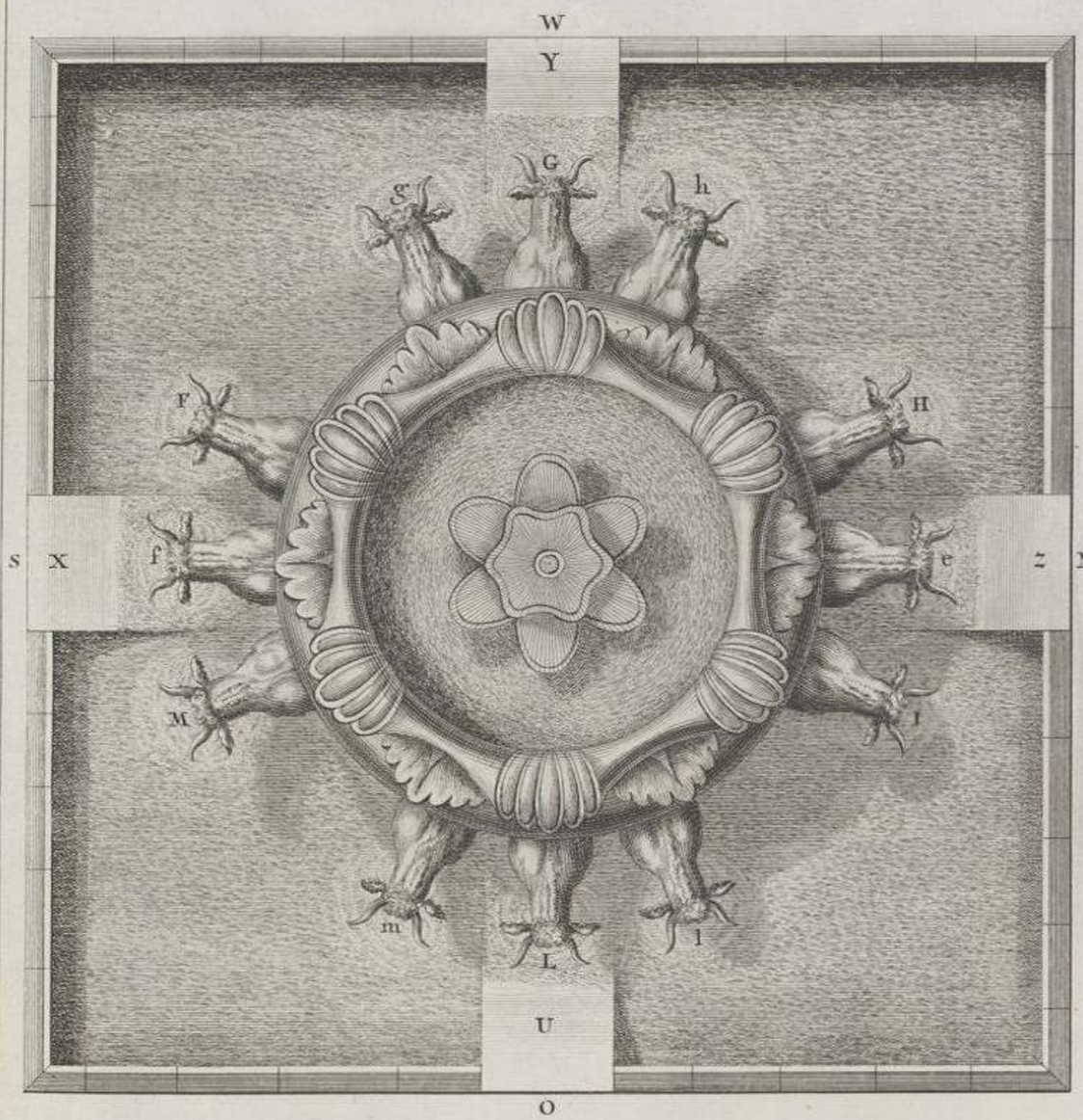

I. REG. cap. VII. v. 23.
Ichnographia Maris ex mente Sturmii.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 23.
Dessen Grundriß nach Sturm.

I. G. Pintz sculps.

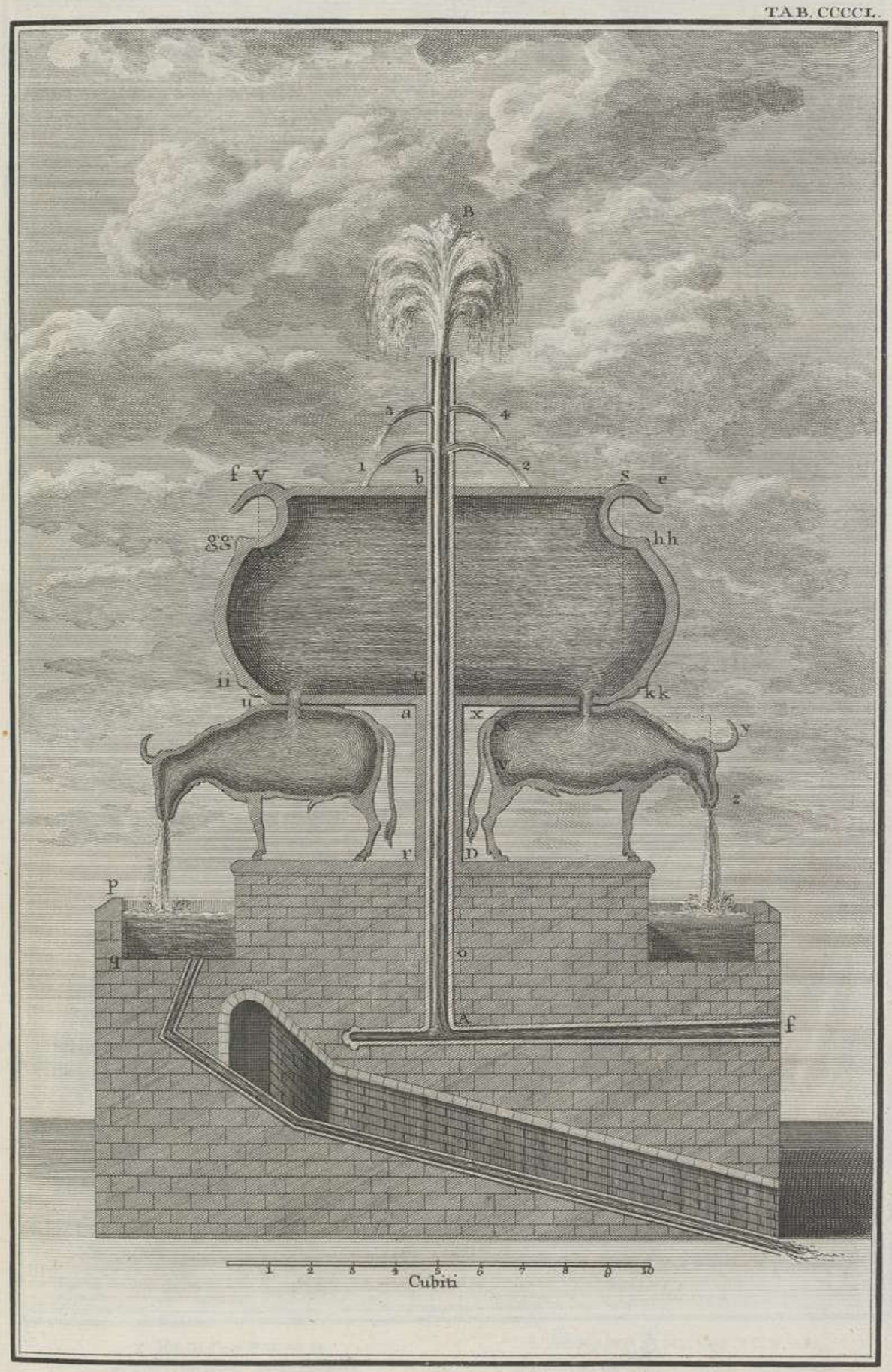

I. REG. Cap. VII. v. 23.
Maris Sectio orthograph. juxta eundem.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 23.
Dessen Durchschnitt nach Sturm.

I. G. Pintz sculps.

1. REG. Cap. VII. v. 24.
Mare æneum Villalpandi.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 24.
Das eherne Meer nach Villalpand.

I. G. Pintz sculps.

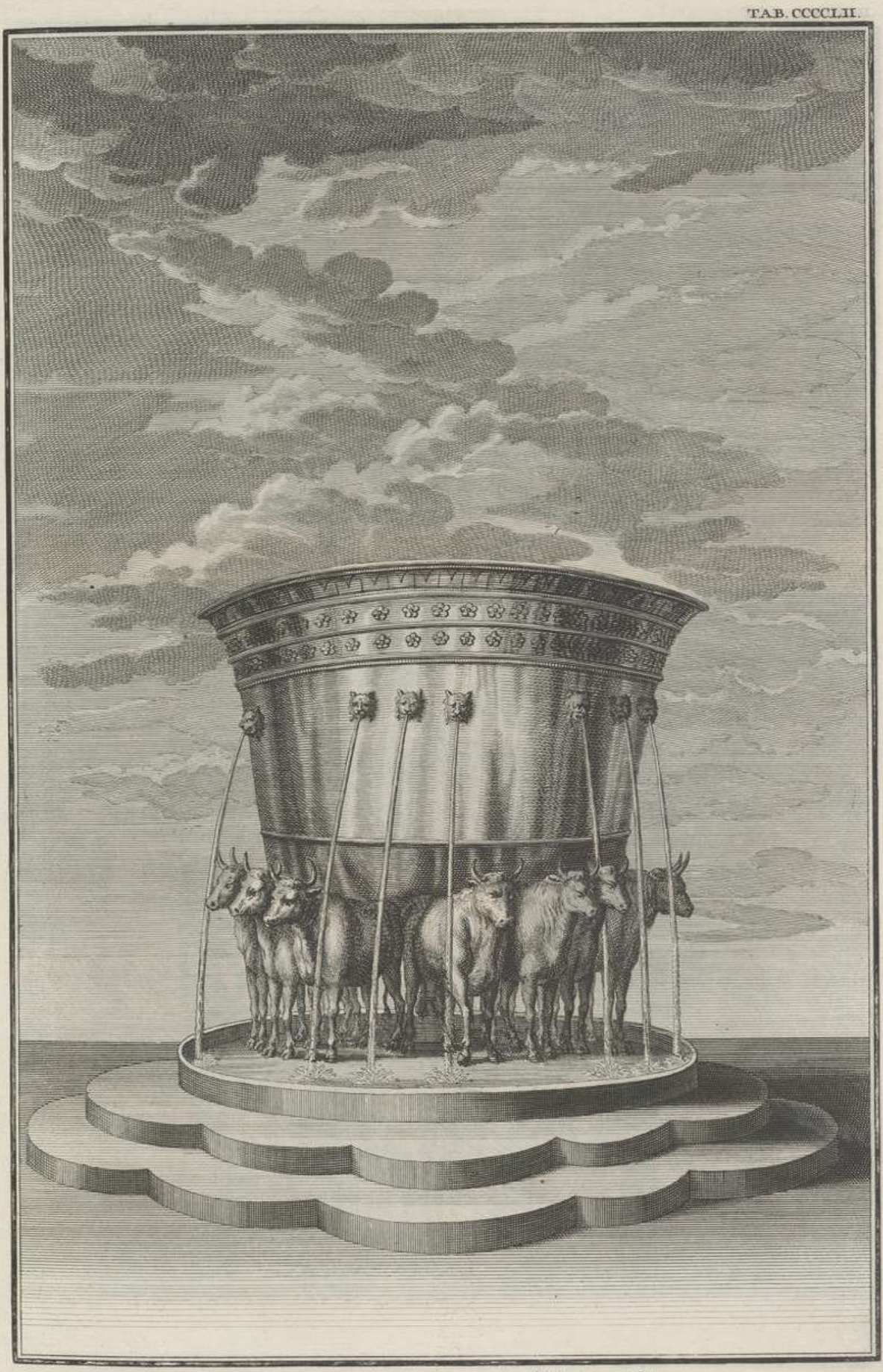

1. REG. Cap. VII. v. 24.
Mare æneum Lamii et Freyheri.

1. Büch der Kön. Cap. VII. v. 24.
Das ehrne Meer nach Lami und Freyher.

I. G. Pintz sculps.

Mare æneum Reyheri.

Eherne Meer nach Reyheri.

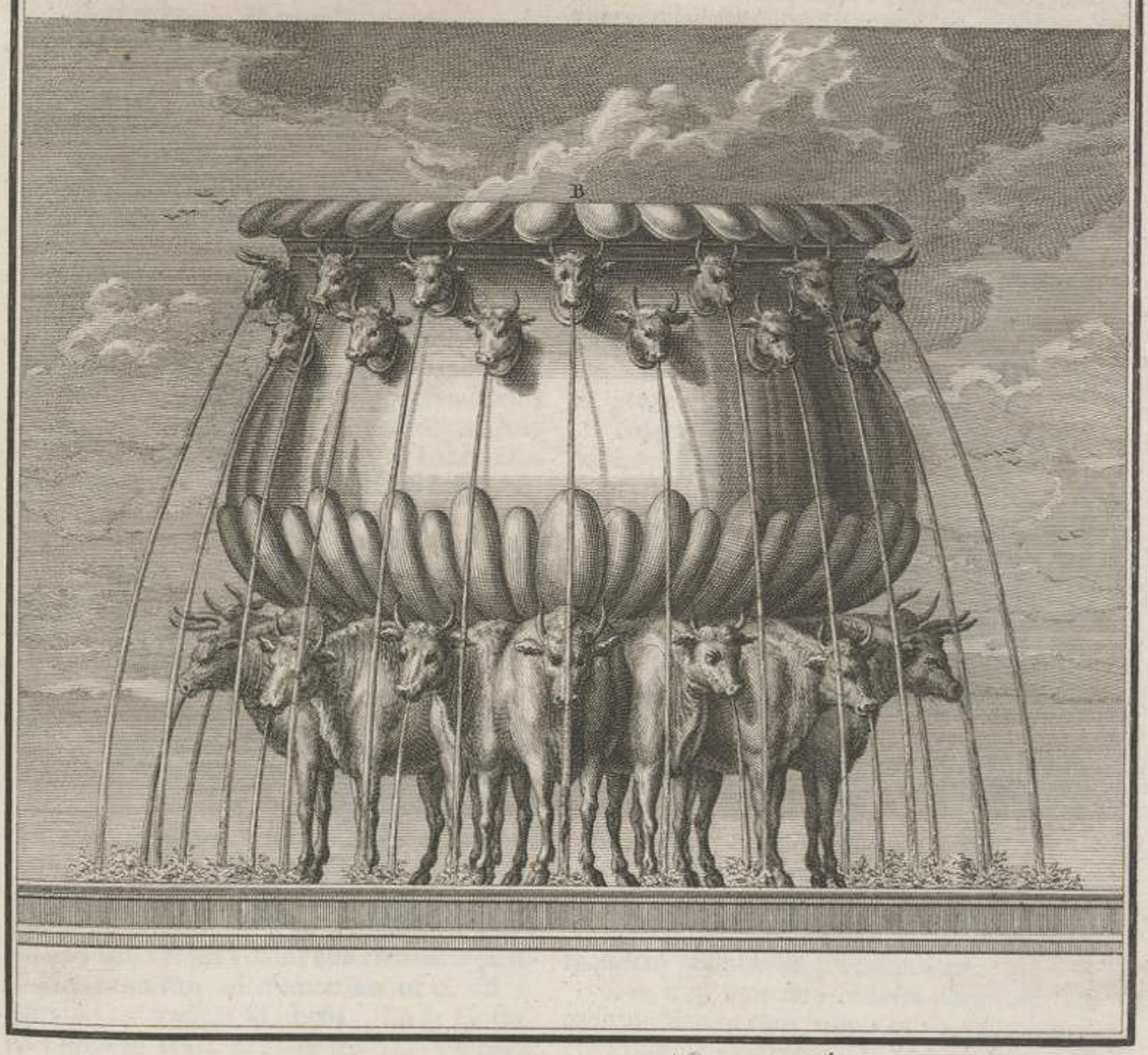

I. REG. Cap. VII. v. 24.
Mare æneum Melii.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 24.
Eherne Meer nach Mel.

I. G. Pintz sculps.

Rhenol. 3. poll. $4\frac{18}{57}$. ſcrup. & altitudo, quæ fuit 5. cubitorum 10. pedd. 1. poll. $7\frac{19}{57}$. ſcrup. & cubitus unus facer 2. ped. $3\frac{19}{57}$. ſcrup.

Quodſi cum *Bernardo* ſtatuamus proportionem Hebraici pedis ad Rhenolandicum 6000. ad 6198. ſiue cubiti ſacri ad eundem 13500. ad 6198. prodibit diameter maris 21. pedes Rhenolandicos 9. poll. 3. ſcrup. altitudo 10. ped. 7. poll. 4. ſcrup.

Eiſenſchmidii ſupra memorata menſura eſt 2384. partium pedis Pariſini, quæ dant 1. pedem Rhenolandicum $\frac{714}{1000}$. particulas: item 1. Pedem Pariſinum $\frac{944}{1440}$: erit proin maris diameter 17. ped. 1. poll. 4. lin. Pariſ. Altitudo 8. ped. 3. poll. 2. lin. Pariſ.

Contractas ita habe Dimenſiones:

Diameter in menſuris Rhenoland.

	ped.	poll.	ſcrup.
Juxta Eiſenſchmid.	17. —	1. —	4.
Sturmium	20. —	3. —	$4\frac{18}{57}$.
Bernardum	21. —	9. —	3.

Altitudo

	ped.	poll.	ſcrup.
Juxta Eiſenſchmid.	8. —	3. —	2.
Sturmium	10. —	1. —	$7\frac{9}{57}$.
Bernardum	10. —	7. —	4.

Peripheria 30. cubitorum

	ped.	poll.	ſcrup.
Juxta Eiſenſchmid.	51. —	4. —	2.
Sturmium	61. —	0. —	$4\frac{4}{57}$.
Bernardum	67. —	7. —	9.

In Menſuris Pariſinis, quibus hactenus ad Eiſenſchmidii præſcriptum uſus fui, erit

	ped.	poll.	lin.
Diameter -	16. —	6. —	8.
Altitudo -	8. —	3. —	4.
Peripheria -	49. —	11. —	0.

Occaſionem præbet Textus noſter vexatiſſimæ quæſtioni, agitatæ hinc inde & à defenſoribus Scripturæ Sacræ, & ab ejusdem oſoribus. Juxta Archimedeam proportionem ſe habet Diameter ad peripheriam, non uti in Textu noſtro, ut 1. ad 3. ſed ut 7. ad 22. ſiue 100. ad 314. ſiue ut 1. ad $3\frac{1}{7}$. fere: proinde maris æneiperipheria non foret 30. cubitorum, ſed $31\frac{3}{7}$. id eſt,

	ped.	poll.	ſcrup.
Juxta Eiſenſchmid.	53. —	8. —	$1\frac{96}{100}$.
Sturmium	63. —	8. —	9. fere.
Bernardum	68. —	8. —	$6\frac{2}{100}$.

Scilicet in menſuris Rhenolandicis decimalibus: in menſuris verò Pariſinis ex Eiſenſchmidii mente

ped.	poll.	lin.
51. —	11. —	$9\frac{76}{100}$.

Heic mirè ſe torquent Interpretes, & omnium facillimè nodum non tam ſoluunt, quàm ſecant *Lyra*, *Piſcator*, *Oſiander*, *Corn. à Lapide*, *Mariana*, *Toſſanus*, *Sanctius*, & alii fortè ἀγεωμέτρητοι, qui veram volunt eſſe circularis peripheriæ rationem ad diametrum ut 3. ad 1. quicquid contradicat Matheſis. Ita & Doctores Ebræi in Tract. *Erubhin* fol. 14. *Quicquid in ambitu ſuo habet tres palmos, illius latitudo eſt (unius) palmi.* Verùm hac ratione riſui exponitur Sacri Codicis ἀυθεντία, qui quidem ratione eſt ſuperior, ſed non ei contrarius.

Perfrictæ frontis eos dixeris, qui Sacram Scripturam erroris accuſant. Quos inter *Spinoza Tr. Theol. Polit.* c. 2. *Quia non tenemur credere, Solomonem Mathematicum fuiſſe, licet nobis adfirmare, eum rationem inter peripheriam & circuli diametrum ignorauiſſe, & cum vulgo operariorum putauiſſe, eam eſſe ut 3. ad 1.* Impium, hæc cogitare, nedum effutire. Eſt hæc veritas, proportio Diametri ad Peripheriam, non ſolùm demonſtrata à Geometris, ſed & teſtimonio ſenſuum comprobata, præſertim in Coloſſeis machinis, qualis fuit æneum mare, ut præſumi nequeat, erraſſe menſorem in uno vel aliquot pedibus.

Mitius tractandi ſunt juxta *Menochium* illi, qui Scripturam volunt numerum poſuiſſe rotundum, neglectis minutiis & fractionibus. Quanquam nec ii ſatis dubio faciant. Ubi agitur de Templi dimenſione, & vaſis ejus, obſeruamus, non quid pro quo ponere Scripturam, ſed numerum exactum, ut etiam occurrant fractiones. Ita Exod. XXV. 17. *Duorum cubitorum erit longitudo (propitiatorii) & cubiti ac dimidii latitudo ejus (duos cubitos & dimidium tenebit longitudo ejus, & cubitum ac ſemiſſem latitudo.)* Et Nehem. VII. 30. 37. exprimitur unitas ſuper numerum viceſimum, ut hîc poni potuiſſet ſuper trigeſimum. Et attendendum probè, eſſe hanc, de qua nunc, 1. ad 3. unam ex præciſis & egregiis proportionibus in apparatu Templi adhibitis, nempe ſubtriplam: ut duplum dat latitudinis ipſius maris ad altitudinem 5. ad 10. ſiue 1. ad 2. ſextuplam perimetri ad altitudinem, 30. ad 5. ſiue 6. ad 1. Ut omnino dubitari nequeat, reuera ita ſe habuiſſe, prouti exprimuntur, proportiones.

Neque metam attingunt, ingenii licet alis recti, qui Ellipticam figuram mari æneo adſcribunt, Diametro longiori tribuentes 10. cubitos. Cui ſententiæ obſtat, quòd duæ ſint Ellipticæ figuræ diametri, quarum alteram haud omiſiſſet Scriptura. In uniuerſo Templi apparatu regulares occurrunt figuræ, quadratæ, biquadratæ, ſesquiquadratæ, rotundæ ſiue circulares, nullibi Ellipticæ, irregularesue aliæ. Et ſunt circulares fuſioni aptiores longè præ aliis.

Ingenio haud caret Angli Anonymi apud *Bernardum* conciliatio. In Tab. CCCCXLVII. eſt

a b. diameter ſiue diſtantia à labio ad labium 10. cubitorum.

c p. altitudo ſiue profunditas 5. cubitorum.

e e. vel d d. linea eſt 9, 549. cubitorum, reſpondens peripheriæ 30. cubitorum.

n n. n n. ſunt duo ordines nodorum ſiue capitum bouinorum, quorum 10. in unoquoque cubito continentur, & 300. in tota colli circumferentia.

f g. notat partem maris ſuperiorem cylindricam ad altitudinem 1. cubiti.

g h. partem ejusdem maris hemiſphæroidicam.

h i p. repræſentat fundum maris planum & horizonti parallelum.

f f. Diameter eſt interior partis cylindricæ, 9, 216. cubitorum, quæ prodit ſubductis 0, 333. ſiue bis craſſitudine palmari, f a. f b. ab e e. 9, 549.

h i p. circuli ſiue fundi ſemidiameter 9, 355. cubitorum, proinde

p l. ſemidiameter, addito palmo, ſiue craſſitudine maris, 9, 522. cubitorum.

h m. l m. baſeos altitudo $\frac{5}{6}$. cubiti, ſiue 0, 667.

o o. diameter baſis 19, 844. cubitorum, qui numerus proximè accedit ad latitudinem 20. cubitorum, quam mari dat *Eupolemus* apud *Euſebium Præp. Euang.* L. IX. in hunc ipſum facile conuertendus, aliquantulum augendo baſis altitudinem, nimirum ad $\frac{4}{5}$. cubiti.

Fingendæ huic ſtructuræ anſam dedit, quam ſibi propoſuerat inuentor, tentata Scripturæ Sacræ cum Eupolemo & Joſepho conciliatio, ſed non, quantum ſcio, inuenit aſſeclas. Et eſt ſanè rationi veroſimile, quod Scriptura expreſſiſſet potius diametrum inferiorem & latiorem, quàm ſuperiorem minorem: ita ut tota inferior figura hemiſphæroidica efficta ſit ad Eupolemi mentem, de cujus authoritate parum conſtat, præſertim ſi conjectura *Villalpandi* valet, pro 1. poſitum eſſe k. id eſt, pro 10. 20. adeoque corrigendum eſſe Eupolemi textum ad Scripturæ Sacræ conformitatem.

Villalpando placet quoque hæmiſphærica figura Tab. CCCCLI. uti & *Theodoreto*, *Abulenſi*, *Hugoni Cardinali*, ut סָבִיב עָגוֹל *agol ſabib* in Textu ſignificet figuram *undiquaque rotundam*, id eſt, ſphæricam, non cylindricam. Proportionem quod attinet diametri ad circumferentiam, iis ſubſcribit, qui volunt, *numeros non eſſe mathematica ratione exactos, ſed populari & communi*, de quibus ſupra. Verùm enim verò ad argumentum, quo utitur, regerere licet, עָגוֹל סָבִיב, quod Interpretes LXX. reddunt ϛρογγύλον κύκλῳ τὸ αὐτὸ, æquiuocum admittere ſenſum, qui etiam cylindricæ figuræ quadrare poſſit, quod conſtat ex 1. Reg. VII. 35. ubi *machina* deſcribitur *ſesquicubiti altitudine rotunda circumquaque*, id eſt, cylindrica. Accedit, quòd conuexitas maris hemiſphærici non quadret bobus 12. ei ſubſternendis, cui quidem incommodo obuiam venire poſſet fulcrum bobus inſtratum, cujus tamen nulla fit in Scriptura mentio. Ut omittam aliam rationem ex 2000. Batorum calculo deſumptam, quam urget *Freyer Diſſ. II. Th. 7.*

Reyherus Math. Moſ. p. 714. omnem ſcrupulum ſolui vult figurâ, quam mari dat hexagona, ad quam ducere poterat quemuis alium v. 26. occurrens vox שׁוּשַׁן *Lilii*, ubi memoratur *labium crateris germinante Lilio.* Eſt enim, quod vel tyronibus Botanices notum, Lilii flos hexapetalos; ut &, quæ ipſi *Reyhero* ex poſt magis arriſiſſe videtur *(Diſs. de crucifixi Jeſu titulis Procem.) Lilii conuallium*, utpote globoſæ magis & capacioris figuræ. Et ſanè ad hexagonam figuram quemuis Matheſeos fundamentis initiatum manu veluti ducere debebat proportio in Sacris expreſſa diametri ad circumferentiam 10. ad 30. quæ nulli alii figuræ quadrat, quàm hexagonæ. Nec obſtare videtur vox עָגוֹל circularis, quia & ſexangularis figura ſuo ſenſu rotunda dici poteſt, angulis quippe 6. in circuli peripheria terminatis, ut tandem biſectione continuata ipſum hexagonum abeat in circulum, qui aliud nihil eſt quàm Polygonum infinitorum laterum & infinitorum angulorum. Placet hoc ipſum *Reyheri* mare, quod ſiſtit Tab. CCCCLIII. Lit. A. *Sturmio* quoque, hac ſola diſtinctione, quòd ille totum corpus maris fecerit hexagonum, hic circumferentiam labii tantum, concham verò rotundam, uti videre eſt Tab. CCCCXLVIII. Regerit & his *Reyheri Sturmiique* cogitatis *Freyer* Th. 8. potius forſan, ut cylindricam mari figuram ſeruet, quàm ut hemiſphæricam deſtruat, urgens סָבִיב עָגוֹל, ϛρογγύλον κύκλῳ τὸ αὐτὸ, vel ϛρογγύλον κυκλώθεν, referens τὸ αὐτὸ ad τὸ χεῖλος, marginem: Labium Lilii referens non tam ad figuram hexagonam, quàm ad repandam ſiue recuruam, ſiue talem gibboſitatem, quæ & poculo & labio Lilii competit; afferens tandem, ideò & diametrum fuiſſe expreſſam numeris & peripheriam, quia hæc cum diametro non conuenit.

Sequitur ingenioſa eruditi *Mel* de mari æneo hypotheſis. Statuit hic Tab. CCCCLIII. B. in pauimento atrii cupam, in qua Sacerdotes pedes manusque lauarent, & è medio ejus mare depingit erectum. Et eſt ei קְו *kau* non *linea* vel *filum*, ſed *cupa*. Verſio ejus ita ſonat: *Et cupa triginta cubitorum circumdabat illud undique.* Hoc *undique* non de Peripheria intelligit, ſed de Diagonali a b, exiſtimans latera a c. b c. cupæ quadratæ fore 20. cubitorum. *Mare* ipſum ita format, *ut in diametro habeat 10. cubitos, undique rotundum in ambitu, profundum quinque cubitos, ſuperius aliquantulum incuruatum in forma cyathi: adeò ut perfecta ejus peripheria indagari non poſſit: quia mare non erat ſegmentum globi regulare, nec eandem ubique cylindri* retinebat æqualitatem —— Et *labium* hic non ſolùm facit *ſuperius ad exteriores partes incuruatum inſtar Calicis, ſed adjungit ornatus gratia figuram repandi Lilii, id eſt, per interualla deficientis ac excreſcentis.* Fuit autem mare hoc ex *Melii* mente fons perpetim ſcaturiens, cujus aqua ope machinæ ex fonte Etham per aquæductus ad pedes boum æneorum eleuata per horum caua adſcendit in ipſum mare, idque impleuit juſta proportione, effluens inde per epiſtomia in cupam inferiorem, & ex hac

iterum

iterum per canales in Torrentem Kidron educta. Melianæ huic Hypotheſi laus hæc denegari nequit, quòd *Sturmio* occaſionem dederit excogitandæ tali ſtructuræ, quæ Scripturæ explicandæ mihi ſaltem videtur omnium accommodatiſſima; Sunt tamen in illa, quæ criſin admittunt. קְוֵה vel קְוֵוה non cupam ſignificare, ſed in omnibus aliis locis filum, lineam, regulam, amuſſim, euincunt Lexicographi. *Sturmio* p. 71. *videtur planè inſoliti quid, quadratum diagonali ſola indicari, cum eadem pluribus figuris communis eſſe queat: notum etiam eſt, quadrati diagonalem* 30. *cubitorum latera non* 20. *ſed* $22\frac{3}{10}$. *cubitorum conficere, imo lateribus planè incommenſurabilem eſſe, ceu ex radicum extractione conſtat.* Inuenio ergo pro latere non 22. ſed $21\frac{3}{10}$. Quicquid ſit, numeri prodeunt ſurdi ſiue irrationales, ſtructuræ templi incongrui; & ſaltus ex mari in cupam cum textu vix conciliandus.

Sunt porrò, qui mare æneum inferius quadratum ſtatuunt, ſuperius rotundum. Sed & hi ab inuicem differunt, aliis inferiorem 3, ſuperiorem 2. cubitorum altas ſtatuentibus partes, aliis contra. Hanc ſententiam excogitarunt inprimis Rabbini, ut Batorum inprimis conciliarent differentiam, potius quàm diametrum & perimetrum. Ita R. *Iſacides*, *Kimchi*, *Leo Juda* L. III. *de Templo* c. 8. *Lundius Jüd. Heiligth.* L. I. c. 14. qui pro cauſa figuræ inferius quadratæ inprimis urget commodam boum ſubſtrationem. In eo autem conueniunt hi omnes, quòd quadrati inferioris latus fuerit 10. adeoque perimeter ſiue ambitus 40. cubitorum. Huic autem ſententiæ obſtat ſilentium Scripturæ; עָגֹל סָבִיב τὸ κύκλῳ rotundum circumcirca, rotundum ubique, quod non ita facile vertere licet in quadratum, ut non miſcentur facile, juxta Prouerbium, quadrata rotundis: irregularis boum ſubſtratio. De Batorum computo, quæ regeri poſſunt, ſuo ſequentur loco. vid. Tab. CCCCLIV. utrumque ſyſtematum allegatorum.

Freyerus cylindricam ſtatuit figuram à ſummo ad imum. Tab. CCCCLII. Ita clarè explicari vult עָגֹל סָבִיב rotundum circumcirca, rotundum ubique, & commodè boues ſubſternit conchæ. Altitudo maris i k. eſt 5. cubitorum, ſupra b. facit prominentiam labiorum 6. digitorum hinc, & 6. illinc: Diametro inferiori c c. ſiue e e. dat $9\frac{6}{11}$. cubitos, ſicque additis 6. digitis labiorum hinc, & 6. illinc, ſiue $\frac{5}{11}$. cubiti obtinet diametrum a a. 10. cubitorum, & peripheriam labiorum 31. cub. 2. palm. $3\frac{1}{3}$. digg. ipſius conchæ verò in c. vel e. 30. cubitorum. Omnia adæquatè ad Textum Sacrum, qui utramque menſuram exprimit, uti ſumi vel menſurari poterat, diametrum in ſupremo labio, peripheriam in concha. Cum Freyeriano mari conciliari facile poteſt, quod proponit *Lamy*, viſundum in eadem tabula, licet hoc non ſit abſolutè cylindricum, ſed in baſi ad interiora boum dorſa recuruum, id quod haud parum confert ad ſtructuræ concinnitatem & elegantiam.

Sed omnibus anteferendum mihi videtur, quod ſub forma fontis ſalientis ſiſtit *Sturmius* mare. Ita enim conſpirant omnia, Architectura cum Scriptura, partium diſpoſitio, ſymmetria, ſtructuræ totius pulchritudo & uſus, ut vix quidpiam ſuperaddi poſſit. Scenographiam exhibet Tab. CCCCXLVIII. Ichnographiam Tab. CCCCXLIX. Orthographicam Sectionem Tab. CCCCL.

f e. F I. Tab. CCCCXLVIII. & CCCCL. Diameter à labio ad labium eſt 10. cubitorum.

a b. altitudo 5. cubit.

f m. linea à folio labii prominentis ad folium 5. cubit. proin totus ambitus 30. cubitorum.

g g. h h. i i. k k. Tab. CCCCL. Diametri $9\frac{6}{11}$. cubit. ut capitula boum n. ad p. Tab. CCCCXLVIII. o. ad q. &c. 10. cubitos ab inuicem diſtent, & corollæ colocyntharum n p. o q. eandem conſequantur longitudinem.

D O. altitudo baſis, cui inſiſtunt boues Tabb. CCCCXLVIII. CCCCL. $2\frac{1}{2}$. cubit.

p q. Tabb. citt. altitudo periboli $1\frac{1}{2}$. cubit.

a r. Tab. CCCCL. $3\frac{3}{5}$. cubit. altitudo boum.

b o. Tab. CCCCL. tota maris altitudo 10. cubit.

f. Aquæductus ex triplici fonte aquas mari inferens.

A B. Tubus medius, quem pro inſigni decore & myſtico ſenſu triplicem facit Inuentor, ut fons hic ſaliens uno ramo per 1. 2. ejaculetur aquas fontis Etham, altero per 3. 4. aquam fontis Siloah, per tertium B. aquam fontis Gihon.

D C. Columna eſt marmorea, concham inter & ſtereobatam boum, intra quam delituit tubus.

Reſtat addendum aliquid de LXX. virali, quæ maris circumferentiæ dat 33. cubitos, τρεῖς καὶ τριάκοντα ἐν πήχει. Hanc cum Textu Hebræo ita conciliat *Theodoretus*, quòd diametro interiori 10. cubitorum addi debeat pro craſſitie palmus hinc, & palmus illinc, ſic prodeant 11. cubiti, qui triplicati (ſuppoſita diametri ad perimetrum ratione 1. ad 3.) dent 33. Cui conciliationi obſtat, quòd 2. palmi craſſitiei æquentur uni cubito, quem conficiunt 6. vel in menſura ſacra 7. palmi: falſa præterea ſit diametri ad peripheriam proportio. *Villalpandus* autem prætendit, obſeruaſſe LXX. exactam diametri ad perimetrum proportionem; redactis quippe 33. cubitis ad palmos per ſextuplicationem prodire 198. quæ circumferentia ex nota proportione 22. ad 7. det diametrum 63. palmorum, i. e. 10. cubitos ſuperantibus 3. palmis, quorum unus cedat craſſitiei hinc, unus illinc, tertiique duo digiti labio prominenti hinc, duo illinc. Cui opinioni re-

fragari videtur Textus tribuens diametro à labio ad labium 10. cubitos. Sed obſeruandum Codices alios legere non τρεῖς καὶ τριάκοντα, ſed τριάκοντα, ſicque omnem nodum ſoluere.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 24.

Sub labio ejus erant nodi per ambitum, qui cingebant ipſum mare, decem uno cubito, duo ſcilicet ordines nodorum, qui erant fuſi cum ipſo mari.

Et ſculptura ſubter labium circuibat illud, decem cubitis ambiens mare: duo ordines ſculpturarum hiſtriatarum erant fuſiles.

Effigies quoque boum erat ſubter ipſum, per ambitum, qui ambiebant ipſum, decem cubitis circumibant mare per ambitum. Duo ordines erant boum fuſi in fuſura ejus. (Similitudo quoque boum erat ſubter illud, & decem cubitis quædam extrinſecus cælaturæ, quaſi duobus verſibus aluum maris circuibant: boues autem erant fuſiles.) 2. Paralip. IV. 3. De his maris ænei ornamentis externis variant iterum interpretes, ut tot ferè ſint ſententiæ, quot capita. Et contrariari videntur ſibi ipſa loca parallela. Heic habemus *nodos*, *Knöpfe*, ut nos Tigurini vertimus פְּקָעִים *pekaim*, LXX. ὑποζυγίσματα, alii *Cucurbitas ſylueſtres*, & horum quidem ornamentorum *duos ordines*: alibi *duos ordines boum*, *zwey Reygen Rinder - Bilder*, בְּקָרִים *bekarim*, μόσχοι. Aliud dubium mouet numerus, עֶשֶׂר בָּאַמָּה *eſer baamah, decem in cubito*, δέκα ἐν πήχει, LXX. nos forſan per errorem Typographi, *decem uno cubito, zeben Ellen weit*, ut ſenſus ſit, diſtantiam horum nodorum ſiue capitum bouinorum ab inuicem fuiſſe 10. cubitorum; aliis ècontra ſpatio unius cubiti 10. nodos ſtatuentibus. Ea eſt, in pronuntiatione ſaltem, vocum פְּקָעִים & בְּקָרִים affinitas, quæ ſuſpicionem mouit *Schindlero Lex. Pentagl.* de corruptione Textus. *Lutherus*, *Oſiander*, *Ioſſanus*, alii quærunt ornamenta hæc bouina inter ipſos boues mari ſubſtratos. *Vatablus* & *Friedlieb* inſculpunt boum capita ipſis cucurbitis ſylueſtribus. Decem cubitos *Lutherus* & alii repetitum volunt maris ipſius diametrum. *Cornelius à Lapide*, & *Sanctius*, quod Ornamenta hæc $\frac{1}{3}$. duntaxat occuparint peripheriæ. Et ibi locat ea *Menochius*, ubi mare hemiſphæricum non plures habuit, quàm 10. cubitos in peripheria. *Münſterus*, *Junius*, *Tremellius*, *Piſcator*, *Caſtellio*, *Maluenda*, *Mariana*, *Friedlieb* ſpatio unius cubiti locant 10. nodos ſiue capita, & *Mariana* quidem, ne arcta nimis ſit diſtantia, 10. in binis ordinibus, id eſt, in quouis 5. Nos eâdem, qua ſupra, methodo materiam hanc proſecuturi palmarias recenſebimus, Iconibusque ſimul ſiſtemus opiniones, ſubnexâ modeſtâ ἐπικρίσει.

Lundius & R. *Jehuda Leo*, qui mari dant ſuperne formam cylindricam, infernè Parallelepipedi (Tab. CCCCLVI.) duos ordines capitum bouinorum collocant in Hedris quatuor parallelogrammis Parallelepipedi, & *Lundius* quidem in quauis hedra laterali 8. nempe 4. infra Cymatium ſuperius & 4. ſupra Cymatium inferius, ſummam adeò capitum 32. *Leo* verò habet 44. nodos ſiue capita aquiflua.

Villalpandus, Tab. CCCCLI. haud inelegan-ter nodos noſtros vel colocynthidas commutat in encarpos, 10. cubitos longos, per inuicem tranſeuntes, & mare cingentes.

Reyherus Tab. CCCCLIII. A. duos facit ordines capitum bouinorum, numero ad 600. usque, mare ambientium.

Mel Tab. CCCCLIII. B. concipit *pekaim* ut cucurbitiformes prominentias oblongo-rotundas, & prominula ex iisdem bouina capita, iis conſimilia Leoninis ut plurimùm capitibus, ex ære cuſis, vel orichalco, ad quæ pulſare ſolemus ædes, quæ aquam ore fundunt. Numerum quod attinet, ſtatuit *in cubito decem* hujusmodi *tubercula*, *ita ut in circumferentia 30. cubitorum fuerint 300. epiſtomia, & quia duplex numeratur ſeries 600. quibus ſuperaddi debent*, juxta veram peripheriæ ad diametrum rationem, *adhuc 4. cubitorum epiſtomia, ita ut in uniuerſum præterpropter fuerint 640. tubercula* cucurbitiformia. *An autem per tantum tuberculorum numerum defluxerit aqua; an verò per nonnulla, ita ut reliqua ſine tubis, ſaltem ornatus gratia, fuerint addita*, incertum relinquit.

Freyer Tab. CCCCLII. quantum quidem ex hac Icone conjicere licet, (non enim vidi niſi binas de mari æneo Diſſertationes, neſcius, an prodierit, quam promiſerat, tertia) ſeparat ab inuicem colocynthidas à capitibus bouinis, illa in binis ordinibus collocans infra labium, hæc in binis pariter ordinibus ſiue ſeriebus in inferiori cylindri parte, & tam cucurbitas, quam capita bouina connectit in toto circuitu per encarpos.

Ἐπίκρισις modeſta in recenſitas hactenus opiniones, prælucente *Sturmio*, hæc eſto. In Scripturam, quod corrupta fuerit, mutatis פְּקָעִים in בְּקָרִים vel his in illa, non cadit ſuſpicio, quia prior vox 1. Reg. VII. bis occurrit, uti & poſterior 2. Paral. IV. & heic quidem in Plurali

&

& Singulari. Nec locum habere poteſt *Lutheri* applicatio Textus noſtri ad boues illos 12. mari ſubſtratos: eſt ſaltus ex mari ad boues nimius, & in utroque allegatorum locorum mentio fit expreſſa duorum ordinum, & præterea foret, ſi opinio illa valeret, repetitio tædioſa ac inutilis, uti quoque talis foret, ſi, quod alii volunt, denarius numerus non pertineret ad extantes ſculpturas vel boum, vel colocynthidum, ſed exprimeret maris ipſius diametrum. Porrò uti in defectu peccant, qui ab uno nodo ſeu capite ad aliud diſtantiam ponunt 10. cubitorum, adeoque tria duntaxat in 30. cubitorum peripheria locant capita, vel in duobus ordinibus 6. ita in exceſſu, qui ſpatio unius cubiti habent 5. vel 10: ſic enim in priori caſu conceduntur uni capiti duntaxat 5. digiti, in poſteriori duntaxat $2\frac{1}{2}$. ſicque Icunculæ prodeunt ſtupendæ adeò machinæ, qualis fuit mare hoc æneum, minus proportionatæ, & ut formationi in prototypo, ita & fuſioni minus aptæ, fuſas enim unà cum mari ſacer declarat Codex. Si quos fortè in auia ſeduxit vox בְּאַמָּה *baamah*, *in cubito*, ii conſiderent abſurdam hanc conſequentiam, quòd & Ezech. XL. 5. *calamus* ille menſorius ſexies contineri debuiſſet *in* uno *capite* & *palmo* בְּאַמָּה וְטֹפַח *baamah vatophach*, quæ expoſitio utique foret ridicula. Sed nec ii ſcopum tangunt, qui eò usque extantes imagines deprimunt, ubi hemiſphærici maris peripheria non plures habet quàm 10. cubitos, quia ſic haud abfuiſſent longè à dorſo ſuppoſitorum mari boum. Ἀσύμμετροι tandem ſunt prorſus, qui nodos ſeu capita collocant duntaxat in tertia peripheriæ parte, quum contra expreſſe dicat Textus, *cinxiſſe ipſum mare.*

Palmam aliis præripit iterum *Sturmius*, qui infra labium, imo & ventrem conchæ, ubi diameter eſt $9\frac{6}{11}$. cubitorum, in 10. cubitorum diſtantia *encarpos* collocat (Tab. CCCCXLVIII.) ſe inuicem decuſſantes, uti eos quoque ſiſtit *Villalpandus*. Qui ipſi *Encarpi, Feſtons, Frucht-Schnüre*, ſunt פְּקָעִים in Textu pendentes ex prominentibus, forſan cucurbitiformibus tuberculis, è quibus ipſa capita bouina, ſiue בְּקָרִים 2. Paralip. prominent, diſtantia ab inuicem 5. cubitis; ſed ipſi encarpi ab uno capite bouino ſeſe non protendunt ad ſequens proximè, ſed ad ſecundum: ut proin hæc ipſa capita, licet in eadem ſint peripheria, duos quaſi conſtituant ordines; quæ hypotheſis conciliatrix fere omnium præcedentium ſimul omnem locorum ἐναντιοφανείαν diluit. Non equidem ex ore horum capitum profluit aqua, ſed annulos ore claudunt, quod ad fores ædium noſtrarum conſpicere datur, pro commoditate funium injiciendorum, ſi fortè mare transferri debuiſſet ab uno loco in alium. Sed aquam reddunt boues 12. mari ſubſtrati.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 25.

Stabat ſuper duodecim boues, tres reſpiciebant ad Aquilonem, tres reſpiciebant verſus Mare, tres item verterunt facies ad Meridiem, & tres reſpiciebant ad Orientem: ſuper his ſtabat mare deſuper, poſteriora autem eorum omnia erant introrſus.

Et ſtabant ſuper duodecim boues, è quibus tres reſpiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem: & mare ſuper eos deſuper erat: quorum poſteriora uniuerſa intrinſecus latitabant.

EST Textus ita clarus, ut nulla videatur indigere explicatione. Suſtinent in omni hypotheſi *boues* veluti atlantes mare ſibi incumbens. Attamen de ſitu quærere licet, an circulus, in quo ſtabant boues, fuerit in partes æquales 12. diuiſus, & in ſingulis partitionis punctis bos locatus: vel ad Cardinalium punctorum latera ſteterint boues duo in æquali diſtantia, & in medio horum unus in ipſis punctis cardinalibus. Ita in Tab. CCCCXLIX. *reſpiciebant ad aquilonem* boues He I, nimirum in plagis NNW. N. & NNO. *ad mare*, ſiue verſus Occaſum, boues hGg. in plagis WNW. W. WSW. *ad Meridiem*, boues FfM. in plagis SSW. S. SOO. *ad Orientem* boues imLl, in plagis OSO. O. ONO. Ita quæuis alia partitio habuiſſet locum.

Altitudinem quod attinet, judicat *Villalpandus* ex *Eupolemo* fuiſſe illam viri. *Reyherus* à capite ad caudam iis dat 5. cubitos. Omnes autem ex modernis eos faciunt cauos, & *Mel* quidem ſingulos fuiſſe ſeorſim fuſos, & epiſtomia ex mari ſingulis bobus applicata: *Sturmius*, omnium ſimul ſumptorum capacitatem fuiſſe 1000. Bathorum, de qua re mox plura.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 26.

Craſſities ejus palmum habebat, & labium ejus erat fabrefactum ut labium crateris germinante Lilio, capiebatque duo millia Batorum.

Groſſitudo autem lutéris trium unciarum erat: labiumque ejus, quaſi labium calicis, & folium repandi Lilii: duo millia batos capiebat, & tria millia metretas.

CRaſſities ejus palmum habebat, & labium ejus erat fabrefactum ut labium crateris germinante Lilio, capiebatque Batorum tria millia. (Porro vaſtitas ejus habebat menſuram palmi, & labium ejus erat quaſi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque tria millia metretas.) 2. Paralip. IV. 5. Locus parallelus ſimul & ἐναντιοφανὴς. Habet quippe hic 3000. ille noſter Textus 2000. Batos. Quæ diuerſitas crucem fixit hactenus Interpretibus.

Sed quoque בַּת *Bath*, *Bathus*, *Batus*, *Badus*, βάδος, menſura pro fluidis maxima. De qua parum nobis conſtat certi, variantes proin opiniones, quas difficiliores adhuc reddit reductio ad Europæas noſtras, vel cuiuis Regioni, Urbi, oppido uſitatas. Ipſi LXX. hærebant dubii in reductione ad menſuras Græcas, nunc enim reddunt χοεῦς, *Congium*, ut in quibusdam Codicibus 1. Reg. VII. 26. nunc μετρητὴς, 2. Paral. II. 5. nunc per κεράμιον. Clarior *Joſephus Ant.* L. VIII. c. 2. Bathum æquiparans *ſeptuaginta duobus ſextariis*, ὁ δὲ Βάδος δύναται χωρῆσαι ξέστας ἑβδομήκοντα καὶ δύο. Ut proin par fuerit *Metretæ Attico*. Sed quid capit *Metretes*, quid *Sextarius*? Hebræi communiter Batho dant 432. oua, ſed eſt & hæc menſura propter ouorum diuerſitatem vaga. Augent difficultates *Lyra*, *Abulenſis*, *Hugo Cardinalis*, *Dionyſius Carthuſianus*, *Villalpandus*, diſtinctione ſua inter *Bathum ſacrum* majorem, & *communem* minorem, de qua mox plura; Ebræi item diſtinguendo *Bathum aridorum*, majorem ob accumulationem, & *liquidorum Bathum* minorem, ad quas diſtinctiones amplexandas nulla nos cogit neceſſitas. Citius omnino ex ipſo noſtro æneo mari eliceremus veram Bathi capacitatem, ſi hujus figura nobis eſſet plenè cognita. Interim è re erit, omiſſo tædioſo calculo ſiſtere veluti in Synopſi diuerſos diuerſorum de Batho conceptus, & quidem in menſuris Rhenolandicis ex *Sturmio Æn. Mar.* p. 21.

	poll. cub.
Juxta Rabbinos - - -	1312.
Waltonum - - -	1567.
Bernardum - - -	2210.
Tanchumum - - -	3110.
Sturmium - - -	1504.

Eiſenſchmidius, quem hactenus ut plurimum ſum ſecutus, Batho tribuit 2022. pollices Cubicos Pariſinos, quos reduxi ad 12. menſuras 1. dimidiam & ½. dimidiæ Tigurinas rurales, ſiue 15. menſuras 1½. quartas urbicas: juxta quem computum inuenio pro 2000. Bathis 25333. menſuras ⅓. dimidiæ, pro 3000. verò 48000¼. rurales: pro 2000. Bathis 30550. pro 3000. vero 45925. menſuras urbicas: linquens aliis reductionem ad menſuras alias aliarum Regionum: ut *Freyerus* habet 48000. cantharos Jenenſes, & 72000. pro 3000. Bathis.

Sed poſito, certos nos eſſe, ut non ſumus, de Batho, nondum tamen ſolutus eſt, quem 2000. heic, 3000. ibi mouent, ſcrupulus: Quod ipſum dubium conſiderationi noſtræ ſubmittendum reſtat.

Nodum mox ſoluunt *Tirinus*, *Joh. Palmer*, & alii, quos ſupra recenſui, diſtinctione inter *Bathum ſacrum* & *communem*, quorum hic ſuperetur ab illo in ratione ſesqui altera, ſiue 1½. ad 1. Sic enim 2000. Bati unius loci faciunt 3000. alterius. Nituntur autem illi authoritate Vulgatæ, quæ 2. Paral. IV. pro 3000. Batis habet 3000. *metretas*, & 1. Reg. VII. bis mille batos Gloſſarum formâ explicat per *ter mille metretas*: *Joſephi* item, qui batum æquiparat Sextariis 72. id eſt, totidem Logis, quod nimium judicat *Villalpandus* pro mari æneo, niſi ſtatuamus Logum 6. ouis minorem. Verum enim verò minus firmo ſtant hæc omnia talo. Ex ſacris ſi quod elici poteſt diſcrimen, elicitur Siclorum & Cubitorum, non verò Batorum, quod ſi fuiſſet, haud præteriiſſet Ezech. XLV. 11. ubi Bathum cum Epha æquiparat, & cum aliis minoribus menſuris confert. Silentio prætereo, quæ adferri poſſent contra deductionem bathi, id eſt, ſemicubiti cubici, quàm *Villalpandus* facit ex ipſo mari æneo; ea quoque, quæ produci poſſent contra Hebræorum diſtinctionem inter *Batum aridorum* majorem & *liquidorum* minorem, nec authoritate Scripturæ, nec ulla ratione fundatam.

Sunt *Piſcator*, *Ribera in Menochium*, *Junius*, *Grotius*, *Toſſanus*, *Friedlieb*, *Thymus*, *Reyherus*, perſuaſi, potuiſſe equidem mare, ſi ad marginem plenum, capere 3000. batos, ſed habuiſſe communiter 2000. Tolerari poſſet hæc conciliandi ratio, ni accederent ſomnia, conſcendiſſe Sacerdotes lotionis ergò hoc mare, quod repleri non potuerit ad ſummum, nè ſubmerſi in eo vitæ incurrerent periculum. Emendatur hæc hypotheſis, ſi dixeris, cepiſſe

mare

mare integrum 3000. batos, & reuera per noctis decurſum fuiſſe adimpletum, ſed continuiſſe cupam mari ſubjectam batos 1000. ut in ea lauare potuerint manè Sacerdotes manus ſuas ac pedes, ſic cupâ repletâ remanſiſſe in mari ipſo 2000. batos, ſacrificiis lauandis aliisque ſacris uſibus deſtinatos. Cui opinioni firmandæ inſeruire id poſſet, quod 2. Paral. voci יָכִיל *jacil*, *complebat*, quæ etiam occurrit 1. Reg. adjuncta ſit alia vocula מַחֲזִיק *machazik*, *comprehendens*, ut ſenſus ſit, repletum fuiſſe ordinariè ad 2000. batos, ſed integrum capax fuiſſe 3000. batorum.

Prukner in vindiciis, *Schindler* in *Lexico Pentagl. Hafenreffer de Templo Ezech.* quærunt 1000. reſiduos ſupra 2000. batos ſupernè, ut alii infra, pertendentes, aquæ fluidæ in mari fuiſſe & ad marginem usque duntaxat 2000. ſed frumenti in conum accumulati 3000. batos. Sed hæc opinio exquiſitam vix ſuſtinet δοκιμασίαν. Fuit, quod notum, bathus menſura fluidorum, non aridorum: Mare æneum ὑδροφυλάκιον, non σιτοφυλάκιον. Et ex Geometriæ principiis conſtat, Conum ſiue Pyramidem eſſe $\frac{1}{3}$. Cylindri vel Prismatis ejusdem altitudinis & baſeos, & proin vas 5. cubitos profundum & 10. latum, in conum licet accumulatum, non plus capere quàm 2666. batos, qui longè abſunt à 3000. Fiant experimenta cum vaſe cylindrico, cujus altitudo ſit ſubdupla diametri; patebit, conum accumulatarum frugum vix $\frac{1}{3}$. fore vaſis; ſal cohærens magis & madidum $\frac{1}{2}$.

Vatablum ſi audias, ſunt Paralipomena reuerà παραλειπόμενα, omiſſa in Libris Regum: quod parum quadrare videtur cum ἀκριβείᾳ & αὐθεντίᾳ Sacri Codicis: pone, extare heic ibi circumſtantias alibi omiſſas, ſed caue hoc applices menſuris vel numeris, qui ſi in uno loco falſi ſint, correctionem poſtulant, non ſupplementum.

Rabbinos ſi conſulas, *Salomonem Iſaacidem*, *Kimchium*, *Jehudam Leonem*, & ex iis *Lundium*, videbis occaſionem dediſſe illis hanc, de qua nunc, Locorum Scripturæ ἐναντιοφανείαν mari æneo aſſignandi formam duplicem, ſupernè cylindricam, infernè parallelepipedicam, ut uni harum dent 1000. bathos, alteri 2000. toti mari 3000. Quæ ſententia adeò abſurda haud eſt, modò demonſtrari poſſet ſtructura hæc duplicis formæ, & ratio dari, cur Scriptura in uno loco expreſſerit capacitatem duntaxat ex parte, alio in loco totam, quum tamen ex hypotheſi tam Cylindrus quàm Parallelepipedum pertinuerint ad ipſum mare. Ut taceam, ex propria illorum hypotheſi calculum 2000. & 3000. bathorum non congruere dictis partibus vel toti, ſiue Cylindrum ſtatuas 2. cubitorum, & Parallelepipedum 3. in altitudine, ſiue huic 2. tribuas illi 3. ſiue cubitum ſtatuas 6. ſiue 7. palmorum; quod convincit *Freyer Diſſ.* II. p. 19.

Pergimus ad *Melium*, cui maris ænei nomine venit non ſolùm vas illud coloſſeum ſeu concha bobus impoſita, ſed & cupa inferior, in quam aqua defluxit: illi autem tribuit 1000. batos, huic 2000. toti proin mari 3000. ut Locus 1. Reg. intelligendus ſit de cupa inferiori, Paralip. verò de concha & cupa. Hanc ſententiam ad examen & calculum reuocat *Sturmius* ſequentem in modum. Supponit cum Autore Hypotheſeos, bathum continere 432. oua, ouum 3. pollices cubicos, cubitum 5. palmos, ſacrum 10 ſiue 30. poll. Mare ſuperius computaturus tanquam hemiſphæricum (eſt autem juxta Melium amplius) inuenit, ſubtracta metalli craſſitie, diametrum poll. 294. hujus cubum 25412184. per conſequens (ex Archimedea Proportione 42. ad 22.) ſphæram 13311144. hemiſphærium, quod ipſam dat concham 6655572. poll. cub. Poſita bathi capacitate 432. ouorum ſiue 1296. pollicum dabunt 1000. bathi 1296000. quo numero ſi diuidatur inuenta conchæ capacitas prodibunt 5. & quod excurrit, id eſt, ſupra 5000. bati pro illa conchæ capacitate. Et cupam inferiorem 2000. batorum ſiue poll. cub. 2592000. ſi diuidas cum ſuperficie 360000. poll. quadratorum, prodit altitudo cupæ, in qua Sacerdotes lauari debebant haud ultra 7$\frac{1}{2}$. poll. profunda. Sed corrigit *Melii* Hypotheſin *Sturmius* ponendo cum *Bernardo* pro bato 2210. poll. cub. pro cubito 18. poll. ſicque inuenit pro conchæ capacitate incirca 1000. batos & pro cupæ profunditate ferme 3. pedes. Haud tamen extricat nos ipſa hæc melioratio ab omni difficultate. Nondum quippe conſtat ratio, cur 2000. bati non æquè pertineant ad concham ſeu mare ipſum æneum, utpote cujus margo in Textu noſtro adeò præcisè deſcribitur, qui ipſe Textus ex *Melii* Hypotheſi conchæ, id eſt, maris propriè & verè ita dicti nullam prorſus faceret mentionem, ſed hanc παραλειπομένοις relinqueret.

Feliciſſimè omnium ut hactenus doctrinam de mari æneo explicauit Clar. *Sturmius*, ita & omne heic locorum dubium remouet. Videamus, quomodo. Seligit is cum *Bernardo* bathum omnium ferme maximum 2210. pollicum cubicorum, quoniam notum, unico ſæpe die 1000na. aliquot Sacrificia fuiſſe mactata, quorum lotioni non minorem aquæ copiam dare poſſumus, quàm 2000. batorum. Totidem autem bathorum capax fuit mare æneum κατ' ἐξοχὴν ita dictum, bobus impoſitum. Hi igitur 2000. bathi multiplicati cum 2210. pollicibus cubicis dant 4420000. pollices cubicos pro tota maris capacitate: Mare autem hoc facilioris calculi ergo concipit ſub forma Cylindri ex circumuolutione parallelogrammi oblongi a b s t. Tab. CCCCL. geniti circa axin a b. Ab altitudine hujus Cylindri ſubtrahit fundi craſſitiem u t. 3. poll. ut maneat altitudo Cylindri b c. 122. poll. his diuidit totam capacita-

tem,& hac ratione inuenit pro area fundi 36229. pollices quadratos. Poſtea ex Archimedea ratione circuli ad quadratum diametri 77. ad 98. pro quadrato diametri maris ænei obtinet 46100. Unde extracta radix 214. poll. dabunt Cylindri hujus diametrum, ſiue 107. ſemidiametrum b s. Ita ſi Parallelogrammum r s t u. fuerit delineatum nil referet, qualemcunque demus mari figuram, dummodo extremus margo e. 5. cubitis diſtet à centro, & quod ventri maris datur ultra lineam s t. auferatur infra S. de Cylindri cauitate. Boues 12. quibus mare inſiſtit excauat ille noſter Interpres, omnibusque junctim ſumtis dat 1000. batos. In horum boum diſtinctam magnitudinem ita inquiſiuit. Unius cujusque bouis cauum ſiue capacitatem reducit iterum ad Cylindrum, cujus ſectio parallelogrammica u x y z. in longitudine ſua ſe habet ad latitudinem ſiue altitudinem ut $3\frac{1}{2}$. ad 1. Diuidit per conſequens 1000. batos ſiue 2210000. pollices cubicos per 12. obtinetque ſic capacitatem unius cylindri 184166. Hic numerus diuiſus per 7. dat quotum, qui bis ſumtus cylindrum dat, cujus altitudo æqualis diametro fundi circularis, cubo inſcriptibilis $52618\frac{6}{7}$. Infert porro juxta Archimedis regulam, ut 33. ad 42. cylindrus ad cubum, ita cylindrus inuentus ad cubum, è quo extracta radix dat latitudinem z y. 40. ut longitudo x y. ſit 140. poll. Delineato ita Parallelogrammo u x y z. haud difficile erit figurare bouem, qui contineat $1\frac{1}{2}$. de mille batis. Poterat enim Plaſtes formis ex Gypſo paratis, & pinguedine intus oblitis, infundere batos tot, quot opus erant, iterumque effundere, & vel exceſſui vel defectui mederi abradendo Gypſum, vel addendo; applicatis prius Epiſtomiis neceſſariis.

Panduntur ita à *Sturmio* duæ ἐναντιοφανείας inter 2000. & 3000. batos tollendi viæ. Nam 1. maris concha ſola bobus impoſita capiebat 2000. batos 1. Reg. VII. memoratos, & ipſum hoc mare unà cum bobus ſubſtratis per Epiſtomia mari connexis 3000. juxta 2. Paral. IV. ubi ſimul prolucet ἔμφασις vocis מַחְזִיק *comprehendens*. 2. Ponit idem, per ora boum duplo plus aquarum fluxiſſe, quàm per Canales occultos mari fuerat illatum eodem tempore: dum interea ora boum fuere clauſa, donec mare totum fuerit reimpletum. Clauſis poſtmodùm aquæductibus ad mare euntibus, ut aquæ non patuiſſet aditus, & ècontra apertis boum epiſtomiis pro defluxu aquæ in 10. labra ænea, 40. batorum capacia ſingula juxta 1. Reg. VII. 38. fuiſſent hæc quinquies repetita aquatione repleta, quo ſenſu capacitas maris fuiſſet 2000. batorum. Si verò aquæductus aperti manſiſſent, ſepties repetenda fuiſſet aquatio, & octaua vice ſaltem quinque labris danda fuiſſet aqua pro maris exhauſtione. Ita adfuiſſent bati 3000. Et vox מַחְזִיק *comprehendens* idem ſignificaret quod *affundens, ſiue fortificare faciens Batos, ter mille comprehendebat*, ſiue *complebat*. Vix autem vero eſt ſimile, affluxiſſe ſimul & effluxiſſe indeſinenter dice noctuque aquas, ſed probabilius longè, clauſa fuiſſe nunc boum epiſtomia, nunc aquæductus.

In Calculo *Sturmii* ſupra expoſito inueniet fortean curioſus Lector, quod vel deſideret vel emendet. Inuenio ego, reuiſo computo, ex propria Authoris Hypotheſi, & batho 2210. poll. cubicorum capacitatem maris 4420000. poll. profunditatem, ſubtractis pro fundo 3. digg. ped. 9. poll. 8. ſcrup. $7\frac{2}{3}$. pro area circulari fundi 4476584. pro quadrato diametri 5697470. è quo radix extracta dat diametrum 2387. ſcrup. ſemidiametrum $1193\frac{1}{2}$.

Quodſi cum *Eiſenſchmidio* ponam pro batho 2022. pollices Pariſinos, ſiue 3494016. lineas cubicas: prodit capacitas maris 6988032000. lin. profunditas ſubtractis 3. pollicibus 8. ped. 0. poll. 4. lin. ſiue 1056. lin. area circularis fundi $6617454\frac{1}{2}$. lin. quad. Diametri quadratum $8422214\frac{6}{7}$. radix inde extracta, ſiue diameter 2902. lin. ſiue 20. ped. 1. poll. 10. lin.

Multa dici poſſent de pondere maris ænei, transportatione ejus in Templum, deriuatione aquæ ex fontibus, loco in Templo, uſu tum naturali, tum myſtico & fatis, quæ, quia limites intentionis & Textus transeunt, lubentes omittimus.

TAB.

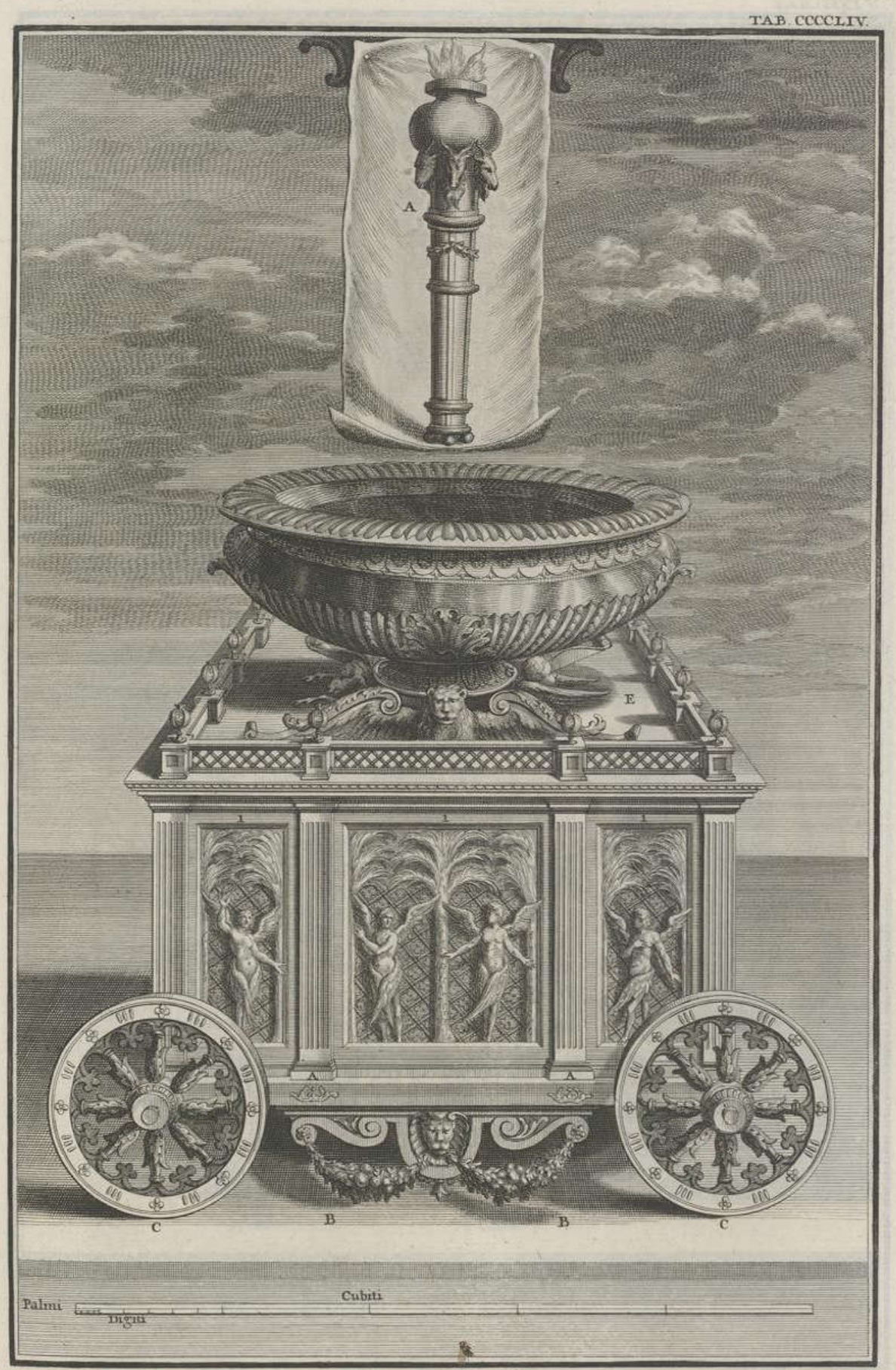

I. REG. Cap. VII. v. 27-37.
Labra ænea Villalpandi.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 27-37.
Eherne Kessel nach Villalpand.

I. G. Pintz sculps.

I. REG. Cap. VII. v. 27-37.
Labra ænea Lundii.

I. Buch der Kön. Cap. VII. v. 27-37.
Eherne Kessel nach Lund.

I. G. Pintz sculps.

TAB. CCCCLIV. CCCCLV.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 27 - 37.

27. Et fecit decem machinas æneas, cujusque machinæ longitudo quatuor fuit cubitorum, latitudo quatuor cubitorum, & altitudo ejus trium cubitorum.

28. (a) Abacos habuerunt intra limbos concluſos.

(a) Abacos voco ſpatia aut campos latos inter limbos laterales, qui quoniam limbis clauduntur & circumſepti ſunt, Ebraice clauſuræ vocantur.

29. Atque in abacis illis intra limbos incluſis Leones erant, Boues & Cherubim, ſupra limbos pes erat ſupernè, ad cujus infimam partem item Leones erant & Boues, tum etiam additamenta quædam opere bracteato.

30. Singulæ Machinæ habebant rotas æneas quatuor & tabulas æneas: deinde erant in quatuor angulis ejus humeri ſub labro ipſo ad latera uniuscujusque, qui humeri fuſi erant, quisque è regione alterius pone additamentum.

31. Os ejus intra coronamentum & ſupra cubitum habebat, osque ejus rotundum erat ut opus pedis, habens ſesqui cubitum. Et ſupra os ejus erant extantes noduli, quorum abaci quadrati erant, non rotundi.

32. Quatuor rotæ erant ſub abacis, axesque rotarum in machina ipſa, altitudo rotæ erat ſesquicubiti.

33. Erat autem factura rotarum ut factura currus, (b) axes earum, moduli earum, radii earum, & canthi earum, omnia hæc fuſa erant.

(b) Alii gab pro cantis legunt, & hiſchuk pro modiolis, vel huſchuk pro annulis ferreis, quæ continent modiolos.

27. Et fecit decem baſes æneas, quatuor cubitorum longitudinis baſes ſingulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis.

28. Et ipſum opus baſium interraſile erat: & ſculpturæ inter juncturas.

29. Et inter coronulas & plectas, leones & boues & Cherubim: & in juncturis ſimiliter deſuper: & ſubter leones & boues, quaſi lora ex ære dependentia.

30. Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, & axes ærei: & per quatuor partes quaſi humeruli ſubter lutérem fuſiles, contra ſe inuicem reſpectantes.

31. Os quoque lutéris intrinſecus erat in capitis ſummitate: & quod forinſecus apparebat, unius cubiti erat, totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata, non rotunda.

32. Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos baſis erant, cohærebant ſibi ſubter baſim: una rota habebat altitudinis cubitum & ſemis.

33. Tales autem rotæ erant, quales ſolent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fuſilia.

34. Quatuor inſuper humeri ad quatuor angulos machinæ cujuslibet, atque hi humeri ejus ex machina procedebant.

35. Et ſupra machinam altitudo erat ſesqui cubiti rotunda circunquaque, & in ſummo machinæ limbi ejus, & abaci ejus ex ipſa.

36. Exſculpſerat enim ſupra tabulas limbos, & ſuper abacos ejus Cherubim, Leones & Palmas, quemadmodum in abaco quolibet, & additamento circunquaque.

37. Ad hunc modum fecerat decem machinas eodem modo fuſas, eadem menſura, eademque formatura omnibus.

34. Nam & humeruli illi quatuor per ſingulos angulos baſis unius ex ipſa baſi fuſiles & conjuncti erant.

35. In ſummitate autem baſis erat quædam rotunditas unius & dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter deſuper poſſet imponi, habens cælaturas ſuas variasque ſculpturas ex ſemetipſa.

36. Sculpſit quoque in tabulatis illis, quæ erant ex ære, & in angulis, Cherubim, & leones, & palmas, quaſi in ſimilitudinem hominis ſtantis, ut non cælata, ſed appoſita per circuitum viderentur.

37. In hunc modum fecit decem baſes, fuſura una, & menſura ſculpturaque conſimili.

VIdimus *æneum mare*, ejusque ſtructuram ſatis, ut quidem enucleauimus, naturali nunc ordine, ὁδηγῷ ſacro Codice pergimus ad *labra ænea*, &, quibus incumbebant, *machinas:* Ex *mari* translata fuit aqua in *labra:* In *mari*, cupa nempe ejus inferiori lauabant Sacerdotes muneribus ſuis functuri manus ac pedes, in *labris* victimas offerendas DEO. Clarum id ex 2. Paralip. IV. 6. *Fecit inſuper decem labra, & poſuit quinque à dextra, & quinque à ſiniſtra, ut lauarent & abluerent in eis opus holocauſti, mare autem, ut in eo lauarent Sacerdotes.* Omnia nempe, quæ DEO offerri debebant, oportuit eſſe ſacra, omnia ſacra munda, ſordes abſtergi aquâ. Dictabat & gentibus vel natura, obſcurus licet de DEO ſanctiſſimo nonniſi mundis oblationibus placando conceptus, vel ab ipſis Judæis deriuata traditio lotiones. Habuere & illæ aquas ſuas luſtrales, quibus luſtrabantur Sacerdotes, hoſtiarum oblatores, hoſtiæ ipſæ, veſtimenta; ut etiam molam ſalſam præceſſerit manuum ablutio; quod fuſè probat *Scacchi Sacr. Elæochriſm. Myroth.* II. c. 49. p. 542. Quod mare fuit & labra in Templo Solomonæo, id fuere χέρνιβες, χερνίβια, χειρόνιπτρα, *Aquiminalia*, *Polluci*, *Homero*, aliis frequentiſſimè memorata. Quale *vas, futile Feſto* dictum, antiquitatis inſigne monumentum in Sacris veſtæ adhibitum depingit *du Choul de Rom. Relig.* (vid. Tab. CCCCLVI. Fig. A.) & ex Sacris his Ethnicorum uſum aquarum luſtralium modernum deducit, quo jure, videant alii.

Vas modò dictum *futile*, quo utebantur in Sacris Veſtæ Romani, *in terra non ponebatur*, teſte *Feſto*, ſed à Sacris Veſtalibus ferebatur. Simile quid obſeruandum in *labris* noſtris *æneis*, quæ terram non attingebant, ſed *machinis*, מְכֹנוֹת *mecconoth* fuere impoſita, quæ Parallelepipedi formam habebant, 4. cubitos longæ latæque, tres altæ.

Seruarunt LXX. in Textu noſtro vocem originalem μεχωνὼθ, complut. μεχωνὰ, ſed in Paralipomenis habent λεκάνη, *luterem*, *Lauacrum*. *Joſephus* baſes dixit eſſe μεχωνὼθ, ſed τὰς τρογαύλας, luteres, impoſitos baſibus. Legas & apud *Theodoretum* χυτρογαύλας, in Editione *Joſephi* Colonienſi κυθρογαύλας pro *labris*, quorum altitudinem facit *quatuor cubitorum*. *Ant.* L. VIII. c. 2.

Habuerunt hæ machinæ ſiue baſes æneæ מִסְגְּרוֹת בֵּין הַשַּׁלְבִּים *misgroth ben haſchlabbim*, *abacos intra limbos*, ut nos vertimus, LXX. συγκλεισὸν ἀνὰ μέσον τῶν ἐξεχομένων, *concluſum inter junctura*, potius clauſuras inter partes extantes, id eſt, areas inter partes extantes, Tab. CCCCLV. ubi hæ areæ ſculpturis variis ornatæ ſunt 1. & extantes partes 2. unde nos ſatis benè *Seiten*, Seiten-Flächen, *zwiſchen den Leiſten*. *Villalpandus* T. II. p. 493. per τὰ ἐξεχόμενα, *junctura*, intelligit *columellas*, *quibus æneæ baſium tabulæ inuicem connectebantur*. A. Tab. CCCCLIV.

Erant autem areæ hæ ſeu quadratæ, ſeu rectangulæ, ſculpturis pulcherrimis exornatæ. *In abacis illis intra limbos incluſis Leones erant, Boues & Cherubim.* v. 29. De his nihil eſt dubii. vid. Tab. CCCCLIV. CCCCLV. niſi quòd ibi leones & boues ponantur ſtatim infra luteres, & Cherubini in areis lateralibus, heic omnes hæ figuræ in areis. De his ita *Joſephus* l. c. ἦν δὲ ταῦτα (πλευρὰ τῆς βάσεως) τριχῇ διηρημένα, ἑκάσην

δὲ

δὲ χώραν ὅρος ἐπεῖχεν, εἰς ὑπόβασιν κατεσκευασμένον, ἐφ' οἷς ἑστόρευτο, πῆμὲν λέων, πῆδὲ ταῦρος, καὶ ἀετός. *Erant autem hæc* (latera baſium) *tripartita, & inter junctura cælaturis diſtincta, alibi Leonis effigie, Tauri alibi, aut Aquilæ.* Et mox: ὃις (γωνίαις) ἐπεκάθητο σπεῖρα καλὰ κλοιὸν ἐπικειμένη τὸν λετῆρα ταῖς χερσὶν ἐπαναπαυόμενον, ἀετῶ καὶ λέοντος αὐταῖς ἐφηρμοσμένων, ὡς σύμφυτα ταυτ' εἶναι δοκεῖν τοῖς ὁρῶσι. μεταξὺ δὲ τέλων Φοίνικες ἦσαν τετορευμένοι. *His* (angulis) *impoſita erat ſpira, cui labrum inſerebatur, ita ut manibus ſuſtineri videretur: qua parte effigies Leonum & Aquilarum ſic erant adaptatæ, ut connatas putares, interuenientibus inter eas Palmarum arbuſculis.* Quæ *Joſephi* deſcriptio quadrat *Villalpandinæ* Delineationi Tab. CCCCLIV. Memorantur porrò v. 29. לִיוֹת מַעֲשֶׂה מוֹרָד *lioth maaſeh morad,* infra leones & boues, LXX. ἔργον καταβάσεως, *opus deſcenſionis*, nobis, obſcurè, *additamenta quædam opere bracteato*, melius in vernacula, *allerley Laubwerck*, quo nomine intelligit *Villalpandus* Tab. CCCCLIV. B. *ornamentum* illud, quod encarpi inſtar *in ima baſi luterum inter rotas pendet, ex Leonum, aut Boum, Aquilarum, aut humanis capitibus dependentia. Lundius* cælaturas quoque habet pendulas, *Zierathen von getriebener Arbeit.* Tab. CCCCLV. E.

Verſ. 30. *Singulæ machinæ habebant rotas æneas quatuor, & tabulas æneas.* Hæc nihil inuoluunt dubii. Rotas videſis Tab. CCCCLIV. C. CCCCLV. A. Videntur autem Rotis impoſitæ machinæ, ut facilè ab uno loco in alium moueri poſſent, fortè & ipſi mari admoueri, & ex hoc fonte impleri. Memorantur & *humeruli in quatuor angulis*, כְּתֹפוֹת *cethephoth*, LXX. ὠμίαι ὑποκάτω τῶν λετήρων, *humeruli ſubter luteres; Joſephus*, τέσσαρες κιονίσκοι καλὰ γωνίαν ἑξῶντες τετράγωνοι, *quatuor columellæ per totidem angulos diſpoſitæ quadrangulæ.* Intelliguntur nempe columnæ ſiue columellæ angulares Tab. CCCCLIV. D. CCCCLV. F. Sed altius rurſum aſcendit *Villalpandus*, prætendens, fuiſſe concham ſiue luterem ſuſtentatum veluti humeris quatuor animalium alas conjungentium. Tab. CCCCLIV. E.

Sequitur v. 31. *Os intra coronamentum* פִּיהוּ מִבֵּית לַכֹּתָרֶת *pihu mibbeth laccothereth. Joſephus* loco ſupra citato explicat per σπεῖραν, *ſpiram.* Intelligit *Villalpandus* ipſum pedem conchæ Tab. CCCCLIV. G. Tabulæ ſupremæ conjunctum, ſiue inſertum, qui fuerit *rotundus* ſesqui cubitum, in ſummo cubitum, contractus nempe, ut ſolent vaſorum pedes. Aliter ſentit *Lundius* conchæ ſubdens Parallelepipedum, cubitum altum, cælaturis quoque exornatum, quod *collum*, *den Hals* vocat, præeunte *Luthero* & vernacula noſtra. Tab. CCCCLV. G. In hujus area ſuprema os ſiue foramen ſesqui cubitale collocat H. cui concha fuerit baſi ſua inſerta.

His hactenus explanatis reliqua, quæ ſequuntur, nihil inuoluunt difficultatis.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 38. 39.

Fecit præterea decem labra ærea, ſingula labra capiebant quadraginta Batos, ſingulaque labra quatuor erant cubitorum, ſingulisque machinis ſingula labra impoſuit.

Et collocauit quinque machinas ad latus ædis dextrum, & quinque ad latus ædis ſiniſtrum: Lacum verò poſuit à latere ædis dextro ad Orientem, Meridiem verſus.

Fecit quoque decem lutéres æneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum: ſingulos quoque luteres per ſingulas, id eſt decem baſes, poſuit.

Et conſtituit decem baſes, quinque ad dexteram partem Templi, & quinque ad ſiniſtram, mare autem poſuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem.

FEcit vel fieri juſſit Salomon *decem labra ærea* כִּיֹּרוֹת נְחֹשֶׁת *cioroth nechoſcheth*, LXX. χυθροκαύλας χαλκᾶς, Nos & Vulgata *labra*, alii minus rectè *labia.* Erat veteribus *labrum* vas in balneis ad lauandum aptum. *Labrum in balneo fac ut ſit. Cicero.* Baſes, quibus impoſita fuere hæc labra, deſcriptæ in verſiculis præcedentibus. Horum labrorum *quinque* fuere ad *latus ædis dextrum*, in angulo nempe Auſtr-occidentali, & *quinque ad latus ædis ſiniſtrum*, in angulo inter parietem occidentalem & ſeptentrionalem, Tab. CCCCXXXI. W. CCCCXXIII. S. Atrii nempe Sacerdotum. An autem eodem ſemper loco ſteterint hæc labra fixa, aqua ad ea per tubos ſubterraneos ex fonte Etham deductâ, quod *Lundio* placet, vel, quoties impleri debebant, mari ipſi rotarum beneficio, quibus incumbebant, adducta, quod *Sturmius* vult, definire nolo. Certum id eſt, inſeruiiſſe hæc labra lauan-

dis victimis. Clarum id ex 2. Paral. IV. 6. & *Joſepho Ant.* L. VIII. c. 2. τὰς δὲ λατνῆας, εἰς τὸ καθαίρειν τὰ ἐντὸς τῶν ὁλοκαυτωμένων ζώων, καὶ τὰς πόδας αὐτῶν. *Labra, ut eorum aqua purgarentur inteſtina ac pedes animantium ad holocautoma deſtinatorum.* Adde R. *Jehudam Leonem de Templo.* L. II. c. 15. 16.

Figuras horum labrorum videre licet in Tabb. CCCCXLIV. CCCCLV. Præſentis conſiderationis eſt capacitas. *Singula labra capiebant quadraginta Bathos, ſingulaque labra quatuor erant cubitorum.* Variabit hæc capacitas pro diuerſa batorum hypotheſi. Imo inſeruiunt hæc labra *Eiſenſchmidio Pond. & Menſ.* p. 117. ad determinandam cubiti longitudinem 2384. partium Pedis Pariſini. En quomodo? Inuenerat alibi bathi magnitudinem 2022. pollicum cubicorum Pariſienſium. Poſito, fuiſſe labra illa 40. batis ad marginem ſummum repleta, prodirent ex Geometriæ principiis pro cubito 2028. particulæ. Sed vero eſt ei ſimilius, nunquam fuiſſe ad ſummum usque marginem repleta hæc labra; deſcendens proin ad dimidium infra marginem cubitum inuenit pro cubito 2362. & tandem deſcenſu continuato ad $\frac{1}{2}$. pollicem 2384. partes. Vel: poſitis 2384. partibus pro cubito, altitudo aquæ maxima proueniet 2. ped. Pariſ. 5. poll. $3\frac{4}{7}$. lin. & erit diſtantia aquæ à labio ſupremo 10. poll. 5. lin. cum ſemidiameter ſit 3. ped. Pariſ. 3. poll. $8\frac{4}{7}$. lin. conchâ præſuppoſitâ hemiſphæricâ. Ex noſtra reductione dabunt 40. bathi 507. menſuras Tigurinas rurales & $\frac{1}{2}$. dimidiæ: item 610. menſuras urbicas.

Ponderoſas fuiſſe, quas deſcripſimus, machinas, haud eſt dubium, ſed pondus præciſum determinare, ſilente Scripturâ, perdifficile, ſi non impoſſibile. Laudandum nihilominus, quod ſuſcepit *Villalpandus*, tentamen. Inuenit is pro concha talenta 621. lib. 52. uncias 6. pro concha unà cum pede talenta 640. lib. 48. unc. 11. concham cum pede, rotis, ſculpturis & aliis ornamentis talenta 2000. ut proin luteres 10. aſcendant ad talenta 20000. Modum, quo proceſſit in ſuo calculo, videſis p. 495.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 41. 42.

Vid. v. 16. 17. 18. 20.

1. Reg. Cap. VII. verſ. 45.

— Et omnia vaſa hujusmodi, quæ fecit Hiram Regi Solomoni pro Æde DOMINI, ex ære polito.

— Et omnia vaſa, quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo DOMINI, de aurichalco erant.

INjurius tantùm non forem in Mineralogiam, quæ notabilis eſt Hiſtoriæ Naturalis pars, ſi omitterem, quæ dicenda ſunt de nobili illa materia, ex qua columnæ illæ binæ coloſſeæ, Jachin & Boaz, mare, decem labra cum ſuis baſibus, fuſcinulæ, lebetes, aliaque Templi vaſa fuere fabricata. Vocatur hæc heîc & 2. Reg. XX. 13. נְחֹשֶׁת מְמֹרָט *nechoſcheth memorat, æs politum, ein gläntzendes Ertz*, politurâ nempe ſua reſplendens. 2. Paral. IV. 16. מָרוּק *maruk*, LXX. χαλκὸς καθαρὸς, terſum, læuigatum. Vulgata *Aurichalchum*, pro *Aurichalcum. Clericus* reddit *æs purgatum*, quia vox originalis Ezech. XXI. 9. 10. 11. adhibetur de enſe læuigato, terſo, reſplendente. *Sturm. de Mar. Æn.* p. 13. ἔμφασιν vocis eò usque urget, ut intelligatur æs puriſſimum, quod *politionem admitteret, ac Sacerdotibus ex holocauſtorum præparatione ſordibus perquam expoſitis, ex aduerſo autem diuino juſſu munditiei ſtudioſiſſimis ſpeculi uſum undique exhiberet.* Quæ cogitatio haud abſona mihi videtur.

Redditur vox נְחֹשֶׁת à nonnullis, ut *Junio* & *Tremellio*, *chalybs*, quæ equidem egregiam admittit polituram, ſed hîc locum vix inuenit, quia ſub dio, in aere libero, & ex aſperſione aquæ mox rubiginem contrahit, & v. 46. expreſſa fit mentio *fuſionis* factæ ad Jordanem, quæ circumſtantia rurſus in chalybem haud quadrat. Quapropter plerisque Interpretibus placet *Æs*, *Ertz*. De qua voce Germanica tamen notandum, eſſe πολύσμον. Hoc quippe nomine venit generatim *minera* vel *vena* omnis, ex qua metalla prodeunt, undè vena auri, argenti, plumbi, æris, *Gold-Ertz*, *Silber-Ertz*, *Bley-Ertz*, *Kupfer-Ertz*, & ſic porrò. Hoc ſenſu lato heîc ſumi nequit, quia in ipſa Templi Hiſtoria diſtinguitur aurum & argentum à *nechoſcheth*, ab *ære*. Et auditoribus ſuis metallifoſſoribus injungit *Matheſius Sarept.* p. 176. ut ubicunque in Sacro Codice offendant vocem *Ertz*, eâ intelligant æs, cuprum aliàs dictum, *roth Kupfer*. Cui ſententiæ fauent Interpretes alii. Et ſanè affinis eſt נְחֹשֶׁת Arabico

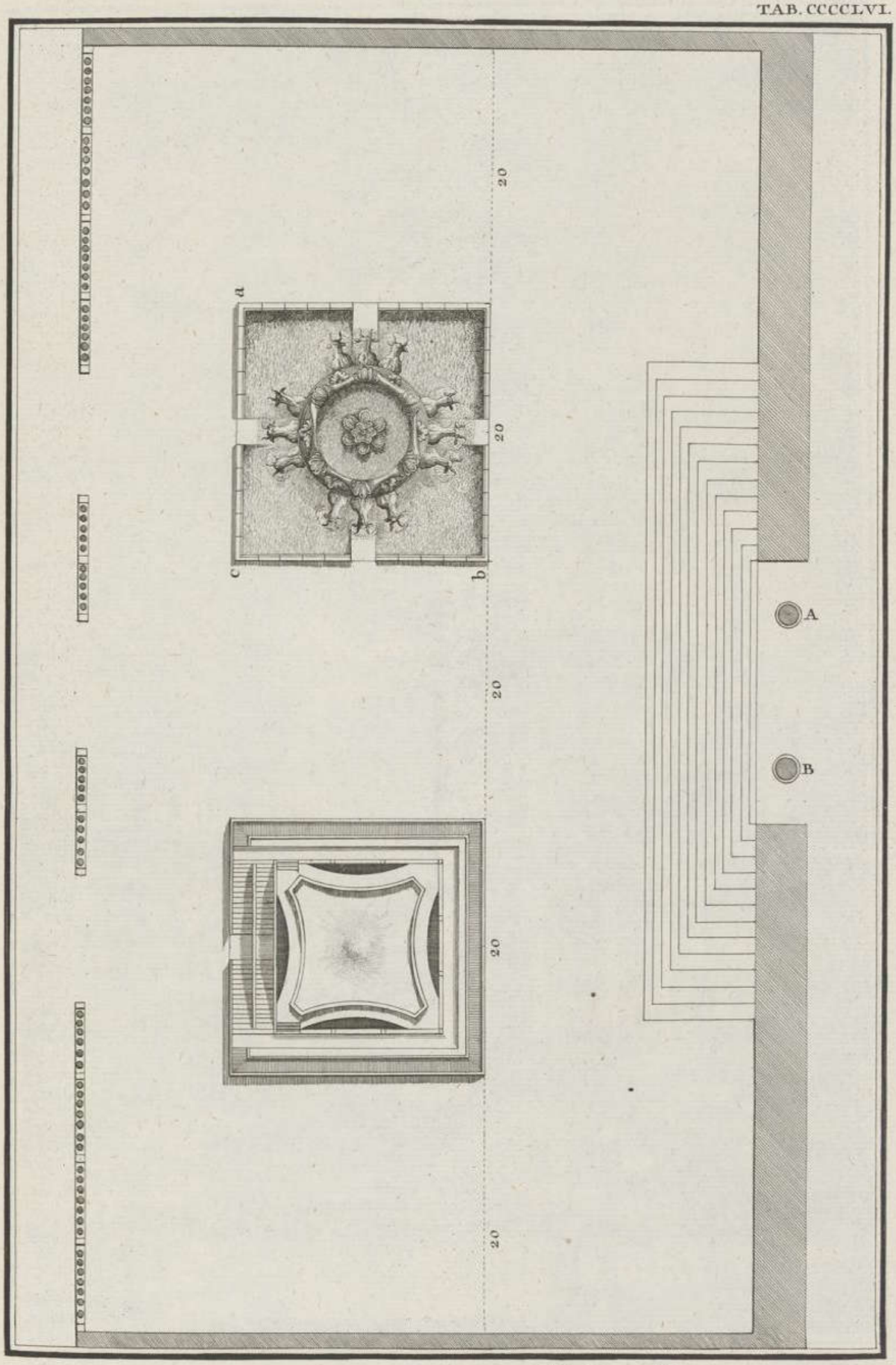

I. REG. Cap. VI. v. 36.
Ichnographia Atrii Sacerdotum.

I. Büch der Kön. Cap. VI. v. 36.
Grundriß des Priester-Vorhofs.

C. Rembshart sculps.

I. REG. Cap. VI. v. 36.
Scenographia Atrii Sacerdotum.

I. Buch der Kön. Cap. VI. v. 36.
Der Priester-Vorhof im Perspectiv.

I. G. Pintz sculps.

I. REG. Cap. IX. v. 11. 14. 28.
Clafsis Ophirea aurifera.

I. Büch der Kön. Cap. IX. v. 11. 14. 28.
Die Ophiriſche Gold-Flotte.

I. A. Fridrich sculps.

bico *Nubas*, *Nehas*, *Nyhas*, *Cuprum* apud *Meninzk. Lex.* p. 5145. Ipſa verò Germanica vox *Kupfer*, &, à qua originem trahit, Latina, *Cuprum* ortum debet *Cypro* Inſulæ, quia olim *Æs Cyprium* omni alio palmam præripuit, de quo videſis plura apud *Salm. in Solin.* p. 659. 770. 776. *Agricolam vet. & nov. metall.* L. I. p. 391. Sed volunt multi, haud traxiſſe Solomonem Regem in uſum æs ſeu cuprum vulgare, verùm aliud longè pretioſius: & placet quidem R. *Jebudæ Leoni Æs Corinthium*, *Joſepho Ant.* L. VII. c. 6. Æs, quod auro pretioſius eſt habitum, τὲ χρυσὲ κρείττον: ex quo facta fuerint vaſa auri fulgorem referentia, ἐκ χαλκὲ τὴν αὐγὴν ὁμοίε χρυσῷ, καὶ τὸ κάλλος. L. VIII. c. 2. De hoc, ſi tale fuit, de quo heic, Corinthiaco ære fama eſt, ortum eſſe ex confluxu variorum metallorum auri, argenti, æris, Corintho igne conſumta A. V. C. 608. Verùm oſtendit *Bochart. Hieroz.* P. II. p. 879. fuiſſe æs illud diu cognitum ante deletam igne hanc urbem, & potuiſſe omni tempore aurifabros cupro addere aurum. Uti & hodie ex admiſta cadmia conflatur aurichalcum, ὀρείχαλκον, *Meſſing*, ex adjuncto ſtanno æs illud, quod campanis fundendis adhibetur, *Glockenſpeiſs*, ex miſtura aliorum Principis illud Roberti nempe Inuentoris metallum, *Printzen-Metall.* Ex omnibus his ſeu ſententiis, ſeu opinionibus, placet mihi ea, quæ *aurichalco* ſuffragium dat, metallo antiquiſſimo, quod polituram admittit egregiam, grato ſe commendat aſpectu, injurias aeris & pluuiæ eludit, & omnibus illis operibus fundendis poterat eſſe aptiſſimum.

TAB. CCCCLVI.

EXhibet Ichnographiam atrii Sacerdotum ad 1. Regg. VI. 36. una cum figuris maris ænei quadratis ſec. Sententias ſupra adductas.

TAB. CCCCLVII.

SIſtit atrii Sacerdotum Scenographiam ad mentem Sturmii expreſſam.

Eſt hic locus hujus maris ænei clarè expreſſus 2. Paral. IV. 10. *Mare poſuit à latere dextro ad Orientem, ex aduerſo Meridiei: (Mare poſuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem.)* Nempe angulus, quem format atrii latus orientale cum meridionali, ut exeuntibus Templo fuerit à dextris.

TAB. CCCCLVIII.

1. Reg. Cap. IX. verſ. 11. 14. 28.

— Hiramque, Rex Tyri, attuliſſet Salomoni ligna cedrina, ligna picea, aurum —

14. Miſitque Rex Hiram Regi centum & viginti Talenta auri.

28. Qui proficiſcentes in Ophir tulerant illinc auri Talenta quadringenta & viginti, aduexeruntque ad Regem Salomonem.

— Hiram, rege Tyri, præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum —

14. Miſit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti Talenta auri.

28. Qui cum veniſſent in Ophir, ſumptum inde aurum quadringentorum viginti Talentorum detulerunt ad regem Salomonem.

FUit θεῖον τι, & myſterio haud carens Hirami donatio & dotatio, omnium penè materialium, quibus pro Templi ſumptuoſiſſima fabrica opus habebat Salomo, lignorum, lapidum, quibus acceſſit ingens auri ſumma, librarum medicarum 14306. unciarum 4. drachmarum trium, ſcrupulorum 2. granorum 6, 80. ſiue 1466400. ducatorum aureorum, Talento nempe ſumto pro libris 119. unciis 2. drachmis 4. ſcrupulis 2. granis 9, 89. ſiue 12220. ducatis aureis.

De *cedrino ligno* egimus aliàs, pauca nunc tangemus de *abiegno*. Vox ברוש *Beroſch*, quæ & occurrit 1. Reg. V. 8. & aliis mox citandis non eodem ſumitur ſenſu apud Interpretes. Sunt qui *Buxum* volunt, ſunt qui *Fraxinum*, *Laricem* alii. Mirus inprimis diſſenſus LXX. horum authoritati parum fauens. Hi quippe reddunt

Κυπάρισσον Jeſ. XXXVII. 24. LV. 13. LX. 13.
Πίτυν Ezech. XXXI. 8. Zach. II. 2.
Πεύκην 1. Reg. V. 8. 10. IX. 11. VI. 15.
Μυρσίνην, Myrtum. Jeſ. XLI. 19.
Ἄρκευθον, Juniperum. Hoſ. XII. 9. 2. Chron. II. 18.

Vulgata quatuordecim locis habet *abietem*. 2. Sam. VI. 5. *fabrefacta*. 2. Chron. II. 7. *arceuthina*. Nah. II. 4. *agitatores*. Chaldæus ſibi conſtans ubique *abietes*. Et ſic Interpretes optimi plerique. Et affine eſt *Beroſch* Hebræorum *Abero* Hiſpanorum, Anglorum *Fir-Tree*, fortè & Germanorum *Forren*, qua quidem voce *Pinum* indigitamus. Certum id eſt, vel quia jungitur *cedro*, & loca pleraque, ſi non omnia, in *abietem* quadrant, & arbor hæc variis operibus perficiundis fuit apta reperta, eſſe ex coniferarum & reſiniferarum claſſe, poſſeque intuitu perpetui viroris, ſtaturæ proceræ, ligni leuis pariter atque durabilis, caudicis recti anteferri aliis, certè Myrto, Buxo, Fraxino, Junipero, Pinui, quæ huc prorſus non quadrant. Accedit natale ſolum, Libanus mons, qui teſte *Hieronymo* ad *Ezech.* XXVII. abietibus abundat. Qualisnam autem heic & alibi intelligenda ſit abietis ſpecies, num *alba* vel *rubra*, *mas* vel *fœmina*, vel utraque, indeciſum linquo; & vel ea propter deſcriptione arboris nemini non cognitæ ſuperſedeo.

De *Tyro* Emporio celebratiſſimo, quod ſummam ſupra expoſitam auri vel ſolum Hiramo Regi ſuo dare poterat, ut hodie *Londinum* vel *Amſtelodamum*, nec non de *Ophir*, unde Solomonæa claſſis aduexit 5132400. ducatos aureos, ſiue 53071. libras, 5. uncias, 5. drachmas, 13, 80. grana, differendi fuſius dabitur alibi commodior occaſio.

TAB. CCCCLIX.

1. Reg. Cap. X. verſ. 2.

Venit autem Hieroſolyma cum exercitu maximo, cum Camelis portantibus odores, & magnam vim auri, lapides quoque pretioſos —

Et ingreſſa Jeruſalem multo cum comitatu, & diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas precioſas —

EXtra controuerſiam ponitur ab Eruditis, dominium Reginæ Sabæ fuiſſe in Arabia Felici, & hujus quidem Prouinciis meridionalioribus. Qui vel dubius hæret, vel ſpecialius ea de re informari cupit, eum ablego ad eruditiſſimum *Bocharti* opus *Phaleg* dictum L. I. c. 25. Fuiſſe Arabiam illam, à Deſerta aliam, aromatibus fragrantiſſimis diuitem, auro atque gemmis, non ex ſacro hoc Textu duntaxat, ſed quoque ex profanis Scriptoribus conſtat, eſſeque adhuc, Itineraria docent. Intelligi autem debere per בְּשָׂמִים *beſamim*, LXX. ἡδύσματα, al. ἡδύσματα, *odores*, *fragrantia*, *aromata*, haud dubitare licet. Habet & ἀρώματα Complutenſis, & *Joſephus* L. VIII. c. 2. *Ant.* De *Thuris* & *Myrrhæ* prouentu *Plinius* L. XII. c. 14. 16. *Principalia in Arabia Felice, Tus & Myrrha: hæc & cum Troglodytis communis: Tura præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ.* Et de ipſis *Sabæis*, Reginæ ſubditis, *Virgilius Georg.* L. I.

India mittit Ebur, molles ſua Tura Sabæi.

Unde & Arabes *turilegi* cluent *Ouidio*. Poſcis teſtimonia ſacra? En Jer. VI. 20. *Ad quid hoc mihi, quod affers Thus de Saba & calamum electum de terra longinqua? (Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum ſuaue olentem de terra longinqua?)* Jeſ. LX. 6. *Abundantia Camelorum obruet te, & Dromedarii Madian & Epha. Omnes de Saba venient, Aurum & Thus ferentes, & laudes DOMINO annuntiantes. (Inundatio Camelorum operiet te, Dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem DOMINO annunciantes.)* Locus denique parallelus noſtro Textui occurrit 2. Paral. IX. 1. *Regina quoque Saba, audita fama Solomonis, venit Hieroſolyma, ut tentaret Solomonem acutis quæſtionibus: (venit inquam) exercitu valde magno cum Camelis portantibus odores, & aurum in copia, lapidesque pretioſos. (Regina quoque Saba, cum audiſſet famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus, in Jeruſalem,*

I. REG. Cap. X. v. 2.
Reginæ Sabæorum Introitus.

I. Buch der Kön. Cap. X. v. 2.
Einzug der Königin von Saba.

I. A. Fridrich sculp.

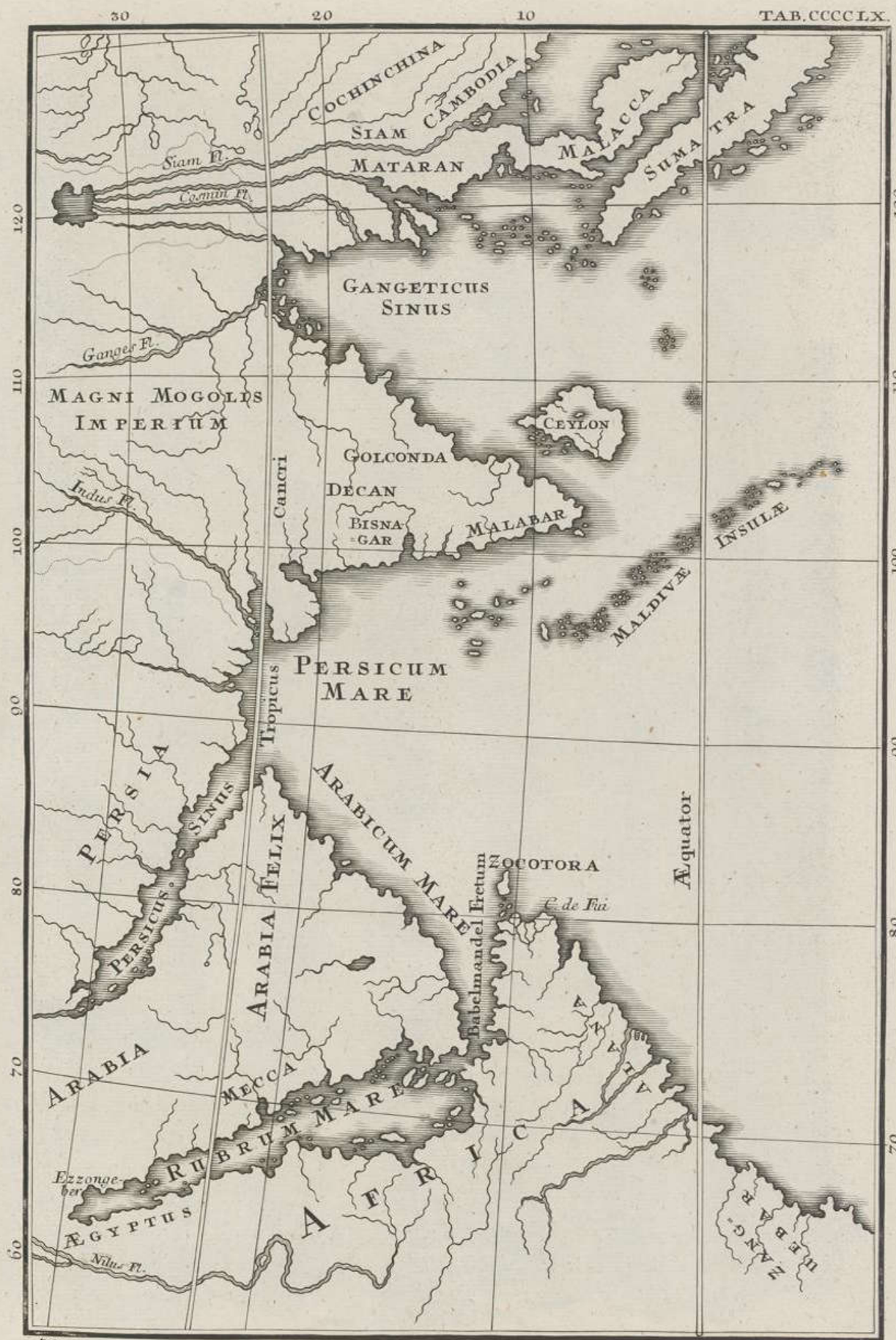

I. Reg. Cap. X. v. 11. 12.
Iter ad Ophir.

I. Buch der Kön. Cap. X. v. 11. 12.
Reyse nach Ophir.

I. C. Steinberger sculp.

I. REG. Cap. X. v. 11. 12.
Elephas, ejusque dentes.

I. Buch der Kön. Cap. X. v. 11. 12.
Elephant und dessen Zähne.

I. G. Thelot sculps.

I. Reg. Cap. X. v. 11. 12. 22.
Simia, Cercopithecus, Pavo.

I. Buch der Kön. Cap. X. v. 11. 12. 22.
Affen, Meerkatzen und Pfauen.

I. A. Fridrich sculps.

1. REG. Cap. X. v. 11. 12.
Pseudosantalum, Ebenus, Rhod. Lignum.

1. Buch der Kön. Cap. X. v. 11. 12.
Sandel-Eben-Rosenholtz.

I. G. Pintz sculps.

I. REG. Cap. X. v. 11. 12. 22.
Pſittacus, Cedrique ſpecies.

I. Buch der Kön. Cap. X. v. 11. 12. 22.
Papagey und Cedern-Art.

I. G. Pintz sculps.

ruſalem, cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque precioſas.) De *Auro* Sabæo-Arabico locus extat apud *Plinium* L. VI. c. 28. ex *Ælii Galli* narratione, *Sabæos ditiſſimos eſſe ſyluarum fertilitate odoriferâ, auri metallis. Agatharchides* Cnidius apud *Photium Cod.* 250. Οὐδὲν ἐυποροώτερον Σαβαίων καὶ Γερραίων εἶναι δοκεῖν γένος, ἔντε ταμιευομένων πᾶν τὸ πίπτον εἰς διαφορᾶς λόγον ἀπὸ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἐυρώπης. Non eſſe ditiores gentes Sabæis atque Gerrhæis, ubi confluant ex Aſia atque Europa pretioſiſſima quæque. Et ex ipſa hac Arabiæ Felicis parte venere Magi illi, qui Regi Judæorum nato homagium præſtituri aſportarunt aurum, thus & myrrham.

1. Reg. Cap. X. verſ. 10.

Adhæc dedit Regina illa Regi centum & viginti Talenta Auri, & odoramentorum magnam vim, lapides quoque pretioſos; hujusmodi odores tantaque copia, quales dedit Regina Saba Regi Salomoni, ultra nunquam venerunt.

Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas precioſas: non ſunt allata ultrà aromata tam multa, quàm ea, quæ dedit Regina Saba regi Salomoni.

INuitat nos hic Textus ad definiendam auri Solomoni Regi ab exteris oris aduecti ſummam.

	Talenta.	Ducat.
IX. 14. contulit Hiram -	120.	1466400.
IX. 28. Aurum Ophireum -	420.	5132400.
X. 10. Reginæ Sabæ donarium	120.	1466400.
Summa	660.	8065200.

In Pondere Medicinali.

Tal.	℔.	unc.	drachm.	ſcrup.	gran.
120.	14306.	4.	3.	2.	6,80.
420.	53071.	5.	5.	0.	13,80.
120.	14306.	4.	3.	2.	6,80.
660.	81684.	2.	4.	2.	7,40.

TAB. CCCCLX — CCCCLXIII. a.

1. Reg. Cap. X. verſ. 11. 12.

Porrò claſſis Hiram, quæ portabat Aurum de Ophir, aduehebat & ligna (a) Almugim valde multa ex Ophir, ſimulque lapides pretioſos.

(a) Quidam volunt eſſe Thina Ligna.

Rex autem fecit ex Lignis Almugim fulcra pro Æde DOMINI, proque Ædibus regiis, Citharas quoque & (b) Nabla Cantoribus: non venerunt unquam hujusmodi Ligna Almugim, nec viſa ſunt usque in hunc diem.

(b) Laurentius Nablia vult: Inſtrumenta ſunt Muſica: Nablum quidam Chelim volunt eſſe aut Barbiton.

Sed & claſſis Hiram, quæ portabat Aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas precioſas.

Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus DOMINI, & domus regiæ, & citharas lyrasque cantoribus: non ſunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque viſa usque in præſentem diem.

LOca parallela, quæ ingrediuntur explicationem Textus, ſunt: 2. Paralip. IX. 11. *Adhæc ſerui Hiram & ſerui Solomonis, qui adferebant Aurum ex Ophir, aduexerunt quoque Ligna Algumim, & lapides pretioſos. (Sed & ſerui Hiram cum ſeruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas precioſiſſimas.)* v. 21. *Claſſis Regis ibat in mari cum ſeruis Hiram: ternis annis ſemel veniebat claſſis marina adferens Aurum, Argentum, Ebur, Simias, atque Pauones. (Naues regis ibant in Tharſis cum*

ſeruis Hiram, ſemel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & ſimias, & pauos.) Eadem legas 1. Reg. X. 22. Adde *Joſephum Ant.* L. VIII. c. 2. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν κομισθέντων ἀπὸ τῆς χρυσῆς καλουμένης γῆς λίθων πολυτελῶν τῷ βασιλεῖ, καὶ ξύλων πευκίνων, τοῖς ξύλοις εἰς ὑποστηρίγματα τοῦ ναοῦ καὶ τῶν βασιλείων κατεχρήσαντο, καὶ πρὸς τὴν τῶν μουσικῶν ὀργάνων κατασκευὴν, κιννύρας τε καὶ ναύλας, ὅπως ὑμνῶσιν οἱ Λευῖται τὸν θεόν. *Per idem tempus allatis ex aurea, ſicut vocant, terra gemmis & lignis pineis, ex hac materie Rex fulcra Templi ac Regiæ fecit, ejusque parte uſus eſt ad Inſtrumenta muſica, cinnyras & nabla, quibus Leuitæ diuinos hymnos ſolent accinere.*

Duo inprimis heîc attentionem noſtram merentur, intra propoſiti noſtri ſphæram ſita, Regio illa aurifera *Ophir* dicta, & ligna *Almugim* inde allata.

Ophiriticam quod attinet Regionem, quæſituris eam idem prope contingit, quod iis, qui terram incognitam auſtralem quærunt, vel viam per Oceanum Borealem ex Europa in ultimam Aſiam: repelli dicuntur illi ab aquis à Polo Auſtrali refluis, & ventis contrariis, hi in media via conglaciari. Milleni aliquot effluxere anni, ex quo φιλόχρυσος orbis quæſiuit utopiam hancce (ſit venia verbo) & tamen vix littora detexit Regionis, ad quam claſſis Hiramo-Solomonea triennii ſpatio iuit redituque. Certum id, quærendam eſſe, quæ dat aurum, argentum, lapides pretioſos, ſimias, pauones, atque ligna Almugim, & omnia hæc in copia, ut tanto labore impendendo digna quoque eſſet merces. Sed & id extra controuerſiam fere eſt poſitum, eò eſſe vel cogitationibus noſtris, vel nauibus tendendum, quò nauigatio facilior ex portu aliquo Arabici Sinus, quàm ex alio maris Mediterranei, quoniam claſſis illa ſoluebatur non ex Japho alioue maris Mediterranei portu, ſed ex Ezeongeber. In virum ſapientem non quadrat, ire per ambages.

Qui hæc attendit criteria, Ophir non quæret in *Zofala* Africæ, ubi nec pauones ſunt, nec pſittaci; non in *Hiſpaniola*, aliisue Americæ Inſulis, ad quas breuior fuiſſet via per mare Mediterraneum, & longa non minus ac periculoſa circumnauigatio Africæ. Neque fuit Tyriis iter inſuetum ad usque fretum Gaditanum, & fortè plus ultra ad littora Luſitaniæ Oceano expoſita: non in *Carthaginenſi* Regione, ad quam ex Ezeongeber non patuit via, niſi circumnauigatâ Africâ penè integrâ. Et notandum probè, illo tempore non auſos fuiſſe Nauarchos claſſem exponere altis Oceani fluctibus, utpote qui interdiu Solem habuere pro Duce itineris, noctu ſtellas, deſtituti Nauticâ Pyxide, quæ hodie Europæas Nationes ad Indos & Garamantas rectâ via ducit per medios Oceanos fluctiuagos: quæ etiam cauſa fuit, quòd Græci & Romani, illi κοσμόφαγοι, in ipſo freto Herculeo recognouerint τὸ Non plus ultra, non ulterius cum claſſibus ſuis progredi auſi. Excluditur proin, & veluti interjecto ampliſſimo abſcinditur non ſola Hiſpaniola, de qua ſupra, ſed omnis *America*, ſpeciatim ditiſſima auro *Peruana* Regio: Nouus enim hic orbis ante 200. demum annos, & quod excurrit, detectus, *Columbo* δαδάχῳ. Neque excurrere licet ad *Sumatram* usque, Indiæ Orientalis Inſulam, quæ in media jacet Torrida Zona, & *interjecta utrique hominum generi commercium ad ſe denegabat commeandi*, pro inhabitabili habita olim. *Macrob. Somn. Sc.* c. 5. Sed neque triennale iter votum dabit *Sapharæ* ad Arabicum Sinum, quò peruenire poterant breui temporis ſpatio, indeque remeare. Quamuis ὡς ἐν παρόδῳ notandum, eſſe triennium illud intelligendum de illorum priſcorum temporum nautica, non de hodierna, quæ ne anno quidem opus habet ad circumnauigandum circulum terræ maximum.

Excluſis veluti præliminariter *Americæ* & *Africæ* iis præſertim locis, quæ cum *Ophir* noſtro aliqua ſaltem nominis affinitate ſunt juncta, nauigatio reſtat inſtituenda in *Indiam Orientalem*, ſed vaſtiſſimam Regionem, & πολύνησον, ubi quærendus erit portus. Tentemus excurſionem, & tantò lubentius quidem, quia naufragii ſaltem non adeſt ullum periculum, ſi hoc ſolum excipias redeundi vacuum auro.

Copticâ linguâ tota India cluet σόφιρ, ſpeciatim Peninſula illa *Malacca*, *Cheroneſus aurea* olim dicta. Quærit Nauarchus noſter *Relandus Diſſ. de Ophir* πολύχρυσον hanc Regionem, ubi eſt Ὀυπάρα, vel Σεπάρα, *Sophara* urbs nota ex veteribus Geographis & Hiſtoricis, *Ptolemæo*, *Ammiano Marcellino*, *Arriani Periplo*, ſita in littore occidentali Cherſoneſi Indiæ intra Gangem, ibi incirca, ubi eſt Luſitanorum celebre Emporium *Goa*. Obſeruauit jam ante *Salmaſius Exercit. Plin.* p. 786. nomen huic loco aliquando eſſe Ὀυπάρα, aliquando Σεπάρα, *Suphara*, Σεφαρὰ, litera Σ nunc præſente, nunc eliſâ, uti & ipſum Ophir apud *Joſephum* & *Origenem* ſcribitur Σωφειρ: & ipſi LXX. pro Ophir habent Σωφειρ, Σωφιρ Job XXII. 24. εἰς Σωφειρὰ 1. Reg. IX. 28. ἐκ Σωφειρ, 1. Reg. X. 11. ἐκ Σαφειρ, 1. Chron. XXIX. 4. Σωφιρὰ, 2. Chron. VIII. 18. Σαφιρ, 2. Chron. IX. 10. Unde apud *Heſychium* Σαφειρ χώρα, ἐν ᾗ οἱ πολύτιμοι λίθοι καὶ ὁ χρυσὸς ἐν Ἰνδίᾳ. *Sophir Regio, in qua lapides pretioſi, & aurum, in India.* Et notandum probè, *Joſepho* teſte Ophir ſiue Σωφειρ κατ' ἐξοχὴν nuncupatum fuiſſe χρυσικὴν γῆν, *auream terram.* Geographos ſi conſulamus antiquiſſimos, *Ptolemæum*, *Plinium*, *Procopium*, *Melam*, Auctorem *Peripli Rubri maris*, diſtingui videbimus χρυσὴν χώραν, vel χρυσικὴν γῆν à χρυσικῇ νήσῳ, *aurea Cherſoneſo*, illam propiorem quidem ab hac remotiore, illam à multis pro Inſula habitam ibi incirca fuiſſe, ubi eſt *Goa*. Sed mirabitur nemo, obſcuris illis temporibus obſcuriores tantò fore Regionum deſcriptiones, quo propiores hæ ſunt Æquatori,

quatori, propiores Zonæ Torridæ illi incognitæ. Et videtur *Ophir* non tam fuiſſe Emporium, ut nunc celebre eſt Goa, Portu commodo pro commercio cum Indis, Perſis, Chinenſibus, aliis Orientalibus populis, quàm Regionem ſiue Prouinciam integram.

Videndum nunc, num, quæ de *Ophir* in Hiſtoria Sacra memorantur, conueniant Ὀυπάρα, Σπάρα, ſiue Peninſulæ Indiæ intra Gangem. *Auro Argentoue* diuitem eſſe *Indiam* ſatis ſuperque conſtat ex Scriptoribus profanis. *Diodor. Sicul.* L. II. c. 16. Ἔχει δὲ, (ἡ Ἰνδικὴ χώρα) καὶ τῶν ἐλεφάντων ἄπιστον πλῆθος, οἱ ταῖς δὲ Ἄλκαις καὶ ταις τῶ σώματος ῥώμαις πολὺ προέχεσι τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ γινομένων. Ὁμοίως δὲ χρυσὸν, ἄργυρον, σίδηρον, χαλκόν. πρὸς δὲ τέλοις Λίθων παντοίων καὶ πολυτελῶν ἐν αὐτῇ ἔσι πλῆθος. *Habet autem* (India) *Elephantum incredibilem multitudinem, qui & viribus & corporis robore multùm præſtant Libycis, ſimiliter & aurum, argentum, ferrum & æs, & lapidum variorum & pretioſorum copiam.* Et Indiam deſcribit *Dionyſius Periegetes* v. 114. ut Sacer Codex Ophir.

Τῶν δ' οἱ μὲν χρυσοῖο μεταλλεύσι γενέθλην
Ψάμμον ἐυγνάμπτῃσι λαχαίνοντες μακέλῃσιν
Οἱ δ' ἰζὲς ὑφόωσι λινεργέας. Οἱ δ ἐλεφάντων
Ἀγρυφέες πριαθέντας ὑποξύσσιν ὀδόντας,
Ἄλλοι δ' ἰχνεύσσιν ἐπὶ προβολῆσιν ἀνάυρων
Ἦπε βηρύλλε γλαυκὴν λίθον, ἢ Ἀδάμανθα
Μαρμαίροντ' ἢ χλωρὰ διαυγάζεσαν ἴασπιν,
Ἢ καὶ γλαυκιόωντα λίθον καθαροῖο τοπάζε,
Καὶ γλυκερὴν Ἀμέθυσον ὑπήρεμα πορφυρέσσαν.
Παντοῖον γὰρ γαῖα μετ' ἄνδρασιν ὄλβον ἀέξει.

Senſus huc redit, in India reperiri Aurum, Ebur, Beryllos, Adamantes, Jaſpides, Topaſios, diuitias alias. Meminit & *Horatius diuitis Indiæ.* Et *Propertius:*

Arma Deus Cæſar dites meditatur ad Indos,
Et freta gemmiferi findere Claſſe Maris.

Ubi *mare gemmiferum* non tam eſſe videtur Oceanus Indicus, quam Mare Littora Perſiæ, Caramaniæ, & Goæ alluens. Aliud teſtimonium, quod merces Solomoni allatas tantùm non omnes memorat, nobis ſuppeditat *Curtius* L. VIII. c. 9. *Aues ad imitandum humanæ vocis ſonum dociles ſunt* (Pſittaci). *Animalia inuſitata cæteris gentibus niſi inuecta. Eadem terra & Rhinocerotes alit, non generat. Elephantorum major eſt vis, quàm quos in Africa domitant, & viribus magnitudo reſpondet.* (Dant hi Ebur.) Aurum *flumina vehunt, quæ leni modicoque lapſu ſegnes aquas ducunt.* Gemmas Margaritasque *Mare littoribus infundit . . . . . Regia auratas columnas habet, totas eas vitis auro cælata percurrit: auiumque, quarum viſu maximè gaudent, argenteæ effigies opera diſtinguunt.* Ubi notandum, Veteribus non tam notam fuiſſe auream Cherſoneſum, ſiue Malaccana littora, quàm proximiores terras cis Gangem, Indiæ nomine, & *Strabone* teſte L. XV. pauci fuerint, qui ad Gangem usque penetrauerint. Memorant & Veteres ſpecialia loca auri argentique feracia. *Plin.* L. VI. c. 20. *Nareæ deinde, quos claudit mons altiſſimus, Indicorum capitalia. Hujus incolæ alio latere auri & argenti metalla fodiunt.* Et c. 19. *Fertiliſſimæ ſunt auri Dardæ, Setæ verò argenti. Sed omnium in India prope non modò in hoc tractu potentiam claritatemque antecedunt Praſii ampliſſima urbe ditiſſimaque Palibotra.* Quæ urbs Gangi adſita haud adeò longè abeſt ab Oupara, quin eò omnes Indi merces ſuas adferre potuerint. Meminit idem *Elephantum*, quorum 9000. Regi ſint à ſeruitiis, unde *conjectatio ingens opum.* Et L. XXXIII. *Gangem* ipſum ponit in numero fluminum auriferorum, *nec ullum abſolutius aurum eſt, curſu ipſo tritoque perpolitum.* *Dionyſius* quoque *Periegetes* v. 1144. mentionem facit copioſi auri in Gandaridarum Regione, quam collocant quidam ad Gangem, ad Hypanis & Megarſi confluentiam alii.

Γανδαρίδαι ναίασιν, ὅθι χρυσοῖο γενέθλην
Δαιδαλέην Ὑπανίς τε φέρει, θείος τε Μέγαρσος.

Gandaridæ habitant, ubi auri originem
Pulchrum Hypanis vehit, & vaſtus Megarſus.

Strabo L. XV. non quidem nominat fluuios hosce, ſed tamen auriuehos prædicat, ut illos Hiſpaniæ, ψῆγμα χρυσῦ καταφέρειν τὰς Ποταμὰς, ὥσπερ τὰς Ἰβηρικὰς. Et *Scholiaſtes Sophoclis* in *Antigone* v. 1050. locum in India eſſe, ait, ubi formicæ metallifoſſorum officio fungantur, auri ramenta in dias producentes auras, τόπον τινα ἐν τῇ Ἰνδίᾳ χρυσῦ ψήγματα ἔχοντα, ὃν ἀνορύττεσι θηρία τινα, μύρμηκες καλέμενα, πτεροῖς χρώμενα. Id equidem præteriri non debet, neque *Tagum* Hiſpaniæ, neque Indiæ *Gangem* inter aurifera flumina numerari. Fœcunda olim fuerunt fortè, quæ nunc ſunt effœta, venis exhauſtis, ut ab his, quæ viuimus, temporibus ad antiqua illa non procedat argumentatio. Neque neceſſe eſt, ut ibi præciſè fuerint auri argentiue venæ diuites, ubi appulit claſſis, poterant pretioſa hæc metalla aliunde illuc vehi: ut hodie auro, argento, frumento, vino abundat Belgium, ubi nihil horum natura producit. Huc tamen facit, quòd in Magni Mogolis Prouinciis Ouparæ vicinis auri argentiue dentur venæ.

Pergimus examinaturi alias merces. שִׁנְהַבִּים *Schenhabim, Dentes* exerti *Elephantum*, ſiue Ebur, vel *Elephantes* ipſi, qui heic loci *Bocharto Hieroz.* P. I. L. II. c. 23. placent magis quàm Dentes, quia proximè ſequuntur alia animantia, Simiæ & Pauones; alibi Ebur κατ' ἐξοχὴν vocatur שֵׁן *Schen*, & Ebur in ſingulari pronuntiaretur, non in plurali. Quæ tamen rationes non adeò ſunt prægnantes, ut non intelligere potius poſſimus Dentes Elephantorum, qui

juxta ipſius *Bocharti* deriuationem ſint שְׁנַהַבִּים i. e. שִׁנְקַהֲבִים *Schenkahabim*, nam קַהֲבִים *Kahabim* priſcis Hebræis dicti fuere Elephantes. Hodienum Ebur Turcis vocatur *hæzæn*. *Meninzk. Lex.* p. 1722. Et Arabibus Elephas *zendebil.* id. p. 3567. Eſt namque verum Elephantis nomen פִּיל *pil*, *phil*, toto Oriente receptum. Eſſe autem Ebur ex Indicis mercibus, nemini non conſtat. *India mittit Ebur.* Virgil. Gignit quidem & Africa Elephantes, ſed *maximos fert India. Plin.* L. VIII. c. 11. *Indicum Afri pauent, major Indicis magnitudo eſt.* c. 9. Idem teſtatur *Polybius* L. V. eſſe καταπεπληγμένας τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν. Vocant Indi Elephantem Barro, an ab Hebræo בְּעִיר *beir*, quod *Bochartus* vult, an à Perſico *barou*, caſtellum, turris, ut *Relandus* conjectat, quia ſunt Elephantes in bello turres animatæ, πύργοι ἔμψυχοι, ut *Baſilio* cluent, vel an originis Indicæ ſit hæc vox, dijudicandum aliis linquo.

קוֹפִים *Kophim* veteres pariter & recentiores explicant per *Simias*, animalia πλατυώνυχα & Ἀνθρωπόμορφα, pede unguiculato multifido; & hodienum Perſis vocantur *Kebi*, *Kippi*, *Kubbi. Meninzk. Lex.* p. 3866. Et eſt *Koph* ipſe Æthiopum *Cephus*, de quo *Plin.* L. VIII. c. 19. *Iidem* (Pompeji Magni Ludi primùm oſtenderunt) *ex Æthiopia, quos vocant, Cephos, quorum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere ſimiles.* Et *Solinus*, ubi de Æthiopia: *Iisdem ferme temporibus*, (quibus Circenſes exhibuit Cæſar Dictator) *illinc exhibita monſtra ſunt. Cephos* (al. *cefos*) *appellant, quorum poſteriores pedes crure & veſtigio humanos artus mentiuntur, priores hominum manus referunt. Græci* κῆβον, κῆπον, κεῖπον vocant. Quamuis deſcriptiones *Agatharchidis* c. 38. *Diodori* L. III. *Strabonis* L. XVI. XVII. *Heſychii*, *Æliani*, L. XVII. c. 8. *Ariſtotelis Hiſt.* L. II. c. 8. 9. inter ſe differant, ut variant ipſæ *Simiarum* ſpecies, *Cercopitheci*, *Cynocephali*, id tamen ex omnibus conſtat, eſſe κῆβον Simiam. v. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 31.

Sequuntur תּוּכִיִּים *thuccijim*, quam vocem omiſere Interpretes Græci, ſed per *Pauones* interpretantur Chaldæus, Syrus, Arabs, Hebræi Doctores præcipui R. *Selomo*, *Leui*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, *Bochartus Hieroz.* P. II. L. I. c. 20. & Interpretes plerique alii. De origine vocis non eſt, quod vel ſeram, vel proponam lites. Non ſunt hæ originum piſcationes mei fori. תּוּכִיִּים dici vult *Bochartus* quaſi כּוּתִיִּים *cuthijim*, *cuthæos*, ſeu *Perſicos*, ut ipſa hæc auis vocatur *Medica* aut *Perſica Auis*, Περσικὸς ὄρνις *Ariſtophani* in *Auibus. Suidæ* Μηδικὸς ὄρνις, ὁ ταὼς, *Medica Auis*, *Pauo*, quod cognomen meruit auis παντοίαις χρόαις ἐπηνθισμένη, *omnigenis coloribus diſtincta*, quia ex India, loco natali, primò in Perſidem & Mediam aduecta, atque inde in Judæam, Ægyptum, Græciam, Latium paulatim diſperſa. Et potuit hæc ipſa auis, quam Salomonea Claſſis Judææ intulit, è Perſide fuiſſe aduecta, quia claſſis illa ſeu Taprobanam petitura, ſeu Malaccam, Perſiæ littora ſalutauit. Et poſt illa nauigationis triennalis tempora poterat terreſtri itinere ex Perſide & Babylonia Judæis adferri. Et debebat, ſi quod animal, Pauo certè aduenas ex Judæa allicere, ut ſociam ſe redderent auri & argenti gazis, auis, cui natura pulchræ formæ dedit prærogatiuam. Audi *Tertulliani* de ea elogium *de Pallio* c. 3. *Quanquam & Pauo pluma veſtis, & quidem de cataclitis: imo omni Conchylio preſſior, quâ colla florent: & omni patagio inauratior, qua terga fulgent: & omni ſyrmate ſolutior, qua caudæ jacent. Multicolor & diſcolor & verſicolor. Nunquam ipſa, ſemper alia; etſi ſemper ipſa, quando alia. Toties denique mutanda, quoties mouenda.* Omitto, ne in re omnibus nota nimius ſim, Panegyrica alia. Id unicum in Pauonis gratiam addo, fortè ab Hebræo תּוֹכִיִּים originem ſumſiſſe Græcorum ταὼς, cui affinia ſunt Turcarum & Arabum hodiernorum vocabula, quibus Pauonem deſignant, *taus*, *tawus*, plur. *tæwas*, *tæwawis*. Pauunculus *tuweis. Meninzk. Lex.* 3079. 3158. imo fortè & Hottentottorum *Kchou. Kolb Cap. Bon. Spei* p. 362. His omnibus non obſtantibus *Pſittaci* placent *Relando* præ *Pauonibus.* Nec contemnendæ ſunt rationes pro Indica hac & ſpecioſiſſima aue, magni olim habita. *Ouidius.*

Pſittacus Eois ales mihi miſſus ab Indis.

Indicæ videtur originis ipſa vox *Pſittacus*, Indis *Tedac*, nam ex τέδακος mutatio facilis in Τίδακος, Σίττακος, Ψίττακος, & teſte *Plinio* L. X. c. 42. Indi ipſi auem hanc *Sittacen* nominant. *Ælianus* habet βίττακον, uti & *Arrianus*. Et propius adhuc ad noſtrum תּוֹכִיִּים accedere videtur Perſarum *tutæk*, *tutyk*, Turcarum *tutygik*, Pſittaculus. *Meninzk. Lex.* 3145. fortè & Pſittacus ille albus criſtatus, *Cacadu* nomine hodie cognitus. Judicet & ſeligat quisque quod volet. De hac voce תּוֹכִיִּים plura infra.

Agmen mercium pretioſarum claudunt ligna *Almyggim* אַלְמֻגִּים, & 2. Chron. II. 8. אַלְגֻּמִּים *algummim*, petenda quoque ex India, ſed quæ, qualia, unde, ubi? Heic, ut alibi in re Botanica, variant admodùm Interpretes, ut vix in medium proferre poſſimus præter doctas opiniones. *Caſtellus* deriuat vocem à מוּג *mug*, *tabeſcere*, & אַל *el*, *ne*, ut notet lignum ἄσηπτον, inclinat hinc ad *Cedros*. Sed eſt hæc ex Etymologia decidendi ratio debili nixa fulcro, & Cedros præſtantiſſimas quasque habere poterant ex vicinia Judæi. LXX. perſæpe inconſtantes habent πελεκητὰ, ἀπελέκητα, ſed 2. Paral. IX. 10. ξύλα πεύκινα, uti & *Joſephus*, *pinea ligna*, ſed, ne quis vulgarem Pinum huc accerſat, candidiora, & fulgentiora, λευκότερα καὶ σίλβοντα πλέον. In horum fauorem, qui Pinum volunt, allegari poteſt *Pinus ſilueſtris*, *Mugho ſiue*

Crein

Crein dictus I. B. ſiue *Pinus ſilueſtris montana altera* C B. ſed eſt humilis arbor, quæ fruticis altitudinem non multùm excedit. Vulgata habet *ligna thyina*, ut & Latina noſtra in Gloſſis *Thina*, ſed in Textu *Almugim*. Si *Thuya* eſt *Theophraſti* C. B. *Thuja & Cedrus Atlantis montis* I B. de qua *Homerus Odyſſ.* 5.

Τηλόθι δ' ὀδμὴ
Κέδρε τ' ἐυκεάτοιο θύα τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει.

De longinquo autem odor
Cedrique ſiccæ Thyique per Inſulam ſpirabant ardentium.

Vel *Cedrus baccifera major folio Cupreſſi fructu flaueſcente* C B. erit hæc arbor in Africa quærenda potius, quàm in Aſia. Quæ ſanè potius admitti poſſet, quàm, quod *Kimchius* voluit, *Lignum Braſilianum*, ſiue *Santalum ſpurium ſeu Pſeudo-Santalum rubrum*, *ſiue Arbor Braſilica* C B. Excludi autem prorſus merentur, utpote ædificiis Inſtrumentisue Muſicis inepta, *Curalia* ſeu *Corallia*. Vernacula noſtra Verſio habet *Hebenholtz*, i. e. *Ebenum; Ebenus in Theueto Inſula Indiæ Palmobotere præſtantiſſima & nigra* C B. *Ebenus* I. B. Fauet huic arbori *Lipenius Nauigat. Solom. Ophirit.* p. 709. Affinitatem nominis habet arbor *Magath*, de qua *Salmaſ. Hyl. Jatr.* p. 20. Sed inepta rurſus, ſi *Granati* ſilueſtris eſt arbor, vel *Aſpalathus*, humilis frutex, quam utramque ex Syria vicina habere poterant. Quadraret magis *Aſpalathus colore Buxi* vel *albicans torulo citreo* C B. I B. aliàs *Agallochum*, *Lignum Rhodium* dictum. In tanta opinionum diuerſitate, ne cui forſitan ex omnibus recenſitis arboribus præjudicio ſit, *Hiller Hierophyt.* P. I. p. 104. vocem *algummim* communem vult *arboribus gummiferis vel reſiniferis*, *cujus generis in Libano cædi, & ex India Orientali transportari poterant. In Libano ſcilicet Cedrus, Cypreſſus, Pinus, Picea, Abies, Prunus, Terebinthus, Ceraſus, Larix, Lentiſcus. In India arbor camphorifera ab Indis Cusnoky vocata. Benzoini Arbor. Gummi Luccæ Arbor. Bdellium. Arbor, unde manat Gummi Guttæ. Arbor, ex qua profluit Sanguis Draconis. Santalum Citrinum.* Hanc ſuam ſententiam fundat ipſa vocum conſtructione. *Quid enim*, inquit, *aliud* אלגומים quàm גמים אגל *gutta gummium*, *&, niſi trajectas litteras credideris, quid* אלמוגים *aliud, quàm* מוגים אגלי *vel* אגל, *liquidorum vel liquorum guttæ?* Et ſanè ſeligi debent, ſpeciatim pro citharis, nabliis Cantorum, aliisue Muſicis Inſtrumentis ligna gummifera, reſinoſa, leuia, polituram admittentia, ſed & exotica, quæ in Judæa, vel vicinis Prouinciis haberi non poterant.

Gemmæ ſiue *lapides pretioſi* nullum mouent dubium; nemo enim non nouit, optimarum, duriſſimarum, pretioſiſſimarum, quales ſunt Adamantes, Rubini, Smaragdi, Sapphiri, aliæ, eſſe Indiam Orientalem, Prouincias inprimis Gangi adſitas feraces.

Addendum reſtat aliquid de itinere claſſis noſtræ χρυσο-ἀργυρο-θηριο-ξυλο-λιθοφόρε triennali, quod hodie, ubicunque poſueris Ophir, vix dimidium poſcit anni unius. Dubium hoc ſoluit haud difficulter priſcarum illarum nauigationum comparatio cum hodiernis. Non audebant ſeſe exponere olim alto Oceano, neque à littoribus diſcedere: circumnauiganda proin fuit, quod ex mappis videre licet, Arabia tota, Perſia, & magna Mogolicarum Prouinciarum pars, & quidem per plurimos flexus ſinuoſos, imò verò exorta vel leui tempeſtate commorandum fuit, aliquando diu, in ſecuris portubus, regnantibus inprimis *Motionibus*, *Mouſſons*, in Indico Mari frequentibus, quæ ut hodie nauigationi & commercio maximo ſunt adjumento, ita olim fuere obſtaculo. Lege priſca Hiſtoricorum monumenta, videbis querelas hac de re motas apud *Arrianum L. VIII. Expedit. Alexand.* ἐτήσια πνεύματα (ἃ δὴ τῷ θέρεος τὴν ὥρην πᾶσαν καλύχει ἐκ τῆ πελάγεος ἐπιπνέονλα ἐπὶ τὴν γῆν) καὶ ταύτη ἄπορον τὸν πλῶν ποιέοντα. De *Eteſiis, quæ per totam æſtatem ex mari in terram flant, & nauigationem impediunt.* Hodie vocant hujusmodi ventos *viraconos*, *windt uyt de zee*, ut contrarios, qui à littoribus ſpirant, *terrenos*, *Terreinhos*, *Landtwinde*. Alia inſuper memorat impedimenta *Plinius* L. IX. c. 3. *In mari* (circa Indi oſtia) *belluæ circa ſolſtitia maximè viſuntur: tunc illic ruunt turbines, tunc dejectæ montium jugis procellæ ab imo vertunt maria, pulſatasque ex profundo belluas cum fluctibus voluunt, & alias tanta Thynnorum multitudine, ut magni Alexandri claſſis haud alio modo quàm hoſtium acie obuia contrarium agmen aduerſa fronte direxerit: aliter ſparſis non erat euadere.* Præterea neminem latet, tempore opus eſſe ad coemendas, commutandas, & nauibus inferendas merces, ipſasque naues redintegrandas: tempore, ſi Miſſionarii Solomonis aurum vel fodierunt, vel ex fluminibus piſcati ſunt ipſi, Elephantes, Simias, Pauones ſeu Pſittacos conquiſiuerunt, & venationibus proſecuti ſunt ipſi.

Quæ hactenus commentati ſumus, quadrant *Malaccæ* potius, quàm ulli ex Orientalis Indiæ Regionibus. Sed prætendit *Bochartus Phaleg.* L. II. c. 17. ſubſcribente *Clerico*, duplex fuiſſe *Ophir*, unum in *Arabia* apud *Caſſanitas*, & *Sabæos*, unde aurum Solomoni attulerat Regina, alterum ipſam Inſulam *Taprobanam*, quæ modernorum eſt *Ceylon*, mercibus ſupra recenſitis diues. Inter alia argumenta ſuppetias dat ipſa vox *Paruajim*, auri optimi in Hiſtoria noſtra ἐπίθετον, affinis voci *Taprobana*, nam טף פרון *taph paruan* in Syriaca Lingua eſt *Littus Paruanis*. *Taprobana* ſi *Ophir* eſt, poſſet lignis *Almugim* jure optimo accenſeri pretioſum illud *Cinamomi* lignum, utpote reſiniferum.

Scilicet quærunt ſinguli ſeu Interpretes ſeu exploratores merces, ubi exiſtimant eſſe & Ophir, ubi expoſitas offendunt merces, circa quas ipſas, ut vidimus, non una eſt omnibus mens. Et de felici illa terra aurifera certant omnes quatuor mundi partes. Aſiam & in Aſia Indiam ſeligunt plerique, volunt pauci Africam, pauciores fauent Americæ. Venit & in cenſum Europa. Sanè Clar. *Joh. Oldermann Diſſ. de Ophir & Tarſis*, ut hanc ſolidiſſimis argumentis probat eſſe *Tarteſſum* Luſitaniæ, ita illam *Iberiam* ſeu *Hiſpaniam*, in quas Regiones Tyriis fuerit frequens commercium, merces autem illuc delatas ex Africa vicina; quàm ſententiam complacere video Celeb. *Jacobo Haſæo*, qui in *Bibl. Brem. Claſſ.* II. *Faſc.* III. p. 468. nouam dat voci תוכיים explicationem, eam ex Regno auium transferens ad quadrupedum familiam, pertendens, תכיים idem eſſe quod סכיים *ſuccijm*, proprio ſignificatu, *habitatores ſpeluncarum*, & *cauernarum*, quales fuere *Troglodytæ*, ſecundario verò *Simias*. Rationes producit ſequentes 1. Alexandrini Interpretes utramque vocem קופים *kuphim* & תוכיים *thuccijm* uno tantùm πιθήκων *Simiarum* vocabulo expreſſere 2. Chron. IX. 21. licet Complutenſis Editio addiderit voci πιθήκων illam κιθεκείμ. Licet autem ſub uno animalium ἀνθρωπομόρφων ſtent genere *kuphim* & *thuccijm*, differre nihilominus, ut *Cepi*, ſeu *Cercopitheci*, *Meer-Katzen* à *Simiis*, *Affen*, caudati à non caudatis. 2. Accedit authoritas *Kimchii* in *Lexico*, aſſerentis, veteres Judæorum Doctores explicuiſſe *thuccijm* per גאטו מימון *gato maimon*, quod alii per *Cercopithecum* interpretantur, alii per *felem*, quæ caudam habet ut ille: ut & hodie Turci Simiam vocant *maimon (Meimun, maimun.* Turc. Ar. *Menmzk. Lex.* p. 921. 3665. 5079. Itali *Gatto Maimone)* Hungari *Majom.* 3. Vero eſt ſimillimum, ipſum Græcorum πίθηκος deſcendere à voce תוכיים Afra, Græca poſt ciuitate donata. Deſcendit enim πίθηκος vel πίθηξ ex πι articulo præpoſitiuo & θήκος aut θηξ, quæ ultima vox orta ex תוכיים, ut ex קופים ortum κῆβος. 4. Simias reuera inhabitare ſpeluncas, notum eſt ex Itinerariis; 5. Ingentem Simiarum copiam in Africa dari Ægyptum inter & Herculis columnas conſtat ex *Solino Polyh.* c. 27. *Strabone* L. XVII. *Iſidoro* L. XIV. *Orig.* c. 5. *Dapper Afric.* p. 172. Plura hanc in rem videantur apud *Haſæum* l. c.

Ophiriticæ, de qua hactenus, nauigationi illuſtrandæ inſeruiunt Icones, quæ ſequuntur, ſuis ſingulæ literis notatæ.

Tab. CCCCLX. Aſiæ exhibet fragmentum inde à Malacca ad Ægyptum usque protenſum, ubi non equidem omnia loca ſuis, uti in mappis ſiſtuntur, nominibus deſignare volui, ſed duntaxat Prouincias, & ea inprimis loca, quæ pro vero habentur Ophir. Iberiam ſolam omiſi, quia hæc poſceret Maris Mediterranei Mappam.

Sequentibus proxime quatuor Tabulis CCCCLXI. CCCCLXII. CCCCLXIII. CCCCLXIII. a. præter merces ſupra expoſitas in conſpectum venit Solomonea Claſſis nauibus conſtans Phœniciis, vel Tyriis, uti eas ex antiquitate eruit Ill. *Witſius* Conſul Amſtelodamenſis in exaſciato ſuo de *Architectura Nauali* opere.

Tab. CCCCLXI.

A. Turrigerum animal. *Elephas.*

B. *Elephantis* ſeu *Dens*, ſeu Cornu, ex quo *Ebur.*

Tab. CCCCLXII.

C. *Simia*, κῆβος, *Cephus*, ἄκεκος.

D. *Cercopithecus*, Simia caudata.

d. Ejusdem Sceleton.

E. *Pauo.*

Tab. CCCCLXIII.

F. *Pſittacus* maximus cyano croceus *Aldrouandi Ornithol.* L. II. p. 663. *Araraua Braſilienſibus. Marcgr.* p. 206. *The great Maccaw.* Angl.

G. Cedrus Cupreſſi folio baccifera major fructu flaueſcente. Thuya.

Atque in Tab. CCCCLXIII. a. comparent.

H. *Pſeudoſantalum* croceum. Ill. *Sloane Hiſt. Nat. Jamaic. Vol.* II. Tab. 231. fig. 3. 4. *Raji Hiſt. Vol.* III. *Dendr.* p. 132. *Breſilet des Antilles. Pommet.* p. 119. *Braſiletto Wood.* Angl.

I. *Aſpalathus* arboreus, ſeu Pſeudo-Ebenus Buxi folio, flore luteo patulo, ſiliqua lata, breui chartacea, ſemen exiguum reniforme complectente. Ill. *Sloane Hiſt. Nat. Jamaic. Vol.* II. Tab. 175. fig. 1. *Ebene verte. Pommet.* p. 123. *Spartium* Portulacæ foliis aculeatum Ebeni materie. *Plum. Plant. Americ.* p. 19. *Ebony.* Angl.

K. *Lauro affinis*, Terebinthi folio alato, ligno odorato candido, flore albo. Ill. *Sloane Hiſt. Nat. Jamaic. Vol.* II. p. 24. Tab. 168. fig. 4. *Raji Hiſt. Plant. Vol.* 3. *Dendr.* p. 88. *Lignum Rhodium.*

Expoſitæ hactenus Nauigationi Ophiriticæ obſtaculo eſſe videtur, quod legimus 2. Paral. VIII. 17. 18. *miſiſſe* Solomoni *Hiramum per manum ſeruorum ſuorum naues & famulos, qui gnari erant maris*, & 1. Reg. IX. 26. 27. *miſiſſe Hiramum ſeruos ſuos nautas, & gnaros maris, cum ſeruis Solomonis.* Difficultatem nempe ſuggerit Geographia. Parabatur claſſis aurifera in *Ezeongeber*, qui Portus eſt Maris Rubri ſiue Arabici, ad quem venire haud poterant naues Tyro emiſſæ propter Iſthmum inter Maria, Mediterraneum & Rubrum, interjectum. Aut enim circumnauigari debebat Africa tota, aut debuere in Ægypti portubus naues diſſolui, & plauſtris per partes transuehi per medium Iſthmum. Premitur utrumque hoc effugium nouis ſuis difficultatibus, uti quoque tertium, ſi adderes, nauium integrarum vectura. Sol-

uere

uere tentat hunc nodum *Huetius* conjectura haud indocta, in *Diſſ.* ſua *de Nauigationibus Solomonæis.* Auxilio ei venit Canalis inter Mediterraneum & Rubrum Maria communicatiuus, per quem ex uno in alterum data fuerit transnauigatio, ut hujusmodi Canales magnis & laboribus & ſumptibus effoſſos oſtendit Gallia, quibus ex Oceano Germanico in Mediterraneum Mare nauigare licet. Credere fas eſt, & vel ex Pyramidum ſtructura magnifica notum, fuiſſe Ægyptios φιλοπόνες, ut præſumere liceat omnino, haud neglexiſſe illos maximi uſus nauigationem ex Mediterraneo Mari & Nilo ad Arabicum Sinum. De hac re nulli dubitant Arabes, & canalis hujus Epocham ad Abrahami usque tempora protendunt. Sed traditionibus hujusmodi parca eſt fides, niſi ſolidioribus ſuffulciantur fulcris. Foſſæ talis mentio fit apud *Strabonem* L. I. p. 35. Edit. Baſil. occaſione nauigationis Menelai ad Æthiopas, & *Seſoſtris* qui *conatus fuerit Iſthmum perfodere, ſed deſiterit ab incepto, cum maris ſuperficiem eſſe ſublimiorem ſuſpicaretur.* Τὸν δὲ ἐπιχειρήσαντα ποιήσαι, Σέσωστριν ἀποστῆναί φασι μετεωροτέραν ὑπολαβόντα τὴν τῆς θαλάττης ἐπιφάνειαν. Refutans dehinc *Eratoſthenis* errorem, qui vult, coiuiſſe Maria duo, Mediterraneum & Rubrum ante freti Gaditani rupturam, Ægyptumque intexiſſe, ſed poſtmodo cum apud Gades mare erupiſſet, ſubſediſſe id, ac terram juxta Caſium, Peluſium, usque ad Rubrum mare detexiſſe. Menelaus ſi per Iſthmum foſſâ peruium nauigaſſet, ſpecie haud careret argumentatio, Trojanum enim Bellum centum annis præceſſiſſe Dauidis tempora pertendunt Eruditi. Fueritque adeò hic canalis à *Seſoſtri*, qui in Sacris *Seſac* cluet, & Roboami temporibus vixit, duntaxat renouatus, & nauigationi promptior ac commodior redditus. Lucem majorem fœneratur *Herodotus* L. II. fuiſſe foſſam ex Nilo in Mare Rubrum, cœptam primùm à *Neco*, *Pſammetici* filio, ſed operâ hominum 120000. imò & jacturâ, nihil effectum; confectum tandem opus à *Dario Hyſtaſpis* filio, & breui tempore foſſam nauigabilem redditam. Verùm nec huic operis tanti laudem concedit *Diodorus* L. I. *Bibl.* ſed *Ptolemæo Philadelpho*, à quo canalis iſte nomen obtinuerit *Fluminis Ptolemaici.* Arabicos ſi conſulamus Scriptores, legimus apud *Elmacinum* L. I. c. 3. ſub *Calipha Omar* circa A. 635. poſt CHRISTUM natum foſſam peruiam factam, forte reapertam, ab *Amro*, pro commodiori vectura ex Ægypto in Arabiam. Et anno Hegiræ 150. ſiue 775. à CHRISTO nato eundem hunc canalem fuiſſe deſtructum & obſtructum ab *Abugiafare Almanzore*, ſecundo Abaſſidarum Calipha. Reliquias ſanè canalis exhibet inſignis Gallorum Geographus *De l'Isle* dans *l'Hiſt. de l'Acad. Roy.* 1702. p. 83. ex ſubſidiis Geographicis in Ægypto juſſu Ill' *de Pont. chartrain* per *Boutierum* collectis, & Galliæ illatis. Ex quibus omnibus inferre id ſaltem licet, fuiſſe olim foſſam ſiue canalem inter duo maria, quæ reaperta maximo uſui foret commercio Europæorum cum Perſis & Indis. Sed incertum prorſus, apertam fuiſſe Solomonis temporibus, & claſſi Hiramicæ peruiam. Quo effugio ne opus quidem habemus. Patet ex 1. Reg. XXII. 50. & 2. Paral. XX. 36. ſub Joſaphato Rege *factas fuiſſe naues in Ezion Gaber.* Quidni ergo potuerit Hiramus huc mittere architectos ſuos & ſeruos, fortè & ligna, aliaue materialia per Ægyptum vehere, claſſem in Ezeongeber parare pro Ophiritica expeditione?

1. Reg. Cap. X. verſ. 14.

Porrò pondus Auri, quod venit Solomoni ſingulis annis, fuit ſexcena & ſexaginta ſex Talenta Auri.

Erat autem pondus auri, quod offerebatur Salomoni per annos ſingulos, ſexcentorum ſexaginta ſex talentorum auri.

VUlt *Clericus*, fuiſſe hanc auri ſummam tributum annuum ſolutum à populo Iſraelitico: quia in proximè ſequenti verſu 15. legitur, hoc numero haud comprehendi id, quod Rex accepit *à mercatoribus, à negotiatoribus, atque aromatariis, ab omnibus Regibus Arabiæ, & Principibus Terrarum.* Ubi per מְאַנְשֵׁי הַתְּרִים *viros exploratores, ſcrutatores*, quos Tigurinæ vertunt *Mercatores, Kauf-Leuthe*, commodius intelligas horundem exploratores, commiſſarios, telonarios, quorum officium fuit, merces omnes introductas & eductas viſitare, & telonium recipere: & per סֹחֵר הָרֹכְלִים non ſolùm *Aromatarii, Gewürtz-Krämer*, ſed in genere mercatores quiuis, uti & LXX. hos illosue ita deſignant, χωρὶς τῶν φόρων τῶν ὑποτεταγμένων, καὶ τῶν ἐμπόρων, & Vulgata clarius adhuc, *excepto eo, quod adferebant viri, qui ſuper vectigalia erant, & negotiationes, uniuerſique ſcuta vendentes.*

Excedunt 666. talenta hæc auri, quotannis Ærario Regio illata à vectigalibus, talentis 6. id quod contulit Hiram IX. 14. & aduexerat Claſſis Ophirica IX. 28. & Regina Sabæ donauerat X. 10. Nam tres hæ ſummæ in unam contractæ, dant talenta 660. quod vi-

dimus ſupra ad X. 10. Æquiualent autem 666. talenta Ducatis aureis 5138520. ſiue libris 82399. unciis 6. drachmæ 1. ſcrupulis 2. granis 6, 74. ponderis Veneti.

1. Reg. Cap. X. verſ. 16.

Fecit quoque Solomon Rex ducentas haſtas ex Auro ductili, ſingulæ haſtæ habebant ſexcenas (Minas) Auri.

Fecit quoque rex Salomon ducenta ſcuta de auro puriſſimo, ſexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti unius.

HAbent LXX. 300. pro 200. τριακόσια δόρατα χρυσᾶ ἐλατὰ, & quidem non θυρεὸς, vel ἀσπίδας, ſed δόρατα, *haſtas*, quas & aſſumſit Latina noſtra, hac in parte diuerſa à ſua Germanica. In eodem Verſu habet illa *ſexcenas Minas Auri*, vernacula in Idea magis vaga *ſechs hundert Stücke Goldes*, originalis Textus שֵׁשׁ־מְאוֹת זָהָב *ſexcentos aureos*, quos alii melius fortè vertunt per *Siclos*, quorum 60. æquiualent minæ. Hi Sicli autem 600. dant uncias 286. drachmam 1. ſiue lothones 572. drachmam 1. ſiue libras (36. lothonum) 16. lothones 20. drachmam 1. Ut proin omnium 200. ſcutorum pondus fuerit librarum 3312. lothonum 28. ſaluo errore calculi.

1. Reg. Cap. X. verſ. 17.

Et trecenta Scuta ex Auro ductili, ternas minas Auri ad ſingula ſcuta, quæ repoſuit in domum ſaltus Libani.

Et trecentas peltas ex auro probato: trecentæque minæ auri unam peltam veſtiebant: poſuitque eas rex in domo ſaltus Libani.

HAud clarum eſt diſcrimen inter illa verſiculi præcedentis *Scuta*, & hæc, ſiue inter צִנָּה *tſinnah* & מָגִנִּים *maginnim*: quorum illa fuere ponderoſiora, forſan & diuerſa quoad figuram. מָנֶה *manah*, *Mina*, ſiue libra Hebraica conſtabat Siclis 60. ſiue unciis 30. Dabit proin Scutum lothones 171. drachmas 2. ſcrupula 2. grana 2, 00. ſiue libras 4. lothones 28. drachmas 2. ſcrupula 2. grana 11, 40. Omnia proin 300. Scuta libras 1205. lothones 22. drachmas 2.

1. Reg. Cap. X. verſ. 18.

Fecit deinde Rex ſolium magnum eburneum, obduxitque illud Auro optimo.

Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & veſtiuit eum auro fuluo nimis.

AUrum, cujus mentio fit in Textu, *optimum* מוּפָז *muphaz* idem videtur cum פָּז *phaz* Cant. V. 11. & אוּפָז *uphaz* Dan. X. 5. Vero admodùm videtur ſimile, tria hæc vocabula auro fuiſſe data à loco, & ſpeciatim à flumine quodam. Conſtat quippe ex fluminum arenis aurum optimum, ἄπυρον, purum, putum, piſcatione protrahi, quod propterea Græcis dicitur χρυσάμμος, χρυσῖτις ἄμμος apud *Spartianum*, niſi hæc vocabula denotent arenam potius ipſam auriferam. Germanis idem aurum *gewaſchen Gold*, *gewaſchene Gold-Fitzſchen*. *Gold-Körner*, *geſeifft Gold*, *Gold-Flammen*, *Waſch-Gold*, *gediegen ſtemmicht Gold*, *Goldzechen*, de quibus aliisue auri puri puti Synonymis plura habeo in *Lexico* meo *Foſſilium*, ad quod Lectorem relegare non poſſum, quia nondum id opus publici eſt juris. Sed de loco, qui auro huic nomen dederit, diuerſæ ſunt Interpretum ſententiæ. *Bochartus Phaleg.* L. II. c. 27. ut *Ophir* quærit in Inſula Taprobana, vel Ceylon, etiam hic collocat fluuium *Phaſin*. *Relandus* autem *Diſſ. de Paradiſo.* §. 9. eum inuenit in *Colchide*. Latini *Aurum* hocce puriſſimum vocant *obryzum* à Græco ὄβρυζον. LXX habent χρυσίον δόκιμον, Vulgata *Aurum fuluum nimis*.

1. REG. Cap. X. v. 27.
Schikmim, Sycomorus.

1 Buch der Kön. Cap. X. v. 27.
Egyptische Feigen.

I. G. Pintz. sculps.

1. Reg. Cap. X. verſ. 22.

Vid. 1. Reg. Cap. IX. verſ. 28.

TAB. CCCCLXIV.

1. Reg. Cap. X. verſ. 27.

Et aduexit Rex Argentum Hieroſolyma ut lapides, & Cedros aduexit ut Moros, quæ in planis campis abundant.

Fecitque ut tanta eſſet abundantia argenti in Jeruſalem, quanta & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem, quaſi ſycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus.

COnſtat ex ipſo Textu שִׁקְמִים *Schikmim* eſſe arbores in Judæa frequentes, Συκαμίνες reddunt Græci Interpretes, *Sycomoros* intelligunt vulgò. Quam ſanè arborem in limine Palæſtinæ vidit *Bellonius* L. II. obſ. 78. in planitie adeò numeroſâ ſerie diſpoſitam, ut ſunt apud nos Juglandes. Frequens eſt & in Ægypto, & incolæ Cayri eam fructus cauſa colunt. Sed propius inſpicienda eſt hæc arbor; dicta *Ficus folio Mori fructum in caudice ferens.* C. B. *Sycomorus* I. B. à qua haud multùm differt *Ficus folio Sycomori fructum non in caudice gerens.* C. B. *Ficus Cypria* I. B. Iconi jungemus deſcriptionem, quam optimam dat *Dioſcorides* L. I. c. 182. Συκόμορον, ἔνιοι δὲ καὶ τοῦτο Συκάμινον λέγεσι — δένδρον ἐξὶ μέγα, ὅμοιον τῇ συκῇ, πολύκομον σφόδρα, τοῖς φύλλοις ἐοικὸς μορέᾳ, φέρει δὲ καρπὸν τρὶς καὶ τετράκις τὸ ἔτος, ἐκ ἀπὸ τῶν ἀκρεμόνων ὡς ἐπὶ τῆς συκῆς, ἀπὸ δὲ τῦ στελέχους ὅμοιον ἐρινεῷ, γλυκύτερον ὁλύνθων, ἐκ ἔχοντα δὲ κεγχραμίδας. *Sycomorum, aliqui etiam Sycaminum, id eſt, Morum vocant — Arbor eſt magna, Fico ſimilis, frondoſa, multo Lacte abundans: foliis Mori, pomum ter aut quater anno fert, non ramis ut Ficus, ſed caudice ipſo, caprifico non diſſimilis, dulcius groſſis, ſine granis interioribus.* Ex recentioribus optima eſt deſcriptio, quam habet *Veslingius* & *Rauwolfius.* Proceritate craſſitieque Morum album adæquat. Dirimitur fere ab humili, ſed lata ſtirpe, in truncos binos ternosue peramplos, è quibus deinde ramorum confertim digeſtorum vaſta & robuſta brachia opaci frigoris gratiſſimam ſcenam latè æſtuantibus obtendunt. Folia magnitudine & ſinuoſo illo ambitu, quem Alpini figura exhibet, prædita non ſunt. Mori quidem foliis paria, niſi quod horum denſitas major & aſperitas diſcrimen inueniat & magis ſint rotundata, in ambitu nullis inciſuris crenatis ſerratisue prædita, nec non perennia. Fici ipſi non ſunt, ut noſtrates, laxius ventricoſi, cauitate intus præditi, quæ ſubluteo minutoque retrimento conſperſa non rarò vermiculis ſuccreſcentibus hoſpitium præbet. Arabica nomina, quæ arbori huic competunt, ſunt *Jumeis, Jumeiz*, cum articulo *Aljumeiz, Mumeiz, Giumez, Giumezei, Gieumeiz, Gieumezeiz*, Chriſtianis Ægypti indigenis *Tin el Pharaon*, i. e. *Ficus Pharaonis.* Sed placet *Salmaſio, Walæo, Vulgato, Luthero, Latinæ noſtræ, Hillero Hieroph.* P. I. p. 250. pro Sycamino *Morus*, in Judæa frequentior Sycamino illa Ægyptia, hodie ſaltem, olim fortè minus. Quodſi inhæreamus voci originali שִׁקְמִים & deriuatæ inde Συκάμινος, dabimus ſuffragium potius *Sycomoro* ſupra deſcriptæ, quàm Moro.

A. eſt Sycomori prima
B. - - - ſecunda } ſpecies.

TAB. CCCCLXV.

1. Reg. Cap. XII. verſ. 11. 14.

Pater meus preſſit vos onere, & impoſuit vobis graue jugum, ego quiddam adjiciam jugo veſtro: præterea pater meus caſtigauit vos flagellis, ego autem caſtigabo vos flagris aculeatis.

Et nunc pater meus poſuit ſuper vos jugum graue, ego autem addam ſuper jugum veſtrum: pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus.

A *Krabbim* עַקְרַבִּים quia ex optimorum quorumcunque Interpretum conſenſu non ſunt *Scorpiones* verè & propriè ita dicti, ſuperſedere facile poſſem exegeſi hujus neo Tyranni declaratione ad Populum Iſraeliticum, qua Rehabeamus rejecto ſapientum miniſtrorum conſilio non tantùm non dominii ſui fines extendit, ſed ſeceſſui decem Tribuum occaſionem dedit. Opponuntur heic שׁוֹטִים *ſchotim* & עַקְרַבִּים *akrabbim*. Sunt *Schotim* flagella ex loris vel funibus, *akrabbim* verò flagella aculeis vel ſpinis armata, quæ cuti inflicta pungunt & lædunt Scorpionum adinſtar, unde & nomen habent. Habet Chaldæus מרגנין *maragnin*, cujus ſingulare מרגנא *maragna* eſt idem cum Græcorum μάϛιγα, *flagellum equeſtre* apud *Platonem* in *Comico*. Conſtat id ex *Polluce* L. X. c. 13. περὶ ἱππικῶν σκευῶν. *Heſychius*, μάϛιγα, μάϛιξ, ῥάβδος, ταυρεία. μαϛάγνα, γῆ ταυρεία. Ubi *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 29. legit, μάϛιγα, μάϛιξ, ῥάβδος, ταύρεια. μαϛάγνα, τῇ ταυρείᾳ. Eſt autem μάϛιγα non lorum ex tendine Gaſtrocnemiorum Muſculorum vulgare, ſed ſpinis ſiue aculeis armatum, vel & frutex ſpinis horridus. In vetuſtiſſimis Gloſſis *marrugina* vocatur εἶδος παλιούρου, ἐϛὶ δὲ ἀκανθώδες δένδρον. Uſi ſunt & Latini Scriptores in poſterioribus Seculis *Scorpionis* vocabulo pro flagello aculeato. *Iſidor. Orig.* L. V. c. 25. *Si lenis fuerit, virga eſt; ſi nodoſa vel aculeata, Scorpio rectiſſimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur.* Hujusmodi autem flagris aculeatis cæſum fuit dulciſſimi Saluatoris corpus, ex mente *Honorii ſerm. de S. Laurentio.* Sed redeo ad μάϛιγαν, *marruginam. Rhamni* extat tertia ſpecies apud *Dioſcoridem* L. I. c. 120. μελάντερα ἔχουσα τὰ φύλλα καὶ πλατύτερα σὺν τῷ ῥέμματι ἐρυθραίνεσθαι, ῥάβδους μακρὰς πηχῶν ὡς πέντε, μᾶλλον ἀκανθώδεις, ἧττον δὲ ϛρεπτὰς καὶ ἐπάκμους ἔχει τὰς ἀκάνθας. Καρπὸς δὲ πλατὺς, λευκὸς, λεπτὸς ὡς βυλακιώδης, ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ. *Nigrioribus latioribusque foliis conſtat, & quadantenus rubentibus, cujus rami quinum fere cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem ſed infirmioribus minusque rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, follicularii ſpecie, verticillo ſimilem.* Sunt qui Rhamnum hunc tertium eundem volunt cum *Paliuro*, de quo idem L. I. c. 122. Παλίουρος γνώριμός ἐϛι θάμνος ἀκανθώδης, ϛρεπτὸς, ἔ τὸ σπέρμα λιπαρὸν καὶ λιγνυῶδες εὑρίσκεται. *Paliurus frutex cognoſcitur aculeatus, durus, cujus ſemen pingue & ſuliginoſum* (al. lini ſeminis æmulum) *reperitur.* Eſt hæc *Rhamnus folio ſubrotundo fructu compreſſo.* C. B. *Rhamnus ſiue Paliurus folio Jujubino.* I. B. & *Tournefortio* reformante veluti de poſtliminii jure *Paliuri* nomen genericum recuperauit. Hoc quippe nomine cognita *Bellonio, Geſsnero, Dodonæo, Raurwolfio, Lobelio, Camerario*, aliis, ut *Spinæ Judaicæ* nomine *Creſcentio*, & *Jujubæ ſylueſtris, Spinæque Marucæ* (en Μαρύγναν!) *Cæſalpino.* Et Italis hodieque Rhamnus omnis nota titulo *Marraca, Maruca.* Fuit & veteribus *Paliurus* ratione ſpinoſitatis ſuæ celebris. *Virgil. Eclog.* 5.

Carduus, & ſpinis ſurgit Paliurus acutis.

Columella L. X.

Nec manibus mitis ferulas, nec cruribus æqua
Terga Rubi, ſpinisque ferat Paliuron acutis.

Delineari juſſi hunc fruticem in Tab. CCCLXXIX. ubi placuit pro אֲטָד *atad* Jud. IX. 14. 15. Occurrunt & Paliuri ſpinæ tanquam Emblema hominum, qui monitoribus ſunt aſperi, & Roboami ad inſtar Tyranni proximum quemque lancinant. Ezech. II. 6. *Tu fili hominis ne timeas eos, neque à verbis eorum formides, quia contentioſi & ſpinoſi tecum ſunt, & cum ſcorpionibus* עַקְרַבִּים *tu habitas. (Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque ſermones eorum metuas: quoniam increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas.)* Ubi, ut & heic, R. *Salomo* per *akrabbim* intelligit *Cynosbatum.* Ego interim, ne vacua ſit Rhamnis Tabula ſiſto Fig. A. *Rhamnum foliis buxeis minimis confertim naſcentibus ſpinis longis armatam.* Ill. *Sloane Hiſt. Nat. Jamaic. Vol.* II. p. 100. Tab. 207. fig. 1. *Raji Hiſt. Vol.* III. *Dendr.* p. 59. & Fig. B. *Rhamni* characteres ex *Tournefortii* Tab. 366. & Fig. C.

Roſam campeſtrem ſpinoſiſſimam flore albo odoro. C. B.

TAB.

I. REG. Cap. XII. v. 11. 14.
Akrabbim, Rhamnus, Rosa.

I. Buch der Kön. Cap. XII. v. 11. 14.
Hechdorn, Rose.

P. G. Harder sculps.

I. REG. Cap. XIII. v. 4. s. 6.
Ieroboam Paralysi correptus et sanatus.

I. Buch der Kön. Cap. XIII. v. 4. s. 6.
Jeroboams Straffe und Heilung.

M. Tyroff sculps.

TAB. CCCCLXVI.

1. Reg. Cap. XIII. verſ. 4. 5. 6.

4. Quum ergo Rex audiſſet verbum Viri DEI, qui clamauerat contra Aram in Bethel, exerta manu ſua Jeroboam de Ara dixit, apprehendite eum: & manus ejus, quam contra eum extenderat, areſcebat, ut eam ad ſe trahere non poſſet.
5. Ara inſuper fiſſa eſt, & effuſus cinis ex Ara, juxta portentum, quod dederat Vir DEI ſecundùm Verbum DOMINI.
6. Reſpondens autem Rex dixit ad virum DEI: precare obſecro faciem DOMINI DEI tui, & ſupplica pro me, ut reſtituatur mihi manus mea. Et precatus eſt vir DEI faciem DOMINI, reuerſaque eſt manus Regis ad eum, & facta eſt ut antea.

4. Cumque audiſſet rex ſermonem hominis DEI, quem inclamauerat contra Altare in Bethel, extendit manum ſuam de altari, dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum: nec valuit retrahere eam ad ſe.
5. Altare quoque ſciſſum eſt, & effuſus eſt cinis de altari, juxta ſignum, quod prædixerat Vir DEI in ſermone DOMINI.
6. Et ait rex ad virum DEI: Deprecare faciem DOMINI DEI tui, & ora pro me, ut reſtituatur manus mea mihi. Orauitque Vir DEI faciem DOMINI, & reuerſa eſt manus regis ad eum, & facta eſt ſicut prius fuerat.

DEmonſtrauit heic altiſſimus DEUS popello ſeducto per triplex experimentum, ter palpabile, ſe eſſe DEUM, non vitulum, quem adorauerant idololatræ, aureum, & cui Jeroboamus ex Pſeudo-Politicæ principiis aram erexit, ac ſacra fecit incenſa, ipſe Pontificis maximi munere functus. Miraculo fit ſeductor æger: miraculo ſanus: finditur ara miraculo.

Extendit Rex, vir ſanus, cujus ſanguis ordinato fluebat circulo, fluidum nerueum irrigabat omnia totius corporis organa ſenſui motuique deſtinata, fibræque ſuo gaudebant tono, manum ſuam, qua ſacra idolis faciebat, monſtraturus digito Prophetam, inſpiratum, hic eſt: Et en! *manus ejus, quam contra eum extenderat, areſcebat, ut eam ad ſe trahere non poſſet.* Non videtur exareſcentia hæc ita intelligenda, ac ſi brachium reuera fuiſſet factum aridum, omni fluidorum influxu orbum, rigidum, manſeritque in rigore extenſum, ut rigeſcunt Tetano affecti, ſed ita, quod Paralyſi tactum motu voluntario fuerit priuatum. Ampliorem dabunt hac de re diſcurrendi materiem Paralytici Noui Teſtamenti. Quicquid ſit, aruit, ut ita loquar, fons fluidi neruei, amiſſus fibrarum tonus, & pendens inde motus, & derepente quidem. Haud equidem dubitare licet de animi irata commotione, quæ aliquando ex cauſis naturalibus Paralyſes, aliosque triſtes hujus generis effectus parit.

Sed ira fuit Jeroboami furor breuis, non enim, manu tacta à manu Omnipotentis, lingua virulenta laceſſiuit ultra inſpiratum, ſed ſtylo mutato ita fuit adlocutus: *Precare obſecro, Faciem DOMINI DEI tui, & ſupplica pro me, ut reſtituatur mihi manus mea.* Et ecce! Propheta intercedente, *reuerſa eſt manus Regis ad eum, & facta eſt, ut antea.* Fuiſſe curam hanc miraculoſam concedent mecum facile omnes Medici. Non curatur Paralyſis verbis, non ſubitò: Temporis, & longi quidem, decurſu opus eſt ad reſtituendum fluido nerueo influxum, fibris tonum, ſanguini & ſpiritibus æquilibrium. Opus longo neruinorum cephalicorum, diluentium, ſpirituoſorum remediorum uſu; Inunctionibus, lotionibus, frictionibus, fotibus, balneis. Heic nihil tale. Oſtendit apoſtatæ Regi verus Iſraelis DEUS, ſe ſolum eſſe ſupremum ut Regni ei traditi, ita & corporis & vitæ DOMINUM.

Eſt tertium, quod conſiderationi noſtræ ſubjicimus, miraculum, extra omnem dubita-

tionis aleam poſitum, quia prædictum. *Dedit eodem die portentum, dicens: Hoc eſt portentum, quod loquutus eſt DOMINUS, ecce ara findetur, effundeturque cinis, qui ſuper ea eſt.* v. 3. Debebat ara, ſtructura ex quadratis & ſolidis conſtans ſaxis, inuicem ita coordinatis & coaptatis, ut injuriis ignis, pluuiæ, ventorum reſiſtere poſſet, findi ſponte, derepente, absque manuum, vectium, aliorumue inſtrumentorum ope, & ſaxa veluti diffluere. Et en! ut vaticinio diuino affulgeret lux, inſpirationi adderetur pondus, *ara fiſſa eſt, & effuſus cinis ex ara, juxta portentum, quod dederat vir DEI ſecundum verbum DOMINI.* Inuerſa ſcilicet prima Naturæ Lex, qua omne corpus in ſtatu ſuo manet, in quo eſt, niſi ab alio corpore inde deturbetur, ſed ſeruatum, & extraordinario prorſus modo exercitum DEI in naturam, in leges motus, dominium.

TAB. CCCCLXVII.

1. Reg. Cap. XIII. verſ. 24. 25. 28.

24. Quumque abiiſſet, inuenit eum Leo in via, & interfecit eum. Contigit ergo, quum eſſet funus ejus ſtratum in via, Aſinusque aſtaret juxta ipſum, aſtaretque & Leo juxta funus.

25. Ut viri tranſirent, viderentque funus ſtratum in via, & Leonem aſtantem juxta funus: qui venientes dixerunt (hæc) in ciuitate, in qua Propheta ſenex habitabat.

28. Ille vero abiens, inuenit funus ejus ſtratum in via, Aſinus autem & Leo aſtabant juxta funus, ut Leo neque funus deuorarit, nec Aſinum diſcerpſerit.

24. Qui cum abiiſſet, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer ejus projectum in itinere; aſinus autem ſtabat juxta illum, & leo ſtabat juxta cadauer.

25. Et ecce, viri tranſeuntes viderunt cadauer projectum in via, & leonem ſtantem juxta cadauer. Et venerunt & diuulgauerunt in ciuitate, in qua Prophetes ille ſenex habitabat.

28. Et ille abiiſſet, inuenit cadauer ejus projectum in via, & aſinum & leonem ſtantes juxta cadauer: non comedit leo de cadauere, nec læſit aſinum.

OCcurrunt in hac Hiſtoria nonnulla, quæ cum ordinario naturæ curſu conciliari nequeunt, ſed θεῖον τι manifeſtant, nosque in admirationem rapiunt. Occidit *leo*, animal rapax, ſæuum, κρεοφάγον, Prophetam, intacto cadauere, aſino, intactis, qui præteribant fortè: carnifici ſimilis, decollanti prænobilis & familiæ & dignitatis virum, cujus tamen nec corpus, nec veſtes vel extremis tangere audet digitis: Aſinus, meticuloſum, uti deſcribitur, animal neque pedem refert, ut ſe à rabie leonis occultet, nec fugâ quærit vitam, adſtat & occiſo, cui inſeſſum dabat, Domino ſuo, & leoni carnifici. Imo vero Prætorianum militem agit leo, cuſtodiens & cadauer, & aſinum, usque ad Prophetæ illius, & venerandi Collegæ, aduentum, qui tollit funus, terræ id mandaturus. Prophetarum uni vitam adimit leo, alteri reuerentiam præſtat. Haud mirari ſubit continentiam aſini, ſi verum, quod de eo Arabes tradunt, eum non tantùm non fugere in conſpectu leonis, ſed præ metu huic ire obuiam. Sed altius heic prolucet dominium, Altiſſimi, qui leoni mandat, ſi quem trucidare debet, & diſcerpere, & fauces obturat, ubi parcendum eſt. Exequitur infelix Propheta mandatum DEI, diris deuouens aram Jeroboami, immoriger in hoc uno, quòd eadem redierit, quâ venerat, viâ; eadem ſubiens, & miſera, fata, quæ Athenienſes illi Legati, qui in Arcadiam proficiſcentes alia, quàm quidem ipſis injunctum fuerat, via, rebus ſuis licet feliciter tranſactis, vita luebant leuis momenti transgreſſionem. Hiſtoriam lege in *Æliani Var.* L. VI. c. 5. Seuerum quidem hoc eſt, ſed juſtiſſimum DEI judicium, qui & in minimis obedientiam poſcit. Ὅσις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἓν ἑνί, γέγονε πάντων ἔνοχος. Jac. II. 10. Ὃς ἐὰν ἓν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τέτων τῶν ἐλαχίσων

I. REG. Cap. XIII. v. 24. 25. 28.
Leo προφητοκτόνος ὁ ἁρπάσας.

I. Buch der Kön. Cap. XIII. v. 24. 25. 28.
Der Löw ein Propheten-Mörder u. Hüter.

M. Tyroff sculp.

I. REG. Cap. XVII. v. 1-6.
Elias corvorum alumnus.

I. Buch der Kön. Cap. XVII. v. 1-6.
Elias der Raben-Kostgänger.

I. A. Fridrich sculps.

ϛων — ἐλάχιϛος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Matth. V. 19. Multa de hoc aſino noſtro ſomniant recutiti, quem volunt ſeruatum in ſeruitiorum, quæ Domino ſuo præſtiterat, gratam memoriam. Elucident hoc Problema, quorum eſt agere de Brutorum præmiis & pœnis.

1. Reg. Cap. XIV. verſ. 4.

— Ahia autem non poterat videre, quoniam obriguerant oculi ejus præ ſenecta ejus.

— Ahia autem non poterat videre, quia caligauerant oculi ejus præ ſenectute.

HUmani corporis ſtructuram quo intuemur propius, conſideramus attentius, eò augetur magis, qua rapimur, admiratio. Ex fluido ortum habent omnes, etiam duriſſimæ partes, oſſa, cartilagines, ſed vergente extrema ætate indureſcunt molliſſimæ membranæ, & fluida ipſa λιθογενέσεως ſeſe ſubjiciunt legibus. Sunt tubuli, per quos fluida tranſeunt, molles in tenera ætate, & flexiles, ſed ſolideſcunt magis ad conſiſtentem usque, in ultima tandem ſenecta rigeſcunt, ſæpeque & paſſim oſſeſcunt. Hinc malorum ſyrma, imo ipſa ſenectus morbus. *Oculi*, camera infiniti artificii obſcura, non ſunt duntaxat pueris, juuenibus, & viris in omnes partes mobiles, ſed ſubtili quodam mechanismo nunc admouetur tunica retina propius humori cryſtallino, nunc remouetur longius, pro variante ſitu objectorum vel propiori nobis vel remotiori; & nobis inſciis prorſus, vel & inuitis id perfectiſſimo modo peragit natura, quod ars linteum chartamue in camera obſcura admouendo lenti, vel ab eadem remouendo. Verùm enim verò decrepitis obliteratur naturalis hæc pictura, *obrigeſcunt oculi*, ut heic *Abiæ*, flexilitate ſua priuantur fibræ, corrugantur oculi, ſunt πρεσβύται Grammatico, fiuntque πρεσβύται Medico ſenſu, objecta eminus ſita diſtinctius vident, quàm quæ ſunt propiora. Sed ſpatio inter retinam & cryſtallinum humorem ita anguſtato, ut radii lucis in ſubtiliſſima illa tunica concentrari nequeant, inducitur tandem ipſa cœcitas. Plura de incommodo hoc, uno ex maximis, & Medici & Optici.

TAB. CCCCLXVIII.

1. Reg. Cap. XVII. verſ. 1-6.

1. Dixit autem Elias, Thisbites ex inquilinis Gilead, ad Ahab: Viuit DOMINUS DEUS Iſraelis, coram quo miniſtro, ſi fuerit hisce annis ros & pluuia, niſi juxta os meum.
2. Factumque eſt Verbum DOMINI ad eum in hanc ſententiam:
3. Vade hinc, & diuerte ad plagam orientalem, & abſcondere in torrente Chrith, qui eſt è regione Jordanis.
4. Eritque, ut bibas de torrente, ego verò coruis mandaui, ut te illic paſcant.
5. Abiit itaque, & fecit juxta verbum DOMINI: abiit, inquam, & ſe-

1. Et dixit Elias, Thesbites de habitatoribus Galaad, ad Achab: Viuit DOMINUS DEUS Iſrael, in cujus conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi juxta oris mei verba.
2. Et factum eſt verbum DOMINI ad eum, dicens:
3. Recede hinc, & vade contra Orientem, & abſcondere in torrente Carith, qui eſt contra Jordanem.
4. Et ibi de torrente bibes: coruisque præcepi, ut paſcant te ibi.
5. Abiit ergo, & fecit juxta verbum DOMINI: cumque abiiſſet, ſedit

dit juxta torrentem Chrith, qui eſt è regione Jordanis.

6. Corui verò attulerunt ei panem & carnem manè, ſimiliter panem & carnem veſpere, & bibebat de torrente.

in torrente Carith, qui eſt contra Jordanem.

6. Corui quoque deferebant ei panem & carnes manè, ſimiliter panem & carnes veſperi: & bibebat de torrente.

DAntur potiſſimùm duum generum Critici, qui non benè audiunt Orthodoxis. Hi malâ intentione, quantum in ipſis eſt, veritates in Sacro Codice contentas infringere, miracula eneruare, DEI in natura, vel ſupra eam operantis potentiam diminuere tentant, noctuis ſimiles, quæ ſplendidam lucis diurnæ impreſſionem ferre nequeunt. Illi bono veritatem inueniendi animo nouos dant vocibus ſignificatus, nouas rebus explicationes, ſed quia ab interpretatione recepta diſcedunt, cenſuris ſeſe exponunt præter merita rigidis, & ad injurias usque aſperis. Et non ita eſt facile judicare, num, qui fortè occurrunt, ad hanc claſſem illamue pertineant, quia judicibus ipſis, vel qui pro talibus ſeſe efferunt, difficile, ſeſe liberare à præjudiciis, vel rem ipſam, vel perſonam attinentibus. Optima regula eſt, quam præſcribit Apoſtolus, ἀληθεύειν ἐν ἀγάπῃ.

Specimen amicæ disquiſitionis dabit, de quo impræſentiarum, *Elias coruorum alumnus* (hoc titulo expoſitus à M. *Joh. Henrico Schulino*, Præſide, & Reſpondente *Joh. Frid. Schmidt.* Altorff. Nor. 1718.) Sunt namque, qui cum R. *Jehuda* per עָרְבִים *orbhim* intelligunt ciues urbis עָרְבּוֹ *orbo*, in limitibus Bethſeanis, ut perhibent, ſitæ, de qua in veterum Geographorum monumentis nec vola nec veſtigium ſupereſt. Sunt alii, qui coruos metamorphizant in mercatores, eosque Tyrios, nixi Ezech. XXVII. 27. ubi nominantur עֹרְבֵי מַעֲרָבֶךָ *orbhe maarabek* à radice עָרַב *arab*, *commiſcere*, *negotiari*. Huic ſententiæ ſubſcribunt R. *Kimchi*, *Jona*, *Clericus*, non attendentes, vocem עָרְבִים *orbim* ſingulatim poſitam, ut in noſtro Textu, iterato *coruos* denotare, & cum adjuncto mercatores ſemel tantùm in loco Ezechielis: neque conſiderantes συνάφειαν Textus, inprimis grauem impii Regis adſeuerationem. v. 10. c. XVIII. *Viuit DOMINUS DEUS tuus, ſi Gens ſit aut Regnum, quò non miſerit Dominus meus te quæſitum — Regnum & Gentem juramento obſtrinxit, quod te non inuenijſſet. (Viuit DOMINUS DEUS tuus, quia non eſt gens aut regnum, quò non miſerit Dominus meus, te requirens. — adjurauit regna ſingula & gentes, eò quòd minimè reperireris.)* Unde conſtat, haud potuiſſe effugere Eliam Ahabi inquiſitionem, ſi mercatoribus ad eum datus fuiſſet acceſſus. Sunt tandem, qui Arabum turmas cum *Ottenio*, & ipſo *Clerico* ſeligunt, nihili facientes punctandi rationem, non enim עָרְבִים *orbhim* appellantur Arabes, ſed עֲרָבִים *arbhim*, & de his ipſis non conſtat, habitaſſe ad torrentem Chrith.

Pergimus ad receptiſſimam, antiquiſſimam, optimam, עָרְבִים *orbhim* per *coruos* explicationem, authoritate plerorumque Doctorum Judæorum, Chaldæi, & LXX. Interpretum, & omnium fortè Europæarum Verſionum fundatam. Et quis eſt, qui dubitare auſit, dummodo ſciat, totam naturam, quanta quanta eſt, ad DEI conditoris nutum eſſe paratam? 2. Paral. VII. 13. *mandat locuſtis, ut abſumant terram.* Amos IX. 3. *ſerpenti, ut mordeat* rebelles. Jon. II. 11. (al. III. 1.) *piſci*, ut *euomeret Jonam in aridam.* Alibi corporibus inanimatis, Jeſ. XLV. 12. *Cœlis*, Job. XXXVIII. 11. Pſal. LXXVIII. 23. Jeſ. V. 6. *Nubibus*, Job. XXXVIII. 12. *Auroræ*, Amos IX. 4. *Gladio.* Et quidni mandandi exequendique facultatem haberet, qui poteſtatem habuit creandi, qui habet conſeruandi? Mandare heic idem eſt, quod creaturis, animantibus, cœlo, grandine, uti ad exequendum judicia ſiue decreta. Et fortè non uni duntaxat mandauit coruo, ſed pluribus. Si verum, quod in *vita Pauli Eremitæ* tradit *Hieronymus*, unicum coruum pientiſſimo huic viro tantæ magnitudinis attuliſſe panem, cui digerendo duo viri vix fuere ſuffeni, excederet hoc Pauli miraculum illud Eliæ. Sed fortè Legendis adnumeranda eſt hæc Hiſtoria. Suffecerat nempe *Paulo* per 60. annorum decurſum dimidius panis, ſed aſcito in conſortium *Antonio*, attulerat coruus alumnis his ſuis integrum.

Afferunt corui Eliæ *panem & carnem.* Vult *Athanaſius* in *Synopſi*, & *Theodoretus in III. Reg. Quæſt.* 52. diſpertitos fuiſſe coruos miſſus ſuos ita, ut ante meridiem attulerint panem, ſub veſperam carnem, πρωΐας μὲν ἄρτας, δείλης δὲ κρέα. Subſcribunt *Auguſtinus ſerm.* 146. & *Eutychius Alexandrin.* p. 197. authoritate ſuffulti τῶν LXX. Sed uno eodemque tempore, in prandio & cœna, panem carnemque miniſtraſſe coruos, indicat Complutenſis Codex, ἄρτας καὶ κρέας τὸ πρωΐ, καὶ ἄρτας καὶ κρέας τὸ δείλης. Ita & Latina noſtra, clarior vernaculâ, & verſiones aliæ. His autem non immorabimur.

Neque nos moratur locus, à quo, menſa, à qua, corui alimenta petierint; an, quod Doctores quidam recutiti volunt, à menſa ipſius Regis Ahabi, vel Joſaphati? num ab uno ex illis 7000. qui Baali genua ſua non flexerunt, conſcio

conſcio forte hujus rei, & Eliæ amico, à quo aues illæ aliàs rapaces, heic miniſteriales, vitæ ſubſidia ſtatis horis petere poterant? Quæſtio eſt curioſa magis, quàm vel utilis, vel neceſſaria.

Majoris videtur momenti quæſtio, an Vir DEI ſalua Lege Diuina cibum accipere potuerit ab aue immunda? Sed eſt & hæc haud difficilis ſolutu. Fuit coruus immunda auis cibo, non tactu; Et poſito, immundum ex lege ceremoniali fuiſſe, quem forte coruus tetigerit, cibum, poterat, qui legem dederat, diſpenſare ab ea. Valetque heic illud Act. X. 15. Ὃ ὁ ΘΕΟΣ ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνε. Imo verò licuit in caſu neceſſitatis Judæis ipſis ſeſe diſpenſare à legum ceremonialium ſummo rigore: Simſoni mel guſtare ex alueari, quod offenderat in ſceleto mortui leonis: Dauidi, comedere panes propoſitionis, quorum eſus non erat permiſſus niſi Sacerdotibus. Luc. VI. 4.

Silentio haud prætereunda interminatio illa grauis Ahabo facta v. 1. *Viuit DOMINUS DEUS Iſraelis, coram quo miniſtro, ſi fuerit hisce annis ros & pluuia, niſi juxta os meum.* Et en vaticinium breui poſt datum effectui v. 7. *Poſt aliquot dies exiccato torrente (nam nihil pluebat ſuper terram)* reuelari debebat calamitas, & ſimul promiſſio fieri viduæ Sareptanæ v. 14. *Farina cadi non deficiet, & oleum lecythi non minuetur usque ad eum diem, quo DOMINUS pluuiam dederit ſuper faciem terræ. (Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem, in qua DOMINUS daturus eſt pluuiam ſuper faciem terræ.)* Et c. XVIII. 1. legimus: *Multis diebus elapſis, tertio demum anno factum eſt verbum DOMINI ad Eliam in hanc ſententiam. Vade & te ipſi Ahab trade conſpiciendum, dabo enim pluuiam ſuper terram. (Poſt dies multos factum eſt verbum DOMINI ad Eliam, in anno tertio, dicens: Vade & oſtende te Achab, ut dem pluuiam ſuper faciem terræ.)* Unde conſtat, fuiſſe calamitatem hanc extraordinariæ ſiccitatis triennalem; imo ex Luc. IV. 25. & Jac. V. 17. trium annorum, & ſex menſium. *Joſepho* ſi fides L. VIII. c. 11. *Menander*, Tyrius Hiſtoricus, calamitatis hujus meminit in Hiſtoria Ithobali, Tyriorum Regis, quòd durauerit per integrum anni decurſum, à menſe Hyperberetæo ad eundem ſequentis anni. Μέμνηται δὲ τῆς ἀνομβρίας ταύτης καὶ Μένανδρος ἐν τοῖς Ἰθοβάλε τὲ Τυρίων βασιλέως πράξεσι, λέγων ἔτως. ἀβροχία δ' ἐπ' αὐτὲ ἐγένετο ἀπὸ τὲ Ὑπερβερεταίε μηνὸς ἕως τὲ ἐρχομένε ἔτες Ὑπερβερεταίε. Ubi ὡς ἐν παρόδῳ notandum, Sareptam mediam fuiſſe inter Tyrum & Sidonem, adeoque omnem illum diſtrictum ἀνομβρίαν illam ſenſiſſe, de cujus triſtibus effectibus, fame inprimis, & annonæ omnis defectu judicare licet vel ex ipſa viduæ Sareptanæ Hiſtoria. In Europæ noſtræ frigidioribus climatibus uti ingens agris & vineis accidit malum ex frigore & grandine, ita habent, quod metuant, illa Aſiæ calidiora ex æſtu, ubi terrâ marique ſurgentes vapores non eidem terræ, unde aſcenderant, ſeſe reddunt, ſed juſto DEI judicio in alias, nubium vehiculo, deportantur Prouincias remotiores: Et memorabile cumprimis, ablatas fuiſſe ipſas illas aqueas & balſamicas partes, quæ per διαπνοὴν euaporabant ex plantis, quia defecerat non ſolùm pluuia, ſed & *ros*. Quo rerum afflicto ſtatu non poterant non exareſcere vegetabilia, homines & bruta ſiti torreri & æſtu, ſiccari flumina, riui, fontes, & variorum morborum grauiſſimorum ſyrma ſequi. Si quis noſſe cupit modum, quo hæc calamitas fuerit inducta, ei reſponſi loco ſint verba illa meteorica ſimul & interminatoria Lev. XXVI. 19. Deut. XXVIII. 23. *Faciam cœlum veſtrum veluti ferrum, & terram veſtram veluti æs.*

Siſtitur in præſenti Tabula *Coruus Indicus Bontii*, qui quidem non cadauerum eſt auidus, ſed nuce myriſtica delectatur.

TAB. CCCCLXIX.

1. Reg. Cap. XVII. verſ. 14. 16.

14. Quoniam ſic dicit DOMINUS Iſraelis: Farina cadi non deficiet, & oleum lecythi non minuetur, usque ad eum diem, quo DOMINUS pluuiam dederit ſuper faciem terræ.
16. Neque ceſſauit farina cadi, nec oleum lecythi defecit juxta verbum DOMINI, quod loquutus fuerat per Eliam.

14. Hæc autem dicit DOMINUS Deus Iſrael: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem, in qua DOMINUS daturus eſt pluuiam ſuper faciem terræ.
16. Et ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus, juxta verbum DOMINI, quod locutus fuerat in manu Eliæ.

HEic ſta ad momentum, Philoſophe, admiraturus DEI ſupra ordinarias naturæ leges operantis vias. Oleum oliuarum, butyrum illud terræ absque olea, farinam absque frumento, filios absque parentibus! Qui menſium poſcunt decurſum pro ſui euolutione & maturatione fructus, tandemque debent legi, tundi, moli, deſunt prorſus; & tamen ex nihilo exprimitur oleum, paratur farina. Petit Propheta θαυμάσιος & θαυματοποιὸς à vidua paupercula *paululum aquæ in vaſe, & buccellam panis.* Hæc autem ad extremas olei guttulas, paucas farinæ atomos, ad incitas redacta ita ad virum DEI v. 12. *Viuit* DOMINUS DEUS *tuus, ſi eſt mihi panis coctus, duntaxat pugillum plenum farina habeo in cado, & parum olei in lecytho, & en colligo ligna duo, ut ingrediar & apparem ipſum mihi atque filio meo, comedamusque ipſum, deinde moriamur. (Viuit* DOMINUS DEUS *tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar, & faciam illud mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur.)* Sed urgente maxima neceſſitate promptum eſt DEI auxilium. Naturæ mediis deficientibus ſuccurrit ipſius naturæ Author, potentiſſima id efficiens manu, quod & naturæ vires & omnem rationis captum ſuperat, nedum Alchymiſtarum illa ſomnia, qui tot & tanta de metallorum imaginaria multiplicatione jactant. Sed attentione dignus quoque eſt terminus, ad quem protenditur miraculoſa ſuſtentatio, *usque ad eum diem, quo DOMINUS pluuiam dederit ſuper faciem terræ:* notum quippe, non ſtatim à pluuia lapſa vel creſcere vel matureſcere in ſolo per triennium exuſto fruges, & menſibus opus eſſe à ſementi ad meſſem. Sed non adeò difficile ſolutu hoc Problema: Poterant Phœniciæ naues commercio cum Aſia minore, Græcia, Africa, Ægyto, ſupplere defectum annonæ in Palæſtina, Mercatorum Tyriorum atque Sidoniorum granaria repleri peregrino frumento, & qui facultates habebant, ab illis redimere, pauperibus interim languentibus, & cum inopia certantibus. Quamdiu terra manſit arida, cœlumque ferreum, pretium frumenti manſit exorbitans, imo auctum magis & magis, diminutum vel à prima pluuia lapſa, quæ nouam dabat meſſi fœcundæ ſpem, reaperta & euacuata granaria. Ut omnino potuerit unica pluuia lapſa procurare ubertatem annonæ, & frumentum ad vile redigere pretium.

I. REG. Cap. XVII. v. 14-16.
Oleum et Farina Sareptanæ.

I. Buch der Kön. Cap. XVII. v. 14-16.
Wunder-Oel und Wunder-Mehl.

M. Tyroff sculps.

I. REG. Cap. XVIII. v. 18.
Ignis Ουρανοπετής.

I. Buch der Kön. Cap. XVIII. v. 18.
Elia Opfer vom Himel entzündet.

B. S. Sedletzky sculps.

I. REG. Cap. XVII. v. 21. 22.
Elias puerum reſuſcitans.

I. Buch der Kön. Cap. XVII. v. 21. 22.
Elias erwecket das todte Kind.

G. D. Heüman sculps.

TAB. CCCCLXX.

1. Reg. Cap. XVII. verſ. 21. 22.

Et admenſus eſt ſeſe ad puerum ter, clamauitque ad DOMINUM, & dixit: DOMINE, DEUS meus, redeat quæſo anima pueri hujus intra viſcera ejus.

Et exaudiuit DOMINUS vocem Eliæ, reuerſaque eſt anima pueri in eum, reuixitque.

Et expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, & clamauit ad DOMINUM, & ait: DOMINE, DEUS meus, reuertatur obſecro anima pueri hujus in viſcera ejus.

Et exaudiuit DOMINUS vocem Eliæ: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit.

VErbis & geſtibus nullas eſſe vires, perſuaſi ſumus, & tamen legimus, Veteris Teſtamenti Prophetas uſos eſſe miris geſticulationibus, quas derideremus hodie, & ſuperſtitioſis adſcriberemus ritibus. Heic, in reſuſcitatione filii unici Sareptani, *admenſus eſt ſeſe* Elias *ad puerum ter.* Ita & maximi Prophetæ magnus diſcipulus Eliſæus reſuſcitans Sunamitidis filium ex mortuis. 2. Reg. IV. 34. *jacuit ſuper puerum, ponens os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus, manusque ſuas ſuper manus ejus. Quumque ſic proſtratus incumberet ei, calefacta eſt caro pueri.* Nemo, quod quidem ſpero, cogitauerit, fuiſſe duntaxat filios hosce vel frigore ſemienectos, vel lipothymia obrutos, incubatu Prophetarum calefaciendos, id eſt, ſanandos: mortui fuere, vel ſucceſſu teſte, *reuerſa eſt anima pueri in eum, reuixitque.* Et quî, quæſo, mereretur ex lipothymia reuocatio, vel à frigore ad calorem reductio, commemorationem expreſſam in Sacro Codice, locum inter geſta Prophetarum? Ubi autem emigrauit anima, vana eſt omnis *admenſio*, vanus corporis viui incubatus, irrita omnis manuum impoſitio, nullius efficaciæ omnes naturæ vires, quia ſuperanda eſt ipſa naturæ lex, quæ ſpectat unionem corporis cum anima rationali, ſuperanda ab EO ſolo, qui illam dedit. Et ex voce נפש *nepheſch*, ſi quidem *animam* ſignificet immaterialem, immortalem, inferre quis poſſet ex hac ipſa hiſtoria animæ immortalitatem, veritatem maximi ſanè momenti, ſed infirmo admodum argumento, quia hæc ipſa vox paſſim in Sacris, fortè & heic, denotat *vitam.*

TAB. CCCCLXX. A.

1. Reg. Cap. XVIII. verſ. 38.

Tum decidit Ignis DOMINI, & deuorat holocauſtum, ligna, lapides & puluerem, ſed & aquas, quæ erant in elicibus, lambit.

Cecidit autem ignis DOMINI, & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque & aquam quæ erat in aquæductu lambens.

ESt, de qua impræſentiarum, hiſtoria una ex maximè memorabilibus, quæ quidem in Eccleſiæ ac Politiæ Judaicæ contigere theatro, digniſſima omni attentione, quia religionum docimaſtica. Triennium jam elapſum, ex quo nulla lapſa pluuia: *vehemens erat*, ſpeciatim Samariæ, *fames* v. 2. Vix præ ſiccitate ſpiritum trahunt animantia: Rex ipſe aquilegem agit v. 5. Et tamen impius hic Tyrannus manet, & idololatra. Vitam fugâ ſaluant Prophetæ DEI, atque in cryptis montium ſeſe occultant, Baalitis interim Sacerdotibus & Aulam Regiam & Regnum pro lubitu ſuo guber-

nantibus. Stant ex una parte ſacrificuli 450. ex altera ſolus Elias, de religionis veritate dimicaturi. Et conjectare eſt facile, in hoc rerum ſtatu ex qua parte futura ſit victoria; ſi ne Hercules quidem contra tres, nec Elias valebit quippiam contra ingentem illum Baalitarum numerum. Sed pro Elia ſtans fortiſſimus DEUS illuſtri miraculo glaucoma tollit ſeducto populo, ut apertis oculis videre poſſet corruptionem in Politia atque Eccleſia prædominantem. Decidi debebat in Concilio generali, habito in monte Carmel, an DOMINUS DEUS ſit vel Baal; Aurum à ſcoriis ſecerni ignis ope ἐρανοπετὰς, quo ſacrificia parata forent conſumenda. *DEUS ſit ille, qui per ignem reſponderit. (& DEUS qui exaudierit per ignem, ipſe ſit DEUS.)* v. 24. Placuit populo δοκιμασία. *Reſpondit uniuerſus populus, dicens: Recte habet res. (Reſpondens omnis populus ait: Optima propoſitio.* Subſcribunt nolentes volentes Baalitæ Sacrificuli, volentes, quia protectioni Regis & Magnatum confiſi, nolentes, quia præuidere poterant facile ſiniſtrum δοκιμασίας euentum. Concedit Propheta prærogatiuæ jus viris populo reuerendis, in officio ſtantibus, authoritate grauibus. *Eligite vobis, inquit Elias, bouem unum, & facite primum, veſtrûm enim plures ſunt, & inuocate nomen Deorum veſtrorum, ſed ignem ne ſupponatis.* v. 25. Rem aggrediuntur maſculè, & fuere fortè inter eos perſuaſi nonnulli, adſtiturum ſibi *Principem Aeris* Eph. II. 2. qui ipſe fortè *igne* cœlitus miſſo *combuſſit oues atque pueros*, Jobi I. 16. *Inuocarunt nomen Baal à ſumma luce ad meridiem usque, dicentes: O Baal, exaudi nos — Ad aram, quam fecerant, ſaltitabant.* v. 26. *Incidebant ſeſe cultris & lanceolis ſuo more, donec ſanginem effunderent ſuper ſe.* v. 28. Similia legas de Iſidis & Bellonæ Sacerdotibus apud *Senecam Lib. de ſuperſtitione. Auguſtinum de Civ. Dei* L. VI. c. 10. *Apulejum* L. VIII. *Lactantium Inſt. Diuin.* L. I. c. 21. Ad hæc omnia, ad tot conatus, vota, preces, ſuſpiria, Baal ſurdus ac mutus. Ut poſtica ſanna illuſerit illis Elias v. 27. *Clamate ſublata voce, quandoquidem Deus eſt, fortaſſis colloquium habet, aut negotium aliquod, aut eſt in profectione, aut dormit, & expergefiet. (Clamate voce majore: Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur.)* Et fuere fortè ex Simpliciſſimi Genealogia nonnulli, qui ſerio præuerterunt, quod dictum fuit pio ſarcasmo, adeò craſſis ideis de DEI eſſentia præoccupati, ac ſi non foret omnipræſens: ſanè in conſequentiam alloquii *clamauerunt ingenti voce, & inciderunt ſe.* Ita legimus apud *Homerum Iliad.* A. 422. profecto in Æthiopiam Joue diſtuliſſe Thetidem alloquium; & ſub finem ejusdem libri, neminem admiſiſſe in ſui conſpectum, quia indulſerit ſomno. Poſtquam autem ex parte Baalis *non erat vox, neque reſpondens, neque auſcultans.* v. 29. in theatrum prodit vir Veri DEI Elias. *Acceptis duodecim lapidibus juxta numerum Tribuum filiorum Jacob extruxit ex lapidibus aram in nomine DOMINI.* v. 31. *Fecit inſuper elices circum aram, qui capiebant duo ſata ſeminis. (Fecitque aquæductum quaſi per duas aratiunculas in circuitu altaris.* v. 32. *ſtruxit ligna, in fruſta concidit bouem, impoſuitque lignis. (Et compoſuit ligna, diuiſitque per membra bouem, & poſuit ſuper ligna.)* v. 33. De סְאָה *Sati* capacitate 674. pollicum cubicorum Pariſinorum egimus ad Gen. XVIII. 6. Quæ heic locum vix obtinet, ſed potius Epha ſiue Metretes, cujus capacitas eſt 2022. pollicum cubicorum: ſanè δύο Μετρητὰς σπέρματος, i. e. capacitatem 4044. habent LXX. Ut autem ignis, quem præſtolatur Propheta, ἐρανοπετὴς Iſraelitarum oculis faſcinatis tantò ſplendidius illuceſceret, ita inquit ad illos. *Implete quatuor cados aqua, & fundite ſuper holocauſtum, atque ſuper ligna, Et dixit: denuò hoc facite. Et denuò fecerunt. Et dixit: facite hoc tertiò; feceruntque tertio. Currebant itaque aquæ circum aram, impleuitque aqua elices. (Implete quatuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna, rurſumque dixit: etiam ſecundo hoc facite: qui cum feciſſent ſecundò, ait: Etiam tertiò id ipſum facite: feceruntque tertiò. Et currebant aquæ circum altare, & foſſa aquæductus repleta eſt.)* v. 34. 35. Debebat namque triplex hæc aquæ affuſio miraculum in oculis populi reddere illuſtrius, & omnem cauſarum naturalium ſuſpicionem adimere. Mox verò atque Elias ſuum atque Iſraelis DEUM ardentibus inuocauerat precibus, *decidit ignis DOMINI, & deuorat holocauſtum, ligna, lapides, & puluerem, ſed & aquas, quæ erant in elicibus, lambit.* Quas operationes fruſtra expectaueris ab igne ordinario, ne quidem à Solari per Lentes Tſchirnhuſianas concentrato, imò nec à fulminari. Ne micula quidem adeſt ignis, madent aqua ligna, Sacrificium iis impoſitum, ara, imo circumfluit deflua ex altari aqua in fouea, θαλάσσῃ, elice ſatis amplo aram: Et en! non accenditur duntaxat cœlitus lignum, non ſolum conſumitur ὁλοκαύτωμα, ſed calcinantur lapides, è quibus conſtructum fuerat altare, ac ſi per aliquot dies expoſiti fuiſſent vehementiſſimo fornacis calcarii igni, rediguntur in puluerem, & exiccatur prorſus fouea. Atque omnino habuit populus, cur in conſpectu tanti miraculi pleno gutture exclamaret. v. 39. *DOMINUS ipſe eſt DEUS, DOMINUS ipſe eſt DEUS.* Dabit Gloriam DEO ſacrato Echo quiuis naturæ ſcrutator, quia in omni rerum natura inuenit nihil, quod tam ſtupendos poſſit edere effectus.

TAB.

I. REG. Cap. XVIII. v. 42. 44.
Elias Tempestatem prænuntians.

I. Buch der Kön. Cap. XVIII. v. 42. 44.
Der Wetter-Prophet Elias.

G. D. Heüman sculps.

I. REG. Cap. XVIII. v. 44. 45.
Capitis Bonæ Spei Promontorium.

I. Buch der Kön. Cap. XVIII. v. 44. 45.
Vorgebürge der guten Hoffnung.

I. G. Pintz sculps.

TAB. CCCCLXXI. CCCCLXXII.

1. Reg. Cap. XVIII. verſ. 42. 44. 45.

42. Aſcendit itaque Ahab, ut comederet & biberet, Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, & proſternens ſe in terram, poſuit faciem ſuam inter genua.
44. Factum eſt autem, quum ſeptimo (iret) ut diceret: En parua nubecula, ac ſi eſſet hominis manus, aſcendit de mari; qui dixit: Aſcende, & dic ipſi Ahab, junge equos currui, & deſcende, ne te cohibeat pluuia.
45. Interea Cœli tenebreſcebant nubibus, & vento, factaque eſt pluuia magna. —

42. Aſcendit Ahab, ut comederet & biberet: Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua.
44. In ſeptima autem vice, Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari; qui ait: Aſcende & dic Ahab. Junge currum tuum, & deſcende, ne occupet te pluuia.
45. Cumque ſe verteret huc atque illuc, ecce cœli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis. —

COnſcendit cacumen Carmeli montis Elias, poſtquam illuſtri miraculo in conſpectu totius populi Iſraelitici demonſtrauit, DOMINUM eſſe DEUM, & ſacrificulos Baalis mactauit, ardenti zelo ut gloriam DEI defendens, ita precibus gratiam benigniſſimi numinis implorans, gratesque ſubmiſſas agens, nempe flexis genubus, & vultu ad genua usque demiſſo. Eſt hic naturaliſſimus v. 24. ſenſus. Et nemini forſan Interpretum in mentem venit modus, quem verſiculus hic exprimit, menſurandi altitudines e. g. arboris, turris, domus, absque ullius Inſtrumenti Geometrici ſubſidio. Stat nempe Menſor, & ſtando ſe incuruat, eousque, donec capite inter genua demiſſo retro conſpiciat apicem turris, ita nempe, ut ſpinæ dorſalis linea cum horizontali faciat angulum 45. graduum. Poſtquam ita progrediendo & remeando apicem viſu attigit, à loco ſtationis ſuæ ad baſin turris menſurans vel pedes vel paſſus altitudinem habet deſideratam. Fieri autem operatio debet in plano horizontali, & eſt hic menſurandi modus in uſu paſſim apud Germanos lignicidas, ſiquidem certi eſſe velint de altitudine arboris. Verùm obſeruationem hanc ſejunctam prorſus volo à ſenſu Textus, & ὡς ἐν παρόδῳ huc appoſitam. Problema, quo me olim tentauerat vir quidam profundæ eruditionis. A.

Siſtunt commata 44. 45. tempeſtatis pluuioſæ præſagos nuntios. Quadrat huc illud *Virgilii Æneid.* IV. 60.

Interea magno miſceri murmure cœlum
Incipit, inſequitur, commiſta grandine, nimbus.

Siccitatem diutinam ſequuntur ordinariè Imbres denſi. Sunt omnia Atmoſphæræ ſpatiola vaporibus aqueis repleta, qui quo propius coeunt ad inuicem alliſi, & ſi bullularum habent formam, fracti, in pluuias largas ſeſe exonerant, ruentes plerumque, ut heic, impete vaſto. Sed tempeſtatem heic prænuntiat *parua nubecula, quaſi eſſet hominis manus*, in parallelismo locanda cum nubecula illa *oculus bouis*, *Olho de Boy* dicta, quæ ſi in monte Capitis Bonæ Spei, *Tafelberg* dicto, cœlo etiam ſereniſſimo exiſtente, & mari placido, initio vix granum hordei, dein nucem juglandem æquans, mox tamen ſuper totam planitiem montis extendens, Ecnephiam parit tantæ impetuoſitatis, qui naues imparatas, vel velis expanſis volitantes in Tartara præcipitat. Ita, quas hactenus de hoc Phænomeno habuimus relationes, quasue *Geographiæ* ſuæ *generali* inſeruit *Varenius* L. I. c. 21. Prop. 10. p. m. 281. Sed certiora nos edocet, & à præjudiciis liberat Clar. *Petrus Kolb* Neoſtadienſis Rector fideli & longâ ipſe edoctus experientia in *Capite Bonæ Spei hodierno* exquiſitæ attentionis opere

p. 311. &c. Ventum hunc eſſe Auſtr-Orientem, nubeculam etiam initio non tantùm oculo bouino, ſed boue etiam maximo majorem, diuiſam plerunque in partes, ut non ſolùm montem ſupra jam nominatum, Tafelberg, ſed & vicinum Diaboli, *Teufelsberg*, *Windberg* occupet: colligi ſenſim partes, expandi in altum, hærere aliquandiu denſam, tandemque maximo impetu ex ea prorumpere Ecnephiam, eumque vehementem, ſed plerunque exiccantem, licet color liuidus ſeu plumbeus nubis imbres minetur largiſſimos, refractioni radiorum adſcribendus. Plura de hoc vento, ejus prognoſticis, duratione, vehementia, cauſis videat beneuolus Lector apud laudatum *Kolbium*. Phœnomenon hoc, quia ſatis benè quadrat ei, de quo impræſentiarum, conſultum duxi Tab. CCCCLXXII. repræſentare ipſum Promontorium Capitis Bonæ Spei cum ſuis montibus.

TAB. CCCCLXXIII.

1. Reg. Cap. XIX. verſ. 4. 5.

4. Ipſe verò (Elias) ibat in deſertum itinere diei, & veniens ſedit ſubter Juniperum —

Ebr. unam Juniperum.

5. Jacens autem ſubter Juniperum, obdormiuit —

4. Et perrexit in deſertum viam unius diei, cumque veniſſet, & ſederet ſubter unam Juniperum —

5. Projecitque ſe, & obdormiuit in umbra Juniperi: —

VIrum DEI, Eliam, en *ſub Junipero!* profugum à facie Ahabi & Iſabelis, feſſum ærumnis! רתם *rothem* Rabbinis *Kimchio* & *Jarchio* eſt *Juniperus*, ſed *Leui Ben Gerſon* humilis *Geniſta*. Seruant LXX. originalem vocem, v. 4. habent ῥαθμὸν, Complutenſis Codex ῥαθὰμ: & v. 5. ſimpliciter Φυτὸν, plantam. Job. XXX. 4. ξύλα, ligna. Pſal. CXX. 4. ἄνθρακες ἐρημικὲς, carbones deſolatorios, al. ἄνθρακες ἀρκευθίνες, carbones juniperinos, quod poſterius Aquilæ tribuit Scholiaſtes, ut omnino ignorare videantur LXX. τὸ רתם. Plerique Interpretes, Verſiones pleræque, ſtant pro *Junipero*, Vulgata, *Piſcator*, *Schmidius*, *Lutherus*. Solus *Arias Montanus* uno in loco habet *Juniperum*, binis aliis *Geniſtam*; ſubſcribunt ei *Auenarius* in *Lexico* & *Urſinus* in *Arboreto* c. 27. Ex Etymologia parum habebis lucis, ſiue radicem רתם *ratham*, *ligauit*, *junxit*, cum *Benjamine Scharffio*, ἀρκευθολογίᾳ celebri, eò interpreteris, quod firmam jungat corpori ſanitatem, pollens vi emplaſtica, & abortum prohibeat; ſiue cum *Joh. Stengelio* reſpicias ad formam externam, qua circumflexis ramis atque foliis aculeatis conjungatur ita, ut extricare ramos vix queat. *Biblioth. Brem. Claſſ.* VII. p. 860. Qui pedem patria haud extulit, ei difficile videtur captu, quomodo ſub umbra Juniperi, fruticis humilis, recubare potuerit Elias. Apud nos ſanè, & in plerisque Europæ Prouinciis frutex humilis manet. *Juniperus vulgaris baccis paruis purpureis* C. B. dicta hinc *Juniperus vulgaris fruticoſa*. I. B. ſed alibi arboreſcit, eò quidem usque, ut in Hiſpania ſupra Segobiam, qua Madritum itur, ex ea trabes & ædium contignationes fabricentur, *Cluſio* teſte in *Hiſt.* Vis arboreſcentes Juniperos alias! En *Juniperum majorem bacca rufeſcente* C. B. in Hiſpania & Narbonenſi Gallia frequentem, quæ etiam truncum humani corporis craſſitudine æquat. *Juniperum maximam Cupreſſi folio minimo cortice exteriore in tenues phityras ſpirales ductili.* Ill. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol.* II. p. 2. Tab. 157. *Raji Hiſt. Tom.* III. *Dendr.* p. 12. quæ forſan eſt *Juniperus Barbadenſis Cupreſſi folio arbor præceſſa tetragonophyllos ſiue foliatura quadrangulari. Pluk. Mant.* p. 109. quæ Architectonicis adhibetur uſibus. Deſideras Juniperos orientales. En *Juniperum Creticam ligno odoratiſſimo*, quæ Κέδρος eſt recentiorum: *Juniperum latifoliam arboream Ceraſi fructu*: quas inter alia ἀποφορητὰ ex Aſia retulit *Tournefortius Corollar.* p. 41. Viden' igitur ſub Juniperi arboreſcentis umbrâ ſedentem Eliam? ſed caue exiſtimes, ſelegiſſe umbram arboris grauem & noxiam, ut vitæ moleſtæ pertæſus ejus acceleraret finem. Remotus fuit vir DEI à ſuperſtitioſa illa veterum quorundam perſuaſione, de qua *Virgilius Eclog.* X. v. 75. 76.

- - - Solet eſſe grauis cantantibus umbra:
Juniperi grauis umbra.

Eſt autem Juniperus cortice ſcabro & deciduo, rubente, materia firma, nonnihil etiam rubeſcente, odore reſinoſo grato. Ramuli in ſurculos multos diuiduntur, minacibus foliis, ſemper

I. REG. Cap. XIX. v. 4. 5.
Elias sub Iunipero.

I. Buch der Kön. Cap. XIX. v. 4. 5.
Elias unter dem Wachholder-Baum.

P. G. Harder sculps.

ſemper virentibus, aculeatisque armati, rigidis, ſupernè glabris, infernè virentibus, rarò uncia longioribus, valde anguſtis, ternis plerunque ſimul per interualla. Baccæ per ramos ſparſæ, numeroſæ, rotundæ, umbilico in tres radios, totidem ſeminum loculos oſtendentes, diſtincto donatæ, primùm vireſcentes, per maturitatem cœruleæ aut nigræ, in quarum ſingulis grana tria oblonga, triangula, ſapore acri reſinoſo cum quadam dulcedine: pro flore tribus foliolis minutiſſimis obſeptum inſidet futuræ baccæ rudimentum, tam exiguum, ut vix animaduertatur. Quæ foliola pro fructus calyce habet Rajus, non pro flore. *Tournefortius Inſtit.* p. 588. Juniperum refert ad arbores & frutices flore amentaceo in eadem arbore ſeparato à fructu molli. Characteres exhibet Fig. A. ad marginem, Juniperum autem ipſam Fig. B. Junipero palmam tradit *Geniſta*, herba vel humilis frutex, non enim arboreſcit, niſi velis huc accerſere arbores Geniſtæ affines, qualis eſt *Geniſtæ affinis anonyma arbor flore Coluteæ Buxi folio.* Ill. *Sloane Hiſt. Nat. Jamaic. Vol.* II. p. 32. cujus Iconem heic ſiſtimus Fig. C. ipſos autem Geniſtæ Characteres Fig. D. Plura de רתם legas occaſione Job. XXX. 4.

LIBER POSTERIOR REGUM.

TAB. CCCCLXXIV.

2. Reg. Cap. I. verſ. 10. 12.

Reſpondit Elias, & dixit ad Principem ſuper quinquaginta: Si vir ſum DEI ego, deſcendat ignis de cœlo, deuoretque te, & quinquaginta tuos. Tum deſcendebat ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta ejus.

Reſpondensque Elias, dixit quinquagenario: Si homo DEI ſum, deſcendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit itaque ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta, qui erant cum eo.

NUm bini hi infelici ſidere nati Ahaſiæ impii & lethaliter decumbentis Emiſſarii Duces cum ſubjectis ſibi militibus reuera crediderint, eſſe Eliam *Virum* DEI, nec ne, in incerto eſt. Hoc ſaltem conſtat, compellaſſe eum magnifico hoc, qui hodie haud rarò in abuſum trahitur, titulo. Si crediderunt bona fide, impio impii Regis mandato obſequi haud debebant, ſed DEO aliud conſcientiis, quàm injuſtam illam expeditionem, dictanti obedire potius, ac dignitatibus ſuis renuntiare, imo vitæ jacturam facere. Sic pœna, extraordinaria prorſus, fuit juſta. Juſta rurſum, ſi fuere in gratiam Regis Baalolatræ, & tanto juſtior quidem, quia docimaſticon illud miraculoſum in Carmelo monte ſub Ahabi regimine in conſpectu totius populi exaratum in recenti fuit memoria: juſtiſſima in ſpecie, quam ſubiit ſecundus, quem Ahaſia miſit, belli Dux; debebat quippe hic manum veri DEI potentiſſimam ſimul & vindicem cognoſcere, & virum DEI, coram quo ſteterat, reuereri in conſpectu patrati jam miraculi, & oculos aperire triſtia anteceſſoris fata, forte hujus & militum jacentes ibi, ubi prouocabat, reliquiæ, ſaltem cineres. Qui ipſi argumento eſſe poterant euidentiſſimo, haud fuiſſe ignem, qui conſumpſit dimidiam cohortem, ex vulgaribus, imò haud ex fulmineis, ſed θεῖλατον, κεραυοπέτεα, ut ſanè expreſſis verbis vocatur *ignis de cœlo.* Sanioris longe mentis fuit tertius, quem expediuerat Rex. Ita ſe gerit hic, ut obedierit Regi, & ſimul timuerit DEUM. *Incuruauit ſe ſuper genua ſua ante Eliam, obſecrauitque eum, & dixit: O Vir DEI, pretioſa ſit quæſo anima mea, & anima ſeruorum tuorum, nempe quinquaginta iſtorum in oculis tuis, ecce deſcendit ignis de cœlo, & deuorauit duos Principes quinquagenarios priores cum quinquagenis eorum, ſit itaque anima mea in pretio ante oculos tuos. (Curuauit genua contra Eliam, & precatus eſt eum, & ait: Homo DEI, noli deſpicere animam meam, & animas ſeruorum tuorum, qui mecum ſunt. Ecce deſcendit ignis*

II. REG. Cap. I. v. 10. 12.
Ahaſiæ Emiſsarii πυριφλεγέες.

II. Buch der Kön. Cap. I. v. 10. 12.
Die vom Himel-Feuer verzehrte Fünffzige.

I. G. Pintz sculps.

ſemper virentibus, aculeatisque armati, rigidis, ſupernè glabris, infernè virentibus, rarò uncia longioribus, valde anguſtis, ternis plerunque ſimul per interualla. Baccæ per ramos ſparſæ, numeroſæ, rotundæ, umbilico in tres radios, totidem ſeminum loculos oſtendentes, diſtincto donatæ, primùm vireſcentes, per maturitatem cœruleæ aut nigræ, in quarum ſingulis grana tria oblonga, triangula, ſapore acri reſinoſo cum quadam dulcedine: pro flore tribus foliolis minutiſſimis obſeptum inſidet futuræ baccæ rudimentum, tam exiguum, ut vix animaduertatur. Quæ foliola pro fructus calyce habet Rajus, non pro flore. *Tournefortius Inſtit.* p. 588. Juniperum refert ad arbores & frutices flore amentaceo in eadem arbore ſeparato à fructu molli. Characteres exhibet Fig. A. ad marginem, Juniperum autem ipſam Fig. B. Junipero palmam tradit *Geniſta*, herba vel humilis frutex, non enim arboreſcit, niſi velis huc accerſere arbores Geniſtæ affines, qualis eſt *Geniſtæ affinis anonyma arbor flore Coluteæ Buxi folio.* Ill. *Sloane Hiſt. Nat. Jamaic. Vol.* II. p. 32. cujus Iconem heic ſiſtimus Fig. C. ipſos autem Geniſtæ Characteres Fig. D. Plura de רתם legas occaſione Job. XXX. 4.

LIBER POSTERIOR REGUM.

TAB. CCCCLXXIV.

2. Reg. Cap. I. verſ. 10. 12.

Reſpondit Elias, & dixit ad Principem ſuper quinquaginta: Si vir ſum DEI ego, deſcendat ignis de cœlo, deuoretque te, & quinquaginta tuos. Tum deſcendebat ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta ejus.

Reſpondensque Elias, dixit quinquagenario: Si homo DEI ſum, deſcendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit itaque ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta, qui erant cum eo.

NUm bini hi infelici ſidere nati Ahaſiæ impii & lethaliter decumbentis Emiſſarii Duces cum ſubjectis ſibi militibus reuera crediderint, eſſe Eliam *Virum* DEI, nec ne, in incerto eſt. Hoc ſaltem conſtat, compellaſſe eum magnifico hoc, qui hodie haud rarò in abuſum trahitur, titulo. Si crediderunt bona fide, impio impii Regis mandato obſequi haud debebant, ſed DEO aliud conſcientiis, quàm injuſtam illam expeditionem, dictanti obedire potius, ac dignitatibus ſuis renuntiare, imo vitæ jacturam facere. Sic pœna, extraordinaria prorſus, fuit juſta. Juſta rurſum, ſi fuere in gratiam Regis Baalolatræ, & tanto juſtior quidem, quia docimaſticon illud miraculoſum in Carmelo monte ſub Ahabi regimine in conſpectu totius populi exaratum in recenti fuit memoria: juſtiſſima in ſpecie, quam ſubiit ſecundus, quem Ahaſia miſit, belli Dux; debebat quippe hic manum veri DEI potentiſſimam ſimul & vindicem cognoſcere, & virum DEI, coram quo ſteterat, reuereri in conſpectu patrati jam miraculi, & oculos aperire triſtia anteceſſoris fata, forte hujus & militum jacentes ibi, ubi prouocabat, reliquiæ, ſaltem cineres. Qui ipſi argumento eſſe poterant euidentiſſimo, haud fuiſſe ignem, qui conſumpſit dimidiam cohortem, ex vulgaribus, imò haud ex fulmineis, ſed θεῖλατον, κεραυοπέτεα, ut ſanè expreſſis verbis vocatur *ignis de cœlo.* Sanioris longe mentis fuit tertius, quem expediuerat Rex. Ita ſe gerit hic, ut obedierit Regi, & ſimul timuerit DEUM. *Incuruauit ſe ſuper genua ſua ante Eliam, obſecrauitque eum, & dixit: O Vir DEI, pretioſa ſit quæſo anima mea, & anima ſeruorum tuorum, nempe quinquaginta iſtorum in oculis tuis, ecce deſcendit ignis de cœlo, & deuorauit duos Principes quinquagenarios priores cum quinquagenis eorum, ſit itaque anima mea in pretio ante oculos tuos. (Curuauit genua contra Eliam, & precatus eſt eum, & ait: Homo DEI, noli deſpicere animam meam, & animas ſeruorum tuorum, qui mecum ſunt. Ecce deſcendit ignis*

de cœlo, & deuorauit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos, qui cum eis erant: ſed nunc obſecro, ut miſerearis animæ meæ.) v. 13. 14. Præuidens, eſſe fortalitium, in quo Elias Præſes ſimul fuit & ipſum præſidium, omnibus viribus humanis inuictum: conſultius judicans precibus flectere virum DEI, & amicabili via id obtinere, quod armis non poterat.

TAB. CCCCLXXV.

2. Reg. Cap. II. verſ. 8. 14.

8. Et ſumens Elias pallium ſuum, & inuoluens illud, percuſſit aquas, diuiſæque ſunt huc & illuc, ut ambo tranſirent in ſicco.

14. Leuatoque pallio Eliæ, quod ceciderat ab illo, reuerſus eſt, & ſtetit ad ripam Jordanis, tollensque pallium Eliæ, quod ceciderat ab illo, percuſſit aquam, ac dixit: Ubi eſt DOMINUS DEUS Eliæ? Quumque feriiſſet aquas, diuiſæ ſunt huc atque illuc, & tranſiit Eliſæus.

8. Tulitque Elias pallium ſuum, & inuoluit illud, & percuſſit aquas, quæ diuiſæ ſunt in utramque partem, & tranſierunt ambo per ſiccum.

14. Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reuerſusque ſtetit ſuper ripam Jordanis. Et pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percuſſit aquas, & non ſunt diuiſæ, & dixit: Ubi eſt DEUS Eliæ, etiam nunc? percuſſitque aquas, & diuiſæ ſunt huc atque illuc: & transiit Eliſæus.

SEcundum hoc eſt & tertium miraculorum, quæ patrata ſunt in Jordane; primum nempe per ſupremum Exercitus Iſraelitici Ducem, Joſuam, alterum per Eliam, per Eliſæum tertium. Patrata inquam per Viros hosce DEI tanquam Inſtrumenta, ſed DEUM ipſum tanquam cauſam verè & potentiſſimè efficientem. Abſit autem vana perſuaſio, inſitam fuiſſe pallio Eliæ ſingularem virtutem aquarum & fluminum diuiſoriam. Exclamatio illa Eliſæi: *Ubi eſt* DOMINUS DEUS *Eliæ?* ſufficientiſſimum eſt teſtimonium, quòd Propheta fiduciam ſuam collocauerit non in pallium Eliæ, ſed immediatam DEI virtutem θαυμαςὴν καὶ θαυματοποιητικὴν. Quæ ex Philoſophia Naturali huc afferri poſſent, diuiſionem aquarum concernentia, ea videſis in Hiſtoria tranſitus populi Iſraelitici per Mare Rubrum, & Jordanem.

II. REG. Cap. II. v. 8. 14.
Iordanes pallio divisus.

II. Buch der Kön. Cap. II. v. 8. 14.
Der mit dem Mantel zertheilte Jordan.

G. D. Heüman sculps.

II. REG. Cap. II. v. 11.
Eliæ currus et Equi ignei.

II. Buch der Kön. Cap. II. v. 11.
Elia feuriger Himels-Wagen.

G. D. Heuman sculps.

II. Reg. Cap. II. v. 19. 22.
Aqua sale sanata.

II. Buch der Kön. Cap. II. v. 19. 22.
Die durch Salz verrichtete Wasser-Cur.

B. S. Sedletzky sculps

TAB. CCCCLXXVI.

2. Reg. Cap. II. verſ. 11.

Factum itaque eſt, quum ita proficiſcerentur, & confabularentur, ut currus igneus, atque equi ignei utrosque diuellerent, aſcenderetque Elias turbine in cœlum.

Cumque pergerent, & incedentes ſermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diuiſerunt utrumque: & aſcendit Elias per turbinem in cœlum.

MUlta Gentiles de ſuis Auguſtorum ſpeciatim & Auguſtarum Apotheoſibus, qui conſecrandi poſt funera honos ſub Cæſarum Imperio ſtetit penes Senatum. Sed nîl reperimus in Gentilium monumentis, quod comparari queat cum Hiſtoria præſenti. Inter cœlites recipitur Vir DEI, adſtante Propheta ſucceſſore, absque præuia animæ & corporis ſolutione, viuus. Ardentiſſimus Zelo Elias, cujus precibus ignis è cœlo lapſus in Carmelo monte ſacrificium conſumſit aquâ perplutum, & poſt bis 50. emiſſarios milites, igne gratiæ raptus ipſe conſcendit cœlos. *Currus igneus, atque equi ignei* diuellunt Eliam ab Eliſa. *Aſcendit* ille *turbine in cœlum.* An vehicula hæc ignea, currus & equi, Angeli fuerint, vel reſplendens igne nubes, qualis inſeruiit CHRISTO aſcendenti in cœlum, determinare meum non eſt. Certum hoc, eleuationem hanc viui Eliæ non adſcribendam eſſe viribus ullis naturalibus, ſed omnipotenti DEI virtuti. Suſtuliſſet turbo qualis qualis Prophetæ corpus, ſed mox, ut breuis moræ eſt hoc Meteoron, demiſiſſet rurſum: nulla nubes corpori grauiori ſuſtinendo ſuffena. An autem hoc Eliæ corpus duntaxat ſublatum fuerit in ſuperiorem aeris Regionem quandam, quod Rabbini volunt, vel extra terræ, imo Solis & Stellarum Fixarum vortices raptum, difficile eſt dictu. Pertinet hoc Problema ad Philoſophiam tranſcendentalem, quæ omni humanâ ratione ſuperior Diuinâ opus habet reuelatione.

TAB. CCCCLXXVII.

2. Reg. Cap. II. verſ. 19 - 22.

19. Porrò viri ciuitatis dixerunt ad Eliſæum: En habitatio ciuitatis hujus commoda eſt, ut Dominus meus videt, at aquæ malæ ſunt, & terra ſterilis.
20. Tum dixit: Adferte mihi phialam nouam, & ponite in eam ſal: & attulerunt ad eum.
21. Egreſſus autem ad ſcaturiginem aquarum, projecit illuc ſal, & ait: Sic dicit DOMINUS, ſanaui aquas iſtas, ut poſthac ex illis neque mors ſit, neque ſterilitas.
22. Sanatæ itaque ſunt aquæ usque in diem hunc, juxta verbum Eliſæi, quod loquutus eſt.

19. Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Eliſeum: Ecce habitatio ciuitatis hujus optima eſt, ſicut tu ipſe, Domine, perſpicis: ſed aquæ peſſimæ ſunt, & terra ſterilis.
20. At ille ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud ſal. Quod cum attuliſſent:
21. Egreſſus ad fontem aquarum, miſit in illum ſal, & ait: Hæc dicit DOMINUS: Sanaui aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque ſterilitas.
22. Sanatæ ſunt ergo aquæ usque in diem hanc, juxta verbum Eliſei, quod locutus eſt.

DE ſitu *Jerichuntis*, quæ à Jordane diſtabat 60. ab Hieroſolyma 150. ſtadiis, ſiue ibi 7. heic 18. à Lacu Aſphaltite verò 9. Milliaribus Romanis, fertiliſſimo, præprimis ab Eliſæi temporibus, &, de qua impræſentiarum, benedictione plura paſſim *Joſephus*, & poſt eum *Relandus Palæſtin.* p. 829. & alibi.

Conſiderationi noſtræ ſeſe offert aquæ Jerichuntinæ vitium, & miraculoſa cura.

Vitium quod attinet aquæ & ſoli, id ita lamentantes exponunt incolæ noſtro Prophetæ, quod *aquæ malæ* ſint, & *terra ſterilis.* τὰ ὕδατα πονηρὰ, καὶ ἡ γῆ ἀτεκνεμένη, i. e. orbans, *aquæ malæ & ſteriles. Ambroſ. ſerm.* 87. imprægnatæ, forſitan partibus ſalinis amaris, bituminoſis, ut tota περίχωρος Aſphaltitis Lacus inde ab excidio Sodomæ & Gomorrhæ: Aquæ minerales Medico uſui magis quàm culinario inſeruientes: orbantes terram frugibus, & fœminas liberis, abortum prouocantes, ut explicat *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 30. Ita & *Joſephus*: ταύτην τὴν πηγὴν λόγος ἔχει κατ' ἀρχὰς ἀ μόνον γῆς ἢ δένδρων κάρπες ἀπαμβλύνειν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν γονὰς, καθόλε τε καὶ πᾶσαν εἶναι νοσώδη τε καὶ φθαρτικὴν. Eſt αἰτιολογία haud obſcura, ſi concipiamus aquas ſalinas ſimul & bituminoſas.

Miraculoſam prorſus fuiſſe hanc aquæ mutationem indicat ſatis ſuperque modus, quo uſus eſt ad dulcificandam illam Eliſæus. Juſſi ſunt indigenæ *adferre patinam nouam*, ut certi eſſe poſſent, nihil antea fuiſſe in patina, cui metamorphoſis tribui poſſet. In hanc patinam debebant *ponere ſal*, ex cujus proin commixtione ſapor aquæ ſalſus debebat augeri potius, quàm minui. Poſito licet, fuiſſe aquam ipſam acidam, ſal injectum alcalicum, ex ſecuta præcipitatione non fuiſſet dulcificata aqua, ſed muriatica reddita, vel ammoniacalis. Hac patina adit Propheta fontem, & injecto ſale minimè perſuaſos vult comites αὐτόπτας de naturali quodam effectu, ſed miram & gratioſam hanc mutationem Ei ſoli adſcribit, qui aquas, imò uniuerſum creauit; *Sic dicit* DOMINUS: *Ego*, non naturæ idolum, non naturalis quædam ſalis injecti proprietas, *ſanaui aquas iſtas, ut poſthac ex illis neque mors ſit, neque ſterilitas.* Dictum factum: *ſanatæ ſunt aquæ usque in diem hunc*, rurſus non naturæ viribus ullis, ſed *juxta verbum Eliſæi, quod loquutus eſt.* Illuſtrat hoc miraculum dulcificatio illa aquarum amararum à Moſe inſtituta Exod. XV. 23. 24. 25. quò Lectorem remitto.

TAB. CCCCLXXVIII.

2. Reg. Cap. II. verſ. 23. 24.

23. Aſcendit deinde in Bethel, quumque per viam aſcenderet, exierunt pueruli ex urbe, illudentes ei, dicentesque ad eum: Adſcende calue, adſcende calue.
24. Et reſpiciens poſt ſe vidit eos, & execratus eſt eos in nomine DOMINI. Egreſſæ ergo ex ſylua duæ urſæ diſcerpſerunt ex eis quadraginta duos pueros.

23. Aſcendit autem inde Eliſeus in Bethel, cumque aſcenderet per viam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Aſcende calue, aſcende calue.
24. Qui cum reſpexiſſet, vidit eos, & maledixit eis in nomine DOMINI: egreſſique ſunt duo urſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros.

Bethel urbs montana Tribus Benjamin, alto ſatis loco ſita, campus veluti Martius, in quo veri DEI ſeruis dimicandum fuit cum idololatris. Ibi namque fuit ſchola pro *filiis Prophetarum*, qui magna animi contentione vigilabant pro cognitione & cultu DEI. 2. Reg. II. 3. Sed & erexerat ibidem Jeroboam ille ἀρχιποιμάτης vitulum, quem major incolarum numerus adorauerat. 1. Reg. XII. 29. Unde non mirum, Pietiſtis illis infenſos fuiſſe tum Pſeudo-Deorum ſacrificulos, tum populum ab his ſeductum. Exemplo heic eſt pientiſſimus Eliſæus, puerorum opprobrium, quia parentum. Ubi ὡς ἐν παροδῷ conſtat, quàm facile transplantetur parentum odium ad liberos, à trunco ad ramos. Sunt qui volunt, ἐμπαίκτας hosce non pueros fuiſſe, ſed adoleſcentes. *Puer* ſanè cluet Iſaacus ea ætatis ſuæ circumſtantia, qua in ſacrificium DEO offerri debebat à patre, licet 28. habuerit annos. Gen. XXII. 5. 12. Joſephus τριακονταετὴς. Gen. XLI. 12. Rehabeam vir quadraginta annorum. 2. Paral. XIII. 7. Hujusmodi pueros offendas paſſim in Agro

Helue-

II. REG. Cap. II. v. 23. 24.
Ursi puerorum carnifices.

II. Buch der Kön. Cap. II. v. 23. 24.
Die von Bären ermordete böse Buben.

G. D. Heüman sculps.

Heluetico, qui annos habent 40. 50. 60. pueros, *Buben*, qui patres ſunt & aui.

Caluescit plerumque caput in senectute, deficiente capillis succo nutritio, & poris cutis constrictis; ast hunc pilorum defectum experiuntur aliquando viri consistentis ætatis, imò iuuenes, superatis inprimis grauioribus morbis, vel & occasione subitanei terroris. Undenam autem contraxerit Elisæus caluitiem, non legitur in Sacris: certum hoc, fuisse caluum, & ob naturalem hunc, qui nemini exprobrari debet, defectum risui fuisse pueris petulantibus. Apud Romanos quoque fuere δασύτριχες honori, ἄτριχες probro. *Ouid.*

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Petronius in *Satyrico.*

Quod summum formæ decus est, periere capilli,
Vernantesque comas tristis abegit hyems.

Pollux L. II. c. 3. Ἄκομος τὴν κεφαλὴν, ἄκοσμος. *Ambrosius in Hexaem.* L. VI. c. 9. *Quàm speciosa cæsaries? quàm reuerenda in senibus? quàm veneranda in sacerdotibus? quàm terribilis in bellatoribus? quàm decora in adolescentibus? quam compta in mulieribus? quàm dulcis in pueris? Tolle arbori comam, tota arbor ingrata est. Quanto igitur major humani corporis ornatus est? Thersites* ille hominum fœdissimus legitur apud *Homerum Iliad.* β'.

Φοξὸς ἦν κεφαλὴν, ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

Acuto erat capite, & rarus illi efflorescebat capillus.

Et primus Romanorum Imperator Cæsar caluus obtrectatorum jocos inique ferens ex omnibus Senatus decretis ob hoc ipsum vitium non aliud legitur recepisse libentius quàm jus laureæ perpetuo gestandæ, apud *Sueton.* in *Jul. Cæs.* c. 45. cui vitio mederi optimè potuisset, si in usu fuissent, capillamentis modernorum.

Sub Consulum regimine res non erat sic: non solùm non fuere probro vitia corporis, sed ab his ipsis nomina arcessere solebant & cognomina integræ familiæ. *Caluos* reperias in familiis *Cœcilia, Cornelia; Claudos, Claudios.* Perplura exempla obuia sunt in nummis.

Bruta animantia, quæ heic carnificis vices egerunt, sunt דֻּבִּים *dybbim, ursi, ursæ.* Hebræis & Chaldæis דֹּב *dob, ursus.* Æthiopibus *Deb. Ludolf. Hist. Æth.* L. I. c. 10. Arabibus *Dübb*, fœmina Turcis *dübbet. Meninzk. Lex.* 617. 1881. 2022. Radix videtur Arabica, *dabiba* est pilosam habere faciem, *dabbon, dabobon* faciei pilli & villi, *adabbo, azabbo*, villosus. Est namque ursо corpus δασὺ λίαν, villosum. *Arist. de Part. Animal.* L. II. c. 14. λάχνη πυκινὴ δυσπαίπαλος villo denso & aspero vestitus. *Oppian. Cyneget.* L. III. v. 141. λασιαύχην, hirsuta ceruice apud *Homerum.* De ursis his, qui deuorarunt 42. irrisores varia habent Interpretes varii. Sunt ex Rabbinis, qui miraculo tribuunt, quod heic contigit, quia in vicina Betheli sylua nulli fuerint ursi; imò, qui miraculum statuunt in miraculo, agnoscentes ne syluam quidem, quum tamen Scriptura expressis verbis memoret *syluam*, ex qua prodierint ἀνθρωποφάγοι. Et forsitan *quercus* illa, sub qua Prophetа Bethelienſis virum DEI offendit. 1. Reg. XIII. 14. *Quercus* item illa *fletus*, sub qua Debora fuit sepulta Gen. XXXV. 8. fuere in ipsa hac sylua: ex qua fortè prodiit & leo ille, qui Prophetam modò memoratum occidit. Quicquid sit, indubium hoc est, prodiisse ex latibulis suis ursos singulari DEI jussu, ut discerperent scoptas. Allegoricas, quæ fieri possent, explicationes linquo partim Judæis, 42. hosce pueros applicantibus sacrificiis totidem à Bileamo in Balaki gratiam mactatis Num. XXIII. & XXIV. partim Ecclesiæ Patribus, qui ex Elisæo faciunt typum CHRISTI, ab Judæis derisi, & illud *adscende calue* idem volunt quod *adscende in crucem in Caluariæ loco erigendam*, & per binos ursos intelligunt Titum ac Vespasianum, qui Hierosolymam anno à CHRISTI morte 42. deuastarunt. v. Hieron. in Sophon. Tom. V. Comment. in Psal. XLV. & LXXXIV. alii.

2. Reg. Cap. III. verſ. 4.

Porrò Mesa, Rex Moabitarum, armentarius erat, pendebatque (vectigal) Regi Israelitico, nempe centum millia agnorum, & centum millia arietum cum lana.

Porrò Mesa, Rex Moab, nutriebat pecora multa, & soluebat regi Israel centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis.

VEtuſtiſſima ſi adeamus tempora, horumque conſulamus mores, haud erit, cur pudeat nos Heluetios negotii noſtri, quod circa jumenta & pecora, horumque producta, lac & lacticinia verſatur, imo nec βεμολγῶν probroſi adeò tituli, ut cauſa olim extiterit belli nos inter & vicinos accenſi. Fuere olim, ut nunc ſunt inter Tartaros, Reges & Principes viri, qui negotia hæc tractarunt, imò Paſtores *Abrahamus*, *Jacobus*, *Moſes*, ex traditione *Trogi* L. XXXVIII. Reges: *Jobus*, *inter ſuos ut Rex inter militum cuſtodiam.* XXIX. 25. *Augias* Elidis Rex: *Adonis*, Cinyræ, Cypri Regis, filius, de quo *Theocritus Idyll. ά.*

Ὡραῖος χ' ὡ Ἄδωνις, ἔπει καὶ μῆλα νομεύει.

Et poſt eum *Virgilius Eclog.* 10.

Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.

In Textu noſtro *Meſa*, Moabitarum Rex, qui ipſe vocatur נֹקֵד *noked*, *armentarius.* Seruarunt LXX. originale νωκηδ, alii habent ἀεχιποιμὴν, *Hieronymus* per περιφρασιν, *nutriebat pecora multa:* Pone, non Meſam ipſum pauiſſe pecora, id ſaltem certum fuiſſe pecora potiſſimam diuitiarum, quas poſſederat, partem. Conſtat id ex tributo Regi Iſraelis penſo 100000. *agnorum*, & 100000. *arietum cum lana:* qui numerus multis videtur hyperbolicus, præprimis ſi tributum fuerit annuum, quod volunt Chaldæa & Arabica Verſiones. Quapropter Illuſtris *Ludolfus Comment. ad Hiſt. Æthiop.* L. II. c. 3. p. 84. ſemel duntaxat in vita à quouis Moabitarum Rege tributum hoc penſum fuiſſe, ineunte Regno, veluti in feudi recognitionem. Ubi obſeruandum, tributa olim ſoluta fuiſſe & mulctas non argento, ſed pecoribus, horumque certo numero. Qui mos adhuc obtinet apud Ruſſos & Tartaros. Hinc *pecunia ipſa à pecore appellabatur. Etiam nunc in Tabulis Cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc ſolum vectigal fuerat. Mulctatio quoque nonniſi ouium boumque impendio dicebatur. Plin.* L. XVIII. c. 13. Hinc & apud Hebræos מִכְנֶה *mikneh* notat gregem, & quasuis opes, utpote quæ olim ex pecoribus conſtabant. Et in diplomatibus noſtris, pactisque emptionis ac venditionis vox *Geld* notat cenſum quemuis, ſiue ſoluatur pecunia, ſiue frumento, caſeo, piſcibus.

TAB. CCCCLXXIX.

2. Reg. Cap. III. verſ. 15.

Nunc verò Pſalten mihi adhibete. Quumque caneret Pſaltes, facta eſt ſuper eum manus DOMINI.

Nunc autem adducite mihi Pſalten. Cumque caneret Pſaltes, facta eſt ſuper eum manus DOMINI.

ELiſæum en ad modulamina Muſica vaticinantem! Sed abſint cogitata de facultate quadam homini naturali, quam veluti ſopitam excitauerit Muſica. Abſit hic Naturalismus, qui naturæ id donum Prophetiæ tribuit, quod DEO unicè adſcribi debet: diuerſiſſimus longè ab illo altero, & orthodoxo Naturalismo, multis licet ſine ratione ſuſpecto, quo eruuntur cauſæ naturales, quousque erui quidem poſſunt, DEO ſemper, cauſæ ſupremæ & unicè agenti, ſubordinatæ & ſubjectæ, oſtenduntur limites, & in doctrina de miraculis determinantur motus leges vi Diuina ſuperatæ, vel ſuſpenſæ. Diſtinguendæ ſunt diuinationes à diuinationibus, prædictiones à prædictionibus; ſunt, quæ fundantur nexu cauſarum & effectuum naturalium: ita Medici ſuas formant prognoſes, prædicunt Aſtronomi Eclipſes, omniumque Planetarum ſitum ad tempus datum futurum, Phyſici tempeſtates aeris ex Mercurii lapſu in Barometro. Sed ſunt futura contingentia, quæ cum rerum natura nullam habent connexionem, à DEI ſolius nutu dependent & arbitrio. Ad tranſcendentalem hanc futurorum notitiam pertinet & præſens caſus. Cum eo ſanè, quod prædixit Eliſa, nullum habet nexum Muſica, quæ attentum quidem reddere valet hominem, & prudentem, neutiquam Prophetam. Confundit ſpinoſus ille *Spinozæ* nomine notus *Tractatus Theologico-Politici* Author ut DEUM mundo, ita diuinationes naturales diuinis, prophetandi donum imaginationi. Ita is c. 11. adducens in ſententiæ ſuæ patrocinium ipſum hoc Eliſæi exemplum. *Reuelatio variabat in unoquoque Propheta pro diſpoſitione temperamenti corporis & imaginationis. Si enim Propheta erat hilaris, ei reuelabantur victoriæ, pax, & quæ porro homines ad lætitiam mouent. Tales enim ſimilia ſæpius imaginari ſolent. Si contra triſtis erat, bella, ſupplicia, & omnia mala ei reuelabantur: & ſic, prout Prophe-*

ta

II. REG. Cap. III. v. 15.
Eliſæus ad Muſicam vates.

II. Buch der Kön. Cap. III. v. 15.
Der durch Muſic begeiſterte Eliſa.

G. D. Heuman sculps.

pheta erat miſericors, blandus, iracundus, &c. eatenus magis aptus erat ad has, quàm ad illas reuelationes. Hoc conſtat ex iſto caſu Eliſæ 2. Reg. III. 15. qui, ut Joramo prophetaret, organum petiit, nec DEI mentem percipere potuit, niſi poſtquam Muſica delectatus fuit, tum demum Joramo cum ſociis læta prædixit, quod antea contingere nequiit, quia Regi iratus erat, & qui in aliquem irati ſunt, apti quidem ſunt ad mala, non verò bona de iisdem imaginandum. Negari id nequit, Muſicæ magnam eſſe vim in flectendis, domandis, mutandis affectibus. *Solebant Pythagorei mentes ſuas à cogitationum intentione cantu fidibusque ad tranquillitatem reducere. Cicero Tuſc.* IV. De hac re fuſius egi occaſione Muſicæ Dauidicæ Sauli furioſo applicatæ. 1. Sam. XVI. 6. Et fortè heic animus Prophetæ diſtractus per modulamina Muſica in ordinem fuit redactus, & attentior tantò redditus ad inſpirationem diuinam. Et DEUS ipſe perſæpe corporibus naturalibus, tanquam ſuis creaturis, harumque actionibus, paſſionibus, motibus utitur pro liberrimo ſuo arbitrio ad executionem ſuæ voluntatis. Sic conceſſero facile, animum Eliſæi ob peruerſos Jorami mores turbatum, pone & iratum, modulaminibus harmonicis fuiſſe mitigatum. Sed nondum hæc ſufficiunt ad Prophetiam, non ad prædictionem futurorum, quæ cum cauſis naturalibus nullum prorſus habent nexum. Conſidera, ſi lubet, circumſtantias, quæ leguntur v. 16. 17. 18. *Sic dicit* DOMINUS, non mea ludit imaginatio. *Facite juxta hunc alueum multos elices, quoniam ſic dicit* DOMINUS. *(Hæc dicit* DOMINUS: *Facite alueum torrentis hujus foſſas, & foſſas, hæc enim dicit* DOMINUS.) Indubium quid habeo, quod vobis proponam. *Non videbitis ventum, neque pluuiam videbitis, nihilo tamen minus alueus iſte aquis inundabit, ut & vos bibatis, & pecora veſtra, atque jumenta veſtra, idque leue erit in oculis DOMINI. Dabit inſuper Moabitas in manum veſtram*, &c. *(Non videbitis ventum, neque pluuiam: & alueus iſte replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ veſtræ, & jumenta veſtra. Parumque eſt hoc in conſpectu DOMINI: inſuper tradet etiam Moab in manus veſtras*, &c.) Nemo niſi cœcus heîc non videt *manum* DEI. v. 15. Neque hoc poteſt ſubſiſtere ſuppoſitum tenebrionis, Prophetas pro vario corporis temperamento ad has magis quàm alias reuelationes fuiſſe aptos. Nam haud rarò vaticinia ſua triſti ſunt exorſi comminatione, ſed lætiſſimas ſubnexuere rerum vices. Unde abſurdum id ſequeretur, temperamentum mutâſſe eos unica ſæpe hora, & quoad ſpeciem quidem; de gradibus enim, quòd mutari queant, haud eſt dubium. Moſen en! mitiſſimum, grauia intonantem, Jeſaiam læta ſimul & triſtia vaticinantem. Ex hactenus dictis clarum, quàm lubrica & malè fundata ſit ſpinoſizans eorum opinio, qui Prophetiam deducunt ex atomorum confluxu & cum anima communicatione: vel Platonizantium maleſana mens, qui effectum vaticinii mirabilem adſcribunt animæ mundi intelligenti ſeu panſpermiæ, cujus ἀπόσπασμα ſit hominis anima per Muſicam excitata, *ſubtilitate quadam ſua aliquid præuidens*, *Gregor.* M. L. IV. *Dialog.* 26. nempe, ſi hoc magni viri effatum in meliorem interpretemur partem, vel ex ſenſuum judicio, vel peculiari DEI reuelatione, vel cauſarum naturalium ſolerti attentione. Taceo eorum ridicula ſomnia, qui volunt, animam Muſicæ beneficio cœleſtium corporum harmonia allectam è corpore expatiari, & futurorum cognitione ſaturam redire in corporis carcerem, eumque agitare & quatere. Somnia, inquam, nullis nixa fundamentis, deriſione quam refutatione digniora. Manet ita hoc inconcuſſum, Prophetiam hanc Eliſæi fuiſſe omni Muſica infinities ſuperiorem, quæ adhibita fuerit, Pſalte aduocato, non effectiuè, ſed tantùm diſpoſitiuè, ſeu præparatiuè, eaque non profana, ſed ſacra, laudes & gloriam DEI canens, admixtis ab ipſo Propheta precibus, & piis ſuſpiriis. Qui plura in hanc rem deſiderat, legat Cl. *Joh. Mülleri*, Norimbergenſis, *Eliſæum ad Muſices ſonum Prophetam* defenſum in Academia Julia Præſide D. *Joh. Andrea Schmidio*, S. Theol. D. & P. Helmſtadii, 1715.

TAB. CCCCLXXX.

2. Reg. Cap. III. verſ. 16. 17. 20.

16. Et ait: Sic dicit DOMINUS, facite juxta hunc alueum multos (a) elices.

(a) Eb. Foueas Foueas.

17. Quoniam ſic dicit DOMINUS: Non videbitis ventum, neque pluuiam videbitis, nihilo tamen minus alueus iſte inundabit, ut & vos bibatis, & pecora veſtra, atque jumenta veſtra.

20. Factum autem eſt manè juxta id tempus, quo ſolebat ſacrificari ſacrificium cibarium, ut aquæ venirent per viam Edom, terraque ipſa inundaret aquis.

16. Et ait: Hæc dicit DOMINUS: Facite alueum torrentis hujus foſſas, & foſſas.

17. Hæc enim dicit DOMINUS: Non videbitis ventum, neque pluuiam: & alueus iſte replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ veſtræ, & jumenta veſtra.

20. Factum eſt igitur manè, quando ſacrificium offerri ſolet, & ecce, aquæ veniebant per viam Edom, & repleta eſt terra aquis.

NOuum heic circa aquæ elementum patratum miraculum. Vidimus ſupra Eliſæum pallio Eliæ diuidentem aquas Jordanis, quas ſicco pede transiit: dulcificantem mox aquas ſeu amaras ſeu ſalſas Hierichuntis; mutantem ibi fluiditatem in ſoliditatem, heic vitium in ſalubritatem. Nunc accerſuntur aquæ eminus & veniunt, fluunt, inundant terram natura iis deſtitutam. Expeditionem nempe ſuſceperat triga Regum, Joramus Iſraelis, Joſaphatus Judæ, & Rex Idumææ, ut Moabitarum Regem tributarium antea, nunc refractarium cogerent in gyrum rationis. *Quumque circumiſſent in itinere* (per viam deſerti) *ſeptem diebus, non habuerunt aquam exercitui, & jumentis, quæ eos ſequebantur.* v. 9. Non inſolitum in regionibus Orientalibus Phænomenon, præſertim verò in Arabiæ deſerto, ubi aquæ maxima eſt inopia, & tanta, ut jumenta cum viatoribus haud rarò pereant ſiti, & hi vitæ ultimum quærere cogantur ad Camelorum, quod in ventriculo reconditum eſt, refugium. Haud facile autem eſt dictu, an ſibi ipſis Reges & ſuis exercitibus non prouiderint ſatis, uti quidem debebant, vel longius, quàm quidem putauerant, protractum fuerit expeditionis militaris iter. Id certum ex Textu, defeciſſe aquam, & preſſos ita ſiti exercitus, ut vitæ imminuerit & hominibus & jumentis periculum. Hac preſſi calamitate confugiunt ad Eliſæum, ut urgente neceſſitate ſunt piorum preces, & prudentum virorum, aliàs nihili habitorum, urbium & populorum aſyla. Interuenit Propheta, exprobrat Joramo impietatem, præſagit futura, quæ rationis ſuperant captum, & naturæ vires, ut manum DEI ſolam auxiliatricem agnoſcerent deuoti ſimul & admirabundi: mandat & ordinat facienda, ut tam miraculoſum auxilium uſui veniat preſſis, neue citò nimis transeat. *Sic dicit* DOMINUS, *facite multos elices* גְּבִים גְּבִים *gebim gebim*, foueas, foueas, id eſt, multas foueas, benè multa aquæ venturæ receptacula: & quidem juxta hunc alueum, נַחַל *nachal*, quam vocem communiter interpretantur per *torrentem*, ut nos in vernacula, *einen Bach, Clericus Vallem. Quoniam*, ita porrò Propheta, diuinus Aquilex, *ſic dicit* DOMINUS: *Non videbitis ventum, neque pluuiam videbitis, nihilo tamen minus alueus iſte inundabit, ut & vos bibatis, atque pecora veſtra, & jumenta veſtra.* Quæ circumſtantiæ attentione omni ſunt digniſſimæ, miraculi indices certiſſimi. Solent poſt diutinam ſiccitatem, præſertim in calidis climatibus, pluuiam vel comitari, vel præire, venti, cogendæ ſunt & adducendæ nubes, bullulæ aqueæ in aere natantes mutuo alliſu frangendæ. *Cœli tenebreſcunt nubibus & vento*, 1. Reg. XVIII. 41. Nec torrentes exundare ſolent absque pluuia prælapſa. Heic verò *aquæ veniunt per viam Edom*, & *inundant terram*, neque pluuia prægreſſa, nec ventis: prorumpunt alicubi, DEI juſſu, ex viſceribus terræ, & deriuantur ad confœderatorum caſtra.

ΘΕΟΣ ἀπὸ μηχανῆς.

TAB.

II. REG. Cap. III. v. 16. 17. 20.
Aquæ eminus affluentes.

II. Buch der Kön. Cap. III. v. 16. 17. 20.
Das von ferne zugeleitete Wunder-Wasser.

I. A. Fridrich sculps.

II. REG. Cap. III. v. 17. 22.
Moabum perdit fallacia visus.

II. Buch der Kön. Cap. III. v. 17. 22.
Die durch falschen Schein betrogene Moabiter.

I. G. Pintz sculps.

TAB. CCCCLXXXI.

2. Reg. Cap. III. verſ. 22. 23.

22. Et manè quum Sol oriretur ſuper aquas, viderunt Moabitæ è regione aquas rubras velut ſanguinem.
23. Et dixerunt: Sanguis eſt —

22. Primoque manè ſurgentes, & orto jam ſole ex aduerſo aquarum, viderunt Moabitæ ècontra aquas rubras, quaſi ſanguinem.
23. Dixeruntque: Sanguis gladii eſt —

EXperimentum dant Moabitæ fallaciæ ſenſuum & imaginationis. Campus ſeu vallis, ubi caſtra ſua metati fuere confœderati, ἄνυδρος heri, hodie irrigatur *aquis*. Apparent hæ *rubræ velut ſanguis* in Moabitarum oculis, ergò, inferunt hi Aphiloſophi, *ſanguis eſt*. Et ne ſufficeret una falſa conſequentia, formant aliam. Scilicet ut propullulant fungi. *Vaſtando vaſtati ſunt Reges* confœderati, *mutuò ſeſe confecerunt, ad prædam igitur* (errores en cumulatos erroribus!) *ô Moab*. In præmiſſa haud falluntur, ſed fallit præmiſſa, *vident aquas rubras veluti ſanguinem*. Claudicat ſcilicet conſequentia, præceps nimis fertur judicium, ergo *ſanguis eſt*. Error itaque non eſt in ſenſu, ſed in mente judicante; quæ facile ſeſe liberaſſet ab errore, ſi δοκιμασίαν ante inſtituiſſet per experimenta, quàm judicaſſet, ſi aquam vel volâ manus hauſiſſet, ſi guſtâſſet, ſi corpore verſo aſpexiſſet: ſi vel tantillum hæſitaſſet, an ex mutua cæde etiam maximorum exercituum profluere poſſent riui ſanguinis: ſi, quod moris eſt in bello, emiſiſſent exploratores. Sed præjudiciis capti vanâ lactati fuere ſpe. Prædæ inhiantes unicè ceſſere in prædam ipſi, cæſi, & vaſtata tota Regio. En igitur verum miraculum profligans ex naturalibus cauſis exercitum integrum! Notanter dico, ex naturalibus cauſis. Colligere quippe ex circumſtantiis licet, ortum fuiſſe Solem, proluxiſſe Auroram, per crepuſculum hoc tranſeuntes radios Solis rubros, ex ſuperficie aquarum in foſſis ad oculos Moabitarum reflexos rubrum exhibuiſſe, & veluti ſanguineum, colorem: quemadmodum in medio corpore Lunæ totaliter eclipſatæ ruber color veluti prunæ in mediis tenebris candentis conſpicitur, cujus cauſam moderni omnes radiis per Atmoſphæram terræ ad lunam refractis, indeque ad nos reflexis tribuunt. Phænomenon eſt ſatis vulgatum, apparens ruber ex aquis reflexorum radiorum crepuſcularium color, quem non tam deducimus à *combuſtis vaporibus* cum *Toſtato quæſt. in hoc Cap.* quàm ex Newtoniana Philoſophia ex eo, quòd per aquæ bullulas in aere natantes rubri duntaxat Solis radii in angulo certo ſuperficiem terræ feriant. Sed fuere haud dubiè nubes hæ crepuſculinæ denſæ admodùm, quia tenuiores albidum potius vel flauum exhibuiſſent colorem. Et denique ex attenta hiſtoriæ hujus lectione judicare licet, ſitum Caſtrorum Moabiticorum fuiſſe, qualem in Tabula ſiſtimus, occidentalem, confœderatorum orientalem. Commoda ſatis ſeſe heic offerret occaſio, oſtendendi, quàm illi, qui ex Auroræ borealis ludibundis & mirè variantibus ſtriis vel tractibus formant haſtas, enſes, exercitus, pyrobolos, cruces, & innumera hujusmodi alia, ex Cometis virgas futurarum calamitatum prænuntias, eosdem cum Moabitis forment paralogiſmos, ſed filum Ætiologiæ abrumpo, tempori parcens & chartæ.

TAB. CCCCLXXXII.

2. Reg. Cap. IV. verſ. 1-6.

1. Mulier quædam de uxoribus filiorum Prophetarum clamauit ad Eliſæum, dicens: Seruus tuus, vir meus, mortuus eſt, tu verò noſti, quod ſeruus tuus metuens fuit DEI. Jam verò venit creditor, ut tollat duos filios meos ſibi in ſeruos.
2. Ad quam dixit Eliſæus: Quid faciam tibi, indica mihi, quid habes domi? Quæ dixit: Ancilla tua nihil habet domi quàm lecythum olei.
3. Cui ait: Vade & poſce tibi vaſa foris ab omnibus vicinis tuis, vacua vaſa, eaque non pauca.
4. Quumque fueris ingreſſa, claude poſt te, poſtque filios tuos, januam, & funde in omnia vaſa iſta: quodque fuerit repletum, ſepone.
5. Abiit itaque mulier ab eo, & clauſit januam poſt ſe, & poſt filios ſuos, qui adhibebant ei (vaſa,) ipſaque infundebat.
6. Quumque jam vaſa impleta eſſent, dixit ad filium ſuum: Adhibe mihi adhuc (aliud) vas. Is autem ait ad eam: Nullum eſt amplius vas: conſtititque oleum.

1. Mulier autem quædam de uxoribus Prophetarum clamabat ad Eliſeum dicens: Seruus tuus, vir meus, mortuus eſt, & tu noſti, quia ſeruus tuus fuit timens DEUM: & ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi.
2. Cui dixit Eliſeus: Quid vis, ut faciam tibi? dic mihi, quid habes in domo tua? at illa reſpondit: Non habeo, ancilla tua, quicquam in domo mea, niſi parum olei, quo ungar.
3. Cui ait: Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vaſa vacua, non pauca.
4. Et ingredere, & claude oſtium tuum, cum intrinſecus fueris tu & filii tui: & mitte inde in omnia vaſa hæc: & cum plena fuerint, tolles.
5. Iuit itaque mulier, & clauſit oſtium ſuper ſe & ſuper filios ſuos: illi offerebant vaſa, & illa infundebat.
6. Cumque plena fuiſſent vaſa, dixit ad filium ſuum: Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit: Non habeo. Stetitque oleum.

TRanſcendunt miracula omnia naturæ vires, ſed ſunt alia aliis majora & altiora, & fortè in Regno illo miraculorum infiniti ſunt altitudinis gradus, quorum notitia reſeruata eſt mentibus glorificatis, aperta Angelicis. Hoc, de quo impræſentiarum, unum eſt fortè ex eleuatioribus eorum, quæ in Sacro Codice extant, idem fere cum illo, quod Elias patrauit Sareptæ, ubi pauperculæ viduæ *farina cadi non defecit, & oleum lecythi non fuit minutum*, usque ad pluuiæ diu deſideratæ aduentum. 1. Reg. XVII. 16. Eſt oleum, oliuarum & omne vegetabilium, veluti terræ ſanguis, & ſanguis veluti hominum brutorumque oleum. Utriusque, & olei & ſanguinis, eadem fere ratio, productio eadem. Diu circulat defœcatiſſimus Chylus per tubuloſam infiniti artificii compagem hominum & animantium, antequam in ſanguinem tranſiens induat purpuram: ita quoque circulat ante diu terræ ſuccus nutritius per oleæ ſtructuram tubuloſam, quàm excoctus exaltatur ad olei naturam. Aſt heic paucorum minutorum ſpatio multum olei producitur ex pauco, quod reſtiterat in lecytho. Stupendum eſt hoc miraculum, & infinitæ

II. REG. Cap. IV. v. 1-6.
Oleum ex vacuo.

II. Buch der Kön. Cap. IV. v. 1-6.
Oel aus Wasser und Nichts.

G. D. Heüman sculps.

II. REG. Cap. IV. v. 16-35.
Sunamita miraculo ſanatus et ſuſcitatus.

II. Buch der Kön. Cap. IV. v. 16-35.
Der Sunamitiſche Kinder-Sohn.

I. G. Thelot ſculpſ.

nitæ potentiæ immediatum productum, seu multiplicatam statuas liquidi guttam in ejusdem molis & naturæ viginti alias, seu aerem ipsum circumstantem, vel vasa vacua explentem, mutatum in oleum. Miraculum, quod omnem transcendit omnis Philosophi captum.

TAB. CCCCLXXXIII.

2. Reg. Cap. IV. vers. 16. 17. 18. 19. 20. 32. 33. 34. 35.

16. Dixitque ille (Elisæus:) Ad tempus hoc constitutum juxta tempus animantis tu amplexaberis filium; At illa dixit: Ne illudas famulæ tuæ, mi Domine, Vir DEI.

16. Dixit ille (Eliseus) ad eam: in tempore isto, in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli, quæso, Domine mi, Vir DEI, noli mentiri ancillæ tuæ.

17. Concepit ergo mulier, & peperit filium ad tempus hoc præstitutum juxta tempus animantis, quod definierat ei Elisæus.

17. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eâdem, qua dixerat Eliseus.

18. Cumque puer adoleuisset, factum est quodam die, ut egrederetur ad patrem suum, & ad messores.

18. Creuit autem puer. Et cum esset quædam dies, & egressus esset ad patrem suum, ad messores.

19. Diceretque ad patrem suum: Caput meum (doleo). Et ille ait ad puerum quendam: Fer eum ad matrem suam.

19. Ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, duc eum ad matrem suam.

20. Qui cum tulisset eum, adduxissetque eum ad matrem suam, sedit super genua ejus usque ad meridiem, & mortuus est.

20. Qui cum tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, & mortuus est.

32. Quumque Elisæus venisset in domum, ecce puer mortuus jacebat positus super lectum ejus.

32. Ingressus est ergo Eliseus domum, & ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus.

33. Ingressus ergo clausit ostium post utrunque, & precatus est DOMINUM.

33. Ingressusque clausit ostium super se, & super puerum; & orauit ad DOMINUM.

34. Et ascendens jacuit super puerum, ponens os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, manusque suas super manus ejus; Quumque sic prostratus incumberet ei, calefacta est caro pueri.

34. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri.

35. Et rediens deambulabat in domo, jam huc, jam illuc, deinde ascendit, & rursus incubuit ei, tum puer sternutauit (a) septies, aperuitque oculos suos.

(a) Al. oscitauit.

35. At ille reuersus, deambulabat in domo, semul huc, atque illuc: & ascendit & incubuit super eum; & oscitauit puer septies, aperuitque oculos.

DUplex heic recenſetur miraculum patratum per Eliſæum, unum in ſterili matre *Sunamitide*, alterum in *Sunamita* filio. Prius παράλληλον eſt fere illi Hiſtoriæ *Saræ*, cujus marito, Abrahamo, Dominus ipſe Eliſæ hanc dederat promiſſionem Gen. XVIII. 10. *Certiſſime reuertar ad te circiter tempus viuentis, & ecce Saræ uxori tuæ filius erit. (Reuertens veniam ad te tempore iſto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua.)* θαῦμα, de quo ne cogitare quidem poterat decrepitus ille ſenex, decrepita Anus, nec mortalium quisquam. Ut quæ de Sara dici poſſent, etiam Sunamitidi, licet in minori gradu, applicari queant, quæ certè non tot fuit annorum, quot illa.

Hujus nunc miraculoſi partus conſideranda fata, morbus, mors, reſuſcitatio ad vitam. Morbus eſt *dolor capitis* ingens, quem inſecuta eſt *Apoplexia*, eaque, more loquendi noſtro, fortis. *Egreditur* puer æſtiuo ardenti calore in agros ad meſſores, delicatulum corpus exponit Solis feruentibus radiis: rarefaciunt hi & ſanguinem, & aerem in eo contentum, eò quidem usque, ut extenſis Meningum vaſis ortus fuerit dolor acutus, & breui poſt, compreſſo cerebro, ſufflaminatoque fluidi neruei influxu, apoplexia, ſuppreſſæ capitis, imò totius corporis ſecretiones, ſecuta mors, eaque cita. Allatus quippe *adductusque matri ſuæ ſedit ſuper genua ejus usque ad meridiem, & mortuus eſt.* Omnia hæc ex naturalibus, quas expoſui, cauſis. Verùm enim verò ut non cadit pilus de capite noſtro absque DEI voluntate, ita ſunt egreſſus pueri in agros, morbus & mors ſingulares Diuinæ Prouidentiæ effectus: Volebat DEUS potentiam brachii ſui infinitam demonſtrare non piæ duntaxat Sunamitidi, ſed toti Iſraelitico populo, & miraculo per Eliſæum reſuſcitare mortuum ad vitam: idque, ut tantò magis oculis Iſraelitarum illuceſceret miraculoſa actio, non per ſeruum Gehaſi, ſed per Eliſam ipſum Thaumaturgum: Nam ille quidem juſſu Magiſtri præcurrens *poſuerat baculum ſuper faciem pueri, ſed nec vox erat, nec ſenſus.* v. 31. *Quumque Eliſæus veniſſet in domum, ecce puer mortuus jacebat poſitus ſuper lectum ejus.* Sed cura, ut fuit prorſus miraculoſa, ita ſingularis prorſus fuit medendi methodus. Poſcebat hic caſus ex Medicinæ rationalis legibus venæſectionem promptam, de qua heic nil legimus, ut neque de veſicatoriis, inunctionibus, aliisque remediis ſeu internis, ſeu externis. *Jacuit θαυματίατρος ſuper puerum, ponens os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus, manusque ſuas ſuper manus ejus. Quumque ſic proſtratus incumberet ei, calefacta eſt caro pueri.* Ritus adhibiti iidem prorſus cum iis, quibus uſus Eliſæi Magiſter & Anteceſſor Elias reuocando ex mortuis Sareptanæ viduæ filium. 1. Reg. XVII. 21. *Admenſus eſt ſeſe ad puerum ter. (Menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus.)* Et reunitâ, per Diuinam potentiam corpori animâ, *ſternutauit puer ſepties, aperuitque oculos ſuos.* Naturale fuit, ut vidimus, morbi fatalis initium, naturæ quoque congruus eſt finis, ſed media ſcena miraculoſa prorſus. Non certè, quod *Valleſius* vult in *Philoſ. ſacra*, fuit hic morbus vel Lipothymia, vel Syncope, non reuocatio facta ope caloris, quem puero jacenti communicauerat incumbens Propheta. וַיָּמָת *vajamoth*, καὶ ἀπέθανε, *& mortuus eſt.* Præſcindunt hæc verba omnem & philoſophandi & cauillandi anſam. Poterat certè ſternutatio violentâ membranæ pituitariæ contractione liberare caput à collectis in capite viſcidis humoribus. Sed hanc ſternutandi vim non obtinuit puer à ſpontaneo corporis mechanismo, non ab Eliſæi fotu: haud cadit ſternutatio in cadauer, cujus fibræ omnes perdidere ſeſe vel mouendi vel contrahendi vires, omnem & ſenſum & motum. Sed reunitâ animâ, influi de nouo ſpiritus in motus contractorios ciebant membranam pituitariam, hinc ſecuta ex naturalibus cauſis, reducto corpore ad Naturæ Leges, excretio materiæ viſcoſæ, neque duntaxat *aperuit* puer *oculos*, ſed omnes reliquos ſenſus.

TAB.

II. REG. Cap. IV. v. 39. 40. 41.
Mors in olla.

II. Büch der Kön. Cap. IV. v. 39. 40. 41.
Der Tod in Topfen.

B. Probst sculps.

TAB. CCCCLXXXIV.

2. Reg. Cap. IV. verſ. 39. 40. 41.

39. Egreſſus ergo unus in agrum, ut colligeret herbas virides, inueniensque fruticem agreſtem, collegit ab ea Coloquintidas agreſtes, impleuitque veſtem ſuam, & rediens incidit in ollam pultem, neque enim compertum habebat.

40. Et effudit viris ut comederent, quumque de coctione illa ederent, clamabant, dicentes: Mors eſt in olla, ô Vir DEI; nec potuerunt comedere.

41. At ille ait: Adferte farinam; quam inſperſit in ollam, & ait: Effunde populo, ut comedant; tum nihil mali amplius fuit in olla.

39. Et egreſſus eſt unus in agrum, ut colligeret herbas agreſtes; inuenitque quaſi vitem ſylueſtrem, & collegit ex ea colocynthidas agri, & impleuit pallium ſuum, & reuerſus conſcidit in ollam pulmenti: neſciebat enim quid eſſet.

40. Infuderunt ergo ſociis, ut comederent; cumque guſtaſſent de coctione, clamauerunt, dicentes: Mors in olla, vir DEI. Et non potuerunt comedere.

41. At ille: Afferte, inquit, farinam: cumque tuliſſent, miſit in ollam, & ait: Infunde turbæ, ut comedant; & non fuit amplius quicquam amaritudinis in olla.

COnſtat exemplo noui hujus miraculi ab Eliſæo patrati, quam ſæpe incauti pro Roſis colligant ſpinas, pro Ceraſis Belladonnæ fructus, pro Paſtinaca Cicutam, pro cibis venena. *Fuit fames in terra, & filii Prophetarum verſabantur apud eum*, Eliſæum; *Tum dixit ad puerum ſuum, apponito ollam magnam, & coque pultem filiis Prophetarum. (Erat autem fames in terra, & filii Prophetarum habitabant coram eo, dixit uni de pueris ſuis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis Prophetarum.)* v. 38. Apparare volebat igitur Propheta amicis conuiuium, ſed funeſtum id, ingratum ſaltem, conuiuis, & nutriendis iis ineptum, nî interueniſſet Eliſæi, DEI potius, miraculoſa manus. Conuiuium autem parat non lautum, vel opiparum, qualia ineunt moderni Prophetarum filii; parat tale, quale pararent indigentiores Iro, Codroque pauperiores. *Egreſſus unus*, conuiuarum forte, *in agrum, ut colligeret herbas virides*, *oroth*, ὠρὼθ, ἀρὶωθ, quod aliqui Græcorum interpretati ſunt ἀγριολάχανα. Hinc explicant alii per *olera*, alii per *erucas*, quæ conuenirent magis pigris in Venerem maritis, utpote aphrodiſiacæ, quam Prophetarum filiis, notante *Bruyerino*. Placent *olera*, varii generis herbæ agreſtes, in cibos aptæ, ut hodie ex Gallis pauperculus in agros egrediens colligeret Taraxacum, Urticam, Cichorium, Rapunculum, Valerianellam, & quæ ſunt hujus generis alia, fortè & in condimentum Erucas. Idem vult τοῖς אֹרֹת ſynonyma vox יֶרֶק *jarak* יֵרֶק *jerek*, quam Thargum ſubſtituit. Sanè טַל אֹרוֹת *tal oroth*, Jeſ. XXVI. 19. non poteſt commodè verti *ros erucarum*, ſed *olerum*: uti Ægyptus Deut. XI. 10. comparatur cum *horto olerum* גַּן הַיֶּרֶק *gan hajarak*, *ein Köl-Garten*, *Kraut-Garten*; ubi ὡς ἐν παιδιῷ notandum, Tigurinis nobis *Kraut* vocari *Betam*. Interim *inuenit* herboriſator noſter *fruticem agreſtem*, alii *vitem agreſtem*. In originali legas גֶּפֶן שָׂדֶה *gephen ſadeh*. LXX. ἄμπελον, ſcilicet non *vitem ſylueſtrem*, κατ' ἐξοχὴν ita dictam, ſiue *labruſcam*, ſed fruticem quendam, ex quo collegerat fructus forte tunc maturos, vel ſcandentem quandam herbam, ex qua collegit *coloquinthidas agreſtes*, *impleuitque veſtem ſuam*. Heic inprimis in diuerſa abeunt Interpretes. Textus Hebræus habet פַּקְּעוֹת שָׂדֶה *pakkyoth ſadæh*, LXX. τολύπην ἀγρίαν, *globum aut glomum agreſtem*. Unde aliud nihil conſtat, quàm rotunditas ſiue globoſitas fructus, quæ proprietas equidem multis plantarum fructibus eſt communis, ſpeciatim cucurbitis, melonibus: Hinc eſt, quòd ex cucurbitis vel ingratas ſelegerint, vel & noxias, Interpretes. Nos *coloquinthidas agreſtes*, *wilde Kürbſen*, quæ ſanè adeò vehementer aluum purgant, ut & ſanguinem eliciant, & inſuper guſtu ſunt amariſſimæ. De hoc fructu plura

occaſione 1. Reg. VI. 18. ubi פקעים *pekaim* *Arias Montanus*, *Clericus*, & alii vertunt *Coloquintidas*, *Cucurbitas agreſtes*. Sed *Hiller. Hierophyt.* P. II. c. 39. p. 218. multus eſt, ut ibi exſculpi ſiue cælari, heîc procreſcere faciat *fungos*, quos inter utique dantur multi noxii imo lethales.

- - - - ἐχθρὰ δ' ἐλαίης,
Ροιῆς τὲ πέϊνε τὲ δρυὸς τ' ἀπὸ πήμαλα κεῖται,
Οἰδαλέα (σύκοιλια) βάρη πνιγόεντα μυκήλων.

- - - - - - - *noxia oleæ,*
Punicæ, Ilicis, Quercus purgamenta jacent,
Tumidi, glutinoſi, malefici ſtrangulantes fungi.

Nicander in *Georgicis*. Accederem potius *Joh. Henrico Urſino*, qui in *Contin. Hiſt. Plantar. Biblic.* L. II. c. 4. ſuffragium dat *Bryoniæ albæ ſiue aſperæ baccis rubris*. C. B. *Viti albæ ſiue Bryoniæ* I. B. cujus radix craſſa, alba, fungoſa, ſapore acri, amaro, nauſeoſo, viroſo, ex qua flagella exeunt tenera, ſubhirſuta, quæ longè lateque clauicularum beneficio ſe ſpargunt, & proxima quæque ſcandunt: folia hederacea, anguloſa, hirſuta, incana, viridantia, ex foliorum alis flores aliquot juncti campaniformes in 5. lacinias expanſi prodeunt, colore albido in herbaceum languente, quibus ſuccedunt acini per maturitatem rubri, ſucco croceo, nauſeoſo, granulis turgentes. Siſtit hanc plantam Fig. A. & characteres depictos ad marginem inuenias Fig. B. Pondus huic ſententiæ dant rationes diuerſæ: conuenientia cum viti, quæ in ipſo Textu apud LXX. occurrit, & vitis ipſius nomen, unde & Germanis *Hunds-Rebe* q. d. vitis canina: guſtus baccarum amarus, ingratus: vires purgantes, ſtomacho moleſtæ: uſus ipſorum Aſparagorum verno tempore germinantium in cibis veteribus familiaris, teſtibus *Galeno*, *Columella* L. XII. c. 7. quorum loco fortè herboriſator noſter ſumſit vel acinos, vel folia in τολύπας, glomos, compacta. Accedit amœnus baccarum color, qui collectori facile imponere potuit, eumque allicere. Præſertim ſi fuerit *Bryonia* illa *Orientalis folis amplioribus lucidis & glabris ſubtus hirſutis, magno fructu rubro*, quam in Aſiatico ſuo Itinere offendit *Tournef. Coroll.* Conuenientia tandem in multis cum Cucurbita ſiue Cucumere, craſſa radice, fructibus, ſi grandiores ſint, rotundis; unde & Germanis vocatur *Hunds-Kürbſe*, Hungaris *Fadi tok*, i. e. terræ cucurbita; & *Bryonia* illa *Canadenſis folio angulato, fructu nigro Tour. Plukenetio* audit *Cucumis parua repens Virginiana fructu minimo*. Nihilominus in Colocynthidis gratiam heic adjungo Fig. C. *Cucurbitam aſperam, amaram, fructu paruo, globoſo, vario*, quæ teſte I. B. vomitus prouocat, & Colocynthidis eſt ſpecies. Quicquid horum ſit, certum hoc eſt, fuiſſe hanc pultem & amaritudine ſua ingratam, & fortè inſalubrem, imò virulentam, vel exclamatione teſte, *mors eſt in olla, o Vir* DEI. Sed mutat Eliſæus non ſolùm amaritudinem nauſeoſam in gratam dulcedinem, verùm & acrimoniam virulentam in alimentum. Hoc inficiari non auſim, poſſe farinoſa, quibus pro correctorio uſus fuit Propheta, ex naturalibus cauſis dulcificare nauſeoſa, amara, mitigare acria, infringere draſtica, mulcere tormina. Hinc eſt, quod intra naturæ limites maneant Interpretes nonnulli. Et ſunt ſanè obuia exempla, quæ nos docent etiam virulentorum commutationem in nutritiua. Panem quotidianum parant Americani, *Caſſaui* dictum, ex radice *Manihot Indorum, ſiue yuccæ foliis cannabinis*. C. B. *Manihot Theueti, ſiue Yucca & Caſſaui*. I. B. quæ recens & ſucculenta eſt venenata, ſed ſiccata & cocta in pabulum cedit. Silentio prætereo alias per ignem mutationes in officinis chymicis ſatis frequentes, quibus hæc res illuſtrari poſſet. Tantò quidem magis, quod pultis hujus adeò promptas farinâ ſola mediante mutationes non adſcribam viribus ullis naturalibus, ſed virtuti, quam aliis occaſionibus exercuit Propheta, miraculoſæ, præſertim ſi ingens fuerit conuiuarum numerus, &, quod volunt nonnulli, ad centenarium adſurgens.

II. REG. Cap. IV. v. 42. 43. 44.
Pentadi Panis.

II. Buch der Kön. Cap. IV. v. 42. 43. 44.
Ein Brod vor fünff Mann.

B. S. Sedlezky sculps.

TAB. CCCCLXXXV.

2. Reg. Cap. IV. verſ. 42. 43. 44.

42. Porrò vir quidam veniebat de Baal Saliſa, ferens viro DEI panes primitiarum, nempe viginti panes ordeaceos, & frumentum recens in folliculis ſuis, dixitque: Da populo, ut comedat.

43. Et reſpondit miniſter ejus: Quid verò dabo iſtud centum viris? Rurſum ait ille: Da populo, ut comedat; nam ſic ait DOMINUS: Comedent, & ſupererit.

44. Poſuit itaque ante eos, & illi comedentes reliquum fecerunt juxta verbum DOMINI.

42. Vir autem quidam venit de Baal-Saliſa, deferens Viro DEI panes primitiarum, & viginti panes hordeaceos, & frumentum nouum in pera ſua: at ille dixit: Da populo, ut comedat.

43. Reſponditque ei miniſter ejus: Quantum eſt hoc, ut apponam coram centum viris? Rurſum ille ait: Da populo, ut comedat: hæc enim dicit DOMINUS: Comedent, & ſupererit.

44. Poſuit itaque coram eis; qui comederunt, & ſuperfuit, juxta verbum DOMINI.

COnſtare videtur ex miraculi hujus hiſtoria, fuiſſe ex Iſraelitis pios, qui ſpiſſas inter Iſraeliticæ Religionis, & corruptionis in politico ſtatu, tenebras primitias frugum, ut heîc hordei, in ſignum pietatis erga verum Iſraelis DEUM, obtulerint Prophetarum filiis, quæ aliàs juxta tenorem Diuinæ Legis Hieroſolymam deferri debuiſſent ad Sacerdotes. Leuit. XXIII. 10. Num. XV. 20.

Veniebat clancularius hic veri DEI cultor de *Baal-Saliſa*, בַּעַל שָׁלִשָׁה. Vaticanus Codex habet Βαιθαρισὰ, Alexandrinus Βαιθαρισὰ, Euſebius Βαιθαρισαὴθ, quem locum *Euſebius* & *Hieronymus* locant in finibus Diospoleos, *Relandus Palæſtin.* p. 611. in Regione Schaliſcha 1. Sam. IX. 4. *Fert* ille *panes primitiarum, nempe viginti panes ordeaceos*, כַּרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ *carmel betſiklono*, παλάθας, *plenam ſpicam viridem in tunica ſua.* Clericus habet *ſpicas virides in gluma*, & Latina noſtra vernaculæ præferenda, *frumentum recens in folliculis ſuis*, folliculis nempe ſuis nondum excuſſum. Aliter accepiſſe videtur vernacula, *neues Korn in ſeinem Kleid*, ſecuta, ut videtur, Complutenſes, qui habent ἐν τῇ πήρᾳ αὐτε, in pera viri, qui aſportauit donarium. Eſt aliàs παλάθη maſſa ficuum, & pinguium caricarum in parallelepipedi formam compacta. Debebant panes hi 20. cum manipulo frumenti, vel, ſi mauis, ficuum maſſa, apponi viris 100. Pentadi panis. Et præuiderat facile Gehaſi, inſufficientes fore cibandis tot perſonis, ut olim diſcipuli Saluatoris, ταῦτα τί ἐςιν εἰς τοσέτες Joh. VI. 9. Sed jubet Eliſæus, promiſſione & benedictione diuina fretus, apponere, & comedere: *Nam ſic ait* DOMINUS: *Comedent*, nempe ad ſatietatem, & *ſupererit.* Dictum factum. *Comedentes reliquum fecerunt juxta verbum* DOMINI. Miraculum illuſtre, quo vel panis buccellæ extraordinaria data vis nutritiua, vel durante conuiuio panes multiplicati, utrumque nempe vi Diuinâ. Sed miraculum illo CHRISTI longè inferius, ſi vel numerum ſpectes conuiuarum, vel reliquiarum quantitatem, hic namque 5. panibus ſatiauit 5000. perſonas, ita ut ſportæ 12. fuerint reſiduæ.

Lectori ſiſtimus *Hordeum dyſtichon* C. B. *dyſtichum.* I. B. cujus ſpica binis verſibus granorum rigentium, & ariſtis longis conſtat.

TAB. CCCCLXXXVI.

2. Reg. Cap. V. verſ. 14. 27.

14. Deſcendit igitur (Naaman) & tinxit ſe ſepties in Jordane juxta verbum Viri DEI, mutataque eſt caro ejus ſicut caro pueri parui, & mundatus eſt.
27. Adhærebit igitur lepra ipſius Naaman tibi & ſemini tuo ſemper. Et egreſſus eſt à conſpectu ejus leproſus, ſicut nix.

14. Deſcendit (Naaman) & lauit in Jordane ſepties, juxta ſermonem viri DEI: & reſtituta eſt caro ejus, ſicut caro pueri paruuli, & mundatus eſt.
27. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo, usque in ſempiternum, & egreſſus eſt ab eo leproſus quaſi nix.

EST integra totius hujus Capitis Hiſtoria attenta contemplatione digniſſima. Comparent in theatro bini Reges, Imperator ſiue Belli ſupremus Dux, Propheta, hujusque ſeruus, quilibet ſuam eamque diſtinctam ab aliis agens perſonam. Mittit Syriæ Rex, cultu gentilis, copiarum ſuarum ſupremum Ducem ad Regem Iſraelis, cum literis ſingularis prorſus tenoris ſyſtaticis. *Quum peruenerint literæ iſtæ ad te, en ego miſi ad te Naaman ſeruum meum, ut cures eum à lepra ſua.* v. 6. *(Cum acceperis epiſtolam hanc, ſcito quod miſerim ad te Naaman ſeruum meum, ut cures eum à lepra ſua.) Joramus* Iſraelis Rex, impii Ahabi impius filius, ambidexter, Politicum agit, & pro Gloria DEI Zeloten, perſpicaciſſimis, ſcilicet, oculis videre ſibi viſus occultam quandam in hac Legatione rationem ſtatus, rationi Regni ſui aduerſam, & Hypocrita Gloriam DEI ſaluam vult atque tectam. *Perlecta epiſtola ſcindit veſtimenta ſua, dicitque: Egone DEUS ſum, ut interficiam, & rurſus vitæ reſtituam? Is mittit ad me, ut curem hominem à lepra ſua: enimuero aduertite quæſo, & videte, quam anſam captet contra me.* v. 7. *(Cumque legiſſet rex Iſrael literas, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Nunquid DEUS ego ſum, ut occidere poſſim & viuificare, quia iſte miſit ad me, ut curem hominem à lepra ſua? animaduertite, & videte, quòd occaſiones quærat aduerſum me.)* Diſcutit has Pſeudopolitici nebulas θαυματέργος Propheta, curam Naamanis deſideratam ſuſcipit, feliciter nomine & juſſu DEI abſoluit, imprecans Gehaſi adminiſtro ſuo, & domui ejus, totiue poſteritati lepræ abominandum malum. Curatur Naaman à lepra, fitque ex pagano Proſelytus. Gehaſi inexplebili diuitiarum auiditate laborans inſcio Domino munera petit & obtinet, *duo talenta argenti, & duas veſtes mutatorias:* illaqueatus hoc munere *fit*, & ſubitò *leproſus ſicut nix*, nec ſolus ipſe, ſed tota Gehaſina poſteritas. *Adhærebit*, ita Eliſæus ad ſeruum, *lepra ipſius Naaman tibi, & ſemini tuo ſemper.*

Peregrinationi in terram Iſraelis ſanitatis recuperandæ ergò ſuſcipiundæ occaſionem dat Naamani ſequioris ſexus mancipium ex populo DEI. Prouidet ſibi vir magnæ authoritatis de neceſſaria, ut crediderat, pecunia, imò in caſu quo pro donariis Regi ipſi offerendis, nempe *decem talenta argenti*, & *auri ſex millia*, ſiclorum nempe aureorum, quæ conficiunt duo talenta; Aſcendit ſumma hæc auri argentiue ad 15000. Thaleros & 97765 florenos; computato argenti talento pro 1500. Thaleris, auri pro 12220. Ducatis, Ducato uno pro 4. florenis. Decem inſuper ſecum ſumſit *veſtes mutatorias* v. 5. pretioſas nempe, quales hodieque in Aulis Orientalium Principum & Monacharum dono dari ſolent. Accedit Imperator numeroſa ſtipatus ſeruorum phalange ad fores Eliſæi; præſtolans aliud, quàm quidem expertus fuit, ceremoniale receptionis: ne domo quidem ſua exit Propheta, neque dignatur alloquio aduenam, conſilii jam dati tanquam vile id foret, & nullius ſucceſſus contemptorem. *En, cogitarat apud ſe, omnino exibit, & ſtans inuocabit nomen DOMINI DEI ſui, motabitque manum ſuam ad locum, & curabit lepram: annon præſtant Abana* (Chaldæus *Amanah*, intelligunt aliqui *Orontem*) & *Parpar fluuii Damaſci* (volunt, hunc eſſe *Chryſorrhoam*) *omnibus aquis Iſraelis? annon ſi lauero in eis, mundus ero? (Putabam quòd egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomen DOMINI DEI ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me. Nunquid non meliores ſunt Abana & Pharphar, fluuii Damaſci, omnibus aquis Iſrael, ut lauer in eis, & munder.)* v. 11. 12. Videbatur ſibi ludus factus Prophetæ, *verſus abiit indignabundus;*

II. REG. Cap. V. v. 14-27.
Naaman lanatus à Lepra.

II. Buch der Kön. Cap. V. v. 14. 27.
Der vom Aussatz gereinigte Naeman.

I. A. Fridrich sculps.

II. Reg. Cap. VI. v. 5. 6.
Securis innatat aquis.

II. Buch der Kön. Cap. VI. v. 5. 6.
Das schwimmende Eisen.

G.D. Heuman sculpt.

dus; (Cum ergo vertiſſet ſe, & abiret indignans.) Et rediiſſet dubio procul in Aula Regis ſui leproſus, nî ad meliorem reduxiſſent Dominum ſuum mentem ſerui, qui majorem Eliſæi conſilio adhibuere fidem, quàm ille. Ad id certè perſuaſerant patronum, ut uteretur ſaltem remedio per ſe innocenti, quod malum, ſi non curet, haud tamen exaſperet. *Deſcendit igitur & tinxit ſe ſepties in Jordane — mutataque eſt caro ejus ſicut caro pueri parui, & mundatus eſt.* Sanatus perfectè, non quidem naturali aquarum Jordanicarum virtute, neque vi ſeptuplæ ablutionis, quæ myſterii nîl habet, niſi fortè creationis ſeptem diebus abſolutæ commemorationem, virtutem certè nullam: ſed ſolâ DEI potentiâ, quam agnouerat ipſe Naaman. *Rediens ad virum DEI ipſe, & omnis comitatus ejus, ingreſſus eſt, & ſtetit ante eum, & dixit: En obſecro, noui quod non ſit DEUS in uniuerſa terra niſi in Iſraele. (Reuerſusque ad virum DEI cum uniuerſo comitatu ſuo, venit, & ſtetit coram eo, & ait: Verè ſcio, quòd non ſit alius DEUS in uniuerſa terra, niſi tantum in Iſrael.)* v. 15. Haud inficiabitur id, qui mecum ex Medicinæ practicæ fundamentis nouit, lepram eſſe corroſionem tubulorum & glandularum cutis, quæ certè ſepties iterata in frigidum Jordanem immerſione curari, imo perfectè, radicitus, curari haud poterat. En igitur Naamanem curatum miraculo! ſed & en auari Gehaſi carnem ſaniſſimam ſubitò ex imprecatione Magiſtri factam miraculo leproſam! & leproſam quidem in ſummo gradu! *Egreſſus eſt à conſpectu ejus leproſus ſicut nix.* λελεπρωμένος ὡσεὶ χιών. Notum, ſenſim veluti ſine ſenſu, imò graui moleſtia, aſcendere lepram à ſcabie ad ἀκμὴν. Sed naturæ vires haud ſuperat Gehaſinæ lepræ ad poſteros tranſplantatio, quæ ſimul effectus fuit factæ imprecationis. Comprobat hunc à parentibus ad liberos tranſitum Experientia, & arcentur propterea leproſi legibus à matrimonio, ne inficiantur per hæreditatem familiæ integræ. De qua re plura *Zacchias Quæſt. Med. Leg.* L. VII. Tit. 3. p. 602.

TAB. CCCCLXXXVII.

2. Reg. Cap. VI. verſ. 5. 6.

Contigit autem, quum unus (ex eis) arborem dejiceret, ut ſecuris caderet in aquam, clamaretque, & diceret: Heu, mi Domine, hæc ſecuris mutuò accepta eſt.

Vir DEI ait: Quò cecidit? Is oſtendit ei locum, qui præcidens lignum, projecit illuc, & natauit ſecuris.

Accidit autem, ut cum unus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam: exclamauitque ille, & ait: Heu, heu, heu, Domine mi, & hoc ipſum mutuò acceperam.

Dixit autem homo DEI: Ubi cecidit? at ille monſtrauit ei locum, præcidit ergo lignum, & miſit illuc; natauitque ferrum.

IN oculis Philoſophi hoc, quod patrauit Eliſæus, miraculum magnitudine nîl cedit præcedentibus, hactenus expoſitis. Qui ſcire cupit, & explicare aliis τὸ θαῦμα vel θαυμαζὸν ferri, vel ſecuris ferreæ, ex fundo aquæ ſurgentis ſponte, & ſuperficiei innatantis, is conceptum ſibi formare neceſſe habet diſtinctum de grauitate omni, de ſpecifica corporum grauitate inter ſe, quæ in eo inprimis conſiſtit, quòd duo æqualia corpora & ejusdem magnitudinis, eandem habeant materiæ quantitatem: quòd leuius corpus minorem habeat niſum verſus centrum terræ, quàm ejusdem molis grauius, lignum quàm ferrum: quòd hoc in fluido aqueo neceſſariò ſubſidat, illud verò ſupernatet, quia ejusdem magnitudinis maſſa ferrea plus, & lignea minus, æquali mole aquæ: Qui naturæ virium eſt ignarus, ejus oculis objici poteſt facilè glaucoma. Annon enim aquæ impoſita natant ferri centenaria 100. & 1000. cum nauibus transportanda? Ferrum, æs, aliudue metallum in tenuem laminam ductum? globi metallici concaui? Parari jube (Fig. I.) capſulam orichalceam A. cum operculo ſeu embolo B. quod adeò exactè illius compleat cauitatem, ut nihil aquæ inter commiſſuras admittatur, facillimè tamen inuerſâ capſulâ elabatur, filo E. D. per tubulum deſcendente ſuſpenſus. Attracto embolo b. demitte machinam Fig. II. in aquam ad profunditatem e. g. 8. digitorum, videbis, laxato filo non amplius elabi embolum, ſed ſuſtentari, imò profundius ad 20. vel 24. digitos demerſum ſuſtinere grauius aliquod pondus f.

En proin heic metallicum corpus natans in fluido ſpecificè leuiori, aqua! Imo verò natare poterit in fluido longè leuiore, aere; Para duos orbes orichalceos. Fig. III. vel cylindros marmoreos æquales, in baſibus ſuis probè politos. A. B. ſuperficies hasce politas aqua vel oleo madefactas ſibi mutuò impone, excluſo per affrictionem & compreſſionem intermedio aere: videbis inferiorem orbem non ſolùm teneri in aere ſuſpenſum, ſed inſuper ſuſtinere pondus appenſum. Fig. IV. Et haud obſcuræ ſunt rationes omnium horum φαινομένων ei, qui principiis modernæ Philoſophiæ mechanicæ eſt imbutus. Ferri pondera, quotcunque lubuerit, impoſita naui, globi metallici concaui, innatant aquæ, ſi illa unà cum naui, hi una cum aere contento, leuiora ſint æquali maſſæ aquæ. Suſtentatur æneus embolus Fig. II. ab aqua inferiore, & cylindris lateralibus, dum cylindrus ſuperior eum aliàs depreſſurus, arte remouetur: quod idem præſtat in Fig. IV. cylindri ſuperioris aerei artificioſa remotio. Plura in hanc rem vide in *Sturmii Colleg. Exper.* p. 23. Sed heîc, in miraculo Eliſæi nil tale: Lignum certè in aquam projectum non plus contulit virium naturalium ad ſubleuandam ſecurim ex fundo, vel ejus natationem, quàm pallium Eliæ ad Jordanis diuiſionem; quàm baculus, quo mediante Gehaſi debebat ſuſcitare mortuum: quàm ſal, quo Eliſæus dulcificauit aquas amaras: quàm farina, qua hic ipſe pulti ex Colocynthide, vel Bryonia abſtulit acrimoniam & ingratum ſaporem: vel lutum illud, quo CHRISTUS cœco illi aperuit oculos. Oſtenderunt hi ipſi θαυματέργοι applicatione hujusmodi mediorum inſufficientium, fuiſſe, quæ patrarunt, miracula.

TAB. CCCCLXXXVIII.

2. Reg. Cap. VI. verſ. 18. 20.

18. Cumque illi deſcenderent ad eum, orauit Eliſæus ad DOMINUM, & dixit: Feri quæſo gentem iſtam cœcutientia. Et feriit eos cœcutientia juxta verbum Eliſæi.

20. Factumque eſt quum veniſſent in Samariam, ut diceret Eliſæus: DOMINE aperi oculos iſtorum, ut videant: aperuitque DOMINUS oculos eorum, viderunt-que, & ecce erant in medio Samariæ.

18. Hoſtes vero deſcenderunt ad eum: porro Eliſeus orauit ad DOMINUM, dicens: Percute, obſecro, gentem hanc cæcitate: percuſſitque eos DOMINUS, ne viderent, juxta verbum Eliſei.

20. Cumque ingreſſi fuiſſent in Samariam, dixit Eliſeus: DOMINE aperi oculos iſtorum, ut videant: aperuitque DOMINUS oculos eorum, & viderunt ſe eſſe in medio Samariæ.

ADeſt iterum miraculorum ab Eliſæo, potius à DEO per Prophetam patratorum dyas. Capiendus erat Eliſa, juſſu Regis Syriæ, manu militum emiſſorum: cingunt hi urbem Dothan, in qua Propheta erat: urbem ingreſſuris obuiam illis venit, quem quærebant, ipſe, fidum ſe offert ὁδηγὸν, hoc quidem alloquio. v. 19. *Hæc non eſt via, neque hæc urbs eſt, ſequimini me, ducamque vos ad virum, quem quæritis. (Non eſt hæc via, neque iſta eſt ciuitas: ſequimini me, & oſtendam vobis virum, quem quæritis.)* Ducit eos, admiſſus in emiſſariorum conſortium, in ipſam Iſraelitici Regis ſedem, Samariam. Sed ante *ferit eos* DOMINUS ſcotomate, *cœcutientia*; בְּסַנְוֵרִים *baſſanuerim.* Non erat hæc cœcitas propriè ita dicta, ex Cataracta, vel Amauroſi, ſed affectus prorſus ſingularis, quo DEUS ita perſtrinxerat emiſſariorum oculos, & fallebat, ut objecta omnia alio prorſus apparuerint ſchemate, quàm quidem erant, & ipſi illi, qui Prophetam ante nouerant, alium nunc viderint ab illo. Peruerſus fit lineamentorum, colorum, urbium, turrium, viarum ſitus. Et durat hæc objectorum in oculis militum peruerſitas, durat fallax & falſa repræſentatio, durat affectus, usque dum intrauere mediam Samariam, ubi per nouum miraculum diſcuſſo ſcotomate redit viſus ad priſtinum ſtatum, & qui juſto titulo detineri poterant captiui, tractantur atque dimittuntur honorificè. Toto nempe itinere à Dothan, interuallo Milliarium

II. REG. Cap. VI. v. 18. 20.
Syri ſcotomate percuſsi.

II. Buch der Kön. Cap. VI. v. 18. 20.
Die geblendete Syrer.

I. A. Fridrich sculps.

II. Reg. Cap. VI. v. 25.
Samaria obsessa.

II. Buch der Kön. Cap. VI. v. 25.
Das belagerte Samaria.

I. G. Pintz sculps.

liarium Romanorum 10. ſiue horarum $3\frac{1}{4}$. Samariam usque mutatæ fuere leges unionis animam inter & corpus, inter impreſſiones ſenſuum & mentem videntem ac judicantem, neque id in uno duntaxat milite, ſed omnibus, qui Prophetam captiuum Regi ſuo adducere juſſi erant.

TAB. CCCCLXXXIX.

2. Reg. Cap. VI. verſ. 25.

Fuit verò fames magna in Samaria, & ecce illi obſederunt eam, donec caput aſini veniret octoginta argenteis, & quarta pars Cabi farraginis Columbinæ quinque argenteis.

Factaque eſt fames magna in Samaria: & tamdiu obſeſſa eſt, donec venundaretur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars Cabi ſtercoris columbarum quinque argenteis.

DUrum telum neceſſitas. Premente fame in cibum tandem veniunt res non ſolùm legibus ceremonialibus, ſed & ipſi naturæ aduerſæ. Sanè in ipſa hac Samariæ arctiſſima obſidione eò res deuenit, ut duæ matres fame coactæ factæ fuerint infanticidæ, & ſibi propoſuerint, proprios mactare liberos, vitæ ſaluandæ ergò, quod nefandum ſcelus in uno jam fuerat executioni datum, dandum & in alio, nî DEUS auxilio veniſſet ὡς ἀπὸ μηχανῆς.

Menſæ noſtræ philoſophicæ inferuntur duo edulia ex rariſſimis, ſimul & ingratiſſimis, *caput aſini*, & *ſtercus columbinum*. Fuit, quod notum, aſinina caro ex prohibitis in lege, quia hoc animal neque ruminat, neque ungulas fiſſas habet. Hinc fuere ex Judæis, qui רֹאשׁ חֲמוֹר *roſch chamor* non interpretati ſunt per *caput aſini*, ſed pro חֲמוֹר *chamor* legerunt חומֶר *chomer*, quæ fuit aridorum menſura. Hos abundè refutat R. *Kimchi*. Eſt caput chomeri ἀπροσδιόνυσον quid, neque fuiſſet adeò magna annonæ difficultas, ſi Chomer, ex reductione mea 11. quartalia cum 6. modiolis menſuræ Tigurinæ, non majori veniſſent quàm ſiclorum 80. pretio. Quum Satum, $\frac{1}{30}$. *Chomer*, conualeſcente annona venerit ſiclo, quod ex ſequenti proximè Capite conſtat. Neque ſimpliciter expreſſum fuiſſet pretium Chomer, ſed addidiſſet ſcriptor ſacer ipſam frumenti ſpeciem, Hordeum, Auenam, Triticum. Ita ſanè Eliſæus VII. 1. nomine DEI promittit, *cras ſatum ſimilaginis ſiclo*, & *duo ſata hordei uno ſiclo emtum iri in porta Samariæ. (cras modius ſimilæ uno ſtatêre erit; & duo modii hordei ſtatêre uno, in porta Samariæ.)* Et Apoc. VI. 6. Χοῖνιξ σίτου, δηναρίου. καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς, δηναρίου. Manet adeò רֹאשׁ חֲמוֹר *caput aſini*, hujusque pretium 80. ſicli, qui reducti dant florenos 60. Sic *Artaxerxes*, *Plutarcho* teſte in ejus vita, apud Caduſios in ſumma fame τὰ ὑποζύγια μόνον κατέκοπτε, ὥςε ὄνε κεφαλὴν μόλις δραχμῶν ἑξήκοντα ὤνιον εἶναι, *ſola jumenta concidebat, ita ut aſini caput vix drachmis ſexaginta venale eſſet*. Cum alioqui totus *aſinus* alicubi in *Luciano* veneat 30. drachmis, vel 25. Circa diſpenſationem ſcribit *Maimonides Tract. de Regib.* c. 8. *ſect.* 1. licitum fuiſſe militibus, qui in Cuthæorum irruperant Regionem, urgente famis neceſſitate edere carnem porcinam, & cadaueroſam. Sed pergo.

Quarta pars Cabi farraginis columbinæ quinque argenteis. Fuit קַב *Kab* menſura aridorum, continens 4. *Logos*, *Logus* verò 6. *oua*, Kabus proin 24. oua. Dat Kabo *Eiſenſchmid. Pond.* & *Menſ.* p. 89. 172. pollices cubicos Pariſinos $112\frac{1}{5}$. qui ex mea reductione dant $1\frac{11}{765}$. modioli Tigurini $\frac{1}{4}$. proin Kabi ſiue Log incirca $\frac{1}{4}$. modioli, cujus pretium fuit 5. ſiclorum ſiue florenorum 2. crucigerorum 45. Kabum reducturus in Cubi formam, inuenies pro radice ſeu latere A B. pollices Pariſinos 4. lineas $9\frac{1}{5}$.

Hæc, quæ hactenus, libera ſunt ab omni ſcrupulo, ſed magnis inuolutum difficultatibus *ſtercus columbinum* חֲרִיוֹנִים *Chirionim*, id quod vel ex enumeratione ſententiarum, ſed & ἐκλέξει pateſcet.

1. In litera manet *Eutychius*, Patriarcha Alexandrinus, *Annal.* p. 213. Vult is, Samaritanos ciues fame preſſos reuerà in cibum adhibuiſſe ſtercus columbinum. Sed in patrocinium hujus ſententiæ non quadrant Thraſonicæ illæ Rabſacis minæ in Hieroſolymæ ciues effuſæ, *miſeros iſtos, qui in muris excubant, ſtercora ſua edere, & urinam ſuam bibere coactum iri.* 2. Reg. XVIII. 27. Jeſ. XXXVI. 12. Ne in maxima quidem famis neceſſitate in cibum veniunt ſtercora ſeu hominum ſeu brutorum, non ſolùm, quia natura humana ab iis abhorret, ſed quia nutritiua vi deſtituuntur prorſus, optimo alimenti ſucco in chylum verſo, qui

venarum lactearum ductu tranſiit jam ad ſanguinem. Præprimis autem id dici poteſt de ſtercore columbino, utpote quod calidæ & ſiccæ eſt naturæ, & proin præ aliarum auium ſtercore ad agros impinguandos adhibetur, teſtibus *Varrone de Re Ruſt.* L. I. c. 38. *Columella* L. II. c. 15. *Plin.* L. XVII. c. 9. *Pallad.* L. II. c. 33. *Quintilio* L. II. *Geopon.* Eſt proin vero haud ſimile, quòd in Samaria obſeſſa ſtercus columbinum fuerit pro cibo venundatum: ſed neque, ſi cibus foret, ut eſt ruſticolarum ſtercus, quadrat menſura, aridis vel frumentis vel leguminibus, propria. Ponderaſſes id potius, quam menſuraſſes. Quapropter paucos inuenias ex Interpretibus, qui Textum hunc ad literam explicent de cibo & ſtercore columbino.

II. Volunt ex Judæis Doctoribus R. *Jonas* & *Dauid*, defeciſſe inter alia vitæ ſubſidia Samaritanis obſeſſis lignum, ut ei tandem ſubſtituere neceſſe habuerint columbinum ſtercus. Et ſanè apud *Galenum* L. III. *de Temperam.* legitur, in Myſia alicubi ex fimo columbino, à Solis ardore calefacto, & in fermentationem acto, accenſam fuiſſe domum reſinâ oblitam. Pro confirmanda hac ſententia allegari poſſet uſus fimi ouilli in Auerſana valle Rhætiæ, vaccini in Perſiæ nonnullis Prouinciis, ubi ligni defectum ſupplet: ipſe quoque Phosphorus, quem parant hodie ex ſtercore humano. Attamen neque hæc ſententia inuenit applauſum. Haud facilè ſanæ quadrat rationi, tantam fuiſſe in Samaria annonæ caritatem, ut ligni loco adhiberi debuerit ſtercus columbinum. Nullus inter antecedens & conſequens nexus. Cur non potius igni in ſacrificium cedere potuiſſent vaſa quæcunque lignea, decerpi aſſeres parietibus, diffringi & ſcindi ciſtæ, quàm ſtercus columbinum? Cur non in tanta annonæ difficultate mactari columbæ ipſæ, munda Judæis animalia, ſi tanta fuit earum copia, ut fimus lignis ſubſtitui potuerit? Et fortè fuere, ut nunc ſunt Ispahani, & in tota fere Perſia, aliisque Regionibus Orientis, columbaria extra urbes. Conf. *Chardin Voyage de Perſe.*

III. Riſum potius quàm attentionem meretur eorum opinio, qui volunt, tanto numeratum fuiſſe columbinum ſtercus, ut agri intra urbis muros ſiti eo ſtercorari poſſent, uſui venturi incolis, ſi fortè ad ſequentem proximè annum protraheretur obſidio. Fidem ſane merentur nullam multi intra muros agri, cura pro iis in proximum annum, frumentum in extrema annonæ caritate redundans, quod terrâ recondi poſſet.

IV. Commatis ejusdem fere eſt *Joſephi* opinio, qui vult, inſeruiiſſe ſtercus columbinum ἀντὶ ἁλῶν, pro ſale: Sal equidem ineſt fimo omni, columbino certe. Sed copioſius, melius, corporibus ſuis adæquatum magis obtinere potuiſſent Samaritæ ex decoctione propriæ urinæ. Sali haud denegamus inſignes in menſa & Medicina uſus, eosque multifarios, alia occaſione exponendos. Sed ſciendum, non eſſe cibum, verùm condimentum. Panem fame urgente comederis facilius absque ſale, quàm ſal absque pane.

V. Thalmudiſtæ, ut ordinarie acutius cernunt nudis oculis, quàm alii armatis, Textum Hebraicum loco *ſtercoris columbini* exponunt per id, *quod in columbis eſt, vel erat*, & dicunt, fuiſſe hos alites ciuium promos condos, euolaſſe in agros, reportaſſe ingluuiem plenam granis, euomuiſſe hæc ipſa reduces, & fuiſſe hæc ipſa grana frumenti, quæ tanti venerint in extrema fame. Nemo non videt, hyperbolicam eſſe hanc explicationem. Aſſuefieri utique poſſunt columbæ ad euolandum in agros, imò verò in obſidionibus Tabellariorum munere defungi poſſunt, de quo aliàs. Sed fidem omnem ſuperat, tot fuiſſe intra Samariam columbas ad colligendos pro ciuibus cibos adſuefactas. Et ubi, quæſo, in agris ab hoſtibus undique occupatis ſecuræ viuere potuiſſent: ubi in agris deuaſtatis grana legere, quæ quouis modo auxilio venire poſſent fame preſſis? quomodo exonerare, ut apes ſolent ſaculos melle refertos, ingluuiem? Et cur non hi ipſi promi condi veniſſent in cibos? Notum, columbas omnis generis grana, ſalubria hominibus & noxia, deglutire, imò & arenulas, ſiliculos, alia. Quis prius hæc omnia, inutilia noxiaue ab utilibus, ſemicocta à crudis, ſegregaſſet?

VI. Textum noſtrum ita vertit *Junius: Extitit fames magna Samariæ &c. ut eſſet quarta pars venter ipſe, qui eſt in cabo columbarum, quinum Siclorum argenti.* Confundit is ſcilicet קַב *Kab*, menſuram aridorum, cum קֵבָה *Kebah*, ventre, *ventriculo:* & vocum affinitatem, quod nemo non videt, extendit nimiùm, & ultra hominum fidem.

VII. Aſſociat *Fullerus* ventriculo ipſa quoque inteſtina, aliaque aliàs rejectanea abdominis viſcera, ſed non majorem, quàm Junius, meretur vel fidem vel applauſum. Licet hanc ſententiam reſuſcitauerit Cl. *Hillerus Hierophyt.* P. II. c. 22. p. 129. Locum noſtrum ita vertens: *Extitit fames magna Samariæ, ita ut — quarta pars Cabi vel Sextarius inteſtinorum viſcerumque columbinorum (vel, fluxus columbarum adhuc viſceribus contentus) venierit quinque ſiclis argenteis.*

VIII. Accedimus tandem ad ſententiam ex allatis optimam *Bocharti Hieroz.* P. II. L. I. c. 7. Pro fundamento ponit vir hic eruditiſſimus, intelligi debere per חֲרִיּוֹנִים cibum, aliquid, quod in cibum venit, nam aliàs non foret nexus inter antecedens & conſequens. *Fuit fames magna in Samaria — donec quarta pars Cabi farraginis columbinæ veniret quinque argenteis.* Quærendum proin eſſe diuerſum quid à ſtercore columbino, quod veniat in cibum. Inuenit autem diligentiſſimus ille ruſpator apud Scripto-

Scriptores Arabes, titulo *Usnen, Alusnen, Alhord usnen* & *Kali* venire tum *ſtercus columbinum*, tum *Ciceris* quandam ſpeciem, eamque frictam, quæ coquatur cum lacte. Hunc aridum fructum Kabo dimenſos fuiſſe & vendidiſſe Samariæ incolas. *Usnān*, *isnān* Turcis pro *Kali* uſitatum habet *Meninzki Lex.* p. 248. 875. Vulgatiſſimos fuiſſe in Palæſtina *Ciceres*, conſtat ex 2. Sam. XVII. 28. ubi Gileaditæ & Ammonitæ inter alia donaria Dauidi obtulerant קָלִי *Kali*, interprete *Hieronymo, frictum Cicer*, i.e. toſtum, quod Cairi in Ægypto in tabernis copioſè vendatur peregrinantibus Meccam, teſte *Bellonio Singular.* L. II. c. 53. ut & Damaſci, c. 59. *Damaſci*, inquit, *plures ſunt officinæ, in quibus frigendo ciceri omnes vacant. Ereuinthia* (ἐρεβίνθια) *vocant Græco nomine. Illa autem in æreis ſartaginibus fricta, & exiccata iis percommoda ſunt, qui longum iter ſuſcipiunt.* Quadrat menſurando Ciceri Kabus, aridorum menſura. Æquo pretio veneunt, 80. ſiclorum caput aſininum, & 4. Ciceris Kabi, qui uterque cibus ſufficit fere homini pro quatriduo. Inter viliores namque cibos habiti fuere Ciceres etiam apud alias Nationes. In *Ariſtophanis Pace* optat ruſticus ſociis ſuis.

Ἀνθρακίζων τ' ἐρεβίνθε,
Τὴν τε φηγὸν ἐμπυρεύων.

Cicer ſuper carbones torrens
Et faginam glandem ad ignem aſſans.

In Alexi Comico apud *Athenæum* L. II. conqueritur vetula, ſe vitam miſeram vix trahere poſſe *Cicere* & *Cicercula*, ἐρεβίνθῳ καὶ λαθύρῳ. *Horatius* L. I. *Sat.* 6. oſtenſurus frugalis vitæ ſuæ rationem, ita canit:

- - - - - - inde demum me
Ad porri & Ciceris refero lachanique catinum.

Et *Lib. de Arte* ἐξ ἐναντίας ponens diuitum pauperumque vitam.

Offenduntur enim, quibus eſt equus, & pater, & res,
Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantue coronâ.

Martialis L. V. *Epigr.* 79.

Et feruens Cicer, & tepens Lupinus,
Parua eſt cœnula, quis poteſt negare?

Leui mutatione vernacula noſtra pro *Dauben-Koth* adhibuiſſet commodius vocem *Dauben-Speiſe*, cibum columbarum, qui ex Lentibus, Ciceribus, aliisque vilioribus vel leguminibus vel frumenti quisquiliis conſtat. Huc ſanè digitum intendit Latina noſtra *farragine columbina.* Significat quippe farrago, κρᾶσις Græcis, omnem viridem ſegetem, quæ ex variis & multis ſatis, hordeo, vicia & leguminibus pabuli cauſa fit. Vid. *Varro de Re Ruſt.* L. I. c. 31. *Caſp. Bauhin Theatr. Bot.* p. 428. Unde conſtat, *Leonem Judæ*, verſionis noſtræ doctiſſimum Authorem, ejusdem prorſus fuiſſe cum *Bocharto* mentis.

Mentem *Judæ* & *Bocharti* illuſtraturus ſiſto Fig. C. *Cicer nigrum Fuchſii*, ſiue *Cicer ſatiuum ſeu arietinum pluribus eminentibus angulis in ſemine majore albo & rubro. Moris Hiſt. Plant.* p. 76. quod is diſtinguit à *Cicere ſatiuo* C. B. hoc nuncupans *Cicer ſatiuum ſeu arietinum unico eminente angulo in ſemine albo, rubro & nigro*, & Fig. D. *Ciceris* characteres ex *Tournefortio.*

2. Reg. Cap. VII. verſ. 1.

Dixit autem Eliſæus: Audite verbum DOMINI, ſic dicit DOMINUS: Cras juxta hoc tempus ſatum ſimilaginis ſiclo (emetur) & duo ſata hordei uno Siclo in porta Samariæ.

Dixit autem Eliſeus: Audite verbum DOMINI: Hæc dicit DOMINUS: In tempore hoc cras modius ſimilæ uno ſtatère erit: & duo modii hordei ſtatère uno, in porta Samariæ.

FUit סְאָה *Seah*, *Satum* $\frac{1}{3}$. Ephah, 674. pollicum cubicorum Pariſinorum, menſura aridorum reducta ad $6\frac{23}{150}$. modiolos (Mäſslein) Tigurinos, occaſione Gen. XVIII. 6. Fuit proin heic, redeunte ſubitò annonæ copia, Sati farinæ optimæ ſimilagineæ pretium 45. crucigerorum, idemque dupli Sati hordei, id eſt, $12\frac{14}{150}$. modiolorum. Quodſi cum Clerico ſatum æſtimemus pro 10. libris, aſcendiſſet libræ unius pretium ad $4\frac{1}{2}$. crucigeros, nempe farinæ ſimilagineæ, & hordei libra ad 9. denarios. Quæ annonæ vilitas, unius modioli Tigurini ſimilagineæ farinæ pro crucigeris 7. den. 1. obolo $1\frac{101}{767}$. & hordei pro crucigeris 3. denario $1\frac{28}{344}$. in parallelo eſt locanda non tam cum aliis uberrimæ annonæ temporibus, quàm cum prægreſſa immediatè inopia, & dura, quam ſuſtinuere Samaritæ obſeſſi, fame, qua *caput aſini veniebat octoginta argenteis, & quarta pars Cabi farraginis columbinæ quinque argenteis.*

TAB. CCCCXC.

2. Reg. Cap. VII. verſ. 6.

Effecerat DOMINUS, ut in caſtris Syrorum audiretur ſtrepitus curruum, ſonitus equorum, & ſtrepitus ingentis exercitus, ut diceret quisque ad alium: En Rex Iſrael conduxit aduerſum nos Reges Hithæorum & Reges Ægyptiorum, ut veniant contra nos.

Siquidem DOMINUS ſonitum audire fecerat in caſtris Syriæ, curruum & equorum, & exercitus plurimi: dixeruntque ad inuicem: Ecce mercede conduxit aduerſum nos rex Iſrael reges Hethæorum, & Ægyptiorum, & venerunt ſuper nos.

EN ſolo ſtrepitu, ſed θεηλάτῳ, fugatum integrum Syrorum exercitum. An hoc taratantara excitatum fuerit ab Angelo quodam, vel motus tonitrui ſimiles extra modum tremuli immediatè à DEO fuerint Atmoſphæræ inducti, vel, aere tranquillo, neruoſum aurium ſyſtema in hujusmodi motus tremulos actum, qui referrent exercitus irruentis vim, Scriptura Sacra haud determinat. Id quidem ex circumſtantiis hiſtoriæ conſtat, nullos in aere tonantes motus, nullos ſtrepitus in urbe fuiſſe auditos, ut omnino conjectare liceat, fuiſſe terrorem hunc panicum à DEO immediatè ipſis Syrorum mentibus impreſſum, ut relicto omni bellico apparatu, & abjectis armis fuga quæſiuerint ſalutem. *Surgentes fugerunt in crepuſculo, relinquentes tentoria ſua, equos ſuos, aſinos ſuos, & caſtra ipſa ut erant, fugeruntque quò voluntas tulit. (Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos & aſinos in caſtris, fugeruntque animas tantùm ſuas ſaluare cupientes.)* v. 7. *Et ecce omnes viæ plenæ erant veſtibus & vaſis, quæ Syri abjecerant in feſtinatione ſua. (Ecce autem omnis via plena erat veſtibus & vaſis, quæ projecerant Syri, cum turbarentur.)* v. 15.

TAB. CCCCXCI.

2. Reg. Cap. IX. verſ. 30.

Quumque proficiſceretur Jehu ad Jeſreel, audiuit hoc Iſebel, fucoque pinxit faciem ſuam, & ornauit caput ſuum, proſpiciens è feneſtra.

Venitque Jehu in Jezrahel. Porrò Jezabel, introitu ejus audito, depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum, & reſpexit per feneſtram.

EN ΘΕΟΤ ἐνδίκον ὄμμα. *Præcipitatur* impia προφητοφόνης Jeſabel juſſu Neo Regis Jehu, feneſtrationis diro ſupplicio, *ut de ſanguine ejus ſpargeretur ad parietem & ad equos.* v. 33. Breui autem poſt *nihil inuenerunt de* indigna Regio ſepulchro Regina *niſi Caluariam, & pedes, atque volas ambarum manuum (niſi caluariam, & pedes, & ſummas manus.)* v. 35. Reliqua omnia canibus in prædam data. Triſte hoc ſpectaculum, tanquam ſingulare juſtitiæ vindicatricis exemplum, linquemus nos aliis, præſenti conſiderationi ſubjecturi *fucum, quo pinxerat* illa *faciem ſuam*, ſpeciatim oculos.

Fuco pinxit faciem ſuam, potius ex Originali, וַתָּשֶׂם בַּפּוּךְ עֵינֶיהָ, & *pingebat in fuco oculos ſuos:* Vernacula noſtra, *ſie färbete ihr Angeſicht*, rectius, *ſie färbete oder ſchminckete ihre Augen.* Examini præſenti ſubjicitur tum fuci hujus materia, tum fucandi modus. In Hebræo Codice legitur פּוּךְ *phuch*, unde fortè Latinorum *fucus*, Græcorum φῦκος. Legitur idem voca-

II. REG. cap. VII. v. 6.
Syri ſtrepitu θεηλάτῳ percuſsi.

II. Buch der Kön. Cap. VII. v. 6.
Die ſtehende Syrer.

I. A. Fridrich sculps.

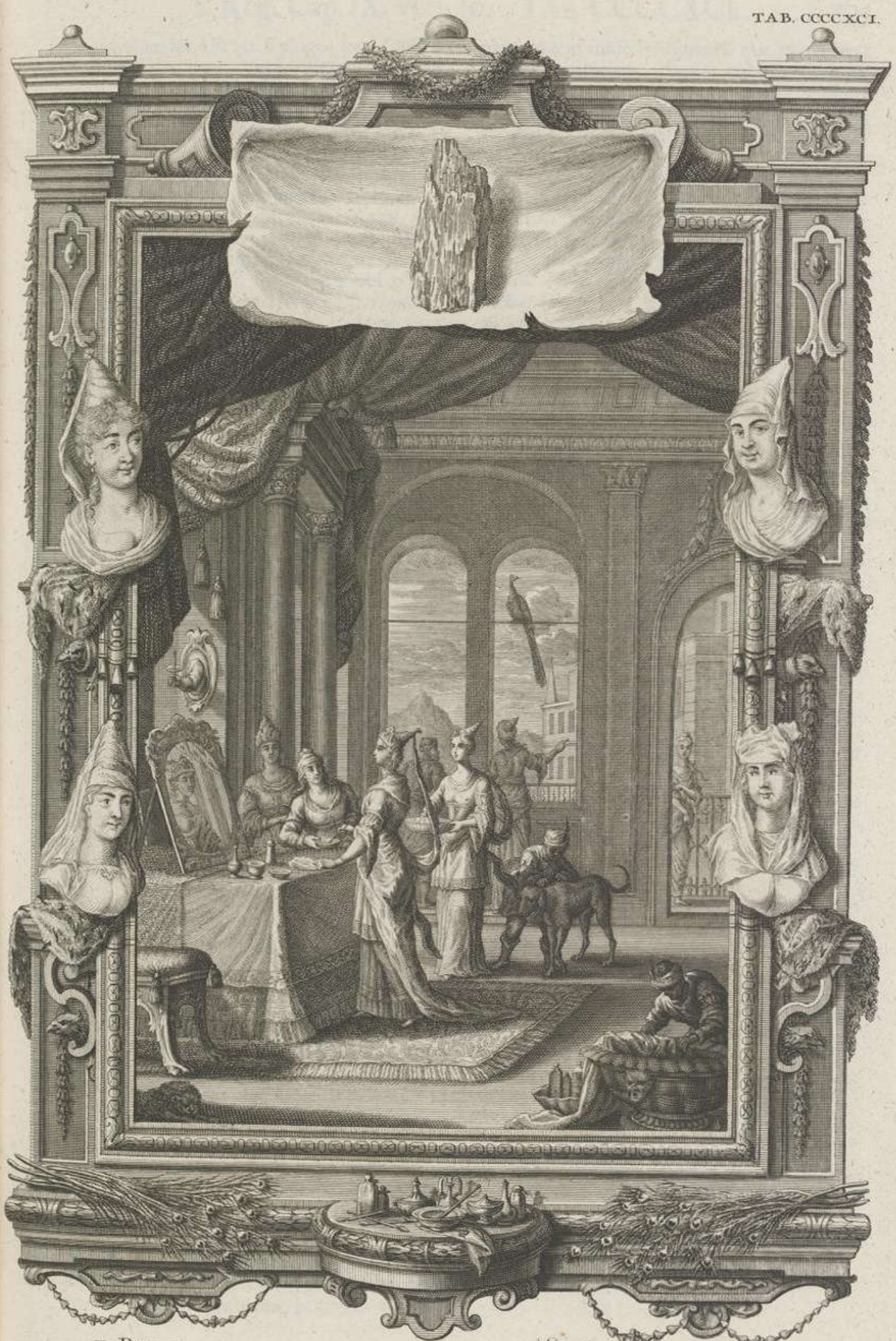

II. REG. Cap. IX. v. 30.
Iesabel fuco picta.

II. Buch der Kön. Cap. IX. v. 30.
Die geschminckte Jesebel.

B. Probst sculps.

vocabulum Jer. IV. 30. ſi pinges fuco (בְּפוּךְ *baphuch) faciem tuam.* Verùm Ezech. XXIII. 40. occurrit pro פּוּךְ vox כָּחַל *cochal, illuſtraſti faciem tuam,* (כָּחַלְתְּ עֵינַיִךְ coloraſti oculos tuos) *& ornaſti te ornamento. (circumliniſti ſtibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri.)* Hebræa vox *phuch* ſicuti adhuc reſidet in Latina & Græca, ita & altera *cochal* ſuperſtes eſt in Æthiopica *Cuchel*, imo & Arabica *Cohol, Kahal, Köhl, Kils.* v. *Meninzk. Lex.* p. 3886. 3998. Alcol in Mauritania, Romanorum Tingitana, quæ hodie eſt Maroccanum Imperium, ubi plurimi degunt Judæi. *Carl Stuart Reiſe nach Mequinetz.* p. 19. Edit. Germ. Quoniam in hunc usque diem eodem oculos ſuos pingunt delicatulæ ſequioris ſexus Arabes, Turcæ, aliæque ex Oriente, quo eos colorauit Jeſabel, haud erit conjectu difficile, qualisnam ſit materia. Eſt hæc *Antimonium*, ſiue *Stibium, Stimmi*, quod ob hunc inſignem uſum obtinuit cognomen πλατυόφθαλμον, *quod in calliblepharis mulierum dilatet oculos. Plin.* L. XXXIII. c. 6. Ab antiquiſſimis temporibus Orientis fœminæ inter notas pulchritudinis æſtimabant ampliatos arte oculos, βοώπιδες *Homero* dictæ à ſimilitudine cum oculis bouinis, ut ſunt è contra Nationes, quæ amant potius μικροφθάλμες. Subtrahebant illi ab eo, quod natura faciei dedit, & quod demebant, dedere oculis, hinc eleganter Veteres, προσωπεῖα ἔχειν, καὶ ἀ πρόσωπα, *laruas habere, haud facies, aut vultus, Dalech. in Plin.* l. c. Ampliabant autem oculos fuco nigro, quo tingebant ſupercilia, parato ex antimonio. Modus non eſt omnibus unus. Sunt quæ abraſis ſuperciliis locum illum, eumque ampliorem nigrant fuco: ſunt aliæ, quæ pigmento oblinunt omne inter cilia & ſupercilia palpebrarum ſpatium, idque ſtylo vel ligneo, vel argenteo, vel aureo. Antimonium ipſum pulueriſant ſubtiliter, & alcohol hocce miſcent ſaliuâ, vel aquâ. Artificii hujus exemplum ſingulare extat apud *Galenum* L. VI. ὑγιεινῶν. Non tamen uſui huic Cosmetico adhibent antimonium arte coctum, quale eſt Germanicum, & officinale, ſed natiuum, foſſile, quod antiquitus etiam in Bithynia prope Chalcedonem effodiebatur. Vid. *Jac. Grandius Diſſ. de Stibii uſu, in Ephem. Germ. Dec.* II. *An.* VI. ubi p. 115. communicat compoſitionem ad tingenda ſupercilia Turcis familiarem, & tincturam è ſtibio; ſicut eam accepit ab *Antonio Apollonio, Johannis* Capelli ad Turcarum Imperatorem Ablegati Veneti Medico. Pigmentum hoc hodie nuncupant Perſæ *rāſchut, rāſchyt, rāſücht:* Turcæ *rāstyk tasi.* Miſcent nempe mineralis ſiue ſemimetalli fragmenta cum Galla, candenti ferro exprimunt oleum, quod ipſum dehinc ciliis aut ſuperciliis mulierum inungunt, non tantùm ad ea denigranda, ſed etiam ad oculos erugandos, docente *Meninski Lex.* p. 2258. Antimonium autem fuiſſe ipſiſſimam, qua ſe pinxerat Jeſabel, materiam, conſtat euidentiſſimè ex LXX. virali, quæ habet, ἐστιμίσατο, & ἐστιβίσατο τὰς ὀφθαλμὰς, quam optimè imitatur Vulgata, *depinxit oculos ſuos ſtibio; Stibium* enim, στίβι, στίμμι, eſt antimonium. Lucem quoque fœnerantur vetuſti Scriptores profani. Græcus Poeta Jon *in Omphale* inter Reginæ Lydiæ omphales adſcititia ornamenta recenſet τὴν μέλαιναν στίμμιν, quam vocant ὀμματογράφον, & *Heſychius* ὑπογράμματα γυναικῶν explicat per τὰ στιμμίσματα τῶν ὀφθαλμῶν. Imo de modo ipſo certos nos reddit *Pollux Onom.* L. V. c. 16. τὰς ὀφθαλμὰς ὑπογράφει, τὰς ὀφρῦς μελαίνει, εἰς γραμμὰς ἡμικυκλίων περιάγει. Hanc fucandi rationem vocat *Tertullianus, oculos fuligine porrigere, nigro puluere oculorum exordia producere.* Eſt ex recentioribus Itineratoribus *de la Roque*, qui puluere atro ex Tutia compoſito, Arabibus *Kehel* dicto, angulum ad externum oculi canthum duci ſcribit ab Arabibus fœminis, ut oculi non ſolùm ampliores, ſed veluti fiſſi videantur, labia inſuper aciculis pungi ſuperimpoſito puluere pyrio cum felle bouina mixto, quo liuido-cœrulea reddantur. *Voyage dans le Paleſtine* p. 261. Et in *Meninzkii Lexico* ſupra jam citato p. 1338. à voce *cohal* deriuatur Turcarum *tekæ'hhul*, quod ſignificat ſtibio illitos habere oculos, item *tekhyl*, apud *Golium.*

Fieri facile potuit, ut per tot ſeculorum decurſum modus expoſitus ſupra fucandi oculos fuerit immutatus, vel & adhucdum non unus apud omnes Orientis populos fœminasque obtineat mos. Sanè Turcæ modernæ, ſi diligentiſſimo pariter & recentiſſimo Scriptori *de la Motraye voyage* T. I. p. 107. fides, in eo, quo nunc utuntur Alexandrinæ & Tripolitanæ, fuco, antimonium non ingreditur compoſitionem *tē Raſtick*, ſed *æs aduſtum, amphacitis* (quod quid ſit neſcio, niſi ſit Omphacites) *Feraro d' Eſpagne* (quod eſt ipſum æs uſtum *Cæſalpino de Met.* L. III. c. 5. *Hæmatites, Feret d' Eſpagne*, ſpeciatim *Schiſtos Pomet Hiſt. des Drog.* L. II. c. 18. Sed tamen pro ære uſto plerique militant Scriptores, & ipſæ *Raſtick* affines voces *Ruſaſtech, Ruſatagi, Ruſatigi, Ruſatum*, quæ extant apud *Raſen* in *Syn. Pandect.* & ipſum Germanorum & Suecorum *Roſt, Roſtwerk, Roheſtein*, Græcorumque modernorum ῥασάχθην, σαρέκτι, apud *du Fresne Gloſſ. Græcit.*) & *Gallæ Iſtriæ*, quæ ſubtiliter pulueriſata miſcentur cum felle bouino, & cum tribus quartis aquæ in cochleari vaſeue terreo vel metallico lampadis flammæ exponuntur, ut bulliant, deinde ſtylo vel penicillo cuti applicantur; cui operationi præmittunt depilatorium, *Rasma* dictum, ex viridi æris & calce viua confectum aqua mediante in paſtam redactum, deſuper imponendo Terram Chiam ſiue Lampſacenam.

TAB. CCCCXCII.

2. Reg. Cap. XIII. verſ. 20. 21.

20. Mortuo Eliſa, ſepelierunt eum: eodem ipſo anno graſſatores Moabitæ irruerunt in terram.

21. Contigit autem, quum quidam ſepelirent hominem, viderentque globum graſſatorum, ut projicerent hominem illum in ſepulchrum Eliſæi, qui deuolutus attigit oſſa Eliſæi, & reuixit erectus in pedes ſuos.

20. Mortuus eſt ergo Eliſeus, & ſepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipſo anno.

21. Quidam autem ſepelientes hominem, viderunt latrunculos, & projecerunt cadauer in ſepulchro Eliſei: quod cum tetigiſſet oſſa Eliſei, reuixit homo & ſtetit ſuper pedes ſuos.

ERat, quod ex hactenus dictis patet, Eliſæi vita concatenata miraculorum ſeries: ſequebatur unum θαῦμα mox aliud: patrabat θαυματέργος ille miracula in omni fere naturæ regno, in viuis ac mortuis. Jam patrat is, imo ſceleti oſſa jam fortè exucca, imo potius nec ipſe, nec oſſa, ſed DEUS, qui ſolus miracula facit, miraculum inſigne in mortuo poſt mortem Prophetæ. Abſit à nobis, ut ſtatuamus oſſibus Eliſæi inhærentem quandam vim, qua mortuus hic fuerit reſuſcitatus. Commonſtrare volebat DEUS, quanto habuerit pretio pientiſſimum & χαριέστατον virum, cujus vitam ὡς ἐν συνόψει exhibet Siracides XLVIII. 12-15. *Eliæ ſpiritu repletus eſt Eliſæus. Is temporibus ſuis nihil eſt permotus ob principes, nec imperium cujusquam pertulit. Nulla res ſuperauit eum, corpusque ejus Prophetam egit etiam poſt obitum. (In Eliſæo completus eſt ſpiritus Eliæ; in diebus ſuis non pertimuit principem, & potentia nemo vicit illum. Nec ſuperauit illum verbum aliquod, & mortuum prophetauit corpus ejus.)* Καὶ ἐν κοιμήσει προφητεῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, proin juxta originalem Textum in ſomno, in lecto ſuæ quietis. *Miracula deſignauit in vita ſua, defunctique facta miranda ſunt. (In vita ſua fecit monſtra, & in morte mirabilia operatus eſt.)* Καὶ ἐν ζωῇ αὐτοῦ ἐποίησε τέρατα, καὶ ἐν τελευτῇ θαυμάσια τὰ ἔργα αὐτοῦ. Miraculum hoc eſt, quod nunc memoramus, ſiue fuerit projectum cadauer intra ipſum Eliſæi ſarcophagum, ſiue hunc ſaltem tetigerit, non oſſa Prophetæ ipſius, proinde φανόμενον omnibus naturæ viribus ſuperius. Demonſtratio aliis occaſionibus data.

2. Reg. Cap. XIV. verſ. 9.

Tum miſit Jehoas, Rex Iſrael, ad Amaſiam, Regem Juda, hujusmodi reſponſionem: Annon Carduus, qui eſt in Libano, miſit ad Cedrum, quæ eſt in Libano, hujusmodi verbis: Da filiam tuam filio meo uxorem? Et præteriit fera agri, quæ in Libano fuit, & conculcauit Carduum.

Remiſitque Joas, rex Iſrael, ad Amaſiam, regem Juda, dicens: Carduus Libani miſit ad Cedrum, quæ eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Tranſieruntque beſtiæ ſaltus, quæ ſunt in Libano, & conculcauerunt carduum.

HAbent Apologi, quibus Orientales populi frequenter admodùm utuntur, ἐλκυσμόν τι, & fuit ſanè, quod Amaziæ Regi dedit reſponſum Joas, ſale & argutiis conditum: Indixerat ille, neceſſitate nulla urgente, Joaſo bellum, ſpina Cedro: diſſuadet Joaſus bellum, quod beſtiæ ad inſtar feræ agri conculcaturum ſit ipſam illam ſpinam, Amaziæ potius quàm Joaſo futurum noxium: Thema propoſitionis eſt, nullam eſſe ſalutem bello,

II. REG. Cap. XIII. v. 20. 21.
Elisa θαυματῦργος post mortem.

II. Buch der Kön. Cap. XIII. v. 20. 21.
Der im Tode wunderthätige Elisa.

M. Tyroff sculps.

II. Reg. Cap. XVII. v. 25.
Leones ἀνθρωποκτόνοι.

II. Buch der Kön. Cap. XVII. v. 25.
Löwen als Menschen-Mörder.

I. A. Fridrich sculps.

bello, pacem potius poſcendam ab Iſraelitis omnibus, belluam eſſe Bellonam. Obuia eſt vox חוֹחַ *choach* alibi quoque in ſacris literis. Job. XXXI. 40. *Proueniat paliurus* חוֹחַ *pro frumento.* Prov. XXVI. 9. *Ut ſpina* חוֹחַ *creſcens in manu ebrii.* Cant. II. 2. *Ut lilium inter ſpinas* בֵּין בַּחוֹחִים *ben bachochim.* Et ſunt 1. Sam. XIII. 6. בּוֹחִים *ſpineta*, dumi, in quibus homines latent. Omnia hæc ex Verſione Tigurina, ſibi ipſi diſſimili. Nunc enim generale *ſpinæ* habet vocabulum, nunc *paliurum*, nunc *Carduum*, ut in noſtro Textu, neſcia ipſa, an ad frutices referat חוֹחַ, an ad plantas κατ' ἐξοχὴν ita dictas. ὁ & ἡ ἄκανθ ſiſtitur in LXX. virali. Certum hoc, חוֹחַ pertinere ad plantas ſpinoſas, ſed incertum, qualisnam ſit vel frutex vel herba. Darem, ſi quis peteret, Carduo potius votum, in fauorem noſtræ verſionis, quàm frutici alicui, qualis eſt *Oxyacantha*, in vernacula noſtra *Hagedorn*; eſt enim ille facilius à feris agri conculcandus quàm hic. Accendetur fortè lux dubiæ quæſtioni ex affinitate linguarum aliarum orientalium.

2. Reg. Cap. XVI. verſ. 17. 18.

Vid. 1. Reg. Cap. VII. verſ. 23.

TAB. CCCCXCIII.

2. Reg. Cap. XVII. verſ. 25.

Factum eſt autem principio, quum illic habitare cœpiſſent, ut non timerent DOMINUM, mitteretque DOMINUS Leones in eos, qui eos occidebant.

Cumque ibi habitare cœpiſſent, non timebant DOMINUM: & immiſit in eos DOMINUS Leones, qui interficiebant eos.

SUbſcribit facile reuelato DEI Verbo ſana quæuis ratio, ad nutum Creatoris parata eſſe omnia totius uniuerſi corpora. Præſtò ſunt illico, ſi jubentur conſeruare hominem, etiam extra & ſupra naturæ leges, coturnices ſeu locuſtæ in deſerto nutrituræ populum DEI, corui Eliam cibaturi, ſed & parata, ut prompti ſint Diuinæ Juſtitiæ executores. Audi interminantem DEUM Leuit. XXVI. 22. *Immittam in vos beſtiam agri, quæ vos orbos reddet, & excindet jumenta veſtra, & imminuet vos, deuaſtabunturque viæ veſtræ. (Immittamque in vos beſtias agri, quæ conſumant vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæque fiant viæ veſtræ.)* Jer. XV. 3. *Viſitabo ſuper eos quatuor familias, ait DOMINUS, gladium ad occidendum, canes ad dilacerandum, aues cœli & beſtias terræ ad deuorandum & perdendum.* Jeſ. XV. 9. *Ponam — his, qui euaſerunt Moabitis, & reliquiis regionis Leonem.* Et heic occiſos en à Leonibus Babylonios & Cuthæos, à Salmanaſſare Rege in terram Iſraeliticam miſſos, ut eam colerent & incolerent. Quapropter Regi datum conſilium, ut *adduci* juberet *aliquem ex Sacerdotibus, quos inde transtulerunt, qui veniant & habitent illic, & doceat eos ritum Deorum hujus terræ. (Ducite illuc unum de ſacerdotibus, quos inde captiuos adduxiſtis, & vadat & habitet cum eis, & doceat eos legitima DEI terræ.)* v. 27. Placet *Joſepho Ant.* L. IX. pro *Leonibus Peſtis* λοιμὸς, fortè quod ex Judæis Doctoribus quispiam hoc per leones factum excidium per metaphoram nuncupauerit peſtem, ut *locuſtas Plinius* L. XI. c. 29. *Deorum iræ peſtis ea intelligitur.* Et apud *Homerum Ulyſſes Polyphemum.*

Dii talem terris auertite peſtem.

Et quoties adhuc hunc illumue, Ciceronianâ Phraſi, vocamus funeſtam Reipublicæ peſtem, peſtem ac perniciem ciuitatis, peſtem amicitiæ, & abire jubemus in malam peſtem? Eſt aliàs inſoliti quid, & ſingulare Iræ Diuinæ argumentum, ſi leones irruant in urbes, oppida, vicos, aliaue loca habitata, ſi Magnates *percutit leo de ſylua, lupus ſolitudinum vaſtat eos, ſi pardus incumbit ſuper ciuitates eorum, & omnem iſthinc exeuntem diſcerpit. (Idcirco percuſſit eos leo de ſylua, lupus ad veſperam vaſtauit eos, pardus vigilans ſuper ciuitates eorum; omnis, qui egreſſus fuerit ex eis, capietur.)* Jer. V. 6. Tunc demum leones accedunt ad loca habitata, ſi ætate

tate ſint prouecti, edentuli, apprehendendis & diſcerpendis prædis inepti, *Ariſtotele* teſte *Hiſt.* L. IX. c. 4. & *Plinio* L. VIII. c. 16. qui ita: *Polybius Æmiliani comes in ſenecta hominem appeti à leonibus refert, quoniam ad perſequendas feras vires non ſuperant. Tunc obſidere Africæ urbes.*

2. Reg. Cap. XIX. verſ. 29.

Jeſ. Cap. XXXVII. verſ. 30.

Et hoc ſit tibi (ò Ezechia) ſignum; Hoc anno comedes repoſita, proximo anno, quæ ſponte naſcentur, tertio verò anno ſementem facietis & metetis, vineas quoque plantabitis, & fructum earum edetis.

Tibi autem, Ezechia, hoc erit ſignum: Comede hoc anno, quæ repereris: in ſecundo autem anno, quæ ſponte naſcuntur: porro in tertio anno, ſeminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum.

EST ſignum hocce, quod pientiſſimo Regi Ezechiæ, anxia ſollicitudine preſſo dederat Jeſaias dignum omni attentione noſtra; ſignum non præſens, ſed futurum, quale fuit & illud pretioſiſſimum Meſſiæ venturi prognoſticon Jeſ. VII. 14. *Ecce virgo illa concipiens & pariens eſt filium, & vocabis nomen ejus Immanu-El.* Stat Hannibal ille Sennacheribus non ſolùm ante portas, ſed fere intra portas, in extremas conjicit anguſtias Judæ Regnum, & Hieroſolymam Metropolin, ut nulla prorſus ſuperſit auxilii ſpes: attamen promittit Propheta θεόπνευστος in nomine DOMINI non duntaxat liberationem ex malo imminentiſſimo, ſed inſuper pacificam & triennalem agrorum poſſeſſionem, imò Calendariographum agit, prænuntians qualis futura ſit ſingulorum ex tribus annorum conſtitutio atque fertilitas. Videamus unum annum poſt alium.

I. *Hoc anno comedes repoſita*, סָפִיחַ *ſaphiach*, LXX. τὰ αὐτόμαλα, *Ariæmontanus ſerotina*, Vulgata, *quæ repereris*, *Lutherus*, *was zutretten iſt*, Nos, *das von ſich ſelbſt gewachſen iſt.* Quæ verſiones omnes, licet valde videantur diuerſæ, inter ſe conciliari facile poſſunt explicatione dextrâ. Præmonendum tamen, in ſenſu philoſophico neque animalia dari, neque vegetabilia αὐτόμαλα, αὐτομάτως ex putredine orta. Omnium prima origo eſt ſemen. Et tamen in Botanicorum ſcriptis diſcrimen reperias inter *plantas ſponte naſcentes* & *cultas*, quarum illæ in agris, ſyluis, pratis, paſcuis creſcunt abſque hominum cura, hæ ex projecto in agros hortosue ſemine progenita curam hominum & admittunt & poſcunt ſollicitam. Deuaſtauerat Aſſyriorum exercitus ſanè ingens (una quippe nocte *percuſſit Angelus DOMINI centena octoginta quinque millia.* v. 35.) totam urbis ſanctæ περίχωρον, conculcauerant equi frumentum omne in agris vel adultum, vel ſuccreſcens, ut ne minima quidem meſſis faciundæ affulſerit ſpes: quam hoc non obſtante, & omni penè ratione repugnante promittit Propheta, atque prænuntiat. Conſiſtit in hoc omne myſterium, quòd frumentum pedibus conculcatum, & apparenter corruptum, regerminare poteſt, & maturas proferre ſpicas, illud nempe & inprimis, quod nondum ſurrexit in calamos: etiam illud, quod jam ſurrexit, ab exercitu non ita corrumpi poteſt, aut vaſtari, quin remaneat aliquid. Alia nempe ratio eſt frumenti, arborum alia: habent hæ flores fructusue reconditos in gemmis, quæ ſi perierint, parum ſupereſt ſpei, & tamen videmus aliquando gemmas protrudi nouas ex latere corruptarum: ſed in frumentaceo genere latet germinationis principium, flores fructusue, in radice; hæc quamdiu remanet, regerminare facile poteſt de nouo. Quin imo uberiores ſæpe dat & meliores fructus frumentum conculcatum: unde ſolent aliquando coloni in agris pinguibus luxuriantes plantas virides reſcindere, vel jumentis & pecoribus reſecandas dare, ne maxima nutrimenti pars concedatur foliis, ſed culmi ſuccreſcant tanto lætius, neque duntaxat una & primaria ſpica ſatis obtineat alimenti, ſed ut & laterales trudantur: vide *Memoir. de l'Acad. Royale* A. 1700. p. 158. In teſtes voco ruſticos Sueuos, qui in præterito bello magno animorum mœrore viderant ab exercitibus tum amicis, tum hoſtilibus, conculcatas ſegetes, attamen, omni licet ſpe meſſis reſciſſâ, haud ſemel tantam collegerant frugum agri copiam, quantam quidem ſperare poterant tranquillo rerum ſuarum ſtatu: & pœnituerit eos laboris, qui conculcatos ſuos a militibus equisue agros inuertebant aratro, & ſulcatos occatosue nouo ſemine opplebant. Proſtant & exempla proſtratorum a grandine culmorum, & in lætam reſurgentium meſſem.

II. *Pro-*

II. *Proximo anno* (comedes) *quæ ſponte naſcentur. Im andern Jahr werdet ihr eſſen, was wiederum von ſich ſelbſt wachſen wird.* In originali legas סָחִישׁ *ſachiſch*, apud Jeſaiam mutatis literis שָׁחִים *ſchachis*. LXX. habent τὰ ἀνατέλλοντα, *Ariæmontanus repullulans*. Excitat ſecundus hic ab obſidione annus tantò majorem ſui admirationem, quia in eo ſementis nulla facta & diues tamen meſſis Judæis obtigit, iis cumprimis in locis, quæ anno nupero perpeſſa ſunt grauem exercitus Sennacheribiani inundationem. Res ita eſt concipienda. Omne illud frumentum, quod milites, horumue equi & jumenta, proculcarunt, conculcarunt, & nulla parſimonia obſeruata perditè projecerunt, regerminauerat non ſolùm hoc anno, ſed uberiores tantò protulerat fructus, quia terra ab urina, excrementisue tum hominum tum pecorum fuit impinguata, ut dubium haud ſit, culmos fuiſſe fortiores, & ſpicas perfectas magis quam aliis vulgaribus annis. Id quoque afferere auſim, ſuccreuiſſe media inter frumenta natiua exotica quoque, ab Aſſyriis terræ Judaicæ, ut exercitus prouideri debent, illata; nec uno duntaxat nomine dici poſſunt Aſſyrii pro Judæis terræ condidiſſe nutritia ſemina. Ne quis autem miretur, ſuccreuiſſe denuò frumentum pedibus proculcatum. Proſtant exempla innumera tritici a ventis, aquis, auibus aliorſum transportati, cum excrementis jumentorum projecti, pedibus inſuper conculcati, quod ſuccreuit ibi, ubi alias nulla fieri ſolet ſementis: adde, vix eſſe vel ſemen vel fructum, qui tot aduerſa poſſit ſuſtinere fata, & durare tamdiu, quamdiu triticum, quo nomine nunc omnis generis intelligo frumenta. Confirmandæ huic veritati inſeruit iterum quod A. 1694. experta eſt Sueuia, præſertim in ſeptentrionaliori Ducatus Wirtembergici tractu, ubi anno proximè præcedenti 1693. caſtra ſua ſunt metati integri exercitus, & prodiga fuit frumenti conſumtio & proculcatio facta. Heic nemo vel minimum ſperaſſet frugum agri prouentum: ſed verſus anni modò citati finem ſummo & gaudio & ſtupore videbant ad incitas redacti coloni copioſam ubique progerminantem ſegetem, non in agris duntaxat coli aliàs ſolitis, nunc per belli injurias incultis, ſed & pratis, collibus, ſyluis, hortis, areis, circumuallationum lineis, quæ ſequenti anno 1694. abundam dedit incolis meſſem. Phænomenon hoc deſcripſit in rei mirandæ memoriam amplè Academiæ Naturæ Curioſorum Ephemeridibus *Joh. Matthias Faber*, titulo: *De comedente cibus. Deuaſtatio militaris exitioſa, diuinitus compenſata meſſe ſine ſaturâ miraculoſa* Et legi omnino in hanc rem meretur Diſp. *Joh. Caſpari Mezger* ſub Cl. D. *Rodolfo Jacobo Camerario de Frumenti Semente & Meſſe.* Tubingæ. 1695. Obſeruat inſuper ad rem præſentem *Clericus* & Commentatores alii, fuiſſe hunc ſecundum Annum Sabbathicum, quo ex præſcripto legis nullum ſemen terra potuerit condi, admirandam proin magis & celebrandam DEI pro populo ſuo prouidentiſſimam curam, qui feriari poterat Anno ſancto, & tamen annonæ gaudere copia.

III. Annus tertius nihil inuoluit difficultatis, quo ad naturæ ordinarium curſum rediere omnia. *Tertio anno ſementem facietis & metetis, vineas quoque plantabitis, & fructum earum edetis.*

2. Reg. Cap. XX. verſ. 7.

Et ait Jeſaias: Accipite maſſam ficuum: quam captam poſuerunt ſuper ulcus, & conualuit.

Dixitque Eſaias: Afferte maſſam ficorum. Quam cum attuliſſent, & poſuiſſent ſuper hulcus ejus, curatus eſt.

Jeſ. Cap. XXXVIII. verſ. 21.

Et ait Jeſaias: Accipiant maſſam ficuum, & conficiant Emplaſtrum ſuper ulcus, & conualeſcet.

Et juſſit Eſaias, ut tollerent maſſam de ficis, & cataplaſmarent ſuper vulnus, & ſanaretur.

DE Ezechiæ Regis morbo & cura non eſt omnibus eadem mens: v. 1. *lethaliter ægrotaſſe* legitur, & Jeſaias nomine DOMINI migrationem promptam ex hac vita Regi annuntiaſſe. *Manda domui tuæ, morieris enim, & non viues.* Sed poſtea prolongationem vitæ ad tria usque luſtra promiſiſſe precum ardentiſſimarum ſuccedaneam & reconualeſcentiam citam. v. 5. 6. *Sic dicit DOMINUS, DEUS Dauid patris tui. Exaudiui precationem tuam, vidi lachrymas tuas, ecce ego te ſanabo, ut tertio die aſcenſurus ſis in ædem*

dem DOMINI. Addam ad dies tuos quindecim annos. Morbus ipſe in Textu vocatur שְׁחִין *ſchechin*, Latina noſtra habet *ulcus*, Vernacula *Driiſen.* Admittit utraque facilem conciliationem, ſi dixeris, ulcus ſiue apoſtema fuiſſe in quadam glandula, ſiue glanduloſa parte. *Ulceri* reſpondet τῶν LXX. ἕλκος. *Clericus* heic & Exod. IX. 9. habet *inflammationem. Petrus* Hiſpanus, qui poſtea claruit nomine *Johannis* XXI. in *Theſaur. Pauper.* c. 26. *Pleuritidem. Bartholino* in *Morb. Biblic.* p. 56. placet *angina*, quæ inflammatio eſt faucium & muſculorum vel pharyngis, vel laryngis: aliis *bubo peſtilentialis.* Quicquid horum ſit, ut morbum hunc non quà Medicus deſcribit Scriptor ſacer in omnibus ſuis circumſtantiis, & ne partem quidem affectam, id ex Hiſtoria conſtat, fuiſſe lethalem, & ex acutorum vel peracutorum morborum genere, qui intra triduum enecant, ut ſanè eſt peſtis, vel & angina. Id inſuper conjicere licet, fuiſſe curam miraculoſam: fuiſſe equidem ficus impoſitos morbo remedio, ſed inſufficienti, ni acceſſiſſet auxilium DEI ἀπὸ μηχανῆς, ἐνέργεια τὲ κράτες τῆς ἰσχύος τὲ ΘΕΟΥ Eph. I. 19. Conſiſtunt inflammationes qualescunque in extenſione dolorifica fibrarum ex impedito ſanguinis per extremas arteriolas circulo, quæ ſanè mitigari poteſt, & vel diſſipari, vel maturari per emollientia & laxantia quæuis, per conſequens & ficus. Ita *Diemerbroek* in Neomagenſi peſte optimo ſucceſſu bubonibus applicauit ficus tuſos cum butyro & theriaca. *De Peſte* L. III. c. 12. *Dioſcorides* L. I. c. 184. commendat ad diſcutiendas durities, emolliendas parotidas & furunculos, panos ad maturationem perducendos. Καταπλαττόμενα δὲ ἐφθὰ λεῖα διαφορεῖ σκληρίας, παρωτίδας, δοθιήνας μαλάσσει, φύγεθλα πεπαίνει. *Celſus* L. V. c. 12. & *Lev. Lemnius Herb. Bibl.* c. 19. ad maturandos abſceſſus. *Aetius* Tr. I. *ſerm.* 3. c. 179. Cataplasmata ſuadet ex ficubus coctis cum farina hordeacea vel triticea. Speciale Κριτήριον curæ miraculoſæ dat adeò cita reconualeſcentia, ut *tertio* à lethali decubitu *die aſcendere* licuerit Regi *in Ædem DOMINI.* v. 5. 8. Notum, ex tam graui morbo vires fractas non redire ſtatim, ſed ſenſim veluti ſine ſenſu accreſcere.

TAB. CCCCXCIV.

2. Reg. Cap. XX. verſ. 8 - 11.

8. Dixit autem Ezechias ad Jeſaiam: Quodnam ſignum erit, quod DOMINUS ſanaturus ſit me? & quod ſim tertio die adſcenſurus in Ædem DOMINI?
9. Reſpondit Jeſaias: Hoc erit tibi ſignum à DOMINO, quod facturus ſit rem iſtam DOMINUS, quam promiſit. Visne ut umbra decem gradibus progrediatur, an ut decem gradibus retrogrediatur?
10. Reſpondit Ezechias: Facile fit, ut declinet umbra decem gradibus, at non ut retrocedat decem gradibus.
11. Clamauit itaque Jeſaias Propheta ad DOMINUM, & retraxit umbram per gradus, quibus deſcenderat in hora Achas retrò decem gradibus.

8. Dixerat autem Ezechias ad Eſaiam: Quod erit ſignum, quia DOMINUS me ſanabit, & quia aſcenſurus ſum die tertia templum DOMINI?
9. Cui ait Eſaias: Hoc erit ſignum à DOMINO, quod facturus ſit DOMINUS ſermonem, quem locutus eſt: vis, ut aſcendat umbra decem lineis, an ut reuertatur totidem gradibus?
10. Et ait Ezechias: Facile eſt umbram creſcere decem lineis: nec hoc volo ut fiat, ſed ut reuertatur retrorſum decem gradibus.
11. Inuocauit itaque Eſaias Propheta DOMINUM, & reduxit umbram per lineas, quibus jam deſcenderat in horologio Achaz, retrorſum decem gradibus.

II. REG. Cap. XX. v. 8-11.
Sciatericum Achaz.

II. Buch der Kön. Cap. XX. v. 8-11.
Die Sonnen-Uhr Achas.

I. A. Fridrich sculps.

EST hoc unum ex rariſſimis ſimul & attentione omni digniſſimis naturæ patientis Phœnomenis, illuſtrandum ex θαυματο-φιλοσοφία, Aſtronomiæ in ſpecie & Gnomonicæ principiis. Præmittam autem ante Loca parallela, quàm ad tractationem me accinxero ſpecialem. Jeſ. XXXVIII. 8. *Ecce ego reducam umbram gradibus, quibus deſcendit in hora Achas cum Sole, retrorſum decem gradibus. Reuerſus eſt ergo Sol decem gradibus, quibus gradibus ſcilicet deſcenderat. (Ecce ego reuerti faciam umbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in Sole, retrorſum decem lineis. Et reuerſus eſt Sol decem lineis, per gradus quos deſcenderat.)* Eccleſiaſtic. XLVIII. 26. *Temporibus* (Ezechiæ) *retrò ceſſit Sol, vitamque Regis ampliauit. (In diebus ipſius retrò rediit Sol, & addidit Regi vitam.)* Ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶ ἀνεπόδισεν ὁ ἥλιος, καὶ προσέθηκε ζωὴν βασιλεῖ. *Joſephus Ant.* L. X. c. 2. ἐρωτήσαντος δ' αὐτὸν, τί βέλεται σημεῖον γενέσθαι, τὸν ἥλιον ἠξίωσεν, ἐπεὶ σκιὰν ἐπὶ δέκα βαθμὺς ἀποκλίνας ἤδη πεποίηκεν ἐν τῆ οἰκία, ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀναγέψαι τόπον ποιήσας, αὐτὴν πάλιν παραχρῆν. *Is autem* (Ezechias) *à vate interrogatus, quodnam vellet fieri ſignum, ſolem petiit, quoniam in deſcenſu umbram ad decimum gradum in ædibus jam projici fecerat, poſtquam in eundem locum redire feciſſet, eam iterum exhiberet.* Sunt qui & huc referunt locum, qui extat apud *Herodotum* in *Euterpe* L. II. c. 142. ubi deſcripta Sennacheribi fuga ita. ἐν μυρίοισι τε ἔτεσι καὶ χιλίοισι καὶ τριακοσίοισί τε καὶ τεσσαράκοντα τετράκις ἐξ ἡθέων τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι. ἔνθα τε νῦν καταδύεται, ἐντεῦθεν δὶς δ' ἐπαντεῖλαι, καὶ ἔνθεν νῦν ἀντέλλει, ἐνθαῦτα δὶς καταβῆναι. *Intra decem millia trecentosque & quadraginta annos quater Solem præter conſuetudinem fuiſſe ortum, bis quidem illinc exortum, ubi nunc occidit: bis autem unde nunc oritur, illic occidiſſe.*

Contemplationi huic noſtræ ſubjiciemus præſertim bina hæc puncta 1. Sciatericum Ahaz, 2. miraculoſam umbræ in hoc ipſo ſolari horologio reductionem.

1. Sciatericum ipſum in Textu nuncupatur מַעֲלוֹת אָחָז *maaloth Achaz, gradus vel aſcenſiones Achaz*, in vernacula noſtra *die Staffen Ahas.* Vulgata habet *lineas, horologium* & *gradus*, LXX. βαθμὺς & ἀναβαθμὺς, *Junius* & *Tremellius Solarium, Pagninus cochleam, Vatablus* & *Alph. Toſtatus horologium.* Quibus vocabulis omnibus intelligitur Sciatericum in ſuas lineas, gradus, ſiue horas diuiſum, quod ad parietes palatii ſui Regii fieri curauit Achaz, Ezechiæ genitor. An autem Sciatericum hocce delineatum fuerit in tabula marmorea, quod volunt *Salmaſius Exercit. Plin.* p. 657. & Paraphraſtes Chaldæus: vel ænea lamina, & ex iis quidem, quas Achaz auferri juſſit de altari holocauſtorum, quod placet R. *Chomer* & *Abulenſi*, determinare nolo, neque definire cum *Kirchero Oedip. Ægypt.* T. II. c. 1. p. 227. fuiſſe marmor politum, vel Ebur cum *Mariana* in h. l. ut fuit Thronus ipſe Regius eburneus.

De forma ſiue ſtructura hujus Sciaterici Achaſiani variant admodùm Commentatores. *Jac. Vſſerius Annal. Vet. Teſt.* p. 101. & *Relandus Not. ad Joſephum* in ea ſunt, diuerſa ab aliis plerisque Interpretibus, ſententia, intelligi debere מַעֲלוֹת in ſenſu literali & naturali per *gradus ſcalæ:* probari namque non poſſe, quod Judæi diem diuiſerint in ſuas certas horas ante Captiuitatem Babylonicam: poſteriorem hoc noſtro Ezechiæ tempore eſſe horologiorum ſolarium inuentionem, quæ Anaximandro tribuatur vel Anaximeni. His autem, pro defendendo Sciaterico Achaſiano, regeri poteſt, Hebræorum æquè מַעֲלוֹת atque Græcorum βαθμὺς, ἀναβαθμὺς, imo, ſi addere velis, καταβαθμὺς, emphaticè ſatis exprimere lineas horarias, utpote quas delineat Solis aſcenſus atque deſcenſus, ſtylique umbra: probabile proin, citius habuiſſe Hebræos à Babyloniis & Ægyptiis inuentum & uſum Sciatericorum atque Græcos, qui *Herodoto* teſte horologia hæc acceperint à Babyloniis. Imo verò eſt Sciatericorum inuentum tale, quod ab Hebræis æquè poterat proficiſci atque à Babyloniis, dictaminis naturæ ſequax, ad quod manu veluti ducere poterat ſtylus quiuis in campo erectus, arbor quæuis, domus quæuis. Neque dubium eſt, diſtinxiſſe veteres quoque Judæos diem in certas partes: dodecatemoria ſanè haud ſemel in Danielis Prophetia obuia indicio eſt ſatis euidenti, fuiſſe Judæis familiarem. *Plinius* quidem atque *Laërtius* Sciatericorum inuentum tribuunt Græcis, ſed Babyloniis, quod ſupra jam innui, *Herodotus* Scriptor longè antiquior. Ita enim is L. II. c. 109. πόλον καὶ γνώμονας καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον ἕλληνες. Circa quem locum diſceptant Critici, num per δυώδεκα μέρεα intelligi debeant horæ æquinoctiales ſiue æquales, vel inæquales, quæ controuerſia quidem ad rem præſentem nihil facit. Placet mihi, quia conciliatrix eſt, *Schickardi* & *Marianæ* ſententia, fuiſſe reuera Sciatericum hoc Ahaſi Throni - vel Scalæforme, ut ſex, quibus conſtiterat, gradus totidem denotauerint horas, & umbra per hos gradus aſcenderit deſcenderitque. Fabricam hujus Solarii qui noſſe cupit præciſam, ei adeundi ſunt Rabbini, reſeruatâ nempe libertate credendi id, quod per traditiones habent à patribus, vel fidem iis derogandi. *Gaffarellus* in *Curioſit. inaudit.* p. 189. ex R. *Chomer* ita rem concipit, fuiſſe *lapidem ſiue æneam laminam in modum Lunæ dimidiatæ flexam, cujus cauitati inſertus fuerit globus ejusdem metalli cum inſcriptis ei horis. Hunc globum circumdatum fuiſſe circulo duorum digitorum altitudine, 28. locis perforato, ut & ex umbra Lunæ nocturnæ horæ dignoſci potuerint:* Verbo, fuiſſe horologium ſimile hemicyclicis ſeu ſcapheis, quibus & uſi fuere Romani veteres. R. *Abarbanel Comm. in Jeſai.* fingit circulum magnum

in 12. partes inæquales diuiſum, in cujus centro fuerit Gnomon. R. *Selomoni* apud *Schikardum* placet horologium auſtrale verticale. Subſcribunt *Kircherus*, *Brenzius*, *Burgenſis*, *Corn. à Lapide*. Aliis Sciatericum horizontale, quod jam erat ante ipſas Regii cubiculi feneſtras. Variant porrò opiniones circa diuiſionem hujus Sciaterici. An, quod *Menochius Rep. Hebr.* p. 643. vult, gradus illi in Scriptura memorati fuerunt ſemihoræ, vel partes adhuc minores? Nititur hæc ſententia longitudine diei etiam maxima, quæ in illo Climate ultra 16. horas ſe non extendit, ſed ad 20. usque ſeſe extendere deberet, ſi gradus aſcenſus fuerint 10. & deſcenſus totidem, ſingulique deſignauiſſent horas integras. Nam optio data fuit Regi ſeligendi, *an umbra decem gradibus progrediatur, vel ut decem gradibus retrogrediatur?* Quapropter *Menochio* ſubſcribunt Interpretes magno numero, & placet *Piſcatori* diſtributio in 24. partes, quia conſtat ex Joh. II. 9. diuiſiſſe Judæos diem in partes duodecim. Aſt integras horas dimidiatis præferunt *Dionyſius Epiſt. 7. ad Polycarpum*, *Beda*, *Eucherius*, *Rob. Baillius Chronol. Hiſt.* p. 84. & aduerſariorum ſcrupulum ita ſoluunt, non equidem eo tempore, quo Regem adloquutus eſt Propheta, & Sol decem jam tranſierat lineas, ſuperſtites fuiſſe 10. alias, quas Sol umbrâ Gnomonis notare potuiſſet in naturali ſuo progreſſu, ſed vel ſignum miraculoſum differri potuiſſe in craſtinum, vel reponi umbram in linearum principium, & ſic lineas decem percurrere breui, vel, habuiſſe horologium hoc non ſolùm horas ſuas 12. diurnas, ſed & alias 12. nocturnas, ut pertranſire potuerit umbra non binas duntaxat reſiduas ex diurnis, ſed 8. inſuper ex nocturnis. Verum hæc omnia meris nituntur conjecturis, quibus inſiſtendum utique tam diu, usque dum clarius quid & euidentius protulerit ſequior ætas.

De uſu hujus Solarii Achaſiani ſingularem fouet ſententiam celebris *Salmaſius*, non inſeruiiſſe illud ad horas diei indicandas, ſed erectum fuiſſe raritatis vel curioſitatis ergo ad Regii Palatii murum: quam ſententiam porrò eo usque extendit *Gregorius Michaelis not. ad Gaſſarell.* p. 320. adhibitum fuiſſe hoc à Babyloniis atque Ægyptiis mutuò petitum inuentum ad Genethliacos & Aſtrologicos uſus. Verùm ſunt & hæ conjecturæ infirmo valde fulcro nixæ: Machinas ſuas Aſtrologicas, futurorum prænuntias, non exponere ſolebant Nationes illæ ſuperſtitioſæ in locis publicis, ſed potius inter κειμήλια recondere Aſtrologis lucroſa. Neque vero eſt ſimile, tolerâſſe pientiſſimum Regem inſtrumenta idololatricis dicata uſibus; multò minus præſumere licet, quòd DEUS miraculo adeò magnifico, quale hoc fuit, dignatus fuerit machinam ex lege ſua potius abolendam, & damnandam igni. Redit proin recepta hactenus & verior ſententia huc, inſeruiiſſe Sciatericum hoc non meræ curioſitati, multò minus Aſtrologicis prædictionibus lege vetitis, ſed horis indicandis & diſtinguendis, tum Regi, tum aulicis, ad munera varia obeunda.

Ad miraculum ipſum in Achaſi Sciaterico patratum ſi pergimus, offendimus rurſus Scripturæ Interpretes in diuerſa euntes, imo magnas hinc inde Phalanges. Pertendunt R. *Abarbanel*, R. *Leui Ben Gerſon* in h. l. *Burgenſis* apud *Sanctium*, *Arias Montanus*, *Vatablus*, *Grotius*, *Bochartus in Canaan*, *Peirerius in Syſtemate Theologico*, *Guerike nov. Experim. Magdeb.* p. 15. *Clericus Comm. Wilkins*, & perplures alii, miraculum non fuiſſe factum in Sole ipſo, ſed duntaxat in horologii Achaſiani umbra. Audiamus rationes. 1. Fuit ſignum hoc datum ſoli Regi Ezechiæ, non uniuerſo mundo. DOMINUS *ei* (Ezechiæ) *dedit prodigium* 2. Paral. XXXII. 24. 2. Ingens fuiſſet orta confuſio in toto Planetarum Fixarumque cœlo, in Tabularum Aſtronomicarum præjudicium, quæ debuiſſent occaſione hujus Phœnomeni immutari. Quod ſi enim in Ptolemaico Syſtemate Sol retrogreſſus fuit in Ecliptica, & per 10. quidem lineas ſiue horas, regredi is debuit per 150. gradus, ſiue Zodiaci integra 5. ſigna, ſicque transferri terra ex media hyeme in mediam æſtatem, & retracto ipſo primo mobili talis contigiſſet mutatio, quæ neceſſariò obſeruari debuiſſet in toto orbe, & Aſtronomiæ haud leuem intuliſſet mutationem. Tantis equidem difficultatibus haud premuntur Copernicani, qui Solem duntaxat in contrarias partes gyrant, ab ortu nempe ad occaſum, & cum Sole Planeticum Syſtema. Confuſionem quod attinet Ephemeridum & Tabularum Aſtronomicarum, pertinent huc obſeruationes factæ occaſione Solſtitii Joſuæ, quod non duntaxat per 10. durauit horas, ſed integrum diem. 3. Non plura legitur petiiſſe Rex, quàm *ut umbra retrocedat decem gradibus*, ſui proin voti compos fuit factus, patrato in umbra ſola miraculo, imo in umbra ſolius Sciaterici Achaziani: DEUM, dicunt, non multiplicare miracula absque neceſſitate, & cauſa prægnanti. 4. Contigit hoc miraculum *in terra*, 2. Paralip. XXXII. 31. ſcilicet Judaica, per conſequens non in orbe uniuerſo. Habent, quod regerant ad hactenus allata argumenta, aduerſarii, & ad hoc ultimum, valere idem in Joſuæ ſolſtitio (ut reuera arripiunt, de quibus nunc,) utpote quo Sol ſtetit in Gabaon, & Luna in Valle Ajalon. 5. Expreſſis memorari verbis 2. Paralip. XXXII. 31. *Principes Babylonis miſiſſe ad Ezechiam oratores interrogatum de portento, quod fuerat in terra*, qua Legatione ſupersedere potuiſſent facile, ſi idem obſeruatum fuiſſet Phænomenon in urbe Babel. Aſt inuertunt hoc ipſum argumentum aduerſarii, & dicunt, ob hoc ipſum, quia Aſtronomi Babylonii prodigium hoc obſeruarint, & percrebuerit

buerit rumor, factum id fuiſſe occaſione lethalis Ezechiæ morbi, oratores fuiſſe miſſos Hieroſolymam, ut inquirerent in ipſius facti veritatem & circumſtantias. 6. Notatu utique eſt dignum, nullam prorſus tanti prodigii fieri mentionem apud Scriptores vetuſtiſſimos, *Heſiodum*, *Archilochum*, *Simonidem*, *Homerum*, *Herodotum*, (nam locus ex eo ſupra allegatus huc non quadrat) nullam in Annalibus Sinenſium, quorum initium ad annos 2700. ante CHRISTUM natum aſcendit, *Martinio* teſte; nullam inter ipſas Babyloniorum Obſeruationes Aſtronomicas, quæ ad annos 1903. ante Alexandri M. expeditionem aſſurgant, *Porphyrio* apud *Simplicium* in L. 2. Ariſtot. de cœlo authore. 7. Vult *Guerike*, ex aduerſariorum ſententia diem hunc triplo fuiſſe longiorem ordinario: decem nempe horis, quas jam decurrerat, addi debere 10. retrogreſſus, & decem noui progreſſus ad priſtinum locum, quod triplum τῶν δέκα det 30. horas, & conciliari vix queat cum Joſ. X. 14. *Nec fuit talis dies ante illum, nec poſt illum.* Verùm oſtenſum, ſi benè memini, diem illum ſolſtitialem Joſuæ longiorem fuiſſe hoc Ezechiæ.

In oppoſita nunc phalange ſtant viri non minus pietate inſignes, quàm eruditione & authoritate graues, *Auguſtinus de mirabil. Script.* L. II. c. 48. *Theodoretus* in Pſ. XXIX. *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Procopius*, *Lyra*, *Uſſerius Anal. V. T. Bailius*, *Polus* & multi alii, quos enumerare nimis longum foret. Volunt hi, retroceſſiſſe Solem ipſum, & cum eo Vorticem Planeticum integrum. Argumenta, quibus hi pugnant, ſunt: 1. In Textu quidem noſtro legitur, DOMINUM *retraxiſſe umbram per gradus, quibus deſcenderat in hora Achaz retrò*, ſed Jeſaiæ XXXVIII. 8. *reuerſum eſſe Solem decem gradibus:* à literali autem ſenſu non facile eſſe recedendum. Sed negant aduerſarii conſequentiam. Et miraculum haud diffitentes dicunt, ſenſum literalem eſſe duplicem, uno in loco applicari umbræ, altero Soli: per Solem autem intelligi & ſumi poſſe effectum pro cauſa, umbram, lumen, ut Jonæ IV. 8. *Sol dicitur feriiſſe caput* Jonæ, id eſt, radii Solis: De Sole enim ipſo nemo ſanæ mentis locum hunc intellexerit. 2. Umbra in horologio moueri nequit absque Sole: quod equidem haud negant aduerſarii, ſed pertendunt, potuiſſe radios ſolares ita in aere refringi, ut umbræ incidentia in certas lineas reſponderit Ezechiæ voto. 3. Dat hæc ipſa inſtantia nouum pro Sole, tanquam cauſa prodigii, argumentum, haud conſentientibus aduerſariis. 4. Auxilio veniunt, quibus ſupra quoque uſi fuere aduerſarii, ipſi Babyloniorum Legati, de cauſa occaſionali tanti prodigii inquiſituri.

Modeſta ſi abs me deſideretur ἐπίκρισις, ut ſunt, qui etiam in re difficillima, imo aliquando inſolubili, affirmatiuam vel negatiuam petunt, urgent, & ſæpe extorquent: dico, id ante omnia placere, quòd neutra digladiantium partium alteram vel odio habeat, vel hæreſeos nota ſignet, ſed una alteram toleret; ſecundò id, quòd utraque haud inficias eat, contigiſſe miraculum. Hoc nunc, quia à DEO omnipotenti innumeris potuit patrari modis, determinare, quo præciſè factum fuerit, à Philoſopho peti haud poſſe ſum perſuaſus. Quodſi tandem nulla partium neutralitas ex condicto locum habeat, ſtarem ego potius pro parte poſteriori.

Superſunt ζητήματα nonnulla, quæ breuibus expediam, quia vix ſolui poſſunt ob Datorum defectum, vel prorſus ſunt ἀδιάλυτα. De umbræ retrogreſſu ſtatuit R. *Kimchi* apud *Vatablum*, factum fuiſſe momento, ſed nouum Solis progreſſum longiorem popoſciſſe moram. *Hieronymus* è contra, tardum fuiſſe umbræ retrogreſſum, ſed momentaneam reſtitutionem in priſtinum locum. *Bertramus*, *Guerike*, alii ſucceſſiuam, & naturali ſimilem, tum retrogradationem, tum progreſſum. De his, Scriptura ſilente, nil definiri poteſt, ut nec de horarum, quibus vel Sol vel umbra fuerit retrogreſſa, præciſo numero, quotue hic extraordinarius dies longior fuerit naturali. De quo rurſum diuerſa ſentiunt varii. Quodſi per gradus intelligas horas, dixeris fuiſſe hunc diem horarum 32. Decem namque jam pertranſierat Sol ſiue umbra, decem ſtatues pro retrogreſſu, decem pro reditu ad priſtinum ſitum, quibus addi debent duæ reliquæ. Ita rem explicant *Dionyſius Epiſt. ad Polycarpum*, *Glycas* ex ſententia *Hippolyti* 2. *Part. Annal.* vultque *Maximus*, *Dionyſii Areopagitæ* commentator, Solem à triplicitate hujus ipſius diei Perſis dictum fuiſſe τριπλάσιον, *triplicem*, & cultum. *Dionyſ.* T. II. 417. Quam *Maximi* ſententiam caſtigat *Voſſius de Orig. & Progr. Idololatr.* L. II. c. 9. Quibus cum *Bertramo* placent pro gradibus ſemihoræ, iis dies hic 10. horis duntaxat ſuperat ordinarium. Hanc hypotheſin adoptant *Kircherus*, *Junius* & *Tremellius*, diem proin hunc miraculoſum faciunt 22. horarum. Ita quiuis hypotheſes cudit pro ſuo ingenio.

Noſtri officii ſimul & uſus eſt, ex miraculo hocce agnoſcere & deuotâ mente celebrare DEI Ter Optimi Ter Maximi Potentiam. Miraculum adfuiſſe negauerit nemo, ſiue nunc id factum fuerit in umbra duntaxat horologii Achaziani, ſiue in Sole ipſo. Conſtat umbræ natura & ratio, quod ex primis Opticæ Elementis conſtat, in eo, quòd projiciatur ex oppoſito corporis lucidi, & motum ſequatur ipſius corporis vel lucidi vel opaci. Corpore proin lucido quieſcente, & opaco quoque immoto manente, projectio umbræ manebit eadem, & in eadem ſemper linea: quieſcente utroque, ſi umbra moueatur, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum, Phænomenon continget omnibus naturæ viribus ſuperius, id eſt, miraculum: quod idem, & iisdem τῷ παντοκράτωρος

τωρος patratur viribus, ſi, ex Ptolemæi Syſtemate, Sol in motu ſuo diurno moueatur verſus Ortum ab Occaſu, vel, ex Copernici mente, terra in gyratione ſua centrali ab Ortu verſus Occaſum. Scire aues modum, quo hujusmodi patrentur miracula, docebit te Diuus *Chryſoſtomus* in *Pſalm.* CXXXVIII. *Annon vidiſti & fornacem ardentem, & rorem ſibilantem, & neque illum extingui, nec hunc exiccari, & grandinem ſimul & flammam? Undenam ergo, dic mihi, hoc factum eſt? quomodo autem factum eſt, volo ſcire. Imo verò nec volo ſcire modum, neque enim poteſt fieri, ſed factum credo. Eum autem, qui fecit, adoro. Plurima enim ejus facta occulta ſunt & arcana — Naturæ rerum ſemper eſt DOMINUS, qui fecit naturam, non ut producat, quæ non ſunt, ſed ut mutet.* Hæc tamen ignorantia docta non impedit, quò minus Philoſopho liceat dicere, potuiſſe hoc miraculum fieri hoc illoue modo, ſuſpenſis his illisue naturæ legibus, ſalua ſemper liberrima DEI voluntate, & ſapientiſſima, quæ infinitis agere poteſt modis, omnipotentia. Id reticendum non eſt, quod *Varenius* docet *Geograph. Gener.* L. II. c. 27. *Prop.* 13. *In locis Zonæ torridæ, dum Sol verſatur in arcu eclipticæ inter tropicum vicinum & loci parallelum intercepto, illis diebus umbram ſtyli erecti bis regredi & relictas lineas repetere, ſemel nempe ante meridiem, ſemel poſt meridiem, ut ipſe Sol hisce diebus curſum ſuum inflectere videatur.* Imo *poſſe Prop.* 25. *planum eleuari ſupra Horizontem noſtri loci, atque in eo plano Sciatericum conſtrui, in quo umbræ horarum regredi videantur, ſicut in locis Zonæ torridæ*, ſi nimirum planum ita conſtituatur ſupra noſtrum Horizontem, ut polus eleuatus ſit ſupra illud gradibus decem. Videatur quoque *Petrus Nonius* Salacienſis L. II. *de arte ac ratione nauigandi* c. II. *Clauius de Fabrica & Uſu Inſtrumenti ad Horologior. deſcript.* c. 21. *Daniel Schwenter Orat. de opticæ laudibus*, ubi memorat *Georgium Hartmannum*, Mechanicum inſignem Norimbergenſem, qui *Sciatericum* confecerit, *Achazianum* dictum, in quo umbra præciſè 10. gradibus fuerit regreſſa. Abſit tamen, ut hæc cuiquam inſeruiant ad diminuendam vel miraculi, quod tempore Ezechiæ contigit, famam, vel DEI Gloriam; Non fuit horologium Achazi in Zonæ torridæ dictis locis; neque ante nec poſt in ipſo illo contigit, quod hac die: & in ipſis illis Zonæ torridæ locis miraculum foret, ſi fieret in aliis lineis, quàm quas naturæ curſus deſignat; ſi ſtylus non foret perpendicularis, ſed axi mundano parallelus.

Legi interim meretur, præter innumeros Commentatores, *Joh. Andreæ Schmidii Sciatericum Achas & in eo miraculum.* Jen. 1691. *Bernh. Petri Karlii Diatribe de Miraculo Solis vel umbræ decem lineis per gradus, quos jam deſcenderat in Sciaterico Ahaſi, retrogreſſi, quo Ezechiæ lethaliter decumbenti promiſſa ſanitatis reſtitutio, vitæque in annos 15. prorogatio confirmata legitur 2. Reg. XX 2. Paral XXXII. & Eſ. XXXVIII.* in *Biblioth. Bremenſ. Claſſ.* IV. p. 635. quo Scriptor doctiſſimus argumentis ſolidiſſimis refutat Anonymi ſententiam, quæ מַעֲלוֹת gradus, pro Solis vel umbræ progreſſione & retrogreſſione notatos, non explicat per gradus lineasue Solarii Achaſiani, ſed de gradibus è domo Regia Zionis ad vicinum Templum Moriæ ducentibus accipiendos vult, &, prodigium nonniſi prodigioſam Regis intra tam breve tempus reſtitutionem fuiſſe: eò duntaxat redire Prophetæ promiſſionem, quod Rex die ſequenti, redeunte umbra in eundem hunc locum, circa idem hoc diei tempus, futurus ſit adhuc ſuperſtes, & certus exinde reddendus, ſe & tertio die ſaluum ſuperfuturum. Diem proin fuiſſe ordinarium, umbram ordinariam, in his nihil noui, nihil ſingulare. Res miras fuiſſe, præſagium Prophetæ, euentum exactum; ſeruatam ex tam graui morbo, peſtilentiali ulcere, vitam, reſtitutam tertio die valetudinem. Prodigii nihil in Sole, nihil in umbra Solis, nihil in ambulacro aut gradibus. Argumenta, quibus refellitur hæc opinio, & refelli poteſt facile ex filo hiſtoriæ, & Textu ſacro, ſupra jam ſunt expoſita, ut fuſiori eorundem explanatione ſuperſedere facile queam.

Coronidis loco memoro Phænomenon ſatis ſingulare, obſeruatum à *Romualdo*, Cœnobii cujusdam Mediomatricenſis Priore, qui d. 7. Jun. A. 1703. præſentibus *Luciano* & *Alexio* monachis, vidit in ipſa meridie umbram in horologio ſolari verſus ortum declinante à linea meridiana retrogradi usque ad horam 10½. ac deinde rurſum ſenſim ſenſimque progredi ad horam 12. Refert id *Parent* dans ſes *Recherches Math. & Phyſiq.* p. 256. & Cl. *Thümmig. de Phænomeno ſingulari Solis cœlo ſereno palleſcentis* p. 19. tribuens id refractioni ſenſim ſenſimque auctæ, ob Atmoſphæram denſiorem redditam per inſpiſſationem, interſtitiolis ejus moleculis heterogeneis, iisque craſſioribus refertis.

Quod Phænomenon merè naturale miraculoſæ noſtræ retrogradationi nil derogat.

TAB.

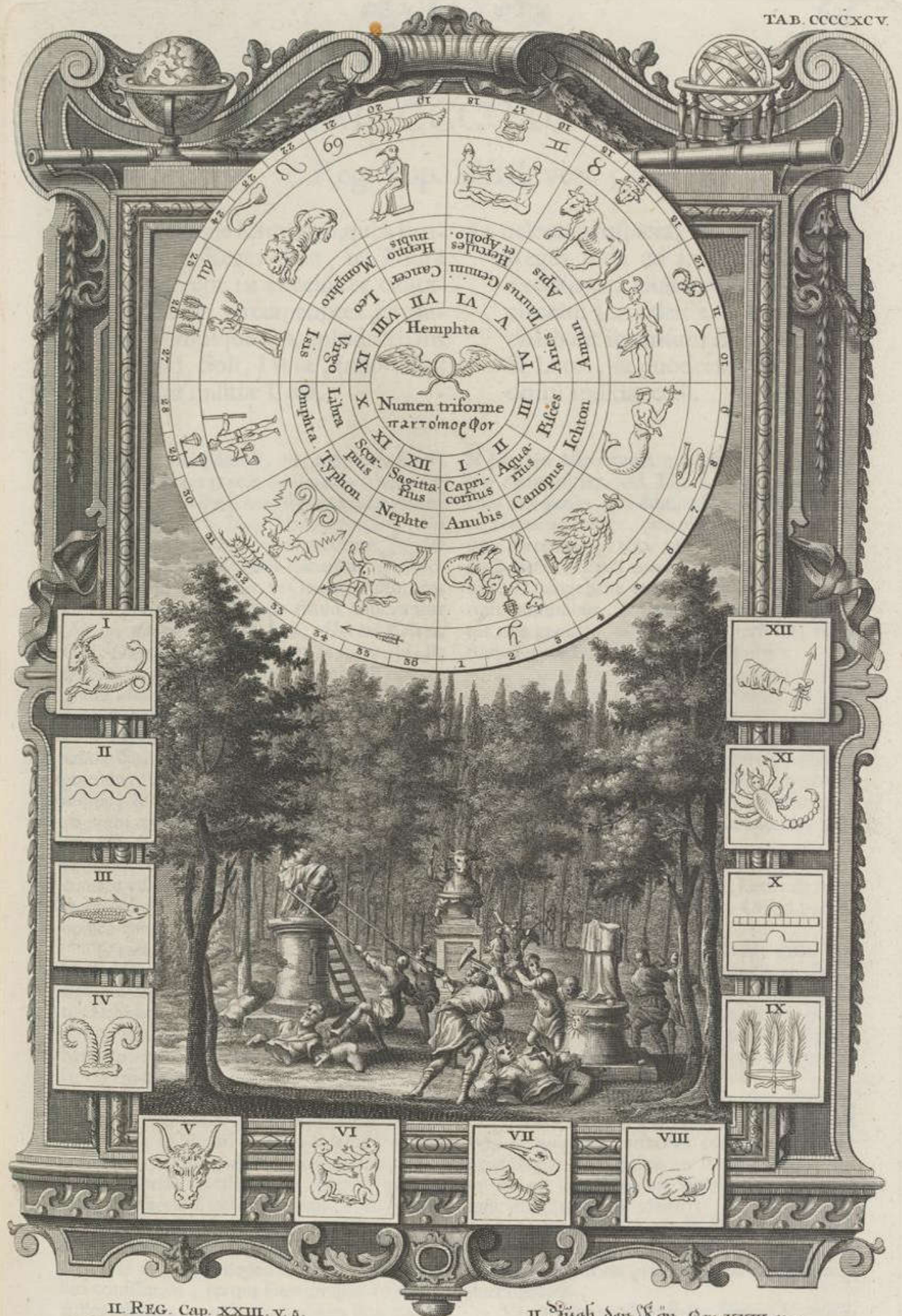

II. REG. Cap. XXIII. v. 5.
Δωδεκατεμοριολατρεια deleta.

II. Buch der Kön. Cap. XXIII. v. 5.
Der Verstörte Thier- und Zeichen-Dienst.

I. G. Pintz sculp.

TAB. CCCCXCV.

2. Reg. Cap. XXIII. verſ. 5.

Aboleuit quoque Kamurim, quos fundauerant Reges Juda, ut Thura incenderent in excelſis & ciuitatibus Juda, circumeuntes Jeruſalem: ſimulque eos, qui adolebant ipſi Baal, Soli, Lunæ, Influentiis, & omni militiæ Cœli.

Et deleuit aruſpices, quos poſuerant Reges Juda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Juda, & in circuitu Jeruſalem: & eos, qui adolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cœli.

SCopi mei non eſt, nec temporis foret, integram texere βαλογεωφίαν; voluminis res foret, non ſemiplagulæ, quandoquidem *Baal* Phœniciorum, *Bel* Chaldæorum, ζεὺς Græcorum, *Jupiter* Latinorum pro ſynonymis habentur plurimorum Deorum Gentilium in Oriente cultorum, ut ſub generali hoc Baalis titulo collocentur *Meleg*, *Adramelech*, *Moloch*, *Milcom*, *Camos*, *Gad*, *Dagon*, *Adad*, *Aſteroth*, & fortè alii, de quibus legantur Scriptores de origine & progreſſu idololatriæ ac ſuperſtitionum. Terminabit ſe præſens hæc Commentatiuncula mea intra limites *Solis*, *Lunæ*, *Influentiarum*, & *omnis militiæ Cœli*. Corporum horum totalium magnitudo, fulgor, pulchritudo, regulariſſimus motus, & nunquam ſatis deprædicandi uſus ab omni æuo ita illuxere mortalium oculis, ut pro Diis habita fuerint & culta. Veneramur nempe id, quod ſenſus noſtros afficit, qui glaucomate veluti tecti obumbrant ideas, quas formare deberet mens de illorundem corporum opifice ſummo. Extat in Textu noſtro vox מַזָּלוֹת *mazzaloth*, ſed non eodem accipitur ſenſu ab Interpretibus. LXX. habent Μαζεωθ, Complutenſis Μαζαλωθ, planè ut originalis Textus Hebræus: Vulgata *duodecim ſigna*, hinc & noſtra vernacula *Zeichen*, Latina verò cum Aria Montano *influentias*, effectum ponens pro cauſa, vel emanationem quandam pro ipſo corpore radiante. Job. XXXVIII. 32. legitur מַזָּרוֹת *mazzaroth*, ubi *Arias*, *cœleſtia ſigna*. Et ſane videntur heîc indigitari duodecim ita dicta ſigna cœleſtia, quorum cultus eſt antiquiſſimus, & inuentio forſan arceſſenda ab *Ægyptiis*, qui *Artepho* teſte apud *Kircherum Oedip.* T. II. p. 111. *Heliopoli Templum Solis* habebant, & *in eo duodecim columnas*, *ſignificantes duodecim ſigna Zodiaci*, id eſt, horoſcopos dæmones, Solis veluti conſiliarios, rerum fatorumque arbitros; Arces, domus, manſiones, quibus ſingulis ſua attribuebant animalia hieroglyphica, in obeliſcis adhuc reperiunda, unde & *Zodiaci* nomen & partitio Aſtronomis modernis ad hunc usque diem uſitata. vid. Tab. I. En Δωδεκαθεμόρια cum ſuis geniis, qui domos illas inhabitabant, ex *Hermetis* mente, prouti extant apud citatum *Kircherum* p. 160. vid. Fig. A. ubi ſingulas habebis Zodiaci domos, quales & nominabant & pingebant veteres, additis modernorum nominibus, & ſingulis domibus aſſignatos tres genios; ad marginem verò ipſa veterum Ægyptiorum ſigna hieroglyphica.

I. Domus exhibet *Anubin*, numen κυνύμορφον, Templorum cuſtodem, calidi & humidi conſeruatorem, cujus ſymbolum Hieropiſcis, ἰχθυότεκνος, quem Anubis loro adſtrictum tenet. Erat hæc domus veluti porta quædam aſcenſus Deorum, eſt namque hoc *Capricorni* ſignum ex aſcendentibus primum, primum proin in myſtico ſenſu: aliàs in aſtronomico ſenſu primas tenet *Aries*.

II. Domus eſt *Canopi*, qui omnis humidi ſubterranei eſt præſes, idque ad fœcunditatem exerendam excitat. Hujus loco Græci poſuerunt *Aquarium*.

III. Domus tribuebatur *Ichton*, quod numen, *Jamblicho* teſte, primum intelligens & intelligibile ſolo colebatur ſilentio; rerum conceptarum ſemina in lucem ducit, ut *Piſces*, qui tertium hoc exprimunt aſcendentium ſignorum, & copioſam circa hoc anni tempus producunt fœturam.

IV. Domus dabatur *Ammun*, ſiue *Ammoni*, magnæ authoritatis Principi, cujus figura erat ἄνθρωπος κριόμορφος, arietinis cornibus illuſtris; producebat hic ſemina ab Ichthone diſpoſita in variam generabilium ſegetem. Ammoni huic ſubſtitutus fuit *Aries*.

V. Domus deſtinata *Apidi* boui, ſiue *Tauro*: Erat illud numen apud Ægyptios maximum, agriculturæ præſes, & ad maturitatem ducebat ſata.

VI. Domus conſecrabatur *Herculi* & *Apollini*, vel, ut *Plutarchus* vult, *Helitomenio* & *Harpocrati*, aut *Caſtori* & *Polluci*: unde *Geminorum*

rum emerſit ſignum. Indicatur autem hoc hieroglyphico duplicatio roboris ſolaris, quod in hac manſione ad ſummam peruenit ἀκμήν.

VII. Domus dicata erat *Hermanubi*, id eſt, *Mercurio*, quem ſub *Ibidis* ſpecie exhibebant: officium, immenſas vaporum coaceruare congeries, & diſſoluere in imbres, unde maximum ex inundatione Nili emolumentum. *Cancer* Ibidi ſubſtitutus fuit hieroglyphicum conuerſionis Solis.

VIII. Domus pertinebat ad *Mompbtam*, humidæ naturæ præſidem, genium incrementi Nili. Pingebatur nunc ſub forma hominis λεοντομόρφε, nunc, ut adhuc, ſub ſimplici *Leonis* cubantis figura.

IX. Domus dabatur *Iſi* ſeu *Iſidi*, quod numen fœminei ſexus, finientis inundationis indicium, & fœcundæ meſſis præſes repræſentabatur nunc ſub forma *Virginis* ſpicam tenentis, nunc ſphyngis incumbentis.

X. Domum inhabitat *Ompbta*, juſta menſura diſtribuebat humidum à præcedentibus numinibus per inundationem Niloticam motum, unde bilancis ſeu *Libræ* hieroglyphicum. Pingebatur forma humana, quæ in dextra radium menſorium tenet, in capite modium.

XI. Domus erat *Typhonis*, qui malignæ naturæ genius humores exſiccabat, arbores ſuo ſpoliabat ornatu, terram relinquebat aridam, ſiccam, ſqualidam. Unde fabula de Oſiride hoc menſe Athyr in arcam à Typhone concluſo; inſidiis Horo poſitis, lamentis luctibusque Iſiacis. Exhibebant hanc pereuntis fertilitatis cataſtrophen per bouem, cujus teſticulos Scorpius mordet, unde & *Scorpii* ſymbolum manſit.

XII. Domus dicabatur *Nepbtys*, ſubterranei caloris præſidi, ne Typhonia vi deſtrueretur totus. Hujus genii curæ Oſiridis, id eſt, Solis arma, ſpiculum, haſta, arcus fuere concredita, unde huic ſtationi *Sagittarii* ſignum manſit.

Duodecim his Dodecatemoriorum Geniis ſingulis adjungebantur tres alii adminiculares. Et ſingulis his *Decanis*, uti eos vocabant, varia in adminiſtranda œconomia humana committebat officia ſupremus totius naturæ genius παντόμορφος ſiue πολύμορφος dictus, & *Uſiarches*.

Qui hanc Deorum Dearumque ſubordinationem, & in Zodiaci manſionibus collocationem attentis intuetur oculis, ei clara redditur origo idololatriæ Ægyptiorum, per conſequens & Iſraelitarum, qui ἰδολομανίας ſemina ſecum exportarunt Ægypto, ſed & non Arithmetica duntaxat, ſed Geometrica abominandæ apoſtaſiæ progreſſio. Quid, quæſo, ſimplicius, quid innocentius, quàm Zodiaci in duodecim partes, imo totius ſtelliferi cœli in conſtellationes certas diuiſio? Dictabat hanc ratio, neceſſitas & uſus. Liberum autem erat mortalibus, eligere animalia, homines, naues, triangula, ut liberum adhuc eſt Aſtronomis, in Zodiaco collocare duodecim Apoſtolos, in reliquo cœlo Regum & Principum inſignia. Quid porrò naturæ conſentaneum magis, quàm Soli pro varia in Ecliptica ſtatione varias aſſignare vires, menſibus ſingulis ſuos fructus, certa caloris, frigoris, humidi & ſicci incrementa ac decrementa? Sed deificare ſydera, conſtellationibus attribuere genios utriusque ſexus, mundi rectores & rectrices, ſupremum ens ſuo deturbare throno, diuidere ſaltem potentiam & regimen mundi, quod ſoli DEO competit, inter Deaſtros & Deaſtras, fingere numina ex cerebro, apoſtaſia eſt ex turpiſſimis. Audi Diuum Gentium Apoſtolum, Rom. I. 23. ἤλλαξαν τὴν δόξαν τῦ ἀφθάρτε ΘΕΟΥ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτῦ ἀνθρώπε, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν. 25. μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τῦ ΘΕΟΥ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα.

2. Reg. Cap. XXV. verſ. 17.

Erat columnæ unius altitudo decem & octo cubitorum, eratque Epiſtylium æneum ſuper ipſam, & altitudo Epiſtylii trium erat cubitorum; ſuper Epiſtylio erat reticulatum opus, & mala punica per ambitum; omnia erant ænea. Ad hunc modum erat & altera columna cum reti.

Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una; & capitellum æreum ſuper ſe altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & malogranata ſuper capitellum columnæ: omnia ærea. Similem & columna ſecunda habebat ornatum.

Vid. 1. Reg. Cap. VII. verſ. 41. &c.

1. Paralip. Cap. XX. verſ. 2.

Vid. 2. Sam. Cap. XII. verſ. 30.

1. Paralip. Cap. XXI. verſ. 5.

Vid. 2. Sam. Cap. XXIV. verſ. 9.

I. PARAL. Cap. XII. v. 22.
Benaja Heros, Gaditæ λεοντομορφοι.

I. Buch der Chronica Cap. XII. v. 22.
Der Held Benaja und Löwenmässige Gaditer.

G. D. Heinan sculps.

LIBER PRIOR PARALIPOMENON.

TAB. CCCCXCVI.

1. Paralip. Cap. XI. verſ. 22.

Benaja, filius Jehojada, filius cujusdam ſtrenui hominis, inclytus rebus geſtis de Kabzeel, is percuſſit duos Leones Moab. Is ipſe deſcendit, & percuſſit Leonem in media fouea, quum eſſet tempus niuis.

Banajas, filius Jojadæ, viri robuſtiſſimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabſeel: ipſe percuſſit duos ariel Moab: & ipſe deſcendit, & interfecit Leonem in media ciſterna, tempore niuis.

1. Paralip. Cap. XII. verſ. 8.

De Gaditis quoque ſegregati ſunt quidam ad Dauidem (cum eſſet) in præſidio deſerti, heroes fortes, & viri militares bello apti, inſtructi lancea, & conto, quorum facies Leonum facies referebant, & celeritate capreas in montibus.

Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cum lateret in deſerto, viri robuſtiſſimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & haſtam: facies eorum quaſi facies leonis, & veloces quaſi capreæ in montibus.

BIna illuſtrium λεοντοφόνων exempla ſuppeditant *Simſon* & *Dauid*, nunc inter Heroas Dauidis ſeſe ſiſtit *Benaja, filius Jehojada*, quem Rex conſtituerat *ſuper Chreti & Pleti.* 2. Sam. VIII. 18. XX. 23. totius exercitus factus Imperator ſub Solomone, Joabi ſucceſſor 1. Reg. II. 35. IV. 4. Ut fortes generari ſolent fortibus, ita Benaja noſter natus patre Jehojada, Sacerdote, viro pariter forti. Percuſſit hic Benaja binos Heroas ex Moabitis, *duos Leones Moab*, juxta Latinam noſtram, quæ ſequuta eſt Textum Hebræum, qui habet אֲרִיאֵל מוֹאָב *ariel moab.* Facile autem conciliari poteſt cum Latina ipſa vernacula noſtra, quæ habet *zween ſtarcke Helden;* ſolebant quippe Orientales, more omnibus pene gentibus familiari, viros fortes, robore præ aliis eminentes, leonum nomine inſignire, id quod abundè probari poſſet, præſertim ex Gentis Judaicæ Scriptoribus; Hinc Syriaca Verſio habet *duos Gigantes Moabitas*, uti & Arabica.

Noſtræ inprimis conſiderationi ſubjicienda venit altera Benajæ heroica actio. *Percuſſit leonem in media fouea, quum eſſet tempus niuis.* Obſeruant R. *Kimchi* & *Leui* in majorem facinoris laudem, augeri tempore hyemali & niuoſo leonis robur, diminui contra hominis; rationes hasce authoribus ſuis linquimus, uti quoque *Joſepho*, quas addit, circumſtantias, cecidiſſe leonem fortè in foueam niue repletam, & ita fuiſſe obrutum, ut ſeſe extricare haud potuerit, alta voce rugiens: deſcendiſſe Benajam in ipſam hanc foueam, & interfeciſſe leonem. Quæ actio à temeritate haud procul diſtans vix quadrat in virum ſtrenuum Prætorianæ Cohorti ſub Dauide Præfectum, & totius exercitus ſub Solomone Ducem. Vero eſt ſimilior longe *Bocharti* conjectura *Hieroz.* P. I. L. III. c. 4. recepiſſe ſe leonem in antrum, in quod ex improuiſo incidens Benaja cum leone luctam inierit, eumque interemerit. Simile quid legimus *Anthолog.* L. I. c. 33.

Χειμερίην διὰ νύκτα χαλαζήεντά τε συρμὸν,
Καὶ νιφετὸν Φεύγων, καὶ κευέντα πάγον,
Μενολέων, καὶ δὴ κεκακωμένος ἀθρόα γυῖα,
Ἦλθε Φιλακρήμνων ἄυλιν ἐς αἰγονόμων.

Hyberna nocte grandinis impetum
Et niuem fugiens, & frigidum collem,
Solitarius leo, & omnibus membris malè affectus
Venit in ſtabulum caprariorum locis præruptis gaudentium.

Nam Hebræa vox בור *bor* in genere quidem ſignificat *foueam*, ſed aliquando puteum ſiue ciſternam. Leuit. XI. 36. Deut. VI. 11. 2. Sam. XXIII. 15. foueam ἀνυδρον. Jer. XXXVIII. 6. Zach. IX. 11. Carcerem ſeu cryptam ſubterraneam. Gen. XL. 15. XLI. 14. Sepulchrum Pſ. XXVIII. 1. XXX. 4. imo antrum quoduis, in quo ſe abdant, recipiant, vel occultent homines. Cum Benaja interim noſtro conferri merentur bini Reges, *Alexander M.* & *Lyſimachus*, & ipſi λεοντοφόνοι, quorum hic cicatrices à leoninis unguibus remanentes in corpore geſtauerat, teſte *Plutarcho* in *Demetrio*. Antiqua, quæ huc pertinent monumenta, vide ad Jud. XIV. 5.

Pergendo ad alterum Textum obſeruo, fuiſſe Philoſophos, qui ex lineamentorum in facie diuerſitate judicare ſibi præſumunt de hominum diſpoſitione, natura, indole, vitiis, virtutibus, phyſiognomiam hanc & metopoſcopiam eleuantes eò usque, ut cujusuis hominis faciem conferant cum animali certo, ſeu quadrupede, ſeu volatili, ſeu natatili, imo & mentem cum horummet indole, ſeu miti, ſeu crudeli; Unde forte natum antiquiſſimum illud Pythagoræorum de Metempſychoſi dogma, ſiue animarum ex humanis corporibus transmigratione in brutorum corpora, & ex his in illa, quod per vaſtiſſimas Regiones, quà latè patet Oriens, transiit in fidei articulum, quem adhuc magno ſtudio defendunt in India Orientali *Bramanes*, aliique ſacrorum gentilium myſtæ in haud leue propagandæ Religionis Chriſtianæ detrimentum atque obſtaculum. Non permittit loci hujus & chartæ anguſtia, ut oſtendam fuſè dogmatis hujus abſurditatem, & inualiditatem; ſufficiat indicaſſe, eſſe equidem paſſim inter lineamenta, & in proportione partium corporis humani & bruti conformitatem, ſed longam ſæpe inter mores diſparitatem, ut qui vultum præ ſe fert leonis, à leporis timiditate haud abſit longè. Conformitas ſanè aderat in heroibus memoratis in Textu, *referebant* horum *Gaditarum facies Leonum facies*, ſed gaudebant quoque leonino robore, æneo pectore, generoſo animo. Ut in eos quadret omnino, quod *Ouidius* canit de *Hippomene* & *Atalanta*.

Iram vultus habet —

Et *Oppianus Venat.* L. III. v. 38.

Σμερδαλέος δὲ πρόσωπα καὶ ἀυχένα.

Terribilis facie & ceruice.

Magnam leonis faciem, ut eam *Statius* appellat *Thebaid.* L. XI. graphicè deſcribit *Philoſophus* in *Phyſiognomicis* c. 5. Φαίνεται τῶν ζώων ἁπάντων λέων τελεώτατα μετειληφέναι τῆς τε ἄῤῥενος ἰδέας. ἔστι γὰρ ἔχων σῶμα εὐμέγεθες τὸ δὲ πρόσωπον τετραγωνότερον, ἢ κατ' ἄγαν ὀξώδες, τὴν ἄνω τε γένυν ἀ προεξεχηκυῖαν, ἀλλὰ ἰσορροποῦσαν τῇ κάτω· ῥῖνα δὲ παχυτέραν ἢ λεπτοτέραν· χαροπὰς ὀφθαλμὰς, ἐγκοίλας, ἀ σφόδρα περιφερεῖς, ἄτε ἄγαν μεγάλους, μέγεθος δὲ μέτριον, ὀφρῦν εὐμεγέθη. μέτωπον τετράγωνον, ἐκ μέσου ὑποκοιλότερον· πρὸς δὲ τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν ῥῖνα ὑπὸ τὸ μετώπου ὄιον νέφος ἐπανεσηκὸς, ἄνωθεν δὲ τὸ μετώπου κατὰ τὴν ῥῖνα ἔχει τρίχας ἐκκλινεῖς, οἷον ἂν ἄσυλον. *Virilem ſpeciem leo videtur omnium animalium perfectiſſimè referre. Habet enim os magnum, faciem quadratam, neque oſſeam nimis, ſuperiorem mandibulam non eminentem, ſed deorſum æqualiter pendentem: Naſum magis craſſum, quàm tenuem, oculos cæſios, concauos, non valde rotundos, neque nimis oblongos, ſed mediocris magnitudinis, ſupercilium magnum, frontem quadratam in medio aliquantum cauam, ad ſupercilia autem & naſum ſub fronte tanquam nube incumbentem; & ſupra frontem ad naſum habet pilos inclinatos tanquam aſylum.* Sed non fuere heroes hi Gaditæ duntaxat fortes uti leones, ſed in rebus agendis prompti, *celeritate referebant capreas in montibus. Aſaeli* ſimiles, qui *velox* erat *pedibus ſuis, quemadmodum caprea in aperto campo.* 2. Sam. II. 18. Sunt namque, *Oppiano* canente:

— ὠκυτάτων δόρκων ἀρίδηλα γένεθλα.

Velociſſimarum caprearum inſignia genera.

Et apud *Ælian Hiſt. Anim.* L. XIV. c. 14. Capreæ ſpecies κεμὰς dicta legitur eſſe δραμεῖν ὠκίζη θυέλλης δίκην, *ad curſum velox inſtar turbinis.*

I. PARAL. Cap. XXI. v. 26.
Ignis Davidi Oraculum.

I. Buch der Chron. Cap. XXI. v. 26.
Davids feüriger Gnaden-Beseherd.

G. D. Heüman. sculps.

TAB. CCCCXCVII.

1. Paralip. Cap. XXI. verſ. 26.

Ædificauitque Dauid illic Altare DOMINO, in quo ſacrificauit holocauſta, & ſacrificia ſalutaria, & inuocauit DOMINUM, qui reſpondit ei per ignem de cœlis in ara holocauſti.

Et ædificauit ibi altare DOMINO, obtulitque holocauſta, & pacifica, & inuocauit DOMINUM, & exaudiuit eum in igne de cœlo ſuper altare holocauſti.

Miratur nemo fulmina tempore æſtiuo, ſudo cœlo, tempeſtate graui irruente huc illuc jacta, heic arborem decorticantia, ramos frangentia, illic domum igne & fumo replentia, alibi homines & jumenta ſuffocantia, vel lædentia. Videt nemo non effectus ex cauſis naturalibus ortos, effectus cauſis reſpondentes. Sed tunc percellit admiratio mentes, ſi, Aharone cultum Leuiticum per ſacrificia inaugurante, *egreditur ignis à facie DOMINI, deuoratque in ara holocauſtum & adipes.* Leuit. IX. 24. ſi ardenti pro Gloria DEI zelo motus Elias Iſraeli demonſtraturus δοκιμασίαν planè extraordinaria, an DOMINUS ſit DEUS vel Baal, aram ſtruit, aquâ holocauſtum & ligna perfundit, eâ foſſam circa aram implet, & hasce ad DEUM effundit preces: DOMINE DEUS *Abraham, Iſaac & Iſraëlis, fiat hodie manifeſtum, quod Tu ſis DEUS in Iſraele, & quod ego ſim ſeruus tuus, & quod tuo juſſu hæc omnia fecerim.* (DOMINE DEUS *Abraham, & Iſaac, & Iſrael, oſtende hodie, quia tu es Deus Iſrael, & ego ſeruus tuus, & juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc.)* Mox verò decidit *ignis DOMINI, & deuorat holocauſtum, ligna, lapides & puluerem, ſed & aquas, quæ erant in elicibus, lambit.* 1. Reg. XVIII. 36. 37. 38. Si Dauid in horreo Arnan *altare ædificat* DOMINO, *in eo ſacrificaturus holocauſta & ſacrificia ſalutaria, & DOMINUS ei reſpondet per ignem de cœlis in ara holocauſti.* Si, eodem, quo Templum extrui debebat, loco, precibus ardentibus à Solomone fuſis, *ignis deſcendit de cœlis & deuorat holocauſtum & victimas.* 2. Paral. VII. 1. In hujusmodi caſibus, inquam, ignis non eſt naturalis fulmineus, ſed ignis θεήλατος, *ignis* à DOMINO, non mirus, ſed planè miraculoſus, naturæ vires tranſcendens, utpote qui holocauſta conſumit, absque Sacerdotum adſtantium ulla noxa, ſuffocans aliàs homines & jumenta, & proſternens. Volebat heic Dauidi oſtendere DEUS, placere ſacrificium, & inaugurare locum Templi futuri: in ſacrificio Solomonis, placuiſſe Templum perfectum, quod elegerit pro ſede. Applicant huc nonnulli acclamationem illam votiuam Pſal. XX. 4. *Memor ſit* DEUS *omnium munerum tuorum, & holocauſtum tuum pingue æſtimet, (Memor ſit omnis ſacrificii tui: & holocauſtum tuum pingue fiat,)* teſtimonio nempe ſit ignis de cœlo, placuiſſe, quod offers, ſacrificium. Sacer erat hujusmodi ignis, & dignus, qui ſacerdotum miniſterio conſeruaretur. Id poſcebat ipſum DEI præceptum Leuit. VI. 12. 13. Debebat hic ipſe ignis ſacer thuribulo exceptus offerri DEO in gratum odorem. Καὶ ἔλαβεν ὁ Ἄγγελος τὸν Λιβανωτὸν, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου. Apoc. VIII. 5. Imo alieni ignis crimen luebant Aharonis filii, Nadab & Abihu, igne à facie DOMINI conſumpti. Hunc ignem ſacrum conſeruatum volunt ad captiuitatem usque Babylonicam: imo ſunt, qui durationem extendunt ad ultimum usque & totale Judaicæ Gentis excidium: nixi teſtimonio, quod legitur 2. Maccab. I. 19. *Cum patres noſtri ducerentur in Perſiam, qui tum pii ſacerdotes erant, acceptam ignis ab altari partem in cauerna putei locum ſiccum habente clam abſconderunt, tutoque repoſuerunt, ita ut ignotus omnibus eſſet ille locus. (Nam cum in Perſidem deducerentur patres noſtri, ſacerdotes, qui tunc cultores DEI erant, acceptum ignem de altari occulte abſconderunt in valle, ubi erat puteus altus & ſiccus: & in eo contutati ſunt eum, ita ut omnibus ignotus eſſet locus.)* Sed hæc ne quidem credit doctus Judæus Apella. Plerique enim Rabbini ſacrum hunc ignem ſecundo Templo haud tribuunt. Erat & in cultu idololatrico gentilium *ignis ſacer*, cujus depoſitariæ apud Romanos erant *veſtales virgines*, virgis à Pontifice Maximo cæſæ, quoties neglexere conſeruationem. Et quemadmodum ignis ſacri jactura Judæis Prognoſticon fuit judiciorum diuinorum, ita & fuit extinctio ignis æterni Romanis triſte indicium ἀφανισμὸς τῆς πόλεως. Sic quoque habebant Delphenſes & Athenienſes ἄσβεστον πῦρ, cujus conſeruatio non concredebatur virginibus, ſed mulieribus ratione

conjugii abſtemiis, γυναιξὶ πεπαυμέναις γάμων. Hic ignis ſi forte fuit extinctus, reaccenſus fuit ab igne ſolari concentrato *in ſcaphiis, quæ excauantur lateribus æqualibus trigonis, ita ut ex circumferentia in unicum centrum concurrant*, τοῖς σκαφείοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κοιλαινόμενα, συννεύει δὲ εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον, *Plutarcho* teſte in *Numa*. Habebant porrò *Perſæ*, ignis inde à vetuſtiſſimis temporibus cultores, ſua *Pyræa*, ſiue πυροφυλάκια, quæ πυραθεῖα nuncupat *Strabo* L. XV. Ignis nempe æterni promptuaria. Imo, ut latè ſerpunt religioſæ conſuetudines, præſertim in abuſus tractæ, tranſiit hic ignem ſacrum conſeruandi mos ad Indorum usque *Brachmanes*, quos *ferunt, ſi juſtum eſt credi, etiam ignem cœlitus lapſum apud ſe ſempiternis foculis cuſtodire. Ammian.* L. XXIII. Lege plura apud *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 35.

1. Paralip. Cap. XXII. verſ. 14.

En ego pro paupertate mea paraui pro Æde DOMINI auri centum millia talentorum, argenti mille millia talentorum, porrò æris & ferri non eſt pondus, multum enim eſt: Ligna quoque & lapides præparaui, quibus tu adjicere poteris.

Ecce ego in paupertate mea præparaui impenſas domus DOMINI, auri talenta centum millia & argenti mille millia talentorum: æris vero & ferri non eſt pondus, vincitur enim numerus magnitudine; ligna & lapides præparaui ad uniuerſa impendia.

EX nihilo nihil fit. Qui ædem extruere in animo habet, ei inſeruit regula hæc præliminaris & quaſi fundamentalis, ut ſumtuum impendendorum accuratam, quàm fieri poteſt, rationem ineat, & de pecunia nimia potius quam parca nimis ſibi proſpiciat, quia ut plurimum impenſæ excedunt calculum præformatum: adſint præterea ligna, lapides, materialia alia. In exemplum architecti talis prudentis & ſolliciti ſiſtimus Dauidem, qui Solomoni filio pretioſum relinquit, & neceſſarium ſimul auri, argenti, æris, & aliorum requiſitorum pro Templi ædificio apparatum, qualem nec prior vidit hominum, nec poſterior ætas. Accumulauit Rex ipſe Solomo paternorum monitorum memor theſaurum hunc. Diſtinctius exponuntur pretioſa collectanea 1. Paralip. XXIX. 3. 4. *Ego quidem*, inquit Dauid, *quàm maximè potui, præparaui pro Domo DEI mei aurum ad ea, quæ aurea eſſe debent, argentum ad ea, quæ argentea, æs ad ea, quæ ærea, ferrum ad ea, quæ ferrea, lignum ad ea, quæ lignea, ſed & Lapides Onychinos, & (alios) qui inſerantur, lapides rubros (variaque) pigmenta: deinde omnis (generis) lapides pretioſos, lapidesque marmoreos abundè multos. Præter hæc verò (quo ſum propenſus animo ad Domum DEI mei) eſt mihi peculiare quoddam aurum & argentum, quod contuli ad Domum DEI mei, ultra omnia, quæ præparaui pro Æde Sanctuarii, nempe tria millia talentorum auri, auri inquam de Ophir, & ſeptem millia talentorum argenti depurati ad obducendum parietes domorum — Principes* porrò *Patrum, & Principes Tribuum Iſraelis, Tribuni, Centuriones, unà cum Principibus, qui præerant operi Regis, ſua ſponte obtulerunt, dederuntque pro miniſterio Domus DEI auri talenta quinque millia, ſolidorum decem millia, argenti talenta decem millia, æris decem & octo millia talenta, & ferri centum millia talenta. (Ego autem totis viribus meis præparaui impenſas domus DEI mei. Aurum ad vaſa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnemque precioſum lapidem, & marmor Parium abundantiſſimè. Et ſuper hæc, quæ obtuli in domum DEI mei, de peculio meo aurum & argentum do in templum DEI mei, exceptis bis, quæ præparaui in ædem ſanctam, tria millia talenta auri de auro Ophir: & ſeptem millia talentorum argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes templi. — Polliciti ſunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Iſrael, tribuni quoque & centuriones, & principes principum poſſeſſionum Regis. Dederuntque in opera domus DOMINI auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia, argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum.)* Dignior tantò inquiſitione exactiori, & ad pondera nummosque uſuales reductione, quia de nemine Aſiaticorum Regum hujusmodi quid in hiſtoriis legitur. De *Cyri* theſauris ex deuicta Aſia reportatis audi *Plinium* L. XXXV. c. 3. *Jam Cyrus deuicta Aſia pondo (auri) XXXIV. millia inuenerat, præter vaſa aurea, aurumque factum, & in eo ſolia ac Platanum, vitemque. Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis, cujus pondus quindecim talenta, colligebat. Talentum autem Ægyptium pondo LXXX. patere Varro tradit. Curtium* L. V. c. 6. de theſauris, quos *Alexander*

I. PARAL. Cap. XXVIII. v. 11. 12. 13.
Exemplar Templi Salomoni traditum.

I. Buch der Chron. Cap. XXVIII. v. 11. 12. 13.
Salomon empfangt das Tempel-Modell.

G. Lichtensteger sculps.

der collegerat, Perſepolis. *Ingens pecuniæ captiuæ modus traditur, prope ut fidem excedat. Cæterum aut de aliis quoque dubitamus aut credimus, in hujus urbis gaza fuiſſe centum & XX. millia talenta.* Nihil hæc omnia ſunt, ſi conferas cum iis, quæ collegerat Dauid *pro paupertate ſua*, inter tot, quæ aliàs Gazophylacia exhaurire ſolent, bellorum aliasue calamitates. Imo verò adeò exceſſiuus *Clerico* videtur hicce theſaurus, ut pro 100000. auri talentis ponat duntaxat 100. pro 1000000. argenti 1000. reſecando à dextris utrobique tres ciphras ſiue zero, perſuaſus, multiplicaſſe Judæos in ſacrorum librorum apographis numeros, ut litarent Majorum Gloriæ. Sed malumus nos manere in verbis ipſius Textus, qualem pro originali & genuino agnoſcimus. Ex hypotheſi hactenus recepta æquiualet auri talentum 12220. Ducatis aureis, Talentum Argenti Imperialibus 4500. Erunt proin

		Aurei
100000.	Talenta Auri -	1222000000.
3000.	- - - -	36660000.
5000.	- - - -	61100000.
	Summa Aureorum	1319760000.

		Imperiales.
1000000.	Talenta Argenti -	4500000000.
7000.	- - - -	31500000.
10000.	- - -	45000000.
	Summa Thalerorum	4981500000.

Cumberlandus Anglus Talentum Auri æqualem facit 5076. Libris Sterlingorum, 3. Aſſibus Anglicis, & 10. ſolidis: inuenio proin pro auro Libras ſterlingicas 548208000. & Aſſes 3. ſiquidem Libra una æqualis 20. Aſſibus, Aſſis 12. ſolidis. Talentum argenti eidem facit 353. Libras ſterlingicas, 11. Aſſes, 10½. Solidos: Surgit porrò ſumma 1017000. Talentorum ad 359001349. Libras, 11. Aſſes, 1. Solidum. Totalis verò ſumma auri & argenti ad 907209349. Libras, 14. Aſſes, 1. Sol. ſiue 7257674797. florenos, 38. crucigeros, Libra ſterlingica ſumpta pro 8. florenis. *Guil. Budæus de Aſſe* L. IV. & *Jac. Cappellus in Hieroſol. Templi Delineat.* duplex ſtatuunt *Talentum*, ut plurimi Scriptores duplicem *Siclum*, majus *Stathmicum*, & minus *Numismaticum*, eligit autem *Cappellus*, quia Dauidicum theſaurum in priori ſenſu aſpicit tanquam hyperbolicum, poſterius Talenti genus, & tamen ſummam totalem eleuat ad 126000000. ducatos aureos. *Villalpandus* c. 43. omne aurum collectum reducit ad

1817654024. Scutatos.
Argentum ad 1464480000.

Summam proin 3282134024.

prætendens inſuper, de tanto theſauro neque numeratam fuiſſe pecuniam pro operariis, neque pro inſtrumentorum machinarumue apparatu, ſed omne illud aurum argentumue inſeruiiſſe tum deaurandis internis Templi parietibus, tum fundando ærario.

TAB. CCCCXCVIII.

I. Paralip. Cap. XXVIII. verſ. II. 12. 13.

II. Dedit autem Dauid filio ſuo Solomoni deformationem porticus, & domuncularum ejus, repoſitorium, (lege *repoſitoriorum*) ejus, cœnaculorum ejus, penetralium ejus, atque domus propitiationis.

12. Deformationem quoque omnium, quæ ſecum habebat in animo pro atriis Domus DOMINI, & pro omnibus Gazophylaciis, quæ erant circunquaque pro theſauris Domus DEI, & pro theſauris conſecratorum.

13. Pro ordinibus quoque Sacerdotum & Leuitarum, & pro cuncto opere Miniſterii Domus DOMINI, ſed & pro uniuerſis vaſis cultus Domus DOMINI.

II. Dedit autem Dauid Salomoni filio ſuo deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis.

12. Nec non & omnium, quæ cogitauerat, atriorum & exedrarum per circuitum in theſauros domus DOMINI, & in theſauros ſanctorum.

13. Diuiſionumque Sacerdotalium & Leuiticarum, in omnia opera domus DOMINI, & in uniuerſa vaſa miniſterii templi DOMINI.

DUo heic ſunt & Sacræ Scripturæ Lectori, & Interpreti Architecto obſeruanda, *deformatio*, & ædificii ſacri partes principales.

I. תַּבְנִית *thabnith*, LXX. παράδειγμα, nobis *deformatio*, aliis forſan melius *exemplar*, delineatam ſignificat repræſentationem, eamque exquiſitam, imo modulum, ut vocare ſolemus, totius ædificii, ſingularumque ejus partium & vaſorum: Delineationes ichnographicas, orthographicas, ſcenographicas. Fuit, quod alibi oſtenſum, Solomoneum Templum perfectiſſimum architecturæ ciuilis, ut arca fuit naualis, exemplar, inuentionis diuinæ; perfectionem hancce ſummam exhibet omne, quod præceſſit extructionem, ædificii ipſius ſacri exactiſſimæ dimenſiones, ordinatiſſimæ proportiones, elaboratio. Ex præcedaneis eſt repræſentatio, quæ fieri ſolet Scalæ Geometricæ ſubſidio in charta, vel & ligno, deſiderata quoque in ædificiis priuatis, ut poſſeſſor ante ſtructuram integram ὡς ἐν ἐπιτομῇ contemplari poſſit, & de mutandis his illisue ſeu partibus ſeu proportionibus dimenſionem diſponere, quàm manus admouent operarii. Requiſitum heic tantò neceſſarium magis, in ædificio regulariſſimo, ampliſſimo, pretioſiſſimo, verbo, perfectiſſimo, quod ſibi ſimile non habuit unquam, nec habebit, cui per ſeptennium operas commodabant 400000. viri; ut dubium haud ſit, quin DEUS, Author & inuentor ſtructuræ, per Prophetas ſuos Gad vel Nathanem, Dauidi dictauerit moduli elaborationem, & hic ipſe pientiſſimus Rex contemplari potuerit gloriam futuri Templi, cujus extructio Solomoni filio fuit reſeruata atque demandata. Conſtat id ex v. 19. *Omnia in deformatione ex manu DOMINI, qui me intelligentem reddidit in omni opere deformato. (Omnia venerunt ſcripta manu DOMINI ad me, ut intelligerem uniuerſa opera exemplaris.)*

II. Veniunt in conſpectum præcipuæ *Templi* ſiue ædificii ſacri partes.

1. אוּלָם *ulam*, ναὸς, potius forſan πρόναος, nobis *porticus*, *der Vorſchopf*, *die Halle*, locus ad introitum Templi tectus, qui deſcribitur 1. Reg. VI. 3. Nota & Romanis *porticus* vox pro loco ad deambulationes apto, umbroſo. *Martialis*:

Claudia diffuſas ubi porticus explicat umbras.

Hujusmodi porticus cingere ſolent areas ſubdiales, quas Turcæ hodienum vocabulis *ulam* noſtro affinibus *avli*, *hævli* exprimunt, *Meninzkio* teſte *Lex. Turc.* p. 548.

2. בַּיִת *bajith*, οἱ οἶκοι, *Domus* & *Templum* κατ' ἐξοχήν ita dictum, quod juxta optimos quoque Interpretes *Sanctum* comprehendit & *Sanctiſſimum*. His adde, per me licet, præeunte *Sturmio Sciagr. Templi Hieroſol.* p. 6. veſtibulum magnificum triplici contignatione totuplicique columnarum ſerie aſſurgens, quod ſuperbæ turris præbebat ſpeciem; uti & *Villalpandus* in ſuo templo ejuscemodi Domum concepit ſupra Domum Templi, ad inſtar Oeci magnifici. Conciliatio cum Interpretibus aliis haud eſt difficilis: οἶκον ſi ſumas in ſingulari, intellige Sanctum unà cum propitiatorio, vel & Sanctiſſimum ſolum, οἴκους in plurali, duplicem ipſius οἶκον jam expoſiti contignationem, unà cum veſtibulo turrito.

3. *Repoſitoria*, *Gemächer*; Hebræa vox גָּנְזַךְ *ganzak*, ut & Græca ζακχὸς, Hebrææ, ut videtur, originis, in Vulgata redduntur per *cellaria*. *Sturmius* l. c. clarius exprimit per *Gazophylacia*, & intelligit *conclauia undique circa Templum, intercepto atrio, jacentia, quæ 30. numero 25. cubitorum ſpatio, & 20. cubitorum altitudine effigiat, theſauris Templi reſeruandis deſtinata.*

4. עֲלִיָּה *alijah*, ὑπερῶον, ab omnibus fere redditur per *cœnaculum*, conclaue ſuperius, עַל *al*, ſuper alia conclauia ſitum, ſicut & ὦον Græcis ſuperiorem ædium partem deſignat. Fuit & *cœnaculum* Romanorum, ubi *cœnabant*, in ſuperiore ædium parte, imo ſuperioris domus uniuerſa cœnacula dicta, *Marco Varrone* teſte. Hinc apud *Suetonium cœnaculum meritorium*, mercede conductum. *Juuenalis*:

Rarus venit in cœnacula miles.

Percommodè igitur *Sturmius* noſter intelligit *cœnacula vel exedras, ſupra veſtibulum in contignationibus reliquis collocandas.*

5. חַדְרִים הַפְּנִימִים *chadarim happenimim, penetralia interiora*, ἀποθήκαι αἱ ἐσώτεραι, *die inneren Kammeren, Luth. die Kammeren inwendig.* His verbis exprimitur circuitus ille conclauibus deſtinatus, qui 1. Reg. VI. 5. 6. exponitur. His autem conclauibus, veluti Templi Archiuo, *ſecretiora Templi ſcripta aliaque recondita* fuiſſe exiſtimat *Sturmius*.

6. בֵּית הַכַּפֹּרֶת *beth haccapporeth*, οἶκος τοῦ ἐξιλασμοῦ, *domus propitiationis, das Hauſe des Gnaden-Stuls*, eſt *Sanctum Sanctorum*, ubi arca fœderis reponebatur, cui impoſitum fuit propitiatorium, ἱλαστήριον.

Exod. XXV. 17.

1. Paralip. Cap. XXIX. verſ. 2.

Ego quidem, quàm maximè potui, præparaui pro domo DEI mei aurum ad ea, quæ aurea eſſe debent, argentum ad ea, quæ argentea, æs ad ea, quæ ærea, ferrum ad ea, quæ ferrea, lignum ad ea, quæ lignea; ſed & lapides onychinos, & (alios) qui inſerantur, lapides rubros, (variaque) pigmenta: deinde omnis (generis) lapides pretioſos, lapidesque marmoreos abundè multos.

Ego autem totis viribus meis præparaui impenſas domus DEI mei. Aurum ad vaſa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnemque precioſum lapidem, & marmor Parium abundantiſſimè.

AD omne opus architectonicum *firmitatis, utilitatis* & *venuſtatis* rationem habendam præcipit *Vitruuius* L. I. c. 3. & *firmitatis* quidem tum fore, ſi *fuerit*, præter alia, *ex quaque materia copiarum diligens electio*, ubi *materiæ* nomine deſignat omne, quod ſtructuræ ſiue ædificii compoſitionem ingreditur, utpote quod totum quantum ex materia conſtet: aliàs L. II. c. 9. *lignum* in ſpecie, ut *materiationis* nomine ſtructuram ligneam, *materiaturæ fabrilis* artem lignatoriam L. IV. c. 2. Neque materiæ duntaxat adeſſe debet copia, antequam ſtructuram aggredimur, ſed quoque ſelectus. Harum regularum obſeruantiſſimi fuere Regum ditiſſimi & ſapientiſſimi, Dauid atque Solomon, teſte, quem explanandum ſumſimus, Textu, qui materialia, ut vulgò nunc vocamus, omnis generis Templi ſtructuræ adhibita fideliter recenſet. Videamus ordine ſingula.

זָהָב *zahab*, χρυσίον, *aurum*, metallorum pretioſiſſimum, ponderoſiſſimum, ductiliſſimum, pulcherrimum, deſiderationem denotat זָהָב à זָהוֹב *zahob*, *fuluus*, ut ſunt, qui *aurum* deriuant ab Aurora, vel Aura, ſiue ſplendore, vel ab Hebræo אוֹר *ur*, *flamma*, *ignis*, unde & Solem ab Ægyptiis *Orum* appellari vult *Voſſius Lexic. Etymol.* χρυσίον à χροὸς colore inſigni, Germanorum *Gold* à *gebl*, *gähl*, *gelb*. Superſunt adhuc in Oriente vocis זָהָב veſtigia. Arabes vocant *Zehеb*, Plur. *Ezhab; Zühub*, & *Zübban*, Plur. *Ezabib. Meninzk. Lex.* 381. 2247. fortè & affine eſt eorundem Arabum *Aesged* & *Aenzur*. Id. 3262. 5198. Z in D mutato legas apud *Auicennam* II. 78. *Debe*, *Deeb*, *Deheb:* apud *Serapionem Simpl.* IV. 15. *Debech*, *Deheeb:* apud *Syluaticum* corruptius *Aſoſon*, *Deib*, & in *Pandectis Deob*, *Dheeb*. Sic Chaldæis aurum eſt דְּהַב *Dehab*, uti & Syris. Ex Turcarum Synonymis benè multis fortè per μετάθεσιν literarum pertinet huc *Zirbāb*. *Meninzk.* p. 2438. & mutatione Z in S Perſarum *Sawa*, *Sawe*. Id. 2527. Et ſelegerunt quidem Architecti noſtri aurum optimum, זָהָב אוֹפִיר *zahab ophir*, χρυσίον ἐκ Σαφίρ. v. 4. quo nomine intelligere poſſumus non duntaxat Aurum Ophiriticum, ex Ophir allatum, ſed quoque aurum obryzum, ὄβρυζον, obryſum, ἔυρροιζον & ὄμβρυζον *Theophylo*, *Pſello*, & Neotericis Græcis, id eſt, aurum vel probè excoctum, à βρύειν & βρύζειν, quod idem eſt ac ἐξανθεῖν, ἀναβλύειν, ἀναπηδᾶν, *Salmaſ. in Solin.* 760. vel aurum purum putum, ignem malleumue non expertum, quod Germani vocant *gediegen Gold*, *Jungfern-Gold*, Angli *Virgin-Gold*, *Fair Gold*; aliæ Nationes aliter. Quibus Synonymis heic inhærere non vacat, ut nec recenſere ſtructuras, candelabra, vaſa, parietes Templi, quæ vel conſtabant ex auro puro, vel fuere deaurata, laminis aureis, iisque craſſis obducta.

כֶּסֶף *Ceſeph*, ἀργύριον, *argentum*, alterum ex nobilioribus illis metallis, quo omnes penè *gentes ardent*, ab ipſo fortè hoc appetitu Hebræis dictum à כָּסַף *caſaph*, *appetere*, *deſiderare*. In Oriente nomen hoc extinctum, niſi huc referre velis Perſarum *Kæjſur*, vel Arabum *Fæzzæt*, *Fyzzæt*, *Fyzzæ*, *Meninzk. Lex.* 3528. 3824. non ſine tortura. Accedit propius Arabum Turcarumue *Chas gumis*, quo vocabulo dicuntur exprimere argentum excoctum, depuratum, quale & in theſauris ſuis habuere Architecti noſtri כֶּסֶף מְזֻקָּק *ceſeph mezykkak*, ἀργύριον δόκιμον, *argentum purgatum*. v. 4.

נְחֹשֶׁת *nechoſcheth*, χαλκὸς, *Aes*, נְחָשָׁא *nechaſcha* Syris, נְחוּשָׁה *nechuſchah* etiam Hebræis, vocabula adhuc viua in Oriente; Huc enim pertinet *Nuhas*, *Nehas*, *Nyhas* Arabum, *Meninzk. Lex.* 5145. Corruptè legas *Hohas* apud *Serap. Simpl.* 404. *Nhas* apud *Auicennam* II. 236. *Noaes*, *Noas*, in *Pandectis*. Intelligi autem debet non *Cuprum* commune, quod æris nomine venit, ſed pretioſius, *Aurichalcum*, de quo alibi plura, adhibitum ad omnis generis vaſa.

בַּרְזֶל *barzel*, σίδηρος, *ferrum*, ad clauos januarum, & junĉturas lapidum adhibitum. Congruit Hebræo Chaldæorum בַּרְזֶל *barezel*, fortè à Chaldaico בְּרָז *beraz*, *transfigere*, *perforare*, cui affine Hebræum פּוֹרֵר *phorer*, *disrumpere*, *contundere*, & פַּרְס *pharam*, *ſcindere*, unde forſan deriuatur Germanorum *Boren*, Latinorum *forare*. In Oriente nullum reſtat, quantum ſcio, vocis Hebrææ veſtigium.

Lignorum præſertim *cedrinorum*, cæſorum in Libano monte, uſus fuit ad tabulata, trabeationes, & tectorum forte vel potius fornicum compaginationes; euitandus aliàs, quantum fieri poteſt, in extruendis ædificiis, propter incendii pericula, heic tamen parciora, tum quia flammæ ſacrificia conſumpturæ alebantur ſub dio, tum quia laquearia, parietes & trabeationes obducta fuere laminis aureis.

Structuris ligneis prævalent longè lapideæ compoſitiones, (Vitruuiana phraſi utor) utpote quæ injuriis aeris, ignis, pluuiarum, ventorum reſiſtunt magis. Fuere autem hæ triplicis generis apud veteres, ut ſunt adhuc, *latericia*, ἡ ἀπὸ βπβάλε, Belgis familiaris: *ordinaria*, ex lapide duro ſeu ſilice, ἐγχώριγον vocat *Conſtantinus*: tertia ex *Saxo quadrato*, quam τετραπέδικον λίθον appellat idem. v. *Salmaſ in Solin.* 870. Ad tertium hoc genus pertinebat Templum Solomoneum. De hoc nullum eſt dubium. Sed dubium, qualianam ſaxa, & ubi hæc illaue fuerint adhibita. Et crucem figit Textus noſter. Haud ſanè conſtat, quid fuerint אַבְנֵי־שֹׁהַם וּמִלּוּאִים אַבְנֵי־פוּךְ וְרָקָמָה *lapides onychis, & impletionum, lapides fuci, & variegationis*, quæ verſio eſt *Ariæ Montani*. אַבְנֵי שֹׁהַם *abne ſchoham*, LXX. vertunt per λίθος σοὰμ, in Alexandrino Codice σοὺμ, nos lapides *Onychinos*, *Onychel-Steine*, quæ verſio nititur authoritate *Theodoreti*, qui Græcorum σοὰμ vertit per ὄνυχα. De lapide *Schoham*, & dubio valde ejus ſenſu vide, quæ propoſui ad Gen. II. 12. Exod. XXV. 7. XXVIII. 20. & heic repetere ſuperuacaneum duco, ſed quidem neceſſe, addere nonnulla, quæ ad rem faciunt præſentem. Eſt *Onyx* lapis duplex, gemma, & marmor, illa fœminei generis, hoc maſculini. Gemma ὀνύχιον dicitur, marmor ὀνυχίτης, & ſi *Plinio* fides L. XXXVII. 6. *nomen onychis in gemmam tranſiit à Lapide Carmaniæ*, vel forſan à gemma tranſiit in lapidem: utrumque à corneo unguis candore denominauit antiquitas. Gemmam intelligi debere in hiſtoria pectoralis, nullum eſt dubium. Sed heic lapidem intelligendum autumo. Ut ſenſus externi interniue mirè delectantur colorum varietate, in mentem venit, non unius generis, neque unius coloris marmora ſtructuræ Templi fuiſſe adhibita, columnis in ſpecie, quarum partes diuerſa admittunt, & diuerſimodè colorata, imo & æs quandoque marmoribus interjectum; Pario marmori candidiſſimo & micanti mox deſcribendo prærogatiuam haud diſputo, ſed tamen alia aliorum colorum marmora à Templi fabrica excludenda haud eſſe, perſuaſus ſum, ſpeciatim *Onychinum*, quod ex cruſtis inuicem onychis in modum ſuperinjectis conſtat, quale titulo *Onychine Marble* refert *Grew. Muſ. Soc. Reg.* p. 315. Quid ſint אַבְנֵי מִלּוּאִים אַבְנֵי פוּךְ וְרָקָמָה πλησώσεως λίθοι πολυτελεῖς καὶ ποικίλοι LXX. nobis *lapides, qui inſerantur, lapides rubri, variaque pigmenta, eingefaſſete Steine, Farb-Steine, und Geſticktes*, ignorare me fateor cum ignariſſimis. Si conjecturæ locus, admitterem ego rurſum marmora variè colorata, ad diſtinctionem Parii albi, quod ſequitur. Sanè *Rucham* vox רָקָמָה affinis Perſis hodieque vocatur *marmor*. *Meninzk. Lex.* 4583. Frequentiſſimum marmoris uſum fuiſſe in Architectura, teſtantur antiquiſſima Ægypti & Aſiæ monumenta, obeliſci, Romanorum etiam æuiternæ ſtructuræ, Muſiua opera, quæ ſuperbiunt omni marmorum genere, Thebaico ex Ægypto, Pario ex Paro, aliis ex Aſia & Græcia Italiæ illatis, eſſe & hodie teſtantur Marmora Florentina, Luccenſia, Carrarenſia, Iſtria in remotiſſimas Regiones transportari ſolita. Pectorale ſi reſplenduit omni gemmarum coloratarum nitore, cur non & Templum omni marmorum πολυποικίλων, quæ ſanè etiam venire poſſunt nomine אֶבֶן יְקָרָה *eben jekarah*, λίθων τιμίων, *lapidum pretioſorum*.

Prærogatiua nihilominus jure debetur τοῖς אַבְנֵי שַׁיִשׁ *abne ſchaiſch*, πάριος LXX. *Pario Marmori*, quod generali *lapidum marmoreorum*, *Marmel-Steine*, titulo venit in noſtris verſionibus. Synonyma candido huic ſiue lacteo marmori ſunt Λύγδος & *Lychnites*. *Omnes tantùm candido marmore uſi ſunt è Paro Inſula, quem lapidem cœpere Lychnitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut author eſt Varro, multis poſtea candidioribus repertis, nuper etiam in Lunenſium lapicidinis. Plin.* L. XXXVI. c. 5. & L. XXXVI. c. 8. *Paulùm diſtare ab eo in unguentorum fide multi exiſtimant Lygdinos in Tauro repertos, amplitudine qua lances crateraſque non excedant, antea ex Arabia tantùm aduehi ſolitos, candoris eximii.* Ubi Gloſſæ quædam habent in *Taro Inſula*, ſed legendum vult, *in Paro*, *Salmaſius in Solin.* 394. Nam Lygdus Lapis Parius. *Heſychius*, Λύγδος λίθος, εἰς ζώδεια, ἢ ὁ Πάριος. Græcum aliàs hoc marmor dicitur, & Turcis modernis *ak ber ak mermer*, Arabibus *Merw*, *Merwe*. *Meninzk. Lex.* 747. 4584. Tranſyluanis *Marvany Kö*, Polonis *Marmur bialy*. Alia in Lexicon Foſſilium meumre ſeruo. Exiſtimo autem, marmor hocce, quod Templo Solomoneo fuit adhibitum, non allatum fuiſſe ex Inſula Paro, ſed exciſum in Phœniciæ montibus, ut æs omnium Regionum hodie vocatur cuprum, non ſolum illud Cypri, & chalybs non ſola olim apud Chalybes effoſſa, ſed quæuis alia. Pari ratione Parium vocabant Marmor Phœnicium, quod ſimile eſſet Pario Inſulæ Pari. *Lapides* ſanè *decemcubitales*, λίθοι δεκαπήχεις *Joſepho* memorati *Ant.* L. VIII. c. 5.

c. 5. vecturam trans mare haud admittunt. Omnium autem Saxorum commodiſſimum fuit marmor pro ſtructura Templi; in forma quippe parallelepipedorum cæſum, & læuigatum ita cohærebat, ut non opus fuerit mortario ullo interjecto. Teſtem habemus *Joſephum Ant.* L. VIII. c. 3. ἡ δ' ὅλη τοῦ ναοῦ οἰκοδομία κατὰ πολλὴν τέχνην ἐκ λίθων ἀκροτόμων ἐγένετο, συντεθέντων ἁρμονίως πάνυ καὶ λείως, ὡς μήτε σφῦραν μήτε ἄλλο τινὸς ἐργαλεῖα τεκτονικὰ τοῖς κατασκευάσιν ἐργασίαν δηλοῦσθαι, ἀλλὰ δίχα τῆς τάτων χρήσεως πᾶσαν ἡρμόσθαι τὴν ὕλην προσφυῶς. ὡς ἐκάσιον τὴν ἁρμονίαν αὐτῆς δοκεῖν μᾶλλον, ἢ τῆς τῶν ἐργαλείων ἀνάγκης. *Tota verò Templi fabrica multa cum arte exſtructa eſt ex lapidibus politis, apta admodum læuique commiſſura junctis conditisque, ut intuentibus nullum usquam mallei aut cujusque inſtrumenti fabrilis appareret indicium: ſed illis non adhibitis materiam omnem congrue coagmentatam fuiſſe: ita ut ſua ſponte potius cohærere videretur, quam ferramentorum vi.*

1. Paralip. Cap. XXIX. verſ. 4. 7.

4. Nempe tria millia talentorum auri, auri inquam de Ophir, & ſeptem millia talentorum argenti depurati, ad obducendum parietes domorum.

7. Dederuntque pro miniſterio Domus DEI auri talenta quinque millia, ſolidorum decem millia, argenti talenta decem millia, æris decem & octo millia talenta, & ferri centum millia talenta.

4. Tria millia talenta auri de auro ophir: & ſeptem millia talentorum argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes templi.

7. Dederuntque in opera domus DOMINI auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia, argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum.

Vid. 1. Paralip. Cap. XXII. verſ. 14.

OCcurrit v. 7. vox אַדַרְכֹן *adarcon*, orta ex Perſica Δάρεικος, originem præbens Græcorum Δραχμή. Ortum δαρεικῷ dedit Darius Medus, Cyro & Dario Hyſtaſpide prior. *Scholiaſtes* in *Ariſtophanis* Ἐκκλησ. p. 741. εἰσὶ μὲν χρυσοῖ στατῆρες οἱ Δάρεικοι, ἐκ ἀπὸ Δαρείκε τοῦ Ξέρξε πατρὸς, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρε τινος παλαιοτέρε βασιλέως οὕτως ὠνομάσθησαν. *Sunt quidem aurei ſtateres Darici. Non à Dario, Xerxis patre, ſed ab alio quodam vetuſtiori Rege ita adpellati ſunt.* Aureus fuit Numus, qui Rabbinis teſtibus æquabat duos Siclos: aureus ſtater. *Pollux* L. IV. ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ δύο εἶχε δράχμας Ἀττικάς. *Aureus ſtater duas æquabat drachmas Atticas*, ſiue Siclum Auri Hebræorum. Ex *Xenoph.* ἀναβ. κύρ. L. VII. conjectare licet, 3000. Daricorum valuiſſe 10. talenta, ſcilicet Babylonica, quod 62. Minas conficit Atticas, ut Darici pretium ſurgat ad duos Philippeos. Hæc ſi ita ſint, uti oſtendit doctè & ſolidè *J. C. Harenbergius* in *Biblioth. Brem. Claſſ.* VIII. p. 623. & 1. quidem ex vocum דַּרְכֹן *darcon*, אַדַרְכֹן *adarcon*, דַּרְכְּמוֹן *dracmon*, quæ in Textu occurrunt, & Esdr. II. 69. Neh. VII. 70. 71. 72. & Δάρεικος, quam *Joſephus* habet, *Daricus*, conuenientia; 2. ex aureo Darici metallo, & rationibus aliis, minus rectè vertetur à nobis vox אַדַרְכֹן per *Solidos* in Latina, *Gulden*, i. e. florenos in vernacula, niſi addere velis auri adjectiuum, *Gold-Gulden*. *Eiſenſchmidius Pond. & Menſur.* p. 142. Darici pretium æſtimat ad Ducatos 2½. cum tribus fere granulis.

LIBER POSTERIOR PARALIPOMENON.

2. Paralip. Cap. I. verſ. 15.

Aduexit itaque Rex argentum & aurum in Jeruſalem quaſi lapides: ſic quoque Ligna cedrina aduexit veluti Sycomoros, quorum magna copia (creſcit) in campeſtribus.

Præbuitque Rex argentum & aurum in Jeruſalem quaſi lapides, & cedros quaſi ſycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus multitudine magna.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 27.

2. Paralip. Cap. II. verſ. 2.

Numerauitque Solomon ſeptuaginta millia virorum, qui bajularent, & octoginta millia virorum cæſorum in monte, & tria millia ac ſexcentos eorum, qui illis inſtarent.

Et numerauit ſeptuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia, qui cæderent lapides in montibus, præpoſitosque eorum tria millia ſexcentos.

Vid. 1. Reg. Cap. V. verſ. 15.

2. Paralip. Cap. II. verſ. 10.

Ecce verò pro ſectoribus & cæſoribus lignorum dedi tritici contuſi ſeruis tuis Cororum viginti millia, vini Batorum viginti millia, & olei Batorum viginti millia.

Præterea operariis, qui cæſuri ſunt ligna, ſeruis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, olei quoque ſata viginti millia.

Vid. 1. Reg. Cap. V. verſ. 11.

2. Paralip. Cap. II. verſ. 17. 18.

17. Et numerauit Solomon omnes viros aduenas, qui erant in terra Iſrael, poſt numerum illorum, quos numerauerat pater ejus, inuentique ſunt centum & quinquaginta millia, tria millia & ſexcenti.

17. Numerauit igitur Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in terra Iſrael, poſt dinumerationem, quam dinumerauit Dauid pater ejus: & inuenti ſunt centum quinquaginta tria millia & ſexcenti.

18. Et

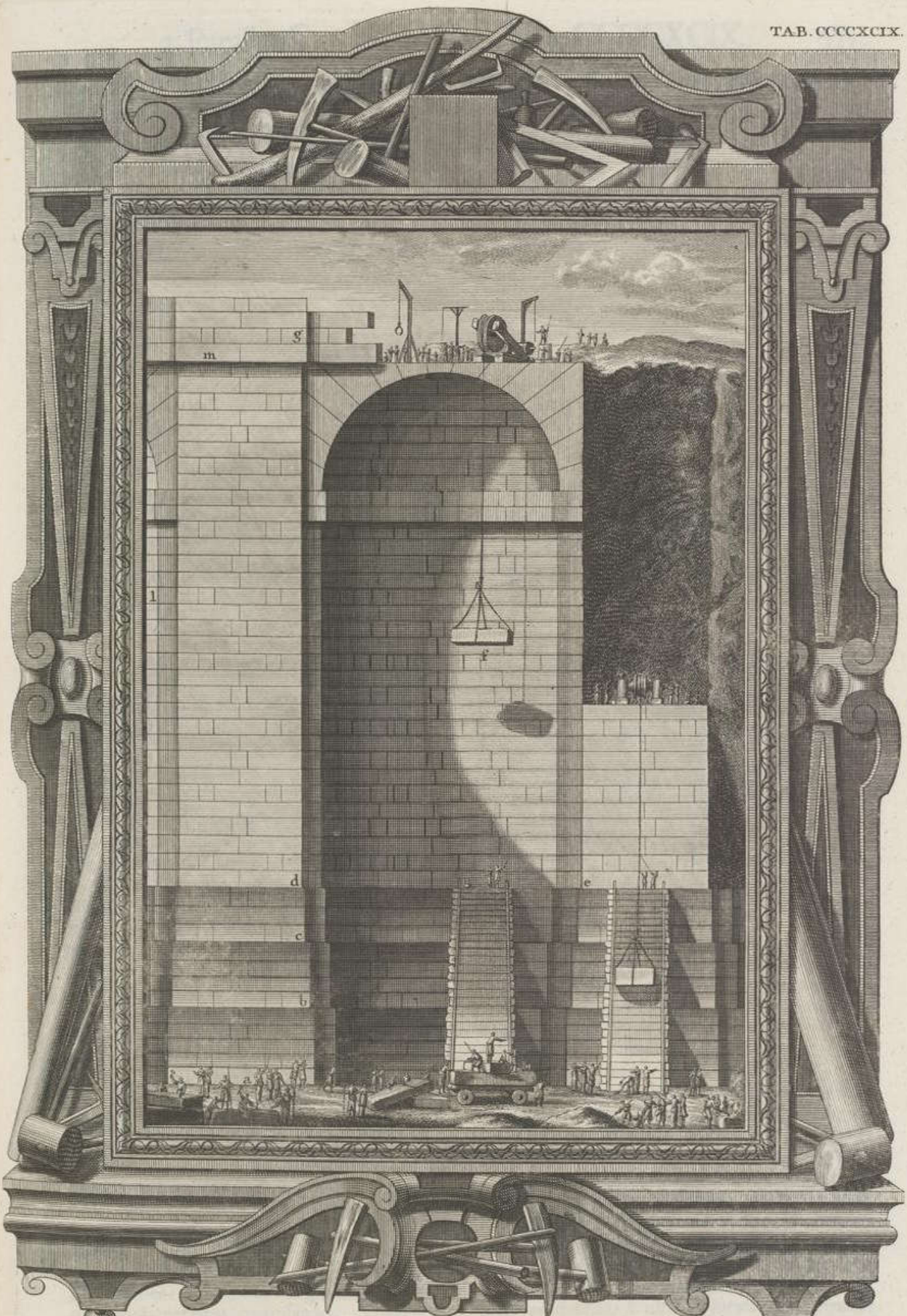

II. PARAL. Cap. III. v. 1.
Substructio Templi.

II. Buch der Chronica Cap. III. v. 1.
Berg und Stock-Mauer des Tempels.

I. G. Pintz sculps.

18. Et fecit ex eis ſeptuaginta millia ferendis oneribus, & octoginta millia, qui cæderent in monte, tria deinde millia atque ſexcentos exactores, qui populum ad laborem urgerent.

18. Fecitque ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides de montibus cæderent: tria autem millia, & ſexcentos præpoſitos operum populi.

Vid. 1. Reg. Cap. V. verſ. 15. 16.

TAB. CCCCXCIX.

2. Paralip. Cap. III. verſ. 1.

Cœpit itaque Solomon ædificare domum DOMINI Hieroſolymis in monte Moria, ubi apparuerat (DOMINUS) Dauidi patri ejus, in loco, quem parauerat Dauid in horreo Ornan Jebuſæi.

Et cœpit Salomon ædificare domum DOMINI in Jeruſalem, in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri ejus, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornan Jebuſæi.

EST ſolidum *fundamentum* prima & præcipua ex partibus integrantibus & eſſentialibus ædificii, majoris tantò momenti, quia ejus defectui non ita facile, ut cæterarum, *muri*, & *tecti*, erroribus remedium inueniri poteſt. Et petroſum ſi eſt ſolum, omnium quadrat maximè. Illuſtre dabit fundamentali huic regulæ architectonicæ exemplum Templum noſtrum Hieroſolymitanum. Debebat id inædificari monti *Moria*, ibi, ubi juſſus fuit Dauid erigere DOMINO Altare in horreo Ornan Jebuſæi. Hiſtoriam lege 1. Paralip. XXI. 18. In montis hujus planitie ſtructuræ adeò ſumptuoſæ, magnificæ & ponderoſæ non *fundamento* duntaxat opus fuit, ſed inſuper *ſubſtructione*. Fiſſuris, deuolutionibus, imo ruinæ obnoxia ſunt decliuia montis ſiue collis latera; viam parant præter terræ incumbentis vel ſaxorum molem imbres, venti, injuriæ aliæ: viam non ſolùm ad montis ipſius caſum, ſed & ſtructurarum, quæ inædificantur, ſubſidentiam. Incommodis hisce fatalibus ut iretur obuiam, debebant montis parietes undique ab imo ad ſummum muniri muro præcraſſo & præalto, & ſpatia retro hunc murum vacua expleri terra ſolida & omnis generis ſaxis ſiue lapidibus; *Congeſtionem* id vocat *Vitruuius*, ut murum ipſum nuncupat *ſubſtructionem*. *Congeſtione* hac & *ſubſtructione* finitis, locus deſignandi & extruendi Templi debebat complanari. Subſtructionis hujus, quæ unum eſt ex Architecturæ miraculis, expreſſa non fit mentio in Scriptura, niſi cum *Villalpando* huc referre velis *Millo* illud 1. Reg. XI. 27. item λίθας καὶ οἰκοδομὰς, quas unus diſcipulorum ob magnificas ſtupens ſtructuras oſtenderat Saluatori, reſponſi loco ad ποταποὶ & ποταπαὶ exclamationem illam ferens βροντησικέραυνον vocem. βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς, ὲ μὴ ἀφεθῆ λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς ὲ μὴ καταλυθῆ. Marc. XIII. 1. 2. Sed ſubſtructionem hanc pro dignitate ſua deſcribit *Joſephus de Bell.* L. VI. c. 6. inprimis *Ant.* L. XV. c. 11. ubi ſequentia legas, commentario interpolanda. Λόφος ἦν πετρώδης, ἀνάντης, ἠρέμα πρὸς τοῖς ἑῴοις μέρεσι τῆς πόλεως ὑπτιάζμενος ἐπὶ τὴν κορυφὴν ἄκραν. Τοῦτον ὁ πρῶτος ἡμῶν βασιλεύσας Σολομῶν, κατ' ἐπιφροσύνην τὰ ΘΕΟΥ, μεγάλαις ἐργασίαις ἀπετείχιζεν ἄνωθεν τὰ περὶ τὴν ἄκραν, ἀπετείχιζε δὲ κάτωθεν ὑπὸ τῆς ῥίζης ἀρχόμενος, ἣν βαθεῖ περιθεὶς Φάραγξ, καὶ λίθα ταῖς πέτραις μολίβδῳ δεδεμένως πρὸς ἀλλήλας ἀπολαμβάνων ἀπὸ τῆς ἔσω χώρας, καὶ προβιβάνων εἰς βάθος, ὡς ἄπορον εἶναι τὸ τε μέγεθος τῆς οἰκοδομῆς καὶ τὸ ὕψος τετραγώνε γενομένης, ὡς τὰ μὲν μεγέθη τῶν λίθων ἀπὸ μετώπε καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾶσθαι, τὰ δ' ἐντὸς σιδήρῳ διησφαλισμένα συνέχειν τὰς ἁρμογὰς ἀκινήτας τῷ παντὶ χρόνῳ. *Collis erat petroſus, arduus, ad orientale urbis latus ſenſim ac leniter reſupinatus usque ad ſummum ejus faſtigium. Hunc collem Solomon, qui primus in nos regnauit, ſupernè ad verticem muro circumduxit, DEI ipſius inſtinctu: immò & infernè à radicibus ejus incipiens, quibus ad libem circumjecta eſt vallis admodum depreſſa, eundem vallauit ſaxis grandibus plumbo inter ſe vinctis, ſemper aliquid ſpatii intus concludens, & alte progrediens, adeò ut immanis eſſet magnitudo pariter atque profunditas ſtructuræ, forma quadrangulari factæ, ut vaſtitas quidem lapidum à fronte quoad ſuperficiem in conſpectum veniret, interiora verò ferro firmata compagines in omne ævum indiuulſas haberent.* Hactenus de ſubſtructione ex maximæ

ximæ molis ſaxis quadratis facta, iisque per ferreas compagines & plumbum interfuſum firmatis. Pergit *Joſephus.* τῆς δ' ἐργασίας ἄτω συναπτάσης εἰς ἄκρον τὸν λόφον, ἀπεργασάμενος αὐτὸ τὴν κορυφὴν, καὶ τὰ κοῖλα τῶν περὶ τὸ τεῖχος ἐμπλήσας, ἰσόπεδον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἄνω καὶ λεῖον ἐποίησε. *Opere ita continuato, ut ſummitati collis jungeretur, cum verticem illius aliquantùm læuigaſſet, & cauitates intra murum comprehenſas repleuiſſet, ſuperficiei partibus, quæ forte eminerent, totum æquauit, & ad planum redegit.* Eſt hæc congeſtio, & verticis montoſi complanatio. τοῦτο δὲ ἦν τὸ πᾶν περίβολος, τετταράων σταδίων, τὸν κύκλον ἔχων, ἑκάστης γωνίας στάδιον μῆκος ἀπολαμβανούσης. *Atque uniuerſum hoc ſeptum erat quatuor ſtadiorum in circuitu, unoquoque angulo in longitudinem ſtadium complectente.* Supplet *Villalpandus in Ezech.* T. II. P. II. c. 18. quæ in *Joſepho* deſunt, collatione facta cum *Vitruuii* præceptionibus L. VI. c. 11. & X. c. 1. Inuenit autem, ut multa in compendio contraham, ſubſtructionis altitudinem ad Orientem 300. cubitorum. Orientalem hanc, cæteris altiorem, faciem inprimis intelligit *Joſephus* l. c. ubi ita Opus verè Regium commendat. ἔργον δ' ἦν ἀξιαφηγητοτάτων τῶν ὑφ' ἡλίῳ. μεγάλα γὰρ ὄντος τοῦ τῆς Φάραγγος ἀναλήμματος, καὶ εἰς ἀνεκτὸν κατιδεῖν εἴ τις ἄνωθεν εἰς τὸν βυθὸν εἰσκύπτοι, παμμέγεθες ὕψος ἐν αὐτῷ τῷ τῆς σοᾶς ἀνέσχεν, ὡς εἴ τις ἀπ' ἄκρας τοῦ ταύτης τέγεος ἄμφω συντιθεὶς τὰ βάθη διοπτεύοι, σκοτιδινιᾶν, καὶ ἐξικμένης τῆς ὄψεως εἰς ἀμέτρητον τὸν βυθὸν. *Opus erat omnium, quæ unquam Sol vidit, maximè memorabile. Nam cum vallis depreſſa admodum eſſet, ut inde caligarent oculi cujusquam ex alto in fundum deſpicientis, porticum immanis altitudinis ſuper ea exſtruxit, ut ſi quis ex tecti ejus ſummitate altitudinem ſimul utramque viſu penetrare vellet, periculum eſſet, ne vertigine corriperetur, priusquam viſus ad immenſum adeò profundum pertingeret.* Aſcendit hæc ſubſtructionis Orientalis, qua proſpectus patuit in vallem Joſaphat, altitudo ad 499. Pedes Pariſinos, pollices 8. Tigurinos pedes 534. Hujusdem ima longitudo ab angulo extremo ad extremum 1000. dat cubitos, qui æquales ſunt Pedibus Pariſinis 1665. pollicibus 6. lineis 8. pedibus Tigurinis 1780. Craſſities muri ſubſtructionis in ſummo fuit 50. cubitorum, ſiue Pedum Pariſienſium 83. pollicum 3. linearum 4. Pedum Tigurinorum 89. Congeſtio eandem habuit latitudinem, comprehendens Atrium gentium. Ne autem extruderetur inſignis craſſitiei hæc ſubſtructio à mole collis, firmari debebat inſuper *Anteridibus* ſiue *Erismis*, *Contraforti* Italis, vel *Speroni*, Hiſpanis *Entiuos* & *Eſtribos*, *vos*, *Contreforts* Gallis, *Strebe-Pfeiler* Germanis, ἐρείσμαλα Græcis, quorum prominentia ima fuit cubitorum 150. ſumma 50. Contrahi enim juxta Regulas Architecturæ neceſſe eſt. Subſtructioni autem huic ſubjacebant tres *Scamilli.* Altitudo imi 5. calamorum, medii 4. ſummi 3. Diſtantia Anteridum ab inuicem ponitur 100. cubitorum, ſed extremarum 50. Inter Anterides erant fornices, quorum altitudo latitudinis dupla. Ex antiquitatibus gentilium huc inprimis adduci, & cum ſubſtructione Solomonea conferri merentur muri illi Babylonici, miraculis ſeptem mundi hactenus accenſiti. Ex *Diodoro* L. III. *Strabone* L. XVI. *Herodoto* L. II. *Solino* c. 60. & aliis quæ de ſuperba hac ſtructura conſtant, ſi contraxeris, ſequentem facies parallelismum. Muris illis 380. ſtadia longis altitudo tribuitur 200. pedum, ſubſtructioni Solomoneæ 500. illorum latitudo 50. pedum, hujus 50. cubitorum in ſummo: ſtructi erant illi ex lapidibus lateritiis, hæc ex ſaxis marmoreis quadratis, iisque incredibilis penè magnitudinis. Ibi adhibiti per unici anni decurſum 300000. operarii, heic 400000. Hæc de ſola ſubſtructione fundamentali, quæ ſuperat longè Babyloniorum illud miraculum; Quid dixeris de Templo ipſo? Hoc omnibus ſeptem mundi miraculis, ſiue ἐπιφανεσάτοις ἔργοις, Epheſiæ nempe Dianæ Templo, Mauſoli Regis monumento, quod Mauſolæis originem dedit & nomen, Jouis Olympici Simulacro à Phidia formato ex ebore & auro, Cyri Regis Domo à Memnone fabricatæ, Babyloniæ muris à Semiramide ſtructis, Rhodi Solis æneo Coloſſo, Pyramidibus Ægypti, non ſingillatim ſed ſimul ſumptis præualere demonſtrat *Villalpandus in Ezech.* Tom. II. P. II. c. 61. *Sileant*, inquit, *ſeptem decantata toto terrarum orbe miracula, ſileant Urbis Romanæ prodigioſæ moles, Roma ipſa orbis miraculum ſileat, ſi cum auguſtiſſimo DEI Templo, à Salomone ſapientiſſimo ac opulentiſſimo Rege conſtructo conferatur. Quicquid certè jactat antiquitas, cum Hieroſolymitano Templo collatum, tugurium erat, non palatium, breue ſacellum, non Templum, ſyluestres belluarum caueæ, non amphitheatra, animantium cuniculi, non porticus: uno verbo, tenebricoſum erat, quicquid in monte Moria non extollebatur.*

Subſtructionem hanc integram ſcenographicè repræſentat Tabula CCCCXXIV. una cum ſuperimpoſito Templi ædificio. Nunc illam ſiſto ſolam, ſed non integram, ut partes diſtinctè videri queant. Nimirum

a g. Orientalis ſubſtructionis altitudo integra 300. cubitorum.
a b. Scamillus imus 5. calamorum.
b c. Scamillus medius 4. calam.
c d. Scamillus tertius 3. calam.
a l m. Anteris.
d e. Diſtantia inter Anterides.
f. Fornix Anteridibus interjectus.

2. Paralip. Cap. III. verſ. 2-8.

2. Cœpit autem ædificare menſe ſecundo, in ſecundo (inquam), anno quarto Regni ſui.

3. Hæc autem ſunt, in quibus Solomon edoctus fuit, ut ædificaret Domum DEI, longitudo cubitorum fuit prima menſura, cubitorum, inquam, ſexaginta, latitudo verò cubitorum viginti.

4. Porticus, quæ erat ante faciem longitudinis, ſecundum latitudinem ædis viginti erat cubitorum, altitudo ejus centum & viginti, obduxitque intus auro mundo.

5. Domum verò majorem obduxit lignis abiegnis, quæ texit auro bono, & addidit illis palmas & catenas.

6. Operuit præterea ædem lapidibus pretioſis ad decorem, aurum verò erat aurum de Paruaim.

7. Obduxit, inquam, Domum, trabes, poſtes, parietes ejus & oſtia ejus auro, ſculpſitque Cherubim in parietibus.

8. Fecit & domum Sancti Sanctorum, cujus longitudo erat in facie latitudinis ædis cubitorum viginti, & latitudo ejus erat cubitorum viginti, obduxitque ipſum auro bono, Talentis ſcilicet ſexcentis.

2. Cœpit autem ædificare menſe ſecundo, anno quarto regni ſui.

3. Et hæc ſunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum DEI, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4. Porticum vero ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta menſuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porro altitudo centum viginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinſecus auro mundiſſimo.

5. Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: ſculpſitque in ea palmas, & quaſi catenulas ſe inuicem complectentes.

6. Strauit quoque pauimentum templi precioſiſſimo marmore, decore multo, porrò aurum erat probatiſſimum.

7. De cujus laminis texit domum, & trabes ejus, & poſtes, & parietes, & oſtia, & cælauit Cherubim in parietibus.

8. Fecit quoque domum Sancti Sanctorum; longitudinem juxta latitudinem domus, cubitorum viginti; & latitudinem ſimiliter viginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quaſi talentis ſexcentis.

Vid. 1. Reg. Cap. VI. verſ. 1. 2. 3. 20. 21. 22. Cap. X. verſ. 11.

Dant Auri 600. Talenta deaurando Sanctiſſimo adhibita 7332000. Ducatos aureos.

2. Paralip. Cap. III. verſ. 9.

Porrò pondus clauorum habuit quinquaginta Siclos Auri, obduxit & Cœnacula Auro.

Sed & clauos fecit aureos, ita ut ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro.

NOuum en in *clauis*, qui inter viliſſimas recenſentur ædificii partes, Magnificentiæ plusquam Regiæ argumentum! cui decedit multùm, ſi cum *Clerico* hos, de quibus Textus, *Siclos* 50. *Auri* ſiue 25. uncias Romanas aſpectes pro ſumma auri omnis clauis impenſi. Sed congruum magis eſt & ſtructuræ Templi totius, & laminarum aurearum clauis affigendarum craſſitiei, clauos ſingulos pependiſſe 50. Siclos. Lucem fœneratur *Eupolemus* apud *Euſebium*. *Templum intrinſecus laterculis quinque cubitorum aureis opere fuſorio deaurauit, atque quaternis argenteis clauis conſinxit, talenti pondere, in papillarum ſpeciem ordine diſpoſitis:* quod ultimum ratio facilius admittit, quàm clauos argenteos, quàm pondus horum aſſurgens ad talentum. Clauos æneos florum & foliorum cælaturis aſperos habuere æneæ fores Templi S. Adriano, olim Saturno, ſacri: item Sanctorum Cosmæ & Damiani, olim Caſtoris & Pollucis; fores ipſius Pantheonis. Et haud eſt dubium, fuiſſe hos clauos una cum capitellis ſuis fuſos. De his clauis eorumque uſu, quem iis aſſignamus, extat teſtimonium ſacrum 1. Reg. VI. 21. ſi verba וַיְעַבֵּר בְּרִתֵּיקוֹת זָהָב *vajeabber beratthikoth zahab*, benè vertit Vulgata, *& affixit laminas clauis aureis:* Hebræum וַיְעַבֵּר ſignificat propriè, ut id *Arias* vertit, *& vectauit*, quapropter nos referimus ad repagula, peſſulos, *traducens repagula auro.* Sanè de repagulis dubitare non licet, fuiſſe quoque aurea. Illuſtre habemus teſtimonium 1. Reg. VII. 50. ubi recenſitis inſtrumentis ſacris memorantur *cardines januarum ædis interioris, Sancti, ſcilicet Sanctorum, & pro valuis ædis Baſilicæ ex auro. (cardines oſtiorum domus interioris Sancti Sanctorum, & oſtiorum domus templi, ex auro erant.)* Adſtruitur fides dictis, ſi perpendamus incredibilem paterarum, candelabrorum, menſarum, aliorumue inſtrumentorum aureorum argenteorumue numerum, quæ longa ſerie recenſita vide apud *Joſephum Ant.* L. VIII. c. 3. Interim legatur *Villalpand. Explanat. in Ezech.* Tom. II. P. II. c. 42.

2. Paralip. Cap. III. verſ. 10 - 13.

10. Fecit præterea intra Sanctum Sanctorum duos Cherubim opere artificioſo, & obduxit eos auro.
11. Longitudo alarum Cherubim erat viginti cubitorum; una enim ala erat quinque cubitorum, pertingens ad parietem ædis, & altera ala ſimiliter erat quinque cubitorum, pertingens ad alam alterius Cherub.
12. Sic ala Cherub alterius quinque erat cubitorum, pertingens ad parietem Domus, & ala altera quinque cubitorum, adhærens alæ alterius Cherub.
13. Alæ itaque Cherubim iſtorum erant extenſæ cubitis viginti, ipſi autem ſtabant pedibus ſuis, erantque facies eorum intrò verſæ.

10. Fecit etiam in domo Sancti Sanctorum Cherubim duos, opere ſtatuario: & texit eos auro.
11. Alæ Cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius Cherub.
12. Similiter Cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem; & ala ejus altera quinque cubitorum, alam Cherub alterius contingebat.
13. Igitur alæ utriusque Cherubim expanſæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipſi autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum.

Vid. 1. Reg. Cap. VI. verſ. 23. &c.

2. Paralip. Cap. III. verſ. 15. 16.

15. Ante Ædem fecit duas columnas longitudine cubitorum triginta

15. Ante fores etiam Templi duas columnas, quæ triginta & quinque quin-

quinque, quod verò obductum fuit capiti ejus, cubitorum quinque.

16. Fecit inſuper catenas juxta rationem, & poſuit in conum columnarum, fecitque mala Punica centum, & poſuit in catenis.

cubitos habebant altitudinis: porro capita earum quinque cubitorum.

16. Nec non & quaſi catenulas in oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interpoſuit.

Vid. 1. Reg. Cap. VII. verſ. 15. 16. 18. 20.

2. Paralip. Cap. IV. verſ. 1.

Et fecit Altare æneum, cujus longitudo erat viginti cubitorum, latitudo ejus viginti cubitorum, altitudo verò ejus cubitorum decem.

Fecit quoque altare æneum, viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

PAſcere poterat oculos, ſi quid, in area palatiis ſuperbis undique cincta ſub dio erecta *altaris ænei* ſtructura, longa lataque Pedes Pariſinos 33. pollices 4. lineas 4. ſiue Tigurinos 35. pollices 6. alta Pedes Pariſinos 16. poll. 6. lin. 8. Tigurinos 17. poll. 8. Altare intelligo, quod conſtrui & extrui juſſit Solomo Rex loco altaris illius holocauſtorum, quod pertinuit ad tabernaculum, de quo actum ad Exod. XXVII. 1. ſeq. Diſtabat illud 24. cubitis à porta veſtibuli verſus Ortum, ſed magis verſus Meridiem, eo nempe loco, quod nemo facile credet niſi Judæus Apella, quo creatus Adamus, nec ipſe ſolus, ſed quoque Cain & Abel ſacrificia ſua obtulere DEO, imo & Noachus arcam egreſſus, quo & Iſaacus ab Abrahamo patre immolandus erat.

Sunt ex Judæis, qui prætendunt, fuiſſe ſtructuram hanc lapideam, non æream: contra literalem ſenſum Textus noſtri, imò & 1. Reg. VIII. 64. 2. Chron. VII. 7. ubi *altare æneum* cluet. An autem ex ſolida æris conſtiterit maſſa, quod velle videtur *Villalpandus*, qui pondus ei tribuit 20000. centenariorum, vel, quod *Cunæo* placet L. II. *de Rep. Hebr.* c. 5. ligneum ære obductum intus & extus, ſub judice lis eſt. Fundatur poſterior hæc, quam ſeligerem, ſententia analogia Altaris Moſaici, ſed & ratione. Quî enim vel tangi potuiſſet continuo fere ὁλοκαυτωμάτων igne totum perfuſum, haud video. Quod ſi quis cauitatem ligni loco explere malit ſaxis cum *Lyrano*, faciet id me haud refragante.

De cubitis 20. attributis in Textu noſtro tum longitudini tum latitudini judicat R. Joſe in Middoth. c. 3. ſect. 1. intelligendos eſſe de foco ſiue area ſuprema, & 28. cubitorum fuiſſe baſin imam in longitudine & latitudine, & cubitum altam: Huic baſi ſuperimpoſitum fuiſſe parallelepipedum quinque cubitale in altitudine, ſed cubito contractius, 26. proin cubitos latum. Sed non fuiſſe columnam hanc parallelepipediformem retis ad inſtar pertuſam, uti in Altari Moſaico portatili. Columnæ huic ſuperincubuiſſe aliam 3. cubitos altam, rurſus cubito contractiorem, adeoque 24. cubitos latam longamque, & inſeruiiſſe unius cubiti contractionem ambulacri loco Sacerdotibus, quò circum altare ire poſſent. Cornua prodiiſſe ex angulis hujusdem columnæ cubitalia in longitudine & latitudine, ut ſpatium inter cornua medium fuerit 22. cubitorum. Intra cornua adfuiſſe aliud ſpatium cubitale, quod pertigerit ad focum usque, ut vera altaris tum longitudo tum latitudo remanſerit 20. cubitorum. De quibus noſter Textus.

Deeſt in Textu ſpecialior altaris deſcriptio, ut & cliui, quo aſcendebatur ad altare, forte ſaxei, quapropter iconem reſeruamus ad Ezech. XLIII. 13. &c.

Fata altaris hujus Solomonæi haud memorat Scriptura. Certum id, perſtitiſſe ad usque tempora impii Ahas, qui non ſolum æneum mare ſemouit à bobus, & lebetes à baſibus ſuis, ſed nouum prorſus altare fieri curauit ad Damaſceni modulum, idque collocauit inter Templum & vetus altare verſus Septentrionem. An verò nouum hoc altare à filio Hiskia juxta cum aliis aris idololatriæ dicatis 2. Reg. XVIII. 22. fuerit denuò deſtructum, & qualisnam fuerit ejus conſtructio, de eo nil inuenimus in Sacris. Lapideum fuiſſe præſumere licet ex eo, quòd 2. Reg. XXXV. & Jer. LII. 17. inter alia ænea Templi vaſa à Babyloniis abducta nulla prorſus fiat altaris ænei mentio. Certum id, ſecundi Templi altaris ſtructuram fuiſſe lapideam. v. 1. Maccab. IV. 44. 45. 46. De quo legi meretur eruditione omnimoda refertus Tractatus integer amici quondam mihi conjunctiſſimi, qui νῦν ἐν ἁγίοις, *Johannis Jacobi Crameri.*

2. Paralip. Cap. IV. verſ. 2-13.

2. Fecit quoque mare fuſum, habens decem cubitos à labio ſuo ad labium ſuum, rotundum circunquaque, altitudo ejus quinque cubitorum, & linea triginta cubitorum cingebat ipſum per ambitum.

3. Effigies quoque boum erat ſubter ipſum per ambitum, qui ambiebant ipſum, decem cubitis circumibant mare per ambitum. Duo ordines erant boum fuſi in fuſura ejus.

4. Stabat ſuper duodecim boues, tres vertebant faciem ad Septentrionem, tres reſpiciebant ad Occidentem, tres verſi erant ad Meridiem, & tres reſpiciebant ad Orientem, eratque mare illis ſupra impoſitum, poſteriora autem eorum omnia erant introrſus.

5. Craſſities ejus palmum habebat, & labium ejus erat fabrefactum ut labium crateris, germinante Lilio, capiebatque Batorum tria millia.

6. Fecit inſuper decem labra, & poſuit quinque à dextera, & quinque à ſiniſtra, ut lauarent & abluerent in eis opus holocauſti, mare autem, ut in eo lauarent Sacerdotes.

10. Porro mare poſuit à latere dextro ad Orientem, ex aduerſo Meridiei.

12. Columnas duas & Epiſtylia rotunda cum coronamentis ſuper capita columnarum duarum, & reticula duo ad tegendum Epiſtylia duo rotunda, & coronamenta, quæ erant ſuper capita columnarum.

13. Mala Punica quadringenta in duobus retibus, duos nempe ordines malorum Punicorum unicuique

2. Mare etiam fuſile decem cubitis à labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus.

3. Similitudo quoque boum erat ſubter illud, & decem cubitis quædam extrinſecus cælaturæ, quaſi duobus verſibus aluum maris circuibant: boues autem erant fuſiles.

4. Et ipſum mare ſuper duodecim boues poſitum erat, quorum tres reſpiciebant ad Aquilonem, & alii tres ad Occidentem: porro tres alii Meridiem, & tres, qui reliqui erant, Orientem, habentes mare ſuperpoſitum: poſteriora autem boum erant intrinſecus ſub mari.

5. Porro vaſtitas ejus habebat menſuram palmi, & labium ejus erat quaſi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque tria millia metretas.

6. Fecit quoque conchas decem, & poſuit quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris, ut lauarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant: porro in mari ſacerdotes lauabantur.

10. Porro mare poſuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem.

12. Hoc eſt, columnas duas, & epiſtylia, & capita, & quaſi quædam retiacula, quæ capita tegerent ſuper epiſtylia.

13. Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum ſingu-

reti,

reti, ut tegerent duo Epiſtylia & coronamenta, quæ erant in ſummitate columnarum.

lis retiaculis jungerentur, quæ protegerent Epiſtylia, & capita columnarum.

Vid. 1. Reg. Cap. VII. verſ. 16. 17. 18. 20. 23. ad 26. 38. 39. 41. 42.

2. Paralip. Cap. VII. verſ. 1.

Cumque Solomon finem feciſſet orandi, ignis deſcendit de cœlis, & deuorauit holocauſtum & victimas, & Gloria DOMINI impleuit domum DOMINI.

Cumque complêſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cœlo, & deuorauit holocauſta & victimas: & majeſtas DOMINI impleuit domum.

2. Paralip. Cap. VIII. verſ. 17. 18.

17. Tunc profectus eſt Solomon in Eziongaber, & in Eloth in littore maris in terra Edom.

18. Miſerat autem ei Hiram per manum ſeruorum ſuorum naues, & famulos, qui gnari erant maris, veneruntque cum ſeruis Solomonis in Ophir, & tulerunt illinc Auri Talenta quadringenta & quinquaginta, & aduexerunt ad Regem Solomonem.

17. Tunc abiit Salomon in Aſion-gaber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ eſt in terra Edom.

18. Miſit autem ei Hiram per manus ſeruorum ſuorum naues, & nautas gnaros maris, & abierunt cum ſeruis Salomonis in Ophir: tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

Vid. 1. Reg. Cap. IX. verſ. 28. X. verſ. 11.

2. Paralip. Cap. IX. verſ. 1.

Regina quoque Saba audita fama Solomonis venit Hieroſolyma, ut tentaret Solomonem acutis quæſtionibus (venit, inquam) exercitu valde magno, cum Camelis portantibus odores, & Aurum in copia, lapidesque pretioſos.

Regina quoque Saba cum audiſſet famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus, in Jeruſalem, cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque precioſas.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 2.

2. Paralip. Cap. IX. verſ. 9.

Dedit præterea Regi centum & viginti Talenta Auri, & odoramentorum magnam vim, lapides quoque pretioſos; hujusmodi odores,

Dedit autem Regi centum viginti talenta Auri, & aromata multa nimis, & gemmas precioſiſſimas: non fuerunt aromata talia, ut

quales attulerat Regina Saba Regi Solomoni, non fuerunt.

hæc, quæ dedit Regina Saba Regi Salomoni.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 10.

2. Paralip. Cap. IX. verſ. 10. 13. 15. 16. 17. 21.

10. Ad hæc ſerui Hiram, & ſerui Solomonis, qui adferebant Aurum ex Ophir, aduexerunt quoque ligna Algumim, & lapides pretioſos.

10. Sed & ſerui Hiram cum ſeruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyna, & gemmas precioſiſſimas.

13. Jam pondus Auri, quod venit Solomoni ſingulis annis, fuit ſexcenta & ſexagena ſex talenta Auri.

13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per ſingulos annos, ſexcenta ſexaginta ſex talenta auri.

15. Fecit quoque Rex Solomon ducentas haſtas ex Auro ductili, ſingulæ haſtæ habebant ſexcenas (minas) Auri ductilis.

15. Fecit igitur Rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur.

16. Et trecenta ſcuta ex Auro ductili, trecenas (minas) Auri ſingulis ſcutis, repoſuitque ea Rex in domo Saltus Libani.

16. Trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta: poſuitque ea Rex in armamentario, quod erat conſitum nemore.

17. Fecit deinde Rex Solium magnum eburneum, obduxitque illud Auro mundo.

17. Fecit quoque Rex ſolium eburneum grande: & veſtiuit illud auro mundiſſimo.

21. Siquidem Claſſis Regis ibat in mari cum ſeruis Hiram: ternis annis ſemel veniebat Claſſis marina adferens Aurum, Argentum, Ebur, Simias atque Pauones.

21. Siquidem naues regis ibant in Tharſis cum ſeruis Hiram, ſemel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur & ſimias, & pauos.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 11. 16. 17. 18. IX. verſ. 28.

2. Paralip. Cap. IX. verſ. 27.

Et aduexit Rex Argentum in Jeruſalem, ut lapides, & Cedros aduexit ut Sycomoros, quæ in planitie abundant.

Tantamque copiam præbuit argenti in Jeruſalem, quaſi lapidum: & cedrorum tantam multitudinem velut ſycomororum, quæ gignuntur in campeſtribus.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 27.

2. Paralip. Cap. X. verſ. 11. 14.

— Pater meus caſtigauit vos flagellis, ego autem caſtigabo vos flagris aculeatis.

— Pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos ſcorpionibus.

Vid. 1. Reg. Cap. XII. verſ. 11. 14.

2. Paralip. Cap. XVI. verſ. 12.

Ægrotauit autem Aſa anno Regni ſui trigeſimo nono pedibus ſuis, donec morbus ſuus valde increſceret —

Ægrotauit etiam Aſa anno triceſimo nono regni ſui dolore pedum vehementiſſimo —

EA eſt morborum in Sacro Codice memoratorum conditio, ut conjecturæ potior locus ſit, quàm demonſtrationi. Non eas obſeruant Regulas Scriptores ſacri, quas Medici præſcribunt Medicis. Haud enumerant diſtinctè loca affecta, accidentia, ſymptomata, initium, progreſſum, ἀκμὴν, declinationem, intenſiones, remiſſiones, remediorum adhibitorum vel regiminis obſeruati vires, quæ quidem omnia ad hiſtoriam morbi condendam abſolutè ſunt neceſſaria. Legatur hac de re diuus Hippocrates περὶ Νόσων, cujus Præcepta ſequuntur & venerantur moderni. Interpretibus Sacræ Scripturæ id in hiſtoria plurimorum morborum accidit, quod nobis Medicis, ſi de paucis iisque haud Pathognomonicis ſignis fiat relatio, ex quibus hariolari vix licet, nedum judicare ſolidè. Hæc ferè eſt ratio morbi, quo lethaliter decubuit *Aſa*. Hunc *Podagræ* nomine communiter baptizant Commentatores, qui pedum dirus morbus jam olim eos potius afflixit, qui diuitiis abundant, quàm eos, qui cum pauperie certant. Augurari fortè quid licet ex morbi hujus incremento, qui Regem lecto affixit. Textus habet עַד לְמַעְלָה *ad lemalah*. LXX. ἕως σφόδρα, item ἕως ἄνω, *usque ſupra*, *usque ad ſupra*, quæ loquendi ratio quadrat Podagræ à pedibus verſus ſuperiora veluti regurgitanti, vel reaſcendenti, Galli aptè vocant *une Goute remontée*. Morbus hic nullum vitæ intentat periculum, quam diu hæret in partibus ignobilioribus, artubus extremis, ſed ægro doloribus aliquandiu fatigato, neruoſo ſyſtemate tot reiteratis vellicationibus dolorificis fatigato & laſſato, ſi malum metaſtaſi fatali remigret ad viſcera nobiliora, abdominis, pectoris & capitis, filum vitæ abrumpitur facile. Tolerari poteſt hæc exegeſis, ſed nec proſcribi alii pedum morbi, (quandoquidem pedum generalis fit mentio,) quos inter mihi quidem haud diſpliceret tumor *pedum œdematoſus*, qui ad viſcera ſenſim ſine ſenſu aſcendens, majoribus ſucceſſiuè incommodis, abdominis tenſione, Dyſpnœa, ægro moleſtus in Aſciten, Pectoris Hydropem, mortemque ipſam definit.

TAB. D.

2. Paralip. Cap. XXI. verſ. 18. 19.

18. Poſt hæc omnia feriit eum (Joramum) DOMINUS in viſceribus ejus morbo incurabili.
19. Factum eſt autem poſt dies aliquot, quum tempus eſſet exactum poſt finem annorum duorum, efluxerunt viſcera ejus in ipſo morbo ejus, mortuusque eſt peſſimis morbis, nec fecerunt ei buſtum, quemadmodum buſta fecerunt patribus ſuis.

18. Et ſuper hæc omnia percuſſit eum DOMINUS alui languore inſanabili.
19. Cumque diei ſuccederet dies, & temporum ſpatia voluerentur, duorum annorum expletus eſt circulus; & ſic longa conſumptus tabe, ita ut egereret etiam viſcera ſua, languore pariter, & vita caruit.

PRædixerat ante dirum hoc malum Joramo Elias, ut certus eſſet Rex, eſſe morbum θεῖλατον v. 15. *Te percutiet doloribus magnis, morbo viſcerum tuorum, donec effluant viſcera tua præ dolore, qui in dies creſcet. (Tu autem ægrotabis peſſimo languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per ſingulos dies.)* De hoc morbo generatim id eſt animaduertendum, quod ſupra diximus de Aſæ morbo. Verba Textus ideas dant vagas, ut omnino liceat Interpretibus ventris huic vel viſcerum morbo, νόσῳ κοιλίας LXX. tale dare ſpecificum nomen, quod cuiuis videtur eſſe conueniens magis. Placet his *Dyſenteria*, doloroſa ſanguinis per inferiora excretio, aliis *Tenesmus*, continuus egerendi conatus, & tantus, qui comitem habet, vel inſequentem, *Procidentiam Ani:* aliis *Fiſtula Ani*, qua nunc ſanguis excernitur, nunc Pus: aliis *Hernia*, ſpeciatim inteſtinalis, & quæ per *inflammationis* viam abit in *Ileum*, tandemque terminatur morte: aliis *Colica*, unus ex doloriſſimis imi ventris affectibus, quo & *Arius crepuiſſe* dicitur *medius viſceribus effuſis* apud *Sozomen. Hiſt. Eccleſ.* c. 29. 30. Sunt voces מְעַיִם, מְעֶה *meah*, *meajim*, κοιλία, *viſcera*, voces omnibus nobilioribus partibus internis, cauis præſertim, κοίλοις, communes: in ſtrictiori paulò ſignificatu habemus τὴν ἄνω κοιλίαν, ventriculum, καὶ τὴν κάτω κοιλίαν Aluum ſeu Anum. Et fortè intelligi poteſt utraque Aluus, ſuperior & inferior, euacuatio lethalis ἄνω καὶ κάτω, inflammatione ſtipata & doloribus intenſiſſimis, qualem habemus in cholera, vel & iliaca paſſione. Sic autem non egeſta fuerint viſcera ipſa, ſed contenta duntaxat, quæ ſumuntur paſſim pro continenti. Qui tum Eliæ prædictionem, tum Textum effectus teſtem attentius conſiderat, is haud obſcurè videbit, conflictatum eſſe diu Joramum cum multis & grauibus morbis, nominatim imi ventris, qui propter multiplices neruorum plexus ſolent eſſe doloriſſimi: cruciatum iteratis torminibus, emaciatum frequentibus dejectionibus, vel & vomitibus, quam malorum Iliadem tandem finire poterat ipſum Iliacum, vel Diarrhœa colliquatiua, abraſis ipſis non ſolùm Inteſtinorum interioribus membranis, ſed totius corporis ſolidioribus partibus. Abundet ſuo ſenſu quilibet.

2. Paralip. Cap. XXV. verſ. 18.

Tum miſit Joas Rex Iſrael ad Amaziam, Regem Juda, hujusmodi mandata: Carduus, qui eſt in Libano, miſit ad Cedrum, quæ eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam

At ille remiſit nuncios, dicens: Carduus, qui eſt in Libano, miſit ad Cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem: & ecce, beſtiæ, quæ erant in ſylua

am

TAB. D.

II. PARAL. Cap. XXI. v. 18. 19.
Ioram Colicus.

II. Büch der Chron. Cap. XXI. v. 18. 19.
Iorams schmertzhaffte Grim̄en.

Catharina Sperlingin sculp.

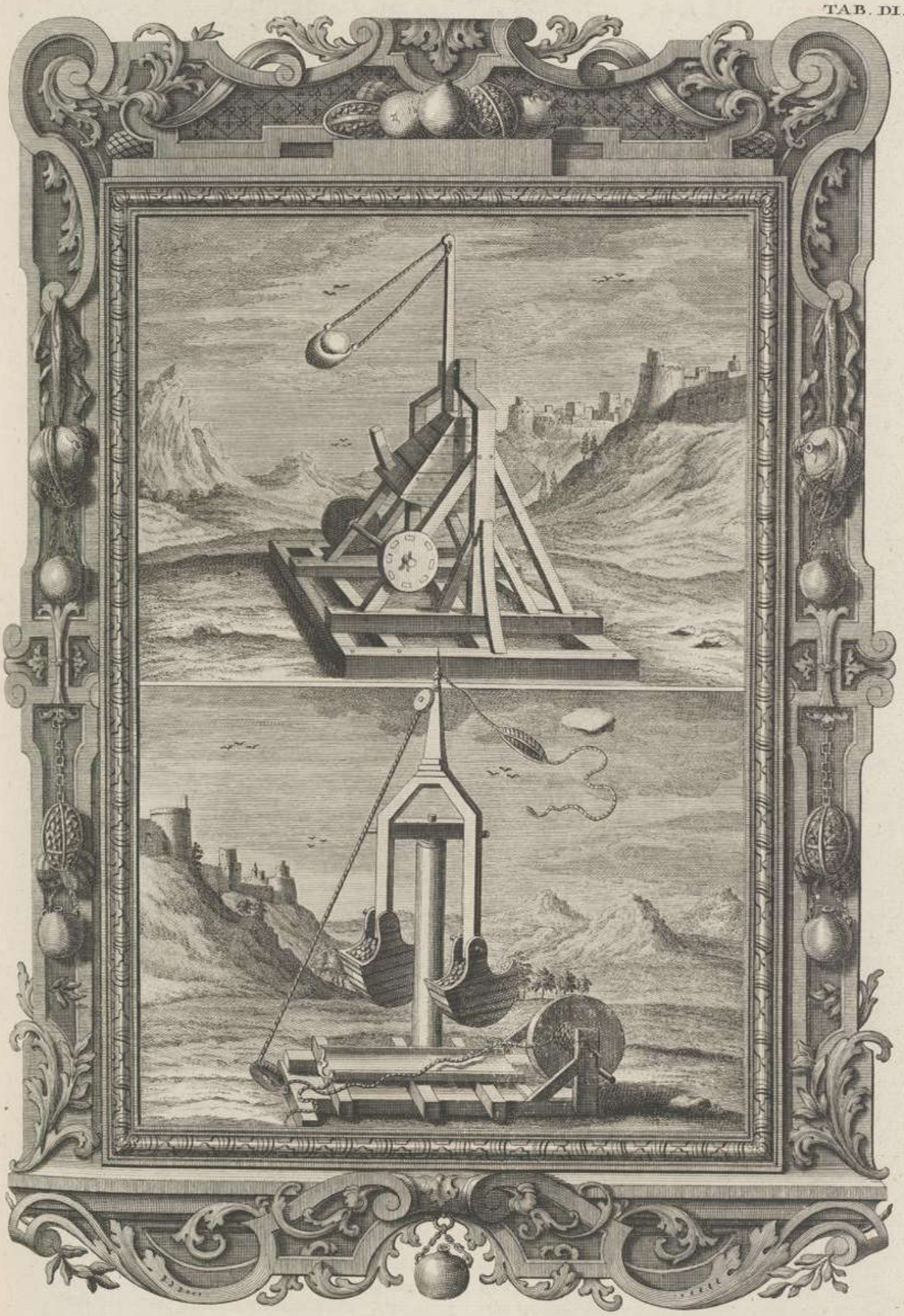

II. PARAL. Cap. XXVI. v. 15.
Balliſtæ.

II. Buch der Chron. Cap. XXVI. v. 15.
Stein-Schleüder.

G. Lichtensteger sculps.

am filio meo uxorem, & præteriit fera, quæ erat in Libano, & conculcauit Carduum.

Libani, tranſierunt, & conculcauerunt carduum.

Vid. 2. Reg. Cap. XIV. verſ. 9.

TAB. DI.

2. Paralip. Cap. XXVI. verſ. 15.

Et fecit in Jeruſalem ingeniosè excogitata quædam tormenta aut machinas, quæ eſſent in turribus & mœniis ad ejaculandum ſagittas & lapides magnos —

Et fecit in Jeruſalem diuerſi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, ut mitterent ſagittas, & ſaxa grandia —

SUbſidio venit hic locus iis, qui artium, nominatim bellicarum, variarumque machinarum inuentionem Orientalibus potius populis adſcribunt, quàm vel Græcis vel Romanis. Fuere ab omni æuo, & ſtatim à lapſu, bella, oppugnationes: mutuas mortalium & integrarum Nationum cædes ſuaſit corruptio, defenſiua remedia dictauit ſolers pro conſeruatione ſui natura. Sed ut varia fuit variis temporibus oppugnatio, ita & variabat defenſio. Certabant ſemper corrupta hominum ingenia inſidiis pariter & remediis. Debebant impetus retundi adæquatis proportionatisque auxiliis. Hinc & varia apud veteres modernosque Architectura militaris tum offenſiua, tum defenſiua. Incipit æra modernæ ab inuento pyrio ſiue acheronteo puluere. Epochæ natiuitatem hic dedit ſclopetis, tormentis, mortariis, miſſilibus variis globis: Pugnatum antea haſtis, ſagittis, jaculis, ſaxis, lapidibus, arietibus, balliſtis, ſcorpionibus. In Textu noſtro memorantur חִשְׁבֹּנוֹת מַחֲשֶׁבֶת חוֹשֵׁב *chiſchbonoth machaſchebeth choſchebh*, μηχαναὶ μεμηχανευμέναι λογιστῶ, *ingeniosè excogitata quædam tormenta aut machinæ.* Poſitæ erant hæ *machinæ in turribus & mœniis ad ejaculandum ſagittas & lapides magnos*; & ita quoad ſcopum & effectus deſcribuntur, ut dubium haud ſit, fuiſſe *Balliſtas*, vel *Balliſtras* ita dictas à βάλλειν, à jaciendo, quod lapides jecerint, tum ex caſtris intra mœnia urbium, tum ex mœniis & turribus ad hoſtes. Hujusmodi machinarum mentio fit apud *Ciceronem* II. *Tuſcul. Ut Balliſtæ lapidum, & reliqua tormenta, eo grauiores emiſſiones habent, quo ſunt contenta atque adducta vehementius.* Vocantur aliàs hæ machinæ λιθόβολοι, πετρόβολοι, πετροβολικὰ ὄργανα, ἀφετήρια ὄργανα, μάγγανα & μαγγανικὰ, *Mangones, Monangones, Mangæ, Mangonellæ, Mangonalia, Mangatella, Petrariæ, Scorpiones,* σφενδόναι. Vires hujusmodi machinarum quod attinet, inuenimus eas mortariis noſtris vel pares, vel majores; *Balliſtas centenarias* item *Talentarias* apud *Nonium*, quæ lapides jaciebant centenum pondo: πετροβόλους τριταλάντους, *Petrarias trium Talentorum* apud *Diodor.* XX. quale ſanè pondus omnia obuia & contundebat & diffringebat. *Lucan.* L. III.

At ſaxum, quoties ingenti verberis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abſcidit impulſo ventorum adjuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat, totos cum ſanguine diſſipat artus.

Balliſtas commendant alia: diſtantia, ſi ab uno ad tria ſtadia facta fuit projectio: numerus, ſi noctu 500. de die ad 1000. ſaxa jecere: uſus in ipſa pugna, ubi *ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebant, Tacito* teſte III. Hiſt. Ad hæc omnia non opus fuit tanto globorum miſſilium ferreorum, pulueris pyrii, ſulphuris, nitri, picis, quali hodie, apparatu. Saxa proſtant ubique, & omnia facit machina. Formam ſic deſcribit *Ammianus Marcellinus* L. XXIII. *Scorpionis, quem appellant nunc Onagrum, hujusmodi forma eſt. Dolantur axes duo quernei vel elicei, curuanturque mediocriter, ut prominere videantur in gibbos: hique in modum ſerratoriæ machinæ connectuntur, ex utroque latere patentius perforati: quos inter per cauernas funes colligantur robuſti, compagem, ne diſſiliat, continentes. Ab hac medietate reſtium ſtilus exſurgens obliquus, & in modum temonis jugalis erectus, ita neruorum modulis implicatur, ut altius tolli poſſit & inclinari: ſummitatique ejus unci ferrei copulantur, è quibus pendet ſtuppea vel ferrea funda, cui ligno fulcimentum proſternitur ingens cilicium, paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum,*

& locatum ſuper congeſtos ceſpites, vel latericios aggeres. Nam muro ſaxeo hujusmodi moles impoſita disjectat, quicquid inuenerit ſubter, concuſſione violenta, non pondere. Cum igitur ad concertationem ventum fuerit, lapide rotundo fundæ impoſito, quaterni altrinſecus juuenes repagula, quibus incorporati ſunt funes, explicantes, retrorſum ſtilum penes uncinum inclinant, itaque demum ſublimis adſtans magiſter clauſtrum, quod totius operis continet vincula, referat malleo forti percuſſum. Unde abſolutus ictu volucri ſtilus, & mollitudine offenſus cilicii ſaxum contorquet, quicquid incurrerit colliſurum. Et tormentum quidem appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: Scorpio autem, quoniam aculeum deſuper habet erectus, cui etiam Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod aſini feri, cum venatibus agitantur, ita eminus lapides calcitrando poſt terga emittunt, ut perforent pectora ſequentium, aut diffractis oſſibus capita ipſa diſplodant. De his Balliſtis vide plura in *Lipſii Poliorceticis* L. III. Dial. III. & IV. ex quo Tabulæ præſentis Icones mutuò peto.

TAB. DII.

2. Paralip. Cap. XXVII. verſ. 4. 5.

4. Ædificauit (Jotham) præterea ciuitates in montanis Juda, & in nemoribus extruxit arces & turres.

5. Is etiam bellum geſſit cum Rege Ammonitarum, quibus etiam ſuperior factus eſt, ut darent ei Ammonitæ eodem anno centum talenta Argenti, & decem mille Coros tritici, atque hordei decem mille. Hæc tribuerunt ei Ammonitæ, & deinceps anno ſecundo ac tertio.

4. Urbes quoque ædificauit in montibus Juda: & in ſaltibus caſtella, & turres.

5. Ipſe pugnauit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos: dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbuerunt filii Ammon in anno ſecundo & tertio.

QUi vel primis deguſtauit labris Architecturæ militaris rudimenta, eum latere nequit, applicari debere defenſiuam non minus quàm offenſiuam ſitui loci; quadrare Regionibus montoſis, ſyluoſis, arces ac turres, ſpeciatim in montium clauſuris, ubi parua ſæpe manu irruentium hoſtium impetus retundi, valles & planities in tuto poni, & munita illa, vel ab ipſa natura, editiora loca facile defendi poſſunt. Hujusmodi arcibus ſiue caſtellis munitiſſima olim fuit Heluetia noſtra, ex quibus tanquam fœcunda matre prodiere illuſtres, adhuc dum in exteris Regionibus ſuperſtites, proſapiæ meritis, dignitatibus, opibus eminentes. Preſſerat Iſraelitas undique ingens hoſtium numerus: poſcebat ratio ſtatus defenſionem: media poterant eſſe caſtella ſeu fortalitia, inprimis limitanea, & urbes turritæ, quæ terrori ſunt potentibus quibusque vicinis. Exemplo poſſunt eſſe noſtri temporis Principes, qui Regna ſua fortalitiis limitaneis cingunt. Imo animum addunt bellicoſis Principibus, ut limites ſuos egreſſi in vicinas terras excurrant. Ita Jothamus noſter non arcuit duntaxat Ammonitas, ſed expeditionibus contra eos factis reddidit tributarios, ut quotannis, ſaltem ad triennium, *dederint* hi *centum talenta argenti*, ſiue 150000. Imperiales, & 10000. *coros tritici*, totidemque *hordei*, qui æquales ſunt 7200000. Sextariis Romanis, 114117. quartalibus $8\frac{6}{17}$. modiolis, menſuræ Thuricenſis.

II. PARAL. Cap. XXVII. v. 4. 5.
Castella pro coercendis tributariis.

II. Buch der Chron. Cap. XXVII. v. 4. 5.
Berg- und Defensions-Schlöſſer.

I. G. Pintz sculps.

ESR. Cap. II. v. 64. 65. NEH. cap. VII. v. 66. 67.
Exitus Iſraelitarum ex Babele.

Buch Eſr. Cap. II. v. 64. 65. B. Neh. C. VII. v. 66. 67.
Iſrael zieht aus Babel.

I. G. Pintz sculps.

LIBER ESRÆ.

TAB. DIII.

Esr. Cap. II. vers. 64. 65.

64. Uniuersæ multitudinis ad unum usque quadraginta duo millia trecenti & sexaginta.
65. Præter seruos eorum & ancillas eorum, quorum erant septem millia, trecenti & triginta septem, erantque eis cantores & cantatrices ducenti.

64. Omnis multitudo, quasi vir unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta:
65. Exceptis seruis eorum & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: & in ipsis cantores atque cantatrices ducenti.

Nehem. Cap. VII. vers. 66. 67.

66. Totius igitur multitudinis ad unum usque quadraginta duo millia trecenti & sexaginta.
67. Præter seruos eorum & ancillas eorum, quorum fuerunt septem millia, trecenti triginta septem. Fuerunt & inter eos cantores & cantatrices, nempe ducenti & quadraginta quinque.

66. Omnis multitudo, quasi vir unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta:
67. Absque seruis & ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem: & inter eos cantores, & cantatrices, ducenti quadraginta quinque.

SUnt hæc ex vexatissimis Scripturæ Sacræ locis, quæ ansam osoribus veritatis dant Sacri Codicis ἀυθεντίαν vel cauillandi vel subruendi. Hos inter eminet spinosus ille *Spinoza* Tract. *Theol. Polit.* c. 10. p. 133. Perstringunt hi censoriâ virgulâ summam 42360. eorum, qui Cyro Rege jubente, & gratiosè concedente ex Captiuitate Babylonica rediere Hierosolymam, quod incongrua sit exposita summa partibus singulis additis, contraria primis Arithmeticæ regulis, utpote quæ partium summa ascendat duntaxat ad 29818. Irrepsisse proin errorem siue in summam, siue in partes singulas, & in his potius quærendum, quam in illa, quod facilius memoria hæserit summa integra, quàm familiarum singularum numeri. Accedit, quòd Nehemias eandem cum Esra producat summam, sed in familiarum enumeratione multum diuertat, numeros particulares nunc augens, nunc minuens, qui omnes adsurgerent ad 31089. Audiamus *Spinozam* cauillantem. *Commentatorum*, inquit, *qui has euidentes contradictiones reconciliare conantur, unusquisque pro viribus sui ingenii quicquid potest fingit, & interea, dum scilicet literas & verba Scripturæ adorant, nihil aliud faciunt, quam Bibliorum Scriptores contemtui exponere, adeò ut viderentur nesciuisse loqui, neque res dicendas ordinare: imo nihil aliud faciunt, quàm Scripturæ perspicuitatem plane obscurare. Nam si ubique liceret Scripturas ad eorum modum interpretari, nulla esset sanè oratio, de cujus vero sensu non possemus dubitare. Sed non est, cur circa hæc diu detinear, mihi enim persuadeo, quod si aliquis Historicus ea omnia imitari vellet, quæ ipsi Scriptoribus Bibliorum deuotè concedunt, eum ipsi multis modis irriderent. Et si putant, eum blasphemum esse, qui Scripturam alicubi mendosam esse dicit, quæso quo nomine tum ipsos appellabo, qui Scripturis quicquid lubet affingunt? qui Sacros Scriptores ita prostituunt, ut balbutire & omnia confundere credantur? qui denique sensus Scripturæ perspicuos & euidentissimos negant. — ridicula sanè pietas, quod loca clara obscuris, & recta mendosis accommodent, & sana putridis corrumpant.* Moderatio-

res hac in parte *Lud. Capellus* & *Clericus* errores confitentur in Esra & Nehemia, sed causam conjiciunt in Sacri Codicis Copistas, qui facile, circa numeros inprimis, committere sphalmata poterant, qualia irrepsisse volunt in *Joseph. Ant.* L. XI. c. 1. Textus ita se habet. τῶν δ' ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας συνελθόντων εἰς Ἱεροσόλυμα Μυριάδες ἦσαν τέσσαρες καὶ διςχίλιοι, τετρακόσιοι καὶ ἑξήκοντα δύο. *Eorum verò, qui è captiuitate conuenerunt Hierosolyma, Myriades erant quatuor, duo millia & quadringenti sexaginta duo.* Ubi pro νξβ'. qui extant in Exemplaribus editis scribendum vult *Clericus* τξ. quod Græci aliter hic non habeant ac Hebræi τριακόσιοι ἑξήκοντα. Fatentur mecum Orthodoxi, qui pro Sacri Codicis literis, apicibus & punctis pugnant tanquam pro aris & focis, differre Esram à Nehemia tum in numeris partialibus familiarum, tum in summa totali, sed negant, quam alii in præjudicium αὐθεντίας formant, consequentiam. 12542. illos, qui familiis pro complemento summæ totalis 42360. insuper addi debent, quærunt partim apud Israelitas, qui ex reliquis decem tribubus sese adsociârunt Judæis, partim apud Leuitas, & alios, qui Genealogias suas probare non poterant. Ubi hujusmodi effugia, & probabiles admodùm rationes explicandi saluo manente Textu præstò sunt, non discedendum est facile à litera. Constat, Esram & Nehemiam non eodem tempore adgressos fuisse iter, & contingere facile poterat, ut multi ex Nehemiæ sociis adjuncti fuerint illis, qui jam ante ascenderant Esra Duce Hierosolymam, unde forsan est, quòd plerique ex Nehemiæ numeris, sicubi ab Esraicis differunt, sint majores: Adde, multos potuisse ante Nehemiæ aduentum diem suum obire, alios in lucem edi, ut proin habuerit Nehemias, quos in enumeratione sua nunc adderet, nunc subtraheret. Patebunt hæc luculentius ex subjuncto familiarum parallelismo.

	apud Esram	Nehemiam
Filii Parhos - -	2172.	2172.
Sephatiæ - -	372.	372.
Arah - - -	775.	652.
Pahat-Moab -	2812.	2818.
Elam - - -	1254.	1254.
Zattu - - -	945.	845.
Filii Saccai - - -	760.	760.
Bani - - -	642.	648.
Bebai - - -	623.	628.
Asgad - -	1222.	2322.
Adonikam - -	666.	667.
Biguai - -	2056.	2067.
Adin - - -	454.	655.
Ather - - -	98.	98.
Bezai - - -	323.	324.
Jorah - - -	112.	112.
Hasum - - -	223.	
Gibbar - - -	95.	95.
Bethlehem - -	123.	188.
Netopha - - -	56.	
Anathoth - -	128.	128.
Asmaueth - -	42.	42.
Ciriath Arim, Cephirah & Beeroth - -	743.	743.
Rama & Gaba -	621.	621.
Michmas - -	122.	122.
Bethel & Ai -	223.	123.
Nebo - - -	52.	52.
Magbis - - -	156.	
Elam secundi -	254.	1254.
Harim - - -	320.	320.
Lod, Hadid, Ono	725.	721.
Jericho - - -	345.	345.
Senaa - - -	3630.	3930.
Sacerdotes.		
Filii Jedaja - - -	973.	973.
Immer - -	1052.	1052.
Pashur - -	1247.	1247.
Harim - -	1017.	1017.
Leuitæ ex filiis Jesua & Kadmiel, filiis Hodauia - -	74.	74.
Cantores, filii Assaph	128.	148.
Portarii - -	139.	138.
Nethinim & filii seruorum Solomonis -	392.	392.
Delaja, Tobiah, Nekodah	652.	642.
Summa additorum numerorum. -	29918.	31089.
- - expressa. -	42360.	42360.
Differentia - -	12442.	11271.

Esr. Cap. VIII. vers. 26. 27.

26. Et appendi in manum eorum Argenti Talenta sexcenta & quinquaginta, vasorum argenteorum centum Talenta, Auri centum Talenta.

27. Pelues aureas viginti, habentes solidos millenos, & vasa ænea au-

26. Et appendi in manibus eórum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, Auri centum Talenta.

27. Et cratères aureos viginti, qui habebant solidos millenos: & vasa ricola-

ricoloria elegantia duo, expetibilia ut Aurum.

æris fulgentis optimi duo, pulchra ut Aurum.

SUmmam en Auri Argentiue ingentem, quam captiuus hactenus, omnibus opibus deſtitutus, cum miſeria & omni calamitatum genere conflictans populus, nunc libertati ſuæ reſtitutus, Hieroſolymam reuehit, pro ſeruitio atque ædificio Templi! Perrarum gratioſiſſimæ generoſitatis in Regibus Cyro & Artaxerxe Exemplum, utpote qui non ſolùm reſtituunt ſponte, quæ ex Templo Hieroſolymitano Babelem deducta Gazæ illata fuerunt Regiæ, ſed & tributum permittunt, imo imperant, inter Gentes Paganas pro cultu alieno! Appendit *Esdras* iis, quibus theſaurus hic concreditus fuerat, *Argenti* 650. *Talenta*, id eſt, 975000. Imperiales; *vaſorum argenteorum 100. Talenta*, quæ dant 150000. Imperiales; *Auri 100. Talenta*, quæ æquiualent Ducatis aureis 1222000. Porrò *pelues aureas viginti, habentes 1000. ſolidos.* Habet heic originalis Textus אַדַרְכֹנִים *adarconim*, quam vocem interpretantur alii per *Drachmas*, per *Daricos* alii, quæ aurea Perſarum moneta ex mente *Rich. Cumberlandi* æquiualet Libræ Sterlingicæ, juxta *Eiſenſchmidium* Atticis Drachmis 20. ſiue florenis 4. crucigeris 30. unâ Drachmâ poſitâ pro 13½. crucigeris. De qua re plura ad 1. Paralip. XXIX. 7. Seriem donorum ſacrorum claudunt *vaſa ænea auricoloria elegantia duo, expetibilia ut aurum.* Habent LXX. σκεύη χαλκᾶ ϛίλβοντος, *Vulgata* & *Caſtalio*, *vaſa æris fulgentis*, Arabica verſio, *vaſa æris fulgurantis*, Syriaca, *vaſa æris Corinthii*, *Junius*, *inſtrumenta ex Orichalco præſtante.* Indicant hæ Verſiones omnes *æs* quoddam pretioſum, & forſan *Perſicum* illud vel *Indicum*, quod in *Mirabilibus* ita deſcribit *Ariſtoteles*. Φασὶ δὲ καὶ ἐν Ἰνδοῖς τὸν χαλκὸν ἅτως εἶναι λαμπρὸν καὶ καθαρὸν καὶ ἀνίωτον, ὡς μὴ διαγινώσκεσθαι τῇ χρόᾳ πρὸς τὸν χρυσόν. Ἀλλ' ἐν τοῖς Δαρείκ ποτηρίοις βατιακὰς εἶναί τινας καὶ πλείκς, ἃς εἰ μὴ τῇ ὀσμῇ ἄλλως ἐκ ἦν διαγνῶναι πότερον εἰσὶ χαλκαῖ ἢ χρυσαῖ. *Adjunt, æs eſſe in Indis tam lucidum, & purum, & rubiginis expers, ut colore ab auro non dignoſcatur. Sed & inter Darii pocula aliquot eſſe batiacas, de quibus aliter quàm ex olfactu dijudicari non poſſit, utrum æreæ vel aureæ ſint.* Judicat *Bochartus Hieroz.* P. II. L. VI. c. 16. eſſe hoc æs ipſum Ezechielis *Chasmal* I. 27. & χαλκολίβανον Apoc. I. 15. II. 18. ſiue Ἤλεκτρον, *Electrum* veterum. De hoc ære, quod in Orientali India *Suaſſa* vocatur, amplior dabitur fortè differendi locus occaſione *Chasmalis.*

LIBER NEHEMIÆ.

Nehem. Cap. VII. verſ. 70. 71. 72.

70. Pars autem præcipuorum patrum dederunt pro opere; Hathirſatha dedit in theſaurum auri ſolidos mille, pelues quinquaginta, tunicas ſacerdotales quingentas & triginta.

71. Et ex præcipuis patribus dederunt auri ſolidi viginti mille, & argenti minæ bis mille, & tunicæ ſacerdotales ſexaginta ſeptem.

72. Quod autem reliqui ex populo dederunt, auri ſolidi viginti mille, & argenti minæ bis mille, & tunicæ ſacerdotales ſexaginta ſeptem.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt impenſas in opus. Atherſatha dedit in theſaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas ſacerdotales quingentas triginta.

71. Et de principibus familiarum dederunt in theſaurum operis auri drachmas viginti millia, & argenti minas duo millia ducentas.

72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti minas duo millia & tunicas ſacerdotales ſexaginta ſeptem.

INſeruiit tributum hocce reædificando Templo, quod conſtat ex Esdr. II. 68. 69. *Ex præcipuis patribus, quum veniſſent ad Ædem DOMINI, quæ erat Hieroſolymis, liberales ſe exhibuerunt pro Domo DEI, ut collocarent eam ſuper baſi ſua. Pro viribus ſuis dederunt ad theſaurum operis aurearum drachmarum unam & ſexaginta millia, & argenti minas quinquies mille, & veſtes ſacerdotales centum. (Et de principibus patrum, cum ingrederentur tem-*

plum DOMINI, quod eſt in Jeruſalem, ſponte obtulerunt in domum DEI ad extruendam eam in loco ſuo. Secundum vires ſuas dederunt impenſas operis, auri ſolidos ſexaginta millia & mille, argenti minas quinque millia, & veſtes ſacerdotales centum.) De Daricis aureis actum ſupra. Horum ſumma 41000. ſi *Cumberlandum* ſequaris, dat totidem Libras Sterlingicas: ſi *Eiſenſchmidium* 184500. florenos: ſi *Ed. Bernardum* 221400. nam is Daricum æqualem facit 16. Solidis Anglicis (Schilling.) Computum præterea intrant 4000. Minæ Argenti. LXX. habent v. 71. μνᾶς διχιλίας τριακοσίας, pro quibus neſcio cur translator poſuerit *bis mille quadringentas*, v. 72. διχιλίας διακοσίας, *bis mille ducentas.* Textus originalis habet מָנִים *manim.* Æquiualet autem Mina Hebraica 60. Siclis. Conſtat id ex Ezech. XLV. 12. *Siclus viginti obolorum erit, & viginti ſicli, viginti quinque ſicli, quindecim ſicli erunt vobis Mina. (Siclus autem viginti obolos habet: porro viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli, minam faciunt.) Joſephus Ant.* L. XIV. c. 12. ἡ δὲ μνᾶ παρ' ἡμῖν ἴχει λίτρας β. καὶ ἥμισυ. *Mina apud nos valet Libras duas ſemis*, i. e. 30. uncias. *Eiſenſchmidius* pretium Minæ reducit ad 30. Imperiales; dabunt pro in Minæ 4000. Imperiales 120000.

TAB. DIV.

Nehem. Cap. VIII. verſ. 15.

— Egredimini in montem, & afferte frondes oleæ, & frondes ligni pinguis, frondes hadas, frondes palmarum, & frondes denſæ arboris, ut fiant tentoria, ſicut ſcriptum eſt.

— Egredimini in montem, & afferte frondes oliuæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemoroſi, ut fiant tabernacula, ſicut ſcriptum eſt.

OCcurrunt in Hiſtoria *Feſti Tabernaculorum*, quod *omnium ſanctiſſimum & maximum* cluet *Joſepho*, ἑορτὴ τοῖς ἑβραίοις ἁγιοτάτη καὶ μεγίστη, varia, quæ varios occupant, Theologos, Antiquitatum Judaicarum curioſos, Criticos, Hiſtoricos. Nos ea ſeligemus, quæ noſtri ſunt fori, herboriſaturi cum Judæis, decerpturi arborum frondes, easdemque collaturi cum Lev. XXIII. 40. ubi memorantur *fructus ligni ſpecioſi, rami palmarum, & rami arboris denſæ, & ſalices torrentis: (fructus arboris pulcherrimæ, ſpathalasque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente.)* Tabernacula ſub dio ex frondibus elegantis viroris & gratiſſimi odoris conſtructuri, frondes in manibus geſtaturi. Vero equidem eſt ſimile, exprimi in Textu noſtro, & Leuit. loco citato arbores certas, non quod ex iis ſolis, aliis quibuscunque excluſis, conſtruerentur tabernacula; quæ enim, quæſo, Regio ſuffeciſſet millenis tot uno eodemque in loco tabernaculis? Licitum erat & alias quascunque, hederas, pinus, pàpulos, betulas, accerſere in conſortium, ſed conueniebat inprimis frondes ſeu ramos decerpere ex arboribus multi & glutinoſi, vel & reſinoſi ſucci, ne citò nimis vel virorem amitterent, vel areſcerent. עֲלֵי־זַיִת *ale tſajith*, LXX. φύλλα ἐλαίας, *frondes* folioſæ *oleæ.* Eſt arbor hæc ſucco oleoſo diues, viroris conſtantis, ſymbolum populi DEI. Rom. XI. 17. Hoſ. XIV. 6. Præconum Euangelii. Zach. IV. 3. 13. *Mineruæ* apud Athenienſes cumprimis *ſacra.* Plin. L. XII. c. 1. adeò ſacra, ut *in profanis uſibus polluí fas non fuerit, & ne propitiandis quidem numinibus accendi ex ea altaria aræue debuerint.* Id. L. XV. c. 30. Manſit & nominis זַיִת viror apud Populos Orientales. Turcis olea eſt *zeitun, zeitunet aghagi:* oleum oliuarum *zeitun jaghy, zeit jaghy. Meninzk. Lex.* 2497. Sequuntur עֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן *ale ets ſchemen, frondes ligni pinguis*, LXX. φύλλα ξύλων κυπαρισσίνων, *folia lignorum cupreſſinorum;* placet Vernaculæ noſtræ *Balſamum, Balſam-Zweige*, ſcopo apprimè quadrans, ſed pretioſum nimis id, & in Judæa perrarum. Ut *Cupreſſo* potius, vel cuiuis alii ex reſiniferis arboribus dare poſſimus, quam Balſamo, ſuffragia. Sanè *Senw* & *Zebri Zemin.* Turcis adhuc notat Cupreſſum. *Meninzk. Lex.* 2488. 2870. Placeret & *Jaſmini* omne genus, utpote grati & viroris, & odoris, cujus quoque flores ſunt in deliciis. Vox ipſa, *Jaſminum*, Turcarum *jaſemin* alludit ad Hebræorum *Schemen*, imo Perſæ fruticem hunc adhuc nominant *Semen, ſæmſæk, ſimſyk, ſiimſuk*, ut Jasminum album & oleum *Zæmbæk*, *Meninzk. Lex.* 2672. 2674. 2470. Decerpere licebat porrò עֲלֵי הֲדַס *ale hadas*, LXX. φύλλα μυρσίνης, *frondes hadas*, id eſt, ut Vernacula exprimit, *Myrti, Myrten-Zweige.* Commendabat ſe Myrtus

NEHEM. Cap. VIII. v. 15
Festum Tabernaculorum.

Buch Nehem. Cap. VIII. v. 15.
Lauber-hütten-Fest.

I. G. Pintz sculps.

ESTH. cap. 1. v. 6.
Regia Ahasveri magnificentia.

Buch Esth. Cap. 1. v. 6.
Ahasveri Königlicher Pracht.

B. Probst sculps.

tus conſtanti foliorum virore, & ſuaueolentia, arbor παραβλασιν, ſoliditate ligni.

Solido Paphia de robore Myrtus.

Virgil. Georg. L. II. Fidelium Symbolum, quæ & triumphantibus olim coronas dedit. Inprimis poterant ſtruendis tabernaculis ſeruire עֲלֵי תָמָרִים *ale themarim*, memorati quoque Lev. XXIII. 40. Tyri, Damaſci, Judææ, Alexandriæ, Phœnicum in Sicilia, Africa, & Hiſpaniæ coloniarum Symbolum, in horum populorum numis frequentiſſimè obuium, victoriæ quoque ſignum. Habent LXX. φύλλα φοινίκων. Agmen claudunt עֲלֵי עֵץ עָבוֹת *ale ez aboth, frondes denſæ arboris, Zweige von dicken Bäumen*, quo nomine videntur indicari rami quarumuis arborum, quarum vimina folioſa connectendis tabernaculis, & umbræ gratæ conciliandæ poterant eſſe apta.

Ex recenſitis fruticibus & arboribus ſiſtimus *Jasminum vulgatius flore albo.* C. B. *Jasminum ſiue Geſſeminum flore albo.* I. B. quod in hortorum angulis apricis & ad ornamenta pergularum pedamentis erigitur. Fig. A. cum ſuo charactere. B.

Myrtus ſequitur *Italica* ſiue *Myrtus ſylueſtris foliis acutiſſimis* C. B. *Myrtus vulgaris nigra & alba, ſatiua & ſylueſtris.* I. B. in Italia non ſolùm, ſed & Oriente familiaris, ramis flexilibus, lentis, rubro cortice, foliis longiuſculis perpetuò virentibus, Punicæ æmulis; floribus candidis, odoratis, baccis oblongis, agreſtes oleas quadantenus referentibus. Hanc ſiſtit Fig. C. & Characteres Myrti Fig. D.

LIBER ESTHER.

TAB. DV.

Eſther Cap. I. verſ. 6.

(Erant illic Aulæa) candida, carbaſina & hyacinthina, funibus byſſinis & purpureis ſuſpenſa ſuper (a) arcus argenteos (qui innitebantur) columnis marmoreis. Lectuli erant aurei & argentei ſuper pauimento conſtrato lapide marmoris Pario & varicolore.

(a) Alii gelile annulos intelligunt.

Et pendebant ex omni parte tentoria ærei coloris, & carbaſini ac hyacinthini, ſuſtentata funibus byſſinis atque purpureis: qui eburneis circulis inſerti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, ſuper pauimentum ſmaragdino & Pario ſtratum lapide, diſpoſiti erant: quod mira varietate pictura decorabat.

MOnumentum heîc prolucet magnificentiæ Regiæ in Aula Ahasueri, Perſarum Monarchæ, pretioſius forte, quam primo videtur obtutu. Explicandi veniunt varii termini, & formandus ſimul de rebus ipſis conceptus loco & poſſeſſori adæquatus. Qualianam ſint aulæa ex lino albo חוּר כַּרְפַּס *chur carpas*, (hæc enim conjungenda puto, ut *Arias* habet *candidum carpaſi*) καρπάσινα LXX. difficile eſt conjectu. Καρπάσιον λίνον vocat *Pauſanias* in *Atticis*, ab urbe Cypri *Carpaſo* aut *Carpaſia*: an fuerit *Aſbeſtinum* ſeu *Amiantinum*, igni illud inuictum ex Asbeſto lapide, qui & λίθος καρύσιος, unde & quidam habent λίνον καρύσιον? Lapidis hujus & lini inde confecti meminit *Dioſcorides* L. V. c. 156. Λίθος ἀμίαντος γεννᾶται μὲν ἐν Κύπρῳ, συ-

πτηρίᾳ ὄψιν ἔοικὸς. ὃν ἐργαζόμενοι ὑφάσματα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ, ὄντος ἰμαντώδες πρὸς θέαν, ἃ βληθέντα εἰς πῦρ φλογοῦνται μὲν, λαμπρότερα δὲ ἐξέρχονται μὴ κατακαιόμενα. *Amiantus lapis in Cypro naſcitur, ſciſſo alumini ſimilis, quo utpote flexili telas & vela tantum ſpectaculi gratia texunt, quæ ignibus injecta ardent quidem, ſed flammis inuicta ſplendidiora exeunt.* De hoc Asbeſtino lino audiamus *Plinium* L. XIX. c. 1. *Inuentum eſt etiam, quod ignibus non abſumeretur. Viuum id vocant, ardentesque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo ſeparant cinere. Naſcitur in deſertis aduſtisque Sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes: aſſueſcitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu pro-*

pter breuitatem. Rufus de cœtero color, splendescit igni. Cum inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum. Ita is appositè magis ad rem præsentem, appositè de asbestini lini, si carpasinum illud fuerit, & raritate, & pretio. Ut nunc Gazas ornarent regias aulæa ex hujusmodi linis igni inuictis contexta, siquidem essent, ut non sunt, cognita. Pari fere ratione pretii passu ambulant *lina hyacinthina*, תְּכֵלֶת *theceleth*, βύσσινα. *Proximus*, ita *Plinius* l. c. *principatus byssino, mulierum maximè deliciis circa Elim in Achaja genito: quaternis denariis scripula ejus permutata quondam, ut auri, reperio.* Fuit autem *Byssus* Lini genus ex lana arborum, *Gossipium* hodie vocamus, confectum; *Sericum* vocat *Strabo*, τοιαῦτα δὲ τὰ Σηρικὰ ἐκ τινῶν φλοιῶν ξαινομένης βύσσα. Sed de pretiosissima hac lana, שֵׁשׁ *schesch*, *Byssus*, dicta, aurei potius quàm candidi coloris fusius actum ad Exod. XXV. 4. quò Lectorem remittimus, ut & de voce תְּכֵלֶת, quæ colorem cœruleo-purpureum indicare videtur. Pro *Byssо* ipso occurrit heic vox בוּץ *buz*, Græcæ βύσσος affinis, ut hæc filia, illa mater vocari possit. Non morabitur nos, quæ proximè sequitur, vox אַרְגָּמָן *argaman*, explicata ad locum Exodi citatum, *purpuram* vel *purpureum colorem*, pretiosissimum illum veterum animalis originis, certò significans. Fuerunt aulæa hæc & coloribus, & raritate materiæ, & pretio insignia, *funibus byssinis & purpureis suspensa super arcus* (vel annulos) *argenteos, qui innitebantur columnis marmoreis*, LXX. ἐπὶ χοινίοις βυσσίνοις καὶ πορφυροῖς, ἐπὶ κύβοις χρυσοῖς καὶ ἀργυροῖς, ἐπὶ ϛύλοις Παρίνοις καὶ λιθίνοις, *super funibus byssinis & purpureis, super cubos aureos & argenteos, super columnas Parias & lapideas*, quæ παράφρασις indicat, fuisse ad parietes erectas columnas super basibus suis, seu stylobatis, κύβοις, cubiformibus, coronidibus autem affixos annulos, annulis trajectos funes, è funibus suspensa aulæa, nempe parietina, quæ Tapetum, *des Tapisseries*, *Tapezereyen*, nomine veniunt. Ita conciliandi mihi videntur LXX. cum Textu originali. Pro *marmore* occurrit שֵׁשׁ *schesch*, contracta ex שַׁיִשׁ *schajisch*, 1. Paralip. XXIX. 2. רִצְפַת *ritzphath* est *pauimentum*, LXX. λιθόϛρωτον, stratum scilicet lapidibus, iisque pretiosis, ut fuere Romanorum *tessellata*. Sed crucem figunt lapides ipsi, ex quibus λιθόϛρωϛα illa facta. בָּהַט *babat Ariæ* est *Crystallus*, LXX. σμαραγδίτης λίθος, ita & *Hieronymus Smaragdum*. Pro Crystallo parum video, quod militet, nisi ב mutaueris in ם. Arabibus hic lapis vocatur *mehat*, Plur. *meha*, *mehewat*, *mehejat*, in *Lexico Meninzk.* p. 5043. *Maha* in versione Arabica, Ezech. I. 27. & Æthiopibus *mahu* vel *machu* crystallus est potius quàm ὕελος, vitrum, lapis effodi olim solitus in Thebaide & Æthiopia, ubi ὕελος πολλὴ καὶ εὐεργὸς ὀρύσσεται testibus *Herodoto* L. III. & *Diodoro* L. III. Propius adhuc ad בָּהַט accedere videtur *Batu Dyng*, i. e. *Dæmonis Lapis* Batappensibus Indis, qui Crystalli est synonymon apud *Rumph. Amboinsch. Rariteitk.* p. 232. Pro *Smaragdo* militat *Villalpandus Explan. Ezech. Tom.* II. P. II. c. 27. Lucem fœneratur ex *Theophrasto* περὶ λίθων. *Plinius* L. XXXVII. c. 5. *Regi Ægyptiorum à Rege Babylonio missum Smaragdum munere IV. cubitorum longitudine, & trium latitudine. Et fuisse apud eos in Jouis delubro Obeliscum è IV. Smaragdis XL. cubitorum longitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorum.* Quòd si loqui lubeat cum Historiæ Naturalis peritis, *Smaragdum*, gemmam propriè ita dictam, remouebis à notione vocis בָּהַט & suffragium dabis potius *Jaspidi*, quæ viridi inprimis colore superbit. Occurrit Jaspis σμαραγδίζων apud *Dioscor.* L. V. c. 160. Ἴασπις σμαραγδίζουσα apud *Psellum*, τῷ εἴδει σμαραγδίζων apud *Epiphanium*: *Jaspis Smaragdo similis* apud *Plinium* L. XXXVII. c. 9. Vel, per me licet, selige *Marmor*, &, consentiente *Villalpando*, illud in specie quod *Ophitæ* nomine veniebat veteribus, *quod serpentium maculis sit simile, unde & nomen accepit. Plin.* L. XXXVI. c. 7. *Thebanus Ophites Lucano*, ὀφιήτις πέτρη *Dionysio*, Italis adhuc *verde serpentino*, *serpentino antico*. Variat autem hoc, & variare poterat in ipsis Ahasueri Lithostrotis: est quippe obscurè virescens maculis dilutioribus quadrangularibus plerumque, nonnunquam partim ex viridi lutescentibus variegatum: viride maculis atro virentibus subnigris & albis variegatum: dilutè virescens maculis atro virentibus obscurè purpureis, nigris niueisque variegatum, ad quod fortè pertinet *pretiosissimi generis Lacedæmonium viride, cunctisque hilarius Plinii:* alia, quæ in *Lexico* meo *Fossilium* enumero, silentio nunc prætereo. Ita facile nobiscum conciliatur *Pagninus*, cui pro loci nostri explanatione placet *Porphyrites*; est namque pretiosissimum hoc Marmoris Orientalis genus, & durissimum, *Porfido* Italis, non duntaxat purpurei coloris vel rubri, sed & nigri, & viridis. Hæc sufficiant de *Babat*. Sequitur שֵׁשׁ *schesch* in Hebraico Textu, sed in LXX. Græco πίννινος scil. λίθος, *pinninus lapis*. Conjungunt hæc duo plerique Interpretes, sicuti, qui mox sequuntur, lapides, דַּר *dar*, cum πεφύκῳ λίθῳ, haud obseruata mathesi, in Græca Versione satis frequenti. Est enim שֵׁשׁ πάριος λίθος, *Parium Marmor*. Constat id ex 1. Paral. XXIX. 2. ubi אַבְנֵי שֵׁשׁ *abne schesch* LXX. reddunt πάριον πολὺν, Complutenses λίθες παρίας. Et Cant. V. 15. sunt שֵׁשׁ עַמּוּדָיו *ammude schesch* Aquilæ & Theodotioni ϛύλοι πάριοι, quæ columnæ in ipso Textu nostro occurrunt iisdem vocabulis. Superest igitur, ut דַּר *dar* jungamus cum πιννίνῳ λίθῳ, *pinnino lapide*. Hunc *Darium Münsterus* interpretatur, de quo nemo vel Lexicographorum vel Lithologiæ peritorum quidpiam nouit. *Pagninus*, *Mercerus*, *Buxtorfii Parium* volunt, alii *Alabastriten*, qui etiam est Marmoris species, sæpeque, ut Parium, candidi coloris. Talmudicos si consulas Doctores, lucis loco heic ut alibi inuenias tenebras;

nebras; in *Megilla* c. 1. f. 12. Samuel dicit, *Dara* lapidem pretiosum esse ejus indolis, ut *in medio cœnaculo constitutus lucem præbeat accumbentibus*, unde ex *Dar Carbunculum* fecit *Fullerus*. Quadraret potius, quàm hoc Non Ens, *Lychnites*, Marmoris genus, de quo *Plinius* tanquam *Parii* synonymo L. XXXVI. c. 5. *Omnes tantum candido marmore usi sunt è Paro Insula, quem lapidem cœpere lychnitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut auctor est Varro:* Sed aliam, & me judice meliorem dat nominis rationem ab effectu *Lucianus* in *Dea Syria*, quod hic lapis, λυχνὶς, *noctu multo fulgore coruscet, unde tota ædes tanquam lucernis colluceat — speciem habeat valde igneam.* ἀπὸ τέτε ἐν νυκτὶ σέλας πολὺν ἀπολάμπεται — ἰδέην ἔχει καέρτα πυρώδεα. Et *Dionysius Periegetes* v. 329.

— λύχνις τε πυρὸς Φλογὶ πάμπαν ὁμοίη.

— *Et flammæ similis splendenti lumine lychnis.*

De hoc lapide plura habeo in *Lexico* meo *Fossilium*, plura quoque videsis in *Bocharti Hieroz.* P. II. L. V. c. 8. qui pro דר nostro agnoscit *margaritam*, vel *unionem*, ex rationibus haud contemnendis, quibus & nos addemus majus pondus, & calculum. Viam parat Chaldæus interpres cui דורא *dura* pro *dar* est margarita, uti & Rabbinis in Libro *Midras.* Arabibus *dur*, *dor*, in Plurali *dar* est margarita. In *Meninzkii Lexico* p. 817. 820. legas *dürret*, Plur. *dür*, *dürr*, & *dürrat*, & *dürer*. Confer p. 2042. 2048. 2054. 5591. 5428. ubi *bar* sunt margaritæ filo consertæ. Persica sunt, quæ hactenus attulimus vocabula, Arabicum est *dürr*. Id. p. 347. 797. 2042. Est & margarita πίννινος λίθος τῶν LXX. in *Pinna* concha genitus. Est & recentioribus Græcis πιννικὸν vel πίνικον *margarita*, & πινίκιος κόγχος, vel absolutè Πίννα *Isidoro* characeno apud *Athenæum concha margaritifera* v. *du Fresne Gloss. Græcit.* voce Πίνα. Sed dubium mouet locus & usus: de Lithostroto sermo est in Ahasueri Regia, cui incongrua videtur hic exiguus

Lapis Eoa lectus in unda.

Senec. in Herc. Oetæo v. 661. Et sanè margaritæ si colluxere in Regio illo pauimento, indicio sunt profusissimi Persarum luxus, quem & describit *Aristoteles Lib. de Mundo*, ubi *regia* Susæ & Ecbatanarum *tecta fulsisse* testatur, *eboris niue, argenti luce, flammis ex auro, vel electri claritate*, βασίλειον δῖκον καὶ περίβολον χρυσῷ καὶ ἠλέκτρῳ καὶ ἐλέφαντι ἀςράπτοντα. Et in *Æschyli Persis Atossa* (fortè ipsa nostra Regina *Esther* prius *Adassa* dicta Esth. II. 7.) jactitat χρυσοςίλβες δόμες, auro fulgentia palatia. Sed ea fuit & profusa margaritarum, non minor quàm auri, apud Persas, & alios Orientales populos copia, ut passim offendas pauimenta margaritis gemmisue strata. In Templo Solis in India, quod describit *Philostrati Apollonius* L. II. c. 11. τὸ ἔδος μαργαρίτιδος ξύγκειται ξυμβολικὸν τρόπον, ᾧ βάρβαροι πάντες εἰς τὰ ἱερὰ χρῶνται, *ipsum pauimentum margaritis est stratum symbolica ratione, qua in Templis utuntur omnes Barbari. Plinio* teste L. XXXIII. c. 3. *Romæ Pompejus* habuit *Museum ex margaritis;* & Lib. XXXVII. c. 2. *Nero cubicula unionibus construebat.* Imo *eò deliciarum peruenerunt* Romani, *ut nisi gemmas calcare noluerint*, quæ vox querula est *Senecæ Epist.* 86. Existimauerim nihilominus, fulsisse inprimis gemmis & margaritis tabulata superiora & parietalia, ut pauimenta marmoribus. Ex quorum genere tandem erit סחרת *Sochereth.* LXX. habent ςρωμναὶ διαφανεῖς ποικίλως διηθισμέναι, addunt-que, quæ in Textu originali desunt, κύκλῳ ῥόδα πεπασμένα. Nos *varicolor marmor.* Exhauriet, nî fallor, Textum, & conciliabit simul variantes Versiones, interpretationesque, si dixeris, fuisse pauimenta illa ex variis marmoribus non tessellata duntaxat, sed ita affabrè coordinata, ut coloribus suis & figuris repræsentauerint non flores duntaxat, ut nominantur rosæ, sed aues, & animalia varia, ut hodie in Gazis & Sacellis Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis hujusmodi pauimenta & incrustationes ex omnis generis marmoribus, gemmisue, quæ forsan nec pretio cedunt, nec artificio, Ahasuerianis.

LIBER JOB.

TAB. DVI.

Job. Cap. I. verſ. 3.

Poſſeſſio autem pecoris ipſius fuit ſepties mille oues, & ter mille cameli, & juga boum quingenta, nec non quingentæ aſinæ, & permagnum famulitium, ita ut vir ille cunctos Orientales antecelleret.

Et fuit poſſeſſio ejus ſeptem millia ouium, & tria millia camelorum; quingenta quoque juga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

MEretur, ſi quis alius Sacri Codicis, hic certè *Jobi* Liber nuncupari Schola Phyſica, imo Theologiæ Naturalis compendium. Oſtendi id per Capita in Præfatione ad *Phyſicam Sacram Jobi*, quam luci publicæ dedi vernaculo idiomate A. 1721. ut ſpecimen eſſet integri, quod nunc in publicum prodit, operis.

Narrat primus hic, qui ſeſe offert Textus, *Jobi diuitias*, nullam, quod mirari forte ſubit, mentionem faciens tonnarum vel millionum auri argentiue, nullam redituum ſiue cenſuum ex conſtanti pretioſiſſimorum metallorum fundo, nullam paratorum ex iisdem vaſorum, clinodiorum & gemmarum, gemmatorumue monilium, palatiorum ſumptuoſorum, Aulæorum Attalicorum ſuperborum, Aulæ, qualis Regum & Principum eſt, ſplendidæ, ſubditorum, quos magno habuit numero, nullam, ſed unicam pecoris. Fuit ſcilicet Jobi vita patriarchalis, & ab Interpretibus communiter media reponitur inter Moſis & Joſephi tempora, aurea illa, quibus pretioſa illa protometalla, nunc orbis Domini, vix fuere ſerui: Nam

Poſterius res inuenta eſt aurumque repertum,
Quod facile & validis & pulchris dempſit honorem.

Ouid. Metam. I. Ex viri hujus pientiſſimi integra Hiſtoria conſtat, non nominetenus duntaxat cognita ipſi fuiſſe aurum, argentum, lapides pretioſos, ſed & poſſeſſa. Et ſuperatis omnibus vitæ ærumnoſæ aduerſitatibus, reſtituto in integrum, imo ditiori adhuc, quàm ante fuerat, reddito donarunt *omnes fratres ejus, & omnes ſorores ejus, & omnes, qui prius eum nouerant, — ſinguli numum & inaurem auream.* XLII. 11. Patriarchis haud defuere pretioſa metalla. Majoris tamen ſemper æſtimii fuere apud eos viuæ, quàm mortuæ, opes. Licet nec his, nec illis, fuerint, ſed ſoli DEO nixi. *Si poſui ſpem in auro, & maſſæ aureæ dixi, meum eſſe præſidium. (Si putaui aurum robur meum: & obrizo dixi, fiducia mea.)* Job. XXXI. 24.

Conſiſtebat Hiobi facultas primò in *ſepties mille ouibus*, quæ certè dabant pingues lactis reditus, & copioſæ lanæ prouentum. Prætereundum haud eſt ſilentio, quòd pecorum certum atque definitum exprimat numerum poſſeſſor, quamuis fuerit in ſeptimanas, imo in dies mutabilis: & omnino præſumere licet, noluiſſe optimum virum ultra illum aſcendere, ſed moris fuiſſe, diſpenſare pauperibus ſuperflua. Congruit hæc conjectura cum Job. XXXI. 25. *Si creſcentibus opibus meis, & cum adipiſcerer ingentes diuitias, gauiſus ſum. (Si lætatus ſum ſuper multis diuitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.)*

Recenſendi ſequuntur 3000. *cameli*, quorum numerus, redeunte proſperitatis circulo aſcendit ad duplum, uti quoque oues 7000. fuere duplatæ, ut poſſederit 14000. XLII. 12. Facultatem, eamque pretioſam & utilem conſtituunt adhuc hodie cameli in Palæſtina, Arabia, Perſia, Turcico Imperio, & aliis Aſiæ atque Africæ prouinciis. Sed inter Principes ſunt collocandi, qui 3000. poſſident, ut olim *Ariſtotelis* æuo, κέκτηνται δὲ ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων καμήλες καὶ τριχιλίας. *Hiſt.* L. IX. c. 50. Et Patriarchis fuere pro opibus cameli. Videſis Gen. XII. 16. XXX. 44. XXXII. 7. *Midianitarum* illorum & *Amalekitarum* & aliorum *Orientalium populorum*, qui irruptiones fecerant in terram ſanctam, *cameli erant innumeri, & multi veluti harena, quæ eſt in littore marino.* Jud. VII. 12. *Ex iis* namque *Arabes ſuas diuitias ac poſſeſſiones æſtimant, & ſi quando de diuitiis Principis aut Nobilis cujusdam ſermo fiat, poſſidere eum ajunt tot camelorum, non aureorum millia. Leo African.* L. IX. Ut in noſtris Regionibus ζωόφοροις opes

æſti-

IOB. Cap. I. v. 3.
Hiobi Divitiæ.

Buch Hiob Cap. I. v. 3.
Hiobs Reichthum.

I. G. Pintz sculps.

æſtimari ſolent ex pecorum, vel jumentorum numero. Dicere ſolemus, *er hat ſo viel und ſo viel Haupt-Viehe im Stall.* Sic magnis liceat comparare parua. Sunt cameli in Oriente, quod Europæis ſunt plauſtra, equi, aſini, quibus merces ab uno loco in alium transferri ſolent. Legimus & apud *Suetonium in Nerone* c. II. & *Lampridium in Heliogabalo*, quadrigis adhibitos camelos in Circenſibus Ludis. Neque incommodi ſunt bello. Videatur Liber Judicum paſſim, I. Sam. XXX. 17. *Plin.* L. VIII. c. 18. *Strabo* L. XVI. De præliandi ex camelis modo hæc habet *Diodorus* L. II. p. 96. Αἱ δ' αὐταὶ καὶ κατὰ τὰς πολέμους, εἰς τὰς μάχας ἔχουσι τοξότας, ἄγονται δύο ἀντικαθημένας ἀλλήλοις ἀντινώτους. τέτων δὲ ὁ μὲν τὰς κατὰ πρόσωπον ἁπαντῶντας, ὁ δὲ τὰς ἐπιδιώκοντας ἀμύνεται. *Ipſi etiam cameli* (in Arabia) *ad pugnam in bella deducuntur, duos habentes ſagittarios tergis oppoſitis inſidentes, quorum unus obuios, alter inſequentes repellat.* Sunt hæc animalia æſtus, ſitis, laborum patientiſſima, καὶ ταχύτητι δὲ λειπόμενοι ἵππων, *pernicitate equis haud inferiores, Herodot.* L. VII. ubi de Xerxis exercitu. Dant *camelorum pili* veſtes, hinc & panni nomen *Camelot*, quod quidem ſenſum latiorem admittit hodie. Anſam dabunt materiam hanc fuſius tractandi loca Matth. III. 4. Marc. I. 6. *Lac* tandem & *caro* camelorum veniunt in cibos.

Juga boum quingenta in primo, & *mille* in feliciori rerum ſtatu egregiam rurſus dant facultatem. De bouini generis uſibus latè patentibus differendi datur commodior alibi occaſio. De bobus & vaccis id jactare ſolemus nos Heluetii, Belgæ, aliæue Nationes Europææ, quod Arabes, populique alii Orientales de ſuis camelis. Uſui ſunt ingenti animantia hæc, & viua, & mortua. Audi de *boue* elogium ex *Vegetii Prologo* L. III. *Veterin. Cuncta legumina ſiue frumenta bobus meritò, aratrisque debentur. Vinearum ipſarum uſus periret, niſi eorum adminiculis ſubuehendis carpenta ſudarent. Quid de diuerſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia, & quidquid grauius eſt, absque vehiculis pene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſæque cohortales aues ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur bouum labore frumenta? Et, ne longum faciam, bobus debet alimenta, quidquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum, licet exiguus, uſus eſt. Nulla poteſt natio eſſe ſine bubus.*

Haud neceſſe duco, omnes expandere, quos bouinum genus humano præſtat, uſus. Paucis tantùm tangam, quos præſtat *agriculturæ*, cujus inuentionem nonnulli Græcorum attribuerunt Cereri, alii Buzygi, Baccho alii, vel Oſiridi, aut Triptolemo. Ad altiora nos ducit tempora Moſes, qui ipſe leges agrarias ſimul & boum rectrices præſcripſit. *Non operaberis primogenito bouis tui*, Deut. XV. 19. *Non arabis cum boue & aſino ſimul*, Deut. XXII. 10. *Ciuitatis* (in qua, vel circa quam, commiſſum homicidium victimis expiandum) *ſeniores vitulam ex armento accipiant, cum qua adhuc nihil operis factum eſt, quæque jugum non traxit*, Deut. XXI. 3. Jobi tempora tranſcendunt illa Moſis, dubium proin haud eſt, & clarum ex Job. I. 14. adhibuiſſe eum 500. ſua vel 1000. boum juga agriculturæ. Sed ad primo primam originem adſcendit Jeſaias, inuentionem hanc utiliſſimam DEO tribuens, XXVIII. 26. *Ut hæc ritè peragat*, (agricola nempe, ut *aperiat & proſcindat tellurem ſuam ad ſeminandum, æquet ſuperficiem ejus, viciam ſpargat, ac cyminum diſſipet, & ponat triticum ſerie ſua, & hordeum ſignato loco cum far in ſuo termino) erudit ac dirigit eum DEUS ſuus. (Nunquid tota die arabit arans ut ſecat, proſcindet & ſarriet humum ſuam? Nonne cum adæquauerit faciem ejus, ſeret gith, & cyminum ſpargat, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus ſuis? Et erudiet illum in judicio, DEUS ſuus docebit illum.)*

Ultimo tandem loco ſtant inter armenta Jobi *aſinæ* in primo ſtatu 500. in reſtituto 1000. In Sacris alibi locorum & paſſim memoratur aſininum genus inter Patriarcharum opes Regumque diuitias. Magno veniebat honori Jehediæ illi Meronothitæ, quod Dauid eum præfecerit aſinabus. I. Paralip. XXVII. 30. De hujusmodi præfecturæ ſtabuli aſinini dignitate nil legas hodie inter dignitatum titulos, ſed quidem equini. Pauperculi illi Judæi, ex Babylonica captiuitate dimiſſi, duxere ſecum 6720. aſinos. Eſr. II. 67. De aſinorum uſu ſpeciatim in Regionibus Orientalibus multa produci poſſent. Ex Sacro Codice conſtat, idonea eſſe hæc animalia oneribus portandis: inequitaſſe iis (forſan melius inaſinaſſe, ſi vocabulum foret latii jure donatum) viros authoritate graues: adhibita fuiſſe tractioni, arationi, molitioni, bello: carnem comeſtam urgente annonæ penuria. Hæc omnia fusè legas in *Bocharti Hieroz.* P. I. L. II. c. 2. 13. 32. *Pineda in Job.* p. 37.

TAB. DVII.

Job. Cap. I. verſ. 16. 18. 19.

16. Adhuc iſto loquente venit alius nuntians: Ignis DEI cœlo decidit, & comburens oues atque pueros abſumpſit eos: ego autem ſolus euaſi, qui nunciarem tibi.

18. Adhuc illo loquente alius venit nuncians: Tui filii ac filiæ comedebant ac bibebant vinum in domo fratris ſui primogeniti.

19. Et ecce validus ventus à regionibus ultra deſertum poſitis veniens colliſit quatuor angulos domus, quæ corruens oppreſſit juuenes, & mortui ſunt, ſolus autem ego euaſi, qui tibi nuntiarem.

16. Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis DEI cecidit è cœlo, & tactas oues puerosque conſumſit: & effugi ego ſolus, ut nunciarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: Filiis tuis & filiabus veſcentibus & bibentibus vinum in domo fratris ſui primogeniti,

19. Repentè ventus vehemens irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus: quæ corruens oppreſſit liberos tuos, & mortui ſunt, & effugi ego ſolus, ut nunciarem tibi.

COelum terramque, & alternis vicibus elementa, hominesque mouet ὁ μυριοτέχνης, ut Jobi fidem & conſtantiam infirmare, & irritas prorſus reddere poſſit. Nos, Sabæis & Chaldæis prædonibus miſſis, conſiderationi præſenti ſubjicimus ignem DEI de cœlo deciduum, & Typhonis præualidi vires, & in una eademque repræſentamus Tabula, perſuaſi, una eademque tempeſtate binas hasce irruiſſe calamitates, ut non haberet tantum ſpatii vir pientiſſimus, quo animum ex priori dolore exacerbatum leniret. *Ignis* DEI, de quo heic, non fuit, ut *Origenes* voluere & *Chryſoſtomus*, ſimulatus, vel Satanas ipſe de cœlo deciduus, ſed realis, ἐρανοπετὴς, fulmineus, accenſus à dæmone, permiſſus à DEO, hoc ipſo nomine alibi in ſacris literis cognitus, immiſſus à DEO nunc irato, nunc propitio. Sed fulmen ex rarioribus, ſiquidem *oues & pueri* non fuere tacti duntaxat, ſed *abſumpti*, *combuſti*, deuorati, κατέκαυσε τὰ πρόβατα, καὶ τὲς ποιμένας κατέφαγεν, LXX. imo fulmen ex rariſſimis, ſi vel deuoratæ oues omnes, ſi paſtores unà cum grege ſaltem ſuffocati; uno, qui nuntium egit, excepto omnes. Oues omnes, ut perſuaſus eſſet Jobus, diſpliciuiſſe hactenus DEO ex ouibus ſacrificia, & ne unicam ſupereſſe, quæ in victimam poſſet ad placandum numen iratum cedere. Fuere & gentilibus fulmine tacta corpora triſte iratorum Deorum indicium, pro ſacris, imo nefaſtis, habita. *Prolibare Diis nefaſtum habetur vina, præter imputatæ vitis, fulmine tactæ. Plin.* L. XIV. c. 19. Fuere & διόβλητοι ſiue κεραυνοβλῆτες homines triſtis euentus auſpicium. Vid. *Liuius* L. II. *Dec.* 3. *Julius Obſequens prodigior.* c. 71. 83. 87. Eadem hac, & fulminea, tempeſtate ſpirauit *ventus validus*, πνεῦμα μέγα LXX. ἄνεμος μέγας Aquila, Typho ſeu Turbo validiſſimus, qui, correptis *quatuor domus angulis* ea *corruente*, *oppreſſit juuenes* conuiuio lauto exceptos, & mero madentes. Et Typho hic quidem, quem *Ouragan* vocant, veniebat *à regionibus ultra deſertum*, vel *è deſerto*, ἐκ τῆς ἐρήμε LXX. in ſeipſum, obueniente fortè Borea, circumactus, qualis in Indico inprimis Mari aliquando ſæuit, *decumanis fluctibus inſurgens, qui inter ſeſe veluti arietantes atque colliſi omnem ſalutis ſpem nauigantibus adimunt. Varen. Geogr.* p. m. 284. vel forſan *Ecnephias*, *Trauado* Luſitanis, in Mari Æthiopico frequens, quem accuratè deſcribit *Kolbe Cap. Bon. Spei* p. 312.

Iob. Cap. I. v. 16. 18. 19.
Decora et Pecora Iobi proſtrata.

Buch Hiob Cap. I. v. 16. 18. 19.
Hiobs verunglückte Kinder u. Kinder.

I. G. Pintz sculps.

IOB. Cap. II. v. 7. 8.
Hiobus pauper et æger.

Buch Hiob Cap. II. v. 7. 8.
Der arme und kranke Hiob.

G. D. Heüman sculps.

TAB. DVIII.

Job. Cap. II. verſ. 7. 8.

7. Et egreſſus eſt Satanas à conſpectu DOMINI, ac percuſſit Job (a) ulcere peſſimo à planta pedis usque ad verticem.

(a) Sehin ſcabiem fœdiſſimam ſignificat, qualis eſt elephantiaſis, & quam Indicam ſcabiem vocant, ſeu morbum gallicum.

8. Et accepit teſtam, qua ſeſe fricaret, ſeditque in puluere.

7. Egreſſus igitur Satan à facie DOMINI, percuſſit Job ulcere peſſimo, à planta pedis usque ad verticem ejus.

8. Qui teſta ſaniem radebat, ſedens in ſterquilinio.

OMnis homo, ſi delicatiſſimam attendas corporis ſtructuram, & animæ corruptionem, *morbus:* quadrat autem *Democriti* illud, ὅλος ἄνθρωπος νεσός ἐςιν, inprimis in Jobum, Theologum & Philoſophum inſignem, Principem nunc ditiſſimum, nunc pauperiorem Codro, hominem nunc optima ſanitate fruentem, mox ulceribus plenum, & in puluere ſedentem.

De morbo probatiſſimi Jobi multi diſputant multâ. Eſt שְׁחִין ulcus inflammatorium, dolorificum. Sat habuiſſet dolorum, de quibus conquereretur vir pientiſſimus, ſi furunculis ſcatuiſſet à pedis planta usque ad verticem. Sed durâſſent hi per breue tempus. Dolorificæ ſenſationi jungi debuit diutina mora, ſi fides *Chryſoſtomo*, extendenti ad aliquot menſes, *Origeni* ad 3½. annos, *Suidæ* ad 7. LXX. ad longum tempus. Interminatur ipſum hoc שְׁחִין *Schechin*, morbus Ægyptiæ Nationi infeſtus, populo DEI in pœnam ſingularem, haud dubiè ſenſitiuam ſatis. Verſio noſtra habet *Drüſen Ægypti*, ulcera dixeris longæ durationis, glandulas præſertim colli occupantia, qualia deſcribit *Aretæus L. I. de cauſ. & ſign. acut. morb.* c. 9. Ægypto & Syriæ familiaria. *Dolor quidem acer & calidus, qualis in Carbunculo, ſpiritus vitiatus. Exhalant enim maximæ putredinis odorem, eundemque vehementer in pectus ſpirando adducunt. Immundi adeò ſunt, ut neque ſuum ipſorum odorem ferre queant. Pallida bis ſeu liuida facies, febres acutæ, ſitis, ut igne accenſi videantur, potum veriti dolores non admittunt. Triſtantur enim, cùm Tonſillæ comprimuntur, aut potus in nares reſilit, quumque decumbunt, ſurgunt ut ſedeant, decubitum non ferentes, quòd ſi ſedeant, quiete carentes, iterum decumbere coguntur: plerumque autem recti ſtantes obambulant; nam quieſcere nequeunt; ſolitudinem fugiunt, dolorem dolore tollere tentantes. Inſpiratio magna eſt, expiratio verò parua, nam veluti igne exuſta ulcera cùm ſint, à calido præterea ſpiritu incenduntur, raucitas adeſt; vox nihil ſignificat. Atque hæc in pejus ruunt, quum ſubitò in terram collapſis anima deficit.* Non aderant hæ ſolæ inflammationes colli, ſed & aliæ plurimæ in toto reliquo corpore; *peſſimæ à planta pedis usque ad verticem.* Dixiſſes ulceri ulcus, inflammationem inflammationi junctam, hominem ex doloribus compoſitum. *Ita me vulnerauit*, querelæ hæ ſunt ipſius patientis XVI. 14. *ut continuum ulcus ſit; (conſcidit me vulnere ſuper vulnus;)* curato uno, exoriebatur mox aliud; ſanatâ hâc cutis particulâ, perforabatur mox alia. Erant hæc ulcera inflammatoria, ſubinde ſuppurata. Ardorem indicat radix שָׁחַן, calefacere, accendere. Dolorem, eumque intenſum colligere licet paſſim ex patientiſſimi hominis querelis. II. 13. *Humi adſederunt* (amici) *ei ſeptem dies & ſeptem noctes, ut nullus ei vel verbum loqueretur, videbant enim, dolorem vehementer auctum eſſe.* XVI. 6. *Ego autem ſi loquar, dolor meus non minuitur; ſiue omitto (loqui) & quid decedit mihi? (Si locutus fuero, non quieſcet dolor meus; & ſi tacuero, non recedet à me.)* Fuerunt hi dolores non ſuperficiales, ſed ὀχσονόποι. Cauſa non ſola circulatio impedita, ortaque inde fibrarum dolorifica tenſio, qualis in inflammatione omni; ſed juncta penetrantiſſima acrimonia, ſeu alcalina fuerit, ſeu acida: forabant ſpicula ſalina diesque noctesque partes non duntaxat cutaneas, ſed profundiùs jacentes membranoſas, neruoſas, fortè etiam oſſeas. XXX. 17. *noctu perforantur oſſa mea à me, nec quieſcunt (vermes) digredientes à me. (Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.)* Noſtra Verſio, *meine Nerven ſchlaffen nimmer*, quæ expreſſio ſuâ ἐμφάσει haud caret, וְעֹרְקַי לֹא יִשְׁכָּבוּן, *venæ meæ non conſident, meine Adern fallen nit ein;* arterias ſi intellexeris, dixeris pulſum ex æſtuante ſanguine durum, febrilem, unde noctes egit inſomnes; manabat ex ulceribus, veluti totidem fontibus, pus, mutatus tantum ab il-

lo; omnia hæc defigurabant adeò Jobum, ut amici, *procul ſuos oculos tollentes, non agnouerint eum.* II. 12. Fiſſa cutis, uti Elephantiacis, ut in ipſis fiſſuris pure madentibus nidulari potuerint vermes. VII. 5. *Induit caro mea vermes, & puluerem glebarum ritu cohæreſcentem, cutisque mea rupta eſt, ac mihi diſplicet.* (*Induta eſt caro mea putredine & ſordibus pulueris: cutis mea aruit, & contracta eſt.*) XVI. 8. *rugis quoque arauiſti me, ut teſtimonii vim habeat, & amiſſa priſtina forma, mihi diſſimilis ſum, ita ut palàm arguat me.* (*rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me, & ſuſcitatur falſiloquus aduerſus faciem meam, contradicens mihi.*) Prædominante in maſſa ſanguinis acrimoniâ, & inualeſcentibus diu noctuque doloribus, partes nutritiæ affigi non poterant, imò verò debebant fibræ ipſæ ſolidæ abradi, unde maraſmus. XXX. 28. 30. *Lugubri habitu inceſſi, ut ſolem non ſentiens — Cutis mea in me denigrata eſt, & oſſa mea præ ſiccitate exaruerunt.* (*Mœrens incedebam, ſine furore, conſurgens, in tuba clamabam — Cutis mea denigrata eſt ſuper me, & oſſa mea aruerunt præ caumate.*) Quadrant ſatis benè ſigna hæc peſſimæ ἐλεφαντιάσεως. Audi *Celſum* L. III. c. 23. *Totum corpus afficitur, ita ut oſſa quoque vitiari dicantur: ſumma pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet: ruber horum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, mollisque, quaſi ſquamis quibusdam exaſperatur, corpus emarceſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Ubi vetus morbus eſt, digiti in manibus pedibusque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facilè tot malis obrutum hominem conſumit.* Morbum hunc alias Ægypto & Palæſtinæ familiarem deſcribit *Lucret.* L. VI.

> *Eſt Elephas morbus, qui Nili flumina propter*
> *Gignitur Ægypto in media, neque prætereà usquam*
> *Arbide tentantur greſſus, oculique in Achæis*
> *Finibus - - - -*

Corpus tale ulceroſum unguium fricationem haud admittit, nec ſquamæ leproſæ à reliqua cute auelli ſe patiuntur: quapropter *accepit teſtam* miſer, *qua ſeſe fricaret.* A commercio hominum talismodi ſpectacula arcet & horridus mali aſpectus, & fœtor continuò exhalans. XIX. 14. *Propinqui mei deſeruerunt me, & neceſſarii mei obliti ſunt me.* (*Dereliquerunt me propinqui mei, & qui me nouerant, obliti ſunt mei.*) 15. *Familiares mei, & ancillæ meæ cenſent me peregrinum, eisque videor exterus.* (*Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ, ſicut alienum habuerunt me, & quaſi peregrinus fui in oculis eorum.*) 17. *Halitus meus offendit uxorem meam.* (*Halitum meum exhorruit uxor mea.*) Colligitur duratio pertinaciſſimi mali ex VII. 3. *Ita mihi eſt injunctum, agere menſes inanes, & moleſtas noctes numerauerunt mihi.* (*Sic & ego habui menſes vacuos, & noctes laborioſas enumeraui mihi.*) 19. *Quamdiu non me facies miſſum? & non concedes reſpirandi ſpatium, ut meam ſaliuam glutiam?* (*Usque quò non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam ſaliuam meam?*)

Grauitas mali, doloribus aliisque deterrimæ notæ ſymptomatibus ſtipata cognoſcitur ex variis locis. VII. 3. & XXX. 17. memorantur *noctes moleſtæ*, inſomnes. Dyſpnœa ingens, triſtitia ſummæ corporis debilitati ſociata. XVII. 1. *Jam quidem ago animam, & dies mei ritu lucernæ deficiunt, meque ſepulchrum manet.* (*Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.*) 11. *Dies mei præterierunt, & conatus mei intercepti ſunt, quæque animo præſumere poſſem.* (*Dies mei tranſierunt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum.*) VII. 11. *Non cohibebo meum os, quin loquar aliquid in animi mei anguſtiis, & querulum quiddam loquar in ægritudine mea.* (*Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei; confabulabor cum amaritudine animæ meæ.*) Exprimebant hi corporis mentisque dolores lacrymas atque ſuſpiria. III. 24. *Quum cibum ſum capturus, ingemiſco, & ejulatus edo lacrymis aquarum ritu manantibus.* (*Antequam comedam, ſuſpiro: & tanquam inundantes aquæ, ſic rugitus meus.*) XVI. 16. *Facies mea intumuit fletu, & palpebras meas obduxit caligo denſiſſima.* (*Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligauerunt.*) XXIII. 2. *Etiamnum triſti oratione utor; quanquam mea calamitas ſuperet gemitus meos.* (*Nunc quoque in amaritudine eſt ſermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata eſt ſuper gemitum meum.*) Animo nunquam non obuerſabantur ideæ triſtes. IX. 27. *Si quando apud me dixi, obliuiſcar meditationis meæ, & deponam vultus* (*triſtes*) *meque continebo. Timui omnes labores meos.* (*Cum dixero: nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor. Verebar omnia opera mea.*) Corpus doloribus defatigatum ſi quando obruebat ſomnus, mentem adfligebant horrenda ſeu inſomnia, ſeu phantaſmata. VII. 13. 14. *Quum apud me dico, lectus meus aliquid ſolatii adferet, cubile meum muſſitanti adimet* (*aliquid moleſtiæ*) *ſomniis me terres, & viſionibus exagitas me.* (*Si dixero: conſolabitur me lectulus meus, & reuelabor loquens mecum in ſtrato meo: Terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties.*) Quietem proin nunquam ſenſit animus in quiete triſtibus ſeu vigilans ſeu dormiens agitatus ideis. XXI. 6. *Cogitatione obiens, quæ mihi acciderunt, perturbor, & totum corpus meum horrore concutitur.* (*Et ego quando recordatus fuero, pertimeſco, & concutit carnem meam tremor.*) XXIII. 16. *Meum cor molliuit DEUS, & Optimus Maximus turbauit me.* (*DEUS molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me.*) Stomachum occupabat anorexia, vel faſtidia continua. VI. 7. *Quæ meus animus renuit contingere, ea ſunt mihi pro cibo fœtido.* (*Quæ prius nolebat*

nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.) Rebus ſic ſtantibus, & ipſo nutrimento ab acrimonia infecto, partibus balſamicis ubique ſuppreſſis, quid mirum, ſi XIX. 20. *cuti & carni adhæſerit os, & euaſit dentium ſuorum cute comite?* (*Pelli meæ, conſumptis carnibus, adhæſit os meum, & derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos.*) Si cutis vix hæſerit oſſibus? Si Jobus ſceleto ſimilior fuerit, quàm homini viuenti? Si acrimonia etiam infeſtauerit viſcera nobiliora, ut hæc ipſa paſſim fuerint inflammata? XXX. 27. *Inteſtina mea efferbuerunt, & non quieuerunt, meque apprehenderunt calamitoſa tempora.* (*Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, præuenerunt me dies afflictionis.*) Quid mirum, ſi ſpes reconualeſcentiæ omnis euanuit, viribus ubique collapſis? VI. 4. *Nam DEI optimi maximi ſagittæ in me ſunt, quarum feruor ebibit ſpiritum meum, & terrores DEI acie inſtructa me muaſerunt.* (*Quia ſagittæ DOMINI in me ſunt; quarum indignatio ebibit ſpiritum meum: & terrores DOMINI militant contra me.*) XVI. 12. &c. *Beatus fui, ſed diſjecit me, ac mea ceruice comprehenſa minutatim confregit me, ſcopum denique me ſibi conſtituit. Ut me ſagittæ illius undique feriant, & renes meos diſſecet, ac non parcat, & in terram effundat fel meum. Ita me vulnerauit, ut continuum vulnus ſit, & in me fecit impetum, ſicut gigas.* (*Ego ille quondam opulentus, repentè contritus ſum: tenuit ceruicem meam: confregit me, & poſuit me ſibi quaſi in ſignum. Circumdedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos, non pepercit: & effudit in terra viſcera mea. Conſcidit me vulnere ſuper vulnus: irruit in me quaſi gigas.*) Quid denique mirum, ſi tot malorum comes tandem ſit vitæ faſtidium, & mors ipſa exoptatur ut ultimum malorum remedium? VII. 15. *Quapropter anima mea ſuſpendium eligit, & mortem præ oſſibus meis. Recuſo enim perpetuò viuere.* (*Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea. Deſperaui, nequaquam ultrà jam viuam.*) 20. *Mihimet oneri ſum.* (*factus ſum mihimet ipſi grauis.*) IX. 21. *Mihi diſplicet vita mea.* (*Tædebit me vitæ meæ.*) Mors, Hannibal, ante portas. XVII. 1. *Jam quidem ago animam,* &c. (*Spiritus meus attenuabitur,* &c.)

De his vitæ ærumnoſæ ſymptomatibus ſingulis locis plura. Cauſæ dirorum, totque malorum, quot vidimus, adſignari quidem poſſunt naturales, non tamen excludi debet τὸ θεόθεν *Euripidis*, τὸ θεῖον *Hippocratis*. Actores in hac tragœdia fuere DEUS, Satan, corporis maleſana diſpoſitio. Permiſit DEUS Satanæ Jobi affligere corpus & animam, hanc ideis triſtibus, tentationibus tantùm non deſperatis, illud ſagittis ferire ſalinis, vel, ſi mauis, vermiculis infinitè paruis. Agnouit θεῖον hocce ipſe Jobus. XIX. 21. *Diuina manus tetigit me.* Sunt & cauſæ naturales inſtrumenta in manu DEI.

De morbi hujus multiformis nomine cum nemine litigabo, an fuerit ſcorbutus, vel lepra, vel ipſum, quod *Pineda* voluit, malum venereum, vel ſcabies una ex grauioribus, quod *Wedelius de Morbo Hiobi Dec. IV. Exercit. II.* Certum hoc, ſcatuiſſe totum corpus acrimoniâ, fœcundâ plurimorum malorum matre. Acrimoniam hanc indicâſſe videtur ipſe æger. XIX. 27. *Conſummati ſunt renes mei in ſinu meo.* (*Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.*) XVI. 13. *Ut in terram effundat fel meum,* (*& effudit in terra viſcera mea.*) Diarrhœis biliofis & ſeroſis, acri materiâ perforante glandulas inteſtinales, bile, quæ balſamum conſtituit chyli & ſanguinis, per ſedes amandatâ, corpore hinc contabeſcente.

Τὸ *ſedere* Jobi in *puluere* explicari poteſt tanquam ſignum deuotæ ac humilis ſubjectionis. XLII. 6. (*factum meum*) *improbo, & pœnitentia ductus* (*jaceo*) *in puluere & cinere,* (*idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere,*) ſed & cinis dici poteſt naturale, quod miſer quæſierit, malorum remedium, ulcerum ſiccatiuum & abſterſiuum: conf. *Dioſc.* L. V. c. 135. περὶ τέφρας κλιματίνης. *Galen. de ſimpl. Med. ad Paternianum,* ubi inter alia hæc: *Cinis in recentia vulnera in profundum poſitus ſanguinem ſtatuit à curſu. Ideoque omnibus pecoribus caſtratis cinis impoſitus prodeſt, omnibus abſciſſis.*

Vid. *Bartholin. de Morbis Biblic.* p. m. 33.
Pineda Comm. in Job. p. 134. &c.
Coccej. in Job. p. 23.

TAB. DIX.

Job. Cap. IV. verſ. 10. 11.

10. Rugitus leonis, & vox leopardi (comprimitur), & leunculorum dentes excerpuntur.
11. Perit Tigris inopia prædæ, catulique leænæ diſſipantur.

10. Rugitus Leonis & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti ſunt.
11. Tigris periit, eò quòd non haberet prædam: & catuli leonis diſſipati ſunt.

SUnt Hebræis quinque diſtincta leonum nomina, quorum quatuor occurrunt in binis verſibus præſenti conſiderationi ſubjectis.

I. אַרְיֵה *arjeh* leonem ſignificat quemuis, absque diſcrimine ætatis, vid. Gen. XLIX. 9.

II. שַׁחַל *ſchachal*, leo eſt ex rarioribus coloris nigri. Ejus mentionem facit *Oppianus Venat.* L. III.

Σμερδαλέος δὲ πρόσωπα καὶ αὐχένα, πᾶσι δὲ γήοις
Ἦκα μέλαν κυάνοιο φέρει μεμοιγμένον ἄνθος.

Facie & ceruice terribilis eſt, & omnibus membris
Subnigrum fert fuſco temperatum florem
i. e. colorem.

Ita deſcribit quoque, quem ipſe vidit, Æthiopicum Leonem:

Ἐκ δὲ ποτ' Αἰθιόπων Λιβύην ἠμείψατο γαῖαν,
Θαῦμα μὲγ' εἰσιδέειν, μελανόχροος ἠυκομός τε.

Aliquando ex Æthiopibus in Lybiam venit terram,
(Mirabile viſu) leo nigricolor, & benè jubatus.

Hujusmodi leones India quoque gignit, *Ælianо* teſte L. XVII. c. 26. Syria, *Plinio* L. VIII. c. 17. *Leonum color tantum in Syria niger.* Talem intellexiſſe videtur Jobus. Ex leonum ſynonymis Orientalibus populis cognitis non inuenio, quæ huc quadrent, niſi per μετάθεσιν literarum admittas Turcarum *ſelkæm*, plur. *ſilakym*, vel & *ſaki*, *ſayk* ex *Lexico Meninzk.* p. 2660. 2752. Sed propius ad שַׁחַל Hebræorum accedit *ſæghal* Arabum, *chakal* ſiue *ſchakal* Perſarum, quibus *Hylacem* & *Hyænam* indigitant. Id. p. 5868. & *Chardin Voyag. de Perſe* T. IV. 83. Unde forſan Textui noſtro propius accedit Tigurina utraque, quæ *leopardum* habet. LXX. habent φωνὴν λεαίνης, *vocem leænæ.*

III. כְּפִיר *Cephir* eſt *leunculus*, λεόντισκος, λεοντίδης, λεοντίδιον, differt à גּוּר אַרְיֵה *gur arjeh*, catulo leonis, ut à vitulo juuencus. Clarum id ex Ezech. XIX. 2. 3. *Cur mater tua leæna inter leones accubuit, & in medio leonum educauit catulos ſuos? Effecit ut unus ex catulis ſuis* מְגַרְיֵה *aſcenderet, leunculusque* כְּפִיר *fieret, qui didicit diripere prædam, comedere homines.* (*Quare mater tua leæna inter leones cubauit, in medio leunculorum enutriuit catulos ſuos? & eduxit unum de leunculis ſuis, leo factus eſt; & didicit capere prædam, hominemque comedere.*) Hujusmodi leunculum deſcribit *Horatius* L. IV. Od. 4.

Qualemue lætis caprea paſcuis
Intenta, fuluæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem
Dente nouo peritura vidit.

Notari heic meretur, *leonis* nomen apud Græcos & Romanos tranſiiſſe ad alia quoque animalia, imo deſcendiſſe ad usque inſecta. *Leonem* habemus *marinum*, λέοντα θαλάττιον inter *Aſtacorum* genera, terreſtrem leonem, χαμαιλέοντα inter *lacertas:* Leonem varium, λέοντα αἴολον inter *ſerpentes.* Tale πολύσημον eſt & *cephir*, quod in hoc ipſo loco noſtro ſumitur pro *dracone* à LXX. Interpretibus. Ita enim hi pro וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ *& leunculorum dentes excerpuntur*, vel euelluntur, habent, γαυρίαμα δὲ δρακόντων ἐσβέσθη, *& gaudium draconum extinctum eſt*, an rectè, viderint alii. Interim & hoc obſeruaſſe juuabit, apud Orientales populos inter centena forte leonis ſynonyma non occurrere, quod ad cephir noſtrum accedat.

IV. Sed quidem veſtigia ſuperſunt vocis לַיִשׁ *lajiſch*; Turcis leo magnus vocatur *dehlæs*, *delhæs. Meninzk. Lex.* 2203. Arabibus *aijs*, *æijus*, *æijas*, 3201. 3358. 3367. *lais.* 4127. *læhaſet.* 4154. *dilhæs*, *dilhæs*, *diilabis*, *dilham.* 6064. Neque apud eosdem Arabes exulat πολύσημον, *leis*, plur. *liijus*, notat & leonem, & *aranei* ſpeciem, quæ inſultu capit muſcas, & *Leiſii iifrine* & leonem, & animal chamæleonti ſimile, quod ſe equiti in via opponit. Id. 4217. Intelli-

IOB. cap. IV. v. 10. 11.
Leo Rex, et vile insectum.

Buch Hiob Cap. IV. v. 10. 11.
Der Löw ein König, und elendes Ungeziefer.

I. A. Fridrich sculps.

telligunt communiter per לַיִשׁ Interpretes leonem decrepitum, qui prædam neque inſectatur amplius, nec arripit, nixi hoc ipſo noſtro Textu, ubi *perire* dicitur leo (nobis Tigris) *inopia prædæ*. Sed contrarium potius ex Textu probat *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 1. fortem nempe intelligi debere, & ex fæuiſſimis, leonem; loqui Elipham verſiculis proximè præcedentibus 8. 9. de hominibus imperioſis, auaris, ambitioſis, qui leonum ad inſtar prædas ſemper inſectantur, quicquid poſſunt, ad ſe rapiunt, proximi bona, famam, vitam diſcerpunt; & de hiis enuntiare, quomodo juſto DEI judicio, & prouidente DEO, eorum frangatur ferocia, intercipiantur, & ſubitò ſæpe, frementes niſus. *Quoties vidi arantes vanitatem, & ſeminantes moleſtiam: vidi etiam, quod id ipſum meſſuerunt; Afflatu enim DEI perierunt, & à vento iræ ipſius abſumpti ſunt. (Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, & ſeminant dolores, & metunt eos, ſtante DEO periiſſe, & ſpiritu iræ ejus eſſe conſumtos.)* Hujusmodi ferocibus hominibus, qui aliis ſunt lupi, leones, tigrides, comparat Eliphas horundem animalium rapacem ferociam. Et diuus Pſaltes XXXIV. 11. *Leunculi penuria & fame laborant, qui autem* DOMINUM *inquirunt, nullo bono deſtituuntur. (Diuites eguerunt & eſurierunt: inquirentes autem* DOMINUM *non minuentur omni bono.)* In decrepitum ſanè & viribus effœtum leonem haud quadrat, quòd eum DEUS afflatu iræ ſuæ perdat, ut inopia prædæ interire cogatur. Poſcunt leges hermeneuticæ ſenſum rei ipſi, de qua agitur, congruum, & DEI perfectionibus adæquatum. Significat igitur לַיִשׁ leonem fortem viribus, magnum, ferocem; *jubatum — longo ſimplicique villo, contemptorem vulnerum. Plin.* L. VIII. c. 16. γένος μακρότερον καὶ εὐθύτριχον, ἀνδρειότερον. *Ariſt. Hiſt.* L. IX. c. 44. *Archoleontem* vel *aeroleontem*, apud *Julium Capitolinum* in *Gordiano jun.* Verſioni utrique Tigurinæ placet pro leone *tigris*, uti & Vulgatæ. LXX. μυρμηκολέων, quæ vox haud leuiter torquet Interpretes. Quoad originationem ſuam notat *leonem formicarium*, cui formicæ veniunt in prædam & cibum. *Gregorius in Jobum* animalculum intelligit, quod formicas, ut leo prædam, inſectatur. Subſcribit *Iſidorus Orig.* L. XII. c. 3. Alii volunt, eſſe id ex parte antica λεόντοειδὲς à poſtica μυρμηκοειδὲς, & generari ex commiſtione diuerſorum generum. Placet hoc monſtrum *Euſtathio* in *Hexaem.* & *Pſeudo-Hieronymo Epiſt. ad Præſidium de Cereo Paſchali.* Alii ne extare quidem volunt hanc beſtiam in rerum natura, ſed per allegoriam intelligi dæmonem, quem proin & leoni comparant, & formicis. Adi *Eulogium Alexandrinum in Nouatianos Lib. IV, Auguſtinum in Jobum, Bedam in Jobum, Olympiodorum, Theophylactum in Lucam. Buſtamantinus*, qui & ipſe Hierozoicon ſcripſit, *Scarabæi* vult ſpeciem, de qua *Plinius* L. XXX. c. 5. *Tauri vocantur Scarabæi terreſtres Ricino ſimiles. Nomen cornicula dedere: alii pediculos terræ vocant. Formica-Leonem* hunc ſiue μυρμηκολέοντα exactè deſcribit *Poupart dans les Mem. de l'Acad. Roy.* 1704. p. 235. eſſe coloris griſei, araneæ fere ſimilem, formicis inſidioſum, & ob aſtum, quo has inſectatur, nomen mereri potius *Formica-vulpis* quàm Formica-Leonis. Degere ſub macerie vetuſta, à pluuiæ injuriis ſecurum; cauare nidum ſeu foſſulam inſtar coni inuerſi, ita nempe, ut formato prius circulo ſub arena fodere pergat ſpirali motu, durante autem hoc labore arenam capiti incumbentem retrò projiciat, & ſurſum; Nido hoc coniformi parato indicare arenam in foſſam deciduam præſentiam prædæ; ejicere mox prædonem arenam in altum; tegi formicam, aliudue animalculum, delabi in excipulam, arripi à Formica-Leone, & exugi, projectis extra nidum exuuiis. Venationem hanc perbellè deſcribit Poeta in *Petauiana Bibliotheca* n. 1344.

Eſt formicoleon formicarum leo, qui ſe
Puluere conſepelit, bicque latendo manet.
Formicæ dum prætereunt, pia farra trahentes,
Prodit ab inſidiis, bas ſpoliando necat.

Qui plura deſiderat, adeat *Poupartum*, cujus obſeruationes confirmat diligentiſſimus ἐντομόγραφος *Vallisnieri Nououe Oſſeruaz.* p. 75. Ejusmodi inſectum Tabulæ huic noſtræ incidi curaui Lit. A. Interea vero haud videtur ſimile, intellexiſſe Elipham, vel hujus Interpretes, nomine לַיִשׁ prædonem hunc, qui ſede immobili fixus ſuam captat prædam, & Formica-Leonis nomine venit, ſed potius *leonum* quoddam genus. Extat ſanè apud *Agatharchidem* c. 34. ubi de *Leonibus Arabicis* ſub finem locus περὶ μυρμηκολεόντων. τῶν δὲ καλουμένων μυρμηκολεόντων οἱ μὲν πλέιστοι κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν λοιπῶν οὐδὲν παραλλάττουσι, τὴν δὲ τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπεσταλμένην ἔχουσι ἐναντίαν τοῖς ἄλλοις. *Eorum autem leonum, qui vocantur myrmecoleontes, plerique à reliquis ſpecie nihil differunt, genitalia tantùm habent auerſa, contrà quàm alii. Strabo* L. XV. hujusmodi leones, qui in Arabia Troglodytica viuunt, ſimpliciter vocat μύρμηκας, *formicas*, qui aurei ſint coloris, nec ita, ut Arabici, villoſi. De hiisdem leonibus intelligendus venit *Ælianus* L. VII. c. 42. 47. & *Herodotus* in *Thalia* L. III. c. 102. μύρμηκες μεγάθεα ἔχοντες κυνῶν μὲν ἐλάσσονα, ἀλωπέκων δὲ μείζονα. Formicas dari canibus minores, vulpibus majores. Has *Plinius* comparat lupis, *Solinus* vulpibus, qui Textus ſanè non prorſus quadrant in formicas propriè ita dictas, ſed in quadrupeda, quæ formicarum nomen gerunt. Patet ita ὡς ἐν παροδῷ diuulgatas fuiſſe fabellas de formicis Indicis, quæ canum ſint magnitudine, contra & præter veterum Scriptorum intentionem, qui hoc μυρμήκων nomine aliud quid ſiue ab inſectis diuerſum intellexere.

V. Reſtat quintum leonis nomen לָבִיא *labi*, quod leænam denotat lactantem, τὰς σκυμνὰς θηλάζεσαν. Clarum id ex loco Ezechielis XIX. 2. ſupra allegato, ſed & ex noſtro Textu. Leænæ tanquam beſtiæ fortiſſimæ atque ſæuiſſimæ mentio paſſim fit in Sacris Gen. XLIX. 9. Num. XXIII. 24. XXIV. 9. Deuter. XXXIII. 20. Job. XXXIX. 1. *Herodoto* L. III. c. 108. cluet illa ἰσχυρόταλον καὶ θρασύτατον ζῶον, fortiſſimum & audaciſſimum animal. *Ælianus Var.* L. XII. c. 39. ἀλκιμώτατον καὶ δυσμαχώτατον θηρίον. De hoc leone & Arabicis cognominibus לָבִיא noſtro affinibus plura vide ad Gen. XLIX. 9. & in hunc noſtrum Textum *Bochart.* l. c. & P. II. L. VI. c. 4.

Myſticam leonum ad impios DEI & Eccleſiæ hoſtes applicationem linquo aliis. Conf. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 1. p. 711. 5. p. 775. II. L. VI. c. 4. p. 813. item *Ludolf. Comm. in Hiſt. Æthiop.* p. 193.

TAB. DX.

Job. Cap. IV. verſ. 12-16.

12. Ad hæc res arcana perlata eſt ad me, ex qua modicum quiddam percepit auris mea.

13. Inter cogitationes, (quæ oriebantur) è viſis nocturnis, quum ſopor homines occuparet.

14. Ingruit mihi pauor & tremor, ac terrefecit quantum eſt oſſium meorum.

15. Spiritus namque ante me hinc inde commeabat, & pili per totum corpus meum horruerunt.

16. Quumque conſiſteret, non agnoſcebam ejus faciem (obuerſabaturque) meis oculis imago, & erat ſilentium, ac vocem ejusmodi percepi.

12. Porro ad me dictum eſt verbum abſconditum, & quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurrii ejus.

13. In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines.

14. Pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt.

15. Et cùm ſpiritus me præſente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

16. Stetit quidam, cujus non agnoſcebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quaſi auræ lenis audiui.

INſpiratum ſe jactat Eliphas in Textu: an reuerà talis fuerit, vel ſibi duntaxat viſus, & undenam illa inſpiratio, num à DEO, vel Satana, aliis judicandum linquo, qui dono inſpirationes examinandi pollent, & jure gaudent. Fatetur tamen ille, *modicum* duntaxat *quiddam percepiſſe aurem ſuam*, ψιθυρισμὸν, ſuſurrum, vocem obſcuram, ſubmiſſam, qualis eſt muſſitantium. v. 13. *Inter cogitationes, quæ oriebantur è viſis nocturnis, quum ſopor homines occuparet. (In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines.)* Fuit proin, ut paucis omnia dicam, viſio nocturna per inſomnium, primo, eoque profundo, ſomno. De *ſomno* hic ex ſtructura corporis mechanica formandus conceptus, retrahi quaſi fluidum nerueum ab organis ſenſuum externorum ad cerebrum, vel, haud inde influere in externas partes, uti quidem ſolent vigilantibus: dum interim vitalia organa, eodem, & conſtanti, haud interrupto, imò fortiori gaudent ſpirituum influxu, utpote ad vitæ conſeruationem abſolutè neceſſario. Confer, ſi lubet, vigilantem Molendino, aliiue Automato, cujus partes omnes, ſaxa, pondera, rotæ, vectes, ſunt in perenni motu, ſomno oppreſſum eidem machinæ, ſed quieſcenti. Interea dum Molendinum hocce ad quietem eſt compoſitum, intra cerebri confinia diſcurſant, quos vocamus ita, ſpiritus, & cogitat mens conformiter horum motibus: ſiſtuntur ei nunc hæc, nunc illa objecta, & videtur ſibi homo hæc illaue videre, audire, tangere; Quæ omnia pendent ex unione animæ cum corpore, hujusque unionis legibus & effectis.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Diuum gratiſſima ſerpit.
In ſomnis ecce ante oculos mœſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi.
Virgil. Æn. II.

Verſ. 14.

TAB. DX.

IOB. Cap. IV. v. 12-16.
Eliphas inspiratus.

Buch Hiob Cap. IV. v. 12-16.
Der begeisterte Eliphas.

G. D. Heümann sculp.

IOB. Cap. IV. v. 19.
Tinea miseriæ Symbolum.

Buch Hiob Cap. IV. v. 19.
Die Schabe ein Bilde menschlichen Elendes.

G. D. Heümann sculp.

Verſ. 14. *Ingruit mihi pauor & tremor, ac terrefecit, quantum eſt oſſium meorum. (Pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt.)* Sunt ita dicti *affectus animi* ſublati inter animam & corpus æquilibrii effectus, imo & æquilibrii inter motum fluidi neruei, & laticis ſanguinei, ſyſtematis neruoſi & cordis. Fluctus in hocce animi corporisue Oceano elati, ſpumantes. Et in *terrore* quidem, ſiue terrifica objecti repræſentatione, prædominium obtinet neruеum fluidum, contrahitur cutis, veluti effugitura malum, redditur ſanguinis circulus per extrema difficilis, augentur reſiſtentiæ cordi oppoſitæ, graui pondere oppreſſa ſentimus præcordia. Quamdiu durat hæc ſpasmodica veluti partium extremarum contractio, derelinquit hasce calor, liberi aliàs circuli, & attritionis effectus. Motus muſculorum & fibrarum totius corporis fit inordinatus, contremiſcit integra machina, ſpeciatim *oſſa*.

— *Gelidusque per ima cucurrit*
Oſſa tremor.

Virg. Prodromus fuit hic terror viſionis, quam jactat Eliphas, mox inſecutæ. Ita Danielem *deliquit animus, & viſa capitis ſui perturbauerunt eum. (Horruit ſpiritus meus, ego Daniel territus ſum in his, & viſiones capitis mei conturbauerunt me.)* Dan. VII. 15. Sed non parum forſan contribuit ad terrorem huncce temporis circumſtantia. Nox fuerat, qua terreri ſolemus à rebus leuiculis, haud nos diuertunt, ut interdiu, objecta alia; concentratur veluti mens in ſe ipſam, & colliculum quemuis aſpectat ut montem ingentem. Ut rumor quiuis, etiam malè fundatus, diſturbat exercitum, qui ſecurè dormit, excubiis limitaneis deſtitutus, ita & quæuis impreſſio leuicula mentem, ſi corpus ſtertat.

Verſ. 15. *Spiritus namque ante me hinc inde commeabat, & pili per totum corpus meum horruerunt. (Et cum ſpiritus me præſente tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ)* Qualenam fuerit hoc πνεῦμα, bonum malumue, judicent alii: mei ſunt fori arrectæ horrore comæ, quas paſſus obſtupens Eliphas. Symmachus id vocat ὀρθοτριχεῖν, Latini *horripilationem. Sermo crebro jurantis horrorem incutit*, ὀρθώσει τρίχας. (*Loquela multum jurans, horripilationem capiti ſtatuet.*) Eccleſiaſtic. XXVII. 14. Qui ſyſtema ſupra expoſitum, de affectibus, & capit & aſſumit, quod à Clar. *Verdries* didiciſſe me fateor, ei haud difficile eſt formare αἰτιολογίαν hujus ſymptomatis. Contrahitur violenter & veluti corrugatur cutis ab impetuoſo fluidi neruei influxu: ita eriguntur, ſtant comæ, ut Echino aculei, unde Galli ipſam hanc *horripilationem* exprimunt per *heriſſer*, ab *heriſſon*, Echino. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 291. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 2. p. 454.

TAB. DXI.

Job. Cap. IV. verſ. 19.

Quanto magis (à perfectione abſunt) qui domos luteas incolunt, & quorum fundamentum eſt è puluere, quosque (res multæ) comminuunt, (a) priusquam conficiantur à tineis.

(a) Comminuent eos ante tineam, id eſt, priusquam à vermibus abſumantur in ſepulchro, ut veſtis à tinea.

Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea?

PErbella mortalium, quâ Eliphas utitur, περίφρασις, *incolere domos luteas*, בָּתֵּי חֹמֶר *batthe chomer*, οἰκίας πηλίνας LXX. ἐπίγειον οἰκίαν τῆ σκήνας, 2. Cor. V. 1. Eſt חֹמֶר *chomer*, πηλὸς, lutum, argilla, limus, terra ex abjectiſſimis, quæ facile diſſoluitur in aqua. Hoc luti in aqua diſſoluti ſenſu ſumi videtur חֹמֶר Habac. III. 15. *Effeciſti, ut incederent in mari equitatus, in luto* חֹמֶר *immanium aquarum. (Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.)* Jeſ. LXIV. 8. *Nos lutum* חֹמֶר, *tu figulus noſter.* Et in Textu noſtro *fundamentum* noſtrum *eſt è puluere*, בֶּעָפָר *beaphar*, ubi LXX. iterum adhibent πηλὸν, καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆ αὐτῆ πηλῆ ἐσμεν. Adeò delicata mehercle & ſubtilis eſt ſtructura artificioſiſſimæ machinæ noſtræ, labilis adeò & diſſolubilis, ut haud opus ſit bellico apparatu, arietibus, balliſtis, tormentis, haud magno hoſtium exercitu; *comminuitur*, diſſoluitur ſponte, rimas vetuſtate agit, imò à leui quauis aeris alteratione, ventorum motu, affectus impetu, rerum quarumcunque ſex non-naturalium exceſſu aut defectu dejicitur, proprio tandem pondere corruit. Ad-

hibet Eliphaz argumentationem ex pari, ſtructuram corporis humani, domum luteam, ex vili, diſſolubili materia confectam, comparans cum mentibus illis angelicis puriſſimis, nulli alterationi obnoxiis, imo & domos luteas, quas inhabitant mortales, cum manſionibus illis cœleſtibus. Si illi cœli incolæ diuini judicii ſubeunt ſeueritatem, quid nos manebit terricolas, ex argilla fictos? En pedes luteos, lutoſos aureæ ſtatuæ! proh quàm debile humanæ vitæ, gloriæ, ſplendoris, fundamentum! Qui *conficimur* tandem *à tineis*. עָשׁ *aſch* pro *tinea* occurrit paſſim. Job. XIII. 28. XXVII. 18. Pſal. XXXIX. 12. L. 9. Jeſ. LI. 8. Hoſ. V. 12. Chaldæis עָשָׁא *aſcha*. Eſt & hodie Arabibus *uſſet*, Plur. *uſs*, *uſes*, diminutiuum *uſejſet* tinea lanam erodens, item blatta libros. *Meninzk. Lex.* 3215. Legit *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 25. *atthſa*, *otthſa*. Græcum vocabulum eſt σὴς, quod haud dubiè deſcendit ab Hebræo סָס *ſas*, quod occurrit Jeſ. LI. 8. *Aquilæ* placet Jeſ. L. 9. ἡ βρῶσις. Et Matth. VI. 19 ſunt σὴς καὶ βρῶσις fere ſynonyma; ut *blattæ* & *tineæ* apud Poetas. *Horat.* L. II. *Sat.* 3.

— *Cui ſtragula veſtis,*
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arca.

Martialis L. VI. *Epigr.* 60.

Quam multi tineas paſcunt blattasque diſerti.

Tineæ proprium eſt, conſumere lanam, & laneas veſtes, propria ſua habitacula & fortè matrem, ſi vera æquiuoca illa veteribus agnita generatio. *Ariſt. Hiſt.* L. V. c. 32. ubi animalia quædam gigni narrat ἐν ἐρίοις, καὶ ὅσα ἐξ ἐρίων ἐστὶν, οἷον οἱ σῆτες, οἱ ἐμφύονται μᾶλλον, ὅταν κονιορτώδη ᾖ τὰ ἔρια, *in lanis & iis, quæ ex lanis conſtant, ut tineæ, quæ tunc maximè oriuntur, cum lanæ ſunt puluerulentæ. Plin.* L. XI. c. 35. *puluis in lanis & veſte tineas creat.* Σητοβρώσεως hujus ſimili utitur haud ſemel ſacer Codex, ſicubi docet, occultis DEI judiciis reprobos tabeſcere, & conſumi, ut tinea cœco morſu abſumit veſtimenta pretioſiſſima. Job. XIII. 28. *Ipſe velut putrida res vetuſtate conficiendus ſum, & ſicut veſtis, quæ comeditur à tinea.* (*Qui quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum quod comeditur à tinea.*) Jeſ. L. 9. *Omnes iſti ſicut veſtimentum veteraſcent, tinea corrodet eos.* Jeſ. LI. 8. *Veluti veſtimentum, ſic eos corrodet tinea* עָשׁ & *ſicut lanam comedet eos vermiculus* סָס. Et cum ſenſu Textus Jobiani noſtri coincidit Pſal. XXXIX. 12. *Dum tu hominem ob iniquitatem objurgans caſtigas: ilico tabeſcere facis, velut tinea.* (*In increpationibus propter iniquitatem corripuiſti hominem; & tabeſcere feciſti, ſicut araneam, animam ejus.*) Eſt autem *tinea*, cujus deſcriptionem atque delineationem à me poſcet lector, animalculum exile volatile alis albis, nigris paſſim maculis notatis, quæ alæ ſubjectæ microſcopio ſunt textura artificioſiſſima ex plumis, albis nempe & nigris, iisque reſpectu animalculi ſatis longis. Deponunt hæ tineæ plura oua, ex quibus prodit animalculum *lupus*, *der Wolff*, dictum, granariis infeſtum, grana corrodens. En figuras ex *Leeuwenhœk Experim. & contemplat.* p. 263.

Fig. 1. eſt tinea ipſa. A. A.

Fig. 2. Inuolucrum ſiue membrana, cui vermes incluſi in tineas mutantur, ſicuti conſpicitur nudis oculis.

Fig. 3. Tineæ pars poſtica, quam oua depoſitura ab A ad B extendit, & ex hac parte protendit corporis partem B C D. ex hac partem C D E. pilis in extremo obſitam.

Fig. 4. Idem corpus longiſſimè extenſum, per quod ouum tranſiens ſimul longius redditur, pro commodiori ſitu in granis.

Fig. 5. vermiculus eſt ex ouo prodiens, ſub microſcopio conſpectus.

Fig. 6. ouum disruptum.

Fig. 7. ſunt tres ex maximis plumis, quibus alæ ſunt obſitæ.

Fig. 8. Plumæ aliæ minores.

Fig. 9. Plumæ aliæ longiores, quæ alæ tegunt oras.

Job. Cap. V. verſ. 2.

Nempe furor ſtultum occidit, ac leuem (*a*) perimit indignatio.

Virum ſtultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

(*a*) Hier. paruulum. Significat autem pethi leuem, qui facile credit, & affectibus cedit.

COmparent heic, & vel minaci vultu, vel algido aſpectu horrorem incutiunt, duo ex animi affectibus, ſed perniciosiſſimi, *ira* atque *inuidia*, furor breuis & longus. *Ira* formidabilior tantò, quòd pro parentibus agnoſcat deſiderium atque dolorem, ut, ex hypotheſi ſupra expoſita, nunc prædominium obtineat nerueum fluidum, &, ſanguine ab extremis corporis partibus retropulſo verſus cor, pallorem induat facies; nunc dominio potiatur cor, ſanguinemque in extremos corporis tubulos extrema ſua vi propellat, ruboremque ſpeculo animi inducat: miſellum proin corpus cum omnibus ſuis parti-

partibus, fluidis atque ſolidis, inter duo veluti grauitatis reciprocæ puncta jactatum violentos ſuſtineat ictus. Ita namque,qui omnes irarum effundit habenas, excandeſcens vultu truci ac toruo,nil niſi minas euomit,mox verò lugubri ad commiſerationem mouet. Hinc conſtat, cur & quomodo nunc diſtendantur ſanguiueha vaſa, rubeſcat cutis, oculi ſcintillent, corpus incaleſcat: nunc palleſcant labia & tremant, dentes ſtrideant, ſtent comæ: cur inſanus ἄλογος homo ſpiritum nunc ducat grauem, citatum, nunc debilem, tardum, meteoricum, complodat præ dolore manus, pedibus terram quatiat, minacia euomat verba: cur effundatur, aggeribus ruptis, bilis, & pulſus adeò reddatur velox, ut ſanguis ore, naribus, auribus, utero, vulneribus effluat, imo anima ſæpe è corpore ipſo migret, verbo, *furor ſtultum occidat*, quæ emphatica eſt Eliphæ phraſis; *ſtultum*, אויל *euil*, propriè *leuem*, qui res ſuas ſine ratione, absque conſilio vel prudentia agit, qui à quouis, etiam leuiſſimo, paſſionum impetu pellitur hac illac, nauiculæ inſtar rectore deſtitutæ. Eſt hujusmodi homo non uno reſpectu amens animi; Ratio non domina, ſed furioſi affectus ſerua: mente captus, conculcans non ſolùm ſe ipſum, &,quo gaudet,honorem, ſed animam violentis motibus perdens. In eodem ſtolidorum catalogo ſtat *inuidus*, פותה *poteh*, *infatuatus*, *ſeductus*, *errans*; errans, quia ſtultus, liuoris maligni mancipium; dominium heic obtinet ſpirituum animalium in extrema corporis fluxus, impeditur ſanguinis circulus, obruitur cor, macerantur & exeduntur oſſa, medullæ, corporis artus: imo archiſtultus, qui ſibi ipſi plus quàm proximo, cui inuidet, infenſus, in propria furens viſcera. Inuidia Siculi non inuenere tyranni majus tormentum. Silentio prætereo enormitatem peccati, quo ira tumentes & inuidia liuentes hi ſtulti iram DEI accendunt, cujus repræſentatio alius eſt fori.

Job. Cap. V. verſ. 9.

Qui edit ingentia opera, eaque inueſtigabilia, & res mirandas, illasque innumeras.

Qui facit magna & inſcrutabilia, & mirabilia absque numero.

HOc ipſum de DEO teſtimonium legas Jer. X. 6. *Reuera*, ô DOMINE, *nemo eſt ſicut Tu, magnus es Tu, & magnum eſt nomen Tuum cum potentia.* Pſal. CXXXV. 5. *Scio,quod magnus ſit* DOMINUS, & DOMINUS *noſter antecellat omnes Deos.* (*Ego cognoui, quod magnus eſt* DOMINUS, & DEUS *noſter præ omnibus Diis.*) Alibi: Ipſe *ſolus miracula facit.* *Magna*, infinitè magna eſt potentia, magna & ἀνεξιχνίαστος ſapientia, magna & æterna bonitas, magnæ, immenſæ, omnes DEI perfectiones. Magnitudinem ſupremi entis demonſtrant non ſolùm corpora mundi maxima, uniuerſum, ſi non infinitè, ſaltem indefinitè magnum, ſed & corpuſcula minima, atomi, non duntaxat maximæ molis balænæ & elephantes, ſed quoque minimi puncti animalcula, quorum 1000. 000. 000. magnitudinem arenulæ haud ſuperant, ſi fides eſt microſcopialibus obſeruationibus lyncei *Leeuwenhœk Arcan. Nat. detect.* p.26. non ſolæ Libani Cedri, ſed muſcus vel minimus. *Res mirandas*, miracula, præſtat DEUS Ter Optimus, Ter Maximus, quà Creator & Conſeruator, miracula non eo duntaxat tempore, quo ignis Ejus juſſu pluit de cœlo, vel igni flammanti vis urens, conſumens, adimitur, ſed & quando- & ubicunque mouetur puluiſculus. Miracula in operibus, quæ tranſcendunt Leges Naturæ, & iis, quæ fiunt juxta Leges à DEO latas. Miracula ſemper, miracula ubique. Suo nempe ſenſu propagatio ſeminis cujusuis non minus eſt miraculum, quàm multiplicatio illa quinque panum; *Edit* mirabilis DEUS *res mirandas*, *illasque innumeras*, in natura, ſupra naturam, in gratia, redemptione hominum, & damnatione, in Vita ac Morte.

Job. Cap. V. verſ. 10.

Qui dat pluuiam ſuperficiei telluris, & aquas immittit vicis.

Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ, & irrigat aquis uniuerſa.

QUi attento conſiderat animo vaporum ſubleuationem, bullularum aquearum in aere libero natationem, & ex colliſu factam mutationem in pluuiam: Pluuiæ hujus ordinatiſſimam per omnes terræ regiones, inde ab Æquatore usque ad Polos, diſpenſationem neceſſitati cujusque adæquatam, plantis, animantibus, homi-

minibus pernecèſſariam; & omnia hæc ad normam Legum Philoſophiæ Naturalis modernæ: ei ſtatim illuceſcet hæc veritas, DEUM κατ' ἐξοχὴν mirabilem, magnum, potentem, *dare pluuiam ſuperficiei telluris, & aquas immittere vicis*, non naturam, non caſum: Pluuiam non ſolùm agris frumento conſitis, pratis & paſcuis pinguibus, ſed quoque deſertis, urbibus, pagis, plateis, qua recreentur incolæ, & ciſternas adimplere poſſint: quam DEI bonitatem agnoſcunt atque deprædicant ſpeciatim Belgæ, quibus pro potatorio & culinari uſu ſola fere inſeruit aqua ἀξενοπετὴς; agnoſcunt & Populi illi Orientales, qui climata æſtu ſæpe ſqualentia, quale Jobi fuit, incolunt. Ipſe noſter Philoſophus pientiſſimus fatetur XXVIII. 26. DEUM *præfigere pluuiæ terminum, & viam fulguri atque tonitruis. (DEUM ponere pluuiis legem, & viam procellis ſonantibus.)* Regius Pſaltes Pſ. LXV. 10. 11. *Viſitaſti terram, & irrigaſti eam, ditaſti eam ampliter, riuus DEI aquis exuberat: tu paras eis frumentum, quandoquidem ſic illam inſtruis. Irrigas liras ejus, & quieſcere facis ſulcos ejus: facis eam guttis colliqueſcere, & germen ejus feliciter prouenire facis. (Viſitaſti terram & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare eam. Flumen DEI repletum eſt aquis: paraſti cibum illorum: quoniam ita eſt præparatio ejus. Riuos ejus inebria, multiplica genimina ejus: in ſtillicidiis ejus lætabitur germinans.)* Pſal. CXLVII. 8. *Qui operit cœlum nubibus, & parat pluuiam terræ, & producit fœnum in montibus.* Gentium Apoſtolus Act. XIV. 17. Καὶ τοίγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν. Alia hujusmodi & elogia & teſtimonia ſacra lubens nunc prætereo. Et facit ſapientiſſima hæc pluuialium aquarum diſpenſatio ad id inter alia, ut *humiles in alto loco ponantur, ac mœſti obtineant arcem ſalutis, (qui ponit humiles in ſublime, & mœrentes erigit ſoſpitate,)* quæ Eliphæ noſtri conſequentia eſt V. 11. Ita literali æquè ac myſtico ſenſu intelligendus venit locus Joel. II. 23. *Et vos, o filii Zion, exultate & lætamini in DOMINO DEO veſtro, quoniam — demittet vobis pluuiam temporaneam & ſerotinam, ut ab initio. (Et filii Sion exultate, & lætamini in DOMINO DEO veſtro, quia — deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum & ſerotinum, ſicut in principio.)*

Job. Cap. VI. verſ. 4.

Jam DEI optimi maximi ſagittæ in me ſunt, quorum feruor ebibit ſpiritum meum, & terrores DEI acie inſtructa me inuaſerunt.

Quia ſagittæ DOMINI in me ſunt: quarum indignatio ebibit ſpiritum meum: & terrores DOMINI militant contra me.

JObum en, virum DEI, animi corporisque morbis grauiſſimè afflictum! *Sagittas DEI Optimi Maximi* optimo jure vocare poteſt vulnera ſua, ulcera, vermes rodentes, acrimonias ſanguinis ſui, particulas acres, rodentes, lancinantes, utpote quæ ſagittarum ad inſtar carni infixarum pungunt, ſed ſagittæ DEI, prouidenti ſed ſancta DEI manu miſſæ. De hiſce ſagittis nunc queritur Jobus, earum *feruorem ebibere ſpiritum ſuum:* qua eleganti à telis vulneribusque venenatis deſumptâ metaphorâ exprimere vult urentes dolores, æſtus per omne corpus ignis ad inſtar furentes, intolerabiles, quibus tandem planè conſumitur corpus, & letho traditur. Ita apud *Sophoclem* in *Trachiniis* legas:

— Πνεύμονάς τ' ἀρτηρίας
Ῥοφεῖ ξυνοικῶν. Ἐκ δὲ χλωρὸν αἷμά μὲ
Πέπτωκεν ἤδη.

Et alibi:

Exedit artus penitus & totus malum
Hauſit medullas, oſſibus vacuis ſedet.

Et *Seneca* in *Hercule Oetæo:*

- - - *Sanguinis quondam capax*
Tumidi jecur pulmonis arentes fibras
Diſtendit: ardet felle ſiccato jecur:
Totumque lentus ſanguinem auexit vapor.

Et de lamentatione, quam uniuerſalis ejusmodi dolor extorquere ſolet, Id. Act. 3.

— *Hic cœlum horrido*
Clamore complet, qualis impreſſa fugax
Taurus bipenne, vulnus & telum ferens,
Delubra vaſto trepida mugitu replet.

Ita etiam *Ouidius Met.* 9. de *Hercule:*

— *Perque altam ſaucius Oeten*
Haud aliter graditur, quam ſi venabula Taurus
Corpore fixa ferat.

Addunt Textui noſtro LXX. ὅταν ἄρξωμαι λαλεῖν, κεντῆσί με, pungunt, figunt, transfigunt me, quoties os ad loquendum aperio: quouis nempe & leui motu exacerbante dolorem. Animi ſui morbos emphaticè vocat *terrores* DEI, qui grauiſſimè premunt, tantùm non opprimunt, & triſtem ideam poſt aliam menti afflictiſſimæ ſiſtunt. De quo alibi plura.

TAB.

IOB. Cap. VI. v. 5.
Onager.

Buch Hiob Cap. VI. v. 5.
Wald-Esel.

P. G. Harder sculps.

TAB. DXII.

Job. Cap. VI. verſ. 5.

Num rudit onager herba præſente? num bos mugit appoſita farragine?

Nunquid rugiet onager, cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante præſepe plenum ſteterit?

COnſideranda heic veniunt animalia, pabulum, vox, applicatio moralis. *Onager*, ἄγριος ὄνος, vocatur in Textu originali פֶּרֶא *pere*, vel *fere*, & hodie adhuc *fera*, *feree*, Plur. *fira*, & *efra*, item *ferw* Arabibus, *Meninzk. Lex.* 3480. Animal *Ariſtoteli* quoque memoratum *Hiſt.* L. VI. c. 36. domeſtico aſino adeò ſimile, ut ouum fere ouo, ſi *Luitprando*, Cremonenſi Epiſcopo, A. 968. ad Imperatorem Nicephorum Phocam Oratori, fides. *Color idem, forma eadem, auriti itidem, vocales ſimiliter cum rudere incipiunt, magnitudo non diſpar, velocitas una, dulces lupis æquè.* Sed ſunt, qui diſcrimen agnoſcunt non unum, 1. ratione velocitatis, qua domeſticum longè ſuperare dicitur, τὴν ταχύτητα διαφέρων. *Ariſt.* l. c. ſuperare equos. *Xenoph. Cyr. min.* L. I. *bonis cruribus, pernix, pedibus inſtar turbinis, robuſtis ungulis, velociſſimus curſu*, ἔυσφυρος, κραιπνὸς, ἀελλοπόδης, κρατερώνυχος, ὀξύλατος θεῖν. *Oppian. Cyneget.* L. III. v. 182. Imo νὴ Δία, *per Jouem* jurat *Ælianus* L. XIV. c. 10. Mauritaniæ onagros velocitate æquales eſſe ventis & auibus, mox verò laſſari, & laſſatos adeò miteſcere, ut ligari facile queant, & abduci. Deducunt & ipſam vocem פֶּרֶא à curſu. 2. Eſſe ſpecioſiores forma & majores. *Martialis* L. XIII. *Epigr.* 100.

Pulcher adeſt onager —

Oppianus:

\- - - - αἰπὺν ὄναγρον,
Ὅς τε πέλει φαιδρὸς δέμας, ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Ἀργύρεος χροιήν. —

\- - - - *Procerum aſinum,*
Qui eſt pulcher corpore, amplus, latus aſpectu,
Argenteus colore.

Et:

Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε,
Χιονέης ἑκάτερθε περιχομένη σφάνησι.

Linea autem mediam dorſi ſpinam cingit,
Niueis utrimque diſtincta coronis.

Philoſtorgio teſte L. III. c. II. cutis eſt maculis albis & nigris, ſtriisque pulchris à dorſo ad ventrem pulchrè picta. Sed aliquando color eſt idem, qui communi.

In cibum venit *onagro* דֶּשֶׁא *deſche, gramen*, progerminans herba, tenerum germen, cui affine eſt Arabum *wadſon, wedaſon, Hiller. Hierophyt.* P. II. p. 4. affinius forte Turcarum *æſis, Meninzk. Lex.* 3267. *Boui* בְּלִיל *belil, pabulum.* Jeſ. XXX. 24. *Tauri quoque & pulli, qui terram colunt, farraginem ſapidiſſimam* בְּלִיל *comedent, quæ vento & vanno euentilata eſt. (Tauri tui, & pulli aſinorum, qui operantur terram, commiſtum migma comedent, ſicut in area ventilatum eſt.)* Ubi per בְּלִיל intelligunt Interpretes farraginem, migma, pabulum ex fœno & frumento, vel ex hordeo & auena mixtum. Apud LXX. onagro dantur τὰ σῖτα, boui τὰ βρώματα.

De *onagri ruditu* & *bouis balatu* annotari meretur, ὡς ἐν παρόδῳ, famem, quæ vacui eſt incola ventris, animantia ratione deſtituta cogere, pellere ad id, ut ardorem edendi ſignificent voce ſua, vel clamoribus, prouidente ita Creatore optimo, ut hujusmodi viuentia automata, ſed nutrimenti indiga, appetitum certis ſignis promant, & ita ad eum clament, à quo cibos præſtolantur. Joel. I. 20. *Sed & beſtiæ agri vociferabuntur* (ſuſpexerunt, vel ſuſpicient) *ad Te, quod exaruerint torrentes aquarum, & quod ignis abſumpſerit amœniſſima loca deſerti. (Sed & beſtiæ agri, quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te: quoniam exiccati ſunt fontes aquarum, & ignis deuorauit ſpecioſa deſerti.)*

Pari modo, quod Opponenti ſuo regerit Jobus, homo in calamitatem incidens, auxilii ſolatiique indigus clamorem ad ſidera tollit: modeſtâ ſimul exprobratione corrigens Elipham, utpote qui neque patiatur quidquam, neque compatiatur: facile eſſe ei, qui nulla calamitate premitur, ſolatia dare afflicto. Judicare de proximo eum quàm optimè, qui in eodem hæret luto.

Ἐλαφρὸν, ὅσις πημάτων ἔξω πόδα
Ἔχει, διδάσκειν νουθετεῖν τε τὰς κακῶς
Πρᾶσσοντας.

Miſeros monere & increpare perleue eſt,
Si pes mali nulla ligetur compede. Æſchyl.

Juxta Apoſtoli effatum Hebr. V. 1. 2. debebat ſummus Pontifex eſſe homo, ut poſſet μετριοπαθεῖν τοῖς ἀγνοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν. Vid. Bochart. Hieroz. P. I. L. III. c. 16. p. 867. L. II. c. 31. p. 300. c. 41. p. 407.

Job. Cap. VI. verſ. 6.

Poteſtne inſulſum edi, non conditum ſale? Num ſapit cuiquam ſaliua albuminis?

Aut poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum? aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem? Animæ enim eſurienti etiam amara dulcia eſſe videntur.

MAnifeſtiſſima eſt DEI Optimi Maximi πρόνοια ut in conſeruatione omnium & ſingulorum totius univerſi corporum, animatorum, inanimatorum, ita ſpeciatim circa media, quibus homo conſeruat corpus: circa appetentiam cibi ac potus, proportionatam ſemper neceſſitati atque uſui. Beneficio hoc gaudent, gradu altiori & perfectiori, bruta, utpote quæ ea duntaxat appetunt, quæ ſibi ſunt proficua, auerſantur, quæ noxia; ſed quoque, licet inferiori gradu, homines, quorum corpora conſtare debebant omnis generis particulis, ſalſis, terreis, aqueis, ſulphureis, oleoſis. Ex multis ſpeciatim appetit is ſal; diſplicet omnis penè cibus inſulſus, utpote qui ſolidum haud præbet alimentum, obſtructiones creat, & ſecretiones impedit magis quàm promouet. De uſu ſalis multiplici plura dicenda forent, ſi chartæ anguſtia id permitteret. Omnibus ſacrificiis aderat ſal, Leuit. II. 13. Marc. IX. 45. Ita & apud Ethnicos *mola ſalſa*. Non eſt conuiuium abſque ſale: Imo eſt ſal pauperum ſæpe unicum condimentum. Horum erat & olim πρὸς ἅλα δειπνεῖν καὶ κύμινον, teſte *Plutarcho*. Quapropter maluit *Diogenes* Athenis ἅλα λείχειν, *ſal lambere*, quàm ſumptuoſo *Crateri* intereſſe conuiuio. Apud *Horatium* L. I. *Sat.* 3. contentus viuebat *Tigellius*,

\- - *modò ſit mihi menſa tripes, & concha ſalis puri.*

Et ſociat εὐσέβειαν αὐταρκείᾳ *Perſius Sat.* V.

Varo reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi viuere cum Ioue tendis.

In quotidiano uſu conueniebat homini neque alcalicum ſal, neque acidum, pura, utpote quæ gignerent morbos *acrimoniarum* titulo hodie cognitos: minus periculi imminet à ſale communi, niſi ſumto in exceſſu. Eſt enim ſeu foſſile illud, ſeu excoctum, ſeu marinum, compoſitum, ſeu muriaticæ indolis.

Jobi linguâ vocatur *albumen oui*, pulli nondum excluſi alimentum, רִיר חַלָּמוּת *rir challamuth*, *ſaliua vitelli*, notabili emphaſi: quemadmodum enim ſaliua pro dijudicandis variis ſaporibus inſipida eſt prorſus, cibisque intermiſcetur, ut in nutrimentum abeat ipſa, ita & albumen.

De morali Epitheti hujus applicatione multa dicenda forent, ſed breuitati ſtudebo. Exprobrat amico Jobus, deeſſe ipſi & ſermonibus ſuis condituram, ſal, ſermones eſſe fatuos, inſulſos, quibus v. 25. è diametro opponit נִמְרְצוּ אִמְרֵי *nimretſu imre*, *eloquia roborata*, ſale condita: quapropter nauſeabat ei conuerſatio. *Quæ meus animus renuit contingere, ea ſunt mihi pro cibo fœtido. (Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.)* v. 7. Boni paſtoris eſt, cum afflictis ſermones miſcere non tam multos, quàm conditos: & in omni conuerſatione, in omni foro, in cathedra omni ſint, quæ proferimus, utilia, condita ſale, ad DEI Gloriam, juſtitiæ patrocinium, proximi ſalutem directa, haud, ut albumen oui, inſipida, inſulſa. Quam Lectionem Miniſtris Verbi Diuini inculcat probè magnus noſter Reformator *Bullingerus Epiſt. ad Col.* IV. 6. *Hodie admodum incommodant quidam Eccleſiaſticis rebus veritatique Euangelicæ inepta & illiberali quadam libertate & dicendi & ſcribendi. Utinam verò incipiant & hi ſermones ſuos cœleſti ſale condire, & ſibi ab illa malorum verborum copia temperare!* Et quî nauſeaſſent pientiſſimo viro conciones indigeſtæ, inſulſæ, phraſes, quæ riſum mouent, & à vulgo in prouerbia trahuntur, aliquando & ſcandaloſæ! His Pſeudo-Paſtoribus ſocios damus Pſeudo-Medicos illos, qui ſolidâ γνώσει deſtituti ad ægrorum lectos plus ſæpe fantur, quàm intelligunt, & πολυλαλίᾳ ſua aures ægrorum æquè ac adſtantium laſſant.

TAB.

TAB. DXIII.

IOB. Cap. VIII. v. 11. 12.
Impii felices ut plantæ paluſtres.

Buch Hiob Cap. VIII. v. 11. 12.
Glücks-Glantze wie ein Morast-Pflantze.

G. D. Heuman sculps.

TAB. DXIII.

Job. Cap. VIII. verſ. 11. 12.

11. Adoleſcitne ſcirpus absque palude? Creſcetne carex absque aquis?
12. Dum adhuc in virore ſuo eſt, non ſuccidetur, & tamen ante omnia virentia exareſcet.

11. Nunquid virere poteſt ſcirpus absque humore? aut creſcere carectum ſine aqua?
12. Cum adhuc ſit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas areſcit.

FAmiliare eſt Syris, & maximè Palæſtinis, (aliis quoque Orientalibus populis) *ad omnem ſermonem ſuum Parabolas jungere, ut quod per ſimplex præceptum teneri ab Auditoribus non poteſt, per ſimilitudines exemplaque teneatur. Hieron. in Matth.* XVIII. Exempla proſtant ubique in Sacris, Scriptis præſertim Dauidis, Solomonis & Jobi. Et ſunt *ter mille Parabolæ* illæ, Solomoneæ ſapientiæ teſtimonia ſingularia, interprete *Joſepho Ant.* L. VIII. c. 2. applicationes totidem morales, deſumptæ ex natura plantarum & animantium, *prouerbia & ſimilitudines, nam de quauis arboris ſpecie Parabolam dixit ab Hyſſopo usque ad Cedrum. Similiter autem & de jumentis, & de cæteris etiam terreſtribus animantibus, ut de iis, quæ per aquam pariter ac aerem feruntur, parabolas fecit.* Παραβολὰς καὶ εἰκόνας, καθ' ἕκαστον γὰρ εἶδος δένδρε παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπε ἕως κέδρε. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ κτηνῶν καὶ τῶν τ' ἐπιγείων ἁπάντων ζώων, καὶ τῶν νηκτῶν καὶ τῶν ἀερίων. Et quàm frequentes fuere dulciſſimo Saluatori noſtro Parabolæ, quibus myſteria Regni ſui & aperuit & occultauit? Qui hujusmodi Parabolas vel ipſe excogitare ſibi præſumit, vel aliis jam factas explicare, & ad myſticum ſenſum applicare, ei neceſſariò perſpectæ debent eſſe corporum ipſorum naturalium proprietates & vires. Patebit veritas hujus præcepti ut paſſim in toto Commentario Jobi, ita ſpeciatim exegeſi Textus, in quo Bildad perbellè comparat hominum, inprimis impiorum, felicitatem cum plantis paluſtribus, quarum ſtructura utplurimùm eſt ſpongioſa, veſiculoſa, multæ aquæ indiga, qua deficiente marceſcunt illicò, ut concidunt illi, auolantibus diuitiis, honoribus, bonis, quibus antea tumebant, aliis.

Occurrit vox גמא *gome* quoque in Hiſtoria Moyſis Nilo expoſiti Exod. II. 3. & in Scriptura alibi. Sed in ejus explicatione non conueniunt inter ſeipſos LXX. Heic quippe, in Jobo, reddunt per πάπυρον, *papyrum*, Jeſ. XVIII. 2. בכלי גמא ἐπιστολὰς βιβλίνας, Jeſ. XXXV. 7. ἕλη, paludes. Nos & alii per *ſcirpum* vel *juncum*. Sed pertinet quoque *Papyrus Nilotica ſiue Ægyptiaca* C. B. I. B. cujus iconem dedi TAB. CXV. ad Scirpos. In Oriente nulla hujus vocis veſtigia ſuperſunt, niſi huc referre velis Turcarum *Kamys, Kæmys, Kamyſcyk*, quibus arundinem, arundinem exiguam, indigitant. *Meninzk. Lex.* p. 3598. 5123. 5294. 5301. Eſt junco flos roſaceus. Scirpo apetalos, in capitulum ſquamoſum collectus, & caules rotundi. *Scirpi* characteres ad marginem pictos ſiſto ex *Tournef. Elem. Bot.* Tab. 300. Fig. A. Junci Fig. B. Qui diſtinctas magis Scirpi Junciue (quem Graminibus adnumerat Tournefortius) notas ſcire cupit, adeat fratris optimi *Johannis Scheuchzeri Agroſtographiam* p. 337. 353. Interea pro ſpecimine ſiſto Fig. C. *Juncum maximum ſiue Scirpum* C. B. *Juncum maximum holoſchoenon.* I. B. qui *Scirpus* eſt *altiſſimus* Tournef. & ad latus caulis fragmentum, prouti id armato oculo exhibet fungoſam ſiue veſiculoſam ſubſtantiam. *Plinius* L. XIII. c. 2. *P. Alpinus de Plantis Ægypt.* c. 36. *C. Bauh. Theatr. Plant.* p. 323.

אחו *achu* nobis eſt *carex, Gras am Ufer:* ſed Gen. XLI. 18. *locus paluſtris, Weide im Gras.* Ut LXX. Gen. XLI. 2. 18. habent ἄχος, ὄχθη, plantarium tenue & herboſum, ubi gramina paluſtria creſcunt, & in Jobo βέτομον. Definit autem βέτομον Heſychius φυτὸν βοσὶ διδόμενον τροφὴ, δίον χόρτος. Suidas. φυτάριον παραπλήσιον καλάμῳ, ὅπερ ἐσθίουσιν οἱ βόες. Botanicos veteres ſi conſulas, occurrit βετόμε vox apud *Theophraſtum Hiſt. Plant.* I. 8. 16. IV. 9. 11. ubi dicitur caulis æqualitatem quandam peculiarem habere cum gladiolo, folia multa ſimilia arundini angularia, fructus niger magnitudine Siclæ proximus, fluuios & loca aquoſa amare. Et in *Conſtantini Geoponicis* L. II. c. 5. folia ſimilia ἀειρίοις, i. e. populneis nigris, herba grata boum pabulo. Recentiores ſi adeas, & nominatim ſubſcribas *Lobelio, Anguillaræ, Ruellio, Dodonæo, Geſsnero, Caſp. Baubino*, agnoſces pro butomo veterum *Sparganium ramoſum* C. B. *Sparganium quibusdam* I. B. cujus characteres vide ad marginem Fig. D. ut plantam ipſam Fig. E. De-

ſcribitur autem Σπαργάνιον *Dioſcoridi* L. IV. c. 21. quod *folia* habeat *gladioli*, *ſed arctiora*, & *in terram magis procumbentia: in ſummo caule veluti pilulæ prominent, in quibus ſemen*, φύλλα ἔχει ἐοικότα ξιφιδίῳ, ϛενώτερα δὲ καὶ ἐπικλινέϛερα. ἐπ' ἄκρῳ δὲ τῦ καυλῦ ὡσεὶ ϲφαιρία, ἐν ὅις ὁ καρπός. Huic Sparganio ſua quoque ſuffragia dat *Hiller Hieroph.* II. 216. Placet *Cæſalpino* pro *Butomo Juncus floridus major* C. B. *Juncus floridus* I. B. cujus characteres ex *Tournefortio* ſiſtit Fig. F. & plantam ipſam Fig. G. Radice nititur craſſa, candida, inſtar porri ſectilis, nonnihil carinata, quamplurimis fibris capillata, parte quadam tenera guſtui non ingrata: ex qua folia multa Pſeudoacori anguſtiora & Aſphodeli longiora, dorſo acuto, & triquetra, in macronem deſinentia exſurgunt: inter quæ caulis exit medius, virore herbaceus, inſigni læuore atque æqualitate præditus, rotundus, nudus, ſimplex, nullis internodiis interceptus, duos tresue cubitos æquans, in cujus ſummo umbella, in qua multi floſculi ex purpura candore diluti, pediculis ex uno principio prodeuntibus ſingulis ſinguli flores inſident, qui ex ſex foliis, tribus majoribus, totidemque minoribus alternatim poſitis compoſiti, & inodori ſunt: in quibus ſtamina exigua plerumque nouem, in apice croceo puluiſculo tangentium manus inficiente: in florum medio capitulum purpureum ſubrotundum; in ſex partes diuiduum, in cujus ſummo apex, ſemen in capitulis minutum. Ex C. B. *Cluſium* porrò ſi audias *Hiſt. Rarior.* Butomon relegabis ad *iridum* claſſem, & eundem facies cum *Acoro adulterino* C. B. *Iride paluſtri lutea ſiue Acoro adulterino* I. B. Fig. H. His omnibus tandem adſociari poteſt *Tribuloides vulgare aquis innatans*, Tourn. ſiue *Tribulus aquaticus* C. B. I. B. utpote quem pro *Butomo Damocratis* agnoſcit *Anguillara.* Et ſanè, ſi ad veſtigia vocis אחו attendere lubet, eaque in Orientis linguis quærere, ſuffragium dabis huic ipſi *Tribulo*, qui Ægyptiis modernis, ſiue Turcis Ægyptum incolentibus nuncupatur *æchyllet*, teſte *Meninzkio Lex.* p. 5683. Hujus autem tribuli iconem atque deſcriptionem dedi TAB. XXXI. Seligat ex tot plantis paluſtri ſolo natis quisque quam volet. Habet una earum quæque, quo ſeſe commendet. Habet & ἕλος, pratum ipſum paludoſum, ſiquidem id per אחו intelligas ἑλωϛικόν τι, demetendum id eſt deficiente plantis aquâ, vel jumentis cedendum in pabulum: nî id fiat, plantæ paluſtres multi humoris indigæ breui marceſcent, gramina in ſpecie, junci atque ſcirpi; *dum adhuc in virore ſunt, non ſuccidentur, & tamen ante omnia virentia exareſcunt: (cum adhuc ſint in flore, nec carpantur manu, ante omnes herbas areſcunt,)* quum è contra aliæ plantæ, quæ ſolidioris ſunt ſubſtantiæ, ſolo ſicco aſſuetæ, diutius longè durent. Audi Eccleſiaſticum XL. 16. 17. ut breuem impiorum durationem opponit conſtanti piorum felicitati. *Pullus eorum ſuper quamuis aquam aut oram fluuii ante omnem herbam elidetur. Benignitas inſtar horti fortunati eſt, & beneficentia permanet in perpetuum. (Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum euelletur. Gratia ſicut paradiſus in benedictionibus, & miſericordia in ſeculo permanet.)* Et ipſum Bildadum noſtrum v. 13. de felicitate impiorum. *Ita*, quod uluis illis, *contingit omnibus, qui DEUM obliuiſcuntur, & ſpes hypocritæ intercidit.* Dant plantæ illæ ſeu arundinaceæ, ſeu junceæ, ſcirpeæ, cyperoideæ. ſobolis, gramina aquatico ſolo nata pabulum jumentis & pecoribus macrum, aſperum, leue, quod multis in locis paleæ loco vel ſtraminis inſeruit jumentis ſubſternendi, & tamen lætè ſurgentes capita ſua ſeu plumoſa, ſeu goſſipina, ſeu ſquamata, veluti criſtas erigunt, ſed attentius conſideratæ fungoſam habent & veſiculoſam ſubſtantiam, quæ fluido deficiente aqueo mox concidit, & areſcit. Ita & impii.

Job. Cap. IX. verſ. 5. 6.

5. Qui transponit montes, neque præſenſerunt illi, quos in ira ſua ſubuertit.
6. Qui commouet è loco ſuo terram, ut ejus columnæ quatiantur.

5. Qui transtulit montes, & neſcierunt hi, quos ſubuertit in furore ſuo.
6. Qui commouet terram de loco ſuo, & columnæ ejus concutiuntur.

EST hic ex Locis Sacri Codicis Anti-Copernicanis, ſi ita placet Ptolemaicis, qui urgent *commotionem terræ è loco ſuo*, in quo ſcilicet quieſcat, vel quieuerit ante; *columnas*, quibus nitatur immota. Sed ponunt, in zelotarum gratiam, Copernicani, intelligi heic totam terram, totum globum terraqueum, habitaculum noſtrum: loqui Jobum de violenta corporis hujus totalis ex centro ſuo dimotione, nondum tamen agnoſcunt conſequentiam: ſtante quippe terræ motu tum diurno, tum annuo, vir ſanctus Hiob, & eleganti quidem dictione, infinitam DEI potentiam ita deſcribere potuiſſet, quod ea volente & operante poſſit *terra commoueri è loco ſuo*, ex orbita ſua in fluidiſſimo æthere, & vacui

cui æmulo, delineata, atque ſic totum mutari mundi ſyſtema: ſublatione æquilibrii inter vires centripetas & centrifugas terra vel altius eleuari verſus Regionem Saturni, vel profundius demergi verſus Solem, atque ſic vel gelu nimio conſtringi, quæ terræ ſunt, omnia, vel æſtu ardentiſſimo conſumi. Et non ſunt ſanè *columnæ*, de quibus loquitur Jobus, eo ſenſu ſumendæ, quo ſumi ſolent in architectura ciuili pro fulcris illis rotundis, quibus ſuſtinentur ædificia. Ex ſenſu hoc literali ſequeretur Jobi XXVI. 11. hujusmodi fulcris inniti totum cœlorum & uniuerſi ſyſtema, quandoquidem *columnæ cœli concutiuntur & ſtupeſiunt à DEI increpatione. (columnæ cœli contremiſcunt, & pauent ad nutum ejus.)* Intelligimus nos ſenſu non adeò craſſo, ſed ſublimiori, immenſæ DEI ſapientiæ adæquato magis, *columnarum terræ* nomine partim ſolidiores hujusdem corporis partes interiores, quibus exterior cortex habitatus inædificatur, partim ætheris aerisue undique terram prementis vim grauitantem, qua moles hæc ingens compingitur, partim æquilibrium reciprocæ preſſionis, qua integer terræ vortex ſeſe ſuſtinet contra vicinos, partim denique immobilitatem axeos terræ. Ut clarum ſit ex dictis, nil pati prorſus, quod fouent, de terræ motu ſyſtema, licet terræ nomine totus hic intelligeretur globus.

Sed majori jure meliorique fundamento prætendimus, loqui heic Jobum neque de quiete naturali, neque de violenta dimotione terræ extra locum ſuum, ſed de partium terræ concuſſione, quaſſatione; verbo, de *terræ motu:* En Jobi Μετέωρον! *Qui transponit montes, neque præſenſerunt illi, quos in ira ſua ſubuertit. Qui commouet è loco ſuo terram, ut ejus columnæ quatiantur.* Sint teſtes, iique triſtes, tot urbes, in Sicilia inprimis & Neapolitano Regno, ſubmerſæ, corruta palatiorum rudera, & intra Heluetiæ limites *Plurium*, vicus oppidi æmulus, caſu montis præcipiti A. 1618. opertus, & intra viſcera terræ abſorptus unà cum 1800. habitatoribus, ut nec vola reliqua fuerit, nec veſtigium, & ſeges nunc ſit, ubi olim Troja fuit. Ut nil dicam de aliis montium caſibus, quorum exempla offendet beneuolus Lector in Hiſtoria mea Naturali Heluetiæ; nil de terræ motuum, quos Meteoris adnumerauit antiquitas, cauſis, an ſint hæ ignis ſubterraneus? an aeris compreſſiſſimi violenta rarefactio? an ſaxorum ingentium intra terræ viſcera collapſus? an in imis terræ receſſibus fermentans materies? Alibi enim commodior occurret de hac αἰτιολογία loquendi occaſio.

Moralem & myſticam Textus noſtri applicationem linquo aliis, & longam latamque ventilationem, an *montium transpoſitio* reducenda veniat ad Eccleſiam & Politiam Judaicam? quæ reuera Tabernaculi inſtar fuit è ſede ſua diuulſa, & per totum terrarum orbem diſperſa, ut complementum inuenerit prædictio illa Jeſ. XXIV. 20. *Nutando nutabit terra ſicut ebrius, & transferetur ſicut tabernaculum nocturnum. (Agitatione agitabitur terra, ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum unius noctis.)* An montium emblemate repræſentetur hominum elata ſuperba, vel & angelorum lapſorum? 2. Cor. X. 5. Καθαιρέντες, inquit Apoſtolus, πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ ΘΕΟΥ. De qua fidei inuicta potentia Saluator Matth. XXI. 21. Κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε· Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται. An montium μετάθεσις reſpiciat ad fatalem illam diluuianam Cataſtrophen, qua deſtructi fuere montes primæui, & ſurrexere noui? An ultimum judicii diem? quo *montes à conſpectu* DOMINI *tanquam cera colliqueſcent, à facie Dominatoris uniuerſæ terræ.* Pſal. XCVII. 5. Imo οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσόμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. 2. Pet. III. 10. Vid. *Zimmermann. Script. Sacr. Coperniz.* p. m. 53.

Job. Cap. IX. verſ. 7.

Quo imperante Sol non oritur, & ſtellas velut appoſito ſigillo claudit.

Qui præcipit Soli, & non oritur: & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.

HAud mirum, diſſentire, ut hic, ita alibi in interpretanda Phyſica Jobi ſacra Commentatores: eſt enim ſtylus pientiſſimi viri Laconicus ſimul & Meteoricus. Sunt ex Interpretibus, qui per *Solem* DEO *imperante non orientem* intelligunt quotidianum ſideri huic & naturalem Ortum atque Occaſum, quo gaudent totius orbis incolæ. Sunt qui Solſtitium Joſuæ miraculoſum: Eclipſes alii: alii obſcuratam nubibus Atmoſphæram, quæ Solis radiis aditum ad terricolas diſputat: alii Eclipſin illam Ægypti triduanam, quæ Jobo & amicis in recenti poterat eſſe memoria. Obſcurationis naturalis Solis per nubes exemplum ſiſtunt Acta XXVII. 20. μήτε ἡλίου μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Et Ezech. XXXII. 7. 8. *Obtegam cœlos in extinctione tui, & obfuſcabo ſtellas eorum, Solem obducam nubibus, & Luna non lucebit lumine ſuo. Omnia luminaria lucentia in cœlis obfuſcabo ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS. *(Et operiam, cum extinctus*

fueris, cœlos: & nigreſcere faciam ſtellas ejus: Solem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit DOMINUS DEUS.) Qui locus myſtico ſuo haud caret ſenſu. Explicat *Coccejus in Job.* p. 62. *Solem non orientem, & ſtellas velut appoſito ſigillo clauſas* de annuo Solis per Eclipticam motu, qui facit, ut variet punctum orientis occidentisue Solis, & in cauſa eſt, quòd certæ ſtellæ compareant æſtate, & hyeme veluti ſint *appoſito ſigillo clauſæ*, aliæ è contra videantur hyeme, quæ per æſtatem ſunt inconſpicuæ; à qua annua per Eclipticam reuolutione pendet utiliſſima illa ſimul atque neceſſaria terricolis variatio temporum anni. Eſt Jobi locutio elegans metaphorica, deſumta à Codice, Libro, ſiue Theſauro, qui ſi clauſus neque legi poteſt, neque videri, pretioſis licet contentis refertus. De integro Solis, Cœli, Stellarum ſyſtemate pronuntiari id certò & ſanctè poteſt, eſſe Librum apertum, in quo legere licet Diuinæ Potentiæ, Sapientiæ & Bonitatis Elogia, ſed & clauſum, & veluti obſignatum, quia intimam & veram eſſentiæ ac proprietatum corporibus competentium naturam haud penetrabimus, quamdiu Spiritus mortales hos noſtros regit artus. Legendus eſt nihilominus hic Liber, & vires intellectus intendendæ omnes. *Attollite in ſublime oculos veſtros, & contemplamini, quis creauerit iſta, producens in numero exercitum eorum, ſingula ſuis nominibus vocans, à multitudine virium & robore virtutis.* Jeſ. XL. 26.

Job. Cap. IX. verſ. 8.

Qui ſolus extendit cœlos, perque ſummitates maris incedit.

Qui extendit cœlos ſolus, & graditur ſuper fluctus maris.

CLuet heic & alibi in Sacris Jobi aliisque Libris *cœlum extenſum.* Nec id ſine emphaſi. Siue intelligas cœli nomine ampliſſima illa ſpatia ætherea corporibus totalibus interjecta, præ extrema ſubtilitate vacui æmula, ſiue Atmoſphæram, quæ terram circumdat, & Gen. I. 8. *expanſio in medio aquarum, (firmamentum in medio aquarum,)* audit. In cœlo illo, ſeu ſidereo, ſeu æthereo, quod immenſæ eſt amplitudinis, & infinitè paruæ reſiſtentiæ, volutant ſe erratica ſidera per Ellipticos ordines adeò præcisè, & conſtanti lege, ut inde à creatione ne vel latum quidem, quem vocant, unguem fuerint euagata. In materia, inquam, ſi materia eſt, infinitè fluida, ſed via regulariſſima, inuariata. *Extendit* DEUS *cœlos ut cortinam,* כדק *caddok,* velut tenue, tenuiſſimum quid, nihilum, vacuum, & *expandit eos inſtar tentorii, quod ad inhabitandum (ſigitur); (qui extendit velut nihilum cœlos, & expandit eos ſicut tabernaculum, ad inhabitandum.)* Jeſ. XL. 22. *Cœlos ut cortinam extendit. (extendens cœlum ſicut pellem.)* Pſ. CIV. 2. Nouimus, ratione & experimentis διαδέχοις, aereum fluidum, quò altius ſurgit, eò eſſe tenuius, & denſitatem ejus reſpondere præcisè viribus prementibus, ut juxta ſubtiliſſimi *Newtoni* calculum elementum hocce in diſtantia 210. milliarium à nobis ſubtilius ſit 1000. 000. 000. 000. 000. 000.es quàm in ſuperficie terræ. Eſt gradualis hæc aeris expanſio, ad ſidera ſurgens, terricolis utiliſſima ſimul atque neceſſaria, ſingulare prorſus & admirandum Potentiæ, Sapientiæ atque Bonitatis τεκμήριον. Et concinet Regio Pſalti, qui modernæ Philoſophiæ Naturalis medullam vel extremis guſtat labris, *cœlos enarrare Gloriam* DEI. Pſal. XIX. 1. Superat extenſio hæc omnem intellectus finiti, qualis noſter eſt, captum, quacum ipſe DEUS infinitus τὸ βάθος, καὶ ὕψος, καὶ μῆκος viarum ſuarum, gratiæ ſuæ & miſericordiæ comparat Jeſ. LV. 9. *Quemadmodum cœli terra ſublimiores ſunt, ita excedunt viæ meæ vias veſtras, & cogitationes meæ cogitationes veſtras. (Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.)* Quod ipſum Gratiæ Diuinæ ὑπερβάλλον μέγεθος laudibus ad & ultra cœlum euehit Dauid Pſal. XXXVI. 6. DOMINE, *in cœlis bonitas tua, & veritas tua ad æthera usque.* (DOMINE, *in cœlo miſericordia tua: & veritas tua usque ad nubes.)* Cœlum noſtrum aereum uti tenuatur ſenſim ſurgendo, ita denſatur per gradus deſcendendo: utrumque ad oculum demonſtrant barometra. In terræ ſuperficie æquiponderat annulus aeris 36. hexapodas gallicas altus, ſuperincumbentibus fluidis grauatus annulo Mercurii 3. lineas alto, & calculo demonſtrat *M. Amontons dans les Mem. de l'Acad. Roy.* 1703. p. 101. eſſe imas 6451538. hexapodas verſus terræ centrum ſitas aere repletas, qui grauiſſima quæque corpora pondere ſuperat. Quodſi ex *Bellini* computo *Giorn de' Letterati d'Italia* T. IV. 156. particula aeris noſtri 400000.es minor eſt craſſitie pili, qualemnam, quæſo, formabimus de Cœli Planetis & Fixis interjecti ſubtilitate conceptum? Expanſio hæc, ſiue in particulas infinitè paruas extenſio cœli haud eſt naturæ opus, ſed DEI, *qui ſolus extendit cœlos;* addunt huic Jobianæ confeſſionis articulo Doctores Judæi בלא אמצעי ובלא השרת לשלוחת הטבורת *immediatè,*

Iob. cap. IX. v. 9.
Plejades, Orion, Ursa minor.

Buch Hiob Cap. IX. v. 9.
Siebengestirn, Orion, kleine Bär.

I. G. Pintz sculps.

diatè, ſine concatenatione cauſarum. Extrui jubent magni Principes & Reges magno labore, ingentibus ſumptibus, ampla Palatia, magnificas ſedes, ſplendida armamentaria. Sed DEO pro ſede, & inſtructiſſimo ſimul armamentario eſt cœlum noſtrum fluidiſſimum. DOMINI *via per turbinem & procellam eſt, nebulæ autem puluis pedum ejus.* (DOMINUS *in tempeſtate & turbine viæ ejus, & nebulæ puluis pedum ejus.)* Nah. I. 3. *Flectit cœlos, atque deſcendit, ſub pedibus ejus caligo. Vehitur ſuper Cherub, ac volat, latus ſuper alas venti — Tonat è cœlis* DOMINUS, *& altiſſimus edit vocem ſuam, grandinem atque carbones ignitos.* Pſal. XVIII. 10. 11. 14.

Quemadmodum autem DEUS *ſolus extendit cœlos*, ita & *per ſummitates maris incedit.* Dominium exercens ſupremum in impetuoſum hoc elementum, quod nunc altiſonis fluctibus horret, nunc placidum ſtat ventis, ut fugiant vaſto æthere nimbi. Non eſt heic altitudo ſiue ſummitas maris ſumenda in ſenſu literali, ac ſi ſuperficies maris excederet littora: altius terrâ videtur, & in montem veluti aſſurgere, ſed eſt hæc deceptio optica, cujus rationem ne Tyro quidem Opticæ ignorat. Per altitudinem maris, altum mare intelligimus commodè, *aquæ montes* apud *Virgilium.*

Κύματά τε τροφόεντα πελώρια ἴσα ὄρεσσιν.

Fluctus ingentes æquales montibus altis.

Homerus.

Incedit DEUS per horriſonum hoc elementum majeſtaticis paſſibus, ut Belli Dux fortis heroicis in hac terra. Ut Saluator noſter dominium hocce ſuum ſupereminens exercuit incedens ſuper mare, hujusque turgidas in gratiam diſcipulorum compeſcuit undas.

TAB. DXIV.

Job. Cap. IX. verſ. 9.

Qui fecit Arcturum, Cynoſuram, & Plejades, & (a) Auſtri penetralia.

(a) Quia ſtellæ circa Polum Auſtrinum non apparent habitantibus in oppoſito hemiſphærio.

Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora Auſtri.

PArallelus eſt locus Amos V. 8. DOMINUS *facit Cynoſuram & Booten.* Contemplatur magnus noſter Philoſophus naturæ non duntaxat ea miracula, quæ occurrunt in hoc globo terra-aqua-aerio, qui noſtræ habitationis eſt ſedes; Vibrat intellectus ſui ſubtilis alas ultra vorticis ſolaris limites ad ſidera usque fixa, ad cœlum illud æthereum, cujus minimam poſuit diſtantiam Tycho 12000. Keplerus 6000000. ſemidiametros terræ. Hugenius eo usque progreditur, ut globum tormento exploſum, ſi eadem ſemper pergeret velocitate, 691600. annis ad Sirium fore peruenturum autumet. De *Sirii*, proximæ forte nobis fixæ, diſtantia vide TAB. I. Fig. V. Quamuis ſint ex modernis Aſtronomis Lyncei, qui propter Parallaxeos defectum diſtantiam fixarum à nobis certò determinari poſſe dubitent, indeciſam linquentes quæſtionem viri ſapientis Eccleſiaſtic. I. 3. *Sublimitatem cœli terræque latitudinem aut profundum quis emetiatur? (altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyſſi, quis dimenſus eſt?)*

Docuit ratio homines, imò coegit neceſſitas, diſpeſcere ſidera in certas, uti vocant, conſtellationes, quas pro arbitrio fingunt Aſtronomi moderni, finxere veteres. Ex hiſce nunc nominat Jobus nonnullas, licet incertum ſit, quales. Abeunt enim Interpretes in ſententiarum diuortia.

I. Conſtellatio vocatur עָשׁ *aſch*, & Job. XXXVIII. 32. עַיִשׁ *ajiſch.* LXX. habent Πλειάδας, *Plejades;* delineatæ, repræſentantur hæ, uti armato viſu conſpiciuntur, in TAB. LXXV. Volunt R. *Mardochai* & *Kimchi*, unicam eſſe ſtellam *cauda arietis* dictam: *AbenEſra*, eſſe *urſam minorem*, ſeptem fulgidas ſtellas in vicinia Poli arctici, plerique *Arcturum*, quo nomine intelligi poteſt ſpeciatim ultima illarum, *Stella polaris* κατ' ἐξοχὴν dicta, item *Stella Maris, der Polar-Stern, la Tramontana, Ruccabah*, nota etiam vulgo Aſtronomiæ ignaro, nota neceſſariò Phœniciis aliisue Orientalibus populis, qui ante Pyxidis Nauticæ inuentionem eam ſequi debebant ducem, כּוֹכֶבֶת *Cynoſura* propterea dictam, & *Umbilicus*, quia in medio cœli, eodem ſemper loco fixa, & circa eam, tanquam Axeos Polaris finem, totum firmamentum volubile; eò omnes per Æquatorem ducti circuli ſeſe concentrant, ut omninò deriuari poſſit à עוש *uſch*, *congregare*, & eleganti dictione canat *Virgilius*, *Polum paſcere ſidera.* De hac Stella Polari obſeruat *Tycho Brahe Progymnaſm.* T. I. p. 362. eam, quotannis 20. minutis

nutis propius accedere ad Polum ipſum, & A. 2103. haud fore diſtantiam majorem quam 7. minutorum, ſed ex tunc rurſus ſeſe ab Polo elongaturam. Eſt vero admodùm ſimile, ſelegiſſe Jobum ex ſiderum numeroſiſſima Phalange vel Stellam, vel Aſteriſmum, vel magnitudine vel pulchritudine, vel uſu inſignem præ aliis, quanquam, ſi de uſu ſermo eſt, veteres inprimis Orientales populi conſtellationibus majores in hanc terram noſtram tribuerint influendi vires, quàm quidem faciunt moderni: Ut, quòd *Arcturi Sydus non ferme ſine procelloſa grandine emergat. Plin.* L. II. c. 39. & L. XVIII. c. 28. *Duo genera eſſe cœleſtis injuriæ, meminiſſe debemus. Unum, quod tempeſtates vocamus, in quibus grandines, procellas, cæteraque ſimilia intelligimus, quæ cum acciderint,* vis major *appellatur, hæc ab horridis ſyderibus erunt, ut ſæpius diximus, veluti Arcturo, Orione, Hædis. Plautus* in *Rudent.*

Arcturus ſignum ſum omnium quàm acerrimum,
Vehemens ſum exoriens, occidens vehementior.

Horatius Carm. III. *Od.* I.

Deſiderantem, quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſolicitat Mare,
Nec ſæuus Arcturi cadentis
Impetus, aut Orientis Hædi.

Commiſere hac in parte Veteres fallaciam non cauſæ ut cauſæ. Obſeruamus utique, irruere tempeſtates grandinoſas à Septentrione, ſed cauſa minimè quærenda in ſtellis, quæ 6000000. ſemidiametris à nobis diſtant, ſiquidem eam proximè inuenimus in ipſa hac terra, ubi venti à Borea ſpirantes & Euro, nobis aduehendo aerem denſum valde ac frigidum guttas forte cadentes vertunt in glaciem & grandinem. Eſt hoc vitium mortalibus nobis ſatis familiare, ut quæramus eminus, quod nobis adeſt prope. Theam magnis ſumptibus petunt Europæi ex Indiis, Indi Saluiam, Veronicam ex Europa. Nos, qui hoc titulo ſuperbimus, Philoſophi quærimus tempeſtatum cauſas, imo, quod ridiculum, dies commodos ſcarificationi, venæſectioni, piliſecio, agri- & horticulturæ, ἀποννχίσει, in cœlis, quum tamen potius attendere deberemus ad hanc terram noſtram, aerem, & ipſa corpora noſtra. Sed non feriat digreſſio hæc Jobum noſtrum, utpote ab hujusmodi næniis & ſuperſtitionibus alienum.

II. Sequitur כְּסִיל *ceſil*, ex communi interpretatione *Orion*, LXX. habent ἕσπερον, (quo nomine alias venit *Venus* veſperi poſt occaſum Solis conſpicua) Latina noſtra *Cynoſuram*, quæ vox, ut ſupra vidimus, quadrat Polaribus potius ſtellis. Eſt hæc conſtellatio omnium totius cœli pulcherrima, aliàs *Arion*, *Hyriades*, *Audax*, *Furioſus*, *Sublimata*, *Gigas*, *Bellator fortiſſimus*, *Jugula*, *Elgeuze*, *Sugia*, *Alſugia*, *Elgebar*, *Algebar*, *Algebra*, *Geuze*, dicta, infra taurum & geminos ſita, à *Schikardo* in *Joſuam*, à *Schillero* in *Joſephum*, Diuæ Mariæ Maritum, à *Weigelio* in *Aquilam Imperii bicipitem* transformata.

III. כִּימָה *Cimah*, *Plejades*, *Hyades*, *das Siebengeſtirn*, alias quoque *Gallina*, *die Gluck-Henne*, Romanis *Vergiliæ*, notæ in Tauro ſtellæ, ex quibus formauit *Schickardus* Gallinam, de qua CHRISTUS Matth. XXIII. 37. *Weigelius* Abacum Pythagoricum, ut mercatoribus daret inſignia. Habent LXX. pro כִּימָה ἀρκτέρον, quæ vox modernis Aſtronomis deſignat primæ magnitudinis ſtellam conſpicuam in fimbria veſtium *Bootis* inter crura, *ſidus horridum Plinio* dictam, Arabibus *Aramech*, *Alramech*, *Azimech*, *Alkameluz*, *Kolanza*.

IV. Tandem nominantur חַדְרֵי תֵמָן *chadré theman*, LXX. ταμεῖα νότε, *Olympiodorus*, καὶ πάντα τὰ ἄρρα τὰ κυκλεῖντα νότον. Noſtra Verſio *interiora auſtri*, *die heimlichen Gemächer des Sud-Winds*, quibus nominibus intelligi poſſunt commodè Aſtra circa Polum antarcticum ſita, Jobi tempore incognita, nullis proin nominibus inſignita. Videtur namque Jobus, oſtenſurus, DEUM *opera ingentia edere*, *eaque inueſtigabilia*, & *res mirandas*, *easque innumeras*, (*facere magna*, & *incomprehenſibilia*, & *mirabilia*, *quorum non eſt numerus*,) verſ. 10. ex omni Aſtrorum exercitu ſelegiſſe præcipua, in præcipuis cœli ταμείοις polaribus ſita, quæ intermedius decurrit, Eclipticam interſecans, Æquator; ſed quoque æquinoctialibus, ut עָשׁ ſint ſidera circa Polum arcticum, חַדְרֵי תֵמָן circa antarcticum ſita, כְּסִיל & כִּימָה (quæ *AbenEſræ* eſt probabilis admodùm ſententia) ea, quæ ſunt in punctis æquinoctialibus, & hodie ſisterent *Piſces*, & *Virginem*, ſed Jobi temporibus *Arietem* & *Libram*. Notandum quippe totum aſtriferum cœlum ſpatio 70. annorum (ex Hypotheſi *Caſſini*) ab Occaſu verſus Ortum promoueri per gradum ex 360. unum, proin motum hunc proprium abſoluere ſpatio 25200. annorum, quem *Annum magnum Platonicum* extenderunt veteres ad annos 36000. Aries, vel prima hujus Aſteriſmi ſtella, quæ temporibus Alexandri M. & Eudoxi (qui Platonem habuit Præceptorem) 330. annis ante CHRISUM natum, fuit in ipſo interſectionis Eclipticæ & Æquatoris puncto, promota fuit ad noſtra usque tempora per integrum fere ſignum, nempe 29. gradus verſus ortum. Quodſi inde à mundo condito usque ad A. 1730. cum Siegesbeckio ſtatuamus annos 5696. inueniemus cœlum promotum 81. gradus, minuta 22. ſiue 2½. ſigna fere. De hoc fixarum omnium motu proprio notandum, eſſe ex Copernicanorum Hypotheſi meram apparentiam, terram in libratione ſua circa proprium axem mutari ita, ut interſectiones Æquatoris & Eclipticæ progrediantur ſenſim, non verò, quod Ptolemaici voluere, regrediantur ſtellæ, neque aliâ re opus ſit, quàm

quàm ut Polus quilibet ſpatio 25200. annorum circellum deſcribat ab ortu verſus occaſum. De qua re videantur Aſtronomi. Quod ſi cui lubeat ſtatuere, haud exprimere voluiſſe Jobum integras conſtellationes, ſed unam ex præcipuis primæ magnitudinis ſtellis, inueniet is, *Aben Eſra* duce, in uno æquinoctiali puncto *oculum Tauri*, in altero *Cor Scorpii*; et vi datæ hactenus explicationis digitum intendiſſet vir pientiſſimus in temporum anni variationes: dat nempe vernum tempus ingreſſus Solis in Arietem, & totius terræ incolis dies noctibus æquales: Autumnum ſolis ingreſſus in Libram: Æſtatem ejusdem in Cancrum, & approximatio ad Polum Borealem: Hyemem tandem ingreſſus in Capricornum, & propior ad Polum Auſtralem acceſſus.

Penetralia Auſtri minimè ſunt ταμεῖα ἀνέμων. Ventorum cauſas quærimus atque inuenimus in atmoſphæra terræ περιχώρῳ, vel & in ipſa terra. Non iis viuimus ſeculis, quibus aſtra dominium obtinuere in hæc inferiora. De quibus *Seneca Trag.* in *Hercule furente.* v. 10.

- - - Timendum ratibus ac ponto gregem
Paſſim nauigantes exigunt Atlantides.
Fera coma huic exterret Orion Deos:

Legatur in noſtrum Textum inter alios celeb. νῦν ἐν ἁγίοις *Solom. Hottingeri Specimen Phyſiologiæ Sacræ* Th. 14. ſeqq. vid. *Mey Phyſ. Sacr.* p. 300.

Job. Cap. IX. verſ. 26.

(a) Prætervolarunt æquantes celoces celeritate, utque inuolat aquila in eſcam.

(a) Reciprocarunt cum nauibus hoſtilitatis.

Pertranſierunt quaſi naues poma portantes, ſicut aquila volans ad eſcam.

CAducitatem vitæ noſtræ curſori pereleganter comparat Jobus v. 25. *Dies mei velocius quàm curſor elapſi ſunt, fugieruntque, ut nihil læti viderint;* (*Dies mei velociores fuerunt curſore: fugerunt, & non viderunt bonum,*) & in Textu noſtro cum *celoci* & *aquila.* Reſpondet ſenſus phyſicus & moralis. Eſt curſor ſimilis celoci, celox aquilæ: omnium horum corporum motus mechanicis fundatur legibus, quarum Author DEUS. Et nauis quidem atque aquilæ motus explicari debet ex tertia motus regula, *actioni ſemper contraria & æqualis eſt reactio.* Retropellitur aqua à remis, ſed reagit in remos eadem vi, atque nauem his alligatam propellit in anteriora. Pleno concita velo nauis eadem vi propellitur à ventis, quâ vela ipſa reſiſtunt aëri. Aquila aliaue auis, ſi aërem verberet alis, reaget hic, & vel ſuſtollet illam, vel hac illac agitabit. Peraguntur omnes hi motus mediantibus vectibus: quod in naui ſunt remi, mali atque antennæ, in homine & animalibus ſunt muſculi oſſibus affixi, & in auibus quidem muſculi pectorales, in curſoribus muſculi crurum. Sed quidem hæc differentia attendenda inter mechanicam diuinam, quæ ſeſe exerit in ſtructuris corporum viuentium, & humanam, quæ vires ſuas exercet per machinas, quod ibi magnis viribus parum efficiatur, heic paruis multum, ſed ibi motus fiat celerior, tardior heic. Eò usque virium progreditur mechanica humana, ut infans 100. vel 1000. centenarios ſuſtollere, vel de loco in locum mouere poſſit. Sed auis ſubſultatura ſaltem muſculis ſuis impendere debet vires 3000.es majores corpore ſubleuando: volatura 12000es. Qua de re plura dicenda forent, ſi tempus id permitteret & loci anguſtia. A nauibus & auibus ſi pergamus ad homines, offendimus & heic automaton diuina arte fabrefactum, iisdem legibus motum. Sunt omnes corporis noſtri fibræ artificioſi vectes, qui à fluido nerueo moti ſanguinem omnesque ſecretiones promouent. Sed quemadmodum in machinis hydraulicis, mechanicis, rotæ, axes, aliæue partes conſumuntur continuo attritu, ita quoque homo. Auolat omni momento incredibilis halituum copia, atteruntur ſolida, vel ſenſim ſine ſenſu, vel breui, ita, ut tandem vita fatiſcat, & mors irruat.

Circa vocem אֵבְרָה *ebheb* haud conſentiunt Interpretes. Volunt R. *Solomon*, *Pagninus*, *Cajetanus*, *Iſidorus*, eſſe אֵבְם *ebham* vel אֵבְרָה *ebheb* rapidum quoddam Arabiæ flumen, cujus curſui vita hominis, ut heic Jobi, percommodè comparari queat: dierum, inprimis felicium, parcus eſt numerus, tranſeunt hi torrentis ad inſtar rapidi, nec reuertuntur unquam. Sed plerique Interpretes per אֵבְרָה, & quidam ab אֵבְרָה εὐδοκία, *acquieſcentia*, *naues voluntatis*, *voluntarias*, ἐριοδρομάσας. Habent & LXX. ναυσὶ, Symmachus ναυσὶ σπευσάσαις, *naues feſtinantes*, veloces curſu, ut ſunt prædatrices, *de bons voiliers:* deriuant alii vocem ab אֵב *ebh malum*, *pomum*, *fructus*, ac ſi intelligendæ veniant naues pomis, leuiculis rebus, facileque putreſcentibus oneratæ. Haud difficile erit cuique, omnia hæc applicare ad vitam humanam, uti & *aquilam inuolantem in eſcam.* Notum, eſſe has aues ὠκυπετέας. Hinc de Saule & Jonathane legitur 2. Sam. I. 23. *velociores* fuiſſe *aquilis.* Thren. IV. 19. *Velociores fuerunt perſequutores noſtri*

aquilis cœli, in montibus ipſis perſequuti ſunt nos. Hab. I. 8. *Equites Chaldæi è longinquo venient, aduolant ut aquila feſtina ad vorandum.* (*Equites Chaldæi de longe venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum.*) Ita & rapidè fluunt dies fauſti inſtar aquilarum, & Diuitiæ Prouerb. XXIII. 5. *Num intenderes oculos tuos in id, quod mox non eſt? ſumunt enim ſibi alas diuitiæ, & velut aquila in aërem euolant.* (*Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cœlum.*) Prætereo hyperbolicas illas Legendas Arabum, qui in *Damire* tradunt, adeò celeris curſus eſſe aquilam, ut uno die omnia loca ab ortu ad occaſum peruolet; *Plauti* in *Truculento:*

Vide ut jam, quaſi vulturii, triduo
Prius prædiuinant, quo die eſuri ſunt.

Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. I. c. 3. p. 15.

Job. Cap. IX. verſ. 30.

Si enim aquis niualibus me lauero, & puritate manus meas emundauero.

Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ.

PAucis: Et ſi innocens forem, & extra culpam, manerent me piorum communia fata, calamitates, *foueæ me immergeres*, (*ſordibus intinges me,*) v. 31. Mundant omnes aquæ corpus, ſordes cuti adhærentes, porisue infixas abſtergendo; hinc & lotiones externæ ſymbolum ſunt purgationis internæ ſiue ſpiritualis à peccatis per ſanguinem CHRISTI. Sed præ aliis aquis mundat *aqua niualis* & *fontana*, utraque quippe majori frigoris gradu arctiores reddit cutis poros, difficiliorem per extrema corporis circulum, per conſequens & cutim albidiorem. Sunt autem inprimis lotiones corporis neceſſariæ in Regionibus Orientalibus, & ſanitati quàm maximè proficuæ, frequentiſſimæ olim & adhuc Turcis. Introductæ verò intra omnium penè Religionum pomœria. Multifarios habebant Judæi in Veteri Teſtamento ῥαντισμὰς καὶ βαπτισμὰς, per ſanguinem & aquam, qui Symbolum fuere internæ animæ depurationi per Spiritum & Sanguinem CHRISTI, & in hoc myſtico ſenſu paſſim ſumuntur in Sacris. Dauid Pſ. LI. 9. *Laua me, & niue ero candidior.* (*lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.*) En DEI magnifica promiſſa. Ezech. XXXVI. 25. *Spargam ſuper vos aquas mundas, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, atque à cunctis idolis veſtris mundabo vos.* Titulus Apoſtoli I. Petr. I. 1. 2. Ἀπόστολος — κατὰ πρόγνωσιν ΘΕΟΥ Πατρὸς ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Sunt inter Chriſtianos, quibus frequentiſſimæ aſperſiones per aquas conſecratas. Et fuere olim gentilibus, qui ſacrificiis præcedaneas habebant lotiones. Audi *Æneam* crimina ſua expiantem apud *Virgilium Æneid.* II.

Tu genitor, cape ſacra manu patriosque penates,
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Didonem apud *Virgil.* L. IV. Inferis ſacra facturam.

Dic corpus properet fluuiali ſpargere lymphâ.

Precibus, votisque ſupplicibus præcedebant lotiones. *Perſius Sat.* II.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tyberino in gurgite mergis.
Manè caput, bis, terque, & noctem in flumine purgas.

Si quis commiſit cædem aliudue crimen, de eo dicere ſolebant, id non eluituram fore ullam aquam. *Ouidius Faſt.* 2.

Ah nimiùm faciles, qui triſtia crimina cædis
Fluminea tolli poſſe putatis aquâ.

Catullus de ſceleratiſſimo quodam ad Gellium.

Suſcipit, o Gelli, quantum non ultima Thetis
Nec genitor lympharum abluit Oceanus.

Ut nos Germani in ſcenam producimus Rhenum. *Es wird es ihme der Rhein nicht abwaſchen;* Hiſpani Bætin: *No ſe lavara deſta con quanta aqua trae Quadalquivir.*

Redeo ad niualem aquam, & obſeruo, lotas olim ea fuiſſe manus pedesque. *Petronius in Satyr. Tandem diſcubuimus, Alexandrinis pueris aquam niuatam in manus infundentibus, aliisque inſequentibus ad pedes.* Hæc ſanè aqua non ſolùm dealbat cutim, ſed & roborat membra, contrahendo frigore fibras, & διαπνοὴν inhibendo. Fuit hæc forte cauſa, cur *Diogenes* Cynicus *ſtatuam æneam fuerit amplexus, cum eſſet acre frigus,* περιλαμβάνων ἀνδριάντα χάλκεον, ψύχους ὄντος σφοδρᾶς, *Plutarcho* teſte in *Apopht. Lacon.* & *Laërt. de Vit. Philoſ.* L. VI. Hunc uſum ſi reſpiciamus, concedemus faciles pueris noſtris ludibundas

Iob. Cap. X. v. 8 - 12.
Γνῶθι σεαυτόν.

Buch Hiob Cap. X. v. 8 - 12.
Lerne dich selbst erkennen.

B. Probst sculps.

das niuoſarum molium tempore hyemali prouolutiones.

Occurrit in Textu vox בּוֹר *bor*, quam per *puritatem* vertimus, & nobiscum *Arias*, alii ciſternam, fontem, puteum, ſed majorem in hac voce emphaſin, quæ ad *Borith fullonum* Jer. II. 22. accedat, quærit *Olauus Rudbeck* fil. *Ich. tyologiæ Biblicæ* P. II. p. 28. & in voce זָכַר aliquid amplius quàm in præcedenti רָחַץ *lauare*, nempe, *ornare, detergere, polire, ſplendidum reddere.*

TAB. DXV.

Job. Cap. X. verſ. 8-12.

8. Tuæ manus elaborauerunt me, ac me fecerunt, quantus quantus ſum. —
9. Cogita quæſo, quod me velut argillam finxeris, meque redacturus ſis in puluerem.
10. Annon veluti lac fudiſti me, & velut caſeum me coagulaſti?
11. Cute & carne veſtiuiſti me, oſſibus etiam & neruis me contexiſti.
12. Vita & beneficentia me proſecutus es, tuaque prouidentia ſeruauit meum ſpiritum.

8. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu: —
9. Memento quæſo, quod ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me.
10. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti?
11. Pelle & carnibus veſtiſti me: oſſibus & neruis compegiſti me.
12. Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.

COntemplandam ſiſtit magnus noſter Philoſophus hominis præcellentiam, ſed & caducitatem, nobilitatem ſimul & nullitatem. Quis eſt, cujus oculis haud illucet præſtantia hominis ex prima & immediata Creatione? *Dixit DEUS: faciemus hominem in imagine noſtra, ſecundum ſimulachrum noſtrum, & dominentur in piſcem maris, & in volucrem cœli, & in jumentum, & in omnem terram, & in omne reptile, quod reptat ſuper terram.* (*Ait DEUS: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis, uniuerſæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra.*) Gen. I. 26.

Aperit ſibi & nobis Jobus τὸ γνῶθι σεαυτὸν, quæ ſui ipſius cognitio poſt DEI cognitionem omnium eſt & utiliſſima & præſtantiſſima. Doctos nos reddunt aliæ ſcientiæ, ſed hæc pios: inflant aliæ, deprimit hæc. *Animam* ſuam qui attentè conſiderat, admirari nunquam deſinet intellectus extenſiſſimas vires, incredibilem cogitationum velocitatem, inuentorum ſubtilitatem, memoriæ theſauros, infinitam cupiditatum mutabilitatem, voluntatis inexhauſtam profunditatem. Qui *corpus*, habet quod miretur artificioſiſſimam ex diuerſis partibus compagem, configurationem, multifarios fluidarum & ſolidarum motus, ſtructuræ totius perfectionem, ſed quoque fragilitatem. Qui *corporis* & *animæ*, binarum ſubſtantiarum toto cœlo diuerſarum, unionem, ceſſabit is ante modum unionis excogitare, quàm mirari. Heic eſt rationis non plus ultra, & fatebitur acutiſſimus quisque Philoſophus, recurrendum ſibi eſſe ad liberrimam & unicam Creatoris infinitè perfecti voluntatem.

Haud ignorabat Præceptor noſter, níl cedere artificio brutorum ſtructuram illi hominum, ſed ipſe ſibi erat proximus, proximum ſibi proprium corpus, die nocteque doloribus acerbiſſimis cruciatum. Perſuaſiſſimum ſe reddit ipſum & nos, *finxiſſe* DEUM *hominem*, Gen. II. 7. poſuiſſe τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἠθέλησεν, I. Cor. XII. 18. *Tuæ manus*, inquit, *elaborauerunt me, ac me fecerunt, quantus quantus ſum.* (*Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu.*) v. 8. *Tuæ manus*, non mali ſpiritus, quod Manichæi volunt, non boni, quod Philo, & alii, ſed ſapientiſſima Tua omnipotentia. *A tergo & à fronte me finxiſti, & mihi admolitus es manum tuam.* (*Ecce DOMINE tu cognouiſti omnia, nouiſſima & antiqua: tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.*) Pſal. CXXXIX. 5. *Cœli ſunt opus manuum tuarum*, Pſ. CII. 26. DEUS ipſe de ſeipſo apud Jeſaiam XLVIII. 13. *Manus mea fundauit terram, & dextera mea palmo menſa eſt cœlos:*

Ego quum ea vocarem, protinus conſtiterunt ſimul. Tuæ manus, inquit Jobus, *elaborauerunt me, ac me fecerunt, quantus quantus ſum.* Habet Textus, עָצְבוּנִי וַיַּעֲשׂוּנִי, ἔπλασάν με καὶ ἐποίησάν με LXX. Schol. ἡτοίμασαν, verba, quæ non carent ſua emphaſi, & notant, ſingulari ſtudio, cura, applicatione facere, formare, perfectè exornare, imò elaborare quodam cum dolore, ſunt quippe radices עָצַב *dolor*, עָשָׂה *effecit, apparauit:* & vox סָבִיב *ſabhibh* notat circumcirca, totum quantum, omnes venulas, fibrasque corporis, omnes ideas mentis, corpus & animam integra, *quanta quanta ſunt.* Quo ſenſu Dauid Pſ. CXXXIX. 5. *A tergo & à fronte me finxiſti.* Saluator noſter Luc. XI. 40. ad Phariſæos, ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε; Volunt alii, alluſiſſe Jobum voce סָבִיב, *in circuitu*, ad figulum verſatili machina vaſa plaſmantem, nam & v. 9. addit, *cogita, quod me velut argillam finxeris.* Scopus autem argumentationis Jobianæ huc redit, eundem ipſum DEUM, qui illum adeò artificiosè ac ſapientiſſimè fecerit, formauerit, opus hoc manuum ſuarum haud fore deſerturum. Ita moralizant Patres. *Ambroſius: Opus tuum, Domine, ne deſeras, non derelinquas. Te auctorem conuenio, te teneo conditorem, aliena præſidia non quæro.*

Verſ. 9. *Cogita quæſo, quod me velut argillam finxeris, neque redacturus ſis in puluerem.* Finxit namque DEUS hominem, non ex argento, auro, lapidibus pretioſis, vel ex præcreato corpore animali, ſed *de humo puluerem*, Gen. II. 7. nempe, ex materia formando corpori adeò artificioſo per ſe inepta, ut oſtenderet partim potentiam ſuam infinitam, partim doceret nos ipſos, eſſe nos χοϊκὸς, 1. Cor. XV. 47. *reuerſuros* nos eſſe *in puluerem*, Gen. III. 19. 23. *ex luto fictos*, Job. XXXIII. 6. Non habere nos proin, cur erigamus criſtas, cur contemnamus alios, memores fragilitatis noſtræ & mortalitatis, omnia, quæ efficimus hoc corpore noſtro, tendere debere ad Gloriam DEI. Tanto autem magis, lubentibus tantò, quod hoc ipſum infiniti artificii corpus, compages hæc ex fluidis ſolidisque partibus conſtans exornatiſſima, *redigenda ſit in puluerem.* Coincidunt Jobi cogitata cum Jeſaia. Ita is LXIV. 8. *Nunc*, o DOMINE, *quum Tu ſis pater noſter, nos lutum, Tu verò figulus noſter, & nos omnes opus manus Tuæ ſimus. Ne iraſcaris*, DOMINE &c. Hac proin miſcelli ſui corpuſculi, & è luto fabricati tabernaculi deſcriptione flectere vult Jobus DEUM conditorem ſuum ad compaſſionem, ſe ipſum autem diſponere ad patientiam. Conſcius probè veritatis, quam Jeſaias multis poſt Jobum ſeculis enuntiauit XLV. 9. *Væ diſceptanti cum factore ſuo, vas fictile cum figulis tuti. Num enim dicit lutum figulo ſuo: Quid facis? (Væ, qui contradicit fictori ſuo, teſta de ſamiis terræ, nunquid dicet lutum figulo ſuo: quid facis?)* Nota patientiſſimo viro erat non ſolùm σύγκρισις ſua, ſed & διάκρισις, non duntaxat artificioſiſſima ex aqua & terra compaginatio, ſed quoque futura in aquam, limum, puluerem diſſolutio, quam videre licet in omni cadaueris putredine, quod primum inundatur veluti à fluida putrilagine, ſed & poſt exiccatum in cineres collabitur & puluiſculos.

Verſ. 10. *Annon veluti lac fudiſti me, & velut caſeum me coagulaſti?* Singularis ἐμφάσεως verba, attentiſſima conſideratione digniſſima. DEO attribuit Jobus generationis opus, non hominibus, quam Theſin ratio comprobat & experientia. Eſt corpus noſtrum machina infiniti artificii hydraulico-pneumatico-mechanica, quæ aciem Lynceorum quorumuis Anatomicorum effugit. Pone, quod nemo rerum peritus & ſanæ mentis affirmauerit, omnes etiam intimi receſſus fibrillas eſſe detectas, & fluidorum, inprimis laticis ſanguinei, naturam plenè perſpectam; pone, poſſe elaborari ab anima quadam formatrice corpus ideis illis perfectis conforme, ſequeretur id duntaxat, Anatomicorum eſſe, & peritiſſimorum quidem, progenerare corpora adeò artificioſa, non ruſticorum, qui, experientia teſte, non minus habiles ſunt in hocce generationis negotio, quam doctiſſimi quique. Quis eſt, qui neſciat, in formando homine peritos æquè eſſe ex ima fæce homines, etiam ingenii obtuſiſſimi, quibus ne conſtat quidem, ſe præditos eſſe ventriculo, homines non Europæos duntaxat, ſed Indos & Garamantas, etiam in feliciſſimis ſideribus, craſſiſſimo aere natos. Sunt namque generationes noſtræ aliud nihil quàm rudimentorum infinitè paruorum, mundo concreatorum, euolutiones, ut ſunt & animalium generationes, & vegetabilium. Audi DEUM ipſum, ut Prophetam adloquitur: *Priusquam te formarem in ventre, cognoui te.* Jer. I. 5. Pſaltem Regium Pſ. CXXXIX. 15. *Robur meum non tibi occultatum eſt, quum in abſtruſo formarer, & velut opere Phrygio effingerer in nouiſſimis terræ partibus. (Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.)* Et quî, quæſo, vel quonam prætextu homini tribui poſſet corporis humani formatio, indeciſa adhucdum quæſtione inter Anatomicos atque Philoſophos, an rudimenta artificioſiſſimæ machinæ quærenda ſint in Ouarii oculis, vel ſeminis virilis animalculis? Quodſi veteres Scholaſticos conſulas, dabunt hi hancce Textus Jobiani ridiculam exegeſin, deciduum ex omni corporis parte ſemen ſecum ferre earundem figuras, & lactis ad inſtar emulgeri. Monſtroſos en monſtroſæ Philoſophiæ conceptus! Propius accedunt veritati, qui πλάσμα hocce comparant τυροποιήσει. Notum namque, Sennum (quo nomine Paſtores vocamus Alpinos) ſecernere primò lac in ſuas partes, ſeroſam & caſeoſam, & coagulum infundere modulo, ſicque caſeum formare. Ita poteſt dici DEUS ſeparando craſſiorem materiam à fluidiori ac tenuiori formaſſe corpus humanum.

Sed

Sed exinde nondum clarum formare licet de re tanti momenti conceptum. *Coccejum* ſi legas, poſſent,qui animalculis ſiue vermiculis ſeminis virilis, non conſpicuis niſi armato viſui, originem hominis adſcribunt, in partes ſuas vocare ipſum noſtrum Jobum. *Lac* foret *gutta putens* Rabbinorum linguâ, *preſſi copia lactis*, ſemen ipſum virile: *Caſeus* ſanguis maternus ſuperfluus. Optima ſine dubio erit Textus explanatio, quæ ſequitur: *Lacti fuſo, caſeoque coagulato* ſimiles prorſus eſſe Embryones, in primis à conceptione diebus, non colore duntaxat & conſiſtentia, ſed & formâ, quandoquidem nec exquiſitiſſima microſcopia in tenuiſſimis hiſce principiis dignoſcere valent partes, licet jam reuera fluidæ maſſæ inſint figuratæ. Acutiſſimus Anatomicus noſtri temporis Mr. *Ruyſch* proponit nobis in Theſauro ſuo Anat. VI. pag. 31. Tab. II. Fig. I. duos hujusmodi paucorum dierum Embryones, quorum unus ſeminis formicæ ſaltem magnitudinem habet, alter vero magnitudinem pediculi ſiue ſeminis lactucæ haud excedit. Vide hæc primordia repræſentata in Tab. XXIII. Qui, δαιδάχοις Anatomicis, deſcendit ita ad primordia ſua, fatebitur lubens, quod *Plinius* L. VII. c. 7. *Miſeret atque etiam pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo. — Is demum profectò vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.* Præprimis ſi conſideremus, habitare nos per nouem menſium ſpatium in tenebricoſo uteri materni carcere, inter ſtercus & urinam naſci.

Verſ. 11. *Cute & carne veſtiuiſti me, oſſibus etiam & neruis me contexiſti.* En hominem non amplius lactis coagulum,ſed corpore præditum perfecto, ad omnes actiones obeundas idoneo. Mentionem facit Jobus partium quarundam præcipuarum & communium, absque quibus ſtructura corporis humani ſubſiſtere nequit. Obtegit hominem *cutis*, mouet *caro*, nempe muſculoſa, ſuſtentant & fulciunt *oſſa*, vires & ſenſum largiuntur *nerui*. Poſſem, ſi excurſiones amarem, percurrere magnam Anatomiæ partem, δερματολογίαν nempe,Myologiam, Oſteologiam, Neurologiam. Sed diffuſam tractationem anguſtia loci haud permittit. Sufficiat tetigiſſe nonnulla, & extremo veluti digito, ſed applicatiuè ad DEI cognitionem. *Cutis* nomine intelligit haud dubiè Philoſophus noſter totum corporis integumentum commune, quod conſtat *Epidermide* ſiue *Cuticula* tenuiſſima, *Cute* propriè ita dicta, quæ compagem exhibet artificioſiſſimam ex ſubtiliſſimis arteriolis, venulis, neruulis, glandulis contextam, per quas omni momento circulat ſanguinis latex, ut per innumeros porulos continuò tranſpirat & expirat fluidum inſenſile, pro ſanitatis conſeruatione: Porrò numeranda venit *pinguedo*, oleoſus liquor in cellulis reconditus, & *panniculus carnoſus* muſculis ſuperextenſus. Habent hæ partes omnes communis integumenti nobiliſſimos ſuos & neceſſarios uſus. Hanc cutim aſpectamus quotidie, ſed quàm ſunt pauci, qui eam aſpiciunt, uti quidem deberent, oculis nempe mentis, ad laudem optimi Creatoris! quàm pauci, qui texturam hanc artificioſiſſimam introſpiciunt, ut in quibusdam locis, volis nempe manuum, plantisque pedum eſt denſior, quò laboribus ſufferendis par ſit, alibi tenerior, & delicatior! qui poros conſiderant in cribro hocce perforato ſubtiliſſimos, quorum 125000. contegi poſſunt ab arenula unica! De hac materia nonnulla inſuper ſequentur ſub finem hujus tractationis. Quàm pauci, inquam, cum Ezechiele XXXVII. 6. 8. perpendunt, *dare* DEUM *neruos, induere carne, obducere cute*, non cœcum quoddam naturæ idolum! *Carnem*, id eſt, muſculos, comedimus quotidie, haud cogitantes, quanti artificii ſint hæ machinæ; quam affigantur ſolidis partibus ad inſtar vectis influxu ſpirituum animalium animati, qui ipſi inertes forent prorſus, & viribus deſtituti, ni in continuo motu ſeruarentur à materia adhuc ſubtiliori, immediatè mota à DEO. Conſtant hi vectes muſculoſi ex fibris innumeris, tanquam chordis, & hæ ex veſiculis ſphæroideis, quæ à fluido nerueo inflatæ, per conſequens abbreuiatæ, incredibiles exerunt vires: ex fibrillis inquam adeò tenuibus, ut lineam vix emenſurent 16. Pariſinam nempe, quæ $\frac{1}{12}$. eſt pedis, 192. proin digitum, & 36864. pollicem quadratum. Quàm pauci ſunt numero, qui cogitationum ſuarum alis euolant ad vectium horum Inventorem & Auctorem, qui muſculos horumque fibrillas & veſiculas ita coordinauit, ut partes quælibet ſuo fungantur officio, haud impeditæ ab aliis! qui fibrillis iſtis dedit figuram nunc pennatam, nunc ſpiralem? Eſt ſanè mentis impos, qui non videt, non laudat, DEUM Architectum, Mechanicum, Geometram, αὐτομαλοποιητὴν, qui horologia hæc non fabricavit duntaxat, ſed & quouis momento mouet ipſe: totam, ex confeſſione Jobi, format *oſſium* compagem, quam σκελετοποίησιν vere diuinam Regum Sapientiſſimus ſimul inter occultiſſima naturæ reponit arcana. Eccleſ. XI. 5. *Quemadmodum ignoras, quæ via ſit ſpiritus, aut qualia oſſa in utero grauidæ: ita ignoras opus DEI, quo perficiet omnia. (Quomodo ignoras, quæ ſit via ſpiritus, & qua ratione compingantur oſſa in ventre prægnantis: ſic neſcis opera DEI, qui fabricator eſt omnium.)* Conſideremus, obſecro, miram hanc corporis humani machinam niti columnis mobilibus, flexilibus, diuerſis oſſibus, quorum quodlibet obtinuit præcisè ſtructuram uſui reſpondentem: columnarum baſes non conſtare ex unico oſſe, ſed multis per cutim & neruos inuicem connexis: totum extremum pedem, quatenus ex Tarſo, Metatarſo, digitis eſt compoſitus, adeò concinnè eſſe formatum, ut corpus ei inſiſtens omniuarios poſſit exerere motus, ſtare, incedere, currere, ſaltare, ſubſilire, & tamen æ-

quilibrio haud excedere: Coſtas arcuatas ab una parte vertebris dorſi, ab altera ſterno affixas clypei ad inſtar defendere cor & pulmones, ſed & unà cum muſculis incumbentibus atque interjectis inſeruire reſpirationi: Spinam dorſi columnam eſſe ex multis ſpondylis compaginatam, juxta leges Architecturæ contractam, quò corpus firmum ſtare, & tamen flecti queat, quæ flexio locum non inueniret, ſi tota ſpina ex unico conſtaret oſſe. Ne quid dicam de Cranio, quæ caſſidis inſtar cerebrum, molliſſimam & pretioſam animæ ſedem, obtegit atque defendit: de dentibus, horum figura, & inſertione per γόμφωσιν: de maxillæ inferioris mobilitate: de mira officulorum auditus ſtructura, quæ omnia, & alia hujusmodi, nimium me à via Regia abducerent. Contraho autem vela, & monente Jobo meo memoro tandem *neruos*, qui ex cerebro integro orti extenduntur per totum corpus, motumque ac ſenſum impertiuntur omnibus partibus, vehentes fluidum, quod ſpirituum animalium nomine venit, adeò ſubtile, ut oculos etiam armatos fugiat. Nolo autem, ne nimius ſim, excurrere ad integram Neurologiam, quam maxima ſua laude ſummoque labore pertractarunt *Williſius* atque *Vieuſſenius*.

Verſ. 12. *Vita & beneficentia me proſecutus es, tuaque Prouidentia ſeruauit meum ſpiritum.* (*Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.*) Pulchrè hæc congruunt cum Gen. II. 7. *Finxit* DOMINUS DEUS *hominem puluerem de humo, & inflauit in nares ejus ſpiritum vitalem, factusque eſt homo in animam viuentem.* (*Formauit* DOMINUS DEUS *hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.*) Adſit oportet corporis artificioſiſſima machina, & huic infundendus *ſpiritus*, anima rationalis: conſtituunt bina hæc entia tota natura diuerſiſſima, modo omnes naturæ vires, omnemque intellectus humani captum excedente unita, hominem, cujus vita conſiſtit in reciproco animæ corporisque commercio, in tali partium tum fluidarum tum ſolidarum diatheſi, ut partes omnes ac ſingulæ, veluti totidem horologii rotæ, ſuis poſſint defungi actionibus, & corpus in animam, hæcque viciſſim in illud agere. Stemus heic per momentum viatores, ne elabatur DEUM optimum Creatorem prædicandi occaſio. Unde, dic mihi ſodes, eſt, quòd omnes corpori factæ impreſſiones & motus adeò certò, adeò citò, momento citius tranſeant in animam? quod anima hoſpites hoſce admittat etiam inuita? quòd mens occaſione impreſſionum factarum exſuſcitet certas ideas, & tales præcisè, quæ motibus illis reſpondent? quòd certas mentis cogitationes ſequantur certi corporis motus? quod nec animæ, nec corpori, competat diuortii jus? Animane hoc indiſſoubile pactum iniit cum corpore, vel hoc cum illa? num memor eſt anima temporis, quo ſeſe tam arctè junxit corpori? cur non anima tanquam domina ſibi majora & potiora reſeruauit jura? cur etiam inuita dependet illa à corpore? cur dominio ſuo ſubjecit artus ſolos, non partes vitales, cor, ventriculum, totum ſanguinis circulum? cur alligauit ſeſe non ad perceptiones gratas duntaxat & voluptuoſas, ſed quoque ad dolorificas, ingratas? num mira adeò & harmonica Politia contigit caſu? Reſpondeant adhæc puncta Momi, & articulatim, ſi poterunt. Fateri tandem cogentur, ſi mica reſtat rationis, eſſe hæc omnia effectus ſtupendos omnipotentis illius *Fiat*, & ſubſcribent faciles Philoſophi noſtri atque Theologi magni effato: *Vita & beneficentia me proſecutus es, tuaque Prouidentia ſeruauit meum ſpiritum.* Qui omnia hæc applicare vult ſenſui myſtico, & hominis regenerationi, ei baſeos loco inſeruire poteſt Locus Ezech. XXXVII. 5. *Sic dicit* DOMINUS DEUS *oſſibus iſtis: En ego indam in vos Spiritum, & viuetis: dabo quoque ſuper vos neruos, & induam vos carne, obducamque vos cute, & induam vobis Spiritum, & viuetis, & cognoſcetis, quod ego* DOMINUS. (*Hæc dicit* DOMINUS DEUS *oſſibus his: Ecce ego intromittam in vos Spiritum, & viuetis. Et dabo ſuper vos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem: & dabo vobis ſpiritum, & viuetis, & ſcietis: quia ego* DOMINUS.) Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* 305. *Ruyſch. Theſ. Anat. VI.* p. 31.

Illuſtrandis iis, quæ ſupra de extrema pororum cutaneorum ſubtilitate memoraui, & conuincendis incredulis, qui id ſæpe deriſui habent, quod non intelligunt, inſeruire poſſunt ſequentia. Viſui armato globulus ruber ſanguinis componitur ex globulis ſex aliis minoribus; & diameter ſubtiliſſimæ extremæ arteriolæ æqualis $\frac{1}{500}$. pili, ex minima modernorum hypotheſi. Sequitur inde, globulos ſanguinis, qui per ramulos cutis laterales tranſire nequeunt, 500.es ad minimum minores eſſe craſſitie pili, & quemlibet illorum 6. minorum $\frac{1}{6} \times \frac{1}{500} = \frac{1}{3000}$. ſiue 3000.es minores pilo. Sed ſunt, quod mox videbimus, tubuli in corpore noſtro, quorum oſcula vix adæquant $\frac{1}{125000}$. arenulæ. Per conſequens inexiſtent ſanguini particulæ adeò minutæ, quæ non ſunt $\frac{1}{125000}$. arenulæ. Parum hoc eſt, ſi conferas cum globulis illis ſanguinis animalculorum, quæ in ouis aſelli conſpexit *Leeuwenhoek*, & juxta *Keillii* calculum minores ſunt

$$\frac{8}{1000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000\ 000.}$$

pollicis cubici. Sed redeo, ſtaturus promiſſis, ad tubulos extremos. Si fides eſt Obſeruationibus Leeuwenhœkianis, operit arenæ granum ſquamas retiformes 250. cuticulæ, (nam cuticula ſub microſcopio uti ſquamoſa piſcis lorica apparet) & ſquama quælibet 500. canaliculos excretorios, per quos omni momento

fit

fit tranſpiratio. Obteget proin arenula unica 125000. poros excretorios. In majorem admirationem rapit pondus minutiſſimarum illarum particularum è corpore euolantium, ad calculum redactum. Ex indubiis Sanctorii obſeruationibus conſtat, amittere hominem adultæ ætatis 24. horarum ſpatio per tranſpirationem inſenſilem Libras 5. quæ faciunt uncias 60. ſiue 28800. grana; ſingulis proin horis grana 1200. minutis ſingulis 20. Pone nunc, ex ante dictis, operiri poros 125000. ab arenæ grano, 100. arenæ grana in eadem linea poſita æquari pollici, 10000. pollici quadrato, 1000000. pedi quadrato. Pone, cum ſubtili Anglo *Wainewright*, pro ſuperficie media hominis adulti 15. pedes quadratos, incumbent ei 15000000. arenulæ. Erunt ergo in exteriori corporis ſuperficie ad minimum 125000.es 15000000. ſiue 1875000000000. pori, per quos omni momento auolant grana 20. Sed contrahit ſe cor 60.es quouis minuto in homine ſano. Quouis ergo pulſu cordis ex 1875000000000. poris, auolabunt $\frac{20}{60}$. ſiue $\frac{1}{3}$. grani ex partibus corporis noſtri fluidis; ſiue, ex quolibet poro $\frac{1}{5625000000000}$. grani. Redigat nunc, qui volet, ad calculum, quot annorum millia requirantur ad effluxum unici grani ex porulo unico. Hæc, & hujusmodi alia videſis in erudita *Diſſ. Sieuertii de Morbis à motu humorum.* Quod ſupereſt, rogo eos, quibus hi Calculi videntur monſtroſi, ut vel alios ineant meliores, vel errores oſtendant & corrigant; & vel id perpendant, non eſſe inuentorum moderni temporis ſcopum meram quandam & otioſam curioſitatem, ſed applicationem ad cognitionem & laudes DEI, ad cognitionem noſtri, & hac ipſa via aperiri portam, ut certè dudum aperta eſt per experimenta Sanctoriana, ad ipſius artis medicæ intima penetralia, Mechanicâ duce.

Ad laudem Creatoris adeſt in hac Tabula
A. Sceleton corporis adulti à parte anteriore.
B. Sceleton myologicum.
C. Ex Neurologia Neruus cruralis.

Job. Cap. X. verſ. 16.

— Ut me ceu Leopardus veneris, iterumque portentoſa calamitate conficias me.

— Quaſi leænam capies me, reuerſusque mirabiliter me crucias.

NOn heic ſolùm à Jobo, ſed & alibi in Sacris comparari ſe vult DEUS beſtiis ſæuiſſimis, heic *Leoni*, in antro ſuo cubanti, & inſidianti tranſeuntibus, proruenti poſtea, & obuia quæuis diſcerpenti; nempe intuitu judiciorum, quæ ſumit de impiis, & caſtigationum, quibus corrigit pios. Loca parallela ſunt Thren. III. 10. *Urſus inſidians factus eſt mihi, & Leo in latibulis. (Urſus inſidians factus eſt mihi; Leo in abſcondito.)* Jer. XXV. 38. *Dereliquit ut Leo latibulum ſuum, nam terra eorum in deſolationem redacta eſt præ æſtu vaſtatoris, & præ furore iræ ſuæ. (Dereliquit quaſi Leo umbraculum ſuum, quia facta eſt terra eorum in deſolationem iræ à facie columbæ, & à facie iræ furoris DOMINI.)* Jeſ. XXXI. 4. *Quemadmodum Leo aut catulus Leonis ad prædam ſuam rugit, & nihil pauet ad examen paſtorum, qui ei occurrunt & vociferantur, neque ad tumultum eorum animum dejicit; ſic deſcendet DOMINUS exercituum ad propugnandum pro monte Zion, & pro colle ejus. (Quomodo ſi rugiat Leo, & catulus leonis ſuper prædam ſuam, cum occurrerit ei multitudo paſtorum, à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pauebit: ſic deſcendet DOMINUS exercituum, ut prælietur ſuper montem Sion, & ſuper collem ejus.)* Jeſ. XXXVIII. 13. *Supputabam usque ad auroram, ut Leo contriuit omnia oſſa mea, à prima luce in noctem. (Sperabam usque ad mane, quaſi Leo, ſic contriuit omnia oſſa mea: de manè usque ad veſperam finies me.)* Hoſ. V. 14. ita ipſe DEUS: *Ego ſum ut Panthera ipſi Ephraim, & ſicut Leunculus domui Juda. Ego, ego rapiam, vadam & tollam, & nemo eripiet. (Quoniam ego quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domui Juda: Ego, ego capiam, & vadam: tollam, & non eſt, qui eruat.)* Hoſ. XIII. 7. 8. *Factus ſum eis ſicut Panthera, & ſicut Pardus, ad viam inſidiabor. Occurram eis ut Urſus orbatus, & lacerabo pertinax cor eorum. (Ego ero eis quaſi leæna, ſicut pardus in via Aſſyriorum. Occurram eis quaſi urſa raptis catulis: & dirumpam interiora jecoris eorum.)* Valet in his locis omnibus diſcrimen inter τὸ θηριοπαθῶς, ἀνθρωποπαθῶς καὶ θεοπρεπῶς, Interpretibus Scripturæ ſatis familiare. Nemo, niſi inſanæ mentis, cogitet, affici DEUM immutabilem & ſanctiſſimum affectibus vel hominum, vel brutorum: eſt quæuis vel inæqualis diſpoſitio, vel mutata, imperfectionis character, quæ enti perfectiſſimo tribui nequit. Indicatur nempe locis citatis omnibus, quàm ſit Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας ΘΕΟΥ ζῶντος, Hebr. X. 31. Audi confeſſionem, quam ſana reſidua ratio extorquet gentili, imo Atheo. *Lucretium* volo L. II. v. 645.

Omnis enim per ſe Diuûm natura, neceſſe eſt,
Immortali æuo ſummâ cum pace fruatur,
Semota à noſtris rebus, ſejunctaque longè.

Nam priuata dolore omni, priuata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec benè pro meritis capitur, nec tangitur irâ.

Quanquam ſint & heic locutiones, quæ in impium trahi poſſunt ſenſum. Notum quippe, *Lucretium* cum Epicureis indifferentiam DEI eò ſtatuiſſe usque, ac ſi omnium rerum in mundo peragendarum nullam prorſus curam haberet. Chriſtiano homine digniora ſunt *Nazianzeni Carm.* 21.

ΘΕΟΝ δ' ἀκέων ἐν γραφαῖς χολούμενον,
Ἢ Πάρδαλίν τιν', ἢ παροιχθῶσαν πόθῳ
Ἄρκτον - - - -
Καλῶς ἄκρα, μὴ κακῶς, τὰ πράγματος.
Πάσχει γὰρ ἀδὲν, ὧν ἐγὼ πάσχω, ΘΕΟΣ.
(Μήτις τόδ' εἴπῃ) καὶ γὰρ ἀδ' ἐξίσταται
Αὐτὸς πάρ' αὐτῷ. Ταῦτα γὰρ τῷ συνθέτῳ,
Καὶ τῶν μάχεσθαι ἠγμένων ἐκ πλείονος.
Ὁ δ' ἐσι, τοῦτ' ἔυδηλον, ἄτρεπτος Φύσις.
Πῶς ἓν τυπᾶται ταῦτα; τῆς τροπῆς νόμοις.
Πῶς; δειματῶσαι τῶν ἁπλουστέρων Φρένας,
Ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν λόγῳ δηλουμένων.
Ἀντιστροφὴν νόει, καὶ τὸ πᾶν ἕξεις.
Ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ πλήσσομεν χολούμενοι,
Χολὴν τὸ πλῆσσον τὰς κακὰς ἐγράψαμεν.

DEUM autem in Scripturis iratum eſſe cum audis
Aut Pantheram eſſe, aut oeſtro affectus percitum
Urſum - - - -
Rem bono, non malo, ſenſu accipe.
Neque enim quidquam eorum, quæ patior, patitur DEUS.
(Hoc nemo dixerit) Nam non rapitur
Extra ſeipſum DEUS. Quod naturæ compoſitæ proprium eſt,
Et eorum, qui pugnare (i. e. contrariis affectibus agitari) *dudum cœperunt.*
Ille autem eſt immutabilis naturæ, hoc palàm eſt.
Quomodo igitur hæc deſignantur? Tropi legibus.
Quomodo? ut terreat ſimpliciorum animos,
Ut multa, quæ verbo ſignificantur.
Fac conuerſionem, & rem omnem habebis.
Quia enim ipſi plectimus irati,
Iraſci ſcripſimus numen, quod plectit impios.

Quodſi ſenſum literalem preſſè ſequi vellemus, Jobi Textus ita foret explicandus, truculentiorem eſſe DEUM ipſo Leone, de quo naturæ conſulti, ad prædam non reuerti, reliquias deuoraturum. De DEO enim noſter: *Iterum portentoſa calamitate conficias me, (reuerſus mirabiliter me crucias,)* vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 6. p. 767.

Job. Cap. XI. verſ. 7. 8. 9.

7. Tunc perueſtigando inuenires DEUM? Tunc inuenires DEI Optimi Maximi perfectionem conſummatam?
8. Quæ quum altitudines cœlorum æquet, quid efficies? quum profundior ſit inferis, quid intelliges?
9. Cujus quantitas longior eſt terrâ, & latitudo ejus major quàm mare.

7. Forſitan veſtigia DEI comprehendes, & usque ad perfectum, Omnipotentem reperies?
8. Excelſior cœlo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoſces?
9. Longior terra menſura ejus, & latior mari.

Zophari axioma metaphyſicum hoc eſt: Intellectum hominum finitum, imo & angelorum, infiniti entis non eſſe capacem. Idea namque rei perfecta ſemper debet eſſe ſuo ideato adæquata: ſeu, tantum eſſe debet in idea objectiuè, quantum ſubjectiuè eſt in re. Lingua hæc eſt docentium in ſcholis. Horologii ideam qui volet habere adæquatam, diſtinctum ſibi formare debet conceptum de omnibus automati partibus, imo ſingulis, rotis, dentibus, elateribus, harumque partium figura, connexione, magnitudine, motu. Ita ſi vel humanus intellectus vel angelicus formare ſibi velit ideam DEI adæquatam, ei neceſſe foret concipere omnes & ſingulas infinitas infiniti entis perfectiones; id quod tam non eſt poſſibile, quàm ut foſſula pedalis integrum, qua latè patet, excipere queat Oceanum. Fatetur id famoſus aliàs *Hobbius Phyſ.* c. 26. *Neque enim homo, neque ulla alia res, præterquam quæ ipſa infinita ſit, infiniti conceptionem ullam habere poteſt.* Ens proin Diuinum, quod à ſe eſt, quia eſt infinitum, concipi nequit niſi à ſe ipſo, tanquam commenſurabile intellectui etiam infinito. Et vel ex hac idea fluit, exiſtere actu hujuſmodi ens infinitum infinito præditum intellectu. Quanquam heic obſeruandum probè ſit, hujusmodi argumentationem *à poſſe ad eſſe* non procedere, niſi ubi agitur de rebus infinitis, & abſolutè neceſſariis. In DEO eſt, juxta *Platonis* effatum, νῆς νοερὸς καὶ νῆς νοητὸς. Prior expreſſio denotat DEUM ipſum,

Iob. Cap. XI. v. 12.
Onager Zecora.

Buch Hiob Cap. XI. v. 12.
Africanischer Wald-Esel.

I. A. Fridrich sculps.

ipſum, poſterior ideam de DEO. Quæ duo ſunt & infinita, & inſeparabilia. Quæ *Zophar* proponit v. 8. 9. congrua ſunt confeſſioni Dauidis Pſal. CXXXIX. 8. *Si aſcendero in cœlum, Tu ibi es; & ſi ſternam lectum meum in inferno, tu ades. Si ſumam pennas Auroræ, & habitem in extrema parte maris; etiam ibi manus Tua reget me, & dextera Tua prehendet me. (Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Si ſumſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: Etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.)* Verbo: DEI Eſſentia, proprietates, omniſapientia, omnipotentia, aliæque entis infinitè perfecti virtutes nullibi ſunt incluſæ, excluſæ nullibi. *DEUS eſt intra & extra, ſuperemmens & internus: circumfuſius & infuſus in omnia. Hilarius* L. I. *de Trinit.* Pertinent huc, quæ deprædicat Paulus de πλάτει, μήκει, βάθει, ὕψει amoris diuini, Eph. III. 18. Vid. *Raphſon. Dem. de DEO.* p. 45.

TAB. DXVI.

Job. Cap. XI. verſ. 12.

Attamen vir inanis deſipit, homoque naſcitur ut pullus onagri.

Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullum onagri ſe liberum natum putat.

PArum abeſt, quin *Onager* eadem habeat, quæ רְאֵם *reem*, *Monoceros*, fata, ipſe quoque nonnullis monoceros. A domeſtico aſino non ſpecie ſed educatione duntaxat differre, imo per omnia ſimiles eſſe, vult *Luitprandus*, Cremonenſis Epiſcopus, in Legatione ad Nicephorum Phocam, Imperatorem, A. 968. *Color idem, forma eadem, auriti itidem, vocales ſimiliter, cum rudere incipiunt, magnitudo non diſpar, velocitas una, dulces lupis æquè. Ariſtoteles Hiſt.* L. VI. c. 36. feros aſinos à domeſticis differre vult I. celeritate longè majori: uti & *Oppianus Cyneg.* L. III. v. 182. Onagrum deſcribit εὐσφυρον, κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερόνυχον, ὀξύταῖον, *bonis cruribus, pernicem, pedibus inſtar turbinis, robuſtis ungulis, curſu velociſſimum. Ælianus* L. XIV. c. 10. ὠκιστον δραμεῖν, παράγε τὴν πρώτην ὁρμὴν ὀξύτατον, *curſu celerrimum, & primo impetu velociſſimum.* Unde & Hebræis & Arabibus פֶּרֶא *pere* dici volunt à פָּרַא *currere.* 2. pulchritudine & proceritate. *Oppianus:*

\- - - - - - αἰπὺν ὄναγρον,
Ὅς τε πέλει φαιδρὸς δάμας, ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Ἀργύφεος χροιὴν - - - -

\- - - - - - *Procerum aſinum,*
Quique eſt pulcher corpore, amplus, latus aſpectu,
Argenteus colore - - - -

Nomen, quod vidimus, onagro eſt פֶּרֶא, quod ſibi affine non habet in hodiernis Linguis Orientalibus, niſi, elisâ initiali ב huc accerſas Arabum *æjr*, fœm. *æjret.* Plur. *æjar, ujuret, yjarat,* & *mæ-jura*, quibus vocabulis aſinum tam domeſticum, quàm ferum indigitant. *Meninzk. Lex.* 3361. De forma non eadem omnibus mens, μονοκέρωτα pingit *Jonſton Hiſt. Quadr.* Tab. XII. μονοκέρωτα ſimul & δικέρωτα Tab. XI. ex *Aldrov.* Colore deſcribunt leucophæum *Leo Africanus*, & *Marmolius*, argenteum *Oppianus*, κίλιον vel κίλλιον *Pollux* L. VII. c. 13. ſed bicolorem *Oppianus:*

Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε,
Χιονέης ἑκάτερθε περιχομένη κεφάλῃσι.

Linea autem mediam dorſi ſpinam cingit,
Niueis utrimque diſtincta coronis.

Et *Philoſtorgius* L. III. c. 11. in Regionibus ad Orientem & Meridiem ſitis *Onagros* dicit eſſe *ſtatura proceriſſimos & pelle mirè varios, albo colore & nigro non leuiter interſtinctos. Quin & his inſunt Zonæ quædam, à ſpina dorſi ad latera & ventrem usque demiſſæ,* καὶ ἐνταῦθα ἐπιχιζόμεναι, καὶ κατά τινας περιφερείας ἀλλήλαις ἐνελιττόμεναι, θαυμαστήν τινα, καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικιλίαν, *& inde diuiſæ, & circa quosdam orbes inter ſe implicatæ, mirum quendam & inſolitum exhibent nexum & varietatem.* Ducit nos manu hæc, quam ſtudio dedi ex *Oppiano* & *Philoſtorgio*, deſcriptio ad Onagrum Africanum, *Zeçora* dictum, pulcherrimam beſtiam, quam delineatam exhibet Fig. A. *Eſt Onager* hic, teſte accuratiſſimo *Kolbio Cap. Bon. Spei* p. 147. *magnitudine & forma Equi Hungarici, varicolor, pulcherrimè pictus, per dorſum namque decurrit linea nigra, inde à colli juba ad caudam; reliquum corpus faſciis interſtinguitur vel Zonis albi coloris & caſtanei, alternis, à ſummo dorſo incipien-*

tibus, & in ventre coeuntibus. In confinio horum colorum eſt flauus, ſed anguſtior, vix ½. digitum latus, Zonis ventralibus 2. digitos latis: ſed anguſtiores ſunt, quæ caput cingunt & crura, & aures, & ipſa juba, & cauda. Curſus eſt velociſſimi, & ſicubi domatur, quod rarò fit, in donarium pretioſum magnis Regibus & Principibus offertur. Lege quoque de hac beſtia, quæ nîl fere aſinini habet præter nomen, *Ludolf. Comm. ad Hiſt. Æthiop.* p. 150.

Sed tranſeo ab Onagro Bruto ad פֶּרֶא אָדָם *pere adam, Onagrum hominem*, quo titulo venit quoque *Iſmael* Gen. XVI. 12. LXX. habent: βροτὸς δὲ γεννητὸς γυναικὸς ἴσα ὄγῳ ἐρημίτῃ. Conformia rurſus ſunt, quæ habet Jobus XXIV. 5. *Onagri exeunt in ſolitudinem ad opus ſuum. (Alii quaſi onagri in deſerto egrediuntur ad opus ſuum.)* Et Jeſaias XXXII. 14. de Hieroſolyma deuaſtanda. *Palatia disjecta, & urbes frequentiſſimæ deſertæ erunt. Turres & propugnacula in ſpeluncas redigentur perpetuas, in Onagrorum luxum. (Domus dimiſſa eſt, multitudo urbis relicta eſt, tenebræ & palpatio factæ ſunt ſuper ſpeluncas usque in æternum: gaudium onagrorum, paſcua gregum.)* De Nebucadnezare Daniel V. 21. *ferino ſenſu præditus inter Onagros verſatus eſt. (cor ejus cum beſtiis poſitum eſt, & cum onagris erat habitatio ejus.)* Eſt in allegorico ſenſu homo, vanus homo, נָבוּב *nabub*, vacuus, *inanis*, διάκενος, proprio ſenſu veluti perforatus, intellectus ſani & bonæ voluntatis expers, Tabulæ ad inſtar raſæ.

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimium Senes,
Qui ſenſus & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri ſtylo
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habeat notas,
Preſſas figere literas.

Boeth. Conſol. Philoſ. L. V. Homo ferus, indomitus, neque ſapientia neque conſcientia præditus, ad id usque gratioſum momentum, quo fit καινὴ κτίσις, ex onagro homo. Hominis ſi conſideres conditionem mundum hunc intrantis, miſeriam magis eam fateberis, quàm eſt illa Onagri, unde eſt, quòd Jus Naturæ præſcribat ſocietatem, absque qua ſubſiſtere non poſſet. Audiamus veluti Commentarii loco ad Zophari noſtri Apophthegma verba Ill. *Puffendorffii Devoirs de l'homme* L. I. c. 3. §. 3. *Il y a une choſe, en quoi la condition naturelle de l'homme eſt inferieure a celle des betes, c'eſt qu'on ne voit gueres d'autre animal, qui ſe trouve ſi foible, que luy en venant au monde, de ſorte qu'un enfant deſtitué de tout ſecours d'autrui, ne pourroit ſans miracle parvenir a l'age de diſcretion. Aujourd'hui méme parmi tant de choſes, qu'on a inventées pour ſubvenir aux neceſſitez humaines, combien d'années, combien de ſoins & d'inſtructions ne faut il pas pour le mettre en etat d'aquerir par ſon induſtrie propre dequoi ſe vêtir, & s'entretenir? Figurons nous un homme devenu grand, ſans avoir eu aucune education, ni aucun commerce avec ſes ſemblables, abandonné tout ſeul dans quelque deſert, & par conſequent ſans autres connoiſſances, que celles, qu'il auroit aquiſes delui mesme, le miſerable animal qu'il y auroit là! muet & nud, reduit a brouter l'herbe, & a arracher quelques racines, ou a cueillir des fruits ſauvages; a boire de l'eau de la premiere fontaine, du premier ruiſſeau, ou du premier marais, qu'il trouveroit: a ſe retirer dans quelque caverne, pour être un peu a couvert des injures de l'air, & a ſe couvrir de mouſſe ou d'herbe; a paſſer ſon tems dans une oiſiveté ennuyeuſe, a trembler au moindre bruit, au premier aſpect d'un autre animal; a perir enfin ou de faim, ou de froid, ou par les dents de quelque bete feroce. Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 16. p. 870. 878.

Iob. cap. XII. v. 7.
Interroga Aves.

Jüch Hiob Cap. XII. v. 7.
Frage die Vögel.

C. Lichtensteger sculps.

TAB. DXVII.

Job. Cap. XII. verſ. 7.

Interroga quæſo pecudes, & unaquæque docebit te: & volucrem cœli, qui referent tibi.

Nimirum interroga jumenta, & docebunt te: & volatilia cœli, & indicabunt tibi.

Interroga pecudes, Quadrupeda, *volucres cœli*, piſces, omnesque alias creaturas ratione carentes, de DEI potentia, ſapientia, prouidentia, idem eſt ac τὰ ἀόρατα τοῦ ΘΕΟΥ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράσθαι, τήν τε ἀΐδιον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θειότητα. Rom. I. 20. Aperit nobis portam Jobus ad Theologiæ Naturalis interiora, eam nempe de DEO notitiam, quæ non reuelatione addiſcitur, ſed operum naturæ, potius DEI contemplatione, & ad captum eſt omnium omnino, etiam ſimpliciſſimorum, hominum: qui modus exiſtentiam DEI demonſtrandi non eſt Jobo proprius, ſed aliis quoque Scriptoribus ſacris communis: ut neque lugere ſatis, neque admirari queamus Antichriſti *Socini* craſſum errorem, quo exiſtentiam atque prouidentiam ſummi numinis ex natura probari poſſe negauit, compatibilesque voluit exiſtentiam mundi, & non exiſtentiam DEI: nixus, quia rationes deſunt, authoritate *Democriti*, *Epicuri*, *Diagoræ Melii*, *Theodori Cyrenæi*, aliorum famoſorum Atheorum, quibus adſociari debet inſuper vel ſolo nomine pungens *Spinoza*: quibus omnibus retundendis ſufficit vel ſolus Cameracenſis Archiepiſcopus *dans ſa demonſtration de l' exiſtence de DIEU pour l' Intelligence des plus ſimples.*

Interroga pecudes, inquit noſter Theologus, & *unaquæque docebit te.* Quo בְּהֵמוֹת *behemoth* vocabulo intelligi poſſunt *Quadrupeda*, ut τετράποδα habent LXX. ſed quoque omnia animantia bruta. Omnium quippe, ut hominis, corpora machinæ ſunt hydraulico-pneumaticæ infiniti artificii, quæ infinitæ virtutis artificem elata voce deprædicant, & totæ, & in ſingulis ſuis partibus. Sunt ſanè cor, oculus, auris, cerebrum, imò glandula quæuis, fibrillæ ſingulæ, totidem indefinitæ paruitatis mundi, miraculorum pleni. Jubet me Præceptor meus Jobus manere in generalibus, & ſpecialiores meditationes reſeruare in commodiores occaſiones. Eſt *oculus* diuini artificii camera obſcura, objecta externa in picturis animo repræſentans: par ratio eſt aliorum organorum ſenſoriorum, *auris*, *linguæ*, *narium*, *cutis* & *papillarum neruearum*. *Cor* hydracontiſterium, quo ſanguis ad extrema corporis vaſcula propellitur, omnem omnis finiti intellectus capacitatem ſuperans: *Pulmo* follis, quo inſpiramus, & exſpiramus, & hoc reſpirationis beneficio ſanguinem attenuamus, atque ſic ad circulationem aptum reddimus. *Ventriculus* officina culinaria, ubi ope fermenti acidiuſculi & fibrarum ipſarum motricium ingeſta omnis generis modo prorſus inimitabili, & inconceptibili, mutantur in lacteæ albedinis chylum, qui dehinc per lacteorum vaſorum viam cordi aduectus purpuram induit. *Muſculi* totidem vectes, quibus omnis perficitur motus, ita adaptati, ut vires motrices applicentur brachio breuiori, pondus verò mouendum longiori, appoſitè ad omnes Mechanicæ humanæ regulas. Conſiderate inſuper, quàm omnia bruta omnia habeant pro ſui conſeruatione & defenſione neceſſaria, *cochleæ*, *conchæ*, *cancri*, teſtas & cruſtas; Animantia alia *cornua*, *ungulas*, *dentes*, *ſpinas*: *Caſtor*, ut aggeres, & hypogæa miro artificio format; *Talpæ*, ut roſtro acuto terram ſuffodiunt: *Aues* ut Alis, *piſces* pinnis in fuga ſalutem inueniunt: Ex *conchis* nonnullæ ut aptis ad id organis arenam perterebrant, aliæ filis ſubtiliſſimis veluti anchoras figunt, aliæ viſcoſitate mediante ſeſe vel ſaxis, vel corporibus aliis obuiis affigunt. Quanto ſtudio, quàm mira induſtriâ alimenta quærunt animalia, etiam in prima & tenerrima ætate? Qui naturæ, ut vocari ſolet, inſtinctus optimo jure reducitur hodie ad unicam DEI omnipotentiam. Infinitatem ſupremi entis ſi animo perpendas, habes quod mireris, & certo ſenſu haud mireris *agnum* indiuulſum matris lactantis comitem: *ouem* ex terrore ante profugam, quàm lupus adeſt: *Canes venaticos* veſtigiis prædæ inſiſtentes, vel, ſi exciderint illis, diſcurrentes hac illac, ut inueniant denuò: Animantium omnium mirum pericula vitæ effugiendi ſtudium: ipſorum hominum mechanicos ſæpe & miros motus, quibus ſeſe ex ancipiti diſcrimine liberent. Tribui debent hæc omnia Sapientiæ Creatoris, non rationi cuidam, quæ ipſi inhæreat creaturæ. Hanc ſi inferre velis ex mirandis brutorum actionibus, argumento uteris probante nimiùm, rationem probante noſtrâ hominum longè præſtantiorem, quandoquidem nunquam errant vel rariſſimè in judicio, & ad exquiſitas Arithmeticæ & Geometriæ

triæ regulas actiones componunt, nobis inimitabiles prorſus: imo rationem infinitam, prono ad ἀποθέωσιν brutorum cum Ægyptiis prolapſu. Judica, annon conuenientius longè ſit rationi, adſcribere hæc omnia rationi infinitæ, quæ DEI eſt. Qualenam laturus fores, quæſo, judicium de Automato, quod non ſolùm indicaret horas atque minuta temporis, Planetarum omnium & Fixarum motum, ſed inſuper miris ſe torqueret motibus contra deſtructoris attentata? Quid, ut ad nutritionem brutorum redeam, de horologiopœo, qui conficeret machinam nulla attritione delebilem, vel attritu aliisue modis conſumta ſponte reſarcientem? Sunt autem hujusmodi automata corpora hominum atque brutorum. Conſumuntur hæc in momenta, & perirent breui, ni per alimenta reſtitueretur ablatum. Conſidera *equi cutim*, ut non uni Ephippio ferendo par eſt: *Infantem*, qui multas conſumit veſtes, cute interim non nutritâ ſolùm ſed auctâ. Agnoſces facile opus non naturæ, non bruti, non hominis, ſed DEI. Miram attende μεταμόρφωσιν, qua cibi varii & potus conuertuntur in corpora viuentia, in oſſa, carnem, venas, ſanguinem; alimentum, cujuscunque ſit vel coloris, vel formæ, mutatum in infiniti artificii machinam. Fœnum, auenam, pabulum, aquam, aerem mutari vides in *equum*, & hunc redire in aquam, aerem, terram, putrilaginem. Miracula noua, numero innumera, ſuppeditat *generatio*. Non eſt animalculi cujusque productio vera generatio, ſed reuera creatio, diuinæ potentiæ opus, referendum ad prima illa mundi nati tempora, quibus DEUS formauit animalia ex aqua & terra, hominem ex luto. A veritatis meta aberrant longiſſimè, qui animalium formationem & generationem *putredini* adſcribunt, Scholaſtici. Formaueris citius & facilius ex micula limaturæ ferri inſtructiſſimum omnibus partibus horologium, quàm inſectum ex putredine. Sed quoque ſummam meretur attentionem propagandi modus, ut per gradus deſcendit à nobiliſſima creatura, homine, ad animalcula minima & ipſas plantas. Scalam ſcandes, in qua per gradus offendes creaturas nobiliores, ſed perfectas ex omni parte omnes, ſapientiſſimæ potentiæ opera. Seminis virilis animalcula, ſi modernorum quorundam adoptes ſyſtema, maturata in ouulis, adducta utero in fœtum dant humanum, qui poſt nouimeſtrem incarcerationem liberatus, omnem poſcit matris per aliquot annorum decurſum curam, ſi conſeruari velit. Manent & per menſes *Quadrupeda* utero matris clauſa, ſed haud longè à partu alimoniam quærunt, atque inueniunt absque ſubſidio parentum. *Aues* fœtus ſuos perficiunt extra ſe, ſed ouis per aliquod tempus incubare neceſſe habent, quibus excluſi pulli mox victum quærunt. Deſcendunt eò usque fere negligentiæ *piſces*, ut oua duntaxat deponant, & aquæ excludenda linquant. Viuipara ſunt *inſecta* nonnulla, & per aliquod tempus nutriunt ſuos partus, ſed major illorum pars, quæ ſunt ouipara, ouula ſua in commoda deponunt loca, ab injuriis externis ſecura: Ex iis inprimis, quæ volatilia ſunt, coit mas cum fœmella. Sed dantur quoque alia in inferiori gradu, quæ quidem conjunguntur, verum non mas & fœmina, ſed duo mares ſiue Hermaphroditæ. *Dactyli marini*, & innumera animalcula marina nulla indigent diuerſi ſexus copula, ſed ouula ſua matura fluctibus aquæ exponunt. Medium quodammodo genus inter animalia & vegetabilia conſtituunt, & vel ſolo nomine naturam ſuam produnt, *Zoophyta*, quæ ſenſum non exhibent motu, niſi tacta. Infimum tandem viuentium creaturarum gradum conſtituunt *plantæ*, utpote quæ neque ſentiunt, neque ſeſe mouent, ſed quidem per proprium ſemen ſeſe multiplicant, & conſiderari haud incommodè poſſunt ut viuiparæ ſimul & ouiparæ, ut oua dici queant ſemina, pulli, ſit venia verbo, gemmæ, quibus actu ipſo inſunt folia, flores, fructus, rami. Pergimus, ad imos ſcalæ gradus nunc conſtituti, ad alias circa propagationem meditationes, ut proluceat magis DEI exiſtentia. Pereunt hominum & animalium indiuidua certum vel ſummum ætatis ſuæ gradum adepta, ſed perennant genera, & ita quidem, ut quoduis ſeſe multiplicet pro neceſſitate, vel uſu communi. Leones, Tigrides, Urſi, aliæque rapaces carniuoræ beſtiæ, ſi majori ſeſe propagarent numero, quàm reuera fit, interiiſſent dudum non ſolùm ſpecies, ſed ipſa prope genera ceruorum, caprarum, ouium, boum, imo immanibus feris cedere tandem deberent homines locum, vel bella gerere continua. Hoſce propagationis limites ordinauit, qui omnia condidit certo numero, pondere & menſura. Hanc miram adeò & ordinatiſſimam propagationem quotidie cernimus, & tamen, quæ ſtupenda eſt cœcitas noſtra, neque perpendimus opus hocce omnibus naturæ viribus majus, neque, ut quidem id meretur, admiramur. Vileſcunt hæc opera, non naturæ, ſed DEI, præ quotidiana copia, & inattenti nos prolabimur vel in Authoris ſummi contemptum, vel ipſarum creaturarum ἀποθέωσιν. Nonne ad cœlum usque ſummis eueheretur elogiis horologiopœus ille vel ſartor, qui horologium conficeret, veſtem, aliudue automaton ſui per ſecula innumera multiplicatiuum. Hujusmodi autem automata æuiterna ſimul & mortalia ſunt animalia omnia, eaque non unius generis, ſed infinitè variantia. Quis proin eſt, qui non apertis oculis cernit ſapientiſſimum ſimul & potentiſſimum, ſed & ſummis encomiis digniſſimum Creatorem, &, quem cernit, adorat deuotus? Prodeant in Theatrum acutiſſimi quique Scholaſtici, oſtentent naturam, inſtinctum, omnem de viribus plaſticis, facultatibus generatricibus apparatum, intendant ingeniorum vires,

pro-

propiores ſemper accedent moriæ quàm Philoſophiæ, ſi extra DEUM alium quærant artificem. Cœcitatis & ἀναισθησίας ſummæ character eſt, in rebus, quæ absque ſumma ratione fieri nequeunt, ad vana confugere idola, vel caſum quemuis potius, quàm ad viuum, infinitè potentem ac ſapientem DEUM, quem &, licet per tranſennam, perſpexere Ethnici ex conſideratione actionum, quas bruta perficiunt. Fouebant ſanè opiniones tolerabiles ſatis, ſi modeſtum inuenerint judicem, & Philoſophiæ modernæ peritum, non ambitioſum Ariſtotelem, qui nihil reliquit intentatum, quò optimi Præceptoris Platonis dogmata atro notaret lapillo. Et rem faceret veritati ſacram, qui ſaniores illos vetuſtos Philoſophos ex Hæreticorum Catalogo expungeret, atque ab Atheiſmi ſuſpicione liberaret. Quis, ſodes, crediderit, ſtolidam adeò fuiſſe ſapienti *Platoni* ſimplicitatem, ut mundum habuerit pro vero & propriè ſic dicto animali? alii ex Veteribus brutorum animas pro Eſſentiæ Diuinæ ἀποσπασματίοις, vel partibus? Nonne cruda hæc primo intuitu phraſis tolerari & in paralleliſmo locari poſſet cum diuinæ particula auræ, & utraque certo & ſano ſenſu excuſari? Nonne dici poſſet, eos credidiſſe olim ens aliquod per totum mundum diffuſum, omnia operans in omnibus, quod & bruta ad actiones ſuas obeundas animet? Haud interim nego, fuiſſe, qui craſſos de hujusmodi rebus formarint conceptus, ut ſunt adhuc, & inter Chriſtianos quidem, Philoſophi, qui fouent abſurdos, imo monſtroſos. Pendet & accuſationis & excuſationis momentum ab explicatione ac genuino & diſtincto ſenſu vocum vel phraſium. Et quàm vellem, ut audire poſſemus *Virgilium*, explicantem verſus illos, quos de mira Apum actione & Republica ſcripſit! *Georg.* IV.

Eſſe Apibus partem Diuinæ mentis, & hauſtus
Ætherios, dixere: Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Quodſi per *partem diuinæ mentis & ætherios hauſtus* is intelligeret inuiſibile ens diuinum, quod non quidem brutorum conſtituat partem eſſentialem, ſed operetur omnia in mundo, non haberem, quod contradicerem: ſi reuera & ad literam animulas illas brutorum agnoſceret pro particulis veluti ex diuina ſubſtantia reſectis, poſt animalium mortem in cœlum euolantibus, & inde occaſione alia in alia corpora redeuntibus, ad ſaniorem mentem rediret prius Romuleus vates, quàm inſcribi ſe pateretur Atheorum & Metempſychiſtarum Catalogo, & in gratiam veritatis, meliora edoctus, retractaret potius, quæ de brutorum animabus ſcripſit porrò:

Scilicet huc reddi deinde, ac reſoluta referri
Omnia, nec morti eſſe locum, ſed viua volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cœlo.

Redit eò omnis error, quod infinitum machinarum & actionum artificium brutis ipſis, horumque animabus ratione præditis adſcripſerint, non verò uni & ſoli DEO inuiſibili, immateriali, conditori & motori. Sed quid, obſecro, judicabunt, pro Gloria DEI militaturi in futuris ſeculis Philoſophi pii, de modernorum conceptibus & ſcriptis, ubi frequentior fit naturæ, Archæi, vis plaſticæ, mentio, quam DEI? qui brutis malunt aſſignare animam quandam rationalem, vel quaſi, eſſentia diſtinctam à corpore, potius, quàm omnem actionum adeò regularium & mathematicarum gloriam tribuere DEO?

Jobo comite euolo ad *aues*, & his Præceptoribus ad DEUM. *Interroga*, inquit ille, *volucrem cœli, & referet tibi*, nempe ſtupenda. Eſt horum animalium ſtructura neceſſitati præcisè accommoda: Corpus integrum aeri ſcindendo aptum, & id quidem velocitate incredibili: quadrant huic actioni alæ & pennæ, (quæ ſimul ſunt veſtitrices,) oſſa item omnia leuia, tenuia, in ſubtiles tubulos veluti tornata. Eſt ibi præcisè in æquilibrio auis, ubi alæ affixæ: Hæ ſi eſſent poſteriores ſitu, vel anteriores, neque ſtare poſſet auis, neque volare. Sunt vel pennæ ſolæ, tum tegetes, tum veſtitrices, infinitæ ſapientiæ opus. Cauitas, quæ calamo ineſt, penuarii loco eſt pullis, repleta quippe lymphâ ſanguineque nutritio, alimentum ſuppeditant omnibus pennæ partibus, ad quas diſtribuitur per infundibula una aliis inſerta depuratus ſuccus: hinc non mirum, accipitris junioris pennam ſexies eſſe ſex pennis adultæ magnitudinis grauiorem. Quò adultior fit & fortior auis, eò redduntur pennæ leuiores, diminuitur ſuccus contentus, ſiccantur infundibula membranacea, & aptior ſic redditur animal ipſum volatui. Notandum porrò, obtegi & occultari tenellas auium pennas canali cylindrico cartilagineæ ſubſtantiæ, imo humori eſſe veluti immerſas, ne exiccentur plumoſæ teneræque fibrillæ aëri expoſitæ, prodire in dias aëris auras proiectiores, ſolidiores, abſcedente tandem & delabente vaginâ illa cartilaginoſâ. Conſidera unam poſt aliam ſingulas partes, occurrent ubique infinitæ ſapientiæ veſtigia. Dentium loco, qui auibus deſunt, adeſt *roſtrum*, quo cibum capiunt, deglutiunt, ſeſe contra aliorum animalium inſultus defendunt, nidos formant, pullos alunt, pennas in ordinem redigunt, & veluti pectinant, ſubin-

de &, quod *pſittaco* accidit & *loxiæ*, ſcandunt; Loxias in ſpecie roſtri tanquam vectis beneficio conorum abiegnorum ſquamas ab inuicem diducit & eleuat, nucleos protracturus. Eſt *caput* omnibus auibus, ſi nocturnas excipias, pro ratione reliqui corporis paruum, ut tantò promptius ſcindi queat aër, & volatus facilitari. Acri viſu pollent, quia oculis cibum, & minimas quoque muſcas quærunt, omnes aues, oculosque habent circulis oſſeis probè munitos, membranâ inſuper nictatoria præditos. Alticruris longum eſt collum; ita cibos facilè legunt in ſicco & aquis: ſed quoque dantur breuicruræ longo præditæ collo, ut *cygni*, aliæue aquaticæ. Sunt omnes aues bipedes, & pedum ungues quibusdam flexiles, arripiendæ prædæ & ſtringendis arborum ramis, quibus inſident, aptos: Pedes *ciconiæ* aliisue auibus alti, pennis ſupra genua nudi, ut uliginoſa loca ingredi poſſint absque macula: pleræque etiam hujus generis articulos habent latos, mediante membrana connexos, ne immergantur nimis, comparandi populis illis ſeptentrionalibus, Heluetiis quoque monticolis, qui pedibus alligant ligneum orbem, ut tantò minus ſit ſubmerſionis in niue periculum: Pedes aliis breues, & articulationes per membranas connexæ, *anatibus* nempe, aliisue aquaticis, ut natare poſſint tantò promptius. Peculiari attentione dignæ ſunt *Gallinæ montanæ*, quarum pedes à frigore defendit plumoſa lanugo, ad ungues ipſas protenſa. Aues omnes arboribus inſidentes ſunt tetradactylæ, digito poſtico inſtructæ. Paucæ ſunt aues *caudâ* deſtitutæ, eſt enim hæc illis gubernaculi loco, dirigens volatum ſurſum vel deorſum, dextrorſum vel ſiniſtrorſum, unde Plinius vult homines artem tenendi gubernaculum didiciſſe ab auibus: Hinc eſt, quod breuis caudæ aues defectum hunc longis pedibus ad poſtica extenſis compenſent, aliis μακροσκέλεσι pedes attrahentibus, vel in inactione linquentibus, durante volatu. Inſeruit præterea *cauda* auibus ad ſeruandum æquilibrium. Poſcit volatus vires ingentes, quas ſubminiſtrant *muſculi pectorales*, fortes in omnibus auibus, quum è contra in homine majus robur ſit in muſculis crurum, quibus applicandæ potius forent machinæ volandi arti accommodæ, quàm brachiis. Non liberè in cauo thoracis ſuſpenſi natant *pulmones*, ſed pleuræ ſunt affixi, & perforati, ut continuus ad cauum totius corporis concedatur aëri tranſitus, & ſic facilitetur volatus. Spectabilis ſingulari artificio eſt *ventriculi* ſtructura. Maſticant homines & alia animantia cibos in ore mediante ſaliua, aues emolliunt, & ad ulteriorem coctionem præparant in *ingluuie*, quæ & multis auibus inſeruit penuarii loco ad recondendos cibos. Sed quia pleræque aues ſunt *graniuoræ*, grana abligurientes dura, ſicca, ventriculus ipſe fortiſſimis inſtructus eſt muſculis, ut veluti inter duos lapides molares conterantur cibi, cui actioni inſuper velificantur lapilli, ſiliculi, arenæ, quas in hunc finem deglutiunt volucres. Alia namque ratio eſt *carniuorarum*, rapacium: habent hæ membranoſum ventriculum. Sunt omnes aues ouiparæ, *oua* eis connata, unde fiunt, ouario exhauſto, ſteriles. Omne *ouum* conſtat ex cortice, qui induratur in ipſo corpore matris, præterea quatuor membranis, albumine duplici, & vitello. Dat albumen pullo cibum, liquoris amnii æmulum, vitellum proiectiori lac. Carent enim aues & mammis & lacte. Rudimenta auis adſunt in *cicatricula*, quæ conſpicitur in puriori & diaphana magis albuminis parte. Deponuntur equidem aliquando à fœmellis oua ſubuentanea, ὑπηνέμια, ἀρσενικὰ, ζεφυρινὰ, ſterilia, quia Galli ſemine haud fœcundata. Tanta interim eſt Galli prolificans vis, ut unico coitu Gallinam fœcundare valeat pro integro anno. Silentio prætereunda haud eſt ars, qua aues conſtruunt *Nidos*, in variis varians, in ejusdem generis auibus eadem ſemper. *Lubet hîc mirari*, cum Reformatore Medicinæ *Harueo*, *quanta ſedulitate ac patientiâ aues fœminæ fere omnes dies noctesque totas nidis ſuis inſideant, ſeſeque macerent, ac præ fame propemodùm enecent; quantisque periculis ſe exponant, ut oua tueantur, quæ ſi aliquando coactæ tantillum reliquerint, hem! quanto ardore ac feſtinatione eadem repetunt ac operiunt? Anates & anſeres interea, dum pauliſper abfuerint, oua ſtramine tegunt & occultant. Qua verò magnanimitate imbelles ſæpe matres oua ſua protegunt, quæ tamen fortaſſis ſubuentanea aut urina fuerint, aut etiam non ſua; imò verò artificialia interdum oua pari animi fortitudine defendunt. Stupendus profectò auium amor erga ouum iners & vita priuatum, quod tantæ ſolicitudini nihil commodi aut voluptatis retribuat. Quis non admiretur affectum illum aut furorem potius glocientis Gallinæ, qui extingui nequit, niſi aquâ frigidâ obruatur? Durante hoc animi impetu cuncta negligit, & ceu furibunda alas demittit, dum hiſpidæ ſurriguntur plumæ, inquieta & querula obambulat; alias Gallinas nido deturbat; oua paſſim quærit, quibus incubet, nec quieſcit, donec aut illa nacta fuerit, aut pullos, quos deducat, quos ſanè miro zelo & ardore conuocat, fouet, paſcit ac tuetur. Quàm lepide riſum mouet Gallina, dum ſuppoſititios anatis pullos, (quos pro ſuis excluſit,) in aqua natantes ſequitur, locumque ſæpe ambiens cum periculo vadum tentat, inuocat, mirisque artibus ad ſe pellicere ſatagit.* Hæc omnia, quæ de auium ſtructura & actionibus in genere ſaltem delibauimus, qui attentè conſiderat, DEO ſoli tanquam Authori tribuet omnia, non auibus ipſis, non idolo naturæ. DEUS eſt, qui chordas tenues tanta arte articulationibus alligat, ut præciſæ ſint & juſtæ longitudinis, & auis ſeſe verſus pedes vel relaxans vel contrahens ſtando ſecurè dormiat. DEUS, qui forcipibus & unguibus digitos armat, ut ramulum, cui inſideant, firmiter amplecti

plecti queant. DEUS, qui aues docet retractione capitis & colli centrum grauitatis mutare, ita, ut directionis linea perpendiculariter cadat in ramulum ipſum, vel ſuppedaneum quoduis. Ipſe tanta arte artubus affigit muſculos, ut facillimus reddatur per aera volatus. Ipſe inſtruit auem, ut alis utatur pro remis, cauda pro gubernaculo, ut vel volare poſſit quaquauerſum, vel in aeris elemento natare immota. Ipſe dat dorſo auium cunei formam, qui aera ſecet. Ipſe centrum grauitatis in aue promouet, ut protendendo collum facile ſequatur corpus. DEUS tantis viribus alas armat, quæ 12000.es ſuperant auis ipſius pondus. *Nunquid*, o Jobe, inquit DEUS XXXIX. 29. 30. *ad tuum imperium aquila volat in altum, & in ſublimi loco nidulatur? Nunquid per tuam intelligentiam factum eſt, ut accipiter alas ſuas moueat, ac verſus auſtrum pennas ſuas expandat. (Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum? Nunquid per ſapientiam tuam plumeſcit accipiter, expandens alas ſuas ad auſtrum?)*

Ex multis, quæ ſtructuram auium attinent, delibabo, ſiue depingam potius, pauca.

Fig. 1. Pennam ſiſtit alæ majorem ex aue juniori, totam fere incluſam tubo longo cartilagineo a b. pro barbularum plumoſarum, quamdiu tenellæ ſunt, defenſione.

Fig. 2. Eadem eſt penna, cujus tubus in longum fuit apertus, ut in conſpectum veniat carnoſum & cauernoſum corpus c d. innumeris & minutiſſimis vaſis ſanguiferis per imum orificium d. ſubintrantibus reſperſum: in cujus corporis cauernulis deponitur lympha nutritia, per totam pennam diſtribuenda.

Fig. 3. Hoc ipſum corpus carnoſum tubo ſuo exemptum.

Fig. 4. Cauernoſa corpora ex infundibulis, quorum una aliis ſunt inſerta, compoſita.

Fig. 5. Tria hujusmodi infundibula magis explicata, ut diſtinctius conſpici queat membranoſarum cauernarum ſtructura: ubi notandum canaliculum e. affigi loco c. Fig. 2. ut alimentum lymphaticum commodè diſtribui queat per medullam & ad barbulas lanuginoſas pennæ.

Fig. 6. Sacculi ſunt ipſi, qui maximam conſtituunt partem Fig. 4. lymphâ repleri ſoliti.

Hæc hactenus ex *Hiſt. de l'Acad. Roy.* 1699. p. 51. Edit. Belg. obſeruatore *Pouparto*.

Fig. 7. Auem exhibet ramo ſecurè inſidentem & dormientem, quia contracto & ad crura demiſſo corpore chorda muſculoſa H I K E F. breuior reddita digitorum articulationes ita contrahit, ut ramum arctè amplectantur. Cui accedit, quod retracto capite directionis linea cadit in ipſum ramum, & mediam plantam pedis.

Fig. 8. Auem exhibet ſeſe in altum vibrantem. Hæc ſi verberet aerem mediantibus alis, & vecte A Q. & eadem quidem ab E. verſus P. velocitate, qua aer cedens reſiſtit, manet auis ipſa A B C G. in eodem loco, & nec ſurſum volat, nec deorſum. Si major adeſt in alæ vibratione velocitas, quàm in ceſſione aeris reſiſtentis, eleuatur auis in altum. Ubi notandum, quadruplas requiri vires pro ſaltu in aere fluido, reſpectu fundi ſolidi. Et quia pro ſaltu ex terra ſolida vis requiritur 3000.es major pondere mouendo ſequitur 10000.es vel 12000.es majores requiri vires pro aue ſubleuanda, ſi ſit in aere libero.

Fig. 9. Volatura auis ab S. verſus R. binis ſuis alis dat cunei formam, cujus acuminata pars eſt O A F. baſis E B C. Hæc auis ſi vel ventum perpendiculariter ſurſum motum excipiat, vel alis ſuis aerem verberet, acquirent alæ ab aere reſiſtente dictam cunei formam, & promouebitur ipſa auis ad anteriora verſus R.

Fig. 10. Oſtendit, quomodo cauda auis inſeruiat ad flectendum curſum volantis ſurſum & deorſum. Sit auis A B. centrum grauitatis C. Motus fiat à G. verſus F. in medio aeris quieſcentis. Inflectatur cauda B H. ſurſum, in hoc ſitu B H. impinget in aerem quieſcentem, & machina volans circa centrum grauitatis æquilibrata acquiret poſitionem L K. transferendo ſurſum caput ab A. ad L. E contra depreſſa cauda in B I. eleuabitur ea à B. verſus N. & caput A. deprimetur ad O. ſicque in priori caſu volat auis ſurſum, in poſteriori deorſum.

Fig. 11. Aue mota à D. verſus A. & promoto ſic puncto grauitatis D. verſus E. collum ſi ſeſe flectat ad latus, punctum G. vergit ad H, ſicque fit volatus ad latus.

Omnem hanc de auium ſtructura & volatu materiam latius diducit *Joh. Alph. Borellus de Motu Animalium* c. 22. p. 215 - 246.

Schmidt de Muſculis pag. 40.

TAB. DXVIII.

Job. Cap. XII. verſ. 8.

Vel inſtitue colloquium cum terra, & docebit te, piſces etiam maris narrabunt tibi.

Loquere terræ, & reſpondebit tibi: & narrabunt piſces maris.

CIrca primum Verſiculi hujus Lemma non concordant Verſiones noſtræ: Latina habet שוח *ſuach*, *inſtitue colloquium*, loquere *cum terra:* Vernacula שיח *ſiach*, *ſtirps*, *frutex*, *frage das Stäudlein der Erden.* Pro Latina ſtant LXX. ἐνδιήγησαι γῇ, *enarra terræ.* Sed differentia nulla, ſi reſpiciam ſcopum, quem mihi propoſui. Et *terra* integra, & *plantæ* terrigenæ demonſtrant DEI exiſtentiam, addo & *piſces;* Ibo, præeunte Jobo, per partes.

I. Conſiderari poteſt *terra* tanquam elementum, benigna vegetabilium, animalium, hominum mater, habitaculum, ſed quoque ut Planeta in Vortice Solis natans. Omniuario hoc reſpectu eſt terra Opus inſigne Diuinæ Potentiæ, Sapientiæ ac Bonitatis, ut jure gloriari poſſit DEUS per viros θεοπνεύστους, ſe *terram creaſſe.* Gen. I. 1. Audi Jobum XXXVIII. 4. 5. 6. *Ubi eras, quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ. Quis adhibuit ei menſuras? Si modò noſti. Quis eam ad regulam extruxit? In quo fundamento fixæ ſunt baſes ejus? Aut quis demiſit lapidem ejus angularem? (Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi, ſi habes intelligentiam. Quis poſuit menſuras ejus, ſi noſti? Vel quis tetendit ſuper eam lineam? Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt? Aut quis demiſit lapidem angularem ejus?)* Regium Vatem Pſ. CIV. 5. *Terram fundauit ſuis baſibus, ut ſempiternis temporibus non moueatur. (Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſeculum ſeculi.)* Jeſaiam XL. 12. *Quis menſus eſt volâ ſuâ aquas, & cœlos palmo quis æſtimauit? quis comprehendit tribus digitis puluerem terræ, & appendit montes in ſtatera, & colles in bilance? (Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera?)* Jure hujus Creationis debetur Potentiæ Diuinæ gloria conſeruationis, Sapientiæ gloria regiminis. *DOMINUS DEUS magnus eſt, & Rex magnus præ omnibus Diis. In cujus manu ſunt abſtruſiſſima terræ, & ejus ſunt montium cacumina. Cujus eſt mare, nam fecit illud, & continentem manus ejus finxerunt. (Quoniam DEUS magnus DOMINUS, & Rex magnus ſuper omnes Deos. Quia in manu ejus ſunt fines terræ: & altitudines montium ipſius ſunt. Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud: & ſiccam manus ejus formauerunt.)* Pſal. XCV. 3. 4. 5. Et conſidera, ſodes, quàm terrifico modo omnipotens hic cœli terræque Monarcha ſummum, quod in globum terraqua-aereum habet, jus exercuerit in diluuio, *perdendo homines cum terra*, Gen. VI. 13. ſed & manifeſtauerit immenſam bonitatem, promittendo nouæ terræ incolis, quod *non futurum ſit amplius diluuium ad diſſipandum terram*, Gen. IX. 11.

Terram hanc *finxit, fecit, parauit, creauit* DEUS, *non ut vaſta eſſet, ſed ut inhabitaretur.* Jeſ. XLV. 18. Habitaculum hocce noſtrum adeò vario, multo, artificioſo ſupellectili inſtruxit, ut creaturæ nos rationales, & feudatarii immenſas DOMINI & Creatoris noſtri diuitias ubique conſpicere poſſimus, & Gloriam ejus plenis deprædicare buccis. In quemnam, putas, alium finem *protulit terra germen, herbam ſeminificantem ſemen, & lignum ferens fructum, quod ſemen habeat in ſemetipſo*, quoduis *juxta ſpeciem ſuam? (germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram.)* Gen. I. 11. In quem finem *poſuit* DEUS *viam in deſerto, & flumina in ſolitudine? (poſuit DEUS in deſerto viam, & in inuio flumina.)* Jeſ. XLIII. 19. Cur *terra repleta eſt bonitate? (miſericordia DOMINI plena eſt terra.)* Pſ. XXXIII. 5. Et quis enumerandis omnibus, quæ DEUS terricolis nobis pro immenſa ſua liberalitate conceſſit, mineralibus, vegetabilibus, animalibus, par eſt? *Quanta ſunt opera tua, DOMINE, quæ uniuerſa feciſti per ſapientiam! Eſtque terra plena tuis poſſeſſionibus. (Quam magnificata ſunt opera tua, DOMINE! omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra poſſeſſione tua.)* Pſal. CIV. 24. Sed ardentibus lachrymis deplorari ſatis nequit noſter creaturarum rationalium & nobiliſſimarum ſtupor, qui officio noſtro adeò deſumus negligentes, defungimur non ut feudatarii, ſed tanquam feudi Domini, vel rarò cogitantes, vel nunquam de infinitæ potentiæ ac bonitatis proprietario, non de ratione aliquando reddenda, dilapidantes bona, quorum moderatus uſus

nobis

IOB. Cap. XII. v. 8.
Interroga pisces.

Buch Hiob Cap. XII. v. 8.
Frage die Fische.

G. D. Heüman sculps.

nobis eſt injunctus. Quàm confuſi ſtabunt mortalium plerique, DOMINO vineæ rationem poſtulaturo de vinitoribus ſuis? In omni terræ, imo uniuerſi, angulo erectum ſtat diuinarum perfectionum ſpeculum, quod tamen raro dignamur aſpectu, talpis cœciores. Attamen ita DEI prævalet immenſa bonitas, ut abundantiſſimè frui poſſimus bonis terræ, & in momenta: ita, ut informari nos velit ab ipſis Præceptoribus mutis, attamen eloquentiſſimis, ratione carentibus. *Inſtitue*, inquit Jobus, *colloquium cum terra, & docebit te. Cœli ſi enarrant gloriam DEI, & extenſio opus manuum ejus annuntiat:* Si *dies diei ſuccedens eloquitur ſermonem, & nox nocti indicat ſcientiam: (Loquere terræ, & reſpondebit tibi. Cœli enarrant gloriam DEI, & opera manuum ejus annunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat ſcientiam.* Pſ. XIX. 2. 3. Si DOMINUM *laudant terreſtres, dracones, & omnes abyſſi: Ignis & grando, nix & exhalatio, ventus procelloſus, qui verbum ejus proſequitur: Montes & omnes colles, arbor fructifera, & omnes cedri, beſtia & omne pecus, reptile, & auis pennata. (Laudate DOMINUM de terra, dracones & omnes abyſſi: Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus: Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri: Beſtia, & uniuerſa pecora, ſerpentes & volucres pennatæ.)* Pſal. CXLVIII. 7-10. Qualisnam, quæſo, & quantus foret noſter hominum ſtupor, ſi ora quidem gereremus, ſed muta, tot beneficiorum acceptorum immemores?

Ex terræ externa forma, diſpoſitione ac conſtitutione conſtat iterum euidentiſſimè, bona eſſe, imo optima, quæ DEUS fecit. Pone, eſſe externam terræ faciem, vel, ſi mauis, totam terram maſſam auri puri, vel duriſſimum & nitidiſſimum adamantem, vel cryſtallinæ pelluciditatis aquam, ubi, quæſo, forent plantæ? animalia ubi? unde haberet, quo viueret, homo? Imo duriorem pone exteriorem hanc terræ cruſtam, quàm nunc eſt, quî eam ſcinderet, ſulcaret, agricola? pone molliorem, nonne in uligine ſubmergerentur viuentia omnia? in utroque caſu undenam viueret homo? Nunc verò flocci pendimus, ingratis proculcantes pedibus benignam hanc, quæ nos nutrit, matrem, ingratiores Ethnicis, qui pro Dea coluere eam, *Atargatis, Derceto, Aſtartes, Deæ Syriæ, Iſidis, Magnæ Matris, Cybeles, Rheæ* nominibus, in hoc duntaxat errantes, quod gloriam ex tot beneficiis omnem creaturæ tribuerint, non Creatori. Occurrunt benè multa in terra, & ſupra eam, quæ naturæ vires longè ſuperant, & miraculis accenſeri merentur. Dic, ſodes, annon omnem omnium intellectum ſuperet productio innumerarum, infinitè variantis formæ, coloris, pulchritudinis, plantarum, florum, fructuum, animalium, ex rudi, nigra maſſa terræ, ex pulueris ἀμόρφε aceruo? Hanc ſuam pulcherrimam veſtem mutat in dies, annos, menſes, hebdomadas, liberalitatem erga nos ſuam in momenta renouans. Nonne ſummâ id dignum admiratione, quòd arbor nuda quotannis protrudat gemmas, ramos, folia, flores, fructus? quod nec deficiant, nec definant bonæ matris diuitiæ, quod eo plus habeat, quò dat plus? quod per decurſum tot mille annorum non fuerit exhauſta? viſcera theſauris ſemper repleta? quod omni vere rejuuenaſcat terra? Omne, quod à nobis poſtulat, & optimo jure poſtulat, optimus conditor, gratitudinis nomine venit.

Videtur equidem primo intuitu exterior terræ facies rudis, & inordinata moles. Qui ex prælti montis culmine aſpicit juga inferiora, ruinas videt ædificii collapſi, horrida ſine ordine ſaxa. Sed conſidera attentè interiores ſtructuræ receſſus, aperi oculos & paſce, videbis hortos in paſcuis alpinis pulcherrimis floribus naturâ conſitos, animantium ferorum atque domeſticorum integros greges, aquarum præſtantiſſimarum venas perennes, puriſſimas, pellucidas, & lacteæ ſubinde albedinis fontes, riuos, flumina, quæ ab exortu primo ad oſtia usque innumeras, quas perluunt, valles atque Prouincias benè multas alluunt, irrigant, fœcundant, nec ante mari aquas ſuas tradunt, quàm multis hominum millibus ſuos participarint theſauros. Unde & ὡς ἐν παραδόξῳ patet inſignis, quem ab eleuatioribus terræ partibus, ſiue montibus, trahunt terricolæ, uſus, imo neceſſitas: qui & ventorum rumpunt impetus, ineuitabiles futuros & noxios in terræ conſtitutione plana. Sunt proin montes ditiſſima hydrophylacia, utpote à quibus oriuntur non ſolùm innumeri fontes, riui, amnes, ſed & maximâ copiâ ſurgunt nubes. Ita Optimus Maximusque DEUS nobis Heluetiis ſpeciatim conceſſit, ut olim populo ſuo Iſraelitico, *terram bonam, terram, in qua ſunt torrentes aquarum, fontes & abyſſi erumpentes ex vallibus & montibus. (Terram bonam, terram riuorum aquarumque, & fontium: in cujus campis & montibus erumpunt fluuiorum abyſſi.)* Deut. VIII. 7. *Fontes, qui fiunt torrentes, ut inter montes decurrant. (Qui emittis fontes in conuallibus: inter medium montium pertranſibunt aquæ.)* Pſal. CIV. 10. *Montes* aquis *fumantes*, Pſal. CIV. 32. CXLIV. 5. unde copioſiſſimi ſurgentes vapores mox ſeſe, jucundiſſimo oculis ſpectaculo, colligunt in nubeculas, & nubes, quæ mox à ventis abreptæ feruntur hac illac per aera. Ita qui attentius conſiderat Heluetiæ noſtros, aliosque omnes terræ montes, attonitus videt non ſteriles ſaxorum moles, ſed fœcundiſſima deſerta. Deſunt, fateor, quibus conſiti fuere Cananæi montes Pſ. LXXII. 16. Jer. XXXI. 5. ſata, agri, vineæ, pomaria, oliueta, thus cum myrrha. Conſpicias & ſaxa prælta, montium æmula, prærupta, plantis nuda, niuis & glaciei æternos cumulos. Quamuis montes no-

ſtri non redundent vino, *fluunt* tamen *lacte.* Joel. III. 18. Tanta inſuper in paſcuis montanis enutritur animantium omnis generis copia, ut jure gloriari poſſit DEUS, *ſuas eſſe omnes feræ ſyluarum, pecudes in mille montibus. (meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, jumenta in montibus & boues.)* Pſal. L. 10. 11. Ne quid dicam de varii generis venis, metallis, mineralibus in viſceribus montium deliteſcentibus, nihil de monticolarum & accolarum ſanitate ac robore, nihil de incredibili delectatione, qua capitur oculus, imo rapitur mens ex varietate & uſu inæqualis terræ ſuperficiei; quæ heic has nutrit plantas, alibi alias, alias in montibus, in vallibus alias; & nunc exhibet vaſtos agros meſſibus oneratos, nunc vineas generoſæ fertiles uuæ, pomaria, hortos nitidis decoratos floribus, refertos culinariis herbis. Ita ſanè vel ſola Heluetia exhibet in compendio, & veluti in Amphitheatro, quicquid reliqua terra habet inæqualitatis, & qui ex aſperitate redundat uſus: Montes perpetua niue glacieque rigentes, quorum culmina ſurgunt ad nubes, & ſupra eas: unico ſæpe die omnia quatuor anni tempora, horumque fructus, fraga, ceraſa, uuas, ſegetes maturis flauentes ariſtis, & vinoſam madentem plenis vindemiam labris: emenſis ſæpe vix 10. aut 12. paſſibus nouum, qui oculos paſcat, proſpectum; Lacus, flumina, fontes ſine numero: Catarrhactas ex alto præcipites, & in iisdem irides perfectè rotundas, pleni circuli: Animantium numeroſos greges. Haud equidem eſt dubium, quin Phyſicus primi orbis pulchrioribus eum depingere potuiſſet coloribus, utpote fertilitate ſuperiorem noſtro. Debebat enim terra illa, quia *corrupta erat coram* DEO, *& impleta violentia, perdi,* Gen. VI. 5. 11. 12. diluuiana nempe inundatione, & à ſummo fœcunditatis gradu deponi: attamen remanſit nobis hujus ſecundæ terræ incolis plusquam ſatis ad deprædicandas Creatoris optimi laudes, præſertim ſi conſideremus, diminuta fertilitate, & aucto labore, interruptum eſſe peccatorum torrentem, & ad arctiores reſtrictum limites donorum DEI abuſum. Uſui venit nobis, improbo mediante labore, non duntaxat terra illa pinguis nigra, cujus limus plantas nutrit, ſed & argilla, lapides, arena. Maturant meſſem ſaxa, quibus agri ſunt conſiti. Reducuntur uliginoſa loca in meliorem ſtatum intermiſtâ terra macriori. Dant colono noualia plus laboris, ſed quoque plus fructuum. Imo verò non eſt ſolum ſterile adeò, & ingratum, quod non det fructus operæ reſpondentes. Notum inſuper, progigni hos fructus in hac regione, in alia alios, & hoc veluti reciprocæ neceſſitatis vinculo ligari ſocietatem humanam. Et tandem homini cedit in uſum, quod relegamus, & abjicimus tanquam recrementum: Redde vegetabilia & animalia putrida matri terræ, dabit hæc veluti in recompenſam uberiores tantò fructus. Nihil eſt, quod careat uſu. Da matri granum frumenti, reddet, quod mirum, trigecuplum, ſexagecuplum, imo centuplum: Sed non ante, quàm intra terram fuerit quaſi emortuum, id quod multi allegant in ſymbolum reſurrectionis futuræ ex mortuis. Sed quis, obſecro, eſt, qui tot in terra depoſuit theſauros, omni noſtro captu ſuperiores & qualitate & numero? quis, niſi DEUS?

Eſt equidem terra hæc conſiderata in ſe, & intuitu incolarum, magnus Planeta, cujus capacitas ex modernorum calculo aſcendit ad 26662560000. milliaria germanica cubica, ſuperficies ad 9288000. quadrata, diametro ſuppoſita 1719. milliarium, ſed tamen terrella eſt comparatiuè ad alia corpora mundi totalia, imò puluiſculus. De qua re alibi plura. Dignatus tamen eſt ΘΕΟΣ ὑπέρτατος πάντων, cui *cœlum* eſt *ſolium,* puluiſculum huncce, tanquam *ſcabellum pedum ſuorum,* Jeſ. LXVI. 1. Act. VII. 49. 50. ſextiduano labore. Finxit namque Creator ex Chaotica ſiue Cometica miſcela (fuit enim *terra inculta ac vacua, tenebræque ſupra abyſſum. (terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.)* Gen. I. 2.) habitaculum, cui quoad commoditatem, utilitatem, neceſſitatem, jucunditatem, ſuppellectilis varietatem nil deeſt prorſus. Imo verò dignatus eſt ipſe DEI Filius, ὁ Λόγος ἀϊδιος, terrellam hanc ſalutifera ſua præſentia, ut pro genere humano corrupto & naſceretur, & pateretur, & mortem ſubiret infamem.

Sunt elementa globi hujus noſtri conſtitutiua tum fluida tum ſicca, montes item & valles in præciſo æquilibrio. Et memoratu inprimis dignum, quod quemadmodum integer globus terr-aqua-aerius fundatus eſt ſubtiliſſimo æthere, ita & ſiccæ partes inædificatæ ſint aquæ. *Super maria fundauit terram.* Pſal. XXIV. 2. *Extendit ſuper aquas.* Pſal. CXXXVI. 6. γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ ΘΕΟΥ λόγῳ. 2. Pet. III. 5. Quæ loca intelligenda ſunt tum de æquilibrio ſiccarum partium cum mari, tum de abyſſo aquarum ὑπογαίων, cui montium columnæ ſunt inædificatæ. En Architecturam Diuinam, quæ *aquilonem extendit ſuper inane, & terram ſuſpendit ſuper nihilum!* Job. XXVI. 7. quæ inædificat nihilo, corporibus tenuiſſimis, fluidiſſimis, quæ ne quidem puluiſculo fundamina dare poſſunt, nedum tantæ molis globo, qualis eſt terra. Quæ res utique profundiſſima attentione ſimul & admiratione eſt digniſſima, ἀξιάγαστος καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνων διάνοιαν, ut *Theodoreti* verbis utar.

Quodſi alas intellectus noſtri vibremus ad orbitam usque magnam, & annuam, qua terra circuit Solem, & inſuper conſideremus Globum hunc Planeticum in vertigine ſua diurna, & ſitu eodem ſemper ad Polos, tot videbimus redundantes in nos terricolas uſus, tot potentiſſimæ ſapientiæ, & prouidentiſſimæ bonitatis inuicta argumenta, quæ nos rapiunt extra

nos.

nos. Sed de hac re plura egi ad Gen. I. 14. Non poſſum tamen, quin adjungam nonnulla officiis noſtris applicatiua.

Quis eſt ex Chriſtianis Philoſophus, quem non capiat terræ hujus, utut pretioſæ, utut perutilis, faſtidium? Irrepat animum hominis σαρκικὸς terra cum omni ſua pulchritudine & theſauris, aſpiciet Philoſophus eam ut carcerem, ex Planetis tantùm non minimum, imo punctulum. Experitur is quotidie, Atmoſphæram nos ambientem puritate minorem lunari, agitatam ventis, tempeſtuoſam, obſcuratam; nubibus, halitibus variis noxiis, imo peſtiferis infectam; Planetam videt opacum, habitatum à progenie rebelli: Noſodochium: punctulum ex Joue vel Saturno vix viſibile. Quis eſt, qui non deſiderat emigrare ex hoſpitio hocce? qui non anhelet nouam illam terram, & nouos cœlos, perſuaſus de DEI Creatoris, & Redemptoris amore, renouato & glorificato corpore contemplaturus aliorum corporum mundanorum & operum diuinorum pulchritudinem, DEI Optimi laudes in omnia ſecula decantaturus?

II. Pergo, Jobo duce, ad *plantas terræ*, in hac quoque jucundiſſima ſchola me ipſum aliosque edocturus. Analogiam habent miram omnia vegetabilia, plantæ, frutices, arbores cum animantibus & homine. Nutriuntur, creſcunt, propagantur. Conſtant ex meris tubulis, venarum æmulis, per quos ſucci fluunt. Habent hi valuulas ſuas, ſacculos innumeros ceu totidem ventriculos & glandulas, in quibus ſuccus nutritius parari ſolet, & depurari: tubulos aërifluos, per totum corpus expanſos; Radices, truncos, folia, quæ nutritioni, flores & fructus, qui propagationi inſeruiunt. Digitorum, manuum & oris loco adſunt extrema radicum oſcula. Cutis vice funguntur folia & cortices, in quibus tubuli omnes terminantur. Adſunt & heic innumeri pori, per quos tranſpirat ſubtiliſſimum fluidum, mole & numero nimium. Magnis viris *Malpighio*, *Grewio*, *Haleſio*, δαδέχοις, oculos arma microſcopiis, & mentem erudi Experimentis Chymico-Staticis, admirari ſatis non poteris infiniti artificii ſtructuram in omnibus & ſingulis partibus, radicibus, truncis, caulibus, ramis, oculis ſiue gemmis, cortice, foliis, floribus, fructibus, ductibus nutritiis & aëriuehis, diuinas, quibus omnia in plantis harumque partibus mouentur, leges; ingenuè, ſi mens tibi eſt ſana, fateberis, eſſe illas omnes, terreſtres, aquaticas, marinas, lacuſtres, fluuiatiles, immediata DEI opera, quæ & in Hiſtoria Creationis tertiæ diei opus conſtituunt. *Dixit DEUS: Progerminet terra germen, herbam ſeminificantem ſemen: lignum frugiferum, ferens fructum juxta ſpeciem ſuam. (Dixit DEUS: Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum, faciens fructum juxta genus ſuum.)* Gen. I. 11. Non natura, idolum iners, ſed DEUS, *dat herbam pro jumentis.* Deut. XI. 15. DEUS *producit fœnum pecori, & herbam ad uſum hominis, ut proferat panem de terra: Et vinum, quod exhilarat cor hominis, & oleum, quod nitidam reddat faciem, & panem, qui cordi vires ſubminiſtret. Arboresque DOMINI ſucco abundant, velut Cedri in Libano, quas plantauit. (Producens fœnum jumentis, & herbam ſeruituti hominum. Ut educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis: ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit.)* Pſal. CIV. 14. 15. 16. Et ſummo Creationis jure gloriatur æternus DEI Filius, ὅτι ἐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτᾶ περιεβάλετο ὡς ἓν τῶν κρίνων τᾶ ἀγροῦ. Matth. VI. 28. Luc. XII. 27. *Præſentemque refert quælibet herba* DEUM.

Eſt equidem alma mater terra, ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετὸν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις, δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, ſed, attende probè, curioſe homuncio, ſuperbe, tuo judicio acutiſſime, Philoſophe, qui dimetiri ſoles omnia ad normam idoli tuæ naturæ, μεταλαμβάνει illa εὐλογίας ἀπὸ τᾶ ΘΕΟΥ, Hebr. VI. 7. Ita ſi ſentimus, breuiſſimâ viâ philoſophamur, ſed ſolidè, ſed piè, θεοπρεπῶς. Qui aliam init viam, prono ventre terram, non erecto corpore vultuque ſidera, & ſiderum DOMINUM reſpicit, dignus eſt, qui *ab hominibus pellatur, & fœnum ut bos comedat*, quod fatum, quæ pœna fuit Nebucadnezaris ſuperbi. Dan. IV. 22. Adeò ſumus homines luminibus caris viduati, ut tunc demum aperire ſoleamus oculos, *ſi depluit DOMINUS grandinem ſuper terram Ægypti*, ſi *percutit* illa *omne, quod eſt in agro, tam homines, quàm jumenta, omnem herbam agri, & omnia ligna campi confringit.* Exod. IX. 22. 25. Vel tunc, quando *Locuſtæ operiunt ſuperficiem terræ, comedunt omnem herbam terræ, atque omnem fructum arborum. (Locuſta operiet ſuperficiem terræ, ne quicquam ejus appareat, ſed comedatur, quod reſiduum fuerit grandini.)* Exod. X. 5. 12. 15. Vel, ubi *herba uniuerſi campi areſcit, propter malitiam habitantium in ea.* Jer. XII. 4. *Si viride exareſcit, deficit herba, olus nullum ſupereſt. (Aruit herba, defecit germen, viror omnis interit.)* Jeſ. XV. 6.

Neque per tempus licet, neque per chartæ anguſtiam, recenſere omnes, quos, prouidente optimo DEO, à vegetabilibus adeò multis & variis trahimus uſus: ſani nutrimentum & veſtitum, ægri remedia, lignum Architecti pro ſtructura ædium, matresfamiliâs pro culina, & vario ſuppellectili: Flores odoratiſſimos, & pulcherrimis ſuperbientes coloribus nos omnes pro recreatione.

Eſt inprimis propoſiti mei, ex contemplatione operum demonſtrare DEUM Creatorem; officii proin mei, & heic pro argumento, eoque inſigni, adducere receptam inter eruditos doctrinam de totius ſtructuræ vegetabilis in quouis ſemine, fructuue præ- vel in-

exiſtentia, ſiue nunc, de quo adhuc lis eſt, DEUS ipſe ὡς ἀπὸ μηχανῆς in productione cujusuis indiuidui formam illam infiniti artificii fingat, ſiue in prima creatione formauerit omnia omnium futurarum plantarum ad finem usque mundi rudimenta. Eſt ſanè hæc quæſtio controuerſa ejus indolis, ut hominibus nobis aperiat impenetrabilem Diuinæ Sapientiæ abyſſum, attentione proin noſtra digniſſima. Ad calculum reducit *Dodartus Hiſt. de l'Acad. Roy.* 1700. p. 65. omnia Ulmi ſemina, quæ intra 100. annorum profert ſpatium, inuenitque ad minimum 33000000. Tot millionum mater eſt juxta viam naturæ ordinariam ſemen unicum. Vim eandem miræ numeroſitatis propagatiuam docet ars ipſa. Seca horizontaliter arboris truncum in 6. linearum diſtantia ab alia prægreſſa ſectione, videbis tot nouos progerminare ramos, quot fuere antea. Fertilem hanc protruſionem obſeruabis, ubicunque ſecueris arborem, & inde elicies utiliſſimas pro arborum cultura regulas. Eſt proin tota arbor inde à radice usque ad ramificationem rudimentorum plena, ex quibus procreſcere queunt noui rami, & protruduntur reuera, ſi nulla adſint obſtacula. Omnes hi, qui occulti ſunt, & in rudimentis latent, rami actu ipſo non minus adſunt, quàm qui jam progerminarunt, haberetque quiuis illorum totidem ſemina, ſi procreſceret, quot alius. Prodirent proin toties 33. milliones, quoties in trunci altitudine menſurari poſſunt 6. linearum ſpatia, adeoque in 20. pedum altitudine 15840000000. ſemina, qui ingens hic numerus vim exprimit arboris ipſam propagatiuam. Sed tandem abſorbentur in infinito vires imaginationis noſtræ, ſi cogitemus, excreſcere poſſe rurſus ſemen quoduis in arborem, quæ præfatos numero producere queat ramos & fructus, & ex fundamentis jactis formemus geometricam progreſſionem, cujus primus terminus 1. ſecundus 15840000000, tertius hujus numeri quadratum, quartus cubus, & ſic porrò. Ubi certè occurrit Geometria infinitorum infinitè paruorum, & plusquam infinitorum. Eſt ſemen arboris infinities majus illis ſeminibus, quæ ex illo naſcuntur, & quoduis horum infinities majus naſcituris ex hoc, & ita in infinitum. Utut clara ſunt, quæ hactenus protuli, ſunt tamen, quos in dubiam trahit hæc ſententia mentem. Rem eandem indagabimus altius. Extra controuerſiam hoc eſt poſitum, cuiuis ſemini, gemmæ, plantæ naſcenti inexiſtere omnium partium ſtructuram. Fundata eſt hæc veritas ratione & experimentis innumeris. Aſt enimuero in quouis caule ſeu trunco non inuenimus niſi plurium fibrarum compagem, & ſuccum, qui per tubulos aſcendit, nutritium. Uni proin harum cauſarum, ſi ratiocinari velimus, adſcribi debet configuratio foliorum, florum, fructuum. Sed neutri poſſe patebit vel parum attendenti euidentiſſimè. Certè non fibris in longum creſcentibus, vel harum faſciculis, qui quidem naturæ viribus poſſunt extendi in longum, vel latum. Sic prodiret truncus craſſior & altior, ſed præterea nihil. Neque operi huic ſuffenus eſt nutritius ſuccus. Eſt quippe hic vel aqua pura, vel contentus in aqua mucus, ὶλὺς, limus, materia fluida, omnibus omninò plantis communis, níl organici ſecum ferens, absque ſemine, vel radice níl producere apta: apta quidem nutriendæ plantæ jam formatæ, inepta, qualemcunque habeat bonitatis ſeu fertilitatis gradum, formandæ. Neque minus poſſibile eſt, ut fœmina absque cohabitatione viri prolem procreet, quàm ut ſeu terra, ſeu aqua, ſeu limoſus ſuccus plantam producat, vel plantulam. Inuenit, fateor, planta quæuis in terra, alioue commodo loco, muſcus ipſe in tectis & arborum corticibus, nutrimentum, minimè formam. Níl proin, quod huc quadret, reſtat, niſi ſemen, quod tenerrimum ſuccum nutritium per cuticulam ſuam exteriorem veluti per cribrum transmittit, hinc intumeſcit, & oui ad inſtar in uterum depoſiti à placenta nutrimentum congruum ſenſim ſenſimque attrahit: & quemadmodum pulli primæ nutritioni inſeruit oui albumen atque vitellum, ita per externam ſeminis in terram projecti cuticulam colatur tenerrimus ſuccus, tenerrimæ ſeminis ſtructuræ adæquatus, usque dum ſeſe hoc explicat ipſum, atque in duas partes principales ſeſe expandit, truncum ſcilicet atque radicem, quæ mox ſuccum craſſioris indolis attrahere & digerere apta redditur. Non proin eſt tenella hæc, de qua nunc loquor, plantula, ſubſtantia nunc demum formata, antea informis, ſed machina artificioſiſſima, quæ ad hoc usque tempus latuit occulta, nunc euoluta prodit in auras. Pone, aliter de hoc abſtruſo generationis negotio ſenſiſſe Veteres, *Ariſtotelem* ſpontaneam ſtatuiſſe & animalium & vegetabilium generationem: *Theophraſtum* plantarum μεταμορφώσεις, *Critiam* apud *Platonem* hominum fortuitum ex terra ortum, nationum in ſuo Climate ſingularum: *Lucretium* hominum ex plantis productionem. Condona errores hoſce gentilibus à vera DEI cognitione remotis; de Creationis Hiſtoria vel non prorſus, vel malè informatis; Microſcopiorum beneficio deſtitutis, quorum ope nunc porta aperitur ad occultiſſima quæque myſteria, & in amygdali nucleo aut faba partes oſtenduntur totius plantæ eſſentiales. Ex hactenus dictis clarum, almam matrem terram ſemen projectum tegere duntaxat, fouere, & nutrire, minimè vero formare plantam: Plantas, harumque ſemina comparari commodè poſſe mari, terram matrici muliebri: Plantam quamlibet propriè loquendo níl producere noui, ſed formatam dudum, quam in ſinu gerit, poſteritatem in dias proferre luminis auras, licet non ſemper omnibus numeris abſolutam:

ut

ut videmus, ex rana non prodire ſtatim perfectas ranas, ſed gyrinos; & ex inſectis papiliones deponere primum ouula, ex quibus prodeunt erucæ, & poſt varias metamorphoſes noui papiliones. Sed poſteriores hi à mare deponuntur aut in fœmellæ uterum, uti in quadrupedibus, balænis, auibus, aut in ouula à fœmella depoſita, uti in piſcibus ſquamoſis. Clarum, quod iterum moneo, arborem quamuis aut plantam à terra minimè habere ſuam formam, ſed duntaxat nutrimentum, & eſſe gemmam quamuis ramum complicatum, in quo concentrata folia, rami, pediculi, flores, fructus, imo gemmam quamuis nouam & veram eſſe arborem. Habet autem hæc unica & ſola gemmas infinitas. Minimè offendat te infinitatis hic terminus, negatiuam intelligimus, qualis competit omnibus quantis, ſeu continuis ſeu diſcretis, & de numero enuntiatur vel magnitudine infinitè magnis, quibus in infinitum usque addi ſemper aliquid poteſt, aut infinitè paruis, quibus in infinitum usque aliquid demi: ita concipere licet infinitas glandes in prima à DEO creata deliteſcentes, concreatas, infinite paruas: infinita animalia in primo cujusque generis creato concreata. Et attende, ſodes, proportionatiſſimum extenſionis in linea deſcendenti decrementum. Quercus prima à DEO creata licet portârit, ut hodie ulmus, glandes 20000000. imo glandes omnes, quæ inde ab illo primæ creationis tempore fuerunt natæ, & naſcentur ad finem usque mundi, non magis fuit grauata hoc infinitorum fructuum onere, quàm grauatur nunc quercus junior, quæ etiam incluſam geſtat omnem ſuam poſteritatem: Faciunt glandes & arbores ex iis naſcituræ non millioneſimam arboris partem, ſed infiniteſimam. Prodit in lucem quoduis ex hiſce infinitè paruis animalibus & plantis, & creſcit ſuo tempore, ſuo loco. Quemadmodum autem hodie animalcula conſpiciuntur viua, quorum 1000000. vix granum arenæ æquant, ita non habemus, cur impoſſibilem ſtatuamus infinitum plantarum animaliumue in prima planta, in primo animali, numerum. Si cui calculus hic infiniteſimalis tranſcendit captum, ei conſulo, ut ad manus ſumat microſcopium, ex optimis, quæ parantur hodie, conſpiciet is in gemma euoluta folia ipſa & flores, per conſequens & fructus cum omnibus ſuis partibus; in radicibus bulboſarum plantarum flores & fructus; in grano progerminante internodia, folia, ſpicas. vid. Tab. VIII. Et ex omnibus hactenus dictis clarum fit, DEUM ſemper ſiue continuò creare ὡς ἀπὸ μηχανῆς, vel potius, creaſſe omnia ab initio ſimul & ſemel. Hoc ipſum eſt, quod confitetur Author Eccleſiaſtici XVIII. 1. *Qui degit æuum, cuncta creauit ſimul. (Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul.)* Ignominiæ haud ducat Scrutator Naturæ, inquirendo in cauſas operum naturæ, præſertim in ejusmodi magnifica opera, de quibus nunc, recurrere ad DEUM tanquam cauſam primam. Eſt hic ipſe præcipuus Philoſophiæ Naturalis uſus, ut manuductor ſit ad DEUM. Iis autem, quæ protuli hactenus, addo hoc unicum, quòd, præordinante id ita Creatore, plantæ in ſe habeant non duntaxat innumerum ſeminum pro propagatione numerum, ſed & incredibilem in generatione varietatem.

Hic plantas, tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit aruo
Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos:
Syluarumque aliæ preſſos propaginis arcus
Expectant, & viua ſua plantaria terrâ.
Nil radicis egent aliæ, ſummumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur è ſicco radix oleagina ligno.

Virg. Georg. L. II.

III. In Theatro Philoſophiæ Jobianæ ſeſe ſiſtunt muti, ſed inſimul ad DEI Gloriam diſertiſſimi *piſces*. Procurant hi haud ſemel, cauſamque DEI defendunt. Heic conſiderabimus eos in genere, demonſtraturi animantium horum ſtructuram elemento, in quo, & vitæ, quam degunt, præcisè reſpondentem. Sunt multi piſces, qui *os*, ut homines & quadrupeda labia ſua, protendere & retrahere poſſunt, prædam ſic commodius tantò arrepturi. Qui ſolâ aqua viuunt & limo, edentuli ſunt, dentati alii omnes, non pro ſui defenſione, neque pro maſticationis uſu, ſed ad retinendam, quam captarunt, prædam: hinc eſt, quòd *dentes* ut plurimum ſint verſus fauces reflexi; aliàs acuti, ſæpe ſerrati, locati non ſemper in ore anteriori, ſed ſubinde in ipſis faucibus, vel & ad confinia ſtomachi. Haud prominent *oculi* extra caput, ſed eſt cryſtallinus humor ſphæricus, ut radii lucis in fundo oculi concentrari queant. Deſunt his animantibus *palpebræ*, nobis hominibus & quadrupedibus neceſſariæ, inprimis pro oculorum vel defenſione, vel humectatione, vel luminis moderatione, aut excluſione, quibus uſibus omnibus carere commodè poſſunt piſces. Sic & *collo*, & *pedibus*. Quadrupeda nempe & aues, quæ pedibus inſiſtunt, victum potumue haud commodè capere poſſent, ſi collo eſſent deſtituta: hinc eſt, quòd colli longitudo reſpondeat utplurimùm altitudini pedum, & animalia longicrura longi etiam ſint colli, breuicrura breuis, uti videre eſt in lacertis, crocodilis. In vaſtæ molis elephantibus breuitatem colli compenſat proboſcis. *Pinnarum* beneficio ſeruant piſces corpora ſua in æquilibrio, flectunt, & in anteriora promouent, veluti remis: ſed præcipua vis motiua reſidet in *cauda*, quæ propterea fortiſſimis eſt inſtructa muſculis, ut auium alæ.

Hinc eſt, quod prædæ inhiaturi piſces, vel periculum euaſuri, caudæ ſubſidio moueantur celerrimè, proximè applicantes tunc pinnas corpori, ne motui ſint impedimento. Corpus piſcium obtegunt *ſquamæ* inſtar loricæ, carnem defendunt, ne ab allapſu continuo aquæ flacceſcat, creſcunt propterea cum piſce, & ſi jacturam paſſæ fuerint, reſtituuntur. Quod homini & aliis animantibus eſt cutis atque cuticula, id piſcibus ſunt ſquamæ. Sed & in piſcibus conſiderari debet *viſcoſitas* quædam, qua ſimul præſeruantur ab elementi, in quo degunt, injuriis, & tranſpiratio impeditur nimia, & prehendentis manibus ſe ſurripiunt. *Auditu* pollent piſces, & carent tamen organis. Certum hoc, conuocari paſſim campanæ ſigno dato ad paſtum. Supplent fortè heic viſus atque tactus defectum auditus. Quod cetaceis piſcibus, quadrupedibus, auibus atque hominibus ſunt pulmones, id piſcibus præſtant *branchiæ*, ſtructura mirifica prorſus, utpote quæ in carpione ſolo conſtat ex oſſiculis 4386. ramulis arterioſis 4320. totidem neruis atque venis. Reſpirare piſces multimoda teſtatur experientia: expone piſcem vel ſubjice antliæ pneumaticæ, videbis, poſt tractus aliquot aerem undique prodire ex ſquamarum confinio, corpus integrum veluti margaritis conſpergi, veſicam natatoriam disrumpi, emori animal: pereunt piſces in Ichthyophylaciis, niſi renouetur continuò & aër & aqua: perfora glaciem clauſi gelu ſtagni, accurrent magno numero & undique piſces, hauſturi aëra. Sed quemadmodum nos & alia nobiscum animantia ore haurimus aërem & mittimus, ita eundem ore hauriunt piſces unà cum aqua, & ad branchias rurſum emittunt. Singularis porrò & uſus & artis eſt *veſica natatoria*, cujus beneficio piſces ubique ſeruant æquilibrium cum aqua, dilatatione ſurſum natant, contractione deorſum, redditi in priore caſu leuiores, in poſteriori grauiores. Hinc eſt, quod piſcis, cui veſica hæc rupta, eniti nequeat, ſed in fundo aquæ hærere cogatur; atque in imo aquarum degant ſemper oſtrea, teſtacea alia, & animantia varii generis aquatilia, quæ ſcilicet veſica carent. *Motum* quod attinet piſcium, adſcribi is, quod ſupra jam monui, haud debet pinnis, reſectis quippe his celeritati motus nil decedit: extenduntur pinnæ laterales quoties directionem motus mutat animal: ventrales duplices erectum ſeruant piſcem, ut pedes hominem ſtantem, unde eſt, quòd reſectis hiſce piſcis veluti ebrius dextrorſum nutet vel ſiniſtrorſum; ſed quoque inſeruiunt natationi deorſum, quo caſu eleuantur pinnæ caudæ adſitæ, & gubernaculi horizontalis vicem præbent, quod officium auibus præſtat cauda depreſſa, quoties ex alto ſeſe demittunt: ut eleuatam auium caudam referunt pinnæ ventrales, ſicubi piſcis ſurſum natat: Palmarium verò motus inſtrumentum eſt in piſcibus cauda, cui omnis ferè totius corporis, eaque tota, quanta muſculoſa, caro ſeruit, ut denſum adeò elementum, quale aqua eſt, queat ſuperari, & ſumma, ut videmus, celeritate vinci. Ducit porrò nos rectâ viâ ad θεογνωσίαν *generatio* piſcium, opus omni attentione digniſſimum. Viuipari ſunt cetacei piſces & cartilaginei, hoc quidem diſcrimine, quòd oua in cetorum ouario deliteſcentia minora ſint, & nulla albuminis atque vitelli diſtinctio, majora verò cartilagineorum, in quibus dictæ partes ab inuicem clarè diſtinguuntur. Spinoſi piſces oua ſua aquis committunt, conſpergenda maſculino ſemine. Ad incredibilem ſurgit numerum progenies piſcium. Exemplum adfero ex lyncei *Leeuwenhœkii Anat. & Contemplat.* A. 1687. p. 8. *Animalculorum*, nempe in *lactibus vel ſemine maſculo aſelli majoris, tot, quot vix viuunt in uniuerſo terrarum orbe homines.* En calculum obſeruationibus microſcopialibus fundatum! *Ponit, centum arenulas (quarum ſingulæ* 10000. *viuis æquantur animalculis) conficere longitudinem pollicis, lactesque unius aſelli habere magnitudinem 15. pollicum: erit* 1000000. *arenularum in unius pollicis geometrici magnitudine* 15000000. *in magnitudine 15. pollicum* 150000000000. *ſumma animalculorum in unius aſelli majoris lactibus:* ponit porrò, vel ſupponit, 13385000000. *homines in orbe terrarum, qui proin plus decies ſuperantur ab animalculis in lactibus aſelli.*

Illuſtrandæ Ichthyologiæ ad θεογνωσίαν applicatiuæ inſeruient

Fig. I. Lucius piſcis.

Fig. II. Idem caudâ dextrorſum & ſiniſtrorſum vibratâ in directum excurrens. Translatâ nempe dextrorſum cauda in G. & incuruatâ verſus caput A. expanſisque pinnis, tota longitudo B C. velociſſimè flagellat & impellit aquam lateralem ad inſtar remi, quo piſcis in anteriora mouetur à B. verſus A. Similiter anticipata caudâ à C. verſus H. flagellatur aqua ab H. verſus C. motu contrario dirigitur piſcis, & duplicatur impulſus directus piſcis à B. verſus A.

Fig. III. exhibet veſicam lucii natatoriam in ſtatu medio, quo in mediis veluti ſuſpenſus hæret aquis. B. ventriculus, C. canalis ex ventriculo in veſicam.

Fig. IV. Veſica contractior, quo ſtatu deorſum natat.

Fig. V. Veſica dilatata, quo ſtatu ſurſum natat.

Fig. VI. Cor A. Auricula B. Arteriæ magnæ pyramidale exordium C. Ejusdem rami prodeuntes ex D. a a a. tendentes ad branchias branchiæ ſiniſtræ E.

Totius hujus de terra, plantis & piſcibus tractationis epiphonema ſit, quod ipſe format Theologus noſter v. 9. *Quis ignorat hæc omnia, quod manus DOMINI condiderit iſta?*

Job.

Job. Cap. XII. verſ. 10.

In cujus manu ſita eſt anima omnium, quæ vita prædita ſunt, & ſpiritus uniuerſæ humanæ carnis.

In cujus manu anima omnis viuentis, & ſpiritus uniuerſæ carnis hominis.

DIſtinguere videtur Philoſophus noſter animas brutorum & vegetabilium ab hominis anima, ſapientior aliis, qui rebus diuerſiſſimis idem dant nomen. Illa vocatur נֶפֶשׁ *nepheſch*, hæc רוּחַ *ruach*. Conſiſtit illa in tali partium ſolidarum fluidarumque diſpoſitione, qua corpus viuit, nutritur, augetur, ſentit, mouetur, generat, aliasque exerit operationes: Quæ omnia etiam in homine obſeruare licet. Quamdiu autem is viuit, tamdiu corpori unita eſt anima immortalis. Aſcendit ita creaturarum viuentium vita per gradus: infimus eſt *vegetabilium*, ſecundus *animalium mollium exanguium*, tertius *quadrupedum*, *auium*, *piſcium*, *reptilium*, quartus & ſupremus *hominum*. *Omnium* horum *anima*, vita, *in* DEI *manu eſt ſita*. Et homo inprimis habet, cur deprædicet, & plenis quidem buccis, hanc ſuam à DEO dependentiam, ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινέμεθα, καὶ ἐσμέν. Act. XVII. 28. In quem Textum ſuo loco plura. Solus is, quia ſolus ratione præditus, non tantùm pro ſe laudibus in cœlum effert DEI virtutes, ſed procuratorio fungitur munere, nomine omnium aliarum creaturarum viuentium. Solus ille, & conuictus, nouit, quòd DEUS ipſi omnibusque aliis viuentibus, ſed & inanimatis, dederit τὸ eſſe ex nihilo, formam infiniti artificii, & τὸ conſeruari. Perſpicit is facile, neque formam, neque vitam dependere à ſe, multò minus animam, hujusque mirificam cum corpore unionem: neque ſe, neque finitam ullam aliam κτίσιν vitam dediſſe animalibus & plantis. Quod igitur cunque plantæ, animalia & homines operantur (malo excepto), id operatur omne DEUS in ipſis, & per ipſa. *Fortis* DEUS *ſpirituum uniuerſæ carnis*, quo Epitheto cluet Num. XVI. 22. XXVII. 16. Quam palmariam veritatem agnouere ipſi gentiles. *Euripides:*

Τὶ δῆτα τέτες τὰς ταλαιπώρες βροτὰς
Φρονεῖν λέγεσι; σὲ γὰρ ἐξηρτίμεθα.
Δρῶμέν τε τοιαῦθ' ἃ σύγε τυγχάνεις θέλων.

Quid haſce mortis victimas miſerrimas
Dicunt ſapere? Pendemus à nutu tuo;
Et non volente perpetramus te nihil.

Homerus:

Τοῖος ἀνθρώποισι νόος, ὦ Γλαῦκε πάϊ λεπτίνεω,
Γίνεται θνητοῖς ὁκοίην ζεὺς ἐπ' ἡμέρην ἄγει.

Talis eſt humana mens, o Glauce Leptinâ ſate,
Qualis in lumen diei Jupiter deduxerit.

Job. Cap. XII. verſ. 11.

Annon auris probat ſermones, & palatum guſtat cibos?

Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis ſaporem?

AD literam ſi explicamus Jobum, neque Ariſtotelicæ ſectæ eum addicimus, neque Carteſii aſſeclis adnumeramus. In ore habebat ille veteris Philoſophiæ fundator notiſſimam hanc & veriſſimam dictionem, ὁ νοῦς ὁρᾷ, ὁ νοῦς ἀκούει, mens videt, mens audit; quam veritatem clarius adhuc demonſtrauit Reformator Carteſius. Ad captum Vulgi & cum Vulgo loquitur Jobus, hoc quippe frequentiſſimè in ore habet: Auris audit, oculus videt. Sed crediderim, facile conciliari poſſe trigam hanc Philoſophorum cum ipſo vulgo, & ubique gentium. *Auris* & *Palati* nomine intelligit Jobus non tam materiale organum auditus atque guſtus, quàm internas externarum impreſſionum, ſoni, ſaporis, ſenſationes ſiue perceptiones, imò & ipſum, quod inde formatur judicium, quæ dubio procul omni ad animam pertinent cogitantem, ſentientem, judicantem, non ad corpus. Patet id ex voce תִּבְחַן *probabit, probat, auris probat ſermones*, qua certè loquendi formula non intelligit ſolam in organa ſenſuum factam impreſſionem, ſed rationale de rebus perceptis judicium & examen.

Anſam interim dat Jobus & ſibi & nobis, doctrinam de ſenſibus applicandi ad DEI Sapientiam atque Potentiam. Quatuor horum, viſus, auditus, guſtus & olfactus ſedem ſuam habent in capite, ut tantò propiores ſint cere-

bro, tanquam ſpirituum animalium fonti & officinæ: Per totam cutim veluti diſperſus ſeu diſpartitus eſt ſenſuum quintus, tactus, ut & anima informari queat de omni eo, quod toti reliquo corpori accidit. Eſt omnium quinque ſenſuum, vel ſex, ſi famem addideris ſeu appetitum, organum infinitarum impreſſionum capax; ſed hæ nondum ſunt id, quod vocamus, videre, audire, guſtare, tangere, olfacere. Tranſeunt impreſſiones ab organis externis, ductu neruorum, ad cerebrum, & in cerebro ad mentem, ubi promptuarium eſt idearum infinitarum, communium, ſingularium, æternarum, immutabilium, in quas dominium habet ipſa anima, & ex iis judicia format. Eſt autem paſſus hic à cerebro ad mentem omni mentis finitæ capacitate ſuperior, ducens nos, uti & organa ipſa ſenſuum, rectâ viâ ad DEUM.

Job. Cap. XIII. verſ. 28.

Quum ipſe velut putrida res vetuſtate conficiendus ſim, & ſicut veſtis, quæ comeditur à tinea.

Qui quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea.

QUod nobis eſt *tinea*, *eine Schabe*, id in Hebræo Textu vocatur עָשׁ *aſch*, quod affine eſt modernorum Arabum *uſſet*, Plur. *uſs*, *ûſes*, *Meninzk. Lex.* p. 3215. Non autem, quod ex Textu clarum, intelligitur heic tinea illa ligni- & frumenti-vora, quam cum ſuis mutationibus optimè deſcribit *Leeuwenhœk. Experim. & Contemplat.* p. 260. ſed ea, quæ inprimis lanam & veſtes laneas arrodit & erodit, σητόβρωτοι inde dictas: quo vocabulo & heic utuntur LXX. ὁ παλαιὸτης — ὥσπερ ἱμάτιον σητόβρωτον. Obſeruandum quoque, ſumi à multis Interpretibus vocabulum, quod in ipſo Textu occurrit, רָקָב *caries*, *putredo*, pro tinea. Et Poloni hodie literulæ unius mutatione tineam vocant *robak*, *Meninzk.* p. 4097. Difficultatis nîl ſecum fert applicatio ad hominis vitam: à particulis acribus, ſalinis, ſæpiſſimè is arroditur, conſumitur, imò viuus à viuis vermibus, quibus tandem totus cedit in cibum. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 25. p. 615. &c.

Job. Cap. XIV. verſ. 1. 2.

1. Homo natus mulieris, (a) viuens breuiori tempore, in omnibus ſuis diebus affatim habens turbarum.
(a) Mutilus diebus, & ſatur tumultus.
2. Ut floſculus oritur & ſuccciditur, fugitque velut umbra, neque perſiſtit.

1. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſeriis.
2. Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.

HAud ſatis poteſt homo, ſi ſeipſum intra ſe velut in ſpeculo contemplatur, admirari præcellentiam ſuam, ſed neque deplorare ſatis ſuam miſeriam. Id ipſum, quod eum eleuat ſuper alias creaturas, deprimit eum infra easdem. Et certo ſenſu dici utique poteſt, eſſe omnia bruta feliciora homine. Corpus conſidera tuum, Automaton videbis infiniti artificii, ſed nunquam ſanum ad pondus, ut Medici loqui amant, ἀνώμαλον in motu: Tubulos numero innumeros, ex fibrillis ſubtiliſſimis contextos, per quos omni momento circulare debet ſanguis, ſecerni fluida. Ex tot tubulorum millionibus unicum pone diſciſſum, eroſum, ruptum, obſtructum, nimiùm vel minus tenſum: ex tot diuerſis fluidis, quæ corpus perluunt, unicum tenue nimis vel craſſum, magis minusue ſalſum, celerius vel tardius juſto motum, æquilibrio cum ſolidis emotum, verbo, non tale, quale eſſe deberet, morbus aderit: Ut proin tot morbis obnoxius ſit homo, quot dari fingiue poſſunt errores, id eſt, innumeris, omni momento, diu noctuque, in climate omni, vitæ genere omni, ætate omni. Per nouem menſium decurſum in prima ſua & tenerrima ætate carceri incluſus, ubi ne reſpirare quidem ei licet, in hoc ſolo felix, quòd miſeriam ſtatus ſui nondum cognoſcat: dolorifico partu excluſus nouellus homuncio, nudus, fami inuictæ, nî aliunde ſuccurratur, frigori, injuriis aliis externis expoſitus, inermis, anima prædi-

tus

tus rationali, & tamen uſu intellectus deſtitutus: creſcente ætate & intellectu, totus, quantus corruptus, in voluntate, cogitationibus, verbis, actionibus peruerſus: ut ampliſſimum ſeſe aperiat miſeriæ theatrum, nec adſit niſi labor, ærumna, calamitates; Miſeria in cœlibatu, miſeria in conjugio: Mentis angor pro ſe, cura pro liberis. In his omnibus ſuperiora ſunt nobis animantia, curis expertia, quæ ſtatim cibos & quærunt & inueniunt, atque in dias prodeunt luminis auras, & longè minoribus expoſita ſunt morbis quàm nos. Oculos ſi conuertamus ad animam noſtram, theſaurus ſeſe offert pretioſior mundo, ſed inſimul obſcuritas in intellectu, malitia in voluntate, μάχαι καὶ πόνοι, ſimplicitas confuſa in cogitationibus, imperfecta, corrupta omnia. Eſt omnes naturæ vires & rationis captum tranſcendens unio corporis & animæ, telæ aranearum ſimilis, quam muſca quæuis, motus quiuis violentus perrumpere; vinculum, quod vaſculi etiam minimi apertura, roſio, ruptura, ſoluere valet. Promoue pedem ad animi affectus, ab illa unione pendentes, videbis turgidis undis à leui vento veſanum mare, aſſilientes in aëra fluctus; Spirant heîc non venti duntaxat Cardinales quatuor, ſed tot, quot in Horizonte concipis puncta, tot, id eſt, innumeræ animi paſſiones: nullus propugnaculo, nullus refugio locus. Quodſi ſeſe conuertat homo ad DEUM, Creatorem ſuum & Conſeruatorem, videt eum equidem ubique, in omnibus mundi hujus angulis, intra ſe, extra ſe, ſed clauſis fere oculis ſemper. Dictat ei, quæ ſupereſt ratio, cultum, quem tamen non præſtat, turpiſſimè negligit. Horridam introſpicit æternæ infelicitatis voraginem, in quam lubens volens præceps ruit. A ſocio homine auxilium præſtolatur & ſolatium, ſed ab hoc ipſo, abſque quo viuere nequit, nullibi ſe videt tutum. Deberet eſſe homo homini DEUS, ſed eſt, proh dolor! homo homini, juxta vulgatum diuerbium, diabolus. Et habet, cur colliqueſcat lacrymis, quoties cogitat, in hoc miſeriæ barathrum præcipitaſſe unicum pomi vetiti morſum. Sed hæc ipſa miſeriæ noſtræ conſideratio, & cauſæ inueſtigatio, ducit nos ad DEUM, cujus miſericordia ſola, eaque immenſa nos ex tot infinitis malis liberare valet. Notandum ὡς ἐν παρόδῳ, vixiſſe Jobum eo tempore, quo homines fuere longæui, & tamen hominem ſiſtit *viuentem breuiori tempore, in omnibus ſuis diebus affatim habentem turbarum.* Fuit hæc ipſa Patriarcharum confeſſio, dies vitæ eſſe paucos & malos; ad centenos aliquot licet ſurrexerint annos, non latuit tamen ipſos, eſſe mille annos coram DEO ut unicus eſt dies. Singularis ἐμφάσεως eſt vitæ humanæ comparatio cum *floſculo*, qui *oritur & ſuccidit*, cum *umbra*, quæ *fugit*, *neque perſiſtit.* Eſt *floris* textura ex ſubtiliſſimis tubulis tenerrima, quæ mox atque reſecatur, imo ante, pulchritudinem ſuam amittit, & marceſcens defluit. Ita & corpus humanum, tenera adeò ex innumeris tubulis compoſita ſtructura, quam qui nouit, miratur potius, viuere poſſe, & ſanam perſtare vel per horulam, quam affligi innumeris morbis. Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur. Perit faciei color utcunque floridus momento, imo momento citius. Commutat lipothymia unica formoſiſſimum hominem in viuam mortis imaginem. Non eſt flos ex præcipuis plantæ partibus, ad id duntaxat conditus, ut præparet nutritium ſuccum pro embryone tenello, decidit proin mox atque hic adultior eſt factus. Ita non eſt hominis potior pars corpus, ſed anima: Emoritur illud, poſtquam aliquandiu animæ fuit unitum, ſed manet hæc carcere ſuo liberata, cum ſuis fructibus, ſeu bonis, ſeu malis, præmia captura vel pœnas vitæ anteactæ condignas. Egregia porro eſt hominis cum *umbra* comparatio. 1. Paral. XXIX. 15. *Veluti umbra ſunt dies noſtri ſuper terram, neque eſt, ut aliud expectemus. (Dies noſtri quaſi umbra ſuper terram, & nulla eſt mora.)* Eſt *umbra* aliud nihil quàm luminis priuatio, noctis imago: ita homo nihilum, vita mortis ſymbolum: Mouetur umbroſa hæc imago, homo, ab uno hujus mundi puncto ad aliud, ut umbræ motus ſequitur motum Solis aliusue lucis. Durat umbratilis hæc vita tamdiu, usque dum viſuri ſumus DEUM Patrem luminum, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. Jac. I. 17. In continuo eſt motu, atque mutatione nihilum hoc hominis umbraticum, in ſemita virtutum ac vitiorum, ſed fatuo igne mobilior & inconſtantior, ad DEUM nunc accedit propius, nunc ab eo longè, imò longiſſimè recedit. Egregia ſunt, quæ de hominis vita habet *Bion Idyll.* 5.

Θεοὶ κατένευσαν ἕνα χρόνον ἐς βίον ἐλθεῖν
Ἀνθρώποις, καὶ τόνδε βραχὺν καὶ μήονα πάντων,
Λάθομεθ' ἦ ἄρα πάντες, ὅτι θνατοὶ γενόμεθα
Χ' ὡς βραχὺν ἐκ μοίρας λάχομεν χρόνον.

Dii unum duntaxat tempus viuendi annuerunt
Hominibus, idque breue & perquam angustum.
Omnes ſanè obliti ſumus, mortales nos eſſe natos,
Et quàm breue tempus ex fato ſortiti ſumus.

TAB. DXIX.

Job. Cap. XIV. verſ. 7. 8. 9.

7. Ligno (a) enim ſpes reliqua eſt, quòd repullulet, quum exciſum fuerit, teneraque propago ejus non deficiat.

(a) Pro arbore ſynecdochicè.

8. Quum radix ejus conſenuerit in terra & ſtirps ejus in humo emortua fuerit.

9. Attracto humore aqueo iterum germinat, exhibetque fructus decerpendos, ut plantæ ſolent.

7. Lignum habet ſpem: ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit, & rami ejus pullulant.

8. Si ſenuerit in terra radix ejus, & in puluere mortuus fuerit truncus illius.

9. Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quaſi cùm primùm plantatum eſt.

OStendi ſupra ad XII. 8. & fusè ſatis, pro dignitate rei, ex modernæ botanicæ principiis, fouere plantam quamuis in ſinu ſuo infinitum aliarum homogenearum numerum, quæ generatione euolui poſſunt, in ipſa mundi ex nihilo productione à DEO creatæ. Non opus niſi noua & ſuffenâ vi, ſuccum nutritium in exiguiſſima illa rudimenta pellente. Hoc ipſum, quod quotidiana nos docet experientia, docet & Philoſophus in noſtro Textu. *Ligno ſpes reliqua eſt, quod repullulet, quum exciſum fuerit, teneraque propago ejus non deficiat.* Proponit nempe ſibi Jobus demonſtrare, hominem, ſi ſemel exciſus fuerit, non reſurgere amplius, in hac ſcilicet vita. *Vir languore confectus morietur, & homo expirabit, ut nuſpiam ſuperſtes ſit. (Homo verò cùm mortuus fuerit, & nudatus atque conſumtus, ubi quæſo eſt?)* v. 10. Eadem cum Jobo ſentit *Moſchus Idyll.* 3.

Ἆι, αἶ, ταὶ μαλάχαι μὲν ἐπὰν κατὰ κᾶπον ὄλωνται,
Ἢ τὰ χλωρὰ σέλινα, τό, τ' ἐυθαλὲς ἕλον ἄνηθον,
Ὕςερον ἂυ ζώοντι, καὶ εἰς ἔτος ἄλλο φύοντι.
Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι καὶ καρτεροὶ ἢ σοφοὶ ἄνδρες,
Ὁππότε πρῶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ
Ἔυδομες ἓυ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον.

Juxta *Vulcani* Verſionem:

Hei mihi, malua ſemel læto ſi emarcuit horto,
Aut apium viride, aut flores criſpantis anethi,
Vita redit cunctis venientem rurſus in annum.
At nos, qui ſapimus, nos magni & viribus aucti,
Quum ſemel occidimus, ſurdi tellure cauata
Infinita graui premimur per ſecula ſomno.

Fuere & alii ex Poëtis, qui mutationem hanc plantarum ſucceſſiuam & annuam renouationem compararunt cum infelici hominum ſorte. *Horatius Carm. L. IV. Od.* 7.

Diffugêre niues, redeunt jam gramina campis
Arboribusque comæ:
Mutat terra vices, - - - - -
Nos ubi decidimus,
Quò pius Æneas, quò Tullus diues & Ancus,
Puluis & umbra ſumus.
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.

Catullus Solem:

Nobis, cùm ſemel occidit breuis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

In originali Textu notat עץ *ets* propriè non *arborem*, ſed *lignum*, qua voce & utitur Vulgata, & Latina noſtra. Ita quoque Scriptores alii: *Virgil. Georg.* II.

Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſama? - - - - - -

Nec absque ratione; arboris eſt proprium, habere lignum. Pſal. I. 3. *Erit hic veluti arbor plantata ſecus riuos aquarum, quæ fructum ſuum ſuo reddit tempore, cujus folium non defluit. — (Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: folium ejus non defluet. —)*

Memorat Jobus in Textu noſtro tres plantæ partes eſſentiales, *radicem, lignum, truncum.*

In terra vel ad eam jacent *radices*, quæ dum nutritium in terræ poris latentem ſuccum minimis

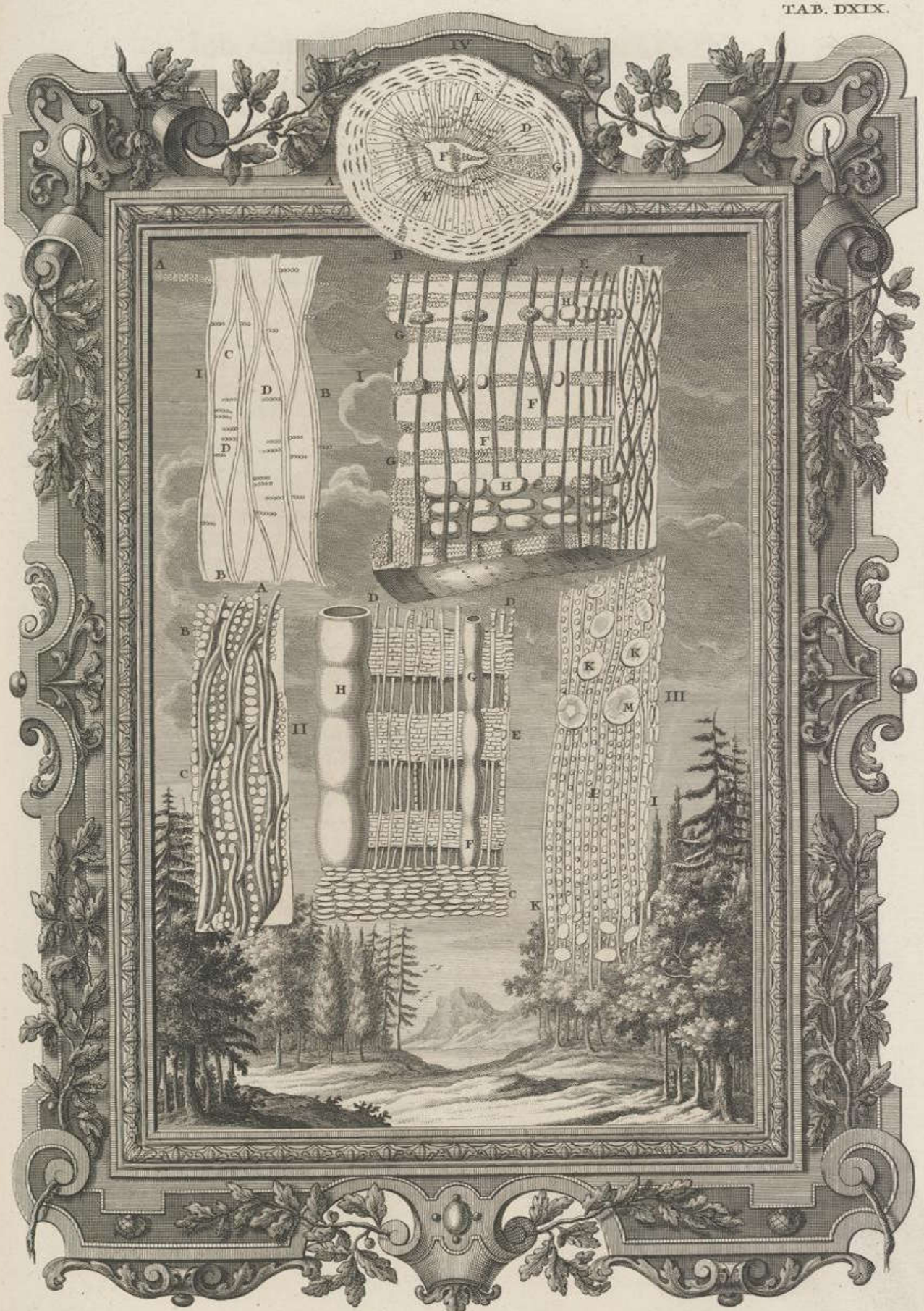

Iob. Cap. XIV. v. 7. 8. 9.
Ligno ſpes reliqua, &c.

Buch Hiob Cap. XIV. v. 7. 8. 9.
Der Baum drücket wiederum, ꝛc. ꝛc.

I. G. Pintz sculps.

nimis ſuis fibrillis recipiunt, imo & parant, coquunt, atque porro ad caulem vel truncum amandant, oris & ventriculi vice funguntur. Conſtant, ut caulis ſeu truncus, ex cortice, interiori lignea, ſolidioriue alia ſubſtantia, & medulla. Cortex radices, caulem, & ramos ambiens ſubdiuiditur rurſum in cuticulam extremam tenuem, & interiorem ſubſtantiam. Cuticula conſtat ex multis utriculis ſeu veſiculis juxta inuicem poſitis. Interior verò ſubſtantia 1. ex tubulis cauis ligneis, per quos nutritius ſuccus aſcendit, 2. ex utriculis tenui ſucco refertis, 3. tubulis peculiaribus nutritiis, qui majorem ſucci vehunt, quàm lignei illi, copiam, unde fit, quòd paſſim Tiliæ, aliæue annoſæ intus cauæ arbores ſolo cortice nutrimentum hauriant.

Lignum ſeu *trunci* interior ſubſtantia conſtat 1. ex fibris ſeu tubulis ligneis, cauis, faſciculatim & reticulatim congeſtis, 2. ex utriculis qui jam dictis tubulis interjacent, 3. ex peculiaribus ductibus aquoſis ſiue lymphaticis, 4. ex ductibus aëriferis, qui in radicibus utplurimùm ampliores, quam in trunco, & reſpirationi inſeruiunt, uti in animantibus pulmones, in piſcibus branchiæ, aëremque inprimis per extremas radicum fibrillas attrahunt.

Ut hæc facilius concipiantur, & ſimul miranda arborum ſtructura pateſcat, ex *Malpighii Anat. Plant.* p. 21. iſto in

Fig. I. *Quercus* corticem, ubi A. ſunt utriculi transuerſim poſiti. B. Tubuli fibroſi lignei faſciculatim congeſti. C. Areæ intermediæ, quas explent utriculi D. E. fibrarum faſciculi aliquando, uti in F. inuicem communicantes, & implicati. G. Utriculorum ſeries. H. corpora cubica fere dura & fere oſſea, utriculorum ordinibus interjecta.

Fig. II. exhibet *quercus* lignum ſeu truncum per longum ſectum: ubi A. ſunt ligneæ fiſtulæ. B. utriculi interjecti. C. Utriculorum integri ordines. D. fibrarum integri ordines ſeu faſciculi. E. dictarum fibrarum orbiculi inuicem hiantes, qui transuerſos utriculos veluti ſuperequitant in F. G. fiſtulæ ſpirales, ex quibus H. inſigniores.

Fig. III. Eſt ejusdem arboris horizontale ſegmentum, ubi I. tubulorum ligneorum ordines. K. fiſtularum ſpiralium ſeu trachearum oſtia. L. Tracheæ minimæ.

Fig. IV. Orbiculum exhibet *caſtaneæ* 18. menſium transuerſim ſectum; ubi A. cortex eſt 4. fibrarum ſeriebus conſtans. B. utriculi. C. ſuperioris anni ligneum inuolucrum, in quo exiguæ aperiuntur tracheæ. D. nouus ſequentis anni circulus, ſeu ligneum inuolucrum, è fibrarum faſciculis compoſitum. E. Trachearum in eo ora. F. medulla conſtans utriculis. G. horundem protenſio longa, noui rami exortus.

Quæ Jobus memorat de *radice in terra conſeneſcente*, & non obſtante *ſtirpe in humo emortua, iterum attracto humore germinante*, de arboribus benè multis, ſed ſpeciatim de *lauro* verificat experientia. Quam ipſam arborem Orientalibus Regionibus familiarem fortè intellexit inprimis Philoſophus noſter. *Quarundam radix viuacior ſuperficie, ut lauri, itaque cum truncus inaruit, reciſſa etiam lætus frutificat. Plin.* alicubi.

Anſam dat Jobica phraſis מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִיחַ *ab odore aquæ germinabit*, cogitatis nonnullis, quæ fortean non ſunt extra rhombum.

Videtur primo intuitu Jobus plantis adſcribere non vitam duntaxat, ſed quoque ſenſum, heic *odoratum*, quem in Vernacula noſtra exprimimus per *ſchmecken*, quia uno eodemque vocabulo guſtum ſolemus deſignare & odoratum. Hinc præſtat Lutheri verſio, *er grünet wieder vom Geruch des Waſſers.* Notat autem hic ſenſus heic loci contactum leuem alicujus rei. Jud. XVI. 9. Simſon *rupit funes illos, ut rumpi ſolet funiculus ſtupeus, dum ignem ſentit,* בְּהָרִיחוֹ *baharicho*, propriè *olfacit, in odorando ejus. (Qui rupit vincula, quomodo ſi rumpat quis filum de ſtupa, (tortum ſputamine,) cum odorem ignis acceperit.)* Nota phraſis, *ſubolet mihi*, quid pericli lateat, vel futurum ſit, *ich ſchmecke den Braten, ich ſchmecke Feuer:* de ferro, ſi magnetis attactu vi imbuatur magnetica, *es ſchmecke den Magnet.* Sed non deſunt ſacro Codici loca, ubi plantis tribuitur ſenſus. Pſal. LXXVIII. 47. *Perdidit vineas eorum grandine*, יַהֲרֹג *jaharog*, propriè, *occidit*, vita priuauit. 1 Cor. XV. 36. σὺ ὃ σπείρεις, ἀ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ.

Videtur porrò Jobus ſeſe immiſcere controuerſiæ, etiam inter modernos agitatæ, circa plantarum nutritionem, an ea tribuenda ſit aquæ potius quàm terræ: pro aqua pugnantibus *Bacone, Helmontio*, ejusque aſſeclis; pro terra, quæ Μήτηρ cluet πάντων, *Woodwardo* in *ſome Thoughts and Experiments concerning vegetation.* Dubium haud ſoluemus, ſi Jobum vocemus arbitrum, quia ejus verba intelligi poſſunt & de aqua, & de particulis in aqua hærentibus terreis, mucilaginoſis, limoſis. vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 320.

Job. Cap. XIV. verſ. 10. 11. 12.

10. Et vir languore confectus morietur, ut homo expirabit, (a) ut nuſpiam ſuperſtes ſit.
(a) Et ubi ipſe?
11. Quum recedentibus aquis oceani flumina ſiccabuntur, & areſcent.
12. Homines poſt obitum non reſurgent, quoad cœlum non ſit, neque expergiſcentur & excitabuntur è ſomno ſuo.

10. Homo verò cùm mortuus fuerit, & nudatus atque conſumtus, ubi quæſo eſt?
11. Quomodo, ſi recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus areſcat.
12. Sic homo cum dormierit, non reſurget, donec atteratur cœlum: non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.

ABſit, ut quispiam cogitet, credidiſſe Jobum, vel ſtatuiſſe, hominis totalem annihilationem poſt mortem. Scepticiſmi ne umbra quidem, ne vel minima conjectura, cadit in virum ſanctiſſimum. Nota ejus confeſſio, *noui quòd Redemptor meus viuat.* Docuit Jobus in præcedentibus, *ligno* eſſe *ſpem reliquam, repullulare exciſam, radice* licet *conſeneſcente in terra, & ſtirpe in humo emortua, propaginem* tamen *non deficere*, ſed hominis aliam eſſe conditionem, ſoluta ſemel, quæ animam inter & corpus eſt, unione, ex naturæ viribus non reuiuiſcere hominem; quia nempe unio illa entium diuerſiſſimorum vires naturæ totius tranſcendit, dependens à liberrima DEI voluntate, renouandam eſſe nutu eodem omnipotenti. Explicat ſeſe Theologus noſter quàm optimè v. 12. *Homines poſt obitum non reſurgent, quoad cœlum non ſit:* nempe οἱ νῦν ἐξανοὶ, 2. Petr. III. 7. usque dum comparebit ἐξανὸς καινὸς, καὶ γῆ καινὴ, Apoc. XXI. 1. Nouerat vir pientiſſimus, *cœlos ut fumum corruptum iri, & terram ut veſtem vetuſtate perituram. (cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.)* Jeſ. LI. 6. Hebræum עַד בְּלִתִּי *usque ad non*, reddunt LXX. ἕως ἂν ὁ ἐξανὸς ἀ μὴ συῤῥαφῇ, *quoad cœlum non ſit conſutum*, id eſt, quamdiu hæc corporum cœleſtium harmonia, hoc mundi ſyſtema durat, unde inferre omnino licet, alium fore cœlorum poſt hanc vitam conſpectum, & tunc reſurrectura mortuorum corpora.

Verſ. 11. *Quum recedentibus aquis Oceani flumina ſiccabuntur, & areſcent*, non unam admittit explicationem, nempe applicatiuè ad materiam præſentem: Sunt, qui vitam hominis diſſimilem volunt mari & fluminibus, ſimilem alii: diſſimilem, quatenus mare & flumina in momenta mutantur, nunquam non aquas ſuas amittunt, & tamen recuperant, *omnes torrentes mare ingrediuntur, nec tamen mare impletur, nam torrentes redeunt ad locum, per quem ferebantur. (omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt flumina, reuertuntur, ut iterum fluant.)* Eccleſ. I. 7. Vita hominis è contra, fluento perſimilis, non redeat unquam. Alii è contra, ſicut impoſſibile ſit, ut vel mare, vel flumina exiccentur prorſus, ita pariter eſſe impoſſibile, ut homo ex mortuis reſurgat, ſolis naturæ viribus.

Job. Cap. XIV. verſ. 18. 19.

18. Porro mons cadens marceſcit, & ſaxum de loco ſuo cedit.
19. Aquæ cauant lapides, tuque ſummergis (a) alluuionibus tellurem: & ſpem homini calamitoſo adimis.
(a) Inundabis decidua ejus pulueris terræ.

18. Mons cadens defluit, & ſaxum transfertur de loco ſuo.
19. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra conſumitur: & homines ergo ſimiliter perdes.

IN parallelo locat Philoſophus noſter hominem, infirmam hanc & tenellam creaturam, & vaſtiſſimos ſolidiſſimosque montes, ſaxa duriſſima, marpeſias cautes, & de utrisque enuntiat, corruptioni eſſe & διακρίσει obnoxia, mortem etiam ſaxis venire & lapidibus.

Commentarium verſiculo 18. dare poſſet ea in ſpecie Hiſtoriæ Naturalis Helueticæ pars, quæ agit de caſibus ſeu ruinis montium, *von*

Berg-

Berg-Fällen, *Berg-Brüchen*, *Rüfen*, *Rüfinen*, quæ contingere ſolent à terræ motibus, aquis, fluuiis, torrentibus, cataractis, erodentibus, venis arenarum ſubterraneis exhauſtis, de qua re fuſius egi in *Orograph. Helv.* p. 127. 144. Nil ſanè adeo eſt elatum, quod extra præcipitii ſit periculum, nil adeò ſolidum, quod non poſſit diſſolui. Quin imò mirari ſubit, quòd adeò rara ſint dictorum caſuum in Regionibus montoſis, qualis noſtra eſt, exempla, & DEI ſingularis erga monticolas bonitas hâc occaſione deprædicanda. Egregiè exprimit Hebræa vox יִבּוֹל *jibbol*, cujus radix נָבַל *nabal*, *defluo*, caſuum illorum naturam, utpote qui reuera defluuium ſunt ſaxorum, terrarum, arborum, qui torrens ſiccus ſumma violentia fortiſſima quæuis obuia proſternit, inuoluit, & ſecum præcipitando prouoluit, fundaminum ſubeſorum conſectarium. Ita *mons cadens marceſcit, & ſaxum de loco ſuo cedit.* Jobianæ phraſi antea expoſitæ perbellè reſpondet Alpicolarum vox *Bergſchlipfen*, quâ ruinas montium exprimunt.

Sed quoque *aquæ cauant lapides*, duriſſima ſaxa, imò terebræ ad inſtar perforant. Exemplo ſunt *ſilices* ita dicti *perforati*, nobis vaccini, *Kühefleine* dicti, de quibus aliàs. Notum *Ouidii* illud 4. *Pont.*

Gutta cauat lapidem, conſumitur annulus uſu,
Et teritur preſſa vomer aduncus humo.

Et præceptum illud juventuti ſalutare:

Gutta cauat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo,
Sic ſtudia creſcunt non vi, ſed ſæpe ſtudendo.

Ouidius iterum L. I. *de arte amandi:*

Quid magis eſt durum ſaxo? quid mollius unda?
Data tamen molli ſaxa cauantur aqua.

Et *Lucretius* L. IV.

Nam leniter quamuis quod crebro tunditur ictu
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labaſcit.
Nonne vides etiam guttas in ſaxa cadentes
Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa?

Hebræum שָׁחֲקוּ *ſchachaku* ſignificat propriè *contuderunt, aquæ* contundunt, conterunt, in miculas confringunt, *lapides:* phraſis parallela Lucretianæ illi, *crebro tunditur ictu.* Eſt namque quiuis guttulæ lapſus infinite parua vis, qua ſemper duriſſimo cuilibet ſaxo decedit aliquid, donec integrum id excauetur, & perforetur. Habent LXX. λίθας ἐλέανον ὕδατα, *lapides læuigarunt aquæ;* ſubſcribit & huic phraſi ratio atque experientia, videmus quippe lapides in fundo fluminum, præcipuè torrentium, jacentes, vel tectorum ſtillicidiis ſubjectos, vel aliàs ab aquâ deflua irriguos, læuigari ſenſim atque ſenſim.

Hæc omnia ſi contingant ſolidiſſimis ſaxis, quid mirum, ſi *ſummergatur alluuionibus tellus*, laxioris quippe conſiſtentiæ, contritu & diſſolutu facillima? In teſtem voco iterum Heluetiam noſtram, quæ ſubinde magna ab alluuionibus, defluis torrentibus, patitur damna. Vide ſis iterum *Hydrograph. Heluet.* p. 99. &c.

Confer, ſodes, ὡς ἐν παραλλήλῳ hominem cum ſaxis, vel & terræ glebis, delicatiſſimæ texturæ corpus, cujus vita à tenuiſſimo pendet araneæ filo, cum duriſſimis cautibus. Videbis & heic marceſcentias, dislocationes, excauationes, alluuiones, diſſolutiones, eroſiones; imo mirare, quòd tantæ ſubtilitatis ſtructura organica ad octoginta annos vel plures vitam, ſenſum & motum protrahere queat; ſtructura, quæ in momenta diſſoluitur à fluidis, breui, nî reparetur, peritura. Non heic opus ſtillis infinities cadentibus, non torrentum defluuiis: unica gutta extrauaſata meningibus inſidens accerſet conuulſiones, ſpaſmos, apoplexiam, mortem: unica in tubulis oſſium ſoliditſſimis hærens cariem: exiliſſima vaſis lymphatici ruptura hydropem. Ut nîl dicam de phthiſi, tabe, gangræna, peſte, innumeris aliis morbis, quorum principia ſunt perſæpe tenuiſſima, finis mors atra.

Job. Cap. XIV. verſ. 22.

Tantum (a) dolebit, dum carnem ſuam geſtat, animaque ipſius mœrebit, dum in ipſo agit.

Attamen caro ejus dum viuet, dolebit, & anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

(a) Tantum caro ejus ſuper ipſo dolebit, & anima ejus ſuper ipſo mœrebit.

REcepta eſt hodie, & extra dubii aleam poſita doctrina, dependere ſenſus ab unione animæ & corporis, excipi objectorum externorum impreſſiones à ſenſibus externis, ſed deferri inde ad cerebrum, imo ad animam. Corpus proin noſtrum quia ne per momentum quidem ab inſultibus externis eſt liberum, & ne armiſtitium quidem, nedum pa-

cem, habet cum hoſtibus, aere, elementis aliis, cibo & potu, motu & quiete, ſomno & vigiliis, medicamentis, clarum fit, *dolere* hominem, *dum carnem ſuam geſtat*; Et quî quæſo! jactitari ſolet vel in momenta ab affectibus animi, quamdiu anima eſt veluti corpori incarcerata, nauiculæ ad inſtar agitatæ à ſpumantibus undis? Quid proin mirum, ſi *anima ipſius mœret, dum in* corpore *agit?*

Job. Cap. XV. verſ. 2.

Num vir ſapiens reſpondendo proferet ventoſam ſcientiam? & orientalis ventus implebit ejus ventrem?

Nunquid ſapiens reſpondebit, quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum?

CUlpat metaphoricis hiſce locutionibus calamitatum expers Eliphas in patiente Jobo *vanitatem in ſententia, tempeſtatem in affectu, imbecillitatem in argumento, ſuperfluitatem in verbis*, commentante *Coccejo in Job.* p. 101.

דַּעַת רוּחַ *daath ruach, ſcientia venti*, συνέσεως πνεῦμα, *mucho de oydeme y ſabio ſoy, y toto ayre*, interpretante *Pineda in Job.* p. 627. elegans eſt locutio, quadrans in eos, qui multis verbis, & ſeſquipedalibus periodis pauca dicunt, de propria ſcientia vaniloqui & multiloqui, quas ἡ γνῶσις φυσιοῖ, 1. Cor. VIII. 1. vento ſimiles, ſpiranti cum impetu, ſed mox prætereunti; ventiloqui, qui *ventum ſeminant, & magnum turbinem metunt.* Hoſ. VIII. 7.

Altera Eliphazi phraſis, *orientali vento implere ventrem*, metaphoram dat, quæ diuerſam admittit interpretationem. Vulgata habet, *implebit ardore ſtomachum ſuum:* originalis Textus יְמַלֵּא קָדִים בִּטְנוֹ, *implebit Euro ventrem ſuum.* LXX. ἐνέπλησε πόνον γαστρὸς. בֶּטֶן *beten, venter*, non tam eſt intelligendus imus ille, venter κατ' ἐξοχὴν ita dictus, vel primæ coctionis officina ventriculus, ſed venter potius medius, præcordia, cor ipſum, affectuum animi ſedes. Hoc ſenſu ſumitur Prov. XVIII. 8. *Verba ſuſurronis ſunt ac ejus, qui ſe percuſſum ſimulat, ſed intima ventris penetrant. (Verba bilinguis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt usque ad interiora ventris.)* חַדְרֵי בֶטֶן קָדִים pro רוּחַ קָדִים eſt communiter & generatim orientalis, qui ſi ad Meridiem deflectat, S O. *Apeliotes* vel *Subſolanus* dicitur, ſi ad Boream, N O. *Eurus. Plinius* L. II. c. 46. *Ab Oriente æquinoctiali Subſolanus: ab Oriente brumali Vulturnus, illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant.* Eſt, quod heîc notandum, Orientalis hic ventus in Orientalibus Regionibus æſtuoſus valde & ardens, vitibus inprimis infeſtus. *Aliquando Euro ſic infeſtantur vites, ut niſi tegminibus opacentur, veluti halitu flammeo fructus uratur, Colum.* L. V. c. 5. Unde & Exod. XIV. 21. cluet רוּחַ קָדִים עַזָּה *ventus orientalis vehemens.* Spirat nempe hic iis in Regionibus, ubi Jobus habitabat, per Regiones ſiccas, ſæpe æſtu torridas, Perſiam, Tartariam magnam arenoſam, *Chinam.* A quo ſuo ardore in Europæis noſtris Regionibus multùm remittit, temperatus magis & magis, quò vergit magis ad ſeptentrionem, tranſiens per Archipelagum & alta montium juga. Hac explicatione fundatur Vulgata, quæ *ardorem* habet pro *Euro.* Quodſi per *ventrem* intelligamus cor ipſum, affectuum ſedem, tendet eò Eliphazi adlocutio, ut Jobum amicum arceat ab acri ſui ipſius Apologia, & iniquo erga DEI Prouidentiam conceptu: ne animum placidum vertat in κυκεῶνα, ut cum *Syneſio* loquar *Epiſt.* 4. Τολμηρὸν καὶ ἀναιδὲς ψυχὴ κενῷ ἀέρι θερμαινομένη, *audax & impudens res eſt anima inani aere excalefacta. Irenæus apud Epiphanium hæreſi* 34.

Job. Cap. XV. verſ. 7.

Omniumque hominum tu primus natus es? & formatus es ante colles?

Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?

EX hac Jobo intentata culpa id ſeligo pro nunc, quod ad ſcopum attinet meum, montium nempe ætatem, quæ ab Eliphazo noſtro extenditur ad Creationem usque, tertium nempe diem, quo *congregatæ fuerunt aquæ ſub cœlis unum in locum, ut apparuerit continens.* Gen. I. 9. Eleuatis nempe, DEI potentiſſimo nutu & juſſu, terræ ſtratis, ſurgentibus ita montibus, defluere debebant aquæ, terræ antea circumfluæ, in cauitates ſubterraneas, & imos alueos. Huic Profeſſoris noſtri effato incompatibile prorſus eſt *Bur-*

Burnetii Syſtema, qui primæuam terram planam facit, ouo ſimilem, montibus vallibusque deſtitutam, ſed nec conciliare licet ſapientiſſimi Regis hypotheſin, imo æternæ ſapientiæ enuntiatum Prov. VIII. 22. 25. *DOMINUS poſſedit me initio viæ ſuæ, ante opera ejus tum eram — Priusquam montes mergerentur, ante colles formata ſum. (DOMINUS poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio — Necdum montes graui mole conſtiterant, ante colles ego parturiebar.)* Pſ. XC. 1. 2. *DOMINE, tu habitaculum nobis fuiſti per omnia ſecula. Priusquam montes naſcerentur, & terra formaretur ac orbis, à ſæculis usque ad ſæcula Tu es DEUS. (DOMINE, refugium factus es nobis à generatione in generationem. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis: à ſeculo & usque in ſeculum tu es DEUS.)* De hac re egi aliàs fuſius, oſtendique, ni fallor, loca citata omnia quadrare montibus primæuæ terræ, non poſtdiluuianæ, quam nunc incolimus, quiue diluuianæ Cataſtrophes ſunt productum. Fuere proin ſemper montes, & ab ipſis mundi primordiis, anno unico, vel tribus anni partibus exceptis, ut omnino poſſint dare montes longiſſimæ durationis ſymbolum. *Montium æternorum*, & *collium ſæculi* mentio fit Habac. III. 7. Monticolis Rhætis in uſu erat pactorum æternitatem exprimere in ſuis diplomatibus hac, quæ huc quadrat, phraſi, *ſo lang Grund und Grat ſtehet*, quamdiu perſtant montes. Vid. *Cluuer. Geolog.* p. 139. item *Orograph. Helv.* p. 107.

Job. Cap. XV. verſ. 27.

Nam adeps illius obduxit faciem ejus, & (a) obeſitatem contraxit circa ilia.

(a) Hier. aruinam.

Operuit faciem ejus craſſitudo, & de lateribus ejus aruina dependet.

EST *pinguedo* oleoſus liquor, qui ſeſe colligit in certis veſiculis, eorum inprimis, qui otio indulgent, & voluptatibus. Unde impii *pingues* cluent Pſalmiſtæ Pſ. LXXVIII. 31. *Quum ira DEI deſæuire in eos inciperet, occideretque pingues eorum. (Et ira DEI aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum.)* Erant namque hi mancipia voluptatum, flagrantes deſiderio carnium Ægyptiacarum, contra quos *exarſerat furor DOMINI, carne adhuc exiſtente inter dentes eorum, nec dum contrita*, quod conſtat ex loco parallelo Num. XI. 33. Tales erant *vituli ſaginati*, *mercenarii* Ægypti milites Jer. XLVI. 21. Hoc ſcommate & Jobum ferit Eliphaz כִּסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ *operuit facies ſuas in adipe ſuo*; phraſis parallela illi Pſal. LXXIII. 8. *Præ pinguedine oculi eorum exeunt. (Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum.)* Quæ inuerti quoque poteſt: præ pinguedine, malarum ſcilicet, oculi occultantur.

Difficilior eſt, quæ ſequitur וַיַּעַשׂ פִּימָה עַלִּי כָּסֶל, *& fecit lumbricum ſuper inguine:* non unum nempe admittit ſenſum vox כָּסֶל *caſel*, quæ Judæis modernis notat *ilia*; habet *Aquila* λαγόνας, *Symmachus* ψόας, ψύας, LXX. μηρὸς & μήρια, *femora*, *Hieronymus latera*. Neque eſt extra πολυσημίας limites vox פִּימָה *phimah*, quæ communiter vertitur per *ſtrias*, *aruina*. Habent LXX. πολύσομον, *Olympiodorus diploidem*. Hebræo affine eſt Latinorum *opimus*, Græcorum πιμελή. Intelligitur autem homo ventroſus, pinguis & obeſi corporis, cujus ilia præ pinguitudine contrahuntur in plicas. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 45. p. 506.

Job. Cap. XV. verſ. 33.

Ut vitis violenter abjiciet ſuos botros immaturos, & ut oliua ſuum florem abjiciet.

Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus ejus, & quaſi oliua projiciens florem ſuum.

EST is apud omnes modernos Botanicos *florum* uſus, ut petala ſuccum nutritium parent pro tenellis embryonibus, quapropter decidere ſponte ſolent flores, fructibus grandeſcentibus. Sed defluunt ante tempus flores, petalis ab auſtro calidiore veluti deuſtis, vel ab imbribus nimiùm laxatis. Id nos teſtari poſſumus de vite, & pomiferis arboribus, Galli, Itali, & Orientales populi de olea. Hoc egregio ſymbolo ſiſtuntur, qui vel in flore ætatis ſuæ, diuitiis cumulati, immerſi voluptatibus tolluntur è medio hominum, vel & premuntur calamitatibus. Jungit Eliphas *vitem oleæ*, florentes circa idem fere tempus arbores. *Floret ſolſtitio vitis, & quæ paulo ſerius incipit, olea. Plin.* L. XVI. c. 25.

& applicatiuè ad Textum noſtrum Lib. XVII. c. 2. *Si, cum defluere, protinus ſequantur imbres, in totum poma depereunt. Circa vergilias quidem pluere inimiciſſimum viti & oleæ.*

Job. Cap. XVI. verſ. 13. 14.

13. Ut me ſagittæ illius undique feriant, & renes meos diſſecet, ac non parcat, & in terram effundat fel meum.
14. Ita me vulnerauit, ut continuum vulnus ſit, (&) in me fecit impetum ſicut gigas.

13. Circumdedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos, non pepercit: & effudit in terra viſcera mea.
14. Conſcidit me vulnere ſuper vulnus: irruit in me quaſi gigas.

Vid. Job. Cap. II. verſ. 7. 8.

Job. Cap. XVI. verſ. 16.

Facies mea intumuit fletu, & (a) palpebras meas obduxit caligo denſiſſima.

(a) Et ſuper palpebras meas umbra mortis.

Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligauerunt.

PAtiebatur afflictiſſimus Jobus dolores, eosque acerrimos & continuos, corporis & animi. Expreſſerat triſtitia comes, præponderante ſucci neruei influxu, ſuppreſſo cordis motu, lachrymarum torrentes: contractis nempe glandulis oculorum lacrymalibus: *Defatigatus in gemitu ſuo fluctuare fecit tota nocte lectum ſuum, lachryma ſua grabatum ſuum liquefecit.* (*Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.*) Pſal. VI. 8.

Mœſta neque aſſiduo tabeſcere lumina fletu
Ceſſarent, triſtique imbre madere genæ.

Catull. ad Mallium. Ut non mirum, *palpebras*, potius oculos, *obduxiſſe caliginem denſiſſimam.* Latina noſtra, & ſic Vulgata, adhibent *caliginem, caligare*, voces, quæ exprimunt oculos, maculis in ſpecie, obſcuratos. LXX. ἐπὶ βλεφάροις μὲ σκιὰ, addunt alia exemplaria θανάτε, *ſuper palpebras meas umbra mortis.* Deriuatâ lymphâ tenui, reſtaurando humori aqueo oculorum dicatâ, ad lachrymarum ſecretorios & excretorios ductus, non poterat non condenſari aqueus humor, oculi obſcurari, ut ſolent inſtante morte, ex ſpirituum animalium defectu, quæ vitæ ultima momenta Hebræi perbellè exprimunt per σκιὰν θανάτε, *umbram mortis.* Sed quoque Jobiana phraſis, *palpebras meas obduxit caligo denſiſſima*, explicari poteſt ita, *mortem ipſam ante oculos fero. Caligare* dicunt quoque Latini cœlum denſis nebulis, vel atris nubibus obductum. *Cicero: Cœlum hoc, in quo nubes ventique coguntur, quod humidum & caliginoſum eſt propter exhalationes terræ.* Et *Columella Lib.* I. c. 5. *Plerique amnes æſtate vaporatis, hyeme frigidis nebulis caligant.* Parallelus eſt Textui noſtro locus Job. XVII. 7. תֵּכֵהּ מִכַּעַשׂ עֵינִי *caligauit præ indignatione*, dolore, *oculus meus*, ubi non tam intelligenda eſt furor ille breuis, ira, ſed ex dolore acri triſtitia. Et en, ut ἀναζεναζει Regius Pſaltes Pſ. XXXVIII. 11. *Cor meum palpitat, deſtituit me robur meum, & ipſum oculorum meorum lumen non eſt mecum.* (*Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.*)

Job. Cap. XVII. verſ. 14.

Foueam appello patrem meum, & vermem matrem & ſororem meam.

Putredini dixi: Pater meus es; Mater mea, & ſoror mea, vermibus.

EST Jobo שַׁחַת *ſchachath*, *fouea*, ipſum ſepulchrum: uti quoque Job. IX. 31. *Si me foueæ immerſeris.* XXXIII. 18. *Prohibet animam ejus à fouea,* מִבְּלִי שַׁחַת. *(Eruens animam ejus à corruptione.)* XXXIII. 22. *Proxime foueam accedit anima ejus, & vita ejus pollinctores. (Appropinquauit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.)* 30. *Redemit animam meam, ne pergeret ad foueam. (Reuocat animas eorum à corruptione.)* Alia hujus commatis loca ſilentio prætereo. Porrò רִמָּה *rimmah* non tam ſunt vermes, qui viuum Jobum lancinabant, ex ulceribus putridis prognati, quàm hoſpites illi, quibus cadauer ejus erat in deliciis. Conſiderat ſeſe afflictiſſimus Jobus ut mortis candidatum, mortis deſiderio & vitæ ærumnoſæ tædio flagrans, &, dum ſpiritum trahit, breuem ſibi ſiſtit conſpectum venturæ œconomiæ, in qua fouea, ſepulchrum, erit pater, ſorores & mater vermes. Non hoſpes futurus, ſed cibus, hoſpites, & deſideratiſſimi quidem, vermes. Procul ab his rixæ, proxima affinitate junctis, ut ſolebant orientis populi id, quod in ſingulari habebant pretio, fratrum & ſororum donare titulo. *Dic ſapientiæ, ſoror mea tu es, & prudentiam vocato cognatam.* Prov. VII. 4. *Phædra* illa amore inſano percita apud *Senecam* in *Hippol. Act.* 2.

Me vel ſororem, Hippolyte, vel famulam voca.

De vermibus autem hominis amplior dicendi locus erit occaſione Job. XXV. 6. ubi *homo vermis* cluet.

Job. Cap. XVIII. verſ. 15.

— Sulphur ſpargetur in caſam ejus.

— Aſpergatur in tabernaculo ejus ſulphur.

SUlphuris vox nunc ſumitur in generali ſenſu pro elemento, eoque apud Philoſophos per ignem primario, lucis, luminis & ignis fundamento: nunc, & heic, pro ſucco minerali, pingui, quem moderni conſtare dicunt ex terra, ſale acido, materia pingui, inflammabili, & paucis metallicis particulis. Sed phraſis, qua utitur Jobus, ſuccincta יִזֹּרֶה עַל־נָוֵהוּ גָּפְרִית *ſpargetur ſuper habitaculum ejus ſulphur*, non eandem apud omnes admittit interpretationem. 1. Volunt nonnulli, loqui Bildadum de calamitatibus internecinis, juſto DEI judicio ſuper impios plena manu effundendis, qualis fuit pluuia illa Sodomæis & Gomorrhæis irruens impete vaſto, *ſulphure & igni à DOMINO de cœlis*, Gen. XIX. 24. vel fulmineo igni, qui ſubtile eſt perniciſſimo motu agitatum ſulphur. *Fulmina ac fulgura quoque ſulphuris odorem habent, ac lux ipſa eorum ſulphurea eſt. Plin.* L. XXXV. c. 15. Huc quadrat Pſ. XI. 6. *Pluet ſuper impios laqueos, ignem ac ſulphur, ventum tempeſtuoſum ardentem, hæc ſors calicis illorum. (Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.)* Minæ Gogo & Magogo intentatæ. Ezech. XXXVIII. 22. *Judicium ſubibo cum eo — lapides grandinis, ignem & ſulphur depluam ſuper eum.* Ita ſolent Hiſpani, ſi diris deuoueant quempiam, deteſtari malum ignem in caput ejus, *mal fuego lo queme*, cui reſpondet Germanorum fulminea imprecatio. Sed non videtur reſpicere fulmineas haſce tempeſtates, in eodem namque verſiculo legas, *habitabit in tabernaculo ejus nulla propinquitate attingens eum. (habitent in tabernaculo illius ſocii ejus, qui non eſt.)* Nemo enim habitabit in tabernaculo ab ignita pluuia diruto planè atque conſumto. 2. Sed aliis eſt ſulphur ſterilitatis ſymbolum, & Bildadi mens, impii habitaculum fore deſertum, cui conformis interminatio illa Deut. XXIX. 23. qua *ſulphur & ſal exuſtura ſunt terram, ut ſeminari non poſſit, non germinante neque exoriente in ea ulla herba, ſicut in loco ſubuerſionis Sodomæ, &c. (Sulphure & ſalis ardore comburens, ita ut ultra non ſeratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum ſubuerſionis Sodomæ, &c.)* 3. Alii, impii ædem adeo derelictam iri, ut exterorum nemo ibi habitare queat, ut animalibus plerisque, imo reſpirationi omni, infeſtus eſt ſulphuris odor. 4. Eſt *Philippo* ſulphur allegorico ſenſu infernalis ignis præguſtus; verbo, ſulphur olere conſcientiam impiorum, imo Empyreuma. 5. D. *Thomæ* Bildadi locutio fundata ritui veterum, quo fortes varii odores & fœtidi in patrumfamiliâs funeribus fuere accenſi in extremæ triſtitiæ ſignum. 6. Volunt nonnulli, in Principum & Magnatum funeribus conſumta quoque fuiſſe pretioſa ex oleo, balſamo, aromatibus, odoramenta, uti in funere Aſæ 2. Paral. XVI. 14. *Poſuerunt eum in lectica, quam odoribus delicatiſſimis & peregrinis arte pigmentaria conditis impleuerat, & buſtum ei fecerunt, idque magna admodum combuſtione. (Poſuerunt eum ſuper lectum ſuum, plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combuſſerunt ſuper eum ambitione nimia.)* Alia ex antiquitate teſtimonia lubens omitto. Sed probro fuiſſe demortuis vult *Cajetanus*, ſi rogo injectum fuerit ſulphur. Sed deſunt ex antiquitate teſtimonia. 7. Optima tandem mihi videtur eorum ſen-

tentia, qui ſtatuunt, impii ædem, ſi habitationi reddenda ſit idonea, luſtrandam prius fore; & ſulphure quidem, ut abigerentur mali dæmones. *Sulphur habet in religionibus locum, ad expiandas ſuffitu domos. Plin.* L. XXXV. c. 15. Ita ſe & ædem ſuam ſulphure purgabat Ulyſſes apud *Homerum Odyſſ.* 22. deleta impura ſcortorum ſobole.

- - Huc mihi fer, anus o chariſſima, ſulphur,
Atque ignem, præſens tetri mediçamen odoris:
Nam luſtrare domos, læſosque adolere Penates
Ipſe paro.

Luſtrationes ſubiere non duntaxat ædes, ſed & alia, oua, lampades, lecti: Oua apud *Ouidium* L. II. *de Arte.*

Et veniat, quæ luſtret anus lectumque focumque,
Præferat & tremula ſulphur & oua manu.

Apud *Apulejum* L. XI. lege inaugurationem, ſit venia verbo, nauis in honorem Iſidis fabricatæ. *Ibidem ſimulachris ritè diſpoſitis, nauem faberrimè factam, picturis miris Ægyptiorum circumſeptus variegatam, ſummus ſacerdos Tæda lucida, & ouo & ſulphure, ſolenniſſimas preces de caſto præfatus ore, quàm puriſſimè purificatam, Deæ nuncupauit dedicauitque.* Ut hodie Catholicorum Principum naues dicari ſolent his illisue Sanctis. Qui fortè umbram vidit inferam, genium ſiue ſpectrum, ei luſtratio fuit præſcripta. Audi Satyram 2. *Juuenal.* in malæ notæ Poëtas.

- - - - - - Quoties hinc talis ad illos
Umbra venit, cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tædis, & ſi foret humida Laurus.

Adhibuit & Medea illa ſulphur, eo & Magicis aliis ritibus curatura decrepitum ſenem.

Bacchantum ritu, flagrantes circuit aras,
Multifidasque faces in foſſa ſanguinis atri
Tingit, & infectas geminis accendit in aris,
Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulphure luſtrat.

Si, quod præſumimus, huc reſpexit Bildadus, ſequitur inde, veterum Romanorum & Græcorum ritus deducendos eſſe ex Oriente, & vetuſtiſſimis quidem Ægypti & Phœniciæ gentibus, ut ſanè ratio balſamandi pice dubio procul omni eſt antiquiſſima, & Patriarchalis ætatis.

Job. Cap. XIX. verſ. 27.

— (a) Quod unicum meum eſt deſiderium. — Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

(a) Et conſummati ſunt renes mei in ſinu meo.

Vid. Job. Cap. II. verſ. 7. 8.

Job. Cap. XX. verſ. 8.

Auolabit ut ſomnium, & non reperient eum, & fugabitur viſio nocturna.

Velut ſomnium auolans non inuenietur, tranſiet ſicut viſio nocturna.

PErcommodè vitam hominis ſomnio comparat Zophar, vel viſioni nocturnæ. Felicitas inprimis apparens impiorum citò, ut iſta illudue, fit, citò perit. Sed Philoſophus, ſi naturam ſomnii explanare neceſſum habet, tantum non ſomniat ipſe. Somniat, philoſophans de animæ genuina eſſentia, de unione animæ & corporis, vigilans licet, & omnes animi neruos intendens, quantò magis, ſi ſermo ipſi ſit de cogitationibus in ſomno obortis? ignari, quid ſint externarum impreſſionum ideæ, & quomodo formentur, quid quæſo ratiocinabimur de repræſentationibus, quæ in ſomno contingunt? Quis noſtrûm ſcit, atræ an albæ ſint ideæ illæ, an intuitu corporis noſtri imagunculæ objectorum, vel potius certi ſpirituum & fibrarum motus, quibus reſpondeant certæ cogitationes in mente? Id conſtat equidem, variare inſomnia pro temperamentorum diuerſitate. Somniant ſanguinei de commeſſationibus, compotationibus, ſaltatione, luſu, voluptatibus: pitui-

pituitoſis obuenit aqua, pluuia, flumina, nauigationes; Bilioſis rixæ; Melancholicis ſpectra, dæmones mali, triſtia quæuis. Motus ſanguinis & fluidi neruei ſi eſt exiguus tardusue, euaneſcunt mox inſomnia, ut eorum ne memoria quidem reſtet; ſi fortis, ſi impreſſiones profundæ, diu & per omnem ſæpe vitam hærebit veſtigium. Ad prius illud ſomniorum genus digitum potius intendit Zophar. Et relegari commodè poſſunt impii cujuscunque generis ad inſomniorum illam inſulam, quam deſcribit *Lucianus* L. II. Eſt quippe voluptuoſa illorum vita purum putum mendacium, merus & momentaneæ durationis luſus. *Spes impiorum perit.* Prov. X. 28. Vel, quid niſi ſomnians eſt Euclio ille auarus, qui *amat diuitias, nullum* inde *percipiens fructum*, Eccleſ. V. 10. qui oculis illas legit, mentem non paſcit. Qui ita ſemetipſo: Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω πῦ συνάξω τὰς καρπός μου, tandemque ampliatis horreis, congeſtis ingentibus frumenti cumulis, animam ſuam demulcet ficulneo hocce ſolatio: Ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά, ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου. Luc. XII. 17. 18. 19. Et tota vita noſtra quid niſi inſomnium? *Ubi negotia multa, ibi multa ſomnia & vanitates.* (*Ubi multa ſunt ſomnia, plurimæ ſunt vanitates, & ſermones innumeri.*) Eccleſ. V. 6.

Job. Cap. XX. verſ. 14.

Cujus panis in viſceribus ipſius vertitur in bilem aſpidis intra illum.

Panis ejus in utero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus.

SUnt, Zophari judicio, voluptates, omniaque peccata, impiis, dum committuntur, melle dulciora, ſed commutantur poſt in amariſſimam bilem, imo acerrimum venenum, quod conſcientias continuò arrodit, & tandem infelici ſidere natos enecat: ut ex hiſtoria naturæ notum, conuerti facile ſaccharum, mel, dulciſſima quæque, in fel, prolectis ex globulorum conſortio & unitis particulis ſalinis, acidis, acutis; ex melle & ſaccharo deſtillari ſpiritum acidum, qui ferrum ipſum arrodit. Audi Regum ſapientiſſimum Prov. XXIII. 31. *Noli contemplari vinum, quum rubet, & quum phiala colorem ſuum reddit recta procedentem. Poſtremum ejus velut ſerpens mordet, & velut aſpis punget.* (*Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vino color ejus: ingreditur blandè; Sed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus venena diffundet.*) Et applica voluptatibus quibuscunque peccaminoſis.

Commodior dabitur alibi fortè de veneno ſerpentum loquendi occaſio, an id reconditum lateat in certis veſiculis ſub dentibus, vel ideale duntaxat ſit, in iratos motus concitorum ſpirituum productum? Id duntaxat occaſione Textus monendum habeo, falli Interpretes, qui in parallelo locant ſerpentum bilem cum acerrimo veneno; *Plinius* licet, magnus naturæ ruſpator, pollicem huic ſententiæ premat L. XI. c. 37. *Ne quis miretur fel venenum eſſe ſerpentium.* Teſtem allegamus *Seuerinum de viper.* p. 258. qui ex ſerpentina bile pani immixta nullam in fele obſeruauit noxam. Recentior adhuc *Charas* in *Anatome viperæ* p. 144. de ſerpentum bile, viridiſſima quidem, amara & acri, ſyrupo cocto quoad conſiſtentiam ſimili, p. 174. teſtatur, ſe eam multoties canibus, felibus, gallinis, columbis, viperarum fel, imo veſiculas bilarias integras 6. 10. 12. deglutiendas dediſſe, absque ulla, quæ inſecuta fuerit, noxa; imo potius ex felle tali vulneribus infuſo curata breui fuiſſe ea, veluti ex pretioſo balſamo. Haud aſſerit Zophar noſter, venenatam eſſe ſerpentum bilem, ſed conuerti impiorum voluptates, dulciſſimum primò cibum, in amariſſimum ſerpentum fel. Quodſi fortè & ille fel hocce habuiſſet pro venenato, penderet veritas hæc ab experimentis circa Arabicos aliosque Orientis ſerpentis inſtituendis, an horum fel veneno ſit tinctum, ut negari nequit, totos illos Europæis eſſe magis venenatos. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. I. c. 4. p. 24.

Job. Cap. XX. verſ. 16.

Caput venenum aſpidum fugebit, eumque occidet lingua viperæ.

Caput aſpidum fuget, & occidet eum lingua viperæ.

SUnt heîc nonnulla, quæ attentionem merentur. Veteres ſi conſulas Scriptores, venenum ſerpentum inuenies in capite, & nominatim in certis ſub dentibus latentibus, venenato ſucco repletis, veſiculis. *Plinius* L. XI. *Aſpidum dentes duo ſunt, in ſuperiori parte dextra læuaque longiſſimi, tenui fiſtula perforati, venenum effundentes. Ælianus: Aſpidis dentes, quos meritò lethiferos dixeris, tenuiſſimis quibusdam veluti tunicis, aut membranis indui, & veſtiri audio: & cum aſpis aliquem mordicus inuadit, membranulis compreſſis humorem venenoſum effundi. Nicander in Theriacis:*

Quatuor huic intra maxillæ concaua dentes
Radices fixere ſuas, quas juncta quibusdam
Pelliculis tunica obducit, triſte unde venenum
Effundit, ſi forte ſe approximet hoſti.

Memoraui jam ſupra ad v. 14. aliam Veterum traditionem, quæ bilem ſerpentum facit venenatam, & veſiculam bilariam ἰοφυλάκιον, ex quo per vices deducatur venenum ad os. Cui opinioni anſam forte dederunt varia Veterum de bile præjudicia, quaſi ea merè eſſet excrementitia, fluidum ſummè nociuum, quod ab ipſo corpore ad animam tranſeat, iramque accendat.

Cor ſapit, & pulmo loquitur: fel commouet iras:
Splen ridere facit, cogit amare jecur.

Et *Horat.* L. I. *Od.* 13.

Feruens difficili bile tumet jecur.

Quum è contra Philoſophia moderna bilem exauctoratam reſtituens in altiori fluidorum non ſolùm innoxiorum, ſed ſummè utilium & neceſſariorum gradu collocet, cujus præparationi & ſecretioni ſplen, jecur, & aliæ nobiles imi ventris partes ſua quæque conferant tributa. Oſtenſum jam ante, eſſe ſerpentum bilem veneno orbam. Inuitarunt interim illa Veterum de hac bile cogitata modernos, ut rem penitius examinarent per experimenta. Deſudarunt in hac palæſtra duo inprimis inſignes viri, *Charas* Gallus, & *Redi* Italus: Declarauit ille bilem pro innoxia ex benè multis in animalibus variis, imo in ſe ipſo, factis experimentis: hic contra pro ſummè nociua, qua vulnera illita nunquam vacauerint periculo.

In hoc conuenit inter utrumque, & bilem, & ſuccum illum flauum, imo omnes ſerpentis vel viperæ partes uſu interno carere noxa, id quod & olim ſtatuit *Lucianus:*

Noxia ſerpentum eſt admiſſo ſanguine peſtis,
Morſu virus habent, & fatum dente minantur:
Pocula morte carent.

Et certum id, eſſe ſerpentum morſus tunc demum venenatos, ſi ad furorem usque prius fuerint laceſſiti, ut venenoſa qualitas tribui poſſit ſpiritibus veluti irâ accenſis, qui ab animantibus iſtis tranſeuntes in aliorum ſanguinem huic venenatam communicent indolem, quamuis de hac imaginationis penetrantiſſima vi non habeamus adæquatum conceptum. Rem ipſam confirmant canum, felium, imo & hominum rabioſorum morſus, perſæpe lethales.

Quæ porrò effatur *Zophar* de *lingua viperæ* impium *occidente*, iterum non intelligenda ſunt ad literam, eſt quippe lingua hæc innocua prorſus, pungere aliterue lædere neſcia. Explicat rem hanc ita in ſuo *Hierozoico Bochartus*, quod ſerpens morſurus quempiam linguam ejaculando veluti acuat. *Seneca in Medea* v. 686.

- - ſerpens corpus immenſum trahit
Trifidamque linguam exertat, & quærens quibus
Mortifera veniat.

Sed aptior eſt *Zophari* verbis ſenſus allegoricus, quadrans in impiorum maledicentiſſimam linguam, qui conuiciis mutuis ſeſe ita proſcindant, ut unus alteri ſit lupus, ſerpens, diabolus.

Reſtant examinanda binorum animalium, quæ in Textu memorantur, nomina.

פֶּתֶן *pethen* vertitur communiter *aſpis*. LXX. Seniores v. 14. habent Ἀσπὶς, v. 16. Δράκων, ſerpentum genus veneni acerrimi, quod illicò cordis penetralia ſubit. Ὀξύτατόν ἐϛι τὸ ἐξ αὐτῆς φάρμακον, καὶ διαδραμεῖν ὦκιϛον. *Ælian.* L. IX. c. 61. Inde & prouerbium δῆγμα ἀσπίδος, *morſus aſpidis*, quo vulnus inſanabile quoduis exprimi ſolet. Teſtimonia lege apud *Ariſtot. Hiſt.* L. VIII. c. 29. *Plin.* L. VIII. c. 23. *Ælian.* L. I. c. 54. VI. c. 38. & inter alia, quod Ægypti Regum diademata aſpidibus ornata denotent τὸ ἀνίκητον τῆς ἀρχῆς, inuictum Imperium, Inuictiſſimi titulum: quò

&

& referas Chinenſium & Japonenſium Imperatorum veſtes, palatia, naues, arma, ſuppellectilia varia draconibus inſignita. Cruces Medicorum ſunt aſpidis morſus, ſi *Philen* audias, c. 59.

Τῆς Ἀσπίδος τὸ δῆγμα δῆγμ' ἐξι θανάτε,
Μὴ, μὴ, Γαληνὲ, μηδὲ φάρμακον χέῃς.

Repente mortem morſus infert aſpidis.
Ne, ne, Galene, pharmacum ne infuderis.

Et *Galeno* αὐτόπτῃ teſte *Theriac.* L. I. c. 8. Aſpides carnificum loco ſunt Alexandriæ Ægypti, maleficorum mammis appliciti quàm citiſſimè enecantes. Serpentum dicuntur maximi aſpides in Ægypto. *Ammianus* L. XXII. *Serpentes, quas Ægyptus alit innumeras, — omnes magnitudine & decore aſpis facile ſupereminet, nunquam ſponte ſua fluenta egreditur Nili.* Orgyjæ longitudinem dat *Nicander. Strabo* L. XVII. σπιθαμιαίας habet & ἐγγυὰς ὀργυιᾶς. *Ælianus* L. XVI. c. 39. Ægyptiacas aſpides τετραπήχεις, & L. VI. c. 38. πενταπήχεις, quam 5. ulnarum menſuram dat quoque aſpidibus terreſtribus *Aetius Tetrab.* 4. *Serm.* 1. c. 21. ubi ὡς ἐν παρέργῳ notandum, *Aetium, Auicennam*, alios, ſerpentibus hujusmodi longioribus nomen impoſuiſſe *draconum:* aſcendunt autem hi à 5. cubitis ad 30. Hinc eſt, quod & Hebræorum פֶּתֶן reddatur à nonnullis Δράκων. Ita & vertunt Syrus & Arabs Job. XX. 14. & LXX. v. 16. Pſ. XCI. 13. veluti ſynonyma juxta ponuntur פֶּתֶן *aſpis* & תַּנִּין *draco*, quæ duo vocabula aliàs videntur affinia. *Jonathan* pro plurali habet פִּיתוֹנִיא פִּיתוֹנִים à ſingulari פִּיתוֹן. Ducunt nos hæc vocabula ad Græcam vocem πύθων, qua venit draco ingens ab Apolline occiſus in Parnaſſo. *Strabo* L. IX. ex *Ephoro* draconem transformat in hominem ſagittis ab Apolline transfixum, *χαλεπὸν ἄνδρα, πύθωνα τὸνομα, ἐπίκλησιν δὲ Δράκοντα, virum atrocem, Pythonem nomine, Draconem cognomento*, quem latronem toti Parnaſſo infeſtum *Apollonius Argon.* L. III. v. 708. & poſt eum *Suidas* voce πυθὼ vocant *Delphynen:* qui Delphynes in Phocide olim graſſatus à Phœniciis, Bœotiæ tunc incolis, cognomentum obtinuit Pythonis. Arabibus enim *phatthan* notat ſeditioſum, latronem, graſſatorem, ex quo poſtea Poëtæ finxerunt draconem. Ab hoc Pythone nomen habent *Pythii Ludi*, & πυθὼ, πυθὼν Delphorum urbs, *Apollo* ipſe πύθων. *Hoc nomen* (πύθων) *ex nece draconis inditum Deo Græci fabulantur. Macrob.* L. I. c. 20. Hinc lux affulget loco Act. XVI. 16. de ſerua, quæ habuit πνεῦμα πύθωνος, *ſpiritum Apollinis.* Hinc & Græci ἐγγαστριμύθες, ventriloquos, ἐυρακλέας nuncuparunt & πύθωνας apud *Plut. de Defectu Oraculorum.* Quodſi p. literam mutes in w. habebis pro *pethen* vel *Pythone* Arabum modernorum *weten, weta*, quæ voces ſerpentem deſignant apud *Meninzk. Lex.* p. 5534. Affinia vocabula ſunt *eſwed*, ſerpens magnus niger, Plur. *eſawid.* p. 5725. 5735. *eſwedani* p. 5737. *eſwedet*, nigra fœmella, l. c.

Alterum, quod in Textu occurrit, nomen eſt אֶפְעֶה *epheb*, quod ab Interpretibus nonnullis vertitur ἄσπις, *aſpis*, ab aliis *baſiliſcus, draco, ſerpens:* Sunt Rabbini ipſi inter ſe diuiſi. Habet R. *Selomo ſerpentem adurentem*, ſeu *preſterem; Mardochæus* & *Pomarius baſiliſcum; Kimchi ſerpentem variæ pellis & maculoſæ.* Militant potiores rationes pro *vipera*, quam & Arabes moderni vocant *ef-â, ef-æw*, Perſæ *mâ-rî ef-â, ef-y* apud *Meninzk. Lex.* 4233. 5692. 5784. Videſis plura pro vipera argumenta, & in totum Textum ampliorem Commentarium in *Bocharti Hieroz.* P. II. L. III. c. 1. p. 358. c. 5. p. 380. præcipuè ex Arabum ſcriptis, *Auicenna* cumprimis, cui vipera eſt *alaphai, Abenbitar ephe, Alkazuino alephe:* Et quod Arabes memorant de *ephe*, idem narrant Græci, *Dioſcorides, Galenus, Nicander* de ἐχίδνῃ. Vid. *Seuerinus de Viper.* p. 292. 299. *Charras Experim. circa Viper.*

Job. Cap. XXII. verſ. 12. 13. 14.

12. Nonne DEUS cœlum altum tenet? ſpectato enim verticem ſtellarum, quam ſublimes ſunt.
13. Dixiſti etiam: quid DEUS ſciret? An per caliginem judicaret?
14. Nubes ei latebræ ſunt, ut non videat, & in ſphæra cœleſti verſatur.

12. An cogitas, quod DEUS excelſior cœlo ſit, & ſuper ſtellarum verticem ſublimetur?
13. Et dicis: Quid enim nouit DEUS? & quaſi per caliginem judicat?
14. Nubes latibulum ejus, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cœli perambulat.

IDem ſubiit Jobus fatum, quod benè multi hodie, qui pietatem DEO debitam colunt, ἑτεροδοξίας atro carbone notati, inuiti licet, & Orthodoxi ipſi.

Duo occurrunt heic palmaria Philoſophiæ & Theologiæ Naturalis puncta, omniſapientiæ & omnipræſentiæ DEI demonſtratio ex natura & ratione, dehinc ſtellarum altitudo.

Antiquiſſimus eſt Paganorum error, in altiſſimo cœlorum ſolio reſidere DEUM, de rebus, quæ in hac terra contingunt, parum vel nihil ſollicitum, quarum curam tradat minorum gentium Diis tanquam vicariis. Et eſt hic potiſſimus Polytheiſmi fons. Fuere haud dubiè Jobi tempore hujus commatis homines, quoniam Eliphas amicum ὀρθοδοξότατον erroris hujus capitalis facit reum. Erroris, qui, ſi attendas ad anguſtos intellectus noſtri limites, ejusdem eſt cum ipſo mundo ætatis. Sunt equidem DEI veſtigia, ſi vel parum attollas oculos, ubique, in tota rerum natura, ἐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστ ἡμῶν ὑπάρχει. Act. XVII. 27. Attamen conceptui intellectus finiti non adeò facilis eſt articulus de omnipræſentia DEI in cœlo & terra, in omni altitudine & profunditate, ut infinitum illud ens nullibi ſit incluſum, excluſum nullibi. Sed non ſunt inſuperabiles obices. Pro baſi pone inuictam veritatem fundamentalem, ab idea DEI remouendum eſſe, quicquid quamcunque ſpirat imperfectionem; intrabis mox, ratione ſana duce, portum immenſitatis & omnipræſentiæ diuinæ. Qui quidem ſtantis cadentisue religionis articulus minus capitur ab iis, qui meditari nec poſſunt, nec volunt, qui præjudiciis occœcati corruptè viuunt, & peruersè ſentiunt. Et utinam non implantaremus nos ipſi hujusmodi præjudicia infantibus noſtris, DEUM illis monſtrantes in cœlo, & veluti remouentes à terra! Sed auxilio venit corrupto intellectui humano clementiſſimus DEUS, in reuelato verbo omnipræſentiam ſuam declarans: *Annon DEUS de propinquo ego, dicit DOMINUS, & non DEUS de longinquo? Num abſcondet ſe quisquam in latebras, ut eum videre nequeam, ait DOMINUS? Annon cœlum & terram ego impleo, dicit DOMINUS? (Putasne, DEUS è vicino ego ſum, dicit DOMINUS, & non DEUS de longe? Si occultabitur vir in abſconditis: & ego non videbo eum, dicit DOMINUS? Nunquid non cœlum & terram ego impleo, dicit DOMINUS?)* Jer. XXIII. 23. 24. Quis, quæſo, id inficiabitur, niſi cui pro cerebro eſt fungus? Pone in uniuerſo angulum vel minimum, qui DEI præſentia careat, vel quò DEUS penetrare non poſſit, tribues eo ipſo enti perfectiſſimo imperfectionem, & delebis ita ideam enti ſummo reſpondentem: Securi nauigabimus inter ſcopulos, ſi, quod probè monendum, DEUM non faciamus materialem, extenſum, cujus pars una heîc ſit, alibi alia, pars in cœlo, alia in terra. Pugnant craſſæ hæ ideæ cum ſimplicitate DEI, quæ enti huic omniperfecto dat indiuiſibilitatem. Conceptibus his arctis DEUM claudebant cœloque ſoli alligabant veteres Ægyptii, à quibus fortè capitalis error tranſiit ad alias gentes. Audi *Euſebium Præp. Euang.* III. c. 3. *Ægyptiorum Deorum ſymbola talia ſunt: Creatorem ENEPH Ægyptii appellant, cujus imaginem in forma hominis faciunt, colore cœruleo, coronam tenentem & ſceptrum; cujus in capite pennam ponunt, ſignificantes, difficilem inuentu eſſe Creatorem, & nemini conſpicuum: viuificum etiam & Regem, & intelligibili motu circumlatum.* Saniori longè mente *Ariſtoteles*, ſi Author eſt Libelli *de Mundo ad Alexandrum*, ὕπατον in cœlo quidem collocans, ſed ita, ut inde quaquauerſum penetret. Σωτὴρ μὲν γὰρ ὄντως ἁπάντων ἐστὶ, καὶ γενέτωρ τῶν ὁπωσδήποτε κατὰ τόνδε τὸν κόσμον συντελεμένων, ὁ θεὸς· ἐ μὴν αὐταρχῆ καὶ ἐπιπόνως ζῶα κάματον ὑπομένων, ἀλλὰ δυνάμει χρώμενος ἀτρύτῳ, δι' ἧς καὶ τῶν πόῤῥω δοκούντων εἶναι περιγίνεται· τὴν μὲν ἐν ἀνωτάτω καὶ πρώτην ἕδραν αὐτὸς ἔλαχεν, ὕπατός τε διὰ τοῦτο ὠνόμασται, καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν ἀκροτάτῃ κορυφῇ τοῦ σύμπαντος ἐγκαθιδρυμένος ὑρανοῦ. Μάλιστα δέ πως αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἀπολαύει τὸ πλησίον αὐτοῦ σῶμα. Καὶ ἑπειτα, τὸ μετ' ἐκεῖνο. Καὶ ἑφεξῆς ἄτως ἄχρι τῶν καθ' ἡμᾶς τόπων. Διὸ γῆ τε καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔοικεν ἐν ἀποχάσει πλείσῃ τῆς ἐκ θεοῦ ὄνῖα ὠφελείας, ἀσθενῆ καὶ ἀκατάλληλα εἶναι καὶ πολλῆς μεχὰ ταραχῆς· ἐ μὴν ἀλλὰ καὶ, καθόσον ἐπὶ παν διικνεῖσθαι πέφυκε τὸ θεῖον, καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ὁμοίως συμβαίνει τά τε ὑμὲρ ἡμᾶς, καὶ τὸ ἐγγιόν τε καὶ πορρώτερον θεοῦ εἶναι μᾶλλον δὴ καὶ ἧττον ὠφελείας μεταλαμβάνοντα. Errorem obſeruabis veritati ſociatum, quem & Jobo Eliphas objicit. *An per caliginem judicaret? Nubes ei latebræ ſunt, ut non videat, & in ſphæra cœleſti*, in cœlorum ſphæra ſuprema, *verſatur.* Sapientior longè Ariſtotele *Pythagoras* apud *Cyrillum Alexandrin.* L. II. *contra Julianum: DEUS quidem unus, & ipſe, non, ut quidam ſuſpicantur, extra mundi gubernationem, ſed in ipſo totus in toto circulo, omnes generationes conſiderat, contemperatio exiſtens omnium ſæculorum, & lux ſuarum virtutum, & operum principium, omnium lumen in cœlo, & Pater omnium, mens, & animatio omnium, circulorum omnium motio.* Egregia ſunt, quæ ex gentilibus Theologus quidam reliquit de Joue.

Ὦ βασιλεῦ, διὰ σὴν κεφαλὴν ἐφάνη τάδε ῥεῖα,
Γαῖα θεὰ μήτηρ, ὀρέων θ' ὑψηχέες ὄχθοι,
Καὶ πόντος, καὶ πάνθ' ὁπόσ' ἐρανὸς ἐντὸς ἔταξε.
Ζεῦ κρόνιε, σκηπτοῦχε, καταιβάτα, ὀβριμόθυμε,
Παντογένεθλ', ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτή.

&c. p. 112.

O Rex, iſthæc cuncta tuo ſunt numine creta.
Terra tua eſt, terræque immania culmina montes,
Et mare, quæque fretu aërio cortina recepta.
Induperans, Saturniu', Juppiter, Elicius, Trux,
Omnigenens, atque omnium principium, exitium omnium.

Teſti-

Teſtimonia hujus generis benè multa ex antiquitate pagana inuenias apud Priſcæ Eccleſiæ Patres, qui hujusmodi armis feliciter pugnabant contra aduerſarios, propriis hoſce confodiendo gladiis. Adi *Clementem Stromat.* L. V. *Cyrillum Alexandrinum*, *Euſebium*, *Lactantium* L. VI. c. 24. *Arrianum de dictis Epicteti* L. I. c. 14. Receptum ſanè erat, quod *Virgilius* canit in *Georgicis*.

- - - - Deum ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Quid, quæſo, hoc aliud, quàm quod ex ore DEI effatur Jeſaias LXVI. 1. *Sic dicit* DOMINUS: *Cœlum ſolium meum eſt; Terra verò ſcabellum pedum meorum.* Haud ineptè comparat *Auguſtinus Confeſſion.* L. VII. c. 5. immenſum DEUM mari, & mundum ſpongiæ in eo jacenti, qui quidem conceptus, in ſe materialis, cum grano ſalis intelligi & ad ſanæ Philoſophiæ lancem ponderari ſeu rectificari debet. *Conſtituebam*, inquit, *in conſpectu ſpiritus mei uniuerſam creaturam, & feci unam maſſam grandem, diſtinctam generibus, ſanè finitam, te autem, Domine, ex omni parte ambientem eam, & penetrantem, ſed usquequaque infinitum. Tanquam ſi mare eſſet ubique, & undique per uniuerſa ſpatia infinitum ſolum mare, & haberet intra ſe ſpongiam, quamlibet magnam, ſed finitam tamen, plena eſſet ſpongia illa ex omni parte ſua immenſo mari: ſic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam, & dicebam, ecce DEUS, & ecce, quæ creauit DEUS, & ecce, quomodo ambit, & implet ea!* Egregia quoque ſunt *Iſidori de ſummo Bono* L. I. c. 1. *Immenſitas diuinæ magnitudinis iſta eſt, ut intelligamus, eum intra omnia, ſed non incluſum: extra omnia, ſed non excluſum: & ideò interiorem, ut omnia contineat: ideò exteriorem, ut incircumſcripta magnitudinis ſuæ immenſitate omnia concludat. Per id ergò, quòd exterior eſt, oſtenditur eſſe Creator: per id, quòd interior, gubernare omnia demonſtratur.*

Includit idea entis ſummè perfecti *omniſapientiam*: παράδοξον certè, eſſe infinitè perfectum, & tamen non omnia videre, audire, ſcire, intelligere; eſſe infinitè perfectum, & tamen laborare quadam, vel minima, imperfectione. Si verò DEUS eſt omnipræſens, ſi omniſcius, nil omnino poterit contingere ipſo inſcio, non pilus de capite fluere, non paſſer auolare tecto, absque ſummi entis directione. Et prolucet ſanæ cuiuis rationi ex hactenus dictis palmarius ille religionis de *prouidentia* articulus, gentilibus ipſis haud ignotus. Quanquam hi ipſi pro diuerſo ſuo de immenſitate DEI conceptu, ſupra expoſito, circa omniſcientiam & ſapientiſſimam prouidentiam abierint in ſententiarum diuortia, ut adhuc proh dolor! dantur Platonici, qui prouidentiam DEI alligant quidem toti mundi ſyſtemati, ſed non extendunt ad minutiſſima quæque, quæ in hac terra geruntur: imo, quod dolendum magis, articulum hunc de prouidentia negat & pernegat vita ſua potior Chriſticolarum pars. Occurrunt equidem in ipſa Scriptura Sacra loca, quæ primo intuitu cancellis quibusdam includere videntur tum omnipræſentiam, tum omniſcientiam DEI. Gen. XVIII. 21. ita Abrahamum alloquitur DEUS: *Deſcendam nunc, & videbo, num ita habeat, quemadmodum regionis illius fama ad me peruenit: ſi fecerunt, actum de illis eſt: ſin minus, ut ſciam. (Deſcendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: an non eſt ita, ut ſciam.)* Formula hæc eſt loquendi, quod nemo non videt, deſumpta ab officio judicis, qui ipſe locum delicti adit, ſeſe penitius informaturus, dehinc dignas delicto expetiturus à reo pœnas. Deſcendit DEUS omnipræſens, non ut rerum actarum ignarus, ſed judex omniſcius. Clara hæc exegeſis ex ipſo Textu citato. Audiuiſſe oportet & vidiſſe Sodomæorum flagitia, ſi *fama* eorum *peruenit* ad DEUM. Quis quæſo hominum diſcrimen faciet, vel qualenam, inter τὸ *videre* DEI & audire? Ipſæ hæ à viſu & auditu deſumtæ locutiones ſunt ἀνθρωποπαθέις, intelligendæ θεοπρεπῶς. Quodſi tamen ex gentilibus quispiam allegatum locum vel legiſſet, vel ei nudè credidiſſet, eundem ſine dubio errorem is erraſſet, cujus Eliphas Jobum inſimulat, *DEUM* nempe *altum tenere cœlum*, rerum, quæ in hac terra geruntur, incurium, *judicare per caliginem, nubes ei latebras eſſe, ut non videat, in ſphæra verſari cœleſti.* Ita ſumus mortales naturâ comparati, ut id collocemus inter non entia, quod viſum noſtrum ſubterfugit. Eſt hoc ipſum præjudicium, quod DEI omnipræſentiam à nobis amouet. Egregia ſunt *Gregorii* verba: *Sic latet DEUS in ſua ſpecie, ut tamen cognoſcatur in operatione: ſic cognoſcitur in ſuo opere, ut tamen comprehendi non valeat agnoſcentis æſtimatione: ſic adeſt, ut videri nequeat: ſic videri non valet, ut tamen ejus præſentiam ipſa ſua judicia teſtentur: ſic ſe nobis intelligendum præbet, ut tamen ipſum nobis radium ſui intellectus obnubilet; & rurſum ſic caligine nos ignorantiæ reprimit, ut tamen menti noſtræ radiis ſuæ charitatis intermicet.* Aui illi omnino ſimiles, quæ caput in ſenticeto recondens perſuaſa eſt, non videri à venatore. Quum tamen τὰ ἀόρατα τοῦ ΘΕΟΥ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης· εἰς τὸ εἶναι ἀναπολογήτους. Rom. I. 20. Qui oculis vel nictitando micat, DEUM videt ubique, & huc fortè reſpexit *Homerus*, de Diis hunc promens conceptum, quod, hominibus licet obuii, iis duntaxat fiant manifeſti, quibus ſeſe reuelare cupiunt. Ita occurrebat Minerua Ulyſſi *Odyſſ.* II.

Sed hæc propè venit, corpore autem aſſimulata eſt mulieri.
Pulchræque magnæque, & ſplendida opera ſcienti,
Stetit autem in veſtibulo ſtabuli Ulyſſes, neque intellexit.
Non enim omnibus Dei apparent manifeſti.

Ita ſanè non cognoſcebat Sara ſummos mariti Abrahæ hoſpites. Sunt *nubes*, quibus DEUS reſpectu noſtri eſt aliquando inuolutus, ipſum illud φῶς, ὃ εἶδεν ἀδεὶς ἀνθρώπων, ἀδὲ ἰδεῖν δύναται. 1. Tim. VI. 16. Sciamus oportet, *ne tenebras quidem aliquid DEO occultare, noctem lucere ut diem, tenebrasque & lucem Ei juxta haberi. (Tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.)* Pſ. CXXXIX. 12. Eſt ſplendidiſſimum diuinitatis jubar intolerabile oculis noſtris, & propterea DEUS occultus ſimul & manifeſtus. *Circumquaque juxta ſe tenebras ponit latibulo ſuo inſtar tabernaculorum, aquas atratas, denſiſſimas nubes. (Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu ejus tabernaculum ejus: tenebroſa aqua in nubibus aëris.)* Pſal. XVIII. 12. Manet homo in ignorantia ſua natiua, vel erroribus acquiſitis, niſi ideas de DEI cognitione ſibi impreſſas, & veluti ſub cineribus latentes, continuò ἀναζωπυρεῖ, præprimis ſi eſſentiam DEI dimetiatur ad corruptæ ſuæ rationis arctiſſimum modulum. Ita judicandum de Paganorum Theologia circa articulum de prouidentia. Fuere enim, qui capere non poterant, quòd DEUS omnia intelligat, ſciat, præuideat, dirigat: alii, quòd minimarum quarumuis rerum, quæ apud nos geruntur, gnarus quidem ſit, ſed incurius. Et eſt hic ipſe ſubtilis ille Atheiſmus, cujus Eliphas Jobum accuſat, *verſari DEUM in ſphæra cœleſti.* Ita *Seniores* illi *Domus Iſraelis* Ezech. VIII. 11. DOMINUS *non videt nos, dereliquit* DOMINUS *terram.* Eſt hæc ipſa *Epicuri* confeſſio apud *Ciceronem.* III. *de Nat. Deor. At enim minora Dii negligunt, neque agellos ſingulorum, nec viticulas perſequuntur.*

Hebræum חוג שָׁמַיִם *chug ſchamajim*, vertimus nos *ſphæram cœleſtem*, Vulgata *cardines cœli*, LXX. γῦρον ἐρανῦ. Stare poſſunt & cardines & ſphæra, & explicari ita, quòd DEI continuus ſit labor, ſphæram cœli ſupremam verſare circa cardines, polos, axin, quem primi mobilis motum ſphæræ Planetarum inferiores ſequi debeant. Syſtema hoc fuit veterum Philoſophorum, qui vel unius Poli mentionem fecerunt, Septentrionalis ſcilicet, qui nos nunquam latet,

Qui ſemper liquidis altior extat aquis,

Ouid. II. de Pont. Eleg. 10. vel duorum, borealis & auſtralis. Quibus binos inſuper addit *Statius Thebaid.* L. XXII. orientalem & occidentalem:

Limes uterque poli, quem Sol emiſſus Eoo
Cardine, quem portu vergens proſpectat Ibero,
Quasque procul terras obliquo ſydere tangit
Eurus, aut boreas gelidas; madidiue tepentes
Igne noti.

Sunt hæ quatuor mundi plagæ cardinales, de quibus Matth. XXIV. 31. ἐπισυνάξουσι (οἱ ἄγγελοι) τὰς ἐκλεκτὰς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων ἐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν. Laborem hunc DEI, qui absque labore fit, egregiè exprimit *Seneca Hippol. Act.* 3.

O magna parens natura Deum,
Tuque igniferi cito rector Olympi,
Qui ſparſa cito ſidera mundo
Currusque vagos rapis aſtrorum,
Celerique polos cardine verſas;
Cur tibi tanta eſt cura perennes
Agitare vias ætheris alti?
Qui tanta regis, ſub quo vaſti
Pondera mundi librata ſuos
Ducunt orbes, hominum nimium
Securus ades, non ſollicitus
Prodeſſe bonis, nocuiſſe malis.

Melius, & Chriſtiano Philoſopho dignius *Boethius I. de conſolat. metr.* 5.

O ſtelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus ſolio,
Rapido cœlum turbine verſas,
Legemque pati ſydera cogis,
Omnia certo fine gubernans,
Hominum ſolos reſpuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica verſat
Fortuna vices? - - -
O jam miſeras reſpice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis!
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ ſalo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et quo cœlum regis immenſum,
Firma ſtabileis fœdere terras.

Conſulamus rationem: DEUS ſi pro infinita ſua & potentiſſima ſapientia condidit cœlorum ambitum, & Planetas ſingulos in orbibus ellipticis poſuit, unde ne vel latum quidem unguem excedant, non erunt Ei ignota motuum admirandorum centra, cardines. Et æquo jure dici poteſt DEUS πάνβλεπτος & περίβλεπτος ex totius uniuerſi centro conſpicere quaquauerſum omnia, atque in ſphæra cœlorum ambulans omnia ad usque centrum.

In examine præſenti reſtant גֹּבַהּ שָׁמַיִם *gobbah ſchamajim, altitudo cœlorum,* τὰ ὑψηλὰ LXX. & רֹאשׁ כּוֹכָבִים *roſch chochabbim, vertex ſtellarum, quàm ſublimes ſunt* v. 12. ubi per כּוֹכָבִים intelligi poſſunt ſtellæ tum fixæ, tum erraticæ: utpote

utpote quæ perſuaſiſſimos nos reddunt de DEI omnipotentis & omniſapientis præſentia, qui mundos illos igneos & opacos creauerit Gen. I. 16. dominari Eum *Soli, Lunæ, Stellis & uniuerſo exercitui cœlorum.* Deut. IV. 19. *claudere ſtellas velut ſigillo appoſito, (claudere ſtellas quaſi ſub ſignaculo,)* Job. IX. 7. ut optimo creationis, conſeruationis, & directionis jure corpora illa mundi totalia clueant DEI *ſtellæ*, Jeſ. XIV. 13. ipſum hunc ſuum conditorem indeſinenter *laudent*, Pſal. CXLVIII. 3. nempe per incolas ſuos, tanquam procuratores, vel nos terricolas. *Equidem ſuſpiciam cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quas tu præparaſti*, Pſal. VIII. 4. Tantò autem excitabimur magis ad Summi Creatoris laudes, ſi Philoſophia modernâ mathematicâ duce, & cum Elipha proponente noſtro, conſideremus immenſam prorſus ſtellarum altitudinem. Sic enim pleno gutture exclamabimus cum Pſalte Regio: *Magnus eſt DOMINUS noſter & ingentis potentiæ, cujus intelligentia innumerabilis eſt. (Magnus DOMINUS noſter, & magna virtus ejus; & ſapientiæ ejus non eſt numerus.)* Pſ. CXLVII. 5. Adeò extenuant rem hanc maximi momenti conceptus vulgi, & infantiæ noſtræ præjudicia, ut ſolem lunamque dolii areæ circulari vix majores ſtatuat ima plebs, & tantum non ipſis Theologis cæterum orthodoxis, ſed ἀγεωμετρήτοις fiamus ludibrio, ſi Mathematici tam volitemus altè, quàm nos euehunt demonſtrationes. Pro ὁδηγῷ ſume *Hugenium*, ſubtilis ingenii Belgam, & ex ejus *Coſmotheoro* p. 123. conſidera ſolaris mundi ſyſtema & magnitudinem, in quo terrella noſtra punctuli ad inſtar natat, & nos cum ea vermiculi. Aream delinea in plano circularem vel ellipticam, cujus diameter ſit pedum 360. præſentabit extremus circulus Saturni orbitam, in quo collocandus eſt ſupremus hic Planeta cum annulo ſuo & ſatellitibus quinque; infra hunc Jupiter cum ſuis quatuor ſatellitibus, porrò Mars, & ita Planetæ reliqui, ad usque centrum, quod occupat Sol; omnia hæc in ea, quam Aſtronomi moderni adſignant, proportione. Sic obtinebit orbis terræ magnus, quem anni ſpatio decurrimus, diametrum 36. pedum, & è Sole viſa hæc terra noſtra, in qua poma natamus, non major videbitur milii ſemine, luna punctuli in circello duorum pollicum. Diſtabit nempe terra à Sole 12000. diametris, ſiue 17000000. milliaribus germanicis; compara, ſi lubet, velocitatem globi tormento exploſi, qui minuti ſecundi ſpatio 100. hexapodas conficit, inuenies 25. annos pro diſtantia terræ à Sole, pro Joue 125. pro Saturno 250. Computum hunc inſtituit *Hugenius* ad imitationem *Heſiodi*, qui altitudinem cœli & profunditatem Tartari dimetitur lapſu incudis ferreæ, & huic dat 10. dies à cœlo ad terram, totidemque ad Tartarum. Qui computus licet, collatus cum Hugeniano, nihili fere habendus ſit, multos tamen inueniet incredulos, nempe literatos, ſed amathematicos. Et hic, quem hactenus dedimus, computus nihil eſt, ſi conferatur cum Fixarum diſtantia. Hæ quia nec ſitum mutant, nec magnitudinem, terricolis nobis in hac illaue orbis magni parte hærentibus, ſequitur ipſum hunc orbem integrum punctuli duntaxat rationem habere ad Fixarum immenſam diſtantiam. Conſentiunt autem in eo omnes moderni Aſtronomi, Copernicani nempe, eſſe Fixas totidem Soles, nec in una eademque ſphæra ſeu peripheria locatas, ſed unas aliis ſuperiores, ut ſint fortè, quæ totidem ſeu paraſangis, ſeu milliaribus, ſeu diametris terræ orbisue magnis diſtant à proxima nobis Stella Fixa, quot hæc à Sole. Tentaturus autem Hugenius, an determinari quodammodo poſſet & hæc Fixarum diſtantia, aperturam reliquit tubo duodecem pedali eam, qua Sol redactus fuit ad Sirii magnitudinem, quæ apertura fuit $\frac{1}{12}$. lineæ ſeu $\frac{1}{144}$. digiti. Ut proin pars Solis, quæ Sirii dat magnitudinem apparentem ad diametrum ipſius Solis ſeſe habitura ſit ut 1. ad 152. de $\frac{1}{1852}$. ſiue, ut 1. ad 27664, magnitudo autem diametri lucis quia diminuitur in ratione diſtantiæ, diſtabit Sirius, Soli quoad magnitudinem par, 27664.ies plus quàm Sol à terra, inſumetque proin globus tormentarius, de quo ſupra 25.es 27664. ſiue 691600. annos à Sole ad Sirium usque. Quid nunc, ſodes, judicabis de earum ſtellarum diſtantia, quæ tantundem Sirio ſunt altiores, quantundem hic Sole? Hunc tamen, quem dedimus, calculum proponimus ita, ut manſura ſit quæſtio, & indeciſa, quæ extat Eccleſiaſtic. I. 3. *Sublimitatem cœli terræque latitudinem aut profundum quis emetiatur? ſimiliterque ſapientiam DEI quis perueſtiget? (Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt? Sapientiam DEI præcedentem omnia, quis inueſtigauit?)* Fatebitur lubens Hugenius, & cum eo Aſtronomi omnes, haud adeò certum eſſe calculum ſupra expoſitum, utut ſuis baſibus nixum, quin incertitudine ſua laboret, & admirabundi venerabuntur immenſam ut altitudinem ita profunditatem ſtellarum, imo

τὸ βάθος τῆς σοφίας
ΘΕΟΥ.

Job. Cap. XXIII. verſ. 8. 9.

8. Si ad orientem eam, nuſpiam ille apparet: aut in (a) occaſum, non animaduerto eum.

(a) Retro.

9. Dum agit quippiam ad (a) læuam, ego non ſpecto, & ad partem dextram ſe abdit, ut non videam.

(a) Id eſt, ad plagam auſtralem, ut dextra pro ſeptentrionali ponitur.

8. Si ad Orientem iero, non apparet: ſi ad Occidentem, non intelligam eum.

9. Si ad ſiniſtram, quid agam? non apprehendam eum: ſi me vertam ad dexteram, non videbo illum.

Occeji, celebris Theologi, myſtica hujus Textus explicatio concentrata hæc eſt, occultum fuiſſe DEUM Veteris Teſtamenti fidelibus, & lege carnali quaſi inuolutum, ut proin graue fuerit pientiſſimo Jobo inuenire amplas illas Abrahamo factas promiſſiones, ſibique & ſtatui ſuo miſerrimo applicare. Has aliasue hujus generis explicationes linquo iis, quibus vel ſtudioſæ juuentutis vel animarum cura commiſſa eſt, in Jobi verbis duntaxat quæſiturus antiquiſſimæ de *quatuor mundi cardinalibus plagis* traditionis veſtigia.

קֶדֶם *kædem, ante*, ſignificat *orientem*, אָחוֹר *achor, poſt, occaſum*, יָמִין *jamin, dextra, Meridiem*, שְׂמֹאל *ſmol, ſiniſtra, Septentrionem.* Ita explicant Rabbini, & cum iis Chriſtiani Doctores. Sed nemo non videt, variare plagas, ſi faciem obuertat ſpectator Meridiei, Boreæ, occidenti: ratio proin quæri debet, cur Jobus per קֶדֶם intellexerit *Ortum.* Hanc inueniunt Judæi in vetuſtiſſimo recutitorum, Arabum, aliarumque Gentium Orientalium preces fundendi ritu, quo faciem obuerterint Orienti, qui familiaris quoque multis Paganis, ſpeciatim Soli-colis. De CHRISTI cultoribus primorum ſeculorum ipſis notum, ita ædificaſſe templa, ut horum chorus reſpexerit Ortum. Huic fundamento nititur nonnullorum opinio de inferni ſede ad læuam, verſus Septentrionem, ubi locandi ſint *hirci*, τὰ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. Matth. XXV. 33. Quò & reſpicere videtur ipſe Jobus XXVI. 6. ubi: *Nudus ante illum extat infernus, neque interitus habet velamentum, (nudus eſt infernus coram illo, & nullum eſt operimentum perditioni,)* nam immediatè v. 7. ſequitur: *Qui aquilonem extendit ſuper inane.* Ita explicat *Hieronymus* locum illum Eccleſiaſtic. XI. 3. *Quum arbor ceciderit vel ad auſtrum*, in cœlum, *vel ad aquilonem*, infernum, *in quemcunque locum ceciderit arbor, in eo permanebit:* & nonnulli Interpretes alium Zach. XIV. 4. *Diffindetur mons olearum medius*, dimidia gentilium, quibus CHRISTUS prædicatur, pars, — *dimidium montis deflectet ad aquilonem*, infernum, & *dimidium ejus ad auſtrum*, in cœlum. Huc pertinere volunt & Jer. I. 14. *Ab aquilone aperietur malum ſuper omnes, qui habitant terram;* & IV. 6. *Adduco malum ab aquilone, cladem magnam. (Malum ego adduco ab aquilone, & contritionem magnam.)* Addunt, Turcas quidem orando reſpicere Meridiem, Judæos occaſum, Chriſticolas ortum, ſed gentium nullam Septentrionem. Si cui fortè incredulo ultimæ illæ Thules Regiones frigidæ nimis videntur pro inferni ſede ibi locanda, eum dubio omni liberare poterit peregrinationis religioſæ quædam ſpecies ad igniuomum Islandiæ Heclam, ubi aëris ab igne ſubterraneo per cauernoſos fornices moti boatus ſunt, ſi credulis nimis & ſuperſtitioſis fides habenda, ipſi hominum in inferno excruciatorum vel purgatorio quodam ſaltem ſudantium clamores & gemitus. Ita, quantum ego video, aberratur à ſcopo, & facilis eſt à conjectura in aliam, à conjecturis ad errores tranſitus. Tolerari facile poteſt prior illa, quam dedi, de quatuor mundi plagis ſententia, innocua prorſus & periculo omni vacans. Vid. *Wilkins Vertheid. Copernic.* P. II. p. m. 30.

Job. Cap. XXIII. verſ. 10.

Nam viam perinde nouit, atque ego: captoque experimento de me ut aurum prodii.

Ipſe vero ſcit viam meam, & probabit me quaſi aurum, quod per ignem tranſit.

PErſuaſiſſimus Jobus, easdem has, quas patitur, calamitates non alium finem habituras eſſe, quàm Gloriam DEI, & propriam, ad quam anxius ſpirat, ſalutem. *Nouit DOMINUS viam juſtorum*, Pſal. I. 6. Intimos introſpicit cogitationum receſſus, easque dirigit pro ſanctiſſima ſua juſtitia & bonitate. Tranſeundum equidem perſæpe fidelibus per profundas, easque rapidas, undas, ut Deum, quem quærunt, haud inueniant, ſed ipſe tamen nouit, & dirigit eorum greſſus. Excitat hoc ſapientiſſimæ prouidentiæ fundamentum fiduciam in DEUM, qua freti ambulant ſecuri, uti Abrahamus, μὴ ἐπισάμενος πῦ ἔρχεται. Hebr. XI. 8.

Peregregiè comparantur inuicem heic & alibi δοκιμασία fidelium & auri, argentiue. Prov. XVII. 3. XXVII. 21. *Ut excoctor argentum, & fornax aurum, ita explorat corda DOMINUS. (Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat DOMINUS.)* Zach. XIII. 9. *Tertiam partem in ignem ducam, & excoquam eos, ut argentum excoquitur, probaboque eos, ut aurum probari ſolet.* Sap. III. 6. *Tanquam aurum in fornace probauit illos, & ut ſolidum ſacrificium excepit. (Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos.)* Eccleſiaſtic. II. 5. *Ut aurum igni probatur, ita homines commendabiles in fornace afflictionis. (Quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis.)* Pſal. LXVI. 10. *Etiamſi explores nos, o DEUS, & excoquas nos, ut argentum excoquitur. (Quoniam probaſti nos DEUS: igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.)* Occurrit conſimilis phraſis apud *Pindarum*. Πειρῶντι δὲ καὶ χρυσὸς ἐν βασάνῳ πρέπει, καὶ νόος ὀρθὸς. *Cos aurum probat, & rectam tentamina mentem.*

Perficitur autem auri δοκιμασία variis modis, ſed qui certitudinis gradu differunt; promptiſſimus eſt, qui fit ad lapidem Lydium: alius mechanicis principiis nixus per ponderationem in aqua, quo Archimedes argentum fraudulenter auro puro mixtum detexit in corona regia, nobiliſſimi inuenti author præ gaudio exultans in balneo cum ſuo εὕρηκα. Sed uſitatiſſimæ praxes fiunt per aquam regiam & ignem, viam humidam & ſiccam, de qua utraque ea breuiter dicturus ſum, quæ ad rem faciunt præſentem. Sciendum ante omnia de hoc terræ Monarcha auro, eſſe omnium corporum, quæ quidem hactenus nota ſunt, ponderoſiſſimum, ad fundum ſubſidens in argento viuo, conſtans ex particulis ſui generis proximè inuicem incumbentibus, diſtinctis eſſentialiter à particulis conſtituentibus argentum, plumbum, aliaue metalla, magnitudine ſcilicet, figura, pondere, ut differunt elementa ipſa, unum ab alio, quæ conſideratio vel ſola euaneſcere facit tenues Alchymiſtarum fumos, & metamorphoſin ignobiliorum metallorum in hoc generoſiſſimum reddit impoſſibilem. Conſiſtit via aurum probandi humida in eo, quòd aqua regia, vel ſalis ſpiritus, tanquam menſtruum adæquatum, ſoluat aurum, intacto argento, ita ut ex maſſa χρυσαργύρῳ reſoluat hoc menſtruum aurum in ea contentum in particellas inuiſibiles prorſus, præcipitato ad fundum argento in forma pulueris. Hæc ipſa aqua regia Rege metallorum prægnans ſi exponatur igni arenæ tranſit per retortam, relicto in cucurbita auro, utpote ob fixitatem auolare inepto. Argentum ſi deſideres, ſumes aquam fortem, vel nitri ſpiritum, videbis ſolui argentum, intacto auro, quod forma pulueris nigri præcipitatur ad fundum. Poſſem, ni obſtaret chartæ anguſtia, hac occaſione ventilare quæſtionem, qui fiat, ut aqua regis aurum ſoluat, intacto argento, aqua fortis contra argentum, intacto auro. Habiti hactenus pori auri anguſtiores, quàm ſunt illi argenti, & ex hoc fonte deriuata grauitas auri ſpecifica major. Sed conjectat è contra *Hombergius Mem. de l'Acad. Roy.* 1711. p. 78. ampliores potius eſſe auri poros, ſed particulas ipſas majores mole, quàm ſunt argenti. Anſam hisce cogitatis dederunt expertiſſimo Chymico experimenta, quæ ipſi ſpiritus ſalis particulas ſolidas majores craſſioresque exhibuere, quàm nitri, ut proin illæ penetrare nequeant, niſi per poros ſpecificè ampliores. Accedit, quòd acidæ nitri particulæ non argentum duntaxat tranſeant, ſed quoque aurum, ſalinæ contra aurum ſolum. An verò humida hæc metalla nobiliſſima probandi via cognita fuerit Jobo, nec ne, ex ejus libro non conſtat. Imo conjectare licet potius, notam fuiſſe ſolam viam ſiccam, utpote cujus expreſſa fit locis ſupra citatis mentio. Penetrat namque ignis vorax, illud ubiuis obuium elementum, acutiſſimis ſuis celerrimeque motis particulis corpora denſiſſima quæque, & ſic quoque aurum, quod igne ſoluitur in fluorem, ſed aucto ignis gradu, in teſta ſpeciatim, ex maſſa mixta abiguntur ignobiliorum metallorum

particulæ, relictis auri puri particulis, igni inuictis, communi nempe, non ſolari per lentes Tſchirnhuſianas concentrato, qui aurum pondere diminutum vitrificat. Ratio eſt, quia communis ligni vel carbonum ignis ex craſſioribus conſtans partibus arctum illud ſulphuris metallici & Mercurii, quibus aurum conſtat, vinculum ſoluere haud valet, ſed quidem ſubtilior longè ignis ſolaris. Vid. *Mem. de l'Acad. Roy.* 1707. p. 42. Sed auro probando addi ſolent plumbum & antimonium, quibuscum in ſenſu myſtico comparari commodè poſſunt peccaminoſi noſtri affectus, purgandi igne tentationum & afflictionum, ut tandem puriſſimum infucatæ fidei atque fiduciæ in DEUM maneat aurum. Quemadmodum & diſſolutum ſemel & depuratum igne ſolari aurum igne communi haud ita facile redigi poteſt in fluorem, ut illud, quod teſtæ ſiue cupellæ ordinarium expertum eſt ignem, utpote qui ampliores liquit poros, (*Mem. de l'Acad. Roy.* 1702. p. 145.) ita qui ignis diuini immediatam ſuſtinuit δοκιμασίαν Jobus, redditur omnibus aliis tentationibus inuictus, durior auro ferroque omni, quod Noricus excoquit ignis. *Pes meus tenuit greſſum illius, & viam illius obſeruaui, neque deflexi. (Veſtigia ejus ſecutus eſt pes meus, viam ejus cuſtodiui, & non declinaui ex ea.)* Job. XXIII. 11.

Job. Cap. XXIV. verſ. 5.

Ecce velut onagri exeunt in ſolitudinem ad opus ſuum, perueſtigantes prædam, quibus deſertum panem profert ad liberos alendos.

Alii quaſi onagri in deſerto egrediuntur ad opus ſuum, vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.

Vid. Job. Cap. XI. verſ. 12.

Job. Cap. XXV. verſ. 5.

Ecce facit, ut non exiſtat lux usque ad lunam, & ſtellæ non ſunt puræ in oculis ejus.

Ecce luna non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu ejus.

PRæſentat Jobo veluti in ſpeculo tum ſummam eſſentiæ diuinæ puritatem, immutabilitatem, & ſanctitatem, tum imperfectionem ac mutabilitatem creaturarum cæterà præcellentium, & in eſſe ſuo ac motu conſtantium, lunæ, atque ſtellarum tum fixarum, tum erraticarum, & ab his applicatiuè deſcendit ad hominem. *Quanto minus*, infit v. 6. *homo friuolus, qui putredo cenſeri poteſt? & filius hominis, qui vermiculus? (Quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis?)* Quodſi Luna omnesue Planetæ non lucent absque Sole, quantò magis opus habebit homo gratiæ diuinæ luce, qua niſi colluſtretur, tenebris profundis immerſus manet ſimilis languenti graminis herbæ. Eliphas ſupra XV. 15. *ne cœlos quidem eſſe in DEI oculis ſine macula*, (*cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus,*) ſpatia illa immenſa ex puriori longè ſubſtantia facta, quàm ſunt Planetæ & Fixæ. Commoda heic foret, ſi quidem digreſſiones amaret Lector, occaſio loquendi de Scholaſticorum veterum opinione circa cœlorum & cœleſtium corporum immutabilitatem & incorruptibilitatem, per conſequens & de eclipſibus, maculis, harumque mutationibus, Stellis nouis, Cometis: quo labore ſuperſedere poſſum tantò ſecurius, quia falſitas illius opinionis jamdudum à modernis Aſtronomis eſt detecta.

Sed non prætereunda eſt de *Luna* loquendi occaſio. Textus originalis ita: עַד־יָרֵחַ וְלֹא יַאֲהִיל. *Ecce usque ad Lunam, & non ponet tabernaculum.* LXX. εἰ σελήνη συνταάσσει, καὶ οὐκ ἐπιφαύσκει, *ſi Lunæ præcipit, & non lucet.* Lectorem non morabor longâ diuerſæ interpretationis expoſitione, ſed ea duntaxat proponam, quæ Philoſophiæ modernæ videntur accommoda. Egregiè comparat Bildad diſperſionem lucis ex corpore per ſe lucido expanſioni tabernaculi, quam Lunæ tribuens hoc ipſo ſatellitem hunc terræ relegat ad corpora opaca, planetica: quo titulo ſubintelligi poſſunt & reliqui Planetæ omnes, tum primarii, tum ſecundarii. Eſt equidem Luna *luminare* fulgidum, *magnum*, & *paruum*, ſiue minus, Gen. I. 16. de cujus fulgore multa legas apud profanos Scriptores paſſim. *Ouid. Ep. ad Leand.*

Quantum cum radiis fulges argentea puris,
Concedunt flammis ſydera cuncta tuis.
Tantum formoſis formoſior omnibus illa eſt.

Seneca

Seneca in Hippol. Act. 2.

Conferat tecum decus omne priſcum
Fama miratrix ſenioris ævi:
Pulchrior tantò tua forma lucet,
Clarior quantò micat orbe pleno,
Cùm ſuos ignes coeunte cornu
Junxit, & curru properante pernox
Exſerit vultus rubicunda Phœbe,
Nec tenent ſtellæ faciem minores.

In Sacris quoque Cantic. VI. 9. *Lunæ* comparatur Eccleſia DEI, *pulchra ut eſt Luna.* Certum eſt interim, non habere Lunam lucem propriam, ſed lumen à Sole, imo in Nouilunio ab ipſa terra mutuatitium. Et opacitatem Planetæ hujus ſatis demonſtrat ſuperque ejus eclipſatio, quæ quidem, ſi totalis ſit, in medio corpore exhibet rutilantem quendam, ut carbonis eſt igniti, fulgorem, ſed qui nil minus eſt, quàm propriæ lucis index, à radiis ſolaribus per atmoſphæram terræ refractis ortus, adæquatum Eccleſiæ DEI Symbolum, quæ omnem, quâ fulget, lucem habet à CHRISTO, Sole juſtitiæ, & medias inter perſecutiones, tota quanta licet eclipſata viſa, lumine gratiæ haud deſtituta. Accedit, quòd hemiſphærio Lunæ terræ obuerſo alterum ſuperius, quod à nobis eſt auerſum, pleno fulgore ſplendeat: Unde Paradoxum illud: *Lunam nunquam magis eſſe illuminatam, quàm cum minus ſplendet*, quæ ipſa circumſtantia pulcherrimè iterum quadrat Eccleſiæ DEI, & fideli cuicunque membro. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 327.

Job. Cap. XXV. verſ. 6.

Quantò minus homo friuolus, qui putredo cenſeri poteſt? & filius hominis, qui vermiculus?

Quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis?

SPeculum heic habet creaturarum nobiliſſima, microcoſmus, terræ Monarcha, ad imaginem DEI conditus homo, in quo ſe ipſum intueri poteſt. Bildadum ſi audias, *putredo eſt, & filius hominis vermiculus.*

Bina occurrunt in unico hocce verſiculo nomina vermium. Prius רִמָּה *rimmah* vertitur *putredo* & *vermis.* LXX. σαπρία, quia vermes ex, potius & correctius in, putredine naſcuntur, in putreſcentibus rebus excluduntur, & veluti in apto domicilio ad maturationem perducuntur. Teſtis fuit omnis ævi experientia, verminare res putridas. Sed non idem fuit ſemper hac de re Philoſophorum ſenſus. Intelliguntur communiter per רִמָּה exigui vermiculi, qui & in viuo corpore generari poſſunt, quales ſunt acari illi caſearii. Chaldaica Paraphraſis habet, בְּחַיֵּי רִיחֵשָׁא *in vita ſua vermis.* Videamus, quomodo? Microſcopialibus præſertim Leeuwenhœkii Obſeruationibus ſi fidem habes, eſt homo in primis ſuis rudimentis vermiculus. Natant in genitura virili copioſi vermiculi, ejiciuntur hi in uterum, inſinuant ſeſe in ouuli maturi cicatriculam, primum heic captantes alimentum, copioſius poſtmodum in utero. Inuenit Syſtema hocce, & meretur inſignes applauſus in orbe moderno, hypotheſi illi hactenus receptæ de ouo & ouario vel fatale, vel ſocium ſaltem. Diducere rem totis exhauſtam libris nunc non vacat. Lege *Leeuwenhœk. Arcan. Nat. det.* P. III. p. 161. 26. *Hartſœker. Eſſays de Dioptriq. 31. Andry des Verſ. c. 10. Vallisnieri Conſiderazioni & Eſperienze de' vermi ordinari del corpo umano* p. 58. & alibi, digniſſimus inprimis lectu. Domicilium fit vermium homo mox atque viuit, & per os nutritur, taleque manet, quam diu vitam miſeram trahit. Et notandum probè, ipſos hos, quos nobiscum circumferimus, vermes tranſire à matre chyli ductu ad infantis ventriculum & inteſtina, atque ſic integras vermium colonias à prima matre Eua tranſiiſſe ad poſteros, nec, quod opinati ſunt Veteres, oriri ex putredine; imo nec, quod cum vulgo multi putant Eruditi, ab extra ingeri cum aëre, cibo, aquis. Alius longè ſunt indolis lumbrici noſtri quàm terreſtres ita dicti, vel aquatici. Sunt nobis proprii, qui ſunt noſtri, ut ſunt alius generis proprii cuiuis animantium generi, equis, bobus, canibus, piſcibus. Egregiè amicus laudatus *Vallisnerius Lib. cit.* p. 53. *Naſcono in noi i noſtri vermi, ſi nutriſcono in noi, ſi propagano in noi, e con noi, e ſucciamo dalle noſtre madri, o nell' utero, o col latte queſta ſfortunata e edità verminoſa, la quale non ſò poi, ſe ſia una pena, o una legge della natura. Jo non ſo, ſe fieno ſtati creati ne' noſtri primi parenti, acciò conſumaſſero ſenza dolore, e con una fame innocente il ſolo nocivo, ed eſcrementoſo, o per qualche altro a noi recondito fine; ſò certo, che v'annidarono coſi bene, che mai piu s'e eſtinta la ſpezie; ſo, che ſtanno in noi familiarmente, come nel loro piccolo mondo, contenti naturalmente della piu ſozza, ed ignobile cloaca del medeſimo, come tutti i vermini eſterni ſi contentono de' ſoli eſterni covili.* Integras ſic portamus in tabernaculo hocce noſtro, ex aranearum veluti telis conſutili, vermium cohortes, qui ipſi, ſeparatâ à corpore animâ, majori copia excluſi propriam

ſuam matrem corpus perrodunt, & conſumunt. Et ſunt fortè hi ipſi ultimi putreſcentis corporis hoſpites ipſum תּוֹלַעַת in Textu noſtro, nam ita Chaldæus Paraphraſtes, בְּמוֹתוֹ מוֹרְנִי *in morte ſua lumbricus.*

Admittit & Textus noſter ſenſum myſticum atque metaphoricum, quo ipſo triſtibus gemit querelis Pſaltes in perſona CHRISTI Pſ. XXII. 5. *Ego vermis ſum, & non vir, opprobrium hominum, & contemptus à populo. (Ego ſum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis.)* Et ipſa DEI Eccleſia cluet *vermiculus Jacobi*, Jeſ. XLI. 14. Indicant hi loquendi modi ſtatum abjectum, contemptum. Ita apud *Homerum Iliad. ν.* in terra proſtratus jacebat homo ille nauci Harpalion, occiſus à Merione, ut vermis:

\- - - - - ὥς τε σκώληξ ἐπὶ γαίῃ
Κεῖτο ταθείς —

Contemptus nempe magni indicium eſt hæc analogia, teſte *Euſtathio.* ὅρα τὸ ταπεινὸν τῆς παραβολῆς, δηλοῖ γὰρ ἐδὲν εὐγενὲς τὸ πεσόντος. *Vide quam humilis ſit ſimilitudo: nihil enim generoſum in cadente ſignificat.* Eſt namque vermis vile, in minimis habitum, in terra prorepens, quod à plantis hominum proteri, & animantibus aliis in rapinam cedere ſolet. *Lucret.* L. II. v. 870.

Quippe videre licet viuos exiſtere vermes
Stercore de tetro, putrorem cùm ſibi nacta eſt
Intempeſtiuis ex imbribus humida tellus.

Ita & homo vermi ſimilis ex terra conditus. *Phocylides:*

Σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν, καὶ πάντες ἐπ' αὐτὴν
Ἀυόμενοι κόνις ἐσμὲν.

Palladas Anthолog. L. I. c. 81.

Ἐκ πηλὸς γέγονας. τὶ φρονεῖς μέγα;

Et:

Εἰ δὲ λόγον ζητεῖς τὸν ἀληθινὸν, ἐξ ἀκολάςε
Λαγείας γέγονας, καὶ μιαρᾶς ῥανίδος.

Et docet nos quotidiana experientia, quàm abjectus ſit vermiculus homo in omni ſua, miſera namque, vita: quàm ſæpe, is cumprimis, qui pietati ſe dedit, & DEO deuouet, triuiale opprobrium, projectâ vilior algâ. *Homerus:*

Οὐ μὲν γάρ τί πὲ ἐςιν οἰζυρώτερον ἀνδρὸς
Πάντων, ὅσσά τε γαῖαν ἐπιπνείει τε καὶ ἕρπει.

Nihil uſpiam eſt homine miſerius omnium animalium, quæ ſupra terram ſpirant & ſerpunt. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 26. p. 619. c. 28. p. 629.

Job. Cap. XXVI. verſ. 5.

Res emortuæ (à DEO) formantur ſub aquis, & in vicinis locis.

Ecce gigantes gemunt ſub aquis, & qui habitant cum eis.

IN Textu hocce tot fere difficultates, quot verba, quot roſæ, tot ſpinæ. Et ingenuè fateor, parum mihi ſatis feciſſe Interpretes. LXX. habent, μὴ γίγαντες ὑποκάτωθεν ὕδατος καὶ τῶν γειτόνων αὐτῶ. Quod Hebræo Textui ſunt רְפָאִים *rephaim*, id Græco ſunt γίγαντες, ita & Vulgata, & Deodatus, *gigantes.* Sed qualesnam hi ſint, non conueniunt, an propriè ita dicti, proceræ ſtaturæ homines, qualis fuit ille *Jiſbi in Nob, qui natus fuit ex Rephaim, cui pondus lanceæ fuit trecentorum ſiclorum chalybis, ipſeque nouo gladio accinctus. (Jeſbi-benob, qui fuit de genere Arapha, cujus ferrum haſtæ trecentas uncias appendebat, & accinctus erat enſe nouo.)* 2. Sam. XXI. 16. vel Tyranni potentes, qui ad inferos deſcenderunt, forte haud ſicca morte. Huc facit Prov. IX. 18. *Non nouit, quod mortui* רְפָאִים *illic ſunt, & in profundis inferorum inuitati illius. (Et ignorauit, quod ibi ſint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ ejus.)* Hoc ſanè ſenſu ſumit vocem רְפָאִים Latina noſtra: ſed placuit Vernaculæ, ſeruare vocem originalem. *Die Rephaim ſind von dem HERREN erſchaffen.* Mirè gloſſantur, ut ſolent, Rabbini; ſunt qui intelligunt genios illorum ſeu gigantum, ſeu Tyrannorum, qui ſuffocati periere in undis diluuialibus, & nunc querulos edunt ſub aquis gemitus, ut ipſa quoque Vulgata vocem יְחוֹלָלוּ reddit, *gemebant.* Aliis, R. *Dauide*, R. *Leui*, *Pagnino*, volentibus *ſemina mortua:* aliis, quos inter R. *Gerſon*, *Abeneſra*, plantas, frutices, arbores ſub aquis naſcentes: R. *Abrahamo*, & aliis, metalla, margaritas, corallia, quò forſan & digitum intendit Tigurina noſtra, cum *Vatablo* & *Iſidoro Clario: Gregorio*, *Philippo*, aliis intelligentibus dæmones, eosque malignos. *Pineda* Hiſpanus, doctus & fidus Commentator Jobi, Rephaim vult eſſe belluas ingentis molis marinas, ſub aquis *gementes*, id eſt, ſeſe multiplicantes. *Oppianus* I. *Halieut.*

Innu-

Innumeræ pelago gentes voluuntur in imo
Nantes, quæ numerum vincunt. Sunt abdita nobis
Plurima monſtra maris. —

Et per שְׁבֻנֶיהָ *habitatores eorum* intelligit laudatus *Pineda* omnia alia animantia marina, quæ illis Rephaim cohabitant, cujuscunque ſint formæ, ſpeciei, magnitudinis. Contentus *Coccejus*, obſcurus, quod notum, Jobi Commentator, recenſione variarum ſententiarum, qua & ego acquieſco.

Job. Cap. XXVI. verſ. 6.

Nudus ante illum extat infernus, neque interitus habet velamentum.

Nudus eſt infernus coram illo, & nullum eſt operimentum perditioni.

DEduxit nos verſiculo præcedenti Jobus in profunda Pelagi, demonſtraturus ſapientiam atque potentiam DEI: nunc, ad eundem finem ducit nos ad intima terræ viſcera, oſtenſurus, quod & eò pertingat usque fulgentiſſimum ſapientiæ diuinæ lumen. In promptu ſunt loca ejusdem tenoris alia tum ſacra, tum profana. *Inferi & perditio coram DOMINO ſunt, quanto magis pectora filiorum hominum?* Prov. XV. 11. ubi pro *inferno*, ut in Textu Jobi, extat vox שְׁאוֹל *ſcheol*, pro *interitu* אֲבַדּוֹן *abaddon*. Hebr. IV. 13. Καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. *Pindari* elegans occurrit locus *Pyth.* 9.

- - - - Κύριον, ὃς πάντων τέλος
Οἶσθα, καὶ πᾶσας κελεύθους,
Ὅσσα τε χθὼν ἠρινὰ φύλλ' ἀναπέμπει, χὤπόσαι
Ἐν θαλάσσᾳ καὶ ποταμοῖς ψάμμαθοι
κύμασι βιπᾶς τ' ἀνέμων κλονέονται.
Χὤ τι μέλλει, χὤ, τι πόθεν
ἔσσεται, εἰν καθορᾷς;

- - - - *certum, qui omnium exitum*
noſti, & omnes vias,
quotque tellus verna folia emittat, quotque
in mari & fluuiis arenæ
fluctibus impetuque ventorum voluantur,
quoque futurum eſt, & unde
futurum ſit, benè perſpicis.

Et *Heſiodus* de perſpicaciſſimo & omniſcio numinis ſupremi oculo, in *Oper. & Dieb.*

Omnia videns Jouis oculus, omniaque intelligens.

Valent gentilium hæc teſtimonia pro demonſtratione omniſcientiæ DEI ex rationis lumine. Quicquid eſt, vel ſubſiſtit, aut DEUS eſt, aut creatura DEI: nam quod eſt cunque, ſubſiſtit aut per ſe, & ex ſe, propriis viribus, aut dependet à cauſa quadam omnipotenti. Ibi conditor, heic κτίσμα. Ens verò illud omnipotens in intellectu ſuo infinito præſentiſſimas habuit jam ante creationem rerum omnium futurarum & creandarum ideas: hi conceptus infinitæ mentis ut fuere liberrimi, ita liberum quoque erat DEO, effectui eos dare, vel non. Sequitur inde, & ex idea entis perfectiſſimi, perſpectas DEO eſſe debere adhuc creaturas omnes, harumque ſtructuram & qualitates: ſiue, eſſe DEUM omniſcium: imo & eſſe unicum: bini ſi forent, unus alteri cogitata ſua occultare poſſet, vel non; ſi prius, neuter foret omniſcius; ſi hoc, non forent omnipotentes, & neuter in utroque caſu foret DEUS. Vid. *Sturm. Theoſoph. Prop.* XVI.

Job. Cap. XXVI. verſ. 7.

Qui aquilonem extendit ſuper inane, & terram ſuſpendit ſuper nihilum.

Qui extendit aquilonem ſuper vacuum, & appendit terram ſuper nihilum.

PHraſes en meteoricas, ſed ſucci plenas, quibus Architectura Diuina deſcribitur applicatiuè ad hanc terram. *Aquilonem extendere ſuper inane, & terram ſuſpendere ſuper nihilum*, idem eſt ac, inædificare nihilo, corporibus adeò tenuibus ac fluidis, quæ ne quidem ſuſtentaculum darent puluiſculo, nedum globo ingenti terr-aqueo. Per צָפוֹן, *tſaphon, aquilonem*, intelligunt Interpretes communiter hemiſphærium cœli ſuperius ſeu ſeptentrionale, prouti id ſeſe inde à Polo arctico extendit, fornicis ad inſtar ſuper תֹּהוּ *thohu*, *inane*,

inane, *vacuum*, atmoſphæram, quæ terram ambit, & pro vacuo communiter habetur, vel nihilo: Speciem veri exhibere poſſet hæc exegeſis ſedenti in medio globi cœleſtis artificialis, quales fuere Weigeliani, & Coluros aſpicienti, prouti hi à Polo verſus Æquatorem reflexi fornicis ſtructuram repræſentant. Sed exemplaris ipſius alia longè eſt ratio: neque video ego, quomodo huc quadrare queat hemiſphærium illud boreale. Loquitur Philoſophus noſter, ut in binis verſiculis præcedentibus proximè, ita & heic, de globo terraqueo, imo terr-aquaëreo, includens ipſum aërem. Jobus proin de DEO prædicans, quod *aquilonem extendat ſuper inane*, intelligit, quantum ego quidem judicare valeo, aëra illum ultimi ſeptentrionis denſum valde atque compreſſum, qui ſeſe continuò in omnes plagas vi legum æquilibrii expandit, & hac ipſa expanſione, tanquam ingenti DEI Creatoris beneficio, animalia, homines & plantas recreat, atmoſphæram purgat, & toti terræ inſignes, nec unquam ſatis laudandos, præbet uſus, elogio Rhetoris noſtri digniſſimos. Notandum heic, increſcere magis & magis aëris denſitatem, prouti accedimus propius ad Polos. Hinc etiam eſt, quod in ſeptentrionalibus illis Regionibus Sol, demerſus licet infra Horizontem, conſpiciatur ſupra eum, magno incolis beneficio: hinc crepuſcula tum matutina, tum veſpertina, illis Regionibus ampliora, & adeò ſplendida, quæ Sole in ſemeſtribus etiam noctibus 23½. gradibus infra Horizontem demerſo terricolis ipſius Poli, ſi qui forent, ſufficiens dare poſſent lumen, etiam abſente Luna. Ita, DEO optimo ſapientiſſimè prouidente, aquilo, צָפוֹן, aër ſeptentrionalis ingentia præſtat beneficia non duntaxat populis borealibus, ſed toti terræ hemiſphærio.

In ſecunda Textus noſtri Pericopa occurrit iterum μετέωρον. תֹּלֶה אֶרֶץ עַל־בְּלִימָה. LXX. ita dant integrum verſiculum: ἐκτείνων βορέαν ἐπ' ἀδὲν, (Aquila, ἐπὶ κενώματι) κρεμάζων γῆν ἐπ' ἀδενὸς. *Terram ſuſpendit ſuper nihilum*, *ſur un rien*: nihil eſt, quod terram ſuſtentet. Haud innatat mari planeticum hoc corpus nauiculæ ad inſtar, quod ſomniauit Thales Mileſius: haud jacet in cauo ſolido veluti ſcypho, quod credidere nonnulli ex Patribus, vel ex hoc principio ſolo Antipodas relegantes extra mundi fines. Non adeſt Atlas, qui ſuis hunc orbem ſuſtineat humeris. Præſtantius longè, ut ſublimius, philoſophatur Jobus, terram conſiderans ut globum in fluidiſſimo medio aëre ſuſpenſum, pendens ne filo quidem vel hilo, verbo, nihilo. Quam veritatem nemo hodie ignorat, in dubium vocat nemo. Si quod aliud nomen eſt dandum huic nihilo, ſi fortè nihilum hoc ſit conuertendum in Ens, eſt id vis undiquaque verſus terram grauitans, à DEI voluntate immediatè pendens. Hoc nihilum ſi quæris, inuenies in centro terræ. Eſt hæc grauitatiua vis terræ non ſolius baſis, ſed commune ſeu vinculum ſeu medium, quo DEUS uniuerſum in ordine ſuo, eoque pulcherrimo conſeruat: quo ſublato in priſtinum illico redigetur Chaos. Audi, quæ huic meo qualicunque Commentario inſuper addunt doctiſſimi Collectores *Biblioth. Hiſt. Philol. Theolog. Brem. Faſcic.* III. *Claſſ.* II. *In confeſſo eſt apud hodiernos Philoſophos omnes, quod in terra cognoſcitur, ſuam habere grauitatem, omne autem, quod grauitatem habet, tendere naturâ ſuâ ad terræ centrum, hoc porrò terræ centrum ab omni latere ambiri globi terr-aquei partibus. Neque ulla dari, aut excogitari poteſt ratio, cur hic terræ globus, tantæ grauitatis moles, in medio aëre liquidiſſimo firmiter compactus hæreat, niſi illa, quod cum omnia ad centrum ſuum tendant, illud ab omni parte terræ particulis cingatur, atque ita terram firmiſſimè inter ſe cohærere oporteat. Centrum itaque terræ totam ſuſtinet, compingit, conjungit terræ molem: illud autem centrum nihil aliud eſt quàm punctum. Punctum autem nullas habet partes, quod Mathematicorum παῖδες norunt: quale exemplar in rebus materialibus nullum datur, quod autem nullas partes habet, reapſe eſt ens rationis, eſt NIHIL. Terra itaque, quæ pendet à centro ſuo, pendet à* NIHILO. *Id quod hîc Jobus teſtatur. Quis non heic admiretur potentiſſimi Creatoris ſtupendam cum ſapientiam, tum potentiam, tanti ponderis machinam ſuſpendentis à* NIHILO. *At quis non pariter Jobum miretur, de hac re ita diſſerentem, ac ſi ſubtiliſſimis noſtræ ætatis Mathematicorum præceptis inſtitutisque fuiſſet imbutus?* Hæc illi ſolidè, ut ſolent, ac piè. Vid. *Bentley Thorheit der Gottslaugn. MSC. mei.* p. 158. *Funcc. Orat. de DEO, Mathematicorum Principe, in Tr. de Colorib. Cœli.* p. 240. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 332.

Job.

Job. Cap. XXVI. verſ. 8.

Qui cohibet aquas in ſuis nubibus, neque nubes rumpitur ab eis.

Qui ligat aquas in nubibus ſuis, ut non erumpant pariter deorſum.

HEic iterum clarè docet Philoſophus, noſtras vias alias eſſe à viis DEI. Nos ſi quid compingimus, colligamus vinculis, funibus, glutine, ferramentis. Sed colligat DEUS *aquas*, vel *cohibet*, δεσμεύει, ſuperiores nempe in expanſo aëreo, in *nubibus*, in oceanis illis pendentibus, natantibus, ſeu volantibus ditiſſima reponens bonitatis ſuæ penuaria, & juſtitiæ armamentaria. Oculis noſtris obuerſantur quotidie conligatæ, & tamen inteſtino motu conſtanter agitatæ nubes. Conſtant namque hæ non tam ex textura aranearum telis ſimili niuoſa, quales finxerat *Carteſius*, ſed potius ex bullulis liberrimè natantibus. Et eſt harum ipſarum bullularum aquearum ſeu tornatio ſeu elaboratio euidentiſſimum ſapientiæ ac bonitatis diuinæ argumentum: quæ ſi non foret, careremus pluuia, niue, nubibus, nebulis. Grauior eſt ſpecificè aqua aëre, & grauior minima quæuis aquæ particula ejusdem molis particula aërea, recaderent proin ſponte ſublati à ventis, calore, aliis cauſis, vapores in terram, ut ad fundum aquæ labuntur protinus ſubtiliſſimi terræ vel limaturæ metallicæ puluiſculi, niſi præcauiſſet ſubtili hoc inuento Princeps Mathematicorum DEUS. Commodior dabitur de diuina hac mechanica loquendi occaſio ad Job. XXXVII. 16. Hac vice id duntaxat obſeruari volo, artificioſiſſimam eſſe colligationem inter particulas conſtituentes bullulam quamuis, ſed & σύνδεσιν, inter bullulas plures nubem aliquam conſtituentes, ne, manentibus his integris, & juxta inuicem natantibus liberè, effundatur pluuia, de qua in ſpecie, aliisue meteoris aqueis, igneisue, loqui videtur Jobus. Imo verò σύνδεσμος eſt, colligatio mutua, imo attractio inter particulas aquæ guttulam conſtituentes. Remota attractionis idea difficile eſt philoſophari de ſpontaneæ guttulæ aqueæ rotundatione, cur hæc, pendula ſi ſit, non elongetur fili ad inſtar, vel menſæ incumbens ſeſe non extendat in latum? Quæſtio hæc videtur exigui momenti, ſed tantæ eſt difficultatis, ut ſubtiliſſimi quique Philoſophi citius detexerint harmoniam totius ſyſtematis ſolaris, quàm fornicatam hanc guttulæ aqueæ figuram. Facile eſt concipere rationem & modum expanſionis bullulæ vaporoſæ aqueæ in formam globi: viam ratiocinio ſternunt veſiculæ, quas ex aqua ſaponata formant pueri: expandit ſe namque aër bullæ incluſus & undique æqualiter, ut non poſſit non prodire figura ſphærica. Sed non quadrat huc ratiocinium hocce, nec ſuffena eſt æqualis ab extra preſſio: neque nodum ſoluit arcta partium guttæ inter ſeſe & cum integra gutta connexio, neque partium externæ ſuperficiei reticularis quædam cohæſio; admotum quippe jacenti ſiue pendenti guttulæ ſalis granum illicò ſeſe diffundit per omnem guttam; ad fundum cadunt corpuſcula grauiora in gutta, ut in omni alia aqua, & ſupernatant leuiora; & tenuis ceræ pellicula imæ guttæ parti applicata mox ad verticem ſurgit. Lege plura hanc in rem in *Jac. Placentini Diſſ. de Barometro* p. 89. *Grauesande Phyſ. Elem. Matth.* P. I. p. 9. qui vel ex hoc guttæ experimento probat *attractionem*, ſeu vim, qua *corpora ad inuicem tendunt, & quæ in ipſo particularum contactu eſt perquam magna, ſubito autem decreſcit, ita ut ad diſtantiam quam minimam, quæ ſub ſenſus cadit, non amplius agat, imo ad majorem diſtantiam ſeſe mutet in vim repellentem, qua particulæ ſeſe mutuò fugiunt.*

Job. Cap. XXVI. verſ. 9.

Qui conſtruxit faciem ſolii, ſuper quod expandit nubem ſuam.

Qui tenet vultum ſolii ſui, & expandit ſuper illud nebulam ſuam.

NOn quadrat heic ſenſus literalis, qui DEUM collocat immediatè ſupra nubes, vel & in cœlo tertio ſupremo, inſidentem throno. Sunt hujusmodi conceptus Ethnicæ Theologiæ conformes magis, quàm Chriſtianæ, vel & rationali, quam ſana dictat ratio. Frequens eſt, de qua impræſentiarum, loquendi formula in Sacris, intelligenda & explicanda θεοπρεπῶς. Sed neque placet *Auguſtini* exegeſis, qui פְּנֵי כִסֵּה *faciem ſolii* explicat per *faciem Solis*, & per conſequens per *conſtructionem* vel occultationem, *faciei ſolii* (LXX. Κρατῶν πρόσωπον θρόνου) Eclipſin Solis. Neque *Nicetæ* & *Vatabli*, qui intelligunt conſtrictionem aëris, qua veluti incarcerati vapores haud cadere poſſint in

forma pluuiæ, pluuiæ proin ſuppreſſionem. Eſt hæc opinio ἀφιλόσοφος. Haud retinetur pluuia conſtrictione aëris, vel collectione nubium, ſed potius aëris expanſione, qua poſſint bullulæ vaporoſæ diuergere ab inuicem, aër ſerenaſcere, Solis radii atmoſphæram penetrare. Senſus omnium naturæ congruus magis hic eſt, quod nubes harumque expanſio, vel contabulatio, impediat proſpectum in cœlum aſtriferum, quod θρόνος vocatur τῦ ΘΕΟΥ, Matth. V. 34. idque cœlum occultet. Conſtat id ex ſequentibus *ſolium* verbis, *ſuper quod expandit nubem ſuam.* Meminit & Jobus XXXVI. 29. *expanſarum nubium*, hasque egregiè comparat tentorio, ut & Dauid aulæo, vel tabulato. *Cœnacula ſua contignauit in aquis. (Tegit aquis ſuperiora ejus.)* Pſal. CIV. 3. Vulgata pro *nube* habet *nebulam*, quæ eodem cum illa redit. Id ipſum Meteoron, quod in ſuperiori aëre nubes vocatur, in imo nebula audit. Quamuis pro nunc Lunam cum *Auguſtino* non ponamus mediam inter Solem ac terram, affirmare tamen poſſumus, quod nemo non nouit, nubibus atque nebulis ſæpe nec parum infringi, infirmari, occultari Solis lumen. Quàm ſæpe, præſertim hyeme, adſpicitur per nebulam inſtar panni albi expanſi? Neque impediunt Meteora hæc aquea duntaxat aſpectum fulgentiſſimi corporis, ſed quoque vires ardentiſſimi in hæc terræ aërisue inferiora, hyeme cumprimis, conglaciatis bullulis, radiosque illapſos reflectentibus.

Job. Cap. XXVI. verſ. 10.

Terminum præſtituit aquis, dum conſummentur lux cum tenebris.

Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.

POteſt locus hic intelligi de omnibus omnino aquis, ſuperis & inferis, quibus, nubibus, oceanis, fluminibus, fontibus, *præſtituerit* DEUS *terminum*, חק *chok*, πρόσταγμα, *præceptum*, limites, quos transgredi nequeant. Nonne, ſi plures haberemus nubes, aër foret frigidior juſto, abundantior pluuia, nix, conſtitutiones anni humidæ nimis, ſteriles, mortiferæ, Regiones integræ exundationibus obnoxiæ? ſi pauciores, tempora ſicciora, calidiora, ſanitati hominum, animalium & vegetabilium inimica? Par eſt *maris* ratio, ad quod in ſpecie digitum intendit Jobus, conſentientibus omnibus penè Interpretibus. *An me non metuitis, ait DOMINUS? an à facie mea non contremiſcetis, quum poſuerim arenam terminum mari, idque perpetuo decreto,* חֻקַּת־עוֹלָם ſtatuto ſeculi, *ne transgrediatur eum; ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt: tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum. (Me ergo non timebitis, ait DOMINUS, & à facie mea non dolebitis? qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt: & intumeſcunt fluctus ejus, & non tranſibunt illud.)* Jer. V. 22. *Quum poneret mari legem ſuam, & aquis, ne transgrederentur littus ſuum. (Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.)* Prov. VIII. 29. Sunt ita in æquilibrio aquæ omnes, ſuperæ nubes, inferæ, maria, flumina, aquæ abyſſinæ, nam & *conſtituit DEUS globum ſuper faciem abyſſi, (certa lege & gyro DEUS vallabat abyſſos.)* Prov. VIII. 27. Mutantur hæ aquæ omnes in momenta, mutant inter ſe æquilibrium, & tamen ſeruant. Commoda heic ſeſe offert de maris limitibus loquendi occaſio, & cur id ſe ſuper terram non effundat. Perſuaſi fuere priſcæ Eccleſiæ Patres, qui plus pietatis habebant in corde, quàm Philoſophiæ in mente, congeſtas veluti in cumulum aquas oceani miraculo retineri, ne cadant, terram aliàs inundaturas. Et id inde à mandato DEI, & vi ejus, Gen. I. 9. *Congregentur aquæ ſub cœlis unum in locum, ut appareat continens. (Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum unum: & appareat arida.)* Lege *Baſilium Homil.* 4. *Ambroſium L. III. Hexaem.* c. 2. & 3. *Chryſoſtomum, Nazianzenum, Theodoretum*, alios. Sufficiant in teſtimonium *Nazianzeni* verba: *Maris tum magnitudinem, tum tranquillitatem, tum utriusque rei vim admiratur: Quanam ratione ſolutum finibus ſuis nunquam excedat? Quid illud contineat? quidnam deuinctum teneat? Quemadmodum cunctos excipiat fluuios, & vis nihilominus aquæ ſit eadem? Et quidem quemadmodum terminus ſit arena huic tanto elemento, aut ipſe ignoro omninò, (quamuis Phyſici & ſapientes mania quædam dicere habeant, qui cum hæc ipſa credunt ſe habere cogitatione percepta, reuera mare ipſum cyatho metiuntur,) aut ſi mihi paucis ſit è Sacris Scriptis philoſophandum, & id, quod longis diſputationibus probabilius & verius eſt, naturæ humidæ hoc unum vinculum eſſe affirmarim, præceptum; circumdedit ſuper faciem aquæ.* Judicet æquus rerum æſtimator quilibet, annon εὐπεπτα magis ſint, quæ habet *Cicero II. de Nat. Deor. Mare quum ſupra terram ſit, medium tamen locum expectans, congregatur undique æquabiliter: neque redundat, neque effunditur.* Hodie nemo adeò craſſi eſt & hebetis ingenii, qui illi veterum Patrum ſententiæ premat pollicem. Certo eſt certius, mare, licet ex opticis cauſis in montem aſſurgere videatur, inferius eſſe

eſſe omni ſuperficie terræ, imo depreſſius ipſis littoribus. Attamen manet inconcuſſæ veritatis Jobi effatum, *terminum præſtituit aquis*, preſſius vernacula, *den Waſſeren hat Er ihre Marchen wie mit einem Circkel geſetzet*, poſt LXX. qui habent ἐγύρωσαν, nam & verbum חג *chag*, *circino deſcripſit*, deriuatur à radice חוג *orbis*, *pila*, unde forſan Germanorum *Kugel*, nos Helueti exprimimus *Chugel*. Format ſanè mare globum cum terra, ſed cum imis littoribus mari adſitis, non cum montoſis terræ prominentiis. Id *Senecæ* verbis *Quæſt. Nat.* L. III. c. 28. eſt *in unius æqualitatem pilæ coire*. Idem proin eſt mari terræque centrum. Et eſt terræ globus mari perfluus, & circumfluus.

Sunt ex Interpretibus, qui Jobi verba applicant in ſpecie ad *æſtum maris*, & videtur *Coccejo in Job.* p. 170. exegeſis hæc fundata in ſequentibus proximè verbis עַד־תַּכְלִית אוֹר עִם־חֹשֶׁךְ *usque ad perfectionem lucis cum obſcuritate*: noſtra Latina vertit, *dum conſummentur lux cum tenebris*, Germanica, *bis Tag und Nacht ein Ende nehmen*. Nemo non facile videt, parum facere hæc verba ad confirmandam *Cocceji* ἑρμηνείαν, & idem ſignificare ac, quamdiu perſtiterit mundus, dum hominum genus eſt, dum viciſſitudines erunt dierum atque noctium.

Lucida dum current annoſi ſidera mundi:
Oceanus clauſum dum fluctibus ambiet orbem;
Lunaque dimiſſos dum plena recolliget ignes:
Dum matutinos prædicet Lucifer ortus;
Altaque cœruleum Nerea neſciet arctos.

Seneca in Oedip. Act. 2. & *Herc. Oet. Act.* 4.

Vere dum flores venient repenti,
Et comam ſyluis hyemes recident,
Vel comam ſyluis reuocabit æſtas,
Pomaque autumno fugiente cedent.

Coccejus verba Textus ita reddit, *usque ad finem lucis cum tenebris*, & per *finem lucis* intelligit plenum Lunæ, ſi plena eſt, lumen, per *finem tenebrarum* nouilunium, quanquam & inuersè dicere liceat, finem lucis eſſe Lunam nouam, finem tenebrarum plenam. Anſam *Coccejo* ita judicandi dedit experientia, quæ æſtum maris fortiſſimum exhibet in nouilunio ac plenilunio. Diducerem hæc amplius, ſi perſuaſum mihi foret, ut non eſt, intendiſſe Jobum digitum ad æſtum maris.

Job. Cap. XXVI. verſ. II.

Columnæ cœli concutiuntur, & ſtupefiunt ab illius increpatione.

IN conſpectum heic & conſiderationem veniunt עַמּוּדֵי שָׁמַיִם, *columnæ cœli*. Hæ ſi Atlantes ſint, Philoſophis æque ac Aſtronomis, Eruditis & Idiotis ſunt ignotæ prorſus: quærendæ in literali ſenſu, applicatiue ſaltem ad cœlum terram ambiens, aëreum, in *nihilo* illo, *ſuper quod terra eſt ſuſpenſa*. Job. XXVI. 7. Ab hoc literali ſenſu ſi diuertamus ad metaphoricum, facile cum Veteribus ex Paganiſmo Scholaſticis inueniemus genios illos, quibus Planetarum circumrotatio eſt concredita, vel ſaltem cum Doctoribus Chriſtianis, *Gregorio*, *Philippo*, *D. Thoma Angelos*, qui & *Origeni*, *Chryſoſtomo*, *Theophylacto* ſunt δυνάμεις τῶν οὐρανῶν. Matth. XXIV. 29. Sed quibus columnis cœlum ornari potius volunt quàm fulciri. Tutius ibimus, ſi literalem inter & figuratum ſenſus nauigantes per columnas cœli intelligamus, vel cum *Pineda in Job.* P. II. 364. totius mundi συνδέσμους, ſiue harmoniam & nexum, vel cum *Zimmermanno Script. S. Coperniz.* p. 54. axes terræ, aliorumue planeticorum corporum, vel cum *Coccejo in Job.* p. 171. atmoſphæram, cui vel uni columnæ, vel infinitis vortex reliquus terræ incumbit, vel cum aliis montes, quibus aër ſuſtentatur.

Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent ad nutum ejus.

Norunt Sacri Codicis Interpretes, locum allegatum ſupra Matth. XXIV. 29. αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, varias admittere interpretationes, & forte omnem complecti uniuerſi διακόσμησιν, aërem, montes, cœlum, terram, quod omne ſyſtema *concutitur*, & *ſtupefit à DEI increpatione*. *Virg. Æn.* 9.

Nutu tremefecit Olympum.

Notum Diis olim erecta fuiſſe Templa & Altaria in montibus. *Seneca* in *Herc. Oet. Act.* 3.

Hic rupe celſa, nulla quam nubes ferit,
Annoſa fulgent Templa Cœnei Jouis.

Teſtis eſt in noſtris vel Regionibus, vel limitibus *S. Bernhardi mons major*, qui tranſitum præbet ex Valleſia in Vallem Auguſtam, dictus olim *Mons Jouis*, *Mons Jouius*, *Alpes Penninæ*, *Pœninæ*, *Peninæ*, *Deo* ſcilicet *Pennino* & *Joui* in honorem: *Mons* item *Martis*, vel *Maggiana*, ex Valleſia ducens in Vallem Seſſitim, ut alios taceam, de quibus *Oreographia* mea *Heluetiæ*. Columnæ cœli ſi montes ſint, per illarum *concuſſiones* intelligere commodè poſſumus caſus

montium, vel terræ motus, in montoſis Regionibus haud infrequentes, terrifici incolis & fatales, quoniam fugæ nullus eſt locus. Audi pulchrè diſſerentem *Senecam Nat. Quæſt.* L. VI. c. 1. *Quid enim cuiquam ſatis tutum videri poteſt, ſi mundus ipſe concutitur, & partes ejus ſolidiſſimæ labant? ſi quid unum immobile eſt in illo, fixumque, ut cuncta in ſe intenta ſuſtineat, fluctuat? ſi, quod proprium habet, terra perdidit, ſtare: ubi tandem reſident metus noſtri? Quam latebram proſpicimus, ſi orbis ipſe minas agitet? A tempeſtate nos vendicant portus: Nimborum vim tecta propellunt: aduerſus tonitrua & minas cœli ſubterraneæ domus. In peſtilentia mutare ſedes licet: Sed hoc malum ineuitabile.* *Aëri* ſi inſcripſeris columnarum cœli titulum, erunt *concuſſiones* Typhones illi & Orkanes, & יִתְמְהוּ, *ſtupent, malacia*, qualis ſubitanea illa ab increpatione CHRISTI. Vernacula noſtra habet *zitteren*, poſt Chaldaicam רַתְתִין *rathithin, trepidant*, & LXX. ἐξέστησαν. Significat aliàs radix תָּמַהּ *ſtuporem mentis*, neſciæ, quo ſe vertat, ex occurſu rei haud præuiſæ, terroris & periculi plenæ. Vid. *Zimmermann. Script. S. Coperniz.* p. 54.

Job. Cap. XXVI. verſ. 12.

Sua potentia (a) ſcindit mare, & intelligentia ſua compeſcit ejus ferociam.

(a) Raga enim Chaldæus interpretatur proſcindere, id eſt, fluctibus turbare. Aliqui tamen intelligunt, tranquillum reddere.

In fortitudine illius repente maria congregata ſunt, & prudentia ejus percuſſit ſuperbum.

EXprimit radicale verbum רָגַע *raga* perbellè operationem DEI in mare, ſiue explicetur illud per *disrupit, disruptus, fiſſus fuit*, quo ſenſu ſumitur & Job. VII. 5. *cutis mea rupta eſt*; ſiue per *quieuit, quieſcere fecit*, הִרְגִּיעַ *quieſce*. Jer. XLVII. 6. Nam DEUS ut exagitat in fluctus enormes, ita idem ad quietem redigit momento, pro lubitu. Utrumque omnipotenti nutu præſtitit DEUS eo tempore, quo *aquæ* fuere *congregatæ in unum locum*. Gen. I. Quapropter Vulgata Textum noſtrum reddit ita, *in fortitudine illius repente maria congregata ſunt*, & plerique eorum Interpretum, qui Vulgatam ſequuntur, applicant Creationi, aliis interim intelligentibus malaciam poſt tempeſtatem ſæuam. Ita & LXX. ἰσχύϊ κατέπαυσε τὴν θάλασσαν, *virtute ſedauit mare*. Ita CHRISTUS ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. Matth. VIII. 26. *Tu poteſtatem exerces in faſtum maris, quum attollit fluctus ſuos, tu compeſcis eos. (Tu dominaris poteſtati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.)* Pſal. LXXXIX. 10. Luce plus indigent verba ſequentia וּתְבוּנָתוֹ מָחַץ רָהַב *& in intelligentia ſua percuſſit ſuperbiam*. Noſtra Latina, *& intelligentia ſua compeſcit ejus ferociam*: Vernacula, *und mit ſeiner Fürſichtigkeit ſchläget Er die ſtoltzen (Wellen.)* Eſt רָהַב terminus vagus, notans *eleuationem, ſuperbiam*, ſed & *robur, fortitudinem*, ut liberum ſit Interpretibus addere ſubſtantiuum. Sunt, qui diabolum intelligunt, aliosque malignos dæmones, perſuaſi, poſſe hos, permittente DEO, mare in feroces eleuare fluctus. *Deodatus* & alii volunt, intendi digitum ad tranſitum illum Iſraelitarum miraculoſum per mare rubrum; ſi hæc valet interpretatio, erit Pharao ſuperbus ille, quem DEUS percuſſit. LXX. & qui eos ſequuntur, volunt Tyrannum illum maris *Cetum*, ἐπισχήμῃ δὲ ἔρρωται τὸ κῆτος, ſed *Symmachus* habet, συγκλᾷ ἀλαζονείαν, *confringit arrogantiam*. Ibimus forte tutiſſimi, ſi rectiſſima via cum Vernacula noſtra intelligamus tumidos & frementes maris fluctus, qui agmine veluti facto intentant ſæua pericula nautis, *die ſtoltzen Wellen des Meers*; Subſcribit & *Pineda*, qui paſſim Tigurinam noſtram laudat. Ita legimus Zach. X. 11. *Tranſibit per mare anguſtum, in freto fluctus percutiet, & exareſcent omnes profunditates fluminis. (Tranſibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis.)* Et en egregium Regii Pſaltis in hunc Jobi Textum commentarium! Pſ. CVII. 25. 29. *Suo imperio ciet ventum procelloſum, qui alte fluctus ipſius attollit. — Sedata tempeſtate reddit mare tranquillum, ut deſinant fluctus, quibus jactabatur. (Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ: & exaltati ſunt fluctus ejus. — Et ſtatuit procellam ejus in auram: & ſiluerunt fluctus ejus.)* De maris his fluctibus hac occaſione monendum, non aſſurgere, ut montes. ὑπερβολὴν amant Poëtæ, amant & ex itineribus per maria factis reduces. In Mediterraneo Mari inter Magellonam & Peyrole non ſurgunt altius, quàm 7. pedes ſupra maris horizontem, in oris Prouinciæ ad 5. & allidentes ad ſcopulos 7. Dimenſionem hanc illis dat ex certis Obſeruationibus Ill. Comes *Marſiglius* in *Hiſtoria Maris*, vid. *Hiſt. de l'Acad. Roy.* 1710. p. 29.

Neminem ſubeat admiratio, ſi in tota Scriptura Sacra imperium maris, de quo dudum certarunt reges terræ, tribuatur ſoli DEO. *Fecit* DOMINUS *mare*. Exod. XX. 11. Neh. IX. 6. Act. IV. 24. DOMINI *eſt mare, nam fecit illud.*

Pſal.

IOB. Cap. XXVI. v. 13.
Deus fulminans.

Buch Hiob Cap. XXVI. v. 13.
Der Stral-schiessende Gott.

I. G. Pintz sculp.

Pſal. XCV. 5. *Congregat aquas maris ut cumulum, reponit in penetralia abyſſos.* (*Congregans ſicut in utre aquas maris: ponens in theſauris abyſſos.*) Pſal. XXXIII. 7. *Poſuit mari legem ſuam, & aquis ne transgrederentur littus ſuum, quum conſtitueret fundamenta terræ.* (*Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos: quando appendebat fundamenta terræ.*) Prov. VIII. 29. *Poſui arenam terminum mari, idque perpetuo decreto* (juxta leges à me in natura conditas) *ne transgrediatur eum: ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt; tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum.* (*Poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt; & intumeſcent fluctus, & non tranſibunt illud.*) Jer. V. 22. Eſt proin mare inſtrumentum in manu DEI, quo utitur benignus & juſtus, gratioſus & iratus. *Sola increpatione exſiccat pelagus.* Jeſ. L. 2. Nah. I. 4. Et en, ut exercuit ſupremum hoc ſuæ dominationis jus in tranſitu illo Iſraelitarum per mare rubrum miraculoſo, quo *mutauit mare in aridam.* Pſal. LXVI. 6. Exod. XIV. 21. *Increpuit mare, ut exareſceret, ac traduxit eos per abyſſum, tanquam per deſertum.* (*Increpuit mare rubrum, & exiccatum eſt: & deduxit eos in abyſſis, ſicut in deſerto.*) Pſ. CVI. 9. *Exiccabat mare aquas abyſſi immenſæ, pelagi profunda peruia fecit, ut tranſirent redempti.* (*Siccauit mare aquam abyſſi vehementis, poſuit profundum maris viam, ut tranſirent liberati.*) Jeſ. LI. 10. En ut tremebundi nautæ agnoſcunt ſummum hoc in elementum furioſum jus, tunc, ubi *increpat DOMINUS mare, ut tumultuentur fluctus ejus.* Jeſ. LI. 15. Et iterum, ſi increpatione ſua ferociam maris ſedat, & ſtupore pleni exclamant mortales: Ποταπός ἐϛιν ἕτος, ὅτι καὶ οἱ ἀνέμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακέκσιν αὐτῷ; Matth. VIII. 26. 27. Marc. IV. 41. Luc. VIII. 24. 25.

TAB. DXX.

Job. Cap. XXVI. verſ. 13.

Suoque Spiritu adornauit cœlos, (&) manus ejus formauit (a) ſerpentem vectem.

Spiritus ejus ornauit cœlos; & obſtetricante manu ejus, eductus eſt coluber tortuoſus.

(a) Significat ſtellarum ſitum, qui draconem figurat concludentem urſam majorem & minorem.

JObo eadem, quæ Dauidi, mens. Pſal. XXXIII. 6. *Verbo DOMINI cœli facti ſunt, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum.* Quod Dauidi eſt exercitus cœlorum, id Jobo ſunt eorundem ornamenta, fixæ nempe & erraticæ. De hoc nulla eſt lis. Sed multa de נָחָשׁ בָּרִחַ *nachaſch bariach, ſerpente fugace, ſerpente vectis.* Hunc quærunt nonnulli in cœlo, alii in terra, in mari, aëre, inferno alii. Sunt namque, qui volunt, digito veluti monſtrarier ſerpentem illum ἀρχαῖον, qui cluet δράκων μέγας πυρρὸς — ἕτε ἡ ἀρὰ σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀϛέρων τῦ ἀρανῦ. Apoc. XII. 3. 4. Qui cœli culmina ſcandunt, neſcii ſunt ipſi, vel dubii, quò ſe vertant. Quidam cum Latina noſtra intelligunt *urſam majorem & minorem*, quæ binæ conſtellationes nomine *draconis* veniunt. Placet aliis *via lactea*, faſcia alba per totum cœli ambitum ſerpentis inſtar protenſa, quæ teleſcopiis viſa eſt innumerarum ſtellularum congeries. *Bezæ* Exegeſis hæc eſt: *Cœlos illa inenarrabili pulchritudine exornauit, & ſpiræ illæ ſuis gyris undique cœlos ſerpentium inſtar percurrentes ſunt opus manibus ejus tornatum.* Quæ interpretatio fauere poſſet Tychonico Syſtemati, in quo Planetarum orbitæ & motus ſunt ſerpentiformes gyri: quanquam non vidi hactenus, qui Jobi hunc Textum Syſtemati huic applicet. Qui abyſſos maris ſubeunt, inueniunt duce *Coccejo in Job.* p. 171. *Balænam*, ſerpentem veluti rigidum, rectà extenſum, *vectis* ad inſtar, ad differentiam *ſerpentis tortuoſi.* Occurrunt ambo hi ſerpentes Jeſ. XXVII. 1. *In die illa viſitabit DOMINUS gladio ſuo duro, grandi & robuſto, Leuiathan ſerpentem vectem* נָחָשׁ בָּרִחַ, *& Leuiathan ſerpentem contortum* נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן *& trucidabit draconem, qui in mari eſt.* (*In die illa viſitabit DOMINUS in gladio ſuo duro, & grandi & forti, ſuper Leuiathan ſerpentem vectem, & ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum, & occidet cetum, qui in mari eſt.*) Creaturam viuentem, non ſidus ſeligit magnus Theologus, quia in ſtellam non quadrat, *viſitari gladio. Pineda in Job.* P. II. 367. tandem ſerpentem vectem quærit & inuenit in atmoſphæra, *fulmen* intelligens, Meteorum fugax, quod ſerpentiformibus tractibus celerrimo motu trajicit aëra.

Mobilitas autem ſit fulminis, & grauis ictus,
Et celeri ferme pergunt ſic fulmina lapſu,
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.

Non igitur multis offenſibus in remorando
Hæſitat, hanc ob rem celeri volat impete labens.

Lucret. Lib. VI. & *Senec. Nat. Quæſt.* L. II. c. 28. *Ignes aër transuerſus agit. Magna vi illos excuti argumentum eſt, quod obliqui feruntur, & prærapida celeritate. Apparet illos non ire, ſed projici.* Hinc & Poëtis *fulmina* dicta *obliqua.*

Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis?

Seneca in Thyeſt. Act. 2. *Fulmina* ſanè tanquam DEI producta & ἀπὸ μηχανῆς tela credidit antiquitas ſacra atque profana. Pſal. XVIII. 15. & Habac. III. 11. nominantur *ſagittæ* DEI. Joui à Gentilibus fulmen datum in manus, & ſummus hic ipſe Ζεὺς cluet Κεραύνιος, ἐμβρόντιος, *fulminans, fulgurator, tonans;* & ipſa Jouis ales, Aquila, fulmen unguibus tenet in Nummis. *Manilius:*

Aſſueti volitans geſtat ſeu fulmina mundi
Digna Joue & cœlo, quod ſacris inſtruit armis.

Ex innumeris antiquitatis teſtimoniis producam pauca.

A. Nummus eſt à Seleucenſibus percuſſus cum capite Seleuci conditoris ex una, & fulmine ex altera parte. Conſtat namque vel ex *Heſychio*, Jouem Ceraunii nomine Seleuciæ fuiſſe cultum, Κεραύνιος, ἐμβρόντιος, καὶ Ζεὺς ἐν Σελευκίᾳ. In aliis Nummis occurrit inſcriptio ipſa ΖΕΥΣ ΚΕΡΑΥΝΙΟΣ, & fulmen menſæ impoſitum.

B. Nummus maximi moduli ex Regis Chriſtianiſſimi Gaza, percuſſus ab Epheſiis ſub Antonino Pio.

C. Nummus maximi moduli ex eadem Gaza ſub Vero.

D. Nummus dicti moduli ex eadem Gaza ſub Commodo.

Celeberr. *Haſæus* in ſuo *Leuiathan* p. 107. per נָחָשׁ intelligit *Crocodilum*, oblongi corporis, longæque & mobilis caudæ animal, hominibus infeſtum & terribile, cui quadret בָּרַחַ, ſiue id notet fugacem, fugitiuum, ſiue vectem, ſiue rectum. Eſt quippe ille *fugax contra inſequentes*, ut *Plinius* ait, *fugax audaci*, ut *Seneca*, ſimilis *vecti*, ligno tereti, oblongo, jacens perſæpe inſtar trunci arboris dejectæ, incautos inuaſurus, *rectus*, in oppoſitione ſerpentum vel draconum in ſpiras ſe & gyros contorquentium.

Quæcunque tandem valeat circa Jobi נָחָשׁ בָּרַחַ interpretatio, ſeu pientiſſimi Philoſophi ideæ volitarint in cœlo æthereo, ſeu aëreo, ſeu aquis, certum id ſemper manet, ex omnibus operibus recenſitis prolucere fulgentiſſimis radiis Creatoris Optimi Ter Maximi infinitam & ſapientiam & potentiam, quorum attributorum demonſtratio palmarius eſt noſtri Scriptoris ſcopus.

Job. Cap. XXVI. verſ. 14.

Atque iſta duntaxat extrema ſunt viarum ejus: & quantulam portionem audiuimus de iſto negotio? Quis autem tonitru potentiæ illius cogноſceret?

Ecce, hæc ex parte dicta ſunt viarum ejus: & cum vix paruam ſtillam ſermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

EST utique id, quod hactenus Jobus in ſcenam protulit de magnificis DEI operibus, & quod dicturus eſt porrò, minima pars eorum, quæ dici poſſent, קְצוֹת דְּרָכָיו *partes, oræ, extrema viarum ejus*, μέρη ὁδῶν αὐτοῦ LXX. Lineamenta duntaxat quædam, & tenuia indicia. Ut Pictor protographiam quandam in chartam projicit, picturam dehinc magis elaborat & magis, nunquam tamen ita exarabit perfectè, ut exemplari ipſi omnibus numeris & partibus reddatur æqualis. Ita licet & nobis, imo verò incumbit, experientiâ duce, & ſeria meditatione præuia de μεγαλείοις ΘΕΟΥ loqui & ſcribere, & id quidem, quod nos inſtigare poteſt & debet ad deprædicandas Ter Optimi, Ter Maximi Creatoris laudes. Verùm in altera demum vita, caligine oculis ſublatâ, comparebit clarius longe τὸ θεῖον operum DEI, intima, quæ nunc nos latet, διακοσμήσεως ſtructura, & tam perfectè, quàm quidem intellectus noſter finitus capere poterit, imo DEUM ipſum contemplabimur oculis glorificatis. Quod nunc philoſophamur, loquimur, ſcribimus, percipimus, inquirimus, & quod acutiſſimi Philoſophi indagarunt cunque, eſt שֶׁמֶץ דָּבָר *ſchemets dabar, puſillum verbum, ſuſurrus, parua ſtilla ſermonis*, LXX. ἐκμὰς λόγε, ubi Scholiaſtes, ἐξεπλάγημεν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, *obſtupuimus ſuper iis, quæ dicta ſunt, quæ tamen tanquam ſtilla ſunt immenſi illius abyſſi;* & *Symmachus* ψιθύρισμα τῶν λόγων αὐτε. Nam, inſit porrò Jobus, *quis tonitru potentiæ illius cognoſce-*

Iob. Cap. XXVII. v. 3.
Halitum vitamque dat Deus.

Buch Hiob Cap. XXVII. v. 3.
Gott gibt Leben und Athem.

I. A. Fridrich sculps.

gnoſceret? id eſt, magnitudinem ſuæ potentiæ, vel, maximam ſuam potentiam, ut גְּבוּרוֹת יֶשַׁע *fortitudines ſalutis*, Pſ. XX. 7. ſunt ſumma ſalus. Non magis ſufferre poſſumus, quamdiu corpus hocce caducum unitum eſt animæ noſtræ in hac vita, ſplendidiſſimam ſapientiæ diuinæ lucem, potentiæque vim penetrantiſſimam, quàm Iſraelitæ illi audire tonitrua DEI altitonantis. Proportio adſit oportet inter objectum ſenſibile, & organum viſus, auditus, ita & inter capacitatem mentis, & id, quod percipi debet. Finitum, quæ regula eſt Logicorum, infiniti non eſt capax. Extendit ſeſe impotentia hæc per totam Phyſicam, ubi hactenus fuit, & erit in poſterum, maxima pars eorum, quæ ſcimus, minima eorum, quæ ignoramus. Confitemur ignorantiam hanc noſtram occaſione tonitru & fulminis. Adæquatum equidem magis format conceptum comparatio Pyrotechniæ humanæ, tum ſeriæ, tum jocoſæ, cum illa Diuina, nubium ſuperiorum in inferiores caſus, quem ſibi finxit *Carteſius*, vibratio tremula aëris aliorum, magis, inquam, quàm eruptio accenſorum halituum è nubibus, quàm producebant Veteres, ferri igniti in aqua extinctio, quam in ſcenam protraxere *Anaxagoras*, *Empedocles*, *Diogenes*, *Plinius*, ſed minimè ſuffenum.

TAB. DXXI.

Job. Cap. XXVII. verſ. 3.

Dum in me halitus erit, & flatus DEI in naſo meo.

Quia donec ſupereſt halitus in me, & Spiritus DEI in naribus meis.

PAri ambulant paſſu Jobo *halitus* & *vita*, & rectè: reſpirat homo, quamdiu viuit, & viuit, dum ſpirat. Eſt *reſpiratio* adeò nobilis actio, ut ab ea vita immediatè pendeat, vitalis, hominis nempe utero materno excluſi, nam in tenebricoſo hoc carcere per nouem viuimus menſes absque reſpiratione. Follis, quo ſpiramus, inſpiramus & expiramus, &, qui reſpirationis eſt ſcopus, ſanguinem craſſum iterum attenuamus, & ex venoſo arterioſum reddimus, ad nouam circulationem aptum, eſt *pulmo*; ſed follis infiniti prorſus artificii, ex innumeris conſtans veſiculis, diuina arte formatis, adjutus rotarum loco, vel appenſorum ponderum, quæ in perennibus follibus obſeruare licet, mira thoracis, coſtarum, diaphragmatis, muſculorum reſpirationi inſeruientium, ſtructura. Sed nemo facilè conceptum ſibi formabit genuinum de Antlia hac infiniti artificii pneumatica, niſi mechanicæ, quam docemus hodie, Anatomiæ & Medicinæ peritus, harum alarum beneficio volare ſecurè licet ad cognitionem Altiſſimi παντοκράτορος, qui non ſolùm *creauit cœlos*, *& extendit eos*, *& expandit terram & germina ejus*, ſed (obſerua, amice Lector, nexum maximorum illorum operum DEI cum reſpiratione, & inde pendente vita hominis) *& reſpirandi vim tribuit populo eam inhabitanti, & ſpiritum his, qui verſantur in ea; (creauit cœlos, & extendit eos: firmauit terram, & quæ germinant ex ea, dedit flatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam;)* Jeſ. XLII. 5. ut proin quamdiu Spiritus hos reget artus, quamdiu *in nobis halitus*, *& flatus DEI in naſo noſtro*, non poſſimus non deuotiſſimis depræ-dicare laudibus halitus noſtri Creatorem & Conſeruatorem optimum, imo reſpirationis omnis, absque qua nullum animantium genus, in terra, aquis, aëre, imo nec plantæ viuere poſſunt, Authorem ſapientiſſimum atque potentiſſimum. *Laudet DOMINUM omne, quod ſpiritum trahit.*

Inſpiciamus, agedum, infiniti artificii machinam hancce propius. Eſt thorax cauitas elliptica, formata ex coſtis arcuatis, ſuccincta intus pleurâ, ab imo ventre diſtincta per diaphragma. Coſtis interjacent muſculi intercoſtales, qui ſi in actione ſint, quæ contractio eſt, coſtas ſurſum trahunt verſus clauiculam, tanquam punctum fixum. Dictis jam muſculis in contrapondio ſunt coſtæ ipſæ, nitentes deorſum propria ſua grauitate, ſed & deorſum tractæ à latiſſimi dorſi proceſſibus. Sunt hi Antagoniſtæ in æquilibrio præcisè, & operantur alternatim, prout huic illiue potentiæ adjicitur tantillum. Fit autem hoc inprimis ope ſanguinis ex muſculis intercoſtalibus in Venam Azygon reflui. En quomodo! Surſum tractis coſtis ab intercoſtalibus, qui actionem ſuam debent fluido nerueo, ampliatur thorax: irruit aër externus frigidior in pulmones per tracheam, inflantur pulmones, premitur ab inflatis pulmonibus vena Azygos, exprimitur ſanguis in eo contentus in venam cauam, ſed & pellitur retrò ad valuulam Azygos venæ, quam claudit, usquedum nempe ſeſe euacuauerit ἄζυγος in cauam. Quamdiu valuulæ clauſæ manent, ſtagnare cogitur ſanguis in intercoſtalibus, expandentur arteriæ intercoſtales, retro-

pulſo fluido nerueo. Ita ſubſident coſtæ, anguſtabitur thorax, redibit ſanguini circulus, ſpiritibus animalibus, intercoſtales animantibus, vigor, eleuabuntur denuò coſtæ. Atque ita, quod videmus, reciprocans hæc inſpiratio & expiratio dependet partim à ſtructura partium ſolidarum, pulmonum, coſtarum, muſculorum, partim ab exquiſito ſanguinis & ſpirituum animalium æquilibrio. Addere poſſem inſuper, ſi per tempus liceret, reciprocationem inter diaphragma & muſculos abdominis. Fuſius hæc omnia & perdoctè explicat *Ström. Nov. Theor. Mach. Animal.* p. 52. 56. &c. Legatur cumprimis Cl. *Dan. Bernoullii Diſſ. de Reſpiratione.* Baſ. 1721.

Pro planiori rerum dictarum intellectu è re erit ſiſtere heic & contemplari præcipua ſaltem reſpirationis organa.

Fig. I. exhibet thoracis oſſa, coſtas tum veras, tum ſpurias, ſternum, clauiculam tum ſterno tum ſcapulæ nexam. Lubuit ſimul depingere unum ex intercoſtalibus muſculis & ſubclauium, qui muſculi coſtas attollunt.

Fig. II. Pulmones à parte anteriore, ubi videre licet laryngem, aſperam arteriam, thymum, diaphragma.

Fig. III. Thorax apertus, & in eo ſpeciatim ſitus venæ ſine pari, cauæ & arteriæ magnæ.

Job. Cap. XXVII. verſ. 18.

Ædificat domum ſuam ut tinea, utque cuſtos (hortorum) conſtruit tugurium.

Ædificauit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit umbraculum.

EST facilis, quam Jobus adhibet, Allegoria. עָשׁ *aſch*, *tinea*, σής LXX. habitat in corroſo à ſe ipſa veſtimento, ſeu ligno. Corruit habitaculum hocce quouis fere momento, toties nempe, quoties ſeſe mouet animalculum hoſpes. Extruit proin ſemper tinea, & deſtruit ſemper. Ita, quem veſana cupido poſſidendi plurima ſtimulat, auarus, injuſtus, arrodit continuò bona, famam proximi, habitat inter opes ipſe mendicus opum, non conſiderans ruinam ædificii, cui in momenta eſt obnoxius: imo ejicitur tandem, poſtquam corraſit aliquandiu, ut tinea, nido ſuo, *ſepultura aſini ſepelietur*, ut Jehojakimus ille, *lacerus & abjectus extra portas Jeruſalem. (Sepultura aſini ſepelietur, putrefactus & projectus extra portas Jeruſalem.)* Jer. XXII. 19. Audi interminationem huic ipſi tineæ regiæ factam v. 13. 14. *Væ ædificanti domum ſuam non cum juſtitia, & cœnacula ſua non cum judicio, qui utitur ſeruitio proximi ſui gratis, & opus ſuum ei non reddit. Qui dicit: Extruam mihi domum amplam, & cœnacula ventis peruia, excindit ſibi feneſtras, laquearia arenata ex cedro facit, & ſinopide pingit. (Væ, qui ædificat domum ſuam in injuſtitia, & cœnacula ſua non in judicio: amicum ſuum opprimet fruſtra, & mercedem ejus non reddet ei. Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam & cœnacula ſpacioſa: qui aperit ſibi feneſtras, & facit laquearia cedrina, pingitque ſinopide.)* Sunt, qui עָשׁ explicant non per tineam, ſed per *Arcturi* ſidus; horum ſenſus eſt: quamuis impius magnifica ſibi extruat & Arcturi palatia, erunt tamen hæc tuguriola, ὀπωροφυλάκια, breuis durationis, quæ autumno exacto dirui ſolent, & deſtrui. Sed planior eſt literalis *tineæ* ſenſus.

Huic noſtræ *tineæ* LXX. ſociam jungunt *araneam.* ἀπέβη ὁ οἶκος αὐτῆ ὥσπερ σῆτες, καὶ ὥσπερ ἀράχνη. *Euadet domus ejus ſicut tineæ, & ſicut aranea.* De animalculo hocce, quod laxos ſuſpendit in foribus caſſes, in Hebræo Textu nil extat, ut facilè ejus tractatione ſuperſedere poſſim. Contentus paralleliſmo ſumptuoſiſſimarum ædium cum tuguriolo, qui inuitare nos debet & incitare ad quærendum æternas illas opes, quas neque tineæ arrodere, neque fures auferre queunt. Lege *Senecam L. I. Nat. Quæſt.* initio. *Surſum ingentia ſpatia ſunt, in quorum poſſeſſionem animus admittitur: ita ſi minimum ſecum ex corpore tulit, ſi ſordidum omne deterſit, & expeditus, leuisque ac contentus, modico emicuit. Scit illa ad ſe pertinere. Tunc contemnit domicilii prioris anguſtias.* Et *de Vit. beat.* c. 27. *Vos, tanquam aliquis vobis æternam poſſeſſionem diuitiarum promiſerit, aſſueſcitis illis & cohæretis. Sapiens tunc maxime paupertatem meditatur, cum in mediis diuitiis conſtitit.* Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 23. p. 605. c. 25. p. 615. 617.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 1. 2.

1. Habet argentum venas, & aurum locum, in quo conflant.

2. Ferrum è puluere tollitur, & lapis ut æs funditur.

1. Habet argentum venarum ſuarum principia: & auro locus eſt, in quo conflatur.

2. Ferrum de terra tollitur: & lapis, ſolutus calore, in æs vertitur.

INtroducit nos Jobus ad theſauros ſubterraneos, rerum metallicarum ipſe peritiſſimus, ut ſolent eſſe hodie fodinarum præfecti, ſiquidem officio ſuo velint ritè defungi: ut haud neceſſe ſit, tantæ authoritatis virum adſociare ipſis metallifoſſoribus, cum *Matheſio Sarept.* p. 17. b.

Mentionem facit Jobus metallorum quatuor ex pretioſiſſimis & antiquiſſimis, *argenti, auri, ferri, æris.* Ita & *Ouidius* L. III. *Eleg.* 7.

At cum regna ſenex cœli Saturnus haberet,
Omne lucrum tenebris alta premebat humus:
Æraque & argentum cumque aurea pondera ferri
Manibus admorat, nullaque maſſa fuit.

Videbimus illa ordine, ſecuturi κατὰ πόδα ducem μεταλλόσοφον noſtrum.

יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא *eſt argento exitus*, ἔστιν ἀργυρίῳ τόπος ὅθεν γίνεται LXX. Latina noſtra, *habet argentum venas*, Vernacula, *das Silber hat ſeinen Ausgang*, meliùs dixeris *Aderen, Klüfft, Gänge, Fletz, Geſchiebe*, id eſt, venas, loca, ubi effoditur. Notum quippe, rariſſimè reperiri hoc metallum in maſſis integris purum putum, ut ſolet plumbum album & nigrum, ſed in certis venis, & lapidibus, imò miſceri diuerſas argenti venas inuicem, ut in una eademque maſſula reperias argentum rude plumbei, albi, nigri, rubri coloris, & capillare, *Glaſs-Ertz, weiſs-ſchwartz-roth-gülden-Ertz und Haar-Silber in einer Stuffe.* Excoquitur alias argentum ex vena ferri, plumbi, plumbi cinerei, pyrita, quarzo, ſpatho, lapide fiſſili, corneo, argilla, ſaxis variis, unde & varia à variis accepit nomina. Dico notanter, vocabulum מוֹצָא *motſa* verti melius per *venas*, quàm per *exitus*, excepto ſolo illo, ſed rariſſimo, argento, quod in ſuprema efflorescit terræ ſuperficie, *das oben zum Tage ausbricht; venarum* enim vocabulum quadrat omnibus omnino argenti matricibus, cujuscunque ſint vel nominis, vel generis. *Exitus*, & *venarum principium*, quod Vulgata habet, applicari videntur Veterum illi ſyſtemati, juxte quod argenti, aliorumque metallorum venæ, plantæ ad inſtar, ex radice ſuccreſcunt, in ramos expanſæ: quum conſtet potius ex variis circumſtantiis, attentè conſideratis, collecta fuiſſe confracta in diluuiana illa Cataſtrophe metalla, & veluti in minutiſſimis particellis in ſtrata terræ depoſita, in fiſſuris coaceruata, ubi adhuc aquæ ductu colligi poſſunt, & aliunde huc deriuari. Haud leuis momenti eſt diſcrimen inter binas haſce hypotheſes. Nam juxta prius ſyſtema creſcunt metalla, & ad maturitatem ſuo tempore perueniunt, ut fructus arborum, & ſpes remanet Philoſophis per ignem arte perficiendi id, quod eſt mancum, & in viſceribus terræ intimis peragit natura; minimè verò creſcunt juxta poſterius, ſed talia à foſſoribus reperiuntur, qualia fuere diluuii tempore depoſita, vel inde ab illo tempore aliunde ad fiſſuras delata. Auro argentum præponit Philoſophus noſter, non quod illo ſit nobilius, ſed quia in communi uſu frequentius, & antiquius. Antiquiſſimi Numi fuere Sicli argentei. Et apud Romanos ſunt Numi argentei antiquiores aureis. *Plin.* L. XXXIII. c. 3. *Argentum ſignatum eſt anno urbis 585. Q. Fab. Cos. Aureus autem numus poſt annum 62. percuſſus eſt, quàm argenteus.* Ut jure de mundo morali dicere queas, ſuperatum fuiſſe prius argenteis, dein aureis armis, juxta reſponſum illud *Pythiæ*, quod *Philippo* dedit: *Argenteis haſtis pugna, & omnia vinces.*

וּמָקוֹם לַזָּהָב יָזֹקּוּ *& locus auro fundent*, LXX. καὶ τόπος χρυσίε, ὅθεν διηθεῖται, *locus auro, unde percoletur*, al. ὅθεν χωνευθῇ, *unde confletur. Das Gold hat ſein Ort, da es geläutert wird.* Ubi ſciendum, aliud eſſe aurum ſtatim ſuum, purum, ignem non expertum, χρυσίον ἄπυρον, ἄπεφθον, ὄβρυζον, obryzum, ἔυροιζος χρυσὸς, זָהָב אוּפָז Dan. X. 5. quale olim fuit Ophiricum, & Arabicum, hodieque eſt inprimis Hungaricum, quod ſi è fluminibus eluatur, χρύσαμμος dicitur. Hoc omne purgatione nulla indiget, quia eſt purum, puriſſimum. Aliud autem heterogeneis particulis ſociatum, ſeparandis per contuſionem, lotionem, fuſionem, modos alios. Et hanc ipſam auri venam intellexiſſe videtur Jobus, quia διηθήσεως, *percolationis*, *per colum trajectionis* mentionem facit, ſi bene vertit Olympiodorus, nam *fuſio* etiam in aurum purum quadrat: Utrumque aurum proſtabat olim in Arabia: purum putum nucis caſtaneæ magnitudine inuentum teſte, *Diodoro Siculo* L. II. c. 50. III. 45. vena auri in confiniis Ægy-

pti, Arabiæ & Æthiopiæ in lapide marmoreo albo, ad quod effodiendum relegabantur, ut hodie ad triremes, malefici. Et ex *Hieron. Loc. Ebraic.* f. 128. notum aurum, quod effodiebatur in *Phunon*, *Fenon. Sabæi ditiſſimi ſiluarum fertilitate odorifera, auri metallis. Plin.* L. VI. c. 28. & l. c. *Litus Hammæum, ubi auri metalla.*

בְּרְזֶל מֵעָפָר יֻקָּח *ferrum è puluere tolletur*, LXX. Σίδηρος μὲν γὰρ ἐκ γῆς γίνεται. *Das Eiſen grabt man aus der Erden.* Sunt omnia alia metalla terrigena, ſed ferrum, ſi Jobum audiamus, κατ' ἐξοχήν. Forſan id voluit Philoſophus noſter, quod experientia teſtatur, ferri venas ut plurimùm non latere in profundis terræ viſceribus, ſed in ſupremo terræ cortice: vel, eſſe, ut perſæpe eſt, metalli hujus venam terream, terræ modo friabilem: vel, omni argillæ ineſſe ferrum, quod iterum experimenta comprobant, imò ipſis plantarum cineribus. Placet aliis affinitas ferri cum terra, quæ ferro foditur, aratur, inuertitur, colitur, plures numero productura fructus. Unde ſanè *Iſidorus* L. XVI. c. 20. *Ferrum* deriuat *à farre, quod farra, id eſt, ſemina frugum terræ concedat.* Egregia ſunt, quæ de metallo hocce habet *Plinius* L. XXXIV. c. 14. *Ferrum optimum peſſimumque vitæ inſtrumentum. Siquidem hoc tellurem ſcindimus, ſerimus arbuſta, ponimus pomaria, vites, ſqualore deciſo, annis omnibus cogimus juueneſcere. Hoc excutimus tecta, cædimus ſaxa, omnesque ad alios uſus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolum, ſed etiam miſſili, volucrique, nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis, nunc verò pennato, quam ſceleratiſſimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem ut ocyus mors perueniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus, non naturæ fiat accepta. Et tamen poteſt innocens eſſe ferrum. In fœdere illo, quod expulſis regibus populo Rom. dedit Porſenna, nominatim inuenimus, ne ferro niſi in agricultura uteretur.* In Arabia effoſſum fuiſſe ferrum, nullum eſt dubium. Nulla penè eſt terræ regio, quæ utiliſſimo hoc careat metallo. Sanè frequens fuit in montibus Palæſtinæ, qui ſpectant Arabiam. *Agric. de metall.* p. 413.

וְאֶבֶן נְחוּשָׁה, & *lapis fuſus æs.* LXX. χαλκὸς δὲ ἴσα λίθῳ λατομεῖται, *Æs autem ſimiliter ut lapis cæditur*, al. ἀπὸ λίθων χωνεύεται, *è lapidibus funditur.* Ita benè exprimit ſenſum Vernacula noſtra, *und das Ertz ſchmeltzet man aus den Steinen*, meliùs certè Latinâ, *Lapis, ut æs funditur.* Idem hoc eſt, ac ſi diceres, lapides quoque, ut æs, fundi poſſe, quod veritati quidem haud repugnat; comprobant certè uniuerſalem hanc lapidum quorumcunque fuſibilitatem modernorum per lentes & ſpecula cauſtica experimenta, quæ ipſum alumen plumoſum, igni aliàs inuictum, in fluorem redigunt, & momento quidem. Sed non eſt hic Jobi ſcopus. De ære loquitur Philoſophus noſter, pretioſo ſimul & utiliſſimo metallo, & quàm rariſſimè inueniatur purum putum, ut aurum & argentum, vel in maſſis integris, ut ferrum, ſed plerunque lapidibus, quarzo, ſpatho, aliis mineralibus immixtum, ignis ope ab iis ſeparandum. Erit proin אֶבֶן, *eben, vena æris, ein Handſtein, Kupfer-Ertz*, אֶבֶן יָצוּק *eben jatſuk*, vena æris toſta, vel & æs ipſum fuſum è lapidibus. Junge *Jobo Plinium* L. XXXIV. c. 1. *Venâ effoditur ignique perficitur* (æs). *Fit è lapide æroſo, quem vocant Cadmiam.* Et L. XXVII. c. 26. *Igne lapides in æs ſoluuntur.* Proceſſum ipſum breuibus, ſed emphaticè, deſcribit *Matheſius Sarept.* p. 65. & poſt eum *Agricola*, & alii, quibus citandis contentus, enumerandis ſuperſedeo, recenſendis etiam ſpeciebus diuerſis venarum æris, quæ in *Lexico* meo *Foſſilium* ad 60. adſurgunt, & ultra. Silentio id non eſt prætereundum, quod æs neque antiquitate, nec uſu, cedat aliis metallis. *Ferreâ ætate* antiquior eſt *ærea.* Egregium extat teſtimonium in *Heſiodi* ἔργοις καὶ ἡμέραις v. 149. τοῖς δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκειοι δέ τε οἶκοι, χαλκῷ δ' ἐργάζοντο. Μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος. *Fuerunt illis ærea tecta, æreæ ædes, inſtrumenta ænea. Nigrum tunc non fuit ferrum.* Idem confirmat experientia. In vetuſtiſſimis Heluetiæ, ſed ſeptentrionis cumprimis, ſepulcralibus monumentis addita urnis inuenias perſæpe non ferrea, ſed ærea arma, ſecures, annulos, alia. Vid. *Dan. Major bevölckert Cimbrien* p. 65. *Rudbeck. Atlantic.* P. III. c. 7. p. 145. *Nov. Liter. Mar. Balth.* A. 1699. p. 91. Taceo antiquiſſima Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum monumenta tabulis æreis inciſa. *Uſus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus eſt, tabulis æreis, in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur. Plin.* Lib. XXXIV. cap. 9. Fuit id ipſum veterum *æs fixum*, cui Leges, Decreta, Calculi Aſtronomici, alia fuere inſculpta, & publicis locis ſuſpenſa, vid. *Salmaſ. in Solin.* p. 479. 521. In ſacris teſtimonium extat remotiſſimæ antiquitatis de *Thubal-Caino*, quod *expolierit quodcunque opificium tum æris, tum ferri.* Gen. IV. 22. Serpens æneus à Moſe erectus, vaſa ſacra ærea tum pro tabernaculo, tum pro Templo Solomonæo.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ταῦτα. Satis de pretioſis quatuor metallis, auro, argento, ferro, ære, commendatis ab operâ, quæ in eorum effoſſionem, & præparationem inſumi debet, ab uſu, qui inde in hominum ſocietatem redundat, imo & à pulchritudine. Sed, quò tendat Jobus hac ſua propoſitione, non adeò liquet: in diuerſa abeunt ſententiarum diuortia. Naturæ rerum, & ſenſui verborum congrua mihi videtur hæc explicatio, quod omnem operam, laborem omnem collocent homines in metallorum detectione, effoſſione, δοκιμασίᾳ, ſeparatione, fuſione, ſed hi ipſi nerui vel non intendantur à nobis pro vera ſapientia obtinenda, vel labor omnis futurus ſit inanis, niſi DEUS

nos,

nos, naturâ cœcos, colluſtrare dignetur ſuâ gratiâ. *Unde autem*, inquit v. 12. &c. *ſapientia petenda eſt? aut ubi eſt locus intelligentiæ? Ignorat homo pretium illius, neque inuenietur in terra viuentium. Abyſſus enim inquit, in me non eſt: ac mare dicit, mecum non eſt. Non dabitur pro illa, quod in theſauris concluſum habetur, neque argentum expendetur ut pretium ejus*, &c. *(Sapientia vero ubi inuenitur? & quis eſt locus intelligentiæ? Neſcit homo precium ejus, nec inuenitur in terra ſuauiter viuentium. Abyſſus dicit: Non eſt in me; & mare loquitur, non eſt mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus* &c.) Collimat fere Exegeſis Cl. *Harenbergii* in *Bibl. Brem. Claſſ.* VIII. p. 95. ubi ita: *Inſtituit Jobus comparationem inter ſapientiam veram, theſaurosque caducos. Hos, perhibet, multo licet cum ſudore, erui ex terra, & in aſpectum produci è locis, quos nec rapaces aues, & quadrupedes, omnia ſcrutantes ob prædam, viderunt. At ſapientiam veram hominem fugere, niſi DEUS eam detegat, docet. Aurum argentumque cum cæteris metallis tradit à ſolicitis mortalibus inueniri, fodinisque eſſe exitus & finem: originem verò veræ ſapientiæ eſſe infinitam, nulloque termino concludi.* Egregia ſunt, quæ hanc in rem habet *Boethius de Conſolat. Philoſ. met.* 8.

Eheu, quàm miſeros tramite deuio
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut piſce ditetis dapes.
Nec, vobis capreas ſi libeat ſequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipſos quin etiam fluctibus abditos
Norunt receſſus æquoris,
Quæ gemmis niueis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ,
Nec non quæ tenero piſce, vel aſperis
Præſtent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt, bonum,
Neſcire cæci ſuſtinent,
Et quod ſtelliferum transabiit polum
Tellure demerſi petunt.
Quid dignum ſtolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et quum falſa graui mole parauerint,
Tum vera cognoſcant bona.

Vid. *Mathef. Sarept. Conc.* VI. p. 57. b. it. *de Mey. Phyſ. Sacr.* p. 334.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 3.

Tenebris poſuit (DEUS) terminum, & ad omnem perfectionem ipſe ſcrutatur lapidem in caligine & denſiſſima umbra abditum.

Tempus poſuit (DEUS) tenebris, & uniuerſorum finem ipſe conſiderat, lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.

NOn eandem admittit interpretationem hic Textus, neque per omnia inter nos conuenimus Tigurini. *Tenebris poſuit DEUS terminum*, קץ *kets*, τάξιν LXX. pro quo Aquila habet τέλος, *finem*, Theodotio πέρας, *terminum*, Symmachus προθεσμίαν, *præſcriptionem, præſcriptum tempus.* Sunt ex vetuſtiſſimis Interpretibus, qui hæc verba intelligunt de viciſſitudinibus dierum ac noctium. Ita *Chryſoſtomus: Quis tenebrarum caliginem, obſcuritatemque diſpellit? Unde in re tanta ordo tantus?* Et *Olympiodorus: Tenebræ appropinquante luce cedunt, fitque horum quædam accretio & diminutio; & ut aliquid à communi opinione ſejunctum dicam, quædam efficitur ex inæqualitate æqualitas.* Et ſanè ſi conſideremus tum viciſſitudines ipſas noctium atque dierum, tum modum, & variationes, planiſſima aperietur via ad cognitionem Creatoris, utpote qui, pro infinita ſua & ſapientia & potentia, *tenebris poſuit terminum.* Nonne, dic ſodes, ni foret nox, à continuo Solis ſplendore (applicamus hæc ad terram noſtram) breui areſcerent plantæ? Quiete orbarentur animalia cuncta & homines? auolarent corpore omnia fluida, combinato calore luci? tabeſcerent viuentia omnia? Et quò, quæſo, ſe verterent animantia, quæ noctu vident, interdiu cœca dormiunt, noctu prædantia cibos quærunt? Nonne, ſi continua foret nox, careremus gratiſſimo Solis calore, pretioſiſſima luce, immerſi Cimmeriis tenebris? ad quid prodeſſent oculi? Quî poſſemus vacare negotiis noſtris & officiis, commercia fouere mutua, mutare loca, perficere itinera? Nonne terra foret ſpelunca latronum? Quis non videt, neceſſariam fuiſſe noctis in diem mutationem, & hujus in illam tranſitum, eumque terricolis, qualis reuerà eſt, præciſe accommodum? Porrò non σημεῖα duntaxat, ſed τεκμήρια infinitæ & ſapientiæ & bonitatis exhibet variatio dierum atque noctium in climatibus variis. Pone, durare ſub linea æquinoctiali, ſiue in medio Zonæ torridæ, diem longiſſimum ultra horas 12. in Regionibus Polaribus verò ſeſe non extendere ad 18. vel 20. imo dies, ſeptimanas, menſes;

ſes; dies noſtros temperatarum regionum ad 16. patebit ſtatim, neque has poſſe ſubſiſtere, neque illas. *Poſuit* ita DEUS *tenebris terminum*, eumque omnibus omnino regionibus adæquatum. Perge nobiscum ratiocinando. Quod ſi termini vel limites ita forent poſiti, ut ex denſiſſimis tenebris proluceret dies in pleno ſuo nitore, foret is ſtatus unus ex miſerrimis, quo excœcarentur viuentia & animata omnia. Senſim & ſine ſenſu prodire debebat dies ex nocte, & ita ſunt poſiti termini, ut nobis ſint imperceptibiles, lux tenebris adeò artificiosè immixta, ut nemo non confiteri debeat, eſſe hoc opus DEI, DEUM *tenebris poſuiſſe terminum*. Silentii ſupparo inuoluo petitam longè *Vatabli* Exegeſin, qui per *tenebras* in Textu noſtro intelligit, quod non eſt, nec fuit: quaſi Jobus digitum intendiſſet ad opus maximum illud creationis, quo DEUS ea vocauerat, quæ non erant, & ex immenſis nihili abyſſis produxerat, ex denſiſſimis tenebris in lucem. Explicatio hæc non ſolùm eſt longè nimis petita, ſed, probè examinata, ſubſiſtere nequit. Nihili nulla ſunt accidentia; ubi nihil eſt, ibi nec lux eſt, nec ſunt tenebræ, nam hæ umbra ſunt, priuatio lucis ab interjecto corpore opaco. Ubi proin nulla corpora opaca fuere, ibi nec fuere tenebræ. Placet magis *Pinedæ* ſententia *in Job.* P. II. 403. quæ Textum applicat inuentis horum illorumue vel hominum, vel ſeculorum, nouis, prouidente ſapientiſſimo DEO ex tenebricoſo veluti puteo protractis in lucem, pro ſocietatis humanæ uſu. Hæc explicatio ſi arrideat, de Seculo inprimis XVII. valebit Jobi effatum, *poſuiſſe* DEUM *tenebris terminum*; fuit namque illud inuentorum in variis ſcientiis atque artibus feraciſſimum, ut unicum præponderet XVI. præteritis. Notum, quanta dexteritate, *Ariſtotelis* jugo excuſſo, thronum occuparit *Carteſius*, cui licet imperium non manſerit, id ſaltem jure debetur elogium, quod portam ſaltem aperuerit ad *Philoſophiam* modernam *mathematicam*, quæ felici auſpicio ſibi ſubjecit non ſolam Phyſicam, ſed quoque artem Medicam, imò & Ethicam, quatenus ea ab affectuum cognitione pendet. *Medicinæ* noua fuere inuenta, quæ paucis comprehendam verbis, *Chyrurgia infuſoria* & *transfuſoria*, quæ quidem nebulæ inſtar breui diſparuere: *Sanguinis circulatio* in dias luminis auras protracta à *Guilielmo Haruæo*, Jacobi & Caroli, Angliæ Regum, Medico, in cujus honorem & laudes ſequens legitur in Collegio Medicorum Londinenſium inſcriptio: *Induſtria, ſagacitate, ſucceſſu nobili, perpetuos ſanguinis æſtus, circulari gyro fugientes, primus promulgauit mundo. Nec paſſus ultra mortales ſua ignorare primordia, aureum edidit de ouo atque pullo librum. Sic nouis inuentis Apollineam ampliauit artem — meruitque eſſe ſtator perpetuus.* Conſtat, quantâ claruerint aliquandiu famâ quoad *Chymiam*, ſpeciatim ſublimiorem illam, quæ aureo inhiat velleri, *Fratres Roſeæ Crucis*, quorum quidem caput *Fr. Chriſtianus Roſencreutz*, Monachus, jam vixit A. 1383. Anatomiæ innumera habemus inuenta, *vaſa lactea*, detecta ab *Aſellio*, *Ductum Thoracicum* à *Pecqueto*, *Ductus Saliuales* à *Bartholino*, *Whartono*, *Nuckio*, alios à *Stenone*, *Cerebri* ſtructuram à *Williſio*, *Vieuſſenio*, *Auris* à *du Verney* & *Valſalua*, *Cordis* à *Lowero*; & quid eſt, quæſo, quod aciem fugerit & cultrum lynceorum virorum *Malpighii* & *Ruyſchii*, ad ſubtiliſſimos usque arteriarum tubulos, & glandularum canaliculos ſecretorios? Ut tota Anatomia aliam prorſus ab illa priori induerit faciem, Medicina aliam. *Inuentorum Mathematicorum* & *Mechanicorum* plenus eſt orbis. Compareat iterum in theatro *Carteſius* cum ſua *Algebra*, nunc quidem ad altiorem longè, imo altiſſimum gradum euecta, *Newtonus* atque *Leibnitius* cum ſuo *Calculo infinitesimali*, *Bernoullii* cum varii generis *curuis* harumque proprietatibus, *Galilæus de Galilæis*, feliciſſimus Copernicani ſyſtematis reſtaurator, cum ſuis *teleſcopiis*, *Caſſinus* atque *Hugenius* cum nouis circa Jouem & Saturnum *ſatellitibus*, *Scheinerus* cum *maculis Solis*, *Heuelius*, *Weigelius*, alii cum *fixis* nouis, *Leeuwenhœkius* cum ſuis *microſcopiis*, & inuentis microſcopialibus bene multis, *Morlandus* cum *ſtentorea tuba*, *Tſchirnhauſius* cum ſuis *lentibus*, *Guerike*, *Reyherus*, *Amontons* cum *Thermometris*, *Torricellius*, *Paſcalius* cum *Barometris*. Adde *Sinclari Campanam urinatoriam*, *Lanæ nauem* per aëra volitantem, *Drebbelii*, *Merſenni*, *Borelli nauigia ſubaquea*, *Wagenſeilii Hydraſpidem*, hujus generis alia innumera. Merentur inprimis maxima laude decorari magni in his terris Principes, qui rerum gerendarum, & nouorum inuenientorum neruos ſubminiſtrant, *Ludouicus* XIV. Galliarum Rex, cum ſua *Linea Meridiana* per totum, quà latè patet, regnum ducta, *Oceani* cum *Mediterraneo Mari* conjunctione, & innumeris aliis, quæ ſocietas regia in apricum produxit, inuentis: *Fridericus Wilhelmus*, Elector Brandenburgicus, cum conjunctione Oderæ & Spreæ: *Petrus Alexiewitz*, Magnus Ruſſorum Imperator, cum conjunctione *Maris Caſpii* & *Ponti Euxini*, *Balthici* item & *albi* marium: cumprimis & ſcientiarum artiumque in terris ſuis noua plantatione, quæ multa nobis ſcitu utilia, jucunda, & forte neceſſaria ſperare jubet ab Academia Petroburgica. A magnis Principum Aulis redux ad priuatorum caſas memorare poſſem *Antliam pneumaticam Boyleo-Guerikianam*, *Pendula Hugeniana*, *Machinam Papinianam*, *Sclopeta pneumatica*, plura alia, quæ ſparſa jacent in *Transactionibus Anglicis*, *Academiæ Regiæ Scientiarum Gallicæ Actis*, Germanorum *Ephemeridibus*, *Berolinenſibus Miſcellaneis*, &c. Si cui lubet ab ideis his generalibus tranſire ad arctiorem Jobiani effati ſenſum, quem ſuſtinet *J. C. Harenbergius* in *Biblioth. Brem.*

Brem. Claſſ. VIII. p. 93. ſcrutari poſſumus vias DEI prouidentiſſimas in venis meatibusque ſubterraneis, & quæ inde eruuntur, ſiue ex tenebris protrahuntur in lucem, ſemper nouis. Hunc ſanè ſenſum ſtrictiorem, quem antecedentia & conſequentia Textus noſtri comprobant, fouet Latina noſtra, *ipſe ſcrutatur lapidem in caligine, & denſiſſima umbra abditum*, quæ Verſio clarior mihi videtur ipsâ Vernaculâ, quæ habet, *die Steine, die Finſternus, und den Schatten des Todes.* Ut intelligat Jobus per אֶבֶן אֹפֶל *eben ophel, lapidem caliginis*, non tam *Chaos* illud informe, ex quo prodiit mundus, quod vult *Vatablus*, vel prærealtum quendam denſiſſimis ſemper obuolutum nubibus *montem*, quem D. *Thomas*, vel petram altam à Sole nigratam, quem *Nicolaus* & *Dionyſius*, ſed potius, explicante *Pineda in Job.* P. II. p. 403. cuniculos ſubterraneos in ſaxis exciſos, & in iis contenta mineralia atque metalla, quibus jungere poſſum cauernas quasuis ſubterraneas, ſpatioſiſſimas paſſim, cum pendentibus ibi variæ formæ ſtalactitis, *caliginem* tandem ipſam & *umbram mortis*, cui in momenta expoſiti ſunt metallifoſſores. Audi *Plinium* L. XXXIII. *Præf. Viuimus ſuper excauatam, mirantes debiſcere aliquando, aut intremiſcere illam, ſeu vero non hoc etiam indignatione ſacræ parentis exprimi poſſit, imus in viſcera ejus, & in ſedes manium, opes quærimus, illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, quæ occultauit, atque demerſit, illa, quæ non naſcuntur.* Et cap. 4. ubi de Aurifodinis Hiſpaniæ: *Aurum, quod puteis foditur, canalitium vocant. Hi venarum canales per marmora vagantur, & latera puteorum. Tertia ratio opera vicerit gigantum, cuniculis per magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina: eadem menſura vigiliarum eſt, multisque menſibus non cernitur dies. Sidunt rimæ ſubitò, & opprimunt operarios, ut jam minus temerarium videatur è profundo maris petere margaritas, tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri, montibus ſuſtinendis occurſant ſilices, nihilque durius putant, niſi quod inter omnia auri fames duriſſima eſt.* Junge *Senecam Quæſt. Nat.* L. VI. c. 25. *Majores noſtri ſpe ducti montes ceciderunt, & ſupra lucrum ſub ruinas ſteterunt. Ante Philippum Reges fuerunt, qui pecuniam in altiſſimis usque latebris ſequerentur, in quas nullum noctium dierumque peruenirent diſcrimen. Quæ tanta neceſſitas hominem ad ſydera erectum incuruauit & defodit, ut erueret aurum non minore periculo quærendum, quàm poſſidendum?* Et *Boethius de Conſol.* L. II.

Heu, quis primus fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmasque latere volentes,
Pretioſa pericula fodit?

Huic auri, argenti, aliorum metallorum, atque mineralium foſſioni ſociam do Indorum operam, qua pretioſiſſimas gemmas ex duriſſimis eruunt ſaxis, ut κρυσταλλόεργες noſtri *Cryſtallos*, quarum regularis figura hexagona, gemmis communis, anſam mihi dat conjectandi, annon Jobus digitum intenderit ſpeciatim quoque ad Æthiologiam figuræ, quæ ſanè, poſt tot ſuſceptos à *Guilielmino*, *Swedenborgio*, *Cappelero* labores, adhuc *in umbra & caligine æterna* repoſita jacet.

Ducit me meditullium Textus וְלִכְלֹ־תַּכְלִית הוּא חֹקֵר, *omni fini ipſe inquirens*, πᾶν πέρας αὐτὸς ἐξιχνιβάζεται, LXX. manu veluti, ad cognitionem DEI ex conſideratione cauſarum finalium: Tigurina, *ad omnem perfectionem ipſe ſcrutatur*; clarior Vulgata, *& uniuerſorum finem ipſe conſiderat*: optimè *Auguſtinus*, *omnem finem ipſe inuenit, quid quo perduceret.* Suffragatur ubique moderna Philoſophia, & Sole clarius demonſtrat, ad certum quendam finem creata eſſe omnia totius uniuerſi corpora, maxima, medioxuma, minima, lucida, pellucida, opaca, proximè nobis adſtantia, & longiſſimè diſſita: obtinuiſſe ad hunc ipſum finem ſtructuram, ſed infiniti artificii, omnia aptiſſimam. Clariſſimè iterum docet, corpora hæc omnia & ſingula ne cognoſcere quidem ſuam ſtructuram & fines, nedum excogitaſſe. Unde omnino pronâ fluit conſequentiâ, eſſe ens aliquod immateriale infinitè ſapiens, quod hujusmodi ſtructuras perfectiſſimas excogitauerit, (ſi ita loqui licet,) eas certe in mente ſua infinita præconceperit, & poſtea infinitâ ſuâ potentiâ produxerit: verbo, eſſe DEUM, Creatorem, Conſeruatorem. Validius tantò eſt argumentum, ſi vel in ſola hac terra noſtra conſideremus infinitam formarum varietatem, harum conſeruationem, propagationem per quotidianas generationes, & exquiſitiſſimam omnium & ſingularum relationem ad totidem diuerſos fines. Argumentum ad captum omnium, etiam ſimpliciſſimorum hominum, quod ſubminiſtrat animalculum quodvis, plantula quævis, folium, fructus, flos!

TAB. DXXII.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 4.

(a) Erumpit (alicubi) torrens, qui accolas non fert: rurſum exareſcunt torrentes, ut à pede non ſentiantur; ſuperant etiam hominis ſtaturam, qui poterant vadari.

(a) Erupit torrens de accola: obliuioni traduntur à pede, alti fuerunt ab homine, vadarunt; id eſt, ubi flumen non fuerat, ſubitò erumpit ac pellit accolas.

Diuidit torrens à populo peregrinante eos, quos oblitus eſt pes egentis hominis, & inuios.

QUodſi Hebræa vox נַחַל *nachal, torrentem*, χείμαρρον LXX. vel riuum, flumen, ſignificat, quod Vulgata, Ariæmontani, Tigurinæ ambæ, imo pleræque Verſiones volunt, conſideranda venient heic fluminum incrementa ac decrementa, fontes majales, & periodici alii. Et forſan digito veluti monſtrauit Jobus haud ignotum ſibi *Nilum*, hujusque annuas inundationes, in quem & quas quadrat examuſſim Textus. *Talia*, inquit *Strabo* L. XVI. *circa Caſium apud Ægyptum contingunt, ubi terra contractu quodam celeri atque ſimplici in alteram partem transfertur, & decidit, ut pars ejus in ſublime eleuata mare impellat, pars deorſum ſubſidat; qua conuerſa rurſus locus priſtinam ſedem accipiat, atque nonnunquam permutatio quædam fiat, nonnunquam verò maximè: qui motus quibusdam fortaſſe circuitibus innexi continentur homini incognitis.* De hoc ſepteno gurgite Nilo ſcire conuenit, incrementa capere d. 17. Jun. & hinc 40. dies conſecutiuè, ut totam tandem Ægyptum inferiorem inundet. Miraculo pene fuit Veteribus adeò ordinata, & toti regno utiliſſima inundatio, quoniam latebant illos Nili origines. Sed hodie ceſſat miraculum hoc eſſe miraculum, ex quo Europæis Nationibus acceſſus patet liber ad Congenſes, Angolanos, Monomotapenſes, Mozambiquenſes. In his nempe regnis prima occurrunt Nili ſtamina, & eſt ex fontibus primariis lacus ingens Zaire, altis undique cinctus montibus, in quos per totum hyemis decurſum defluunt perpetui imbres, quibus intumeſcit flumen. Cadunt autem illi in montibus Lunæ Regni Congo menſibus Majo, Junio & Julio, inundatio verò Nili durat à medio Junio ad usque circiter Julii medium. Idem autem prorſus, quod in Zona torrida pluuia efficit, obtinet Heluetia noſtra, Germania, Belgium, Regiones Europææ aliæ à niue ſoluta menſibus æſtiuis, qua flumina noſtra per æſtatem intumeſcunt, ſimulque Regiones inferiori & infimo loco ſitas, ut Nilus Ægyptum, impinguant. Commodè autem poſſunt fluminibus certo incertoue tempore exundantibus jungi *fontes* dicti *majales*, *Mey-Brünnen*, qui Majo menſe fluere incipiunt, Septembri deſinunt; ſed quoque fontes periodici alii, de quibus fuſius egi in *Schweitz. Natur-Geſch.* T. II. p. 103. 108. 111. 138. *Hydrograph. Helv.* p. 124. &c. ubi inter alia extat *Fontis Pliniani* ad Lacum Comenſem deſcriptio, cujus meminit *Plinius* ſenior L. II. c. 103. junior L. IV. c. 30. *Fons* porrò *Engſtlanus* celebris, addita Ætiologia generali, applicanda fontibus periodicis quibusuis, deſumta ex Siphone reflexo. Sufficiant autem hæc pro nunc de *torrentibus erumpentibus* & *rurſum exareſcentibus* Jobi.

Aliorum de his torrentibus aliæ ſunt opiniones: Jobum intendere digitum in auriferos, vel metalliferos amnes, adeoque manifeſtare alterum, quo aurum ex arena eluitur, modum obtinendi pretioſum hocce metallum: qui modus eſt ex ſimpliciſſimis, hodieque in Indiis, Orientali atque Occidentali, Hungaria, Heluetia noſtra, alibi uſitatus. Alii, indicari torrentes paſſim ex terræ viſceribus, vel & metallifodinis erumpentes: de his *Seneca L. V. Nat. Quæſt.* c. 15. *Aſclepiodorus auctor eſt, demiſſos quamplurimos à Philippo in metallum antiquum olim deſtitutum, ut explorarent, an aliquid futuris reliquiſſet vetus auaritia: deſcendiſſe illos cum multo lumine: deinde longa via fatigatos vidiſſe flumina ingentia, & conceptus aquarum inertium vaſtos non ſine horrore.* Quod heic foſſores Philippi obſeruarunt, familiare eſt in fodinis. Hoc inprimis opus foſſoribus, hic labor, in id maximam impendunt curam, qui fodinis præſunt, ut aquâ eas liberent, vel trahenda ſurſum per machinas, vel educendâ per cuniculos, *Stollen;* neque proin inter miracula reponenda ſit fodina ante aliquot annos derelicta, aquâ poſtea adimpleta. Prætereo explicationes alias, nominatim *Cocceji*, qui *in Job.* p. 177. per נַחַל non torrentem intelligit, ſed vallem, pro more, ut alibi, ita heic ſatis obſcurus.

Job.

Iob. Cap. XXVIII. v. 4.
Torrentes erumpunt.

Zuch Hiob Cap. XXVIII. v. 4.
Ausbrechende Bache.

G. D. Heüman sculp.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 5.

Eſt terra, in qua panis prouenit, altius autem eruta ignem exhibet.

Terra, de qua oriebatur panis in loco ſuo, igni ſubuerſa eſt.

PRoponit ſibi Jobus in hoc Capite monſtrare cumprimis imperſcrutabiles DEI vias, manifeſtans ea, quæ per temporis decurſum in apricum prodeunt ex profundis viſceribus terræ. Sunt, qui Textum noſtrum explicant de duplicis generis terris, una fœcunda, frumentorum diuite, altera ſterili, ſulphurea, qua comburantur omnia. Sed plerique Interpretes unam volunt eandemque terram, quæ cibos proferat, ſed in imo ignem ſeruet. Sed non eodem modo concipitur hic ipſe ignis. Haud extra rhombum allegatur innatus quidam terræ calor, toties memoratus Ariſtoteli & Platoni. Alma frugum parens ſi frumentis felix eſſe debeat, (de aliis terræ productis auro, argento, ære ſupra jam actum,) non duntaxat adſit oportet projectum in eam ſemen, vel ei infixa radix, non ſolus terræ pretioſus ille, licet nondum ſatis cognitus, nutritius ſuccus, ſed inſuper ſufficiens vis ſucci illius in radicum oſcula, & plantæ tubulos compulſiua, deducenda partim ab aëris vi grauitatiua premente, partim ab interno terræ calore, qui attenuet, diſſoluat viſcoſas ſucci illius partes, & ſolutas ad extrema usque arboris propellat, imo poris totius plantæ, præſertim foliorum, expellat. De hoc calore interno non eſt cur dubitemus: ſentitur paſſim in ipſis terræ viſceribus, thermis, fodinis metallorum profundis, ubi offendas foſſores nudos, opera ſua peragentes: & calori ipſi huic debetur conſeruatio plantarum per hyemis decurſum, retento inprimis à niue terræ incumbente. *Cicero de Senect. Terra ſemen tepefactum complexu ſuo diffundit, & elicit herbeſcentem ex eo viriditatem.* Sed unde hic calor primum trahat ortum, res eſt altioris indaginis. Accidit perſæpe, ut de rei ipſius veritate perſuaſi ſimus, ſed circa ætiologiam ignorantiſſimi. Superſedeo hac inquiſitione lubentius tantò, quia mihi videtur Jobus loqui non tam de calore interno, ſed potius de terris frugiferis, ſimulque ab igne interaneo fotis, qui ſeſe paſſim per Vulcanos manifeſtat: quales ſunt, Neapolitanum Regnum, Status Eccleſiaſticus, Sicilia, cujus Inſulæ, ab Ætna igniuomo fotæ, fertilitas ex omni hiſtoria eſt notiſſima, ſed quoque ex quotidiana experientia. *Ciceroni* audiebat jam olim *penum atque horreum Romanorum. Ariſtoteli Solis Inſula*, utpote calore ſolari fota, & fertilitate ſoli natiua plantas omnis generis copiosè producens. Imo vero credidere Veteres, quod frumentum in Sicilia primùm fuerit natum. Sanè *Diodoro* teſte L. VI. ſponte procreſcit, ſpeciatim in agro Leontino. Et fuere, ſi Mythologiis Veterum fides, incolæ à Cerere ipſa edocti in frumenti tractatione ad hominum uſus. Frequentiſſima illa in Siculorum Numis, & Spicæ Inſulæ ſymbolum. Laudant *Cicero*, *Plinius* & *Diodorus* centuplum fructum. In TAB. DXXII. exhibeo Vulcanum: & ad marginem

Lit. A. Panormitanorum Numiſma, in quo hinc eſt Palladis caput, inde Trinacriæ ſymbolum cum ſpicis, τρίσκελον.

B. Syracuſanorum eſt Nummus, qui ab una parte Cereris exhibet caput piſcibus cinctum, ab auerſa ſpicam.

Expoſita hactenus ſententia quadrat examuſſim Verſioni noſtræ Latinæ; ſed Vernacula: *Aus der Erden kommet Speiſe herfür, und was darunter iſt, erzeiget ſich wie Feuer*, applicari commodius poſſet corporibus mineralibus ſulphure fœtis, capientibus ignem, vel gemmis ignis ad inſtar rutilantibus, fulgentibus, in viſceribus terræ reconditis: quò pertinerent inprimis carbunculi, ſi, quod fabula fert, lucerent in tenebris. Panem ſi eligas cum Latina noſtra, Commentarii loco erunt ſequentia pientiſſimi *Arndii* verba *Wahr. Chriſtenthum* L. IV. c. 3. *Unſer Brod, das wir eſſen, iſt erſtlich ein grünes Gras, daraus endlich ein Körnlein wächſet, daraus das Brod kommet, welches endlich in unſer Fleiſch und Blut verwandelt wird, wann wirs eſſen. Da bedencket GOTTES Wunder, die er an uns thut, und lernet hier das Werck eurer Schöpfung verſtehen, wie GOTT der HERR noch heute zu Tag des Menſchen Fleiſch und Blut aus der Erden machet: iſt das nicht ein groſſes Wunder, daß wir ſagen mögen, die Erde iſt unſer aller Mutter? Daraus formiret GOTT durch Seine Allmacht unſern Leib, Fleiſch und Blut noch heut zu Tage, daß wir wohl ſagen mögen: In GOTT leben, weben und ſind wir. Die nährende Krafft iſt GOTTES Wort im Brod: Darum lebet der Menſch nicht allein vom Brod: denn nimmt GOTT die ernährende Krafft vom Brod, ſo verſchwindet unſer Fleiſch und Blut, verwelcket wie eine Blume, verdorret wie Heu.*

Job. Cap. XXVIII. verſ. 6.

Eſt locus, cujus lapides ſunt Sapphirus; habetque auri puluéres.

Locus Sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum.

PRoducit heic iterum in Theatrum Jobus res pretioſas in terræ viſceribus & ſaxis profundè latentes, quas tempus & hominum induſtria eruit. סַפִּיר *ſapphir*, σάπφειρος, & וְזָהָב עַפְרוֹת *aphroth zahab*, χῶμα χρυσίον LXX. quæ conjungi volunt plerique ex Interpretibus, non ſeparari ab inuicem. Collimat huic ſcopo potius Latina noſtra, quam Vernacula, quæ ita ſonat: *Man findet ein Ort, deſſen Steine Sapphir ſind, und da viel Gold-Staub iſt.* Quærendus proin erit Sapphirus, ſapphirini coloris lapis pretioſus, in quo *auri puluéres*, micæ ſunt. Apud *Theophraſtum* περὶ λίθ. occurrit ἡ σάπφειρος ὥσπερ χρυσόπαστος, *Sapphirus quaſi auro compactus. Plinius* ita L. XXXVII. c. 9. *Sapphirus aureis punctis collucens. Dionyſius* χρυσείης κυανῆς τε καλὴν πλάκα σαπφείροιο. *Solinus* c. 20. *Et cyaneus lapis è Scythia eſt optimus, ſi cœruleo coruſcabit: cujus gnari in marem & fœminam genus diuidunt; fœminis nitor purus eſt: mares punctulis ad gratiam interlucentibus auratilis puluiſculus variat. Epiphanius:* πολλὰ δὲ γένη τέτε ὑπάρχεσιν. ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς χρυσοσύγης. ἐ πάνυ δὲ ἔτος θαυμαζόμενος ὡς ὁ διὰ λε ποφυρίζων. *Varia quidem ſunt ejus genera. Regius quidem aureis punctis notatus eſt: ſed is non eſt in tanta admiratione, ut ille, qui planè purpuraſcit.* Quæ loca omnia paralela ſunt noſtro Textui. Sed nondum inde cognitus Jobi Sapphirus. Sapphiri, quotquot hodie extant omnes, diaphani ſunt, cœruleo fulgore nitentes, neque punctis micisue auri collucent, imò parui æſtimantur, qui vel ſemidiaphani ſunt, vel opaci, *centraue* habent *cryſtallina*, (Plinii verbis utor,) & ne vel politura digni, nedum geſtatione. Exin autem, quod optimi quique veteres Naturalis Hiſtoriæ Scriptores memorant Sapphirum aureis punctis conſperſum, ſequitur, vel ignotos ipſis fuiſſe Sapphiros modernos, vel Sapphiri nomine alium baptizaſſe lapidem, quod & conjectat *Salmaſius*. Et videntur utique Sapphiri noſtrates *Plinio* veniſſe nomine *Amethyſti* vel *Hyacinthi*, de quibus l. c. *abſolutum felicis purpuræ colorem habere, & ad illam tingentium officinas dirigere vota.* Imo videtur *Sapphirus Jobi* & Veterum eſſe ipſiſſimus *Lapis Lazuli*, *Laſur-Stein*, cœruleus, & in ſummo quidem gradu, teſte *colore ultramarino*, quem ex eo parant, ſed opacus, & aureis punctis conſperſus, vel intertextus. Accedit, quod lapis hic à Veteribus inprimis fuerit ſculpturæ adhibitus, in omnibus penè Muſeis inter antiqua monumenta obuius. *Plinium* ſi conſulas, & alios, Sapphirorum patria eſt *India*, *Scythia*, *Æthiopia*, ſed modernorum Regna *Calecut*, *Cananor*, *Bisnagar*, *Ceylon*, pretioſiſſimorum *Pegu*, *Boeth. Lap.* L. II. c. 42. & quidem in Monte *Capelan*, 12. dierum itinere à Metropoli *Siran*, *Tavern. Voy. des Ind.* L. II. p. 291. item in catenis montium à Peguano Regno ad Cambalu protenſis; item in *Madagaſcar*, *Strauſs. Reis-Beſchr.* p. 9. in *Siam, de la Loubere Roy. de Siam.* p. 41. Ut taceam minoris pretii Europæos. Sed Jobi Sapphirus, ſiue Lazuli lapis, reperitur non ſolùm in Europa paſſim, ſed adferebatur olim ex *Armenia*, teſte *Plinio* L. XXXV. c. 6. unde & cognominatus fuit λίθος ἀρμενιακὸς, ἀρμενιακὸν, Lapis *Armenius*, *Armenus*, *Armeniacus*, *Cœruleum Armenium*, *Armenicum*, *Armeniacum pictorum.* Quæ ipſa cognomina confirmant noſtram de Sapphiro Jobi, quæ & *Bauſchii* eſt *de Cœruleo* p. 64. ſententiam, quandoquidem Lapis ille Armenus vicino Arabi Jobi notior eſſe poterat, quàm Sapphirus Indicus. Vid. *Braun. de Veſt. Sacerd.* L. II. c. 12. p. 537.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 7. 8.

7. Eſt ſemita, quam ignorat volucris, neque illam conſpexit oculus milui.

8. Non calcârunt eam (a) feræ, non Leopardus ambulauit per eam.

(a) Filii ferociæ.

7. Semitam ignorauit auis, nec intuitus eſt oculus vulturis.

8. Non calcauerunt eam filii inſtitorum, nec pertranſiuit per eam Leæna.

PHiloſophi noſtri mens huc paucis redit, adeò profundè in terra, in ſaxorum medullis, & cauernarum ſubterranearum tenebris, latere recenſita hactenus, ut eò neque lyncei vulturis oculi penetrent, neque Tigridum & Leonum ferocia: vel, loca auri, gemmarumque feracia aſpera

aſpera adeò eſſe & inculta, ut non inueniant ibi aues, quadrupedesque rapaces, quo famem ſedent. Mihi ſanè videtur Jobus digito monſtrare veluti cuniculos illos & ductus, quos ſummo ſtudio cauant metallorum foſſores, atque magnâ curâ ſuffulciunt, tenebricoſos adeò, ut eò non penetrare queant animalia, nec ibi homines ipſi pedem vel figere vel promouere absque lampadum ſubſidio; cumprimis verò demonſtrare ἀνεξιχνίαστον σοφίαν ΘΕΟΥ, imperſcrutabilem DEI, duriſſimis cautibus claudentis pretioſiſſima metalla, & fulgentiſſimos lapides, ſapientiam. In terrarum auri gemmarumque feracium ſterilitatem quadrant, quæ *Plinius* habet L. XXXIII. c. 2. *Hiſpaniæ montes aridos, ſteriles que, & in quibus nihil aliud gignatur, tantum eruendo auro fertiles eſſe.* Et *Solinus* c. 19. *In Scythia terræ ſunt locupletes, inhabitabiles tamen. Nam cum auro & gemmis affluant, Gryphes tenent uniuerſa, alites ferociſſimæ, & ultra omnem rabiem ſæuientes. Quarum immanitate obſiſtente, aduenis acceſſus difficilis, ac rarus eſt: quippe viuos diſcerpunt, velut geniti ad plectendam auaritiam. Ariſmaſpi cum his dimicant, ut intercipiant lapides, Smaragdos videlicet, quibus ille locus patria eſt.* Quæ autem *Solinus* heic refert, ut & *Pomp. Mela* L. II. *Plinius* L. VII. c. 2. in parallelo locari merentur cum fabula illa Veterum, qua aurifera terra Ophir cuſtodiri voluerunt à Gryphibus, (quæ Chimæræ alites Leonum præferant facies, & Aquilarum ungulas,) vel partim à Gryphibus, partim à Leonibus, ut eò nulli hominum pateat acceſſus: effodi aurum ab animantibus iſtis, & colligi ab hominibus, qui æneo ſunt pectore, animoque metus experte. Sunt utique metalliferæ terræ aliquando infœcundæ, earum nempe theſauri in viſceribus imis reconditi, ut aliarum ſupraterranei, in prouidentiæ optimæ atque ſummæ teſtimonium: proſtant & rationes in natura fundatæ, deriuandæ ab halitibus ſulphureis atque ſalinis, plantarum nutritioni inidoneis: ſed quoque inuenias regiones metallorum gemmarumque feraces, quæ vinum, frumenta, fructus alios, eosque præcellentes, copioſè ferunt; Exempli loco ſint Hungaria, India Orientalis, &c.

Eſt אַיָּה *ajah* ex mente *Bocharti Accipitris* ſpecies, *Æſalon*, Germanis *Smirle*, Gallis *Eſmerillon* dicta, cujus lynceus viſus in prouerbium abiit; Galli, *il a des yeux comme un Eſmerillon*, Germani, *er hat Augen wie ein Habich.*

Cæſius atque oculis nunquam fallentibus uſus,
Eſt quod venator non videt, ille videt.

Notandum autem, ὡς ἐν παραδείσῳ, pollere omnes aues rapaces acri viſu, ut eminùs prædam, utut paruam, gallinam, columbam, alaudam perſpicere, & capere queant.

בְּנֵי שָׁחַץ, υἱοὶ ἀλαζόνων, *filii ſuperbiæ, elationis, proceritatis*, ſunt generoſæ & rapaces *feræ*, leones, aliæque quadrupedes, de quibus plura ad Job. XLI. 26. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 1. p. 719. P. II. L. II. c. 8. p. 195.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 9. 10. 11.

9. Immittit ſuam manum ſilici, ac montes funditus euertit.
10. Rupibusque exciſis educit riuos, & quicquid pretioſum eſt, cernit oculus ejus.
11. E guttis flumina colligit, & rem abſtruſam profert in lucem.

9. Ad ſilicem extendit manum ſuam, ſubuertit à radicibus montes.
10. In petris riuos excidit, & omne precioſum vidit oculus ejus.
11. Profunda quoque fluuiorum ſcrutatus eſt, & abſcondita in lucem produxit.

ATtinent & hi Verſiculi theſauros in viſceribus terræ, fluminum alueis, & ſaxorum medullis, abditos, quos homo pro ſolertia ſua ex tenebris producit in dias luminis auras.

Immittit ſuam manum Silici, ἐν ἀκροτόμῳ ἐξέτεινε χεῖρα αὐτῆς, LXX, בַּחַלָּמִישׁ *bachalamiſch*, *in ſilicem*; Legimus Deut. VIII. 15. מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ, *è petra ſilicis.* Vox hæc notat propriè duritiei ſummæ, ſiliceæ, ſaxum, vel ex meris ſilicibus & ſiliculis compactum, quale *Nagelflue* audit. *Immittit* DEUS *ſuam manum* ſaxo, ſed quoque homo; DEUS Creator, qui pro infinita ſua potentia ſaxa creauit, atque pro ſapientia ſua & bonitate iisdem venas metallorum, lapidesque pretioſos interſperſit, & abdidit: Videtur namque Jobus proſequi doctrinam de metallorum lapidumque foſſione, & reconditos digito veluti monſtrare theſauros, ab hominibus σὺν ΘΕΩ καὶ πόνῳ eruendos. Notum ex Hiſtoriæ Naturalis Scriptoribus, immerſas eſſe pretioſiſſimas auri argentique venas perſæpe duriſſimis ſaxis; Lapides item pretioſiſſimos ſilicibus Achatinæ duritiei claudi, ut *Paraguayanorum ouis.*

In noſtris quoque regionibus eruunt foſſores nitidiſſimas Cryſtallos ex duriſſimorum ſaxorum cauis. De auro *Plin.* L. XXXIII. c. 4. *Quod puteis foditur, canalitium vocant, marmoris glareæ inhærens: hi venarum canales per marmor vagantur, & latera puteorum.* Oſtendere poſſem fuſiùs, aurum reperiri aliquando in ſaxo vel quarzo candido, aliquando in ſilice: aliàs in ſaxo fiſſili, ſociatum ut plurimùm argento, ære, cinnabari, antimonio, metallis & ſemimetallis aliis, de qua re fuſius ago in *Lexico* meo *Foſſilium.* Saxis adeò duris immerſi haud fuere diuitiarum tot theſauri hominum operâ, neque caſu, ſed prouidente diuinâ bonitate, & juxta leges ab ipſo DEO conditas, præſertim occaſione Cataſtrophes illius diluuianæ, & ſedimenti uniuerſalis. De hominum labore ſequentia habet l. c. *Plinius*, ubi de ſuffoſſione ſaxorum auriferorum. *Occurſant in utroque latere ſilices, bos igni & aceto rumpunt. Sæpius verò quoniam in cuniculis vapor & fumus ſtrangulat, cædunt fracturis CL. libras ferri terram urgentibus, egeruntque humeris, noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes.* Jobianâ phraſi dixeris, *montes euerti funditus*, ſuffodi ſaxa, montesque, &, quod effoditur, effundi in terræ ſupremam ſuperficiem, quod imum fuit, fieri ſuperum. Audi querulum *Senecam Nat. Quæſt.* L. VI. c. 15. *Majores noſtri ſpe ducti montes ceciderunt, & in eos demiſerunt ſpecus, in quos nullum noctium dierumque peruenire diſcrimen.*

Rupibus exciſis educit riuos, & quicquid pretioſum eſt, cernit oculus ejus. LXX. Δίνας δὲ ποταμῶν διέῤῥηξε, πᾶν δὲ ἔντιμον εἶδέ μου ὁ ὀφθαλμός. Pagnini Verſio ita ſe habet, *è ſilicibus riuos erumpere fecit; Auguſtini, ripas fluminum dirupit.* Pergit namque Jobus, ſed ex cuniculis terræ tenebroſis prodiens oſtendit, quàm ſæpe neceſſe ſit, diuertere fluuios, diuidere in ramos, perfodere ſaxa, & ſummo quidem, quem Jobus intendit, labore.

E guttis flumina colligit, & rem abſtruſam profert in lucem. LXX. βάθη δὲ ποταμῶν ἀνεκάλυψεν, ἔδειξε δὲ αὐτὸ δύναμιν εἰς φῶς. Eſt Originalis Textus meteoricus מִבְּכִי נָהָרוֹת חָבַשׁ *à fletu flumina faſciauit: Vatablus, à fletu flumina coërcet*, id eſt, *flumina ſiſtit, quæ erumpere ſolent è montibus: Pagninus, ne ſtillarent flumina, ligauit:* obſcurior *Cajetanus, à perplexitate flumina ſtrinxit:* neque clarior Vulgata, *profunda quoque fluuiorum ſcrutatus eſt*, quæ quidem exegeſis quadraret prægreſſis, atque indicaret margaritas, aliosue in fluminum alueis jacentes theſauros, ſed remota nimis mihi videtur ab Hebraico Textu, quem clarius exprimunt Tigurinæ ambæ, *è guttis flumina colligit, er machet, daß von den Tropfen Waſſer-Flüſſe zuſammen rinnen.* Intentio namque Philoſophi noſtri eſt, obſcuras rerum origines reuelare; lynceis oculis introſpiciens terræ viſcera, montiumque cauernas, ubi ex *guttis*, quas *fletui* comparat, lacrymales veluti riui oriuntur & flumina: In fodinis ſanè ubique ſtillant fornices, & tantâ ſæpe copia colliguntur aquæ, ut inde, niſi extrahantur machinis, vel deriuentur aliorſum per cuniculos, multa patiantur incommoda foſſores. Quod nos Heluetii perſpicere non poſſumus intra terræ viſcera, id clarum nobis reddunt fluminum ex fontibus riuulisque ortus. Vid. *Hydrograph. Helv.* p. 3. Minimè præjudicat explicatio hæc eorum ſententiæ, meliori fortè, qui fontium omnium & fluminum origines deriuant à pluuiis, nam & juxta hanc hypotheſin *flumina colliguntur è guttis.*

Job. Cap. XXVIII. verſ. 16.

Non illi præponderabit aurum Ophireum, aut Onix pretioſus, aut Sapphirus.

Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi ſardonycho precioſiſſimo, vel ſapphiro.

PRima pretioſarum rerum, ſed ſapientiâ infinities inferiorum eſt כֶּתֶם אוֹפִיר *Cethem Ophir, Aurum Ophireum, Ophiriſches Gold*, de quo, ut de *Ophir* ipſo, expoſuimus plura alibi. Diſcedit heîc Vulgata à Verſionibus aliis, dum ſiſtit *tinctos Indiæ colores*, quo titulo intelligi poſſunt colores quicunque præcellentes aliis elegantiâ, in Indiis obuii, vel tinctæ iis & ſuperbientes gemmæ, πάντων ἀντάξιαι ἄλλων, vel, quod *Pineda* vult *in Job.* P. II. p. 418. accedens ſic nobis propius, *aurum* ipſum, à colore proprio nobilitatum. *Plin.* L. XXXIII. c. 3. *Auri experimento ignis eſt, ut ſimili colore rubeat, quo ignis; atque ipſum obryzum vocant.* Sic *Iſidoro* L. XVI. *Etymolog.* c. 17. *Aurum* vocatur *obryzum, quòd obradiet ſplendores, ſitque coloris optimi.* Huc ſpectat Thren. IV. 1. *Quomodo obſcuratum eſt aurum? Auri boni maſſa immutata? (Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus.)* Non proin abſcedimus à Verſionibus noſtris, & ab auro optimo, quod ipſum præcedenti verſu 15. vocatur סָגוֹר *ſegor, aurum purum*, & v. 19. כֶּתֶם טָהוֹר *Cethem tabor, aurum mundum.* De שֹׁהַם *Schoham* lapide, qui heîc vertitur *Onyx, Onychel-Stein*, & סַפִּיר *ſapphir, Sapphiro*, egimus occaſione Pectoralis Aharonici.

Job.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 17.

Non pretium illius æquabit aurum, aut vitrum, nec cum ea permutatur vas ex auro obryzo.

Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vaſa auri.

FIlum en aliarum rerum pretioſarum! זָהָב *zahab*, *aurum*, à puritate ita denominatum notat iterum aurum purum, obryzum, ab omni aliorum metallorum conſortio liberatum, defæcatiſſimum. זְכוּכִית *zechuchith* varias admittit interpretationes. Habent LXX. ὕαλος, ſic & Vulgata cum Tigurina Latina *vitrum*, quod & reddere potuiſſet Vernacula *Glas;* ſed abſterruit fortè Interpretes noſtros vilitas vitri, ut maluerint ſeligere vitrum veluti naturale, & nobilius longè artefacto, *Cryſtallum*, *Cryſtall.* Sed ſilentio haud prætereundum, in maximo olim fuiſſe pretio vitrum, (ut ſolent eſſe, quæ nondum viluere frequenti uſu) inuentum haud longè à Jobi patria, quæ circumſtantia haud leuis eſt pro explicando Textu, & defendenda Latina noſtra momenti. Pulchrè in hanc rem *Plinius* L. XXXVI. c. 26. *Pars eſt Syriæ, quæ Phœnice vocatur, finitima Judææ, intra montis Carmeli radices, paludem habens, quæ vocatur Cendeuia. — Fama eſt appulſa naue mercatorum nitri, cum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri è naue ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta arena littoris translucentes nobilis liquoris fluxiſſe riuos, & hanc fuiſſe originem vitri.* Quodſi זְכוּכִית Jobi eſt vitrum, & fides habenda Plinii allegato loco, erit inuentio vitri una ex antiquiſſimis, & Moſis ipſius ætate ſuperior. Et eadem habuit fata vitrum, quæ multa hujus generis alia caſu potius detecta, quàm excogitata à ratione. Sed inuentis ſemel facile eſt addere. Id vitro accidit: cui parando inſeruiebant primùm ſilices & arena, poſtmodùm teſtacea, aliaque, de quibus l. c. *Plinius*, donec tandem, additis mineralibus variis & corporibus metallicis, prodiere *fluores*, *Flüſſe*, qui gemmis nil cedunt colore, ſed quidem fulgore & duritie; imo ad ſummum euecta gradum vitraria ars. Et quis dubitaret, ipſum vitrum ad pretioſiſſimarum rerum dignitatem euectum iri, ſi vel ex Cryſtallo id conflare, vel malleabile reddere poſſemus? Quæ artes deperditis adnumerari debent, ſi vera ſunt, quæ *Plinius* narrat: *Auctores ſunt, in India è cryſtallo fracta fieri, & ob id nullum comparari Indico. — Ferunt Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, ut flexibile eſſet: & totam officinam artificis abolitam, ne æris, argenti, auri, metallis pretia detraherentur.* Poſſet vitri inuentio eleuari ad usque tempora Babelicæ Turris, ubi haud dubiè è fornacibus protraxere operarii ſubinde lateres vel calcarios lapides vitrea cruſtâ obductos, modò nobis conſtaret præciſius, fuiſſe caſualem hanc inuentionem rationis ductu euectam ad artis vitrariæ ſyſtema. Originatio vocis זְכוּכִית à זָכַךְ vel זָכַךְ *zachach*, *purus*, *mundus fuit*, generalis nimis eſt, quàm ut vitro ſoli applicari poſſit, &, ſi translucidum, pellucidum, notaret, Cryſtallo, gemmis communis. Plura hanc in rem lege ad Deuter. XXXIII. 19. Sufficiant hæc de vitro, cujus, arte licet facta, compoſitio viam nobis monſtrat rectiſſimam ad gemmarum ipſarum diaphanarum Geneſin. Pergo ad *Cryſtallum*, quæ זְכוּכִית eſt Jobi, ex mente plurium Rabbinorum, *Merceri*, *Nicetæ*, Vernaculæ noſtræ. Confirmare hanc ſententiam poſſent, quæ *Plinius* habet L. XXXVII. c. 2. *Oriens & hanc mittit, ſed Indicæ nulla præfertur. — Juba auctor eſt, & in quadam Inſula Rubri Maris ante Arabiam ſita naſci, quæ Neron vocetur; & in ea, quæ juxta gemmam Topazion ferat, cubitalemque effoſſam à Pythagora, Ptolomæi Regis præfecto.* Diſcimus inde, Cryſtallos natas in vicinia Jobi. Et ſpecie externa *vitrum* adeò ſimile *Cryſtallo*, ut vix ouum ouo, unde Complutenſibus placet *vitrum cryſtallinum*, conjugio veluti ſententiarum, quo nomine *Cryſtall-Gläſer* hodieque veniunt ex Bohemicis puriſſima vitra. *Ad Cryſtalli ſimilitudinem mirè accerſere vitrea.* Ita *Plinius* l. c. Sunt ex Judæis Doctoribus R. *Abraham*, *Mardochai*, aliique Interpretes, *Pagninus*, *Cajetanus*, qui *zechuchith* noſtrum ad ſummam gemmarum, quæ *Adamantis* eſt, dignitatem extollunt. *Maximum in rebus humanis, non ſolum inter gemmas, pretium habet Adamas, diu non niſi Regibus, & iis admodùm paucis cognitus, unus modò in metallis repertus, perquam rarò comes auri, nec niſi in auro naſci videbatur. Plin.* Lib. XXXVII. c. 4. Mentionem idem facit Æthiopici, Indici, Arabici, Adamantum, qui omnes, vel plerique ſaltem, Jobum noſtrum latere haud poterant. Affinitas eſt, ut inter vitrum & Cryſtallum, ita inter Cryſtallum & Adamantem, ut illa jure dici poſſit mollis Adamas, hic dura Cryſtallus. In hoc proin conueniunt Interpretes penè omnes, eſſe *zechuchith* pellucidum quid, nitens, ſed ἄποιον. Chaldæi reddunt אַכְפַּקְלָרְיָא *aspaklara*, *ſpecularia;* & fauet *Fuller. Miſc. Sacr.* L. IV. c. 9. ipſi *Succino*, cui & ſubſcribit *Eurelius Diſſ.* de ἠλέκτρῳ Th. 5. Sequitur tandem in Textu כְּלִי פָז *cheli phaz*, *vas obryzi*, *vas aureum*, ubi iterum פָּז *phaz* denotat aurum puriſſimum, optimum. Jer. X. 9. זָהָב מֵאוּפָז *Aurum de Uphaz*, de quo alibi.

TAB. DXXIII.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 18.

Nulla mentio fiet (a) Ramoth & Gabis, ſapientia quoque margaritis præponderat.

(a) Judæi putant gemmas eſſe, quæ Hier. vertit excelſa eminentia.

Excelſa & eminentia non memorabuntur, comparatione ejus: trahitur autem ſapientia de occultis.

APerit Philoſophus noſter Muſeum pretioſum naturæ donorum, ſed nobis incognitorum. Haud ſanè innotuere doctiſſimis majoribus noſtris רָמוֹת *ramoth* & גָּבִישׁ *Gabis*, quia originales voces ſeruarunt in ſuis, quas ſummâ cum laude adornarunt, Verſionibus. Prudentiores utique fuere aliis, qui incertum poſuere pro certo, ut Vulgata poſt *Hieronymum* habet *excelſa & eminentia:* Subſcribere mallem Doctoribus ex recutita gente, qui plerique ſub inuolucro illorum vocabulorum latere volunt binas *gemmas.* Examinabimus unam poſt aliam.

רָמוֹת *Ramoth*, LXX. Μετέωρα, *Symmacho* ὑψηλὰ, *ſublimia*, Rabbinis *Dauidi*, *Mardochai*, *Pagnino*, *Regiæ Hiſpanæ*, *Vatablo* ſunt *Corallia:* nobis quoque Tigurinis Ezech. XXVII. 16. Haud quidem magni venit hæc merx hodie in Europa, in Oriente olim, India cumprimis & Arabia, rebus pretioſis adnumerata. *Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, tantum apud Indos in curalio. — Auctoritas baccarum ejus non minus Indorum virts quoque pretioſa eſt, quàm fœminis noſtris Uniones Indici. Aruſpices eorum vatesque imprimis religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Plin.* L. XXXII. c. 2. Quod de Indis heîc *Plinius*, id hodienum confirmat experientia, non minoris paſſim æſtimari corollas ex coralliis, quàm quæ fiunt ex margaritis. *Eugubinus* & alii vocabulum *Ramoth* deducunt ex רְאֵם *reem*, quod *Rhinoceros* eſt, prætendentes, eſſe רָמוֹת beſtiæ hujus *cutim*, alii *cornu*, quod ſanè haud male quadrat LXX. Μετεώροις, & Vulgatæ *excelſo*, quæ ipſa Vulgata Ezech. XXVII. 16. habet *ſericum.* Ficulneis omnia fulcris nixa: non enim ſermo eſt Jobo de animantibus, vel horum partibus, ſed de metallis & lapidibus pretioſis, ut hoc reſpectu illa de coralliis ſententia ſit poſteriori huic longè anteferenda. Cui neque hæc arridet, ei per nos licet cum Paraphraſte Chaldæo ſeligere סַנְדַלְכִין *Sandalchin*, *Sardonycha*, quæ gemma olim præſertim in Arabia maximi fuit habita. *Plin.* L. XXXII. c. 6. *Nullo Sardarum veſtigio Arabicæ ſunt, cœperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cœruleum imitante, aut unguem: creditum enim candido pingui, nec ſine quadam ſpe purpuræ, candore in minium tranſeunte. — Arabicæ excellunt candore circuli prælucido, atque non gracili, neque in receſſu gemmæ, aut in dejectu renitente, ſed in ipſis umbonibus nitente, præterea ſubſtrato nigerrimo colore. Solinus Cap. de Arabia: Ex iſtius litoris ſinu Polycrati Regi adueĉta Sardonyx. Iſidor.* L. XVI. c. 8. *Sardonyx reperitur apud Indos & Arabes, detecta torrentibus.*

גָּבִישׁ *gabiſch* ignotius adhuc quàm *Ramoth.* Seruant LXX. vocem originalem γαβὶς, γαβεὶς. Sed *Symmachus* habet ὑπεραιρόμενα, *eleuata*, ubi *Scholiaſtes*, videri τὰ ὑπεραιρόμενα τὸ ὑπερέχον τῶ χείλες τῶ μεδίμνε, *quod eminet è labio medimni*, & ita Vulgata rectè transtulit per *excelſa & ſublimia*, à radice גָּבַהּ *gabah*, *eleuare*, *exaltare.* Sed volunt Judæorum plerique, eſſe Gabis gemmam, & quidem *unionem*, ſeu *margaritam.* Ita R. *Mardochai*, *Pagninus*, *Cajetanus*, *Junius*, alii. Verſio noſtra *uniones* commutat in *grandines*, *Hagel-Steine*, Ezech. XIII. 11. Longiſſimè equidem diſtant æra lupinis, uniones grandine, attamen adeſt conformitas in figura & colore. Et poſſet huc trahi *Chalazias* lapis, ſi, quod vetuſta credidit ſimplicitas, decideret in terram medias inter grandines, ἀερογέννητος λίθος, vel & *Cryſtallus:* Suffragium darem potius, ſi ſeligenda foret gemma alba, ἄπιος, *Adamanti*, vel *Sapphiro albo.* Hæremus in luto, quia deficiunt vetuſta documenta, deficit & ex Orientis linguis analogia.

Minus, quàm circa *Ramoth* & *Gabis*, hæſitamus in explicatione vocis פְּנִינִים *Peninim*, utpote quæ denotat *margaritas*, alibi paſſim obuia in Scriptura. Prov. III. 15. *Gemmis*, פְּנִינִים *penijim, ſapientia eſt pretioſior, (precioſior eſt cunctis opibus ſapientia.)* Prov. VIII. 11. *Præſtat ſapientia margaritis* פְּנִינִים *(Melior eſt ſapientia cunctis opibus precioſiſſimis.)* Prov. XX. 15. *Os ſcitum auro, gemmis,* פְּנִינִים, *ac pretioſis vaſis pretioſius eſt. (Eſt aurum, & multitudo gemmarum: vas autem precioſum labia ſcientiæ.)*

Prov.

IOB. Cap. XXVIII. v. 18
Ramoth et Gabiſch.

Buch Hiob Cap. XXVIII. v. 18
Die koſtbarſte Perlen u. Edelgeſteine.

I. G. Thelot sculps.

Prov. XXXI. 10. *Fœminam virtute præditam quisquis nactus fuerit, mercem habuit gemmis procul petitis pretioſiorem. (Mulierem fortem quis inueniet? procul, & de ultimis finibus precium ejus.)* Thren. IV. 7. *Candidiores erant Nazaræi ejus niue, lacte nitidiores, rubebant ſpecie præ margaritis* פְּנִינִים *(Candidiores Nazaræi ejus niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo.)* Attamen variant Interpretes. *Aquila* in terminis generalibus habet τὰ περίβλεπτα, *conſpicua, illuſtria:* LXX. in Jobo, & *Symmachus* in Prouerbiis τὰ ἐσώτατα, *intima. Hieronymus* mox *occulta*, mox *cunctas opes, cuncta pretioſiſſima*, heic *gemmas*, alibi *ultimos fines*, nunc *ebur*, unde facile eſt conjectu, ignoraſſe optimum & pientiſſimum virum τὰ *Peninim.* Syrus in Jobo habet *Smaragdum* & *Carchedonium*, in Jeremia *Sardium.* LXX. Seniores, Chaldæi, Syri, Arabes, multique Rabbini in Prouerbiis *lapides pretioſos.* Et ſunt tamen, quibus *margaritæ* placent; Sunt hæ ſanè Chaldæi מַרְגָּלִין *margalin.* Subſcribit Arabs. R. *Selomo* in Prov. VIII. 11. & *Pomarius in Lex.* ad vocem פְּנִין habent, *lapis pretioſus, vel lapillo albo ſimilis, qui educitur è ventre Piſcis Oſtrei nomine in Oceano reperiri ſolito.* Stant porrò pro margaritis rationes ſequentes.

1. Voci פְּנִין *penin* affinis eſt *pinna*, πίννα, quæ Græcis & Romanis denotat *conchâm margaritiferam. Plin.* L. IX. c. 33. *In Acarnania, quæ vocatur, pinna margaritas gignit.* Ita & *Iſidorus Characenus* in *Parthiæ Periegetico* apud *Athenæum* L. III. unde πίννινος λίθος, *pinninus lapis* in Verſione Græca Eſther I. 6. adeſt pro *margarita*, & πίννινον ἔριον, *pinnina lana* dicitur Serici illa ſpecies, quam pinnæ nent, & benè multi pro Veterum byſſo agnoſcunt. Unde & Veteribus πινικὸν pro *pinna*, vel melius fortè pro *margarita.* Apud *Ptolemæum* L. VI. c. 7. legitur *Syagrus*, caſtellum in Sachalite Sinu, ubi ſit κολύμβησις πινικῆ, *piſcatio pinici.* Et L. VII. c. 1. Piſcationem margaritiferam eſſe apud *Comariam*, munitam urbem Careorum in Sinu Colchico, hodie *Cochin.* Taceo loca alia, quæ allegari poſſent ex *Arriani Periplo Maris Erythræi*, cui margarita vocatur πινικὸν, & concha ipſa πινίκιος κόγχος, *pinicia concha:* Ex *Philoxeni Gloſſis*, ubi pro πίνινον legendum πινικὸν, *margarita;* Apud *Arrianum* & *Ptolemæum* conſtanter legitur πινικὸν pro πιννικὸν, ut & in Sacris Prov. III. 15. פְּנִינִים ſimplici נ pro פְּנִינִים cum duplici נ.

2. Non poſſunt non פְּנִינִים ſignificare ſingulares quasdam res pretioſas, ab aliis diſtinctas, ut diſtinctiorem facit Jobus in præſenti capite mentionem auri, argenti, diuerſarum gemmarum: Sed ſumi nequit hæc vox pro gemmæ ſpecie quadam, quia hæ ſemper exprimi ſolent in ſingulari, peninim ſemper in plurali: una namque gemma annulo claudi ſolet, ſed margaritæ plures in corollis poni: qui mos uſitatus hodie, ſed antiquiſſimus, inprimis apud gentes Orientales. De Indis & Rubri Maris accolis *Theophraſtus*, ex margaritis *pretioſa* parare *monilia*, ποιεῖσι ἐξ αὐτῶν τὰς πολυτελεῖς ὅρμους. *Chares Mitylenæus*, qui Alexandri res geſtas deſcribit, L. VII. de Medis ac Perſis, ex margaritis monilia ac corollas conficere pretioſas, & collo, brachiis, cruribus circumligare, ὁρμίσκους τε καὶ ψέλια περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὰς πόδας. De hiisdem populis *Ammianus* ſub finem Libri XXIII. *Armillis uti, monilibusque aureis, & gemmis, præcipuè margaritis, quibus abundant, adſuefacti poſt Lydiam victam & Crœſum.* Unde fit, ut margaritæ perforari ſoleant, more antiquiſſimo, teſte R. *Kimchi.* Hujusmodi corollas *Author Chronici ſecundi Templi* vocat חוטי ברולח, *fila Bedolach*, i. e. margaritarum; Romani *filum, linum, lineam. Martialis* L. VIII. *Epigr.* 78.

Omnis habet ſua dona dies, nec linea diues
Ceſſat, & in populum multa rapina cadit.

Vide in hanc rem plura apud *Turnebum* L. XXIX. c. 9. *Salm. in Solin.* p. 921.

3. Singularem habet phraſis, qua Jobus utitur, emphaſin, מָשַׁךְ חָכְמָה מִפְּנִינִים, propriè *attractio* vel *extractio ſapientiæ præ margaritis;* adhibent & LXX. vocabulum ἑλκύειν, vel ἕλκειν, ἕλκυσον σοφίαν παρὰ τὰ ἐσώτατα, *attrahe ſapientiam ſuper intima:* digito veluti monſtrat Jobus margaritarum piſcationem, vel modum, quo conchæ è fundo maris trahuntur, de qua re monenda ſunt quædam ex Veterum Scriptorum monumentis. Duplex fuit veteribus piſcandi conchylia margaritifera modus, 1. per κολύμβησιν, *urinationem*, qua ſponte ſeſe ad 20. ulnarum profunditatem demittebant urinatores, teſte *Iſidoro Characeno*, manu utraque concham reportantes pro præda, haud equidem absque periculo, quoniam inſertam forte manum firmiſſimè ſtringit teſta, quam proin ad latus apprehendunt, nempe verſus cardinem, ſeu roſtrum, ſicque facilius & ſine noxa ex fundo lapidoſo protrahunt, ῥᾳδίως τὰς κόγχας ἀπὸ τῶν λίθων ἀποσπῶσιν. Et eſt hæc ἀποσπασις idem prorſus, quod Jobi מָשַׁךְ *meſchek*, *technicum* vocabulum. Ita deſcribit *Manilius* piſcatorem *Aſtron.* L. V.

Cumque ſuis domibus conchas, valloque latentes
Protrahit immerſas.

Proceſſum piſcandi integrum, quem in *Perſide* Inſula adhibent, deſcribit *Lud. Vartomannus Nauigation.* L. III. c. 2. *Sunt ibi nonnulli, qui piſcatu victum quæritant. Hi vecti cymbis in mare jactum faciunt prægrandis ſaxi dependente fune, idque fit ab gemina cymbæ parte, ut utrinque jactis in profundum lapidibus, conſtabiliri nauis, non aliter quàm ſi in anchoris foret, poſſit. Firmatâ ſuo pondere cymbâ, alius, cui id munus obtigit, in æquor jacet funem ſaxo dependente.*

In naui media alius, mantica in pectus tergumque dependente, alligato pedibus lapide, ſe vibrat in pelagus, ſubtusque aquas urinantium more natat, actusque in profundum ad paſſus quindenos, tantisper urinat, donec legerit conchas, in quibus delitescunt uniones ac margaritæ: collectas manticæ indit, lapidemque protinus, quo pedes grauabantur, abjicit, funique innixus in ſuperiora euadit. 2. Alter piſcandi modus fit per Retia, ſpeciatim apud Perimudam Indiæ Inſulam, deſcriptus *Æliano* L. XV. c. 8. Eſt proin & hæc מְשִׁכָה *tractio, attractio. Plinium* audi L. IX. c. 35. *Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine & vetuſtate præcipuas eſſe veluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ: has urinantium curâ peti, illis captis, facilè cæteras palantes retibus includi.* Quæ *Plinius* habet, & ex eo *Solinus*, mutuati ſunt à *Megaſthene*, magnæ hac in parte authoritatis ſcriptore, qui aliquandiu in Indiis apud Reges vitam transegit, cujus verba apud *Arrianum* in *Indicis* eadem prorſus ſunt, quæ citata Plinii. Teſtatur quoque *Petrus Martyr Noui Orb. Dec.* III. c. 2. regulis hujusmodi retia & piſcaria eſſe pro prædiis. Sed quoque applicari poteſt vocis מָשָׁךְ, *attractio*, ἔμφασις ad protractionem margaritæ ipſius ex concha, quæ ſæpe haud absque vi & labore, ut ipſa ſapientia, extrahi, imo, ſi adulta ſit, decerpi debet. *Plinius: Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchisque adhæreſcunt, nec iis auelli queunt, niſi limâ, quibus una tantùm eſt facies, & ab ea rotunditas, auerſis planities, ob id tympana nominantur.* Longè minori labore, ut nunc eruitur ſapientia, ita inſtitui poteſt piſcatio margaritarum, ſpeciatim ope *campanæ urinatoriæ*, qua mediante res quæuis demerſæ ex fundo maris percommodè protrahi poſſunt.

4. In parallelo locantur peninim à Jobo & Solomone cum auro, & gemmis pretioſis. His omnibus antefert *Plinius* L. IX. c. 35. margaritas. *Principium columenque* (melius culmenque) *omnium rerum pretii margaritæ tenent.* Quamuis idem Adamanti prærogatiuam det L. XXXVII. c. 4. *Maximum in rebus humanis, non ſolùm inter gemmas, pretium habet Adamas: — Proximum apud nos Indicis Arabicisque margaritis pretium eſt. Androſthene* teſte apud *Athenæum*, Perſæ margaritas auro contra æſtimant, πρὸς χρυσίον, *Chare Mitylenæo*, ſupra aurum: *Megaſthene* apud *Arrianum in Indicis*, triplo pluris, τριπλάσιον κατὰ τιμὴν πρὸς χρυσίον. Sed certum quoddam & præciſum iis tribui nequit pretium, quod pro nitore, magnitudine, figura, pondere, miris modis variat. Apud *Suetonium* legitur *Cæſar Seruiliæ*, quæ *Marcum Brutum* peperit, margaritam donaſſe, cujus pretium fuerit *ſexagies ſeſtertiûm*, id eſt, ex *Budæi* computo 150000. Coronatorum. Quid dicam de margarita illa *Cleopatræ* in aceto ſoluta, in conuiuio appoſita, quæ valuit centies ſeſtertiûm ſiue 250000. coronatos. Haud pro-

in absque fundamento *Manilius* L. V. omnes terræ theſauros ſuperari dicit à margaritis in abyſſo maris jacentibus:

Cenſibus æquantur conchæ, lapidumque nitori
Vix unquam eſt locuples, oneratur terra profundo.

Viuis coloribus luxum ex margaritis depingit *Tertullianus* ſub finem Libri *de Habitu muliebri. De breuiſſimis loculis patrimonium grande profertur. Uno lino decies ſeſtertiûm inferitur. Saltus & Inſulas tenera ceruix circumfert. Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, & ſiniſtra per ſingulos digitos de ſacris ſingulis ludit. Hæ ſunt vires ambitionis, tantarum ſubſtantiarum uſuram uno & muliebri corpuſculo bajulare.*

5. Quamuis autem luxurioſa ſexus ſequioris ambitio margaritarum pretium adeò euexerit altè, raritate tamen multùm cedunt gemmis. In Plurali ſemper memorantur Jobo ac Salomoni, qui ingentem lapillorum horum copiam indicare videntur. Prov. XX. 15. legitur רַב־פְּנִינִים *multitudo margaritarum.* Ad Inſulam ſanè *Baharain* Julio & Auguſto menſibus piſcatum eunt 200. vel 300. Cymbæ, & æſtimatur, quam quotannis reportant, præda ad 500000. Ducatos aureos. Hujusmodi piſcaturæ plures ſunt prope *Catipha*, *Julpha*, *Camaron*, alibi ad Perſicum Sinum, in *Carmania*, *Suſiana*, *Babylonia*, *India*. *Æliano* teſte L. X. c. 13. claudit unica ſæpe concha 20. lapillos. Inuenit *Americus* 130. *Tumacci* reguli piſcatores quatriduo prædam captarunt unciarum 96. *Petr. Martyr. Dec.* III. c. 1. Sed de hac re alibi fortè plura. Demonſtraſſe ſufficiat, eſſe פְּנִינִים *margaritas.* Ad ſtateram rationis examinabitur fortè occaſione loci Thren. IV. 7. *Bootii* ſententia, qui magno conatu euincere vult, eſſe פְּנִינִים *corallia*, *Animaduerſ. Sacrar.* L. IV. c. 3. Cui ſubſcribere quoque videtur *Reland. Corollar. ad Diſſ. Job. à Marck de Paradiſi ſede temerè apud Jordanem quæſita.*

Quæ hactenus protuli, Duce *Bocharto Hieroz.* P. II. L. V. c. 6. hiſtoricam dant potius Textus noſtri exegeſin, quàm philoſophicam. Arcana generationis margaritarum ſi introſpicere lubeat, fateberis mecum, non minùs profundè latere illam, quàm locus, unde protrahuntur pretioſi hi lapilli, vel profundiùs adhuc. Diſceptant adhucdum de theſauro hocce bina regna, animale ac minerale. Pro minerali ſtat *Martialis*, nuncupans *Erythræos lapillos, gemmas erythræis erutas vadis;* ita & *Iſidorus* L. XVI. *Origin.* c. 10. *primam candidarum gemmarum; Horatius:*

Nec magis huic intra niueos viridesque lapillos.

Ubi per *niueos lapillos* intelligi commodè poſſunt margaritæ. Pollicem quoque premit Chymia, calcinatione redigens margaritas in calcem,

cem acido-urinoſam, quæ in aqua efferueſcit. Sed in acie oppoſita ſtant Juris-Conſulti: diſtinguunt, *Ulpiano* præeunte, *gemmas* & *lapillos* à *margaritis*, quod hæ in conchis naſcantur Rubri Maris *l. cum Aurum X. §. margaritas 18. ff. de Aur. Arg. leg.* vel *Cujacio* explicante *L. X. obſeruat.* c. 18. quia margarita eſt pars, ſiue productum conchæ ipſius. Eſt haud adeò difficilis, quantum quidem ego video, conciliatio; Sunt margaritæ utique lapilli ſeu calculi intra ipſas conchas geniti, ut calculos videmus generari in renibus, veſica, aliis corporis humani partibus. Imo peraptè conferas illas ipſas cum calculis illis aurei, argentei, ænei coloris margaritæformibus, qui in renibus, veſica, inteſtinis boum reperiuntur, in noſtris Helueticis Regionibus ſatis frequentes; vel & cum Bezoar tum Orientali, tum Occidentali, reperiundo in caprarum quarundam ventriculis. Conſtant quippe Calculi hi, ut margaritæ, ex tenuibus cruſtis ſeu pelliculis inuicem ſuperinductis, interiori concharum cruſtæ perſimilibus: & reperias facile obuias conchas, quarum margaritæ protuberant quidem, ſed nondum ſunt à concha matre ſolutæ, imo nunquam liberandæ, immaturæ. Sed forſan origo margaritarum arceſſenda venit ab ipſo, quod in concha hoſpitatur, animali, hujusque viſcido quodam, lento, ac pretioſo liquore, qui ut incrementum dat conchæ ipſi, ita quoque materiam largiri poteſt lapillis. Notandum quippe, ὡς ἐν παρόδῳ, eſſe concham eſſentialem animalis partem, ut cutis eſt corporis humani & bruti, & cum hoc æquis paſſibus creſcit. Quicquid horum ſit, id ingenuè fateor, eſſe geneſin margaritarum adhuc in Democriti puteo demerſam, ſed teſtem ſapientiæ diuinæ in maris abyſſis operantis omni exceptione majorem; cujus ſapientiæ ſummæ adeò profundum eſt βάθος, ut in hac vita lynceis licet armati oculis vix umbram intueri poſſimus.

Haud ingratum erit Lectori, ut nec foret Jobo ipſi, ſi in viuis eſſet, in Tabula præſenti oculis legere, ſi manibus non licet, gemmarum, & margaritarum, de quibus hactenus locuti ſumus, præcipuas, quas hactenus eruere vel ex viſceribus terræ, vel ex abyſſo maris licuit.

N. 1. *Adamas* eſt Magni Mogolis, qui crudus, *brut*, pendebat 793⅝. caratos, politus 279$^{7}/_{16}$.

N. 2. *Adamas* Magni Hetruriæ Ducis inter 138. & 139. vel 139½. caratorum, quem fama fert fuiſſe Romæ Julii pretio emptum à Jeſuita, & Sereniſſimo Duci venditum pro 75000. Imperialibus. *De la Motraye voyag.* T. I. p. 55. *Tavernier voyage des Ind.* L. II. c. 22.

N. 3. *Adamas* omnium, qui hactenus viſi fuere, maximus 242½. caratorum, 75000. Libris Gallicis æſtimatus. *Tavern.* l. c.

N. 4. *Margarita* eſt omnium maxima in Theſauro Monarchæ Perſarum, vendita 1400000. Librarum Gallicarum pretio.

N. 5. *Margarita* ex maximis inter Magni Mogolis res pretioſas.

N. 6. Ad illuſtrationem Textus proximè ſequentis adeſt Magni Mogolis *Topazius*, cujus pondus 157¾. caratorum, pretium 271500. Librarum Gall. *Tavern.* l. c.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 19.

Non Topazius Æthiopiæ pretium illius æquabit, non aurum puriſſimum præponderabit.

Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tinctura mundiſſimæ componetur.

IN Lithophylacio, vel pretioſa Cimeliotheca Jobi ſequitur פִּטְדַת כּוּשׁ *phitdath cuſch*, nomina & gemmæ & patriæ. Gemma eſt ex communi fere Interpretum conſenſu *Topazius*, פִּטְדָה *phitdah* in Aharonis Pectorali Exod. XXVIII. 17. dictus. Patriam כּוּשׁ *cuſch* reddimus Tigurini *Æthiopiam*, *Mohren-Land*, potiori forſitan jure poſuiſſemus *Arabiam*, quam vult *Bochartus* in ſuo eruditiſſimo *Phaleg.* Cui ſententiæ haud obſtat *Topazion* Inſula, ubi optimi dicuntur inueniri Topaſii, & fortè nominis ipſius, ſeu gemmæ, ſeu inſulæ, quærenda origo. Certum quippe, pertinuiſſe eam ad Arabiam. *Plin.* L. XXXVIII. c. 8. *Id accidit in Arabiæ inſula, quæ Chitis vocatur, in qua Trogloditarum prædones, cum diutius fame & egeſtate preſſi herbas radicesque effoderent, eruerunt Topazion. Hæc Archelai ſententia eſt. Juba Topazion Inſulam in Rubro Mari à continenti ſtadiis CCC. abeſſe tradit, nebuloſam, & ideo quæſitam ſæpe nauigantibus, ex ea cauſa nomen accepiſſe; Topazim enim Trogloditarum lingua ſignificationem habere quærendi.* Eadem habet *Iſidorus* L. XV. c. 7. & *Pſellus* περὶ λίθων δυνάμεως. Τοπάζιον λίθος ἐξι διαφανὴς, ὑέλῳ παρεμφερὴς. Φύεται δὲ εἰς τὸν Ἀραβικὸν λεγόμενον κόλπον ἔν τινι πελαγίᾳ νήσῳ, &c. *Topazius eſt lapis pellucidus, vitro ſimilis. Naſcitur autem in Arabico, ut dicunt, ſinu, in Inſula quadam maxima. Diodoro Siculo* L. III. Inſula hæc cluet ὀφιώδης, *Serpentum Inſula*, ad 80. ſtadia, ut dicit, protenſa in longum. Ita & *Photius in Biblioth.* ex *Agatharchide*, *Strabo* L. XVI.

כֶּתֶם טָהוֹר, *cethem tahor*, eſt iterum *aurum mundum*, *purum*. Vid. *Braun. de Veſt. Sacerd. Hebr.* L. II. c. 9. p. 512.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 22.

Perditio & mors dixerunt: Audiuimus auribus noſtris famam ejus.

Perditio & mors dixerunt: Auribus noſtris audiuimus famam ejus.

NEmini non conſtat, ingentes mouiſſe lites omnis æui Philoſophos *de Principiorum numero.* Intentio mea non eſt, amplum recenſere vel magiſtrorum, vel ſententiarum, circa principia & in principiis ceſpitantium catalogum. Unicum memoro Peripateticæ Scholæ Coryphæum *Ariſtotelem*, qui L. I. *Phyſ.* c. 8. tria ſtatuit *interna generationis principia*, τὸ ὑποκείμενον, τὴν ὑποκειμένην φύσιν, ſiue ὕλην, *materiam*, *ſubjectum*, τὴν μορφὴν, τὸ εἶδος, τὸν λόγον, *formam*, καὶ τὴν στέρησιν, *priuationem.* Obſcuri ſi quid ineſt Trigæ huic, clarum id reddit exemplum menſæ: hæc ut prodeat, adſit oportet *materia*, lignum, lapis, in *formam* menſæ redigenda, quæ certè ante non fuit. En igitur abſentiam formæ, ſeu *priuationem!* Sed ne quis exiſtimet, ex omni ligno fieri vel menſam, vel Mercurium, ὁτιῶν ἐξ ὁτουῶν, ad formæ inductionem requiritur, monente Magiſtro noſtro, ſubjectum capax; En quàm altè alas ingenii ſui vibret Philoſophus κατ' ἐξοχὴν ita dictus! non infit is, τὸ μὴ μαστικὸν γίνεσθαι Μαστικὸν, ſed, obſerua benè acumen, vel microſcopii ope, ſi ſit fortè ad manus, τὸν μὴ Μαστικὸν ἄνθρωπον γίνεσθαι μαστικὸν. Hoc ſi non addidiſſet, Muſici perſonam induere poſſet aſinus, lapis. In his corporibus adeſt *negatio*, in homine Muſices ignaro *priuatio.* Tantæ dulcedinis, ſi Diis placet, tantæque ſubtilitatis dogma pro prima tantùm non veritate, vel axiomatica recepit omnis Græciæ Latiiue ſchola, ad noſtra fere usque tempora. Fusè id explanat *Honoratus Fabri*, Jeſuita, *Scient. Phyſ. Tract.* V. L. I. Prop. 6. & anteced. *Zabarella* L. I. *de prima rerum materia.* c. 7. Sed dejecta nunc de ſolio tantæ olim authoritatis priuatio, & omnium ſcholarum liminibus expulſa, quia non ens, nihilum eſt, ne particula quidem corporis, nedum cauſa, & inductâ formâ extinguitur protinus. Ridiculum ſanè eſt, pro ſapientiæ principio ſtatuere inſipientiam, belli pacem, pacis bellum. *Habeant*, (inquit *Sperling. Inſtit. Phyſ.* L. I. Cap. I. Quæſt. I.) *ſapientiam illam, cujus principium inſipientia eſt; nobis concedant iſtam, cujus eſt timor Domini.* Et tamen Jobus noſter Ariſtotelizare videtur, & priuationem agnoſcere pro principio, ſi quidem אַבַדּוֹן *abaddon* explicemus per *perditionem*, niſi intelligas מָוֶת *maueth*, *mortem*, quæ pura negatio eſt *Ariſtoteli.* Videtur *Coccejo in Job.* p. 180. reſpicere אֲבַדּוֹן abſentiam formarum in rebus omnibus, ſiue locum, ubi nihil eſt, immenſos nihili campos, uti alicubi loquitur *Bartoli*, per conſequens creationem rerum & conſeruationem, quia utique ante creationem nihilo locus fuit, & in nihilum redirent momento omnes creaturæ, ni conſeruarentur diuinâ potentiâ: ſed מָוֶת *mors*, corpora animata, plantas, animalia, homines, locum item, ubi relictâ vitâ deponuntur, שְׁאוֹל *ſcheol*, *infernus*, dictum. Eſt *perditio* totalis ἀδένεια, *annihilatio*, commutatio in nihilum, mors in nihilum vel quaſi. Attendi meretur confeſſio auri, argenti, gemmarum, margaritarum, quâ ſapientia non eſt apud corpora illa, collata cum alia *perditionis* & *mortis*, quæ *audiuerunt famam ejus auribus ſuis.* Num ergo nihilo ſunt aures? Nihilum an audit, & de ſapientia quidem, imò de ſapientia diuina? Adeſt heic μετέωρον. Subminiſtrat ipſum hoc nihilum argumentum ex fortiſſimis ſapientiæ, potentiæ, aliarum DEI perfectionum, quia nihilum inter & aliquid diſtantia eſt immenſa. Sat benè philoſophati ſunt hanc in rem Doctores quidam recutiti. R. *Leui: Ex priuatione & morte, quæ inueniuntur in iſtis entibus, & generatim ex imperfectione materiæ primæ illorum, judicamus, eſſe hic cauſam mentem, quæ ipſi formas iſtas conciliet.* Fuit DEUS ante hoc nihilum, ante & poſt aliquid, ante creationem & poſt, ante perditionem & poſt mortem, fuit inquam, & eſt, quod eſt, ab æterno in æternum. *Ipſe ſibi ante omnia erat, & locus, & omnia. Tertullian. contra Prax.* c. I. In infinita hac æternitate fuerunt ſummo huic enti præſentia omnia, quæ futura erant; non eſt potentior, ſi operatur, quàm ſi non; non ditior, ſi dominatur mundo, non juſtior, ſi punit, non clementior, ſi largitur, non major, ſi plures habet, eosque fideles, ſubditos. A nihilo ſi progredimur ad aliquid, à perditione ad creationem mundi, à morte ad vitam, apertum videmus, idque magnificum, potentiæ, ſapientiæ, bonitatisque diuinæ theatrum, ubi quicquid ſeſe præſentat, plenis buccis cantat laudes DEI.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 24.

Is enim in partes terræ extremas proſpicit, omniaque ſub cœlo videt.

Ipſe enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ ſub cœlo ſunt, reſpicit.

JObi theſis in præcedenti v. 23. eſt, *DEUM monſtrare viam* ſapientiæ, *quippe qui noſcat locum ejus.* Hanc veritatem, quæ eſt ex palmariis, comprobat nunc ex eo, quia *in partes terræ extremas proſpicit, omniaque ſub cœlo videt.* Magnificam hæc formant, & ſupremo numini adæquatam magis ideam, quàm fuit illa gentilium de Joue, inſidente Solio in certo cœli loco, tonitruantibus nubibus cincto, & ventis tempeſtuoſis veluti inuoluto, in manibus tenente fulmina, quæ ubi deficiunt, ab Aquila adſtante petuntur noua ex Ætnæ antro, & Vulcani officina, ubi fabricantur à Cyclopibus.

Jupiter anguſta vix totus ſtabat in æde
Inque Jouis dextra fictile fulmen erat.

Materialis equidem hic fuit de DEO conceptus, ſed ſcopus haud adeò rejectaneus, ſi hujusmodi repræſentatione debebant mortales cogi in rationis gyrum, & frenis domari peccaminoſa audacia. *Ut ſupra nos aliquid timeremus. Utile enim erat in tanta audacia ſcelerum aliquid eſſe, aduerſum quod nemo ſibi ſatis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia niſi metu non placet, poſuere ſuper caput judicem, & quidem armatum. Sen. Quæſt. Nat.* L. II. c. ult. Altius cogitata ſua vibrauit *Plato* cum ſuis aſſeclis, ſpeciatim *Martianus Lib.* I. *de Philol. & Merc.* qui Jouem pingit manu geſtantem cryſtallinum globum, & fixis intuentem oculis, in quo clariſſimè videat non ſolùm corpora illa mundi totalia fixa & erratica, non ſolos in terra montes celſos, qui tollunt ad aſtra capita ſua, ſed pulueiſculum in hac terra quemuis, guttulam aquæ quamlibet, non Reges ſolos inſidentes thronis, ſed & colonos pauperrimos in tuguriolis; omnia autem, quæ DEUS peragat in cryſtallino hoc Μικροκόσμῳ, mutationes, tempeſtates, ſterilitates, ſanitatem, morbos, mortes, peragi ſimiliter in macrocoſmo. *In hac mundi idea quid cuncti, quid ſinguli nationum omnium populi quotidianis motibus agitarent, perinde ac in ſpeculo relucebat. Ibi, quem augeri, quem deprimi, quem naſci, quem occidere Jupiter vellet, manu propria ipſe firmabat; quam terrarum partem diſperdere, quam beare, quam vaſtam, quam celebrem cuperet, fictor arbitrarius variabat.* En! quam penetrauerit altè ex gentilibus ſapiens ſolo rationis lumine ad diuinæ potentiæ & omniſcientiæ myſterium.

Attamen fuit & hæc idea materialis & imperfecta. Fuerit ita mundus omnipræſens in DEI oculis, ſed non item DEUS omnipræſens in uniuerſo. Error Philoſophis Stoicis communis, inſidere DEUM ſummis cœlorum ſphæris, inde deſcendere interdum ad hæc inferiora; vel, juxta conceptum Authoris Libelli *de Mundo*, ſimilem Regi, moranti in ſuis palatiis, ſed per emiſſarios informato breui & præcisè de omnibus, quæ in remotiſſimis etiam Regni peraguntur partibus, ut nos Heluetii mediantibus ſpeculis ad arma concitamus paucis vel horulis, vel momentis, prouincias integras; Cœlorum ſphæris ſupremis inſidet ſupremus DEUS ex mente gentilium, quos memorauimus hactenus, & ad creaturas emanare jubet inuiſibilem quandam vim, quæ ab uno corpore tranſit ad aliud: ſimilis penè Comœdo, qui retro Aulæum abſconditus filorum & ponderum appenſorum ope icunculas affabrè factas pro lubitu mouet. Dum alii ex Paganis Diuinam Eſſentiam collocant potius cum Pythagoreis in centro mundi, & à centro hocce operari volunt ad Peripheriam. Sed minimè exprimunt omnes hi conceptus id, quod ſanæ mentis Philoſophus etiam absque Sacræ Scripturæ ſubſidio ſcire poteſt ac debet de Omniſcientia & Omnipræſentia DEI. Egregia ſunt, quæ hanc in rem habet *Gregorius M. L. II. Moral.* c. 8. al. 12. *Quia enim ipſe manet intra omnia, ipſe extra omnia, ipſe ſuper omnia, ipſe infra omnia, & ſuperior eſt per potentiam, & inferior per ſuſtentationem: exterior per magnitudinem, interior per ſubtilitatem: ſurſum regens, deorſum continens; extra circumdans, interius penetrans: nec alia ex parte ſuperior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior: ſed unus idemque totus, ubique præſidendo ſuſtinens, ſuſtinendo præſidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans. Unde ſuperiùs præſidens, inde inferiùs ſuſtinens, & unde exteriùs ambiens, inde interiùs replens. Sine inquietudine ſuperiùs regens, ſine labore inferiùs ſuſtinens, interiùs ſine extenuatione penetrans, exteriùs ſine extenſione circumdans. Eſt itaque inferior & ſuperior ſine loco; eſt amplior ſine latitudine, eſt ſubtilior ſine extenuatione. Quo igitur ab eo exitur, qui tum per molem corporis nusquam eſt, per circumſcriptam ſubſtantiam nusquam deeſt?* Ad formandum genuinum de DEO conceptum, imo & vitam ſanctam, DEO omnipræſenti, nobis ſemper & ubique præſentiſſimo gratam, con-

fert permultùm, ſi à teneris annis conſueſcimus tollere magis quàm ingenerare de DEO in ſummis cœlis ſedente præjudicia, Chriſtianis plus quàm par eſt familiaria. Merentur heîc apponi, quæ *Minucius Felix* habet: *Sed etenim DEUS actum hominis ignorat, & in cœlo conſtitutus, non poteſt aut omnes obire, aut ſingulos noſſe? Erras, o homo, & falleris: unde enim DEUS longè eſt, cum omnia cœleſtia terrenaque, & quæ extra iſtam orbis prouinciam ſunt, DEO plena ſint? ubique non tam nobis proximus, ſed infuſus. In Solem intende: Cœlo affixus, ſed terris omnibus ſparſus eſt: pariter præſens ubique intereſt, & miſcetur omnibus: nusquam enim claritudo violatur. Quanto magis DEUS, author omnium, à quo nullum poteſt eſſe ſecretum, tenebris intereſt, intereſt cogitationibus noſtris, quaſi alteris tenebris? Non tantùm ſub illo agimus, ſed cum illo (prope dixerim) viuimus.* Fuit certè hoc ſtudium, hæc opera, hic labor primorum Seculorum Patribus, ut gentilium de DEO materiales nimis conceptus rectificarent, & DEUM omnipræſentem ſiſterent omnibus omnino rebus, & omnipræſentia omnia DEO.

Haud ſeſe immiſcet Jobus quæſtioni illi agitatæ dudum & adhuc, *an mundus ſit finitus, infinitus, vel indefinitus?* Neque magnitudinem, neque figuram, neque finitudinem corporis determinare vult Philoſophus noſter, cujus ignorat fines. DEUS, inquit, *in partes terræ* (mundi) *extremas proſpicit.* Quæſtio hæc eſt una ex iis, quas dudum adnumeraui ſuperuacaneis prorſus & minimè neceſſariis; oleum proin perderem & operam, ſi longâ ſerie exponere vellem rationes hinc inde produci ſolitas. Tot tantaque inquirenda reſtant circa res vel proximè ſitas, vel & remotas, ſed beneficio vel inſtrumentorum mathematicorum, vel ſanæ rationis, nobis admouibiles, ut commodè ſuperſedere poſſimus exſpatiatione ad fines uniuerſi, & ſpatia illa imaginaria.

Job. Cap. XXVIII. verſ. 25.

Ut vento etiam pondus adhibeat, & aquas menſura comprehendat.

Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura.

OCulis & mentis & corporis donatus eſt homo, & manet tamen cœcus. Videmus quotidie *ventorum* curſus, ſpiraminum ſuſurros auribus percipimus; omnia hæc caſui cuidam adſcribimus, rarò vel nunquam cogitantes, DEUM eſſe, eumque ſolum, *qui vento pondus adhibeat*, qui ventos ad uſum totius terræ, incolarum omnium, cujusuis prouinciæ, agri, arboris, plantulæ ponderet exquiſitè, & *aquas*, ventorum ſubſidio ab una regione in aliam transferri ſolitas, *menſura comprehendat.* Remouemus tunc demum pigrum animi gelu, ſi ventis videamus arbores frugiferas radicitus extirpatas, & proſtratas humi, ſi fructus dejectos, ſi ædes euerſas, ſi naues disruptas, ad fundum maris demerſas, & lacera fragmina littoribus aduoluta; ſed & tunc lupum tenemus auribus, & tot occurrunt circa cauſas Phœnomenorum adeò tremendorum inquirenda Philoſopho, ut perrarò in ſcala rationis ſuæ aſcendat ad primum & ultimum neceſſariæ cognitionis gradum, ad DEUM, ſolam, unicam, & primam cauſam mouentem, dirigentem, quæ ſemper prima eſſe debet in intentione, & ultima in indagatione. Si non datur penetrare, vel intrare, *ventorum theſauros*, Pſ. CXXXV. 7. attendendum eſt ſaltem ad præcipuos ventorum uſus, qui vel ſoli nos docent, nihil efficere, nihil effeciſſe unquam ſapientiſſimum optimumque DEUM absque ratione & cauſa; Ventis depurari aëra, nubes transferri ab una regione in aliam; à quibusdam reddi ſerenam, ab aliis obſcuram, calefieri ab his, refrigerari ab illis, humectari, ſiccari obuia. De quibus generalibus ventorum commodis alibi plura. Sed commodam heic dat laudatum Jobo *ventorum pondus*, vel potius omni-ponderans DEI virtus, occaſionem collaudandi ſapientiſſimam DEI bonitatem ex conſideratione ventorum quorundam ſpecialium, ſpirantium paſſim ad inſignes terricolarum uſus. Quamuis in Zona noſtra temperata nondum ſit ad certitudinem vel regularitatem redactus ventorum circulus, immota tamen ſtat veritas hæc, DEUM etiam his *ventis adhibere pondus*, qui regiones noſtras perflant. Sed procul omni dubio euidentior eſt hæc palmaria veritas, ſi adeamus regiones ſubæquatoreales, & in Zona torrida ſitas.

Quàm, quæſo, præciſum *adhibitum pondus vento* illi *generali*, ſpiranti per totum annum, circa totam terram ab Ortu in Occaſum, in Oceanis, Atlantico, Æthiopico, Indico, Pacifico, & in hoc quidem Mari ſub Æquatore præcisè O. ex ſeptentrionali latere vero O. & N O. ex meridionali O. & S O. adeò conſtanter, ut ex noua Hiſpania ad Inſulas Philippinas nauigantes expanſis velis ſecurè dormire, & absque interruptione per 10. ſeptimanas continuas milliaria 132. indies conficere queant. In Æthiopico Oceano eſt iterum Eurus hic conſtans adeò, ut attendendum probè ſit reducibus ex India Orientali nauibus ad præciſum

Inſulæ

Inſulæ S. Helenæ, ubi ſtatio eſt neceſſaria, ſitum, quia præternauigantibus fortè eam non datur redeundi locus. Fuere multi, qui cauſam venti adeò conſtantis & ſtati deduxerunt à motu terræ diurno, qui ab Occaſu fit in Ortum, imo & Phænomenon hocce allegarunt tanquam argumentum Syſtematis Copernicani demonſtratiuum: cujus equidem argumenti vim debilitat aliquantum malacia fere conſtans Atlantici Maris ad Æquatorem, Zephyri in Guineæ littoribus, motiones item plures in Mari Indico: Animaduertendum heic inſuper, celeritatem venti communis eſſe 20. pedum ſpatio minuti ſecundi: Æquatoris autem velocitas quia eſt 9000. Leucarum Gallicarum ſpatio nychthemeri, 60.es ſuperare deberet hæc Euri generalis celeritas illam ventorum communium, cui calculo haud reſpondent obſeruationes. Accedunt circa pendula factæ obſeruationes, ſub Zona torrida tardiùs mota, & proin lineæ ſpatio decurtanda: quum contrà celerior deberet eſſe ſub Æquatore motus, vel Europæis ſaltem æqualis, ſeu euibretur aër juxta tangentem, ſeu dirigatur motus ad radium è centro euntem verſus peripheriam: ibi quippe vibratio tendens ab Ortu in Occaſum in tantum promoueri deberet, in quantum impeditur ea, quæ ab Occaſu tendit ad Ortum, heic intendi motus globi aſcendentis in tantum, in quantum impeditur cadentis. Vid. *de la Hire dans l'Hiſt. de l'Acad. Roy.* 1703. p. 132. Huic quidem à pendulis deſumto argumento obſtaculo eſt, quod decurtandorum ſub Æquatore potior ratio deriuanda veniat à majori omnium corporum vi centrifuga ſub Æquatore, quam in circulis quibuscunque parallelis, quæ vis centrifuga ibi directè contraria eſt vi grauitatiuæ, unde fit, ut minori vi premantur omnia corpora ad centrum terræ ibi quàm heic. Reſpondere autem pendulorum iſochronorum longitudines viribus centrifugis demonſtratum leges à Celeb. *Joh. Bernoullio* in *Actis Lipſ.* 1713. p. 79-88. Notandum porrò, ſequi atmoſphæram ipſam motum terræ ab Occaſu in Ortum, ſed minori velocitate, ut generalis ille ventus Orientalis non reſpondere debeat toti terræ velocitati, ſed duntaxat exceſſui velocitatis terræ ſupra velocitatem aëris, ſaluari proin poſſit argumentum ſupra pro motu terræ allatum, à conſtanti Euro deſumtum. Mouerunt tamen allata & alia obſtacula celebrem *Hallejum*, ut cauſas generalis illius venti deduxerit præſertim à Sole aërem intra Tropicos rarefaciente & ante ſe ad Occaſum pellente, ut juxta leges motus orientalior ſemper aër, poſterior, denſior, grauior, proruere debeat in anteriorem occidentalem, ſicque cauſari ventum vel præcisè Orientalem, vel pro Declinatione Solis, quæ ultra $23\frac{1}{2}$. gradus ſe non extendit, declinantem ad Boream vel Auſtrum. Sed conſiderari ſimul debere peculiares ipſarum illarum regionum diſpoſitiones, ſi rationes dandæ ſint deuiantis à ſua norma generalis illius Euri: Zephyri e. g. in littoribus Guineæ à ſuperpondio aëris frigidioris, marini, denſioris irruentis in Libyæ deſerta arenoſa, quæ majorem ſuſcipiunt à Sole æſtum, & diutius, quàm aliæ regiones, ſeruant: Malaciæ in Oceano Atlantico ab æquilibrio aëris inter Orientalem generalem & Zephyrum Guineenſem medii in toto illo tractu *The Rains* dicto, quod ibi ſubleuati in aëra copioſiſſimi vapores forma denſorum & frequentiſſimorum imbrium recidant. Combinari commodè poteſt Halleyana Hypotheſis cum illa *Voſſii de Motu Marium & Ventor.* c. 21. qui vult, altius longè eleuari aërem, ubi Sol eſt, vel proximè fuit, & eleuatum ſic poſtea deorſum ruere acceleratis viribus, verſus Occaſum ſcilicet, ubi altitudo aëris eſt minor. De hoc tandem generali Euro id animaduerti debet, maximo uſui eſſe non ſolùm nautis, ſed & Africæ Americæque continenti, horumque incolis & plantis refrigerio. Et ex hactenus dictis immota tandem ſtat veritas à Jobo prolata, quod DEUS, ens ſapientiſſimæ bonitatis, *ventis adhibuerit pondus.*

Confirmant eandem veritatem *Motiones*, Belgis *Mouſſons*, Anglis *Monſoons* dictæ, quæ venti ſunt ſtati, certo tempore & ad certa loca, ſpirantes, iterum nautis ab una regione ad aliam tendentibus percommodi. Ita ſpirat S. O. ex Auſtrali Æquatoris latere ad 2. usque gradum à Junio usque ad Nouembrim; eodemque temporis interuallo N. W. ad Meridianum extremæ Inſulæ Madagaſcar inter 3. & 10. gradum hemiſphærii auſtralis: item inter 2. & 12. prope Sumatram & Jauam usque ad Moluccas Inſulas à Decembris initio ad Majum. Porrò N. O. à 3. gradu latitudinis auſtralis per maria, Arabicum, Indicum, Bengalicum à Sumatra ad usque Africæ littora inde ab Octobri usque ad Aprilem, ſed iisdem locis ſemeſtri altero ab Aprili ad Octobrim S. W. & W. S. W. isque vehementior & pluuioſus, priori illo N. O. exiſtente ſereno. Cauſas harum motionum deriuat laudatiſſimus, in hac materia cumprimis expertiſſimus *Hallejus* in genere ab æquilibrio ſublato inter aërem frigidiorem, denſiorem, & calidiorem, rariorem, qui poſterior eleuatus reuerti cogitur in oppoſitam plagam, ut proin imum N. O. ſequi debeat altior S. W. inferiorem S. O. altior N. W. Sed ſpecialis cauſa, cur inferior N. O. ſpirare ſoleat ab Octobri in Aprilem, & S. W. ab Aprili ad Octobrem deriuanda inde venit, quod in poſteriori hoc ſemeſtri calorem Solis inprimis experiantur regiones ſeptentrionaliores, Arabia, Perſia, India, interior Africa, ſed in priori illo hemiſphærium auſtrale. Unde ὡς ἐν παρέδῳ conſtat, proximas hujusmodi φαινομένων cauſas deducendas eſſe non tam à Planetarum variis aſpectibus, ſed Solis motu per Ecliptican, & æquilibrio aëris ipſius ſublato.

In Littoribus Peruanis ad Pacificum Mare nunquam ſpirat Zephyrus, ſed per totum fere annum S. vel S. W. quo ſecundo Claſſis Hiſpanorum auri-argenti-fera paucis diebus Limâ Panamam pertingit, ſed pro reditu longiori morâ opus habet. Sed eſt hic ipſe ventus, contra Europæorum ventorum naturam, ingenti ſolatio incolis, qui intolerabili fere æſtu preſſi mirum in modum eo refocillantur. Juuat iterum heic Ætiologiam conſideratio ſitus: In Pacifico Mari conſtans regnat Eurus, Zephyro inuictus. Sed contra allidit generalis Eurus, Braſiliam permeans, ad altiſſima Andium juga, ut reſiſtere nequeat vento ab incognitis auſtralibus terris ſpiranti, vaporibus niuoſis & denſiori aëre grauido, & tantò quidem minus, quia America Septentrionalis ab æſtu Solis torrefacta Auſtro Peruuiano & Chilenſi cedere cogitur.

Suppetunt argumenta inſuper alia in Indiis obuia, quibus demonſtrare licet Jobianam Theſin de DEO *ventis adhibente pondus*.

Sunt venti, qui certis anni dieique temporibus à continenti ſpirant verſus mare, *Terreinbos* Luſitanis, Terreni, Belgis *Land-Wind* dicti, ſed & contrarii maritimi, ex mari ſpirantes verſus terram, *Viracoins*, *Wind uyt de Zee* nuncupati. Illi in Littoribus Malabaricis, Septembrem inter & Aprilem, à media usque nocte ſpirant ad Meridiem, hi à Meridie ad μεσονύκτιον: in Noua Hiſpania Americæ illi noctu, hi per totum diei decurſum, magno incolis refrigerio & ſolatio. Cauſæ autem horum ventorum peti debent tum à generali illo Euro, de quo ſupra, tum à peculiari Prouinciarum maritimarum diſpoſitione, & montium ſitu.

Neque ſilentio prætereundi ſunt *Ecnephiæ*, turbines impetuoſi, Braſiliam inter & Africam, menſibus Aprili, Majo & Junio, ſubitò prorumpentes è nubibus, qui graui pondere, Jobianâ phraſi, ruunt; de his autem uberior dabitur loquendi anſa alibi, ſpeciatim in Hiſtoria Jonæ.

In Zona noſtra temperata ſeptentrionali *ponderati* non minus ſunt venti, quamuis nondum ad certas periodos, numeros, pondera, menſuras redacti, cui rei *M. Mariotte* & *Sturmius* irrito ſucceſſu operam ſuam commodarant. Et commemorandi veniunt ſpeciatim Veteribus quoque laudati venti *Eteſiæ* dicti, inde à 6. vel 15. Jul. ad finem usque Auguſti, interdiu ſpirantes Boreales, qui æſtus caniculares aura ſua leni refrigerant Græciam, Thraciam, Macedoniam, Archipelagi Inſulas, imò ad Ægyptum usque & Africam pertingunt. Eorum meminit *Ariſtoteles L. II. Meteor.* c. 5. Cauſa haud dubiè arceſſenda ab aëre denſo & niuoſo circumpolari, expandente ſe in atmoſphæram Europæ interdiu rariorem.

Neque deſunt Heluetiis nobis *venti periodici* ſeu *ſtati*, obuii cumprimis in vallibus ab Ortu ad Occaſum protenſis inter præaltos montes, Valleſia, Pregallia Valle Rhætiæ, Lacu Rivario, *Wallenſtatter-See*, ubi à primo manè ad Meridiem usque ſpirare nouimus Eurum, à Meridie Zephyrum, quorum cauſa manifeſtiſſimè tribui debet aëri à Sole aſcendente & deſcendente rarefacto; de qua re plura vide in *Hiſt. Nat. Heluetiæ*.

Ad id inſeruit fusè ſatis expoſita hactenus ἀνεμολογία, ut oculis videre, imò manibus palpare poſſimus vim DEI *ventos* in ipſa creatione *ponderantem*, pro infinito ſapientiſſimæ bonitatis pondere, *pondus adhibentem* adhuc & in momenta, in conſeruatione: ponderantem, ſi terræ & terricolis facit benè: ponderantem, ſi eos ventis caſtigat: ponderantem non duntaxat ventos atmoſphæricos, ſed & Æolos (de quibus nonnulla memoratu digna heic adduci poſſent, ſi liceret eſſe diffuſis.) Ut jure aërem ſupremum, medium, imum, infraterraneum Libram dixeris, vel Stateram, æquilibratam ſemper, & variatam ſemper pro regionis cujusque neceſſitate & uſu, & ſtatutis à DEO decretis.

Videamus nunc, quâ ratione ens illud ſummum, infinitum, optimum, *aquas* quoque *comprehendat menſurâ:* Aquas maris reſpectu aquarum continentis: Fontes, riuos, flumina, lacus; Aquas ſuperiores, ſeu nubes: & inferiores; Aquas abyſſi, Oceanorum, terræ totius. En ut circumcirca Heluetiam noſtram collocat lacus, ut propugnaculo ſint inferioribus regionibus contra torrentium noſtrorum & fluminum rapidos fluxus! En ut ſingulis aquis mineralibus, balneis calidis atque frigidis, acidulis, ſalinis ſuum adhibeat pondus, menſuram, numerum! qua de re plura dicenda forent, ſi per tempus, & chartæ anguſtiam, liceret. Sed tamen non prorſus eſt ſilentii ſipario inuoluendum hoc menſuratarum aquarum momentum. Commodam dat accurata aquarum pluuialium & niuoſarum emenſuratio loquendi anſam de viciſſitudinibus temporum anni, & inſimul DEI ſapientiſſimi immenſam bonitatem tum cognoſcendi, tum celebrandi.

Notum omnibus nobis Europæis, in Zona noſtra temperata ſeptentrionali, menſibus Decembri, Januario & Februario, qui hyemem conſtituunt, Sole percurrente ex auſtralibus ſignis Capricornum, Aquarium, Piſces, operiri terram ab aquis niuoſis veluti veſtimento, alias, fontes, riuos, flumina, ſtare, deficere, congelaſcere continuo frigore, ut paſſim pontes glaciales ipſis curribus onuſtis tranſitum concedant: ſequentibus proximè menſibus vernalibus, Martio, Aprili, Majo, Sole magis appropinquante nobis, & decurrente Arietem, Taurum, Geminos, ſolutas vinculis aquas fluere iterum, redeunte calore blando molliri terram antea ferro inuictam, mutari niues in pluuias, reuiuiſcere vegetabilia, & animalia: Æſtiuis mox menſibus, Junio, Julio, Auguſto, Sole tranſeunte Cancrum, Leonem, Virginem,

augeri

augeri calorem magis & magis, incrementa ſumere flumina & lacus, terram æſtu hiulcam pluuiis per vices humectari, plantas matureſcere: autumnalibus tandem menſibus, Septembri, Octobri, Nouembri, Sole currente per Libram, Scorpium, Sagittarium, increſcere humidum frigus, colligi fructus, arboribus decidere folia, omnia ſe componere ad hybernam quietem. In dicta hac noſtra Zona non equidem ſunt tempora anni æqualia regionibus omnibus, ſed differunt gradibus, iisque rurſus probè commenſuratis, & veluti ad bilancem ponderatis: mitiori hyeme gaudent Regiones Æquatori vicinæ, aſperiorem ſufferunt ſeptentrionales: ſic itur per gradus ab Æquatore ad Polum: Madriti in Hiſpania miraculo fere eſt Manzanares fluuius, ſi gelu conſtrictus: Romæ nix jacens diu; quum contra in Moſcouia arctiſſimo gelu conſtringantur omnia, & ſaliuale ſputum antequàm ex ore decidat in terram. Imo in iisdem altitudinis polaris gradibus, in eodem climate, non eadem eſt omnibus conſtitutio. In Tartaria Chinæ limitanea ſub 45. gradu frigus adeò rigidum ſenſit P. Verbieſt Julio menſe, ut neceſſe habuerit totus Imperatoriæ Legationis Comitatus pelliceis ſe munire veſtibus, terra ad 3. quatuorue pedes gelu conſtricta, Pekingâ interim, quæ in 40. eſt gradu, torrefacta penè ab æſtu. Edimburgum Scotiæ I. gradu ſeptentrionalius eſt Moſcouia capitali, & tamen heic regnat intenſiſſimi frigoris hyems, ibi moderata valde. Arbores, paſcua, pecora offendas in Grœnlandia, quæ ſub 80. eſt altitudinis gradu, Nouâ Zemblâ, quæ 4. 5. 6. gradibus meridionalior eſt, illis omnibus deſtitutâ prorſus. Quid dicam de variatione annuarum conſtitutionum in eodem loco? quid de Heluetia noſtra, quæ ſola fere omnes variantes exhibet gradus inter Æquatorem & Polos medios? aſperrimam Regionum Borealium hyemem in ſummis Alpium jugis, calorem auſtralem in valle Tellina, Valleſia, moderatam hyemem Veſenæ, aſperam ſemihorâ abhinc; imo uno eodemque die omnia quatuor anni tempora in tranſitu per Bernhardinum, Gotthardum, Spelugam montes. An eadem ſit Zonæ temperatæ meridionalis conditio, minus nobis conſtat, quia terræ pleræque ſunt incognitæ: Hollandiæ & Zeelandiæ nouæ vix littora ſunt nota. Chili Regnum in America, quod 45. numerat gradum majus ſentit frigus, quàm Italia & Hiſpania, ſunt Andes æterna niue tecti, ſed valles adjacentes fructibus omnis generis, vino & paſcuis uberes: Caput bonæ ſpei temperato admodum gaudet aëre, & aſcendunt Caffri atque Hottentotti perſæpe ad 90. imo 120. annorum ætatem; ſubinde tamen totis veluti amphoris effunduntur ibi imbres. Id interim & ratio docet & experientia, eſſe inuerſam in hemiſphærio auſtrali conditionem tempeſtatum anni, ut æſtas reſpondeat hyemi noſtræ, Autumnus Veri. Notum idem, recenſita hactenus & ordinatiſſima anni tempora, caloris frigorisue gradus, ſiccitatis item & humiditatis, accreſcentes & decreſcentes deducendos eſſe à motu Solis per Eclipticam, vel terræ potius annuo motu, quo Sol uni Regioni poſt aliam accedit propius, τῷ Zenith nempe, & ſic accreſcunt dies, cum diebus caloris gradus. Sed ſpecialia Phænomena à Regionum conſtitutione, & altitudine diuerſa, altitudine dico, id eſt, diſtantia à centro terræ. Exemplum præbeat Tartaria ante nominata, juxta *P. Verbieſt* tota penè montoſa, 3000. paſſibus altior Horizonte Maris, & ipſa China, conferenda commodè cum Heluetia noſtra.

Videamus porrò, quanam ratione menſurauerit DEUS tempora anni, & in iis aquas, in Zona torrida illa, quam Veteres credebant ἄνυδρον, æſtu torrefactam, inhabitatam & inhabitabilem, ſed nos experimur pretioſiſſimis fructibus aliisque naturæ productis ditiſſimam, fœcundiſſimam. In plerisque hujus Zonæ Prouinciis neque niuoſa eſt hyems, neque glacialis, ſed pluuioſa, ventoſa, & ingruit, quod admiratione dignum, Sole ipſius verticali, non in maxima declinatione. Sed ſunt temporum illarum Prouinciarum circumſtantiæ commemoratione digniſſimæ.

1. Experiuntur, qui ſub ipſo Æquatore habitant, bis in anno hyemem ſuam pluuioſam, in æquinoctiis, Verno & Autumnali, Sole tranſeunte per Æquatorem, menſibus Martio & Septembri.

2. Qui Æquatorem inter & Tropicum Cancri ſunt ſiti, iis hyems ingruit pluuioſa, Sole verſante in Signis Borealibus, ſed neque ſubitò, nec violenter, ita ut, Sole exiſtente in Tauro & Geminis, pluuiæ neque largæ ſint, neque continuæ, ſed interruptæ tempeſtatibus ventoſis, ut priorem hyemis partem haud incommodè Autumnum nuncupare poſſis; ſubſequente vera hyeme, continuis ſtipata imbribus, Sole verſante in Signo Leonis, à medio Julio ad finem Septembris, quo temporis interuallo aquis abundant fluuii, & niue cooperiuntur montium cacumina: Sole progrediente porrò ex Libra ad Scorpium & Sagittarium, temperato gaudent & ſereno ſatis aëre, ſed Æſtate demum poſt Solſtitium, Sole degente in Capricorno & Aquario, à medio Januario ad medium Februarii, quo tempore exiccantur flumina, & torridum ſentit æſtum magna pars Africæ.

3. Contraria his experiuntur anni tempora, qui Æquatorem inter & Tropicum Capricorni viuunt; Autumnum nempe, vel priorem Hyemis partem, ab Æquinoctio ad noſtrum Solſtitium hybernum; Hyemem ab hoc ad Æquinoctium vernum, Ver ab hoc ad Solſtitium nobis æſtiuum, Æſtatem tandem ab hoc ad Æquinoctium autumnale. In genere autem de omnibus his gentibus id obſeruare

eſt, propriè loquendo bina illis eſſe tempora anni, æſtiuum ſiccum, & hybernum humidum. Et admiranda ſimul ac ſummis elogiis deprædicanda eſt ſumma DEI ſapientia, & prouidentiſſima bonitas pro populis, qui æſtu non torrerentur duntaxat, ſed conſumerentur, ſi ingrueret Æſtas tunc, cum Sol eſt verticalis: ſed tunc temporis, atmoſphærâ admodum rarefactâ, & incredibili vaporum copiâ ex vicinis maribus ſubleuatâ, & à ventis ſtatis in denſas nubes collectâ, mirum haud eſt, ſi continui fere cadant imbres, cui beneficio accedunt inſuper noctes breues & frigidæ, Æſtate ſicca tunc dominante trans Æquatorem.

Singulare prorſus Diuinæ Hydrometriæ exemplum ſiſtunt Regiones nonnullæ, quibus per totum fere anni decurſum nullæ cadunt pluuiæ. De Ægypto Veterum extant teſtimonia apud *Plutarchum de Fac. Lun.* Cteſiam in *Photii Biblioth.* de Peru Regno Hiſpanorum relationes, ibi hyemis loco ab Aprilis initio ad Octobrim atmoſphæram indies obſcurari nubibus, Solemque obtegi, ſed absque fulguribus, tonitrubus, niue, grandine, imbribus; pluuiam ſubinde cadere tenuem menſibus Junio, Julio & Auguſto ante meridiem, aëre manente ſereno in locis montoſis: In montes autem ipſos delabitur nix & copioſa pluuia, unde incrementa ſumunt flumina, & totas regiones ſatis ſuperque humectant, Ægypto teſte, cui inundans Nilus abundè ſupplet pluuiæ defectum. In Peruana Regione continuus fere S. W. aufert vapores ſurgentes, qui montibus alliſi in pluuias recidunt, planis interea locis refocillatis à largo rore.

Sit totius hujus tractationis ultimus Polus cognitio DEI ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, I. Cor. I. 21. qui omnia ad certos condidit fines, ad creaturarum ſuarum commoda, certo pondere, numero, menſura: *Vento etiam pondus adhibet, & aquas menſura comprehendit. (Fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura.* Vid. *Joh. Chriſtoph. Sturm. Diſſ. de aëris mutationibus.*

Job. Cap. XXVIII. verſ. 26.

Præfigendo pluuiæ terminum, & viam fulguri atque tonitruis.

Quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis ſonantibus.

DAt DEUS, ita magnus ille Theologus Paulus, viam ſalutis Athenienſibus aliisque gentilibus ſtraturus, ex Philoſophia Naturali illos edocens, ὑετὸς καὶ καιροὺς καρποφόρους. Act. XIV. 17. Hæc ſi ita ſe habeant, ſi pluuiæ lapſus non adſcribendus eſt caſui merè fortuito, ſi DEUS eſt pluuiæ Author atque Director, inferre facile eſt, præfixiſſe Eum pro infinita ſua ſapientia pluuiæ certas leges, ſtatuta, terminos, חָקוֹק, eò tendentes, ut pretioſum hoc cœli donum uſui veniret terricolis, animantibus, plantis, agris. Spectant hæ leges pluuiæ geneſin, guttarum magnitudinem, numerum, pro regionum diuerſitate variantes. Non indigent hæc ulteriori demonſtratione. Legatur præcedens proximè Commentarius in v. 25.

Par eſt ratio *fulguris*, *tonitrus*, fulminis, tempeſtatum, quibus etiam *viam præfixit* altitonans DEUS. Loquitur *Plinius de fortuitis ictibus, brutis fulminibus, irritis jactibus, qui nulla veniant ratione naturæ.* Sed rationi ſanæ conuenientius Semi-Chriſtianus *Seneca, fato non ire fulmina, ſed ferri:* item, *mira fulminis, ſi intueri velis, opera ſunt, nec quidquam dubii relinquentia, quin diuina inſit illis, & ſubtilis potentia.* Sapientiſſimæ DEI prouidentiæ non duntaxat ſubeſt locus generationis, vel & perceptionis, ſed & locus ictus: Montes ſi ſint, latifrondoſæ quercus, maria, flumina, deſerta, haberi poſſunt tonitrua, & fulmina pro monitoriis diuinis, atque paternis: ſi ædes, turres, templa, pœnæ ſunt & comminationes promeritæ, familiis, urbibus, regionibus, Eccleſiæ, Politiæ ſalutares. Habet Textus originalis דֶּרֶךְ לַחֲזִיז קוֹלוֹת *viam coruſcationi tonitruum;* LXX. ὁδὸν ἐν τινάγματι φωνὰς, *viam in concuſſione, voces*, vel ὁδὸν ἐν τινάγματι φωνὰς, *concuſſioni viam, voces: Symmachus* εἰς κτύπον φωνῶν, *ad ſtrepitum vocum*, Vulgata, *procellis ſonantibus*, Complutenſes, *viam in concuſſione vocis*, Auguſtinus, *vim tempeſtatum vocibus.* Notat חָזִיז *chaziz* ex communi Judæorum interpretatione fulgur, tonitrus præcedaneum, præpoſitum quoque à Jobo tonitrui. De hac *voce* DOMINI, ut Dauidi cluet, commodior dabitur alibi loquendi anſa, præſertim ad Pſ. XVIII. 14. 15. XXIX. 3-10. Quò relegamus materiam hanc, quia heic non expreſſa fit fulminis, fulminearumque tempeſtatum mentio, ut melius fortè Textui Hebræo reſpondiſſet Vernacula noſtra, ſi ita ſonaſſet: *Er hat dem Blitz und Donner einen Weg geſetzet.*

Job. Cap. XXIX. verſ. 6.

Quando (a) pedes meos butyro abluebam, & ſaxum apud me fundebat riuos olei.

(a) Profectiones.

Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei?

METaphorica hæc eſt, atque ingenii plena, fertilitatis alicujus terræ repræſentatio, ſimilis illi Deut. XXXII. 13. *Dedit ei, ut ſurgeret mel de petra, oleumque è duriſſimo ſaxo.* Job. XX. 17. *Non videbit riuos fluminum, torrentium mellis & butyri.*

Hebræa vox חֶמְאָה *chemah* idem heic notat, quod חֶמְאָה *butyrum*, quæ vox ubiuis in Scriptura eſt obuia, illa priori exiſtente monadica: deſcendit utraque fortè ab Arabum *chama, de lacte condenſari, & concreſcere;* nam butyrum aliud nihil eſt, quàm cremor coagulatus, ex meris conſtans particulis oleoſis, unde Chaldæis butyrum vocatur שְׁמֶן דְּגִבְנִין, ἔλαιον τυρῦ, caſei oleum. Germanica vox *Butter* manifeſtè deſcendit à Græco βούτυρον, ut & Latinorum *butyrum*, idem proin ſonat, quod *caſeus bubulus.*

Hebræum הֲלִיכַי, LXX. αἱ ὁδοί μου, *vias meas, meine Wege*, reddit Tigurina Vernacula, Vulgata *pedes meos.* Alludit fortè interpretatio hæc, quam & Latina noſtra habet, ad veterum Orientalium populorum familiarem pedes, præſertim in conuiuiis, oleo ungendi conſuetudinem, quæ vel ex CHRISTI unctione nota. Matth. XXVI. Marc. XIV. Joh. XII. ſed quoque ex *Antiphane* & *Tryphone* apud *Athenæum* L. XII. & XV. *Vidimus*, inquit *Plin.* L. XV. c. 11. de Oleo, *etiam veſtigia pedum tingi, quod M. Othonem monſtraſſe Neroni Principi ferebant.* Tranſierat hæc conſuetudo, in Oriente ex neceſſitate nata, ex uſu conſeruata, poſtmodum, ut alia hujusmodi multa, in luxum, butyrum & oleum in unguenta pretioſa, ſingulis quoque corporis partibus, pedibus, cruribus, genis, mammis, temporibus, brachiis, ſuperciliis, capillis dicata, variis *Baccharini, Amaracini, Ægyptii, Phœnicii, Nardini*, nominibus diſtincta, de quibus fusè *Fulv. Urſinus Append.* ad *Triclinium Petri Ciacconii.* Quodſi *pedum* loco intellexeris *vias*, elegantem iterum habebis pro fœcunditate, ex DEI benedictione nata, metaphoram, uti & in phraſi proximè ſequenti, qua *ſaxum fundebat riuos olei*, quam certè haud ſumſit Jobus in ſenſu proprio literali, ac ſi ex duris ſaxis profluueret oleum, imo oliuarum oleum, neque pro torculari oliuas premente, multò minus *Petroleum*, aliàs ex petris profluum: ſed haud dubie intelligit Philoſophus noſter loca ſaxoſa, montoſa, oleis præſtantiſſimis abundantia. Occurrunt & hujus generis locutiones apud Scriptores profanos. *Virgil. Eclog.* 3.

Mella fluant illi, ferat & Rubus aſper Amomum.

Theocrit. Idyll. 5.

Et non fluctus aqueos, ſed lac profundat Himera,
Æſtuet & Cratis vino, Sia fruge niteſcat.

Jungit ita Jobus bina ex præcipuis & uſitatiſſimis condimenta, quibus parantur cibi & palato redduntur grati, ventriculo faciles. Germanis nobis, Belgis, inſeruit butyrum, Italis, Gallis, oleum. Ejusdem prope ſunt indolis utraque; eſſentiam conſtituunt particulæ pingues, oleoſæ, ſanguini eſſentiales, balſamicæ, formandæ pinguedini, medullæ, Sebo neceſſariæ. Superſedeo proceſſu integro, quo parari ſolent pretioſa hæc liquida, butyrum ac oleum. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 32. p. 315.

TABB. DXXIV. DXXV.

Job. Cap. XXIX. verſ. 18.

Cogitabam igitur, me in nido meo expiraturum eſſe, ac more phœnicis multos dies victurum.

Dicebamque: in nidulo meo moriar, & ſicut palma multiplicabo dies.

CIrca genuinum ſenſum vocis חול *chol* certant tria naturæ regna, *Phœnicem* vult animale, *Palmam* prætendit vegetabile, *Arenam* ſeligit minerale.

Pro *Phœnice* certare videntur bina Sacri Codicis loca, Textus hic Jobi, quem explicandum ſumimus, ubi LXX. habent φοῖνιξ, & ſic Tigurina Latina: alter locus occurrit Pſ. XCII. 13. *Juſtus ut Palma florebit*, ubi iterum LXX. δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, ſed Latina, æquiuoco Phœnice è via ſublato, *Palmam*. Dauidicum hunc locum allegat *Tertullian. de Reſurrect.* c. 13. & *Epiphanius* in *Phyſiologo*; ſed Jobianum Rabbini pleríque cum *Beda*, qui volunt, digito veluti indicare Prouerbium illud vetus de vita Phœnicis longæua, quod & occurrit apud *Lucianum* in *Sect.* ἦν μὴ φοίνικος ἔχῃ βιώσῃ. Victuram nempe volunt hanc auem ad ἀποκατάςασιν usque τῶν πάντων, vel, ſi mauis, Anni Platonici finem, ſeu terminauerit ſe is intra annos 1461. quo interuallo Phœnicis vitam definit *Tacitus*, ſeu ſumſeris 25900. ſeu cum Veteribus 36000. Subſidio venit his φοινικοφίλοις ipſa Jobiana phraſis, *cogitabam me in nido meo expiraturum eſſe*, alludens fortè ad Veterum illam traditionem, quâ decrepitus ſenex Phœnix nidum ex Caſia, Thure, pretioſis aliis aromatibus confectum accendat, ſeſeque ipſum comburat; addunt μυθόφιλοι recutiti, reliquum ex hoc incendio eſſe ouum, ex quo reſurgat nouus Phœnix, eſſe autem auem hanc immortalem, quod nîl unquam comederit de fructu vetito. Lugendas hujus generis lege in R. *Oſajæ* Libro, cui titulus: *Bereſchith Rabba*, ſcripto circa A. 210. *in Jalkut*, *Midræs Samuel Sect.* 12. *Pomario* in Libro *Tſemach*, qui aui huic vitam 1000. annorum adſcribunt. Peruagata eſt hæc fabula totum veterem orbem. *Nonnus in Dionyſ. Lib.* 40.

Χιλιετὴς σοφὸς ὄρνις ἐπ' εὐόδμῳ σέῳ βωμῷ
Φοῖνιξ τέρμα βίοιο φέρων.

Martialis:

Qualiter Aſſyrios renouant incendia nidos,
Una decem quoties ſecula vixit auis.

Claudianus in Phœnice:

Namque ubi mille vias longinqua retorſerit ætas.

Auſonius Ep. ad Paulinum:

Nec quia mille annos viuit Gangeticus ales.

Imò eò vadunt usque nonnulli, ut ipſam hanc fabulam, præeuntibus Patribus quibusdam, allegent in reſurrectionis futuræ ſymbolum & argumentum, eſſeque alicubi in rerum natura auem, quæ reſpondeat deſcriptioni. Ita *Junius Patritius not. ad Epiſt. Clem. ad Corinth. ſe non ambigere, quin ſit ejusmodi volucris, quæ rediuiuo ſuæ carnis humore reparetur, & de ſuo ſurgat rogo, corporisque ſui hæres, & cineris ſui fœtus ſit — Malo enim cum Clemente, Tertulliano, Origene, &c. errare.* Manſit nimia hæc erga Veteres veneratio in Scholis & Eccleſiis. Sed alia nunc rerum, fidei & aſſenſus, facies. Malumus nos cum viliſſima plebe fateri veritatem, quàm errare cum doctiſſimis. Merebatur tantæ celebritatis fabula, *æterna auis*, ut *Claudiano* Phœnix cluet, æternitati conſecrari per monumenta æris aliorumque metallorum. Siſtit A. *Conſtantini Maximi* Numisma, in pronâ legitur, CONSTANTINUS MAX. AUG. in auerſa Conſtantinus Maximus figura ſeminuda Thoraci inſidet, & Criſpus Cæſar deuictis Francis victoriosè redux globum, eique inſiſtentem Phœnicem radiatum tenet, Tropæo onuſtus, & Panthera comitatus, cum Inſcriptione GLORIA SÆCULI VIRTUS CÆSS. B. Nummus eſt *Conſtantis*, qui trium Conſtantini M. filiorum fuit minimus, in auerſa iterum Phœnix globo inſidet cum Inſcript. FEL. TEMP. REPARATIO. C. alius ejusdem & Imperatoris & inſcriptionis, in quo Imperator in naui ſtans dextra Phœnicem globo inſiſtentem tenet, aurigante victoria. D. Alius, in quo æterna auis rupi inſidet. Apud Sinenſes occurrit Phœnix felicitatis augurium & index, nec longæuitate duntaxat ſed quoque ſanctitate celebris, *Foo*, vel *Foowoo* nomine, & adeò quoad figuram & colores circumſcriptus, ut dubites, an ex Oriente extremo, fabula peruenerit

Iob. Cap. XXIX. v. 18.
Chol, Phoenix, palma vel arena.

Buch Hiob Cap. XXIX. v. 18.
Unterſuchung des Chol.

M. Tiroff sculps.

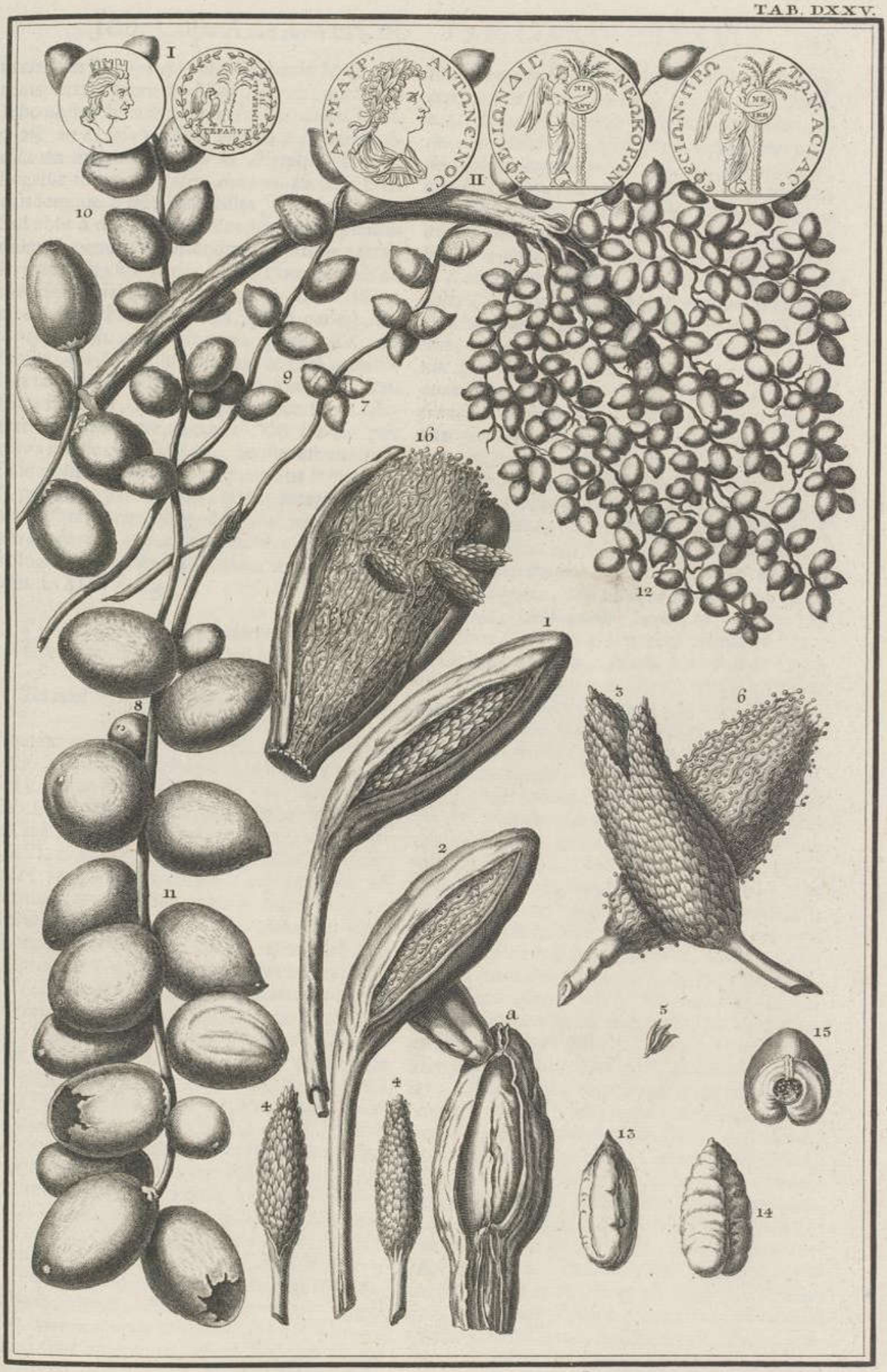

Iob. cap. XXIX. v. 18.
Palma obtinet palmam.

Buch Hiob Cap. XXIX. v. 18.
Der Palm-Baum erhält den Preiß.

I. G. Pintz sculps.

uenerit in Europam, vel à Romanis & Græcis transportata fuerit in Aſiam. Sanè, quod pro Jobo noſtro faceret, dubitat *Tacitus Annal.* L. VI. c. 28. an *in ipſa excluſus Arabia poſt longum ſeculorum ambitum demum in Ægyptum venerit.* Legatur fuſius *Kæmpfer. Amœnit. Exot.* p. 662. ejusdemque à filio meo edita *Japonia* p. 124. Sed abſit à nobis, ut aniles fabulas in proſcenium ducamus explicandæ Scripturæ Sacræ. In promptu eſt erroris, unde Phœnix auis ad exegeſin Jobiani Textus manarit, fons. Phœnicem auem Patribus nimis, quàm par eſt, φιλαλληγόροις commendauit vox, quam LXX. adhibent, φοῖνιξ, æquiuoca aliàs, & tum *auem* illam fabuloſam denotans, tum *Palmam.* Dubium haud eſt, LXX. viros in loco ſupra allegato Dauidis interpretando תָּמָר *thamar* per φοίνικα intellexiſſe *Palmam.* Senſus eſt euidens. Et in noſtro Textu Jobi commodius חול reddi potuiſſet per *arenam*, quam interpretationem habet Vernacula noſtra, *daß meiner Tagen würden ſo viel ſeyn als des Sandes.* Simili phraſeologia utitur Sibylla Cumæa apud *Ouidium Met.* L. XIV. *Fab.* 4.

\- - - - *Ego puluueris hauſti*
Oſtendens cumulum, quot haberet corpora puluis,
Tot mihi natales contingere uana rogaui.

Attamen non planè rejicienda eſt Græcorum verſio, ὡς φοῖνιξ φοίνικος, *ut truncus Palmæ:* hos imitatur Vulgata, *ſicut Palma multiplicabo dies.* Longæuitatem Palmæ atteſtatur *Theophr. de Cauſ. Plant.* L. II. c. 16. & memorat *Plinius* L. XVI. c. 44. *Palmam Deli ab Apollinis ætate*, forſan 1500. annos natam. Ad 200. vel ad ſummum 300. annos arboris hujus ætatem extendit citatus ſupra *Kæmpfer. Amœn.* p. 677. Quadrant quoque in Palmam, quæ verſiculo 19. proximè ſequenti habet Jobus noſter, *diffuſa fuit mea radix ad aquas, (radix mea aperta eſt ſecus aquas,)* aquoſa quippe loca amat hæc arbor, quod mox videbimus. Exod. XV. 27. erant *duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta Palmæ in Elim.* Eccleſiaſtic. XXIV. 15. (18.) *Quaſi Palma circum litora verticem extuli, (quaſi Palma exaltata ſum in Cades,)* ὡς φοῖνιξ ἀνυψώθην ἐν αἰγιαλοῖς. Sed quoque ex ipſa Græca Verſione colligere facile eſt, euitâſſe ſtudio de Phœnice aue fabulas, non enim ſcribunt ſimpliciter LXX. ὥσπερ φοῖνιξ, ſed ſignificanter, ὥσπερ φοίνικος στέλεχος. Abſurdum quippe foret ſtatuere, vitam ſibi optare Jobum adeò longæuam, qualis eſt trunci Phœnicis auis: De arboris, non animalis, trunco adhibetur vox στέλεχος. *Heſychius.* στέλεχος ὁ κορμὸς τῶν δένδρων. Στελέχη φοινίκων, Trunci ſunt Palmarum. Exod. XV. 27. Num. XXXIII. 9. Sirac. L. 14. Peperit ipſa hæc æquiuocatio φοῖνιξ errores non unos apud Scriptores profanos, quod probari poſſet fuſius. Rem ſi penitius introſpiciamus, ipſa illa de Phœnice aue fabula originem traxit ex Palma, *moriente ac renaſcente ex ſe ipſa. Plin.* L. XIII. c. 4. *In meridiano orbe præcipuam in Palma obtinent nobilitatem Syagri, proximamque margarides. Una earum arbor in Chora eſſe traditur, una & Syagrorum. Mirumque de ea accepimus, cum Phœnice aue, quæ putatur ex hujus Palmæ argumento nomen accepiſſe, mori ac renaſci ex ſeipſa, eratque, cum hæc proderem, fertilis.* Audi *Kæmpferum* p. 665. *In τῷ φοίνικος ſiue Palmæ dactyliferæ argumento, arboris omnium principis, Phœbo dicatæ, venuſtiſſimæ, feliciſſimæ, & maximè longæuæ natales ſuos nomenque inuenit Phœnix ipſe plumoſus. Et per Phœnicem nihil unquam aliud Priſcis niſi Palma deſignata eſt: Alæ frondium ordines alatos indicant: decus plumarum pinnatam ſeriem foliorum: renaſcens illa ex igne origo ardorem ſignificat, in Palmiferis Arabiæ deſertis maximè intenſum, qui cum cæteris viuentibus ferat interitum, Phœnici tamen noſtro ortum & vitam, partibus omnibus incrementum, caudici firmitatem & robur, fructibus maturitatem & perfectionem tribuit. Cæterum & vita utrique longæua, Soli utraque ſacrata, par fama & gloria, idem denique nomen eſt.* Junge his omnibus, in Palmæ fauorem affinia τῷ חול in Oriente nomina. *Nachl* Arabibus & Perſis eſt Palma. *Kæmpf.* l. c. *Chæsl*, *Chæſel*, Palmæ pumilæ & ſilueſtris fructus, isque inprimis aridus aut paruus, vel oſſiculum ejus. *Meninzk. Lex.* 1901. *Dækæl* Turcis Palma. Id. 2102. *yskal, iskal, uskal, uskul, uskulet*, Plur. *æſakil*, iisdem Palmæ ramus, peculiariter racemoſus dactylorum matureſcentium, multos botros ferens. Id. 5665. 3216. *kylb, kulb, kælb*, Palmæ interior medulla, Plur. *æklab.* Id. 3742. 5794. *Næchlet* Turcis Palma, *Næchyl* Palmæ. Id. 5153. 5154. Verum Phœnice ad momentum dimiſſo redeo iterum ad fictitium, qui in Ægypto viſus fuiſſe dicitur Paulo Fabio & L. Vitellio Coſs. imo Romam delatus A. U. C. 800. *Plin.* L. X. c. 2. *Tacit. Annal.* L. VI. *Dion.* L. VII. ad fin. comparitionem hujus auis memorat inter prognoſtica morituri Tiberii, ita & *Xiphilinus* in *Tiberio*, *Aurelius Victor Epit. de Claudio.* Ubi non diffitendum, ſuſpectam fuiſſe *Plinio* ipſi narrationem. *Ferunt*, inquit, *ante omnes nobilem in Arabia Phœnicem, haud ſcio, an fabulosè.* Et fuit vel credulus nimis Clemens Papa VIII. vel liberalis nimis erga Hybernos, A. 1599. rebelles in Reginam Eliſabetham, tanquam craſſi ingenii homines, quod his Phœnicis auis pennam miſerit pro donario, teſte *Cambdeno in Hibern.* p. 783. Creduli certè nimis primitiuæ Eccleſiæ Patres, licet alii magis, exiſtentiam hujus auis poſitiuè aſſerentes, ut *Clemens, Cyrillus, Tertullianus, Epiphanius, Ruffinus;* alii minus, dubii de hoc naturæ miraculo pronuntiantes. Ita *Nazianzenus* Carm. 3. φάτις, *fama eſt.* In *Præcept. ad Virg. Orat.* 37. εἰ δέ τοι πιστὸς ὁ λόγος, *ſi famæ fides.* *Orig. contr. Celſ. L. IV.* εἰ ἀληθὲς ἦν, *ſi verum.* *Alcimus Auitus* L. I.

de Orig. Anim. mentitur fama. Auguſtin. L. IV. c. 20. *Si tamen, ut creditur, de ſua morte renaſcitur. Clemens Romanus Conſtit. Apoſt.* L. V. c. 8. *Euſeb. Vit. Conſtant.* L. IV. *Æn. Gazæus in Hexaem.* φασὶ, λέγεται, *dicunt. Ambroſius, perhibetur. Piſidas* narrationem fabulæ his claudit.

Ἑλληνικοῖς ἕλληνες εἴξαντες λόγοις,
Πείθητε, λοιπὸν τὴν ἀνάςασιν σέβειν.

Graji, ergo Grajis fabulis ſi creditis,
Ne jam negetis ſuſcitari mortuos.

Silentio præteriri non debet ſingularis prorſus Palmæ, ſi ea Jobi חור eſt, fertilitas. Hæc ut concipiatur diſtinctè, juuat Palmei fœtus hiſtoriam ſuccinctè tradere ex laudato ſupra *Kæmpfero*, qui exquiſitiſſimam nobis dedit φοινικογραφίαν in *Amœnit.* à p. 661. ad 758. Duplex eſt Palmis ſexus, maſculinus TAB. DXXIV. Fig. E. & fœmineus Tab. cit. Fig. F. ille flores duntaxat fert, hic fructus. Mares ſemen ſuum, quod ſubtiliſſimus eſt flaui coloris puluis, ſpargunt in fœmellas; fit id vel ventorum ſubſidio, vel humana ope, quod *ambaar daden*, implere, in Oriente vocant. Palmeos racemos *ſpadices* vocant Romani, quos in ſummo caudicis faſtigio è frondium axillis egerit Palma, thecam verò Palmei fœtus *ſpatham*, Græci ἑλάτην καὶ σπάθην, Perſæ *bukúmi nachl* Fig. 1. & 2. TAB. DXXV. ſed ſpadicem nouellum, Perſis *Pengi nachl*, ſiſtit Fig. 4. Fig. a. ſpatham ſurrectam adhuc intra texturas & inuolucra frondium reconditam. Spadix poſtquam turgeſcens è ſpatha prorupit in virgulas reſoluitur numeroſiſſimas, floſculis in mare Fig. 3. in fœmina prunulis Fig. 6. & 12. refertas, illis uſum pro imprægnandis Palmis fœmineis (Fig. 16.) ex tempore præſtantibus, his à tardiori incremento demum menſe ab hoc quinto matureſcentibus. Spathæ uſu ſuo defunctæ breui extabeſcunt, vel ab hortulanis reſcinduntur. Floſculi (Fig. 5.) quibus ſpadix eſt conſitus, ſunt liliis conuallium minores, oblongi, tripetali, coloris pallidi in luteum palleſcentis, tribus ſtaminibus præditi, nullis petiolis nixi, ſed herbei coloris carnoſo quodam principio. Stamina lanuginoſa, rigida, albicantia multo referta ſunt polline in luteum palleſcente, leuiſſimo, ſubtiliſſimo, qui ipſe ſeminis maſculini vice fungitur. Floſculorum uni ſpadici numeroſiſſima eſt congeries, ad 12000. usque. Spadix fœmineus (Fig. 6. 12.) termes eſt palmeus, ſine prodromis floribus, plurimis fructibus onuſtus ad 2300. hi fructus ineunte Martio granorum piperis ſunt magnitudine & rotunditate, Aprili figuram aſſumunt turbinatam (Fig. 7.) menſe Majo Ceraſorum adipiſcuntur magnitudinem (Fig. 8.) Junio ineunte oliuas exprimunt (Fig. 9.) Julio dactylis (Fig. 10.) viridiſſimus eſt nitor, figura turbinata, oſſiculum induratum, caro mollior, ſed duriuſcula, acerba. In hoc ſtatu ad plenam usque maturitatem vocantur *chalaal*, voce חור Jobi affiniſſima (ſit verbo venia). Menſe tandem Auguſto matureſcentes (Fig. 11.) *Dumpás* vocantur, & ultimam tandem maturitatem, poſtquam in cumulos fuere congeſti, nacti à Perſis *Churmá*, ab Arabibus *Tamr*, voce eadem cum תָּמָר in Sacris obuia, à Græcis δάκτυλοι, à Dioſcoride & Galeno φοινικοβάλανοι. Horum oſſicula ſiſtunt Fig. 13. 14. 15.

Sub finem hujus tractationis in gratiam Palmæ & Dactylorum lubet adnectere numiſmata aliquot.

Fig. I. eſt Hierapytnæ urbis Cretæ Inſulæ. In prona ſiſtit caput turritum ac muliebre, notum Cybeles & urbium ſymbolum. In auerſa, præter Jouis in Creta Inſula nati & ſepulti alitem, Palmam cum Dactylis, addito urbis nomine ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ, & Prætoris aut Magiſtratus ΙΜΕΡΑΙΟΣ.

Fig. II. eſt M. Aurelii Antonini Epheſi percuſſus Nummus maximi moduli in Gaza Regis Galliæ obuius. Ab una parte legas ΑΥ. Μ. ΑΥΡ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟϹ. ab altera ΕΦΕϹΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΑϹΙΑϹ. in area ex Palma pendet Clypeus, cui victoria inſcribit victoriam ΝΕΙΚΗ.

Tandem in TAB. DXXIV. exhibet
Fig. G. Phœnicem Chinenſium.
Fig. H. Phœnicem Japonenſium.
Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. VI. c. 5. p. 817.

Job. Cap. XXIX. verſ. 19.

Diffuſa fuit mea radix ad aquas, & ros in meſſe mea eſt moratus.

Radix mea aperta eſt ſecus aquas, & ros morabitur in meſſione mea.

HAud ſemel, ſi benè memini, monui, in Climatibus illis calidioribus, quale Arabiæ eſt, maximo eſſe commodo flumina, riuos, fontes, iis cumprimis plantis, quæ radices ſuas latè per ſolum humidum & laxum pandunt, & vel ex hoc ſitu ſufficientiſſimum trahunt alimentum. Inde ſanè eſt, quod Jobus cum hujusmodi planta vel radice comparat felicitatem hominis: uti & Dauid Pſal. I. 3. *Erit* (pius) *veluti arbor plantata ſecus riuos aquarum, quæ fructum ſuum ſuo reddit tempore, cujus folium non defluit. (Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in*

in tempore ſuo: folium ejus non defluet.) Et iterum fortè pientiſſimi hi Theologi φιλόσοφοι menti ſuæ cumprimis præfigurabant Palmam arborem in Orientalibus Regionibus notiſſimam, cujus folia craſſa, longa, lignum ſpongioſum, fructus ſucci pleni præ aliis multis aqua indigent, ſi non pro nutrimento, pro vehiculo ſaltem. *Plin.* L. XIII. c. 4. *Palma, quæ in Judæa feliciſſime prouenit, gaudet riguis, totoque anno bibit, neque quidem contenta eſt ſolis pluuiis.* Et *Theophraſt.* L. 2. *de plant.* c. 4. *Magis gaudet aquis ſcaturientibus, quam pluuiis.* Confirmat idem *Kæmpfer. Amœnit. Exot.* p. 677. & p. 679. modum docet, quo Palmeta irrigare ſolent accolæ. Imo verò haud ſufficeret irrigatio omnis temperandæ ſiti, non omnis aqua pluuialis & fluuialis, ni Palmis aliisque feruidorum climatum arboribus eſſent folia craſſa, & cortices denſi. His ubi deficit aqua, circumfodienda eſt arbor, aperiendum ſolum, ut aquæ affluæ facilitetur in poros radicum ingreſſus. *Palladius de Re Ruſt. Tract. 12. in Octobr. Palma circumfodiatur aſſiduè, ut irrigatione continua æſtatis vincat ardores.* Huc fortè digitum intendit Hiob, cujus originalis Textus שָׁרְשִׁי פָּתוּחַ propriè ita ſonat, *radix mea eſt aperta:* ad quem ipſum finem per omnem terrarum orbem agri ſcindi ſolent aratro, & vineæ aperiri ligone.

Orientis plantæ ſi adeò, quod vidimus, neceſſe habent aquæ tum vehiculum, tum refrigerium, habebunt cumprimis rorem. *Ros in meſſe mea eſt moratus*, ita Hiobus de ſtatu felicitatis ſuæ priſtino. Eſt *ros*, quod haud ſemel innui, non merus aqueus latex, non aqua ſolâ terræ mucilagine imbuta, ſed pretioſus ex ipſis plantis interdiu exhalans liquor, noctu recidens, matri ſe ipſum reddens, variis, balſamicis cumprimis partibus conſtans, in torridis climatibus ad *meſſem* usque perneceſſarius, per æſtatis decurſum nullâ vel rariſſimâ cadente pluuiâ; ſummè proficuus & ſegeti & meſſoribus, illi tumefaciendo fibras, & grana matura retinendo, ne excidant capſulis ſuis, his refrigerio, & ut rore madidos culmos majori facilitate demetere queant. Hinc mentio fit Jeſ. XVIII. 4. *nubis rorulentæ in calore meſſis. (nubes roris in die meſſis.)* Huc ſpectant præcepta rei agrariæ Scriptoribus, ſed & colonis nota. *Virgil. I. Georg.*

Humida ſolſtitia, atque Hyemes orate ſerenas
Agricolæ.

Colum. L. II. *Ut fœnum demetatur, antequam inareſcat, roridum adhuc, & paulò humens.* Hoc omnes noſtri ruſtici ſciunt, optimum demetendi tempus matutinum eſſe, gramine rore humectato. Et vertit Vulgata Hebræum בְּקְצִירִי non, ut nos, *in meſſe mea*, ſed, *in meſſione mea*, culmorum demeſſione.

Job. Cap. XXIX. verſ. 23.

Meque velut pluuiam expectabant, & os aperiebant ſuum velut ad pluuiam ſerotinam.

Expectabant me ſicut pluuiam, & os ſuum aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinum.

POrrigit nobis Philoſophus noſter, dum ſublimi ſtylo priſtinam deſcribit felicitatem, meditationes tum phyſicas, tum morales. Sermones ſuos ad populum confert pluuiæ, & auditores ſitientibus plantis. Hi præſentibus adſint animis oportet, haud extra auditorium vagabundis: non dent ſemel aures vaciuas Præceptoribus ſuis, ſed quoties occaſio fert cunque; præſtolentur *pluuiam* ſub initium tractationis vel curſus primam, ſub finem *ſerotinam:* auidis excipiant ulnis non id duntaxat, quod curioſitate demulcet, ſed id cumprimis, quod utile eſt: quod non ſolùm intellectum illuminat, & cerebrum replet, ſed quod voluntatem mutat, cordis affectus corrigit: ſalutaria monita non præterlabantur auribus, ſed excipiantur attentione ſumma.

Os, inquit Hiob, *aperiebant ſuum.* Docet nos quotidiana experientia, os aperire ſuum, qui auidè ſermones alterius excipiunt, idque per purum mechaniſmum, animâ inſciâ vel & inuita: Eſt via ad aures internas duplex, per meatum auditorium una, per os altera. Ibi tranſit ſonus auriculâ externâ collectus ad tympanum, & mediante hoc plus ultra ad intima organi auditus penetralia, hèic per Ductum Fallopii ex Palato ad concham. Et inſeruit poſterior hæc via iis cumprimis ſurdaſtris, quibus prior per Meatum Auditorium eſt denegata. Imo verò datur tertia per ſolidam ipſius maxillæ ſuperioris & Cranii ſubſtantiam. Dantur Muſici ſurdaſtri, qui inſtrumenta ſua dentibus mordendo tonos adaptant; ſurdi ex accidenti, qui audiunt, ſi quis eis ſupra cerebrum loquatur, *ſurdi audientes*, de quibus tractat *Diſſ.* mea *inauguralis.*

Per מָטָר *matar, pluuiam*, intelligit Jobus *temporaneam* illam ſeu *primitiuam*, Judæis alias יוֹרֶה *joreh* & מוֹרֶה *moreh* dictam, cujus mentio fit Deut. XI. 14. Joel. II. 23. Sed מַלְקוֹשׁ *malkoſch*, *pluuia* eſt *ſerotina*, *imber ſerotinus.* Prior illa apud Joelem & Hoſ. VI. 3. vocatur גֶּשֶׁם *geſchem*, & מוֹרֶה גֶּשֶׁם *geſchem moreh*,

Jer. III. 3. רְבִיבִים *rebibim.* Verùm ad explicationem Textus noſtri Jobiani, & aliorum citatorum opus eſt diſtincto utriusque pluuiæ conceptu, quærendo non tam in Europa, quàm in Aſia. In noſtris enim climatibus dantur ſine diſcrimine & ordine pluuiæ primitiuæ, ſerotinæ, mediæ, ſed in Oriente, quò magis ad Zonam torridam appropinquans, primitiuæ inprimis, atque ſerotinæ, mediâ æſtate paucæ, vel nullæ: primitiuâ proin indigent illi tempore ſementis, ut humectentur ſatis grana, & terra ſufficienti imbuatur humore, ſed & ſerotinâ, plantis tendentibus ad maturitatem, & per æſtiuorum menſium decurſum terrâ ab æſtu exuccâ redditâ. Pro obtinendo hoc utriusque pluuiæ beneficio fundendæ erant preces. *Poſtulate à DOMINO pluuiam ſerotino tempore, edetque DOMINUS emicationes, & imbrem uberem dabit eis, cuique herbam in agro. (Petite à DOMINO pluuiam in tempore ſerotino, & DOMINUS faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis, ſingulis herbam in agro.)* Zach. X. 1.

TAB. DXXVI.

Job. Cap. XXX. verſ. 4.

Ac decerpſerunt maluam apud arbuſtum aliquod, eisque radix juniperorum panis fuit.

Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum.

DUbitant, & jure, moderni, num plantæ, certis nominibus hodie cognitæ, eædem ſint, quas iisdem deſignarunt *Dioſcorides*, *Theophraſtus*, *Plinius*, alii, non obſtante quod Botanica inde à temporibus Dioſcoridis apud Græcos ſaltem & Romanos Medicos fuerit exculta. Quantò magis dubitare licet de plerorumque vegetabilium, quorum mentio fit in Sacris, vera notitia? tantò certè magis, quod vetuſtiſſimi Hebræi commentatores, qui inprimis conſulendi veniunt, Rabbini, ſint rei botanicæ ignariſſimi, aptiores conſarcinandis monſtroſis ſæpe Legendis, quàm deſcribendis corporibus naturalibus. Hujusmodi herboriſatio inſtituenda nobis occaſione Textus Jobiani, cujus fortè non alius erit ſucceſſus, quàm τὸ fortè.

Fuere, quibus deridiculo erat in cinere conſidens abjectiſſimus Jobus, fronte nunc tumentes elata, pauperitate adeò dura preſſi eo tempore, quo diuitiis, honoribus, omnibus rebus opimis abundabat vir pientiſſimus, ut vagabundi in deſerto pro cibo colligere fuerint coacti מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ *malluach ale ſiach*, *malluach ſuper arbuſtum:* nobis Tigurinis *maluam apud arbuſtum aliquod*, *Pappelen auf der Heide.* In Talmudico Tractatu Kidduſin c. 3. f. 16. a. legimus de Tannæo Rege, quod redux ab urbe Cochalith, 60. talentorum præda onuſtus, hisce verbis adlocutus fuerit compatriotas ſuos Judæos. *Patres noſtri (præ inopia) malluchim comederunt, quo tempore laborabant in ædificatione Templi ſecundi; & nos quoque malluchim comedemus in memoriam patrum noſtrorum. Et allati ſunt malluchim ſuper menſas aureas, & comederunt.* Noſtrum nunc erit inquirere in genuinum vocis מַלּוּחַ vel מַלּוּחִים ſignificatum. Habent LXX. ἅλιμα, *Symmachus* φλοιὸς φυτῶν, *Hieronymus arborum cortices.* Eſt ex Chaldæis Interpretibus, qui vocem מַלּוּחַ biſecat in מִן לוּחַ *è tabula*, quaſi Jobus diceret *è tabula cordis ſui. Abeneſra* in מִן לְחִים, *ex locis humidis & virentibus.* Alius habet הוֹבַאי *hobai*, *ſpinas.* Multi intelligunt *urticam*, quia Chaldæus Paraphraſtes Zeph. II. 9. pro חֲרוּל urtica habet מַלּוּחִין: ſed hæc interpretatio fidem haud inueniet, quia ipſe Jobus v. 7. meminit חֲרוּל urticæ, licet & ipſa urtica egenis veniat in cibum. Gloſſa quædam Talmudis explicat noſtrum מַלּוּחַ per Syrorum *kakulin*, & R. *Solomo in Jobum*, plantam hanc מצוש, legit *Bochartus Hieroz.* P. I. L. III. c. 16. צִיצִישׁ, *chiche*, *cicer.* Apud Syros quippe *kakul*, *kakuli*, *kakeli*, *ciceris* eſt ſpecies, ut fortè inde arceſſendæ ſint Latinorum, Gallorum & Germanorum nomina, *cicer*, *chiche*, *kicher.* Hujus *kakul* deſcriptio extat apud *Abuchanipham*, *Gais Ben Achſan*, *Iſaacum ben Omran*, Rabbinos alios. Hodie *kakuli* Turcis notat ſpeciem herbæ ſalſæ *iisnan*, ſeu herbæ *alcali* ſimilis, quæ pabulum Camelorum. *Meninzk. Lex.* 3590. Huc potius, quàm ad cicer, inclinat *Kimchi*, in *Libro Radicum*, malluach exponens per Arabum גאסול *gaſul*, *lixiuium*, quod ſpecies ſit *uſnen.* Eſt autem *uſnen* lixiuium, quo utuntur fullones. Apud *Abenbitarem maluch* quibusdam eſt *atriplex marinum*, & in *Pandectario*, *molochia*, *albacharum*, *id eſt*, *atriplex.* Optimè, *Bocharto* judice, rem explicat *Abenbitar*, quod adhuc Syri *maluch* vocent *Halimum Dioſcoridis* L. I. c. 121. qui θάμνός ἐϛι Φραγμίτης, ὅμοιος ῥάμνῳ ἀκ ἔχων ἀκάνθας. Φύλλα δὲ ἑλαίᾳ παραπλησια, πλατύτερα μέν τοι φύεται ἐν παραθαλασσίοις χὴ Φραγμοῖς.